

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

81429

XV-XVI. YÜZYILLARDA AYASULUĞ KAZÂSI

DOKTORA TEZİ

Cahit TELCI

81429

DANIŞMAN
Prof. Dr. İsmail AKA

İZMİR - 1999

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM BAKANLIĞI
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

İÇİNDEKİLER

Önsöz	V-VII
Kısaltmalar	VIII
Kaynaklar'a Dâir	1-13

GİRİŞ

1. Ayasuluğ Adı	14
2. Bir Ticaret Şehri Olarak Ayasuluğ	
a. Ulaşım	15-16
b. Şehrin Ticari Aktivitesi	16-19
3. Ayasuluğ'un Kısa Tarihçesi	
a. Bölgenin Türkler Tarafından Fethi ve Aydınoğulları İdâresi	19-23
b. Bölgenin Osmanlılar Tarafından Fethi	23-25
c. Ankara Savaşı Sonrası Gelişmeler ve Bölgede Osmanlı Hakimiyetinin Yeniden Tesisi	26-29
4. Osmanlı İdâresindeki Ayasuluğ	
a) Ayasuluğ Kazâsı'nın Osmanlı İdârî Yapısındaki Yeri ve Tarihsel Gelişmesi	30-32
b) Ayasuluğ'da Kestirilen Paralar	32
c) Osmanlı İdâresinin Ayasuluğ'dan Temin Ettikleri	33-34
d) XVI. Yüzyıl Boyunca Ayasuluğ: Kargaşalık Devri	34-36
e) Ayasuluğ'un Gerilemesi ve Kuşadası'nın Yükselişine Doğru	36-38

I. BÖLÜM: AYASULUĞ ŞEHİRİ

A. Nefs-i Ayasuluğ: Kale, Mahalleler ve Nüfus	
1. Ayasuluğ Kalesi	40-43

2. Mahalleler ve Nüfusun Gelişmesi	43-54
3. Şehirde Meskûn Yörük Teşekkülleri	55-61
B. Şehrin İktisâdî Bünyesi	
1. Liman	61-64
2. Esnaf Teşekkülleri	65-66
3. Şehrin İktisadî Bünyesindeki Diğer Unsurlar	66-67
C. Şehrin Fizikî Görünümü	
1. Câmi ve İmâret	68-70
2. Mescidler	70-76
3. Medreseler	76-77
4. Zâviyeler	78-81
5. Darülhuffâzlar	81-82
6. Hamamlar	82
II. BÖLÜM: KÖY VE KÖYALTI İSKÂN MERKEZLERİ	
A. Kır İskânı ve Genel Özellikleri	
1. İskân Merkezlerinin Oluşmasına Etki Eden Sebepler	83-84
a) Fizikî Çevre ve İklim	84-86
b) Sosyal ve Ekonomik Tesirler	86-88
2. Ayasuluğ Kazâsı Çevresindeki İskân ve Genel Özellikleri	
B. Köyler ve Köyaltı İskân Mahalleri	
1. Köyler	96-158
2. Mezra'alar	159-161
3. Çiftlikler	162-163
C. Kazâdaki Konar Göçer Topluluklar	164-190
D. Ayasuluğ Kazâsı Piyâdeleri	
1. Piyade ve Müsellem Teşkilâtı	191-196
2. Ayasuluğ Kazâsı Piyâdeleri	96-210
E. Kazânın Tahmînî Nüfûsu	211-214

III. BÖLÜM: ZİRAAT VE TOPRAK İDARESİ

A. Zirâî Şartlar ve Üretim

1. Ayasuluğ Kazâsı'nın Zirâî Özellikleri ve Üretime
Esas Teşkil Eden Toprakları 215-227
2. Çiftçi Zümrelerin Hukûkî Statüsü 227-245
3. Öşür Miktarlarına göre Kazânın Zirâî Üretimi
 - a) Hubûbât ve Bakliyât 245-259
 - b) Sınâî Bitkiler 259-262
 - c) Bağ-Bahçe Zirâati ve Kır Kesimindeki Değirmenler 262-266
 - d) Hayvancılık, Balıkçılık, Arıcılık 266-271
 - e) Ayasuluğ Kazâsı Kır Kesimindeki Pazarlar 271-273

B. Ayasuluğ Kazâsı'nda Toprak İdâresi

1. Vakıf Arazileri 274-278
2. Has- Zeâmet ve Timarlar 278-287

SONUÇ 288-289

BİBLİYOGRAFYA 290-311

EKLER 312-???

I. (BOA. MAD. 232'ye Göre) 1467 Senesinde Ayasuluğ Kal'ası Timarları

II. (BOA. TD. 8'e Göre) 1473-77 Senesinde Ayasuluğ Kal'ası Timarları

III. (BOA. TD. 66'ya Göre) 1512 Senesinde Ayasuluğ Kal'ası Neferâtı ve Timarları

IV. (TKGM. KK. TD 302'ye Göre) 1582 Senesinde Ayasuluğ Kal'ası Neferâtı ve Timarları

V. (BOA. TD. 176'ya Göre) Ayasuluğ'a Tâbi Çullu Cema'atinin 1532 Senesindeki Nüfûsu

VI. (BOA.TD. 270'e Göre) 1550 Yılında Ayasuluğ Kazâsı'ndaki Çullu ve Sâir Cema'atler.

- VII. (M.C. O. 93'e Göre) Tahmînî 1460-65 Senelerinde Ayasuluğ Kazâsı Piyâde Çiftlikleri
- VIII. (BOA. MAD. 530'a Göre) 1484 Senesinde Ayasuluğ Kazâsı Piyâde Çiftlikleri
- IX. (BOA. TD. 129'a Göre) 1524-25 Senesinde Ayasuluğ Kazâsı Piyâde Çiftlikleri
- X. (BOA. TD, 238'e Göre) 1545 Senesinde Ayasuluğ Kazâsı Piyâde Çiftlikleri
- XI. (TKGM. KK. TD. 73 ve 78'e Göre) Ayasuluğ Kazâsı Mensûh Piyâde Çiftlikleri
- XII. (BOA. MAD. 152'ye Göre) II. Bayezid Devrinde Ayasuluğ Nâhiyesi Timar Sahipleri
- XIII. (BOA. TD. 66'ya Göre) 1512 Senesinde Ayasuluğ Kazâsı Timar Sahipleri
- XIV. (TKGM. KK. TD. 302'ye göre) 1582 Senesinde Ayasuluğ Kazâsı Timar Sahipleri

AYASULUĞ KAZÂSİ HARİTASI

ÖNSÖZ

Hem Eskiçağlarda, hem de Aydınoğulları devrinde, Batı Anadolu'nun önemli bir ihraç ve ithal limanı olan Ephesus/Ayasuluğ, tabiat şartlarının da tesirleriyle limanın dolması sonrasında, önceki dönemlere nisbeten gerilemiş XIV. yüzyılda da geçerli olan bu duraklama, XV. yüzyılla beraber, yerini kısmî bir canlanmaya bırakmış ise de, bu da kalıcı olmamış ve XVI. Yüzyılın sonlarından itibaren kazâ, yeniden nüfus ve iktisadî potansiyel olarak küçülme sürecine girmiştir. XVII. yüzyıl geldiğinde ise Aysuluğ artık hem fizikî olarak hem de diğer yönleriyle beraber hayli bozulmuş içerisinde birkaç evin bulunduğu harab bir şehir hüviyetine girmiştir.

Şehrin bu harabiyetine tanıklık edebilecek olan ve sosyal tarih çalışmalarının en tafsilâtli bilgilerini ihtiva eden Şer'iye sicillerinin bugüne kadar gelmemiş olması, kazâdaki bu gelişmeyi, en azından Osmanlılar devri itibâriyle ortaya koyabilmemizi de engellemektedir. Dolayısıyla bu gelişmeyi sadece kazânın nüfus ve iktisadî yapısına ilişkin önemli bir kısım rakamsal değerleri içeren Tahrir defterleri kapsamında takip edebilmek mümkün olmaktadır. Ancak bu kaynak grubu, bizlere elbette ki, kazâda, yukarıda ifade ettiğimiz gelişme sürecinin sebeplerini değil, sonuçlarını yansıtmaktadır.

Aslında konunun bütünlüyci bir parçası daha vardır o da, XVII. Yüzyılla beraber Ayasuluğ çökerken, vaktiyle bağlı bir köyü olan Kuşadası'nın (Anya) önemli bir gelişme göstererek bölgesel bir liman kasabası olma yolundaki gelişmesidir. Ancak elbetteki bu ayrıca bir çalışmanın kapsamına girecek hacimde bir konudur.

Batı Anadolu'nun böylesine önemli bir mıntıkası ile ilgili olarak bugüne kadar yapılmış olan çalışmalar, sadece şehirle ilgili olmak üzere bir tez ve bir makale ile kazânın konu alındığı fakat neşredilmemiş bir tebliğ ve ansiklopedi maddelerinden ibaret olup, sanat değerinin yüksek olması dolayısıyla İsa Beğ

Camii ile ilgili olarak da epeyce çalışmalar yapılmış idi. Yine kazânın kitabeleri de birkaç farklı çalışmaya konu olmuş bulunmaktadır.

Ayasuluğ kazâsı konusundaki bir çalışmanın en büyük problemi lokalize ve isimlendirme meselesidir. Çünkü buradaki değişme ve buna bağlı olarak şehrin fizikî yapısında meydana gelen bozulma, Anadolu'nun birçok şehirlerinde olduğu gibi XIX. yüzyılda değil, çok daha önce XVII. yüzyılda mevcut bulunan bir keyfiyet olduğu ve bu tarihlerde şehirdeki meskûn nüfûs da dağılmış bulunduğu için metin içerisinde de zaman zaman ifade edileceği üzere, XX. yüzyıla maalesef ne mimarî eserlerin aslî isimleri, ne de yerleşim birimlerinin isimleri ulaşmamıştır. Bugün ne şehirde, ne de vaktiyle Ayasuluğ kazâsı içerisinde bulunup da bugün muhtelif kazâ ve nâhiyeler içerisinde dağılmış bulunan köylerin büyük bir kısmının aslî isimleri bilinmemektedir. Daha XIX. yüzyıldan önce nüfusun bulunmaması ve yüzyılımızın başında bölgede özellikle Balkan muhacirlerinin iskân edilmiş olması, isimlerin birer hatırasının olmaması durumunu hazırlamıştır. Metin içerisinde de görüleceği üzere biz, özellikle şehir için ana hatlarıyla da olsa bir tahmînî plan denemesi hazırlamış isek de ifade edildiği gibi bu sadece bir tahmînî yaklaşımdan öteye gidememektedir.

Ayasuluğ Kazâsı'nın da içerisinde yer aldığı Aydın sancağına ilişkin muhtelif defter gruplarından olan, mufassal tahrîr, yörük tahrîri, piyâde tahrîri, vakıf tahrîri gibi farklı defterlerin hepsinin aynı tarihe denk gelmemesi sebebiyle toplam değerlendirmelerin yapıldığı kısımlarda, bazen aralarında 15-20 sene kadar farklar bulunan böylesi, birkaç defter grubu, beraber mütâlâa edilmek suretiyle değerlendirilmiştir.

Çalışma, öncelikle bölgenin Osmanlı hâkimiyetine geçmesinden evvelki devirlerin ana hatlarıyla verildiği giriş ile başlamış olup, Osmanlıların bögeyi ilk fetihleri ve siyasî olarak, bölgenin Osmanlı idâresindeki yeri de bu kısma dahil edilmiştir. Bu girişin ardından ilk bölüm Ayasuluğ şehri olup, gerek nüfus ve gerek iktisadî bünye ile beraber şehrin fizikî görünümü içerisinde bulunan mimarî eserler de dahil olduğu halde ele alınmıştır. Bu ilk bölümün ardından da ikinci bölüm çalışmanın en kapsamlı kısmı olarak, bütün yerleşme birimleri teker teker ele alınmak suretiyle değerlendirilmiştir. Yine kazâda hayli önemli bir yekûn oluşturan yörük varlığı ile piyade çiftlikleri ve bunların gelişmesi de yine

ikinci kısımda verilen konulardır. Üçüncü ve son bölümde ise kazânın zirâî bünyesi, üretilen ürün çeşitleri ve miktarı ile kazâdaki toprağın idârî vaziyeti ele alınmıştır.

Çalışmalarım esnasında her türlü yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım Sayın Prof. Dr. İsmail AKA'ya şükrân borçluyum. Yine kütüphanesindeki eserlerden istifade ettiğim Prof. Dr. Necmi ÜLKER'i ve bazı müşküllerin halinde zaman zaman danıştığım Vehbi GÜNAY'ı da burada anmak isterim. Tezin arkasında mevcut bulunan harita, Sayın Yard. Doç. Dr. Süleyman ÖZKAN tarafından çizilmiştir, kendisine teşekkür ediyorum. Ve son olarak tezin yazımını üstlenen Coşkun AKAR'ın emeği çok büyüktür. Bütün bunların yanında Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki çalışmalarım sırasında her türlü yardımlarını gördüğüm personele de burada bir kez daha teşekkür etmek isterim.

15.1.1999

Bornova

Cahit TELCİ

KISALTMALAR

BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
Bkz.	: Bakınız
C.E.D.	: Coğrafya Enstitüsü Dergisi
D.T.C.F.	: Dil ve Tarih Coğrafya Fakóltesi Dergisi
EI ²	: Encyclopedia of Islam
İ.A.	: İslâm Ansiklopedisi
İ.F.M.	: İktisat Fakóltesi Mecmuası
K.K.	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi Kamil Kepeci Tasnifi
M.A.D.	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi. Maliyeden Müdevver Defterler
M.C.	: Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet Tasnifi
MD.	: Mühimme Defterleri
MDÇ.	: Mühimme Zeyli Defterleri
nr.	: Numara
s.	: Sahife
TD.	: Tahrir Defterleri
T.D.V. İ.A.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
T.E.D.	: Tarih Enstitüsü Dergisi
Terc.	: Tercüme
TKGM. KK. TD.	: Tapu-Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadîme Arşivi
TOEM	: Tarih-i Osmâni Encümeni Mecmûası
VD.	: Vakıflar Dergisi

KAYNAKLARA DÂİR

XV. ve XVI. yüzyıllarda Osmanlı ülkesinin herhangi bir yerinde mevcut bir yerleşme yerinin incelenmesinde başvurulabilecek ve hâliyle bizim de Ayasuluğ Kazâsı için kullandığımız en önemli kaynaklar tahrîr defterleridir.

Tahrîr, hususen yeni fetholunan memleketler ile, devletin mevcut arazisini, bu arazinin hangi hukûkî nizâm içerisinde ve kimlerin uhdesinde bulunduğunu, üretim miktarı ve neveleri ile bu üretimin neticesi olarak toplanacak vergi miktarını tesbit için yapılıp, bunun neticesinde ortaya çıkan istatistiki verileri içeren defterlerdir¹. Tahrîr defterleri iki çeşit olup bunlar *Defter-i Mufassal* ve *Defter-i İcmâl*'dir. Mufassal defterler bir kanun mecmuasında "*defter-i mufassal her kariyenin, reâyâsı ve öşrü ve resmi ve enva'i mahsulâtı yazılan defterdir*" şeklinde² başka bir kânunnâmede de "*rüsûm-ı reâyâ ve arâzinin dâva ve nizain defter-ı mufassal kat' eder, min ba'ad defter-i İcmâle müracaat olunmaz*" şeklinde³ tanımlanmıştır.

Gerçekten baktığımızda bir tahrîr içerisinde mevcut birimlerin, tahrîrin yapılmış olduğu dönem itibâriyle nasıl bir idârî hiyerarşi içerisinde mütâlâa edilmiş olduğu, bu idâri bölgede câri olan kanunların hangi esaslara istinâd ettiği, nüfusun miktarı ve çift, nim-çift ya da daha az olmak üzere ne kadar toprağa tasarruf ettiği, bu toprakta yetiştirilen ürünlerin neler olduğu ve ne miktar vergi verildiğini tesbit etmek mümkündür. Yine, pazar, panayır, gümrük, maden, tuzla, dalyan gibi gelir getiren kaynaklar ve buralardan elde edilen gelirler ile her açıdan son derece öneme hâiz olan yollar ve bu yolların korunup gözetilmesi maksadına matufen, ihdâs edilmiş bulunan derbendler ve derbendciler, kervan-

1. Nicora Beldiceanu, *XIV. Yüzyıldan XVI. Yüzyıla Osmanlı Devleti'nde Timar*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara 1985, s.3-4.

2. Paris. Bib. Nationale, Suppl, turcs. no.69, s.45b'den naklen Halil İnalçık, *Hicrî 835 tarihli Sûret-i Defter-i Sancak-ı Arvanid*, Ankara 1987, s.XX, dn.93.

3. T.T.K yazma 34'den naklen, Halil İnalçık a.g.e., s.XX. dn. 93.

saraylar, kaleler ve buralarda hizmet eden muhtelif ve görevlilerin tesbiti de bu defterler sayesinde mümkün olabilmektedir⁴.

Tahrîr defterleri, özellikle Osmanlı ülkesinin nüfusunun tesbitinde başvurulan son derece önemli bir kaynak grubudur⁵. Bu nüfus sadece istatistikî anlamla sayı olarak tahrîr edilmenin ötesinde, asıl maksad olan vergi gelirlerinin belirlenebilmesi amacıyla neş'et etmiş olmak hasebiyle, tasarruf etmiş oldukları toprak ya da toprak tasarruf etmiyorsa bununda tasrih edilmesi, veya muaf zümreye dahil bulunanlarında belirtilmesi sûretiyle tesbit edilmekte idi.

Osmanlı idaresi içerisinde bu usûlün ilk defa ne zaman uygulandığını tayin etmek, XV. yüzyıla ait tahrîrlerin az, XIV. yüzyıla ait ise hiç bir defterin mevcut olmaması dolayısıyla, pek mümkün görülmemektedir. Ancak mevcut defterlerdeki, önceki defterler kastedilmek maksadıyla "defter-i atik", "defter-i köhne" şeklinde kullanılmış olan ifâdelere dayanarak ve yine bir takım kroniklerdeki bilgilerden faydalanmak sûretiyle I. Murad'ın saltanatı (1362-1389) devrine kadar inmektedir⁶. Ancak hâl-i hâzırda elimizde mevcut en erken tarihli defterler II. Murad devrine aittir⁷.

Geriye doğru gittiğimizde, Anadolu Selçuklularında ve İlhanlılarda benzer defterlerin tutulmakta olması hasebiyle Türk-İslâm devlet geleneğinde mevcut bu usûlün, Osmanlılar tarafından geliştirilerek devam ettirildiğini söylemek mümkündür⁸.

Her ne kadar Mustafa Nuri Paşa eserinde⁹ Osmanlı ülkesindeki

-
4. Ömer Lütfi Barkan-Enver Meriçli, *Hüdâvendigâr Livâsı Tahrir Defterleri I.*, Ankara 1988, s.2
 5. Aynı müellif "Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi" *Türkiyat Mecmuası*, C.X, İstanbul 1953, s.1-26.
 6. Nicora Beldiceanu, a.g.e, s.100; XV. yüzyılın başlarında bu usûlün var olduğunu eserini 1499-1500 yılları arasında tamamladığı tahmin olunan Rûhî'nin, tarihinde "il yazmak" ifadesinin, Emir Süleyman'ın Bursa'ya gelmesinden bahsettiği bölümde "...Emir Süleyman beğlerinden Süleyman Subaşı dirlerdi il yazmağa çıkub ol yere gelmişidi..." şeklinde kullanılmış olmasından anlayabilmekteyiz. Halil Erdoğan Cengiz -Yaşar Yücel "Rûhî Tarihi" *T.T.K Belgeler*, C.XIV, sayı18, Ankara 1992, s.421
 7. Bu defterlere bir örnek Halil İnalçık tarafından neşredilen 835 tarihli Arvanid sancağı defteridir. bkz. dn.nr.2.
 8. İsmail Hakkı, Uzunçarşılı, *Osmanlı Devlet Teşkilâtına Medhal*, Ankara 1984, s.241-244; Barkan, *Hüdâvendigâr...*, s.9-10
 9. *Netâyicü'l- Vukuât*, I. İstanbul 1327, s.145.

umumî tahrîrlerin yüzyılda bir defa yapıldığını yazıyorsa da böyle bir kanaati neye dayanarak ifade ettiği mâlum olmamakla beraber, her padişahın değişmesiyle ya da yeni fethedilen yerlerin, fethi müteakiben tahrîr ediliyor olması yanında, Osmanlı merkezî anlayışı, otuz-kırk yılda bir defa olmak üzere tahrîr yapılmasını kanun hükmüne bağlamış idi¹⁰.

Herhangi bir yerin tahrininin yapılması kararlaştırıldıktan sonra bu konu ile ilgili bir *tahrîr emini* tayin edilip tahrîr bu emin ile bir de kâtip marifetiyle icra edilirken o mahallin kadısı ile sancakbeği tarafından da yardım görmekte idiler¹¹.

Aydın Sancağına Ait Tahrîrler

Yukarıda ifâde edildiği gibi Osmanlı ülkesinde her ne kadar tahrîrlerin ilk defa ne zaman yapıldığına ilişkin, erken devirlere ait defterler hâlen mevcut olmadığı için, net bir şey söyleyebilmek mümkün değil ise de, mevcut tahrîrlerde, ya tahrîri yapan kişinin adıyla anılan ya da *defter-i atik*, *defter-i köhne*, *defter-i kadîm* şeklinde kullanılan ifâdelerden hareketle hâlen var olan tahrîrlerden önce, en az kaç tahrîrin yapılmış olduğuna dair bir bilgiye ulaşmak mümkündür.

Aydın sancağına ait elimizde mevcut en eski mufassal tahrîr defteri 1467 senesine aittir¹². Mezkûr defter İnalçık tarafından her ne kadar 1455 senesine ait gösterilmiş ise de¹³ defterde Trabzon seferiyle ilgili kayıt ve 1461 tarihi sonrasında Anadolu Beğlerbeği olan Gedik Ahmet Paşa'nın berâtıyla tevcih edilen tımarların bulunuyor olması bu tarihlendirmeyi doğrulamamaktadır¹⁴.

10. Barkan, *Hüdâvendigâr...*, s.11; Aynı Müellif, "Daftar-ı Khakanı" *Eİ²*, I, 81; Emecen, *XVI. Asırda Manisa Kazâsı*, Ankara 1989, s.3. Erhan Afyoncu, *Osmanlı Devlet Teşkilâtında Defterhâne-i Amire (XVI-XVIII. yüzyıllar)* Marmara Üniveristesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Doktora Tezi, İstanbul 1997, s.18

11. Barkan, *Hudavendigâr*, ..., s.19; İnalçık, *Arvanid...*, Giriş, s.19; Erhan Afyoncu, *a.g.t.* s.20; Emecen, *Manisa...*, s.3

12. *BOA.TD. I/1M, BOA. MAD. 232*; M.A. Cook, *Population Pressure in Rural Anatolia 1450-1600* London, 1972, s.47. Ancak halen küçük bir parçası elimizde bulunan başka bir defter üzerindeki 1439 tarihli şerhlerden anlaşıldığı kadarıyla, II. Murad'ın saltanatının ilk yıllarına ait olmalıdır. Bkz. *BOA.MAD. 18003*.

13. *Arvanid*, Giriş: s.26.dn.150; Detlev Finke, *Die Stadt Ayasoluğ im 15. und 16. Jahrhundert*, Magister Artium der Universität Hamburg, Hamburg 1991, s. 35'de İnalçıktan naklen ayın tarihlendirmeyi kabul eder; Himmet Akın, *Aydinoğulları Hakkında Bir Araştırma*, Ankara 1968, s.127'de aynı defteri H.855/M. 1451 tarihli olarak ifâde etmiştir.

14. Cook, *a.g.e.* s.47; Zeki Arıkan "XVI-XVI. yüzyıllarda Ayasuluğ" *TTK. Belleten*, C..LIV/209, Ankara 1990, s.141, dn..115.

Hâl böyle olunca defterin aşağıda tasrih edilecek olan diğer bir defterle¹⁵ aynı olması da muhtemeldir. Ancak Aydın Sancağı'nda bu tahrîrden önce de tahrîrler yapılmıştır. 912/1506 tarihine ait bir vakıf defteri¹⁶ Aydın Sancağı'nda bu tarihten önce yapılmış tahrîrler hakkında çok net bilgiler vermektedir. Buradaki bilgilerden hareketle Aydın sancağı'nın fetihden itibaren XVI. yüzyıl başlarına kadar en az beş defa tahrîr olduğu anlaşılmaktadır. Bu deterde zaman zaman *defter-i atik*,¹⁷ *Defter-i Mevlânâ Abdülkerim*¹⁸, *Defter-i Karamânizâde*¹⁹, *Defter-i Mevlânâ Muhiddin*,²⁰ *Defter-i Hamza Beğ*²¹ isimleriyle anılan defterlere atıflar mevcut olup, bir yerde de *kadim*²² defterlerden bahsediliyorsa da bu ifade ile yukarıdaki defterlerden bir tanesini kastediliyor olması muhtemeldir. Bu ifadelerin XV. yüzyıla ait olup, hâlen arşivde mevcut Aydın mufassallarından hangilerini kastediyor olduğu açık olmamakla birlikte, sadece bir tanesinin tarihini tesbit edebilmek mümkündür. Fatih döneminde, Aydınoğlu Mehmed Beğ'in Ayasuluğ Birgi ve Keles'de mevcut câmilerinin vakfına ait tevzi'nâmenin zâyî olması üzerine eski defterlerden istihracen tevzi'nâmenin yeniden hazırlandığından bahsedilen yerde²³:

"Merhûm Aydınoğlu İsa Beğ'in nefsi Ayasuluk'da ve Birgi'de e Kelos'da olan camileri evkafının tevzi'nâmesi zâyî olup vilâyeti yazan Fahrü'l ulemâi'l-kirâm Mevlânâ Muhiddin dâme fazlehû zikr olunan evkafın mahsûlâtını 89.440 akça yazub bu vech üzere tevzi eylemiş...."

şeklindeki ifâdenin ardından vakfın tevzii kaydedilmiş ve altında muhtemelen Mevlânâ Muhiddin defterinin tarihi olan Zilkaade 803/1401 tarihi verilmiştir. 1381-1390 tarihinde bölgenin Osmanlı hâkimiyetine geçmesinden sonra timar nişanlarının tecdîd edilmesi Aydınoğluna ait vakıfların kendi ellerinde bırakılması gibi bir kısım düzenlemelerin olduğundan²⁴ hareket ederek, hemen o yıllarda

15. BOA. MAD. 232; Cook, *a.g.e.*, s.46'da bu iki defteri aynı başlık altında mütâlâa etmiştir.

16. BOA. TD. 35M,

17. BOA. TD .35M, s.8,17-22...

18. BOA. TD. 35M, s.8, 9, 16-25,

19. BOA. TD. 35M, s.8, 12, 19, 21

20. BOA. TD. 35M, s.11.

21. BOA. TD. 35M, s.18

22. BOA. TD. 35M, s.23.

23. BOA. TD. 35M, s.11

24. *Aşıkpaşazâde Tarihi*, İstanbul 1332, s.65

bir tahrîrin yapılmış olması muhtemeldir. Eğer böyle bir tahrîr hemen yapılmamış ise Mevlâna Muhiddin defterlerini bölgeninin ilk tahrîri olarak kabul edebiliriz. 35 M'de defterlerden bahseden "Suret-i Defter-i Mevlana Abdülkerim ve Karamanizâde budur deyu defter-i atikde mestur ve mukayyedir²⁵", "Sûret defter-i Hamza Beğ budur, Sûret-i defter-i Abdülkerim budur deyu defter-i atikde mesturdur²⁶" gibi ifadelerden hareketle bir sıralama yapılırsa Aydın Sancağı'nın XV. yüzyıla ait defterleri 1. Mevlânâ Muhiddin Defteri 2. Hamza Beğ Defteri, 3. Abdülkerim Beğ Defteri 4. Karamanizâde Defteri 5. Atik Defter olarak sıralanabilir.

Ancak yine bir vakıf defter parçası olup başka bir tasnifte bulunan²⁷ ve bazı araştırmacılar tarafından BOA.TD. 35 M'nin parçası olduğu ifade edilen²⁸ defterdeki bir kayıt "*defter-i atik*" ile ilgili 884/1479 tarihini vermektedir. Bizim atik defter olarak düşündüğümüz ve metin içerisinde tarihi 1473-77 olarak verilen mufassal defter ile²⁹ bu tarihin çok yakın olması, mufassal defter için kabul ettiğimiz bu tarihin³⁰ yanlış olabileceğini düşündürüyor ise de 884 tarihinin geçtiği yerde, Yahşi Bey vakfı meyânında bu deftere atıf yapılıyor olması ve mufassal defterde vakfa dair bilgi bulunmuyor olması bu ihtimâli muattal kılmaktadır. Bu durum, bu yıllarda vakıfların ayrı defterlere kaydedilmeye başlamış olabileceği ihtimâli ile belki izah edilebilir³¹. Böylece 884/1479 tarihli defterin, bir vakıf defteri olması ihtimâli vardır.

A. Mufassal Defterler

BOA.MAD. 18003

Aydın Sancağı'na ait elimizdeki en erken tarihli defter 1421-1438 tarihlerinde tanzim edilmiş olması muhtelem olan mufassal defter parçasıdır. Defterin üzerinde herhangi bir tarih kaydı bulunmamakla beraber 842/1439 tarihli şerhten anlaşıldığı kadarıyla (s.3) bu defter II. Murad'ın saltanatının ilk yıllarında

25. BOA. TD. 35M, s.8

26. BOA. TD. 35M, s.18

27. BOA. *Ibnül Emin - Evkaf*, 2.

28. Detlef Finke *a.g.t.*, s.38

29. BOA. TD. 8.

30. Bu tarihlendirme Cook, *a.g.e.*, s.48 ve ondan naklen Zeki Arıkan, *a.g.m.*, s.140'da da kabul edilmiş olup Emecen, ihtimâl kaydıyla 1475 tarihini vermektedir "*Ayasuluk*" *T.D.V./A, C.4*, 226

31. Vakıfların, vakf sayısının az olduğu bölgelerde mufassal defterlere, vakıf mülklerinin çok olduğu bölgelerde ise müstakil defterlere kaydolması ile ilgili olarak bkz. Erhan Afyoncu, *a.g.t.*, s.26

tanzim edilmiş olmalıdır. Ayasuluğ nâhiyesi defter içerisinde 15-23 sayfeler arasında yer almakta olup Ayasuluğ Limanı'nın gelirlerine ait en erken tarihli bilgilerimiz de buradaki bilgilerden ibarettir. Defterde Ayasuluğ dışında Çeşme ve Birgi'ye dair de bilgiler bulunmaktadır. Defterin hâlen 90 varaklık kısmı mevcuttur.

BOA. MAD. 232 ve 16927

Yukarıda verilmiş olan bilgilerden de anlaşacağı üzere Aydın Sancağı'nın hâlen elimizde mevcut ikinci tahrîr defteridir. Defterin tarihi 26 CA 871 (3.1.1467) dir³². Bu defter, XVI. yüzyıla has, tahrîr mantığıyla değil daha fazla bilgiyi ihtivâ eden bir usûl ile tanzim edilmiş olup her timarın önceki devirlerde kim tarafından tasarruf edildiği bilgisini de içermektedir. Mesela bir ifadeyle "Sultan zamanında Saruca yermiş Yıldırım Hüdâvendigâr zamanında Bursalı Ali yermiş Murad-ı Hüdâvendigâr Aydın iline gelicek Müeyyed'e vermiş. Şimdiki halde Ortasya subaşına zâmime olmuştur³³. ifadesinde dört padişah zikredilmekte ki ilk ifade edilen "Sultan" tabiri hiç bir yerde tasrih olunmamıştır. Yıldırım'dan önce verilmiş olması dolayısıyla I. Murad olması muhtemeldir. Dolayısıyla defter, XVI. yüzyıl ortalarından itibaren bölgenin timar yapısını ortaya konulmasında son derecede önemli olup, Ayasuluğ kazâsına tâbi, birçok köyün iktisâdi vaziyetinin tesbit edilebilmesinde, yine bölgenin diğer kazâlarında Ayasuluğ kalesine hizmet karşılığı timara verilmiş olan köyler ile ayrıca Ayasuluğ liman gelirlerinin XV. yüzyılın ikinci yarısındaki durumunu ortaya konulabilmesi açısından son derecede önemlidir. Ancak defter, şehrin mahalleleri ile ilgili bilgi vermez³⁴. Defterde yine nefslerinin nüfusundan, mahallelerinden bahis olmak kaydıyla, Yenişehir, Ortasya, Tire, Sultanhisar, Kestel, Urla, Akçaova nâhi-

32. BOA.MAD. 232, s.236; Bu sahife numarası, Cook tarafından 306 olarak gösterilmiş olup aynı yanlış oradan naklen muhtemelen defteri görmeksizin Zeki Arıkan, *a.g.m.*, s.141, ve Finke, s.11'de nakletmişlerdir. Oysaki 306. sahifede herhangi bir tarih kaydı mevcut değildir. Defterin tarihiyle ilgili İrene Beldiceanu-Steinherr 1470 tarihini verir. Bkz. "Fiscalite' et Formes de Prossesion de la Terre Arable daus L' Anatolie Preottomane" *Jorurnal of Economic and Social History of Orient* vol.XIX, part. III, s.306

33. BOA.MAD. 232, s.6

34. Zeki Arıkan bu defterde Ayasuluğ şehri hakkında bilgi olmadığını ifade etmekle beraber buradaki "şehir" tabirini hangi anlamda kullanmış olduğu açık değildir. Nefs anlamında kullanılmış ise, mahallelerinin ve nüfusun olmayışı dolayısıyla bu ifadeyi bir yerde kabul edebilsek bile, Liman gelirine ait bilgiyi, Liman nefs'de olmamakla beraber, şehre ait olarak kabul etmek gerekmektedir. *a.g.m.*, s.141, dn.117.

yeleri ve bunlara bağılı köylerin durumlarına ait mâlûmât mevcuttur. Ayasuluğ kazâsı sınırları dâhilindeki köyler defterde dağınık bir hâlde mevcut olup, defterin sahife numaralarının sonradan yapıldığı anlaşılmaktadır. Yazı karakterinin tıpatıp uygunluk göstermekte bulunduğu yine aynı tasnifte mevcut diğer bir defterin³⁵, bu defterin parçası olduğu kanaatindeyiz.

BOA. TD 8 ve İstanbul Atatürk Kitaplığı (=İAK) M.C. O.116/6

Ayasuluğ kazâsı'nın nefsine ilişkin ilk mufassal bilgilerin mevcut olduğu bu defter iki kısım halinde mevcut olup bir kısmı Başbakanlık Osmanlı arşivinde diğer kısmı ise Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet (M.C) yazmaları arasında mevcut bulunmaktadır. Defter içerisinde Birgi, Tire, Alaşehir, Güzelhisar, Sultanhisar, Bozdoğan, Kestel, Yenişehir, İzmir, Ayasuluğ gibi kazâ ve nâhiyeler, bunların nefsi ile tâbileri bulunan köyler, cemaatler muhtelif ziraat ârâzisi, liman, tuzla gibi gelirleri ile mevcuttur. Ayasuluğ nefsi 8 numaralı defterin 687-694. sahifeleri arasında mevcut olup kazânın bir kısmı da 116/6 numaralı defterin 17a-31b varakları arasında yer almaktadır.

Defterin tarihlendirilmesi genellikle 1473-77 yılları arası olarak kabul edilmiş olup³⁶ bizde aynı tarihlendirmeyi esas almakla birlikte yukarıda da ifade ettiğimiz gibi bir vakıf kaydında 884/1479 tarihli bir atik defterden bahsediliyor olması³⁷ bir şüphe uyandırmakla beraber, burada zikredilen vakıf kaydının bahsimizin olan mufassalda mevcut bulunmaması, mezkûr yıllarda düzenlenmiş bir başka vakıf defterinin kastedilmiş olduğunu çağrıştırmaktadır.

BOA.TD. 87

XVI. yüzyıla ait Aydın Sancağı'nın ve dolayısıyla da Ayasuluğ Kazâsı'nın ilk mufassal defteridir. Defter "*Der beyân-ı Hânehâ-ı Âvâriz-ı Livâ-i Aydın, Âvâriz ve timarhâ ve Evkaf ve gayrihu*" başlığını taşımakta olup Yavuz Sultan Selim devri başında, 1512 senesinde düzenlenmiş olmalıdır³⁸. Defterde İzmir,

35. BOA. MAD. 16027

36. Cook, *a.g.e*, s.48; Arıkan *a.g.m.* s.141 Detlev Finke, *a.g.t.*, s.36; Emecen, *a.g.m.*, 226'da 1475 tarihini kabul eder; Suraiya Faroqhi ise bunlardan farklı olarak 1478-81 tarihlerini verir. bkz. "16. yüzyılda Batı ve Güney Sancaklarında Belirli Aralıklarla Kurulan Pazarlar (İçel, Hamid, Karahisar-ı Sahib, Kütahya, Aydın Menteşe) *ODTÜ Gelişme Dergisi*, Ankara 1978, s. 82.

37. BOA. *İbnül Emin - Evkaf 2*

38. Cook, *a.g.e*, s.48; Arıkan, *a.g.m.* s.144; Emecen *a.g.m.* s.226; İ.H.Konyalı" Çeşme, Çeşme'de Kânûni'nin Eşsiz bir kitabesi, Çeşmesi Kervansarayı" *Vakıflar Dergisi* I(VD) 9, s.166-67.

Çeşme, Ayasuluğ, Güzelhisar, Sultanhisarı, Arpaz, Kestel, Bozdoğan, Yenişehir, Tire, Birgi, Alaşehir, Sart, Cema'at-i Bayramlı Karacakoyunlusu kazâları mevcuttur. Defter içerisinde Ayasuluğ kazâsı 6-90. sayfeler arasında yer almaktadır.

BOA. TD. 148

Aydın Sancağı'nın XVI. yüzyıldaki ikinci mufassal defteridir. Defter-i Cemaziyelevvel 935 (Ocak 1529) tarihinde tanzim edilmiş olup, tahrîrin II. Bayezid devri sonlarında başladığı anlaşılmaktadır. Sancağın kanunnamesi de ilk defa bu defterde karşımıza çıkmaktadır³⁹.

Defterde Aydın Sancağı'nın İzmir, Çeşme, Ayasuluğ, Tire, Birgi, Güzelhisar, Sultanhisarı, Kestel, Bozdoğan, Arpaz, Yenişehir, Alaşehir, Sart kazâları yer almaktadır. Bu defter, hemen bir sene sonraki tarihle mevcudiyetini bildiğimiz 166 numaralı *Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defterine* de⁴⁰ esâs teşkil etmiş olan defterdir. Ayasuluğ Kazâsı bu defter içerisinde 154-260. sayfeler arasında yer almaktadır.

BOA. TD 537 ve TKGM.KK. TD. 167

983/1575 senesine ait olup Sığla Sancağı'nın teşekkülü için Aydın Sancağı'ndan ifrâz olunan⁴¹ dört kadılığa ki, İzmir, Çeşme, Ayasuluğ ve Akçaşehir kadılıklarıdır, ait mufassal defter olup burada müstakil kadılık olarak tesbit edilen Akçaşehir kazâsı ve tâbi köyleri Ayasuluğ kazâsı'ndan ifraz olunmuştur. Aydın Sancağı'nın bu yıllara ait tahrîrinin⁴², ki mezkûr Sığla defterinin bu hususa dâhil olup olmadığı belli değildir, yapılması muhtemelen 975/1568 senesinde

39. Ömer Lütfi Barkan, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Zirâi Ekonominin Hukuki ve Mâli Esasları, Kanunlar, I*, İstanbul 1943, s.6-118'de neşredilmiş olup defter burada 1528 olarak tarihlendirilmiştir. Aynı tarihlendirme, H.Lowry tarafında da yapılmıştır. Bkz. Heat W. Lowry, *Studies in Defterology*, İstanbul 1992, s. 31 ; Yine Zeki Arıkan *a.g.m.*, s.144'de Cemaziyelevvel 935 tarihini kaydetmekle beraber 1528 tarihini, kabul eder. Cook, *a.g.e*, s.48 ve Emecen, *a.g.m.*, s.226'da 1529 tarihini kabul ederler. Bu fark, Cemaziyelevvel 935'in Ocak 1529'a denk gelmesi, tahririn aslında ocak ayından önceki durumu da yansıtması sebebiyle 1528 tarihinin kabul edilmiş olmasından ortaya çıkmaktadır. Defterdeki bilgilerin ocak 1529 tarihi ile tescil edilmiş olması hasebiyle biz bu tarihi tercih ettik.

40. *166 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937-1530)* Dizin ve Tıpkıbasım, Ankara 1995.

41. *T.K.G.M. KK. TD.302*, vr.1b

42. *TKGM. KK. TD. 129*

başlamış olmalıdır. 16 Şaban 975 (16 Ocak 1568) tarihli bir hükümde Tire kadısına tahrîr ve havass-ı hümâyuna ilhak olunacaklar ikmâl olmadan zevâyidden kimseye timar verilmemesi emrolunmaktadır⁴³. Hemen ardından 23 Receb 976 (15 Eylül 1568) tarihinde tahrîr görevi verilen Tire kadısı Mevlâna Muhiddin'in bu vazifeyi ikmâl edemediği ve elindeki berat alınıp Kâtip Rüstem'le beraber bu işi ikmâl etmesi istenmektedir⁴⁴. 1574 senesi geldiğinde bu problem hala daha devam etmektedir. 25 Receb 982 (10 Kasım 1574) tarihli başka bir hükümde⁴⁵ Tire kadısının mufassal defterleri hâlâ gönderemediğinden bahsedilmektedir. Ayasuluğ Kazâsı, 537 numaralı defterin 150-230. 167 numaralı defterin 74b-111b. sayfeleri, Akçaşehir ise 537'nin 230-244 ile 167 numaranın 111b-119a. sayfelerinde yer almaktadır.

TD 1080

Toplam 36 sayfalık bir mufassal defter parçası olup üzerinde tarih kaydı bulunmamaktadır. Yazı stilinden hareketle, defterin II. Bayezid dönemine en geç XVI. yüzyılın ilk yıllarına ait olması muhtemeldir⁴⁶. Defterin 1-9. sayfeleri arasında Ayasuluğ ve tâbii bulunan Akçaova'nın 16 köyü mevcut bulunmaktadır. Devamında Tire ve Birgi'ye dair kayıtlar mevcuttur.

B. İcmâl Defterler.

BOA. TD. 66

Bu defter BOA. TD. 87 numarada kayıtlı olan mufassal defterin icmâlidir. Defter kataloglarda 924/1518 tarihli olarak tesbit edilmiş ise de bu tarih sa-rih değildir. Tez içerisinde 87 numaralı defter için tabul ettiğimiz 1512 tarihini bu defter içinde kabul ediyoruz; Ancak burada en doğru ifade elbetteki Yavuz Sul-tan Selim dönemine ait olduğunu söylemektir. Ayasuluğ Kazâsı defterin 3-39, 183-188 sayfeleri arasındadır.

43. BOA. Mühimme Defteri (=MD) .VII, 309/881

44. BOA. MD. VII, 830/2274.

45. BOA. MD. XXVI, 306/889

46. Cook, a.g.e., s.49.

BOA. TD. 139

Defter yine *BOA. TD. 148* numarada kayıtlı bulunan mufassal defterin icmâlidir. Mufassalın üzerinde bulunan tarihten hareketle, bununda 1529 tarihli olduğunu, bu tarihli defterin bilgilerini yansıttığını söylemek mümkündür. Ayasuluğ Kazası defterin 6-66. sayfeleri arasında bulunmaktadır.

BOA. TD. 166

Yine *BOA.TD. 148*'in esas teşkil ederek hazırlandığı ve diğer icmâllerden daha farklı bir tarzda düzenlenmiş bir muhasebe defteridir. 1530 tarihinde tanzim edilmiş olup Ayasuluğ Kazâsı 409-422. sayfeler arasında bulunmaktadır.⁴⁸ Defterde Aydın Sancağı'ndan başka Hüdayendigâr, Biga, Karesi, Saruhan, Kütahya, Menteşe gibi diğer Anadolu Eyaleti sancakları da bulunmaktadır.

TKGM. KK. TD. 302

Bu defter Sığla Sancağı'nın teşekkülünden sonra tanzim edilmiş olan mufassal defterin⁴⁹ icmâlidir. Balat, Çine Kazâları ile Balat, Çine, İzmir, Çeşme, Ayasuluğ, Akçaşehir nâhiyelerinin içerisinde yer aldığı bu defterin tarihi 1582 (990) dir.⁵⁰ Defterin mufassal defterden sonra ya da en geç onunla aynı tarihte düzenlenmiş olması muhtemel olduğundan ve defterdeki kayıtların mufassal defterdekilerle örtüşmekte bulunmasından dolayı defterin yansıttığı tarih 1575 tarihidir. Ayasuluğ Kazâsı, defterin 43a-65a, 86b-100a sayfeleri arasında yer almaktadır.

TKGM KK. TD. 289 - BOA. TD. 516

Defter, 981 (1573-74) tarihli olup içerisinde yer yer Ayasuluğ Kazâsı zeâmet ve timarları da kayıtlıdır. Ancak bu defter, kazâdaki timar ve zeâmetlerdeki değişikliklerin kaydedildiği bir defter olup, tam olarak herhangi bir mufassalın icmâl kayıtlarını yansıtmamaktadır. Defterde Ayasuluğ kadılığı'nda 4 zeâmet

48. *166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (937/1550)* Dizin ve Tıpkıbasım, Ankara 1995.

49. *BOA.TD. 537, TKGM. KK. TD. 167.*

50. TKGM.KK.TD. 167, vr. 1b. Defter konuya dair başka bir çalışmada 1573 tarihli olarak gösterilmiştir. Bkz. M. Akif Erdoğan "XVI. yüzyılın İkinci Yarısında Ayasuluğ Kadılığı'nda Nüfus ve Üretim", *Birinci Uluslararası Geçmişten Günümüze Selçuk Sempozyumu*, 4-6 Eylül 1997, İzmir 1998. s. 233.

ve 30 timar kaydedilmiştir. Muhtemelen 1529 tarihli mufassaldan sonra meydana gelen değişiklikleri içermektedir.⁵¹

BOA. MAD. 152

II. Bayazid devrine ait bir icmâl defterdir. Tanzim tarzı itibâriyle diğer icmâllerden biraz daha farklı olan bu defterde Aydın'dan başka Kütahya, Saruhan, Menteşe, Hamid, Ankara, Kangırı, Kastamonu, Karahisar, Teke, Kocaili, Alaiyye, Biga, Karesi, Sultanönü sancakları da yer almaktadır. Ayasuluğ kazâsı defterin 47^a-48^b. sahifelerinde yer almaktadır.

C. VAKIF DEFTERLERİ

BOA. TD. 35 M

Bu defter, sancağın XVI. yüzyıl başlarına ait bir defterinin parçasıdır. Ayasuluğ vakıfları topluca burada mevcut değildir. Defterin ilk beş sahifesi Tire ile ilgili olup ondan sonra Birgi evkafı tafsil edilmekte (5-33) sonunda da Alaşehir'e dair bazı kayıtlar mevcuttur (34-44). Defteri vaktiyle kullanmış olan H. Akın 912 tarihini vermekte olup⁵² Ayasuluğ için aynı zamanda önemli olan husus, İsa Beğ'in üç adet camilerinin tevzi'nâmesinin zâyi olması üzerine, defterin tanzim tarihinde, yeni tevzi'nâme, eski defterden "*ol vilayeti yazan fahrü'l-ulemai'l-kirâm Mevlâna Muhiddin dâme fazlehu zikr olunan evkafın mahsûlâtını 89.440 akça yazup bu vech üzere tevzi' eyymiş ki zikrolunan cümle hâsıldan...*" denilerek nakledilmiş ve bu tevzi'nâmenin tarihi olarak da Zilkaade 803 (13 Haziran - 13 Temmuz 1401) verilmiştir⁵³. Bu kayıt, İsa Bey câmii ile elimizde mevcut en erken tarihli bilgidir ki inşasından 25 sene sonraya aittir.

BOA. İbnül Emin - Evkaf 2

Bu defter de II. Bayezid dönemine ait olup 884/1479 şabanı tarihli atik deftere atıf mevcuttur⁵⁴. Burada da Ayasuluğ'un evkafının tafsilâtı defter eksik olduğu için mevcut olmayıp sadece Ayasuluğ ve Tire de önemli miktarda ev-

51. Benzer bir durum için bkz. Emecen, *Manisa*, s. 285. dn. 226.

52. Himmət Akın, *a.g.e.*, s. 136.

53. BOA. TD., 35 M, s. 11

54. BOA. *İbnül Emin - Evkaf 2*, s. 8

kafı bulunan ve döneminin en zengin insanlarından birisi olarak⁵⁵ kabul edilebilecek, II. Murad'ın kumandanlarından Yahşi Beğ'in vakfının tevzi'nâmesi mevcuttur⁵⁶. Defterin tamamı 18 sahifedir.

TKGM. KK. TD. 571

Aydın Sancağı'nın elimizdeki tek mufassal vakıf tahrîr defteridir. Defter Kanunî döneminde tanzim edilmiştir. 1530 tarihli muhasebe defterindeki, Ayasuluğ Kazâsı vakıflarına ait bilgilerin tamamen aynı olması dolayısıyla defter, 1530 tarihi öncesinde Kanunî'nin saltanatının ilk yıllarında tanzim edilmiş olmalıdır⁵⁷. Ayasuluğ Kazâsı defterin 33b-47b. sahifeleri arasında yer almaktadır. Ayrıca İzmir, Urla, Tire, Birgi, Kestel, Bozdoğan, Arpac, Yenişehir, Alaşehir kazâ ve nâhiyelerine ait vakıfları da içermektedir.

BOA. MAD. 617

Bir icmâl evkaf defteridir. Muhtemelen, XVII. yüzyıl başlarına ait olup defter içerisindeki değerler ile *TKGM. KK. TD. 571* numaralı defter ayniyet göstermektedir. Dolayısıyla defter, kazâ evkafının gelişme çizgisini yansıtmamaktadır. Ayasuluğ, defterin 333-336. sahifeleri arasında yer almaktadır. Ancak Ayasuluğ kısmı, tam bir icmâl değil, eksiktir.

D. PİYÂDE DEFTERLERİ

İstanbul Atatürk Kitaplığı (=İAK). MC. O. 93

Aydın Sancağı'nın en erken tarihli Piyâde defteridir. Üzerinde 872/1467 tarihli şerhler bulunuyor olmasından dolayı, daha erken tarihlere ait olmalıdır. Bir sonraki defterin 889/1484 tarihli olmasından dolayı, eğer 20-30 yıl gibi bir ara ile bu tahrîrlere yapılmış ise, bu defter 1460-65 yılları arasında tanzim edilmiş olmalıdır. Kazâ, defterin 126b-141b. sahifeleri arasında yer almaktadır.

55. Suraia Faroqhi, *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler*, Çev: Neyyir Kalaycıoğlu, İstanbul, 1994, s. 50.

56. BOA. *İbnül Emin - Evkaf 2*, s. 7.

57. Defterin tarihinin 1583 tarihli olarak gösterildiği bir çalışma için bkz. H. Akın *a.g.e.*, s. 152 ve muhtemelen buradan nakleden Mehmet Ali Demirbaş, "XVI. Yüzyılda Tire Vakıflarına Ait Notlar", *Türk Kültüründe Tire*, Haz. Mehmet Şeker, Ankara 1994, s. 27.

BOA. MAD. 530

Ayasuluğ Kazâsı'nın da içerisinde yer aldığı Aydın Sancağı'nın elimizde mevcut ikinci piyâde defteridir. 889/1484 tarihini taşıyan bu defterde de Ayasuluğ piyâdeleri, Uşakpınarı, Manisacuk ve Ayasuluğ isimli üç yayabaşılık hâlinde teşkilâtlandırılmıştır. Kazâ, defterin 84-126. sayfeleri arasında yer almaktadır.

BOA.TD. 129.

Kanunî saltanatının ilk yıllarında tanzim edilmiş olan defter, 931 (1524-25) tarihli dir. Ayasuluğ, defterde yine üç yayabaşılık hâlinde teşkilâtlandırılmıştır. 233-282. sayfeler arasında yer alan Ayasuluğ Kazâsı'ndan başka sancağın diğer kazâları da defter içinde yer almaktadır.

BOA. TD. 238

Aydın Sancağı'nda Piyâde teşkilâtının lâğv edilmesinden önceye ait son mufassal piyâde defteri olup, 26 Muharrem 952 (9 Nisan 1545) tarihli dir. Kazâ defterin 64-125. sayfeleri arasında yer almaktadır.

GİRİŞ

AYASULUĞ VE TARİHÇESİ

1. Ayasuluğ Adı:

Ortaçağ İslam coğrafyacılarının eserlerinde Efesis¹ ve Ufsus² şeklinde anılan Efes ismi Ortaçağ İslam kaynaklarında Altouogo, Altologo, Haulteloge, Altoloch ve Latolgo adı ile zikredilmektedir³. Türkler tarafından Ayasuluğ ایاتلورج ya da XIV. yüzyıla beraber daha ziyâde ایاتلورغ şeklinde yazılmaktadır. Bu devrin kaynaklarında nadiren "kaf" ile yazılmıştır⁴. XVII. yüzyıla beraber Ayasuluğ adı yer yer başka isimlerle de karşılanmıştır. Mesela Ahmed Refik'in neşretmiş olduğu belgelerde *Viranşehir*⁵ şeklinde zikredilmiştir ki bu isim şehrin harabiyetini de ifâde ediyor olması açısından çok önemlidir. Yine aynı yüzyılın başlarına ait bazı arşiv vesikalarında da "*Akçaabad nâm-ı diğer Ayasuluğ*" şeklinde ifâdesini bulmuştur ki⁶ bu durumu mezar taşlarından da görmek mümkündür⁷. Ayasuluğ ismi, 1914 senesine kadar kullanılmış, bu tarihte ise *Selçuk* olarak değiştirilmiştir.

-
1. İbn Hurdutbih, *Al Mesalik ve'l-Memâlik* (Ed. Mf. George) Bibliotheca Geographorum Arabicorum, VI, Leiden 1899, 106'dan naklen Zeki Arıkan "XIV-XVI. yüzyıllarında Ayasuluğ" *TTK. Belleten* LIV/209, Ankara 1990, s. 123.
 2. Yakut, *Mucemül- Buldan* (Ed. Wüstenfeld) Tahran 1965, I, 30'den naklen *a.g.m.*, s. 123.; Besim Darkot "Ayasuluğ" *I.A.* II, 56.
 3. Besim Darkot *a.g.k.*, s. 56.
 4. Mesela bkz. *BOA. TD* 270, s. 72, 74, 78, 82.; *BOA. MAD.* 385, s. 27. Ayrıca ایاتلورغ şeklindeki imla ile de *Der See-Atlas Des Sejjid Nûh*, Hans Joachim Kissling, München 1966, fotoğraf no: 35.
 5. Ahmed Refik, *Anadolu'da Türk Aşiretleri*, İstanbul 1930, s. 96, 105.
 6. *BOA. MAD.* 4745; s. 47; *BOA. D.BŞM.* 2291, s. 10.
 7. Necmi Ülker, "Selçuk'ta bulunan Osmanlı Dönemi Mezar Kitabeleri", *Birinci Uluslararası Geçmişten Günümüze Selçuk Sempozyumu*, 4-6 Eylül 1997, İzmir, 1998, s. 265.

2. Bir Ticaret Şehri Olarak Ayasuluğ

a. Ulaşım.

Eskiçağların meşhur Efes şehri, kurulmuş olduğu devirlerde, deniz kenarında olmak kaydıyla Küçük Menderes Ovasının güneydoğusundaki tepenin yamaçlarında teessüs etmiş idi. Ancak zamanla nehrin getirdiği alüvyonlar ile körfez dolmuş ve şehir, denizden takriben on kilometre kadar içeride kalmış⁸, bu durum üzerine tahminen M.Ö. II. yüzyılda, daha batıya, şimdiki harabelerin bulunduğu yere nekledilmiş idi.

İlkçağlarda Efes, Batı Anadolu'nun önemli liman şehirlerinden birisi idi⁹. Helenistik devirde Efes, Bergama ve Milet ile beraber yünlü kumaş üretimi ile ihracında önemli bir mevkide bulunuyordu¹⁰.

Roma İmparatorluğu devrinde Roma'nın Asia eyaleti içerisinde bağımsız bir statüsü mevcut olan Efes¹¹, mezkûr eyaletin yollarının ulaştığı bir ticârî limanı konumunda idi. 1204 senesinde İstanbul'un haçlıların işgaline uğraması üzerine Bizans İmparatorlarının Anadolu'nun içerilerine yönelmesi, Gediz vadisinin XIII. Yüzyılın ilk yarısında Selçuklular ile yakın ticârî ilişkilerini beraberinde getirdi¹². Bizans, bu yıllarda İstanbul'a yönelik olan ticaret yollarını, ellerinde bulunan Batı Anadolu kıyılarına yönlendirmek sûretiyle, İstanbul'un ticaretini sekteye uğratmaya çalışmış idi¹³. Böylece Efes, İzmir, Foça ve Edremit'le birlikte Batı Anadolu kıyılarının en önemli bir ticaret limanı ve deniz üssü durumunda¹⁴ olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ancak İstanbul'un 1261 senesinde yeniden Latinlerin eline geçmesi sonrasında yaklaşık yarım asır boyunca devam eden Batı Anadolu'daki geliş-

8. Feridun Emecen, "Ayasuluk" *TDV. İ.A. C: IV*, 225-26.

9. A. Müfit Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi*, Ankara 1963, s. 465.

10. Zeki Arıkan, *a.g.m.*, s. 122.

11. Mehmet Ali Kaya, "Eskiçağ'da Efes'in Bağımsızlığı", *Birinci Uluslararası Geçmişten Günümüze Selçuk Sempozyumu*, s. 23-30.

12. Tuncer Baykara, "Gazi Umur Bey ve Batı Anadolu Ticareti", *İpek Yolları, Deniz Araştırma Gezisi Konferansları*, Ankara 1993, s. 1-2.

13. Tuncer Baykara, *a.g.m.*, s. 2

14. Zeki Arıkan. *a.g.m.*, s. 122

meyi bozmuş ve Efes'e düğümlenen yol sistemi de ehemmiyetini önceki döneme nazaran yitirmeye başlamıştı¹⁵.

Ancak bu gelişmeler Efes'in ticarî fonksiyonunu tamamen yıkmamış şehir, Türk fethi sonrasında da Karadeniz ve İç Anadolu'dan gelen yolların batıya ulaştığı önemli bir merkez olma özelliğini devam ettirmiş idi. Bakıldığı zaman Trabzon-Erzurum hattından batıya doğru uzanıp Sivas ve Tokat'a ulaşan yol, Kayseri - Konya - Akşehir - Afyon - Uşak - Alaşehir - Manisa - İzmir hattıyla Efes'e (Ayasuluğ) ulaşıyor idi¹⁶. Ancak burada şunu da ifade etmek gerekir ki, Ayasuluğ Limanı faslında da ifade edildiği üzere, İstanbul'un dünya ticaretinde yeniden yükselmeye başladığı XIII. Yüzyılın ikinci yarısı ile beraber Efes (Ayasuluğ) ve Milet (Balat) limanları dolmuş, Ayasuluğ'a yönelen ticâret, M.Ö. II. yüzyıldan beri Efes'in sınırları içerisinde yer alan Kuşadası (Pygela)¹⁷ ya da Ania olarak anılan mıntıkaya yönelmiş idi.

Balat Caddesi olarak da adlandırılan ve Anadolu'nun içerisinde geçerek Balat'a uzanan bu yol, Söke-Ortaklar arasından ayrılarak Ayasuluğ ve İzmir'e ulaşıyordu ki, hem meşhur seyyah İbn Batuta hem de Timur bu yolu kullanmışlar idi¹⁸.

b. Şehrin Ticarî Aktivitesi

Uzun yüzyıllar böylesine önemli bir yol şebekesi üzerinde bulunan Efes ve sonraki devirlerin Ayasuluğ'u, yukarıda ifade ettiğimiz gibi Roma'nın Anadolu Eyâleti'nin batı'ya ihrâc edeceği bütün ticaret ürünlerinin toplandığı ve

15. W. M. Ramsay, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, Çev. Mihri Pektaş, İstanbul 1961, s. 36 - 37, 44 - 45. Bu dönemin Yol Şebekesi ve tarihsel gelişmesi için ayrıca bkz. Reinhard Stewig, *Batı Anadolu'nun Kültürel Gelişmesi: Kartografik Bilgiler*, Çev. Ruhi Tufan, İstanbul. ty; M. Kemâl Özergin, *Anadolu Selçukluları Çağında Anadolu Yolları* (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 1959.

16. Franz Taeschner "Die Entwicklung Des Wegenetz und Des Verkehrs im Türkischen Anatolien" *Anadolu Araştırmaları I/2* İstanbul 1959, ss. 169 - 193. Aynı müellifin konuya dair daha geniş bir araştırması için bkz. *Das Anatolische Wegenetz Nach Osmanischen Quellen I*, Leipzig 1924; II Leipzig 1926; *Osmanlı Kaynaklarına Göre Anadolu Yolları*, Çev. H. S. Selen, TTK Kütüphanesi 40/131.

17. Mehmet Ali Kaya, *a.g.m.*, s. 29 - 30. Bu knuda bkz. C. Foss, *Ephesus After Antiquity, A Late Antique, Byzantine and Turkish City*, Cambridge, 1984, s. 123 - 124.

18. Bölge yollarının tarihsel gelişmesi için ayrıca bkz. Süha Göney, *Büyük Menderes Bölgesi*, İstanbul 1975, s. 571 - 590.

ihrac edildiği bir merkez idi. Dolayısıyla bu durum, şehirde ciddi oranda bir ticarî aktiviteyi de beraberinde getiriyordu.

Eski çağlardaki şehrin bu ticarî kapasitesi ortaçağlarda da devam etmiştir. XIV. yüzyılın ilk yarısında Ayasuluğ'un ticarî vaziyeti hakkında en mufassal bilgileri veren Pegolotti¹⁹, aynı zamanda merkezi Floransa'da bulunan Bardi Şirketinde çalışıyor ve Aydın Beyliği'ne tekstil ihracatı yapıyordu. O'nun anlattıklarına göre Ayasuluğ'a gelen Floransalı ya da sair tüccardan ithalat hususunda sadece şarap ve sabundan, ihracatda ise balmumundan %2, diğer emtiadan ise % 4 nisbetinde gümrük vergisi alınmakta idi. Bu devirlerde şehir ile liman birbirinden uzak bulunduğu için bir kısım ihrac mallarının depolanması içinde tüccarlar ayrıca bir vergi ödemekte idiler²⁰. Dolayısıyla XIV Yüzyılın bu ilk yarısında şehirde haylice tüccar antrepolarının olduğunu da görmekteyiz.

Bölgeye ithal edilen iki önemli ürün şarap ve sabun idi. İhracata konu olan mallar ise sürü hayvanları, atlar, deri, kösele, şap, tahıl ve kuru meyvelerden oluşmakta ki, Venedik ile hem Aydın hemde Menteşe beylikleri arasında vuku bulan resmi antlaşma metinlerinde de bunlara tesadüf etmek mümkündür. Atlar ve deriler Ayasuluğ limanından Girit'e oradan da Batı Avrupaya gönderiliyor idi.

Ayasuluğ'da köle ticareti de mevcut olup, İbn Batuta muhtemelen, köle pazarından, bir köle satın aldığını ifade ederken, 1348 tarihli Aydınoğulları ile batılılar arasındaki anlaşma hükümlerinde, köle fiyatlarının 15 duka olacağı ile ilgili hüküm bulunmaktadır²¹. *Mesâlikü'l-Ebsâr* müellifi Ömerî de burada meyvenin bol olduğundan bahsederken hem kendi topraklarında yetiştirdiğinden, hem de dışarıdan getirtildiğinden bahseder²². Ayasuluğ'dan ihraç edilen Kütahya Şa-

19. Francesco Balducci Pegolotti, *La Pratica della Mercatura*, Ed. Allan Ewans, Cambridge, 1936, s. 55-57.

20. E.A. Zachariadou, *Trade and Crusade Venetian Crete and the Emirates of Menteshe and Aydın (1300 - 1415)*, Venice 1985, s. 154 - 155; Aynı müellif, "Sept traites inédits entre Venise et les emirats d'Aydın et de Menteşe" *Studi Pre Ottomani E Ottomani*, Napoli 1976, ss. 229 - 40.

21. Fredi Thiret "Les Relations entre La Crete et Les emirats Turcs d'Asie Mineure au XIV Siecle (1348 - 60), *Actes du XII. Congres International d'Etudes Byzantines II*, Beograd 1964, ss. 213 - 27.

22. Ömerî'nin verdiği bilgilerin Anadolu kısmının çevirisi için Yaşar Yücel, *XII - XV Yüzyıllar Kuzey-Batı Anadolu Tarihi Çobanoğulları - Candar Oğulları Beylikleri*, Ankara 1980, ss. 181-201; Neşir için, *Routes Toward Insight Into The Capital Empires, Masâlik al-absâr fi Memâlik al-Amsâr*, by. İbn Fadlallah Al-Umarî Shihâb al-Din Ahmad İbn Yahya, Ed. Fuat Sezgin, Frankfurt 1988, s. 177.

prının²³ dışındaki en önemli maddelerden birisi şüphesiz ki buğday idi. Akdeniz bölgesinin önemli bir tahıl anbarı olan Mısır'ın XIV ve XV. yüzyıllarda hububat satışlarını azaltması, Moğol istilası sebebiyle, Suriye'de kıtlık yaşanması bölgedeki buğday fiyatlarında bir artışa sebep oldu ve bu durum XV. yüzyıl boyunca da devam etti.

Bu sebeple batılılar Batı Anadolu limanlarına yönelmişler, Venedikliler Ionie, Bithynie bölgelerinden buğday ithâl etmekle, krize kısa süreli de olsa bir çözüm bulmuşlar idi. Ancak bu da uzun sürmedi ve 1343 eylülünde Türklere karşı yeni bir haçlı seferinin gündeme gelmesi üzerine, Anadolu limanları Venediklilere kapatıldı.

Buna benzer bir durum daha sonra, beyliklerin Osmanlılar tarafından ilk fethi yıllarında da (1390) I. Bayezid tarafından gerçekleştirilmiş, hubûbât ticareti yasaklanmış idi. Ve bu düzenleme batıda hubûbât fiyatlarının yükselmesine vesile olmuş idi²⁴.

Ayasuluğ'da tahminen 1337 senesinden itibaren bir Venedik konsolosu oturmakta idi. 1337, 1348 ve 1353 senelerinde yapılan anlaşmalar sürecinde, Venedikli tüccarlar, şehirde bir koloni olarak adlandırılabilir mağaza ve evlerin yer aldığı müstakil bir mahallede yerleşmiş bulunuyorlardı. 1351 senesinde Cenevizliler de şehirde bir konsolosluk açtılar. 1348 anlaşması ile Rodos, Kıbrıs gibi diğer ülkelerin de burada konsolosluk kurabilecekleri karara bağlanmış idi²⁵.

Aydın sahasındaki Ayasuluğ ile Menteşe sahasındaki Balat limanları XIV. yüzyılın ilk yarısına kadar böylesi önemli bir konumu muhafaza eder iken, Aynı süreçte, 1329 senesinde Aydınoğlu Gazi Umur Paşa, İzmir'in tamamına hâkim olmuş ve şehirdeki Ceneviz tüccarlarını anlaşma yolu ile Sakız'a göndermiş idi. Bu durum Sakız ile Anadolu kıyıları arasındaki münasebetlere de yansı-

23. W. Heyd, *a.g.e.*, s. 605.

24. E.A. Zachariadou, *a.g.m.*, Bu senenin kıtlık senesi olması ile ilgili olarak bkz. Max Sillberschmidt, *Venedik Menbalarına Nazaran Türk İmparatorluğunun Zuhuru Zamanında Şark Me-selesi*, Çev: Köprülüzâde Ahmet Cemal, İstanbul 1930, s. 65.

25. E.A. Zachariadou, *a.g.e.*, s. 128; F. Thiret, *a.g.m.*, s. 216-17; Turhan Atan, *Türk Gümrük Tarihi*, 1. Cilt. *Başlangıçtan Osmanlı Devletine Kadar*, Ankara 1990. s. 130'da Venediklilerin konsolosluk kurmasını 1348 antlaşması sorunu olarak niteler.

miş²⁶ ve daha XIV. yüzyıl kaynaklarında bile ismi geçen²⁷ Çeşme, bu ticârette ön plana çıkmıştır.

XV. yüzyıl ile berâber Ayasuluğ ve Balat limanları önemlerini yavaş yavaş kaybetmeye ve XVI. yüzyıldan sonra da bölgede yeni bir liman olarak, İzmir'in yükselmeğe başladığını görüyoruz²⁸. Ayasuluğ limanı faslında liman gelirleri tasrih edileceği için burada üzerinde durulmayacaktır.

3. Ayasuluğ'un Kısa Tarihçesi:

a. Bölgenin Türkler tarafından fethi ve Aydınogulları idâresi:

"1261 senesinde İstanbul'un haçlılardan geri alınması, ardından Denizli yöresindeki Türkmen isyanı Batı Anadolu'da yarım yüzyıldır oluşan dengeli" ²⁹ bozmuş Türkmen gruplar Menderes havzasına yönelerek fetih hareketine girişmişlerdir. Bu meyânda evvela Menteşe Beğ ve daha sonra da Germiyan beğleri bu mücadeleye katılmış ve Sasa Beğ ile berâber olduğu halde, Menteşe Beğ, Küçük Menderes bölgesine hâkim olmuş idi³⁰. Bizans İmparatorluğu'nun bütün engel olma gayretlerine rağmen, Türk ilerleyişi durdurulamamış, 1300'lü yılların hemen başında bölgede hem nüfus olarak hem de siyasal olarak bir Türk hâkimiyeti dönemi başlamış idi³¹. Her ne kadar, Paul Wittek'in ifade ettiği,

26. Bu gelişmeler için bkz. Turcer Baykara, "Çeşme Esnaf Teşkilatı Üzerine Notlar, Kayıkçılar Kethüdalığı", *CIEPO, Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Araştırmaları Uluslararası Komitesi VII. Sempozyumu Bildirileri*, Haz. Jean-Louis Bacque Grammont - İlber Ortaylı - Emeri Van Donzel, Ankara 1991, s. 13 - 18; Aynı müellif "Anadolu'nun XV ve XVI yüzyıllardaki Dış Ticaret Kapısı: Çeşme" *Birinci Uluslararası Çeşme Tarih ve Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, İzmir 1997, s. 11-13.

27. *Düstürnâme-i Enverî*, neşr. M. Halil Yinanç, İstanbul 1928, s. 22; *Le Destân D'Umûr Pacha*, neşr. Irene Melikof - Sayar, Paris, 1954, s. 57.

28. Bölge ticaretinde İzmir'in yükselişi için bkz. Daniel Goffman, *İzmir ve Levanten Dünya (1550-1650)* çev: Ayşen Anadol, Neyyir Kalaycıoğlu, İstanbul Ekim 1995.

29. Tuncer Baykara, "Gazi Umur Bey..." s. 2; Paul Wittek, *Menteşe Beyliği*, Çev: O. Ş. Gökyay, Ankara 1986, s. 24-25'de Pachymers'den naklen Anadolu'nun bu bölgesine yönelen Türkmen akınlarını tavsif eder.

30. Aynı yer.

31. Paul Wittek, *a.g.e.*, s. 17. Bu süreç Dukas'ın eserinde şöyle anlatılır" ... Senesinde Asya'nın meşhur şehirlerinden biri olan Efesos (Efes) ve Karia eyaleti, Muntahia (Menteşe) tarafından ve İzmir'e kadar Lidia eyaleti Atın (Aydın) tarafından Pergama'ya kadar Magnisa ve bütün Magedon eyaleti Saruhan tarafından, bütün Frigia eyaleti Germiyan tarafından, Asu şehrinde başlayan ve Çanakkale'ye kadar imtidâd eden Büyük Frigia, Karasi tarafından, Bitinia kâmil ve Paflogonya kısmen Osman tarafından zabtolundu. İsimlerini yukarıda zikrettiğimiz kimseler Türk başbuğları idiler" Dukas, *Bizans Tarihi*, çev: VI. Mirmiroğlu, İstanbul 1956, s. 5.

Türklerin korkusundan Efes'den Girid'e kaçmış olan bir kâtibin notları içerisindeki bir tarih kaydı, Efes'in Sasa kumandasındaki İranlılar tarafından 24 Ekim 6813 (1304) senesinde fethedildiği haber veriliyorsa da³² Ayasuluğ'un Aydınolu Mehmed Beğ tarafından fethedildiği *Düstûrnâme*'den de açıkça anlaşılmaktadır³³.

Sasa Beğ derler idi bir Gazi er
Gelmiş Aydın iline evvel meğer

Evvelâ ol Birgi'yi feth eylemiş
Aydınolu'nu getirmiş toylamış

Aydınolu Ayasuluğ'a gelüb
Fetheder hem dairesini alub

çok kilise mescid etti ol emir
Gazi Mehmed Beğ saha da bînâzir.

Dolayısıyla buradan da anlaşıldığı gibi Sasa Beğ, Birgi civarına geldiğinde Aydınolu Mehmed Beğ'de onun hizmetinde olarak Ayasuluğ'u fethetmiş idi.

Bu fethin öncesinde Bizans İmparatoru yine Küçük Asya'daki arazilerini kurtarmak maksadıyla Roger de Flor isimli korsanın kumandasındaki Katalan askerlerini bölgeye sevk etmiş, ancak bu da bir çare vermemiş ve Ayasuluğ da dahil olduğu halde bölgedeki Tire, Birgi gibi şehirler Türkler tarafından ele geçirilmiş idi³⁴.

Şehrin fethinden sonra, her ne kadar çevrede perakende halde Türkmen gruplar mevcut ise de şehir uzun zaman bir kale-şehir hüviyetinde idi. Bugün kalede hâlâ daha mevcut bulunan câmi, bu ilk fetih yıllarının bir hatırası olsa gerektir. Bununla beraber de bir hamam inşa edilmiş olmalıdır³⁵.

Türkler, XIV. yüzyılın son çeyreğine doğru kaleden çıkmaya ve kale

32. Paul Wittek, a.g.e. 39; Aynı tarihi Tuncer Baykara'da kabul eder. Bkz. a.g.m., s.3; yine aynı tarih için bkz. Paul Lemerle, *L'Emirat D'Aydın Byzance Et L'Occident*, Paris 1957, s. 24.

33. *Düstûrname-i Enveri*, (M.H. Yınanç Neşri), s. 17.

34. Katalanların Bizans'a yardım için tertib ettikleri sefer ile ilgili olarak bkz. Paul Wittek, a.g.e., ss. 41-43 Paul Lemerle, a.g.e., s. 24; Zeki Arkan, a.g.m., s. 129.

35. Ertan Daş, "Selçuktaki Türk Hamamları", *Geçmişten Günümüze Birinci Uluslararası Selçuk Sempozyumu*, s. 385.

civarında yeni mahalleler oluşturmaya başlamışlardır ki bu esnada civardaki Türkmen gruplarının miktarı da artmış olmalıdır.

Aydınoğulları devrinde Ayasuluğ, yukarıda da ifâde edildiği gibi yine batı Anadolu'nun önemli bir ticaret limanı hüviyetinde idi. Dolayısıyla Aydınoğulları'nın batılı devletlerle yaptıkları antlaşmalarda da yer almıştır.

Aydınoğulları ile batılılar arasındaki ilk antlaşma, Venedik ticaretini Aydınoğullarının ülkesine de açma niyetiyle, Venedik Cumhuriyeti tarafından Girit Dukası Giovanni Sanudo'nun Umur Beğ nezdine gönderilerek, 9 Mart 1337 tarihinde temin edilen antlaşmadır³⁶. Antlaşmayı Umur Beğ'in verdiği yetki ile Ayasuluğ hâkimi Hızır Beğ imzalamıştır.

Her ne kadar Zachariadou bu antlaşmayı imzalayan Hızır Beğ'in o esnada "Emir" olduğunu ifâde ediyorsa da Lemerle ve Şerafettin Turan'ın naklettiği gibi Hızır Beğ, Emir olmayıp Ayasuluğ hâkimidir. Antlaşmayı O'nun imza etmesi, kontrolündeki Ayasuluğ'un ticaretteki öneminden kaynaklanıyor olmalıdır³⁷. Bu antlaşma, esas itibâriyle Aydınoğullarına karşı 1332'de oluşturulan ittifaktan bir netice elde edilememesi ve o esnada III. Andronikos'un Umur Beğ ile anlaşmış olması üzerine bir barış antlaşması olarak tasarlanmış idiyse de hükümleri itibâriyle bir ticaret antlaşması idi. Antlaşmanın hükümlerine göre, Aydınoğulları, 1 yıl süre ile Ege civarındaki donanma faaliyetlerini durduracak, Modon, Koron ve Negroponte ile Venedik tebası dâhilinde bulunan herkes, ülke sınırları içerisinde serbestçe ticaret yapabilecek, Ayasuluğ'da Venediklilerin oturacakları ve ticaret yapabilecekleri özel yerler ile beraber ibâdet için bir de kilise tesis edilecek ve yine bölgede ticaret yapanları yönetmek üzere Ayasuluğ'da bir Venedik konsolosu bulunacak, bu konsolos Venedik kolonisini yönetme dışında, Venediklilerle ilgili her çeşit dava, yada özel yargılama ve cezaları uygulama yetkisine sahip olacaktır³⁸.

36. Şerafettin Turan, *Türkiye - İtalya İlişkileri I. Selçuklulardan Bizans'ın Sona Erişine*, İstanbul 1990, s. 165; Antlaşmanın metni için bkz. E. A. Zachariadou, *a.g.e.*, ss. 190 - 195.

37. Lemerle, *a.g.e.*, s. 227'den nakleden Şerafettin Turan, *a.g.e.*, s. 367. Hikmet Akın'da tanzim etmiş olduğu şecerede, Hızır Beğ'in hükümdarlığını ihtiyatı da elden bırakmayarak 1348-1360 yılları arası olarak göstermiştir. Bkz. Himmet Akın, *Aydınoğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma*, Ankara 1968², s. 221. Aynı tarih için bkz. İ. Melikof, *Aydin-Oghlu" EP*, I, 783.

38. Şerafettin Turan, *a.g.e.*, s. 176.

Ancak öyle anlaşılıyor ki bu antlaşma Venedik ile Aydınoğulları arasındaki ticareti beklenen düzeye ulaştıramadı. Ve bu sebeple çok geçmeden Venedik, yine Umur Beğ'e karşı oluşturulan Haçlı ittifakı içerisinde yer almıştır. Bu sırada Umur Beğ'in şehid olması üzerine, kardeşi Hızır Beğ, Papalık, Venedik, Kıbrıs Krallığı ve Rodos şövalyelerinden oluşan kutsal ittifak ile 18 Ağustos 1348'de yeniden bir ateşkes antlaşması imzalamak zorunda kaldı³⁹. Antlaşma, savaş ve yenilgi sonrasında imzalanmış olduğu için Aydınoğulları için çok ağır şartlar taşımakta idi⁴⁰.

Ateşkesin beylik ve Ayasuluğ için en ağır tarafı, Ayasuluğ ve beyliğin diğer liman gelirlerinin yarısının, ittifaka dâhil olan devletlere ait olarak kabul edilmesi keyfiyeti idi⁴¹. Bunun dışında Hızır Beğ, bu antlaşma ile kendi topraklarına gelecek bütün hıristiyan tüccarın güvenliklerinin sağlanacağını, taahhüd ederken, gümrük resimlerinin artırılmayacağını, ittifaka giren bütün devletlerin, bölgede konsolosluklar oluşturabileceklerini de kabul etmekte idi.

Hızır Beğ, hıristiyan toplulukları tam bir serbestiyet içerisinde kendi topraklarına kabul ederken, antlaşmada bulunan karşı bir hükümlerle Türklerin bu devletlerin sularında, ancak hıristiyan gemiler ile ticaret yapabileceklerini âmir hükmün bulunması, bu anlaşmanın, Aydınoğulları beyliğinin kendi karasularında hapsedilmesi anlamını taşımakta olduğunu göstermektedir. Ancak antlaşma, Papa'nın (VI. Clementus) onaylamaması sebebi ile yürürlüğe girmemiş idi⁴².

Bu antlaşma taslağı'nın Papa tarafından onaylanmadığı için yürürlüğe girmemesinin ardından, Hızır Beğ'e karşı akim kalacak olan yeni bir ittifak hazırlığı (Venedik, Kıbrıs Krallığı, Rodos Şövalyeleri ve Negroponte'den müteşekkil) başlamış Ceneviz bu ittifaka katılmayarak, 1351 senesinde Venedik ile savaşa tutuşmuş, Aydınoğulları ise, bu savaşta Ceneviz'i destekleyerek limanla-

39. a.g.e., s. 177. Metin için bkz. Melek Delilbaşı, *Türk Sultan ve Beylerinin Yazışmada Kullandıkları Yunanca Belgeler ve Değerlendirmeleri (XII-XV. yy)*; Ankara 1978 (D.T.C.F. Yayınlanmamış Doç. Tezi.) s. 35. E. A. Zachariadou, a.g.e., ss. 205 - 210; Himmet Akın, a.g.e., s. 52 - 53, Halil İnalçık "İmtiyâzât" *El2* . III, 1183.; Hâlit Hilmi, bu muahedeyi 18 Nisan 1348 olarak verir. bkz. "Aydınoğulları" *Fikirler*, 15 Teşrinievvel 1932, Yıl: 4, Sayı: 88, s. 7.

40. E. A. Zachariadou, a.g.e., s. 158.

41. Aynı yer.

42. Şerafettin Turan, a.g.e., s. 178, ayrıca bkz., Turhan Atan, a.g.e., s. 130.

rını kullanma izni vermişler, bunun dışında, aralarında bir de barış ve ticaret antlaşması akdedilmişti⁴³. Bu antlaşma üzerine bölgedeki çıkarlarının zede-
leneceğinden endişelenen Venedik, Hızır Beğ ile antlaşma yolunu düşünmüş, ne-
ticede 7 Nisan 1353'de Hızır Beğ ile Venedik adına elçi Francesco da Ferma ta-
rafından antlaşma imzalanmış idi⁴⁴. Antlaşma ile, bir önceki antlaşmada olduğu
gibi, Venedik Cumhuriyetlerine serbestiyet tanınırken, bu serbestiyet Frank ve
Greklerle de teşmil edilmiştir⁴⁵.

Bu antlaşma, bölgenin Osmanlı hâkimiyetine girdiği 1389-90 senesi-
ne kadar, 1359 ve 1371⁴⁶ senelerinde tekrar yenilerek geçerliliğini muhafaza
etmiştir. Bu zaman içerisinde, Aydınöğulları ile batılılar ve özellikle de Venedik
arasında bir kısım problemler meydana gelmiş ise de anlaşmanın iki defa tec-
dîd edilmiş olmasından, bu problemlerin bertaraf edilmiş olduğu anlaşılma-
ktadır. Bazı tüccarların, Aydınöğulları tarafından tutuklanması, paralarına el konul-
ması gibi problemlerin dışında, bu süreçte iki devlet arasındaki en önemli sorun,
Aydınöğullarına ait (belki de Ayasuluğ'daki) darphânede Venedik dukasının tak-
lîden bastırılması idi⁴⁷. Aydınöğulları zamanında Venedik dukalarının taklîden
bastırılması dışında, önce İsa Beğ zamanında ve sonra da Cüneyd Beğ zama-
nında iki defa para darb edildiğini bilmekteyiz. İsa Beğ'e ait para üzerinde tarih
kaydı olmayıp Cüneyd Beğ'e ait para ise 825/1421-22 tarihini taşımaktadır⁴⁸.

b. Bölgenin Osmanlılar Tarafından Fethi.

Gazi Umur Beğ'in şehid olması üzerine, Ayasuluğ Emiri bulunan Hı-
zır Beğ, beyliğin Emiri olmuş ve bu dönemle beraber Aydınöğulları zayıflama
sürecine de girmiştir ki, yukarıda ifade edilen 1348 antlaşması bu zayıflamanın
önemli delillerindendir. Hızır Beğ zamanında beylik merkezi, kendi tasarrufunda
bulunan Ayasuluğ'a taşınmış, Hızır Beğ'in 1360'da ölümü'nün ardından⁴⁹ yine

43. E. A. Zachariadou, *a.g.e.*, s. 128, Şerafettin Turan, *a.g.e.*, s. 171, Turhan Atan, *a.g.e.*, s. 130.

44. Metin için bkz. E. A. Zachariadou, *a.g.e.*, s. 211 - 216.

45. Şerafettin Turan, *a.g.e.*, s. 179.

46. *Diplomatorium Veneto levantinum*, Venetis 1899, C.2, s. 160-61'den nakleden Himmet Akın, *a.g.e.*, s. 57; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Dev-
letleri*, Ankara 1988, s. 112

47. Şerafettin Turan, *a.g.e.*, s. 179.

48. İsmail Galip, *Takvim-i Meskûkât-ı Selçukiyye*, Kostantiniyye 1309, s. 130.

49. Himmet Akın, *a.g.e.*, s. 56.

Ayasuluğ'da hüküm sürecektir olan İsa Beğ, Emir olmuştu.

İsa Beğ devrinde, Mısır Sultanı, Latinlerin doğu Akdeniz hâkimiyetine son vermek maksadıyla Anadolu beylikleri ve Aydınöğullarına da mektuplar göndermek sûretiyle bir işbirliği peşinde idi⁵⁰.

Bu esnada Osmanlılar Balkanlarla meşgul idi ki, bu meşguliyet esnasında, Anadolu beylikleri ile de hoşca geçinme yolunu tercih etmişler idi. Meselâ Orhan oğlu I. Murad'ın oğulları Yakub ile Bayezid Çelebilerin sünnet merasimlerine, Mısır hükümdarıyla, Karaman, Alâiye, Hamid, Germiyan, Aydın, Saruhan, İsfendiyar, Menteşe, Karesi beğlerini davet ettiği ve bunların bir çok hediyelerle düğüne iştirâk ettikleri bilinmektedir⁵¹. Yine Bayezid Çelebi'nin Germiyan oğlu Süleyman Şah'ın kızı Sultan Hatun ile evlenmesi sebebiyle, 1381'de yapılan düğün için Aydınöğulları da hediyeler göndermişler idi. Aydınöğlü'nun dışında Karamanoğlu, Hamidoğlu, Menteşeoğlu, Saruhanoğlu, Tekeoğlu, İsfendiyaroğlu ve Mısır sultanı düğüne hediyeler göndermiş idi⁵².

Yalnız, elbetteki bu iyi münasebetler, Balkanlara açılmaya başlayan bir Osmanlı gücünün, mutlaka Batı Anadolu'da da hâkimiyet kurmak isteyeceği, dostâne atmosferin geçici olduğu fikrini de hep beraberinde taşımıştır.

Kosova Savaşı'nda Osmanlı ordusu saflarında Saruhan, Aydın, Menteşe, Hamid beylikleri askerleri de mevcut idi. Savaşta I. Murad'ın şehid olması, yerine geçen Yıldırım Beyazid'in de ilk iş olarak, kardeşi Şehzâde Yakub'u öldürmesi üzerine, Osmanlı devleti ile müttefik bulunan Karaman, Kadı Burhaneddin başta olmak üzere Aydın, Saruhan, Germiyan, Menteşe ve Hamid beylikleri şehzâdenin intikamını almak iddiasıyla tecâvüze başladılar⁵³.

Bayezid bu durum üzerine, önce Rumeli'yi güvence altına alarak Anadolu'ya yönelmiş ve 1389-90 kışında⁵⁴ sefere çıkmış ve bu sefer sonunda

50. *Subhu'l-Aşa*, C: 8, s. 18'den naklen Himmet Akın, *a.g.e.*, s. 56-57.

51. Türkçe, *Câmiü't-Tevarih* (İzmir Nüshası), vr. 240'a'dan nakleden Himmet Akın, *a.g.e.*, s. 58. Aşıkpaşazâde tarihinde Aydınöğullarının düğüne iştiraki ile ilgili bilgi yoktur, *Tevârih-i Âli-i Osman*, İstanbul 1332, s. 57.

52. Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihannüma, Neşri Tarihi*, C:I, Yay.: Faik Reşit Unat, Mehmet A. Köymen, Ankara 19872, s. 205-207.

53. Himmet Akın, *a.g.e.*, s. 59.

54. Max Silberschmidt, *a.g.e.*, s. 60.

da Ayasuluğ feth edilmiş idi⁵⁵.

Fethi müteakiben İsa Beğ'in Ayasuluğ'da kalmasına izin verilirken, bir kısım arazi ile vakıfların kontrolü de ona bırakıldı. Hutbe ve sikkeler Bayezid adına olmak üzere fetih süreci tamamlandı⁵⁶.

Ayasuluğ'un Bayezid tarafından fethini müteakiben, vaktiyle yapılmış olan ve İsa Beğ'in de 1371 senesinde tevdîd ettiği Venedik ile mevcut ticaret antlaşmasının devamı mahiyetinde bir antlaşma 21 Mayıs 1390 tarihinde imzalandı⁵⁷.

Bu süreçte hububât meselesi Osmanlı Devleti ile Venedik arasında ciddi bir problem teşkil etti. Venedik'in talep ettiği buğday miktarının fazla olması Bayezid'in, bu buğdayın düşmanlarına verilebilir olması ihtimâlini de hatırdan tutarak şüphelenmesine vesile oluyordu ki Venedik, bu konuda Bayezid'e teminât vermekle kalmayıp, sempatisini de kazanmak ve buğdaydan sadece Venedik ile müstemlekelerinin⁵⁸ istifâde edeceği hususunda yemin etmek üzere Quirino'yu elçi olarak Bayezid nezdinde göndermişti⁵⁹. Ancak antlaşma olmasına rağmen Bayezid, bölge limanlarından buğday ihrâcını yasakladı⁶⁰. Bu durum batıda buğday fiyatlarının yükselmesine sebep oldu.

55. Mükrimin Halil Yinanç 792 senesi içi veya 793 başları olarak vermektedir. *Düsturnâme-i Enverî, Medhal*, İstanbul 1929, s. 82; Rûhî tarihinde ise 792 yılında İzmir'den gayrı vilayetin fetholunduğu kayıtlıdır. bkz. Halil E. Cengiz, Yaşar Yücel "Rûhî Tarihi, *TTK Belgeler*, 18. s. 392; Aynı tarih için bkz. *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman*, F. Giese Neşri, Haz. Nihat Azamat, İstanbul 1992, s. 30; *Aşıkpaşazâde Tarihi*, s. 65; *Neşrî Tarihi*, s. 313; Ayrıca bkz. Yaşar Yücel - Ali Sevim, *Türkiye Tarihi II. Osmanlılar Dönemi (1300 - 1566)* Ankara 1990, s. 44; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 113; Paul Wittek, *a.g.e.*, s. 78; Marie - Mathilde Alexandrescu - Dresca, *La Campagne De Timur En Anatolie (1402)*, Bucureşti 1942, s. 33; E.A. Zachariadou, *a.g.e.*, s. 76, 115.

56. *Aşıkpaşazâde Tarihi*, s. 65.

57. *Diplomatorium Veneto Levantinum II*, s. 222-23'den nakleden Himmet Akın, *a.g.e.*, s. 59.

58. İtalya ile ilgili olarak bkz. G. Mosca "XV. Asrın sonunda Batı Avrupa'nın Bilhassa İtalya'nın Siyasi Durumu", çev: Arif T. Payaslıoğlu, *Siyasal Bilgiler Okulu Dergisi*, C: IV, Sayı: 1, 2 ve 3, 4, Ankara 1949, ss. 165-183.

59. Max Silberschmidt, *a.g.e.*, s. 58.

60. E. A. Zachariadou, *a.g.m.*, s. 240.

c) Ankara Savaşı Sonrası Gelişmeler ve Bölgede Osmanlı Hâkimiyetinin Yeniden Tesisi

Bir cihangirlik iddiası ile ortaya çıkan Timur, beşyıllık seferi (1392 - 1396) sırasında Anadolu'ya girmiş ancak aniden dönüp Gürcüler üzerine gitmiş, ardından da Toktamış üzerine yürümüştü. O, 1395-96 kışında Şirvan'dan Yıldırım Bayezid'e gönderdiği mektubunda Şam tarafına hareket edeceğinden bahsediyordu⁶¹.

Osmanlı Padişahı bu tarihlerde Niğbolu'da Haçlı ordularını yenmiş olduğu için Timur'un bu tehditlerine boyun eğmemiş ve o da tehdiye başlamış hatta Timur'un müttefiki olan Mutahharten'in merkezi Erzincan'a yürümüştü. Bu durum zâten Anadolu'yu istilâ emelinde olan Timur⁶² için meşru bir sebep olarak kabul edilmiş idi. Bu esnada Karakoyunlu Kara Yusuf, Osmanlı Devletine sığınmış, dostluk arayışları sırasında Timur Bayezid'den Kara Yusuf'u istemiş ancak red cevabı almıştı. Bütün bu gelişmelerden sonra Timur, 7 Şa'ban 804 (12 Mart 1402) günü Bayezid üzerine doğru hareket etti⁶³.

Taraflar, 28 Temmuz 1402 cuma günü Ankara civarında Çubuk çayı vadisinde karşılaşırlar ve savaş sonunda Timur galib gelerek bu zaferini fetihnâmelerle duyurur⁶⁴.

Timur'un bu zaferinin ardından Anadolu'da, Osmanlılar tarafından dağıtılan beylik arazileri de yeniden bu ailelere iade edilmiş idi ki, esâsen bu ailelerin mensupları da savaş esnasında Timur saflarında yer almışlardı. Ancak bu iade sırasında, Aydın Beyliği'nin aileden Musa Beğ'e mi, yoksa kardeşi Umur Beğ'e mi verildiği yoksa Ulu Beğ sıfatıyla, Musa Beğ bulunmak kaydıyla her ikisi arasında mı taksim ettiği hususu şüpheli olmakla berâber⁶⁵ Musa Bey'in ölümü ile 1403 senesinde Aydın iline II. Umur Bey'in tamamıyla hâkim olduğu muhakkaktır⁶⁶.

61. İsmail Aka "Timurlular Devleti" *Doğuşunda Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C: IX, İstanbul 1989, s. 202-203.

62. *a.g.m.*, s. 205; Aynı müellif, *Mirza Şahrüh ve Zamanı (1405 - 1447)*, Ankara 1994, s. 24.

63. *a.g.e.*, s. 25.

64. Aynı müellif, "Timur'un Ankara Savaşı (1402) Fatihnâmesi, *TTK. Belgeler*, C: XI/15., ss. 1-22. Ankara Savaşı ile ilgili olarak ayrıca bkz. Dresca, *a.g.e.*

65. Bu konuda kaynaklardaki farklı bilgiler için bkz. Himmet Akın, *a.g.e.*, s. 64-66.

66. *a.g.e.*, s. 66; Halil Edhem, *Düvel-i İslâmiye*, İstanbul 1927, s. 280.

Timur'un Anadolu'dan ayrılmasının ardında Cüneyd Beğ⁶⁷ ve kardeşi Hasan Ağa hânedandan bulunmaları sebebi ile hak iddiasına kalkışmış ve neticede Cüneyd Beğ İzmir'e ve Hasan Ağa'da Ayasuluğ'a hâkim olmuşlardır. Onların bu hareketlerinden endişeye kapılan II. Umur Beğ, Menteşeoğlu İlyas Beğ'den yardım ister, bunun üzerine ulaşan yardım karşısında dayanamayan Hasan Ağa, teslim olur. Menteşeoğulları II. Umur'u yeniden tahta geçirir ve Hasan (Kara)'ı sürgün eder ancak kardeşi Cüneyd Beğ yardımına yetişip O'nu hâpisten kurtararak, Ayasuluğ'u tekrar muhasara eder ve ele geçirir. Ardından II. Umur'un kızı ile de evlenen Cüneyd Beğ⁶⁸, O'nun ölümü ile Aydın civârının tek hâkimi oldu.

Cüneyd Beğ bu esnada Osmanlı şehzâdeleri arasında vuku bulan taht mücadelesine de bulaşarak mevkiini daha da sağlamlaştırmayı düşünmüştür. Evvelâ kendisine ilticâ eden İsa Çelebi'yi Saruhan ve Menteşe beylerinin de yardımları ile muhafaza etti. Çelebi Mehmed, bunları yenmiş, İsa Beğ ise kaçmış idi. Bu sefer de Çelebi Mehmed'in metbu'luğunu tanıyarak kendisini ona affettirmiş idi⁶⁹. Bu sırada Süleyman Çelebi, Edirne'den kalkarak Aydın taraflarına gelmiş⁷⁰ Cüneyd Beğ Ayasuluğ'u muhafaza için Karaman ve Germiyanoğulları ile ittifak etmiş ise de sonradan Emir Süleyman'ın 20.000 kişilik kuvvetine karşı direnememiş, kendisine ilticâ ederek, afvını istemiş idi. Emir Süleyman Ayasuluğ'da dört ay kaldıktan sonra⁷¹ ve Musa Çelebi'nin Rumeliye geçtiğini öğrenince, Cüneyd'i de beraberine alarak Rumeli'ye geçmiş Cüneyd Beğ'i Ohri Sancakbeyliğine tâyin etmiş idi⁷². Ancak O, bir müddet sonra Ohri'den kaçıp İz-

67. Bayezid tarafından İzmir Subaşılığına getirilmiş ve Dukas'ın ifâdesine nazaran "Çok sene" orayı idare eden Karasubaşı'nın oğlu olduğu kanaati hâkimdir. Gerek Halil Edhem, *Düvel-i İslâmiye*, s. 281 ve de gerekse M. Halil Yınanç, *a.g.e.*, s. 86, bu aileyi *İzmiroğulları* olarak ayrıca mütâlâ etmişlerdir. Bkz. Dukas, *a.g.e.*, s. 49; Himmet Akın, *a.g.e.*, s. 68-69. Ayrıca Zambaur, *İzmiroğulları* ibâresini kullanmaksızın, Karasubaşı - Hasan'dan neş'et eden aileyi Aydınöğulları'nın yanında ayrıca göstermiştir. *Manuel De Genealogie Et De Chronologie Pour L'Histoire De Islam*, Hanovre 1927, s. 151.

Ancak bu bilgilerin ötesinde yine Himmet Akın'ın da ifâde ettiği gibi adına kestirilmiş olan paralar ve bazı vakıf kayıtlarından hareketle Cüneyd Beğ'in babasının sanıldığı gibi Karasubaşı Hasan değil, İbrahim olduğu ve Hasan'ın da kardeşi olduğunu ifâde etmek daha mümkün görülmektedir. Bu konudaki bilgiler için Himmet Akın, *a.g.e.*, s.77.

68. Dukas, *a.g.e.*, s. 50; Halil Edhem, *a.g.e.*, s. 281.

69. İ. H. Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 119.

70. Aynı yer.

71. Aynı müellif "Mehmed I" *I. A.*, C: 7, s. 499-501.

72. İ. H. Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 115; Dukas, *a.g.e.*, s. 54.

mir ve Tire'den asker toplayarak Ayasuluğ'a geldi, Süleyman Çelebi'nin tâyin ettiği vâliyi öldürerek Ayasuluğ'a yeniden hâkim oldu⁷³.

Bu sırada Musa Çelebi, Süleyman Çelebi'yi bertaraf etmiş ve mücadelede Mehmed Çelebi ile berâber kalmıştı. Çelebi Mehmed, Musa'yı ortadan kaldırıncı İzmir havâlisine gelerek Cüneyd'e, sahip olduğu yerleri terketmesi haberini gönderdi. O, bunu dinlememiş, bunun üzerine Çelebi Mehmed İzmir'i muhasara etmiş idi. Cüneyd kaçarken, annesi, karısı ve çocukları ise teslim olmuş, annesinin ricâsı üzerine Cüneyd afvedilerek Çelebi Mehmed'in beraberinde Rumeliye dönmüş ve kendisine Niğbolu Sancağı verilmiş idi (1413)⁷⁴.

Bu esnada, Yıldırım'ın küçük oğlu Mustafa Çelebi ortaya çıkıp faaliyete başlamış, Cüneyt Beğ ona iltihak etmiş idi. Çelebi Mehmed bunu haber alınca gelmiş, onları Selânik civarında yenmişti. Mustafa Çelebi ve Cüneyd Beğ Selânik şehrine kaçtığında, Bizans imparatoru adına Dimitrios Laskaris Leondarios bunları muhafaza etmiş, Çelebi Mehmed'in onları talebine karşı da durumu imparatora bildirmişti. İmparatorun hem Leondarios'a hem de Çelebi Mehmed'e yazdığı ve kendisine sığınan kişileri ancak zâlimlerin teslim edebileceği, ancak onlardan kimseye zarar gelmeyeceği, çünkü onları hapsettireceği şeklindeki cevap üzerine Çelebi Mehmed de Selânik kuşatmasından vazgeçerek Mustafa ve Cüneyd için imparator'a her sene 300.000 akça vermeği de kabul etti⁷⁵.

Bu durum Çelebi Mehmed'in hayatta olduğu zaman içerisinde böylece devam etmiş, ölümü üzerine imparator, Mustafa ve Cüneyd'i serbest bırakmıştı.

Mustafa Çelebi ile Cüneyd Bursa üzerine doğru yönelmiş ancak Sultan Murad, Osmanlı ordusunda bulunan, Cüneyd Beğ'in kardeşi Hamza Beğ vasıtasıyla gizlice Cüneyd Beğ'e Aydın ilinin verildiği haberini ulaştırdı⁷⁶, Cüneyd Beğ, Mustafa Çelebi'den ayrılarak Ayasuluğ'a geldi. Onun ardından Mustafa Çelebi de Rumeli'ye kaçtı ise de yakalanarak idam edildi. Cüneyd Beğ Ayasuluğ'a gelip, II. Umur Beğ'in oğlu Mustafa Beğ ile savaşa tutuşmuş ve onu

73. Dukas, *a.g.e.*, s. 58; Halil E. Cengiz - Yaşar Yücel, *a.g.m.*, s. 429.

74. Dukas, *a.g.e.*, s. 65 - 67.

75. Dukas, *a.g.e.*, s. 71-72; İ. H. Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 116.

76. Dukas, *a.g.e.*, s. 102.

mağlub ederek yeniden tahta oturmuştu⁷⁷.

II. Murad, amcası ve kardeşi ile ilgili problemleri hallettikten sonra Aydın meselesine yeniden yönelmiş, Cüneyd üzerine vaktiyle Cüneyd'in isteğiyle katledilen Bayezid Paşa'nın eniştesi Halil'i göndermiş, Halil ile Cüneyd'in oğlu Kurd Hasan'ın tutuştukları muharebe sonunda Hasan yakalanmış, Cüneyd, bunu işitince İzmir'e⁷⁸ ve oradan da daha müstahkem olan İpsili kalesine sığınmış idi.

Daha sonra, Anadolu Beğlerbeği Hamza Beğ kumandasındaki⁷⁹ Osmanlı askerleri, yeniden Cüneyd Beğ üzerine yöneldi. Karamanoğlu'ndan yardım isteyen Cüneyd, bu yardımı görememiş ve bunun üzerine teslim olmuş idi. Gece çadırında uyurken başları kesilerek padişaha gönderilmiş ve bunun üzerine Gelibolu'daki oğlu Kurd da padişah tarafından öldürtülmüş idi (1424-26)⁸⁰.

Böylece 1426 senesinde Ayasuluğ ve bütün Aydın havâlisinde Osmanlı hâkimiyeti yeniden ve kesin olarak kurulmuş oldu. Bu süreç içerisinde, Çelebi Mehmed zamanında 1419 senesinde Edirne, Bursa ile beraber Ayasuluğ'da da para darb ettirilmiş idi⁸¹. Ayrıca II. Murad'ında Ayasuluğ'da 824/1421 ve 827/1423-24 senelerinde darb ettirilmiş sikkeleri mevcuttur. Dolayısıyla da Çelebi Mehmed zamanından itibaren, Ayasuluğ'un fiilen Osmanlı hâkimiyetinde bulunduğunu söylemek mümkündür⁸².

77. Dukas, *a.g.e.*, s. 106.

78. Dukas, *a.g.e.*, s. 116.

79. Halil E. Cengiz - Yaşar Yücel, *a.g.m.*, s. 438, *Aşıkpaşazâde Tarihi*, s. 107.

80. Fethin tarihini *Aşıkpaşazâde Tarihi*, s. 107, "828 ve 9 derler" şeklinde vermektedir. Neşri ise 829 (1425-26) tarihini verir. Neşri Tarihi C: 2, s. 583. Aynı tarih için bkz. *Anonim Tevârih-i Âli Osman*, s. 69.

81. Yaşar Yücel - Ali Sevim, *a.g.e.*, s. 332.

82. İ. H. Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 119.

4) Osmanlı İdaresinde Ayasuluğ

a- Ayasuluğ Kazâsı'nın Osmanlı İdârî Yapısındaki Yeri ve Tarihsel Gelişmesi.

Başlangıçtan itibaren Aydın Sancağı'nın bir parçası bulunan Ayasuluğ Kazâsı'nın Osmanlılar devrindeki idârî vaziyetine ait ilk bilgilerimiz yukarıda da ifâde edildiği gibi sancağın muhtemelen tamamen Osmanlı hâkimiyetine geçmesinden sonra II. Murad zamanında tanzim edilmiş olan ancak, tamamı bugüne kadar ulaşmayan ilk mufassal defterine, ki 1421-1438 tarihleri arasında tanzim edilmiş olduğu yukarıda ifâde edilmişti, dayanmaktadır⁸³. Burada kazâ olarak değil, sadece merkez nâhiyesi olarak mevcut olup, pâdişah hasına tabidir. Nâhiye altında tek köy Anya zikredilmiştir⁸⁴. Daha sonraki tarihlerde bir köy olarak mevcut bulunan Kayala (Kabala) ile ayrıca bir nâhiye olarak kaydedilmiş, Gulamcı, Akköy, Zekeriyahoca (nâm-ı diğer Değirmenderesi) köyleri de ona tâbi olarak kaydedilmiştir⁸⁵.

1467 senesinde herhangi bir "tâbi" kaydı ile ifâde edilmeksizin Padişah hassı meyânında zikredilmiş olan *Nahiye-i Akçaova* ile karşılaşmaktayız⁸⁶ ki Havuçlu, Kulfal, Çınar, Bergos, Uysal, Küblüce, Değirmenderesi, Küffar, Sürtek, Kabağlu, Ak, Dere, Ahi, Çakır Ali, Anya köyleri ile Cema'at-i Göçkücüyân'dan müteşekkildir. Haddi zatında bir önceki tahrirde sadece tâbii bulunan *Küblüce* köyü faslında da Akçaova zikredilmiş idi⁸⁷. 1467 senesinde Ayasuluğ yine Aydın Sancağı dahilinde bulunmaktadır. Bu durum XVI. yüzyılın ilk yarısında da böyle devam eder.

1473-77 tarihli Defterde bu sefer aynı karyeler Anya karyesi hariç *Hassa-i Hüdavendigâr tâbi-i kaza-i Ayasuluğ fi Nâhiye-i Akçaova* başlığı altında zikredilmiştir⁸⁸. 1512 senesinde yine Küblüce, Dere, Ak, Havuçlu, Değirmenderesi, Kabağlu, Uysal, Çakır Ali, Kulfal, Devlethân, Sürtek köyleri ile *Cema'at-i Köselü Göçkücüyân, tâbi-i Akçova* kaydıyla verilmiş, ancak herhangi bir nâhi-

83. BOA . MAD. 18003

84. BOA. MAD. 18003, s. 17.

85. BOA. MAD. 18003, s. 19-22.

86. BOA. MAD. 232, s. 307.

87. BOA. MAD. 18003, s. 20, 22.

88. BOA. TD. 8, s. 581.

ye tâbiri zikredilmemiştir. Sadece Havuçlu karyesi için *tâbi-i Akçaova der Ayasuluğ* ifadesi kullanılmıştır⁸⁹. Dolayısıyla öyle anlaşılıyor ki XV. yüzyılda küçük bir nâhiye hüviyetinde bulunan Akçaova, XVI. yüzyıla berâber idâri anlamda nâhiye hüviyetini kaybetmiş ve gitgide kendisine bazı köylerin bağlı bulunduğu bir köy topluluğunun merkezi halini almıştır. Bu durum aynen 1529 mufassalında da geçerlidir. Ancak burada Anya'da Akçaova'ya tâbi olarak ifade edilmiştir⁹⁰. Bu tarihlerde Aydın Sancağı, İzmir, Çeşme, Ayasuluğ, Güzelhisar, Sultanhisarı, Arpaz, Kestel, Bozdoğan, Yenişehir, Tire, Birgi, Alaşehir, Sart ve Bayramlı Karacakoyunlusu kazâlarından müteşekkildir⁹¹. 1566'da ise Aydın'da İzmir, Çeşme ve Bayramlı Karacakoyunlusu dâhil değildir⁹².

XVI. yüzyılın ikinci yarısında Aydın Sancağı'nın idâri yapısı böyle devam eder, ancak 1575 senesinden önce (Muhtemelen 1573) teşkil edilen Sığla sancağı için, Aydın Sancağı'ndan dört kadılık ki, bunlar İzmir, Çeşme, Ayasuluğ ve yeni teşkil edilmiş bulunup Ayasuluğ köylerinden bir kısmı bağlanan Akçaşehirdir⁹³, Menteşe Sancağı'ndan ise Balat ve Çine tefrik edilir⁹⁴.

Ancak, her ne kadar Ayasuluğ'un Aydın'dan ayrılarak Sığla'ya bağlandığı ifade edilmiş ise de XVII. yüzyıla ait başka kayıtlarda Alasuluğ hâlâ kazâ olarak Aydın Sancağı dâhilinde gösterilmektedir⁹⁵. Dolayısıyla, burada iki sancak arasında kalmış bir durum söz konusudur ki, XVII. yüzyılın son çeyreğinde bölgeyi ziyaret eden Evliya Çelebi, buradaki duruma da izahat getirerek kazânın, iki nevi üzere tahrir edildiği, şehrin (kale) Sığla'da Kazâ'nın ise Aydın dâhilinde bulunduğunu ifade etmektedir⁹⁶.

Ayasuluğ Kazâsı dahilinde, mufassal defterlerde bulunmayan bir de

89. BOA. TD. 87, s. 11.

90. BOA. TD. 148, s. 155. vd.

91. BOA. TD. 87, s. 1

92. BOA Kamil Kepeci (=KK). 4624 s. 72-85.

93. Bu düzenleme sonrası Aydın Sancağı'ndan ayrılan kazalar için yapılan ilk tahrir 1575 tarihli- dir. Bkz. BOA. TD 537.; TKGM. KK. TD. 167.

94. TKGM. KK. TD. 156, s. 1, Balat ve Çine'nin mufassal defteridir. Aynı kayıt için ayrıca bkz. TKGM. KK. TD. 302, s. 1^b

95. Mesela 1029/1619-20 tarihli Âvârız defterinde (BOA. MAD. 2447 s. 42) Kezâ, 1061 tarihli defterde (M.C. B. 21, s. 11) yine 1087/1677-78 tarihli defterde (BOA. TD. 806, s. 178-79)

96. Evliya Çelebi Seyahatnamesi C: 9, s.143; Aydın Sancağı 1046 (1636-37) tarihlerinde Tire, Bayındır, Ayasuluğ, Anya, Bozdoğan, Sart, Arpaz, Sultanhisar, Birgi, Güzelhisar, Köşk, Akçaşehir, İnegöl, Kestel, Ortakçı, Balyambolu, Vakıf, Amaya, Kelos ve Bayramlı Karacakoyunlu kazalarından oluşmaktadır. BOA. D. MKF. 27445, s. 166.

Beğler zamanında Ayasuluğ'da iki defa para kestirildiği yukarıda ifâde edilmiş idi. Bu dönemden sonra Ankara Savaşı'nı müteakiben Aydınoğulları'nın bölgede yeniden hâkimiyet kurma gayretleri ve Osmanlılarla mücadeleleri esnasında her ne kadar yukarıda da ifâde ettiğimiz gibi kazâ, 1426 tarihinde kesin olarak Osmanlı idaresine geçmiş ise de, bunun öncesinde, 1419 senesinde Çelebi Mehmed tarafından burada para kestirilmiş idi⁹⁸. Onun ardından II. Murad 824/1421 ve 827/1424 senelerinde Ayasuluğ'da iki defa para darb ettirmiştir⁹⁹.

Fatih devrinde de ise 848/1444-45 tarihinde sikke darbedildiği anlaşılmaktadır¹⁰⁰. Aynı zamanda Fatih, 852/1448-49 senesinde de Ayasuluğ'da para bastırmıştır¹⁰¹. Fatih devrinde, Aydın Saruhan ve Menteşe sancakları ile Doñuzlu vilâyetinde eski akçaların kullanılmaması içinde bir gümüş yasağı sûretti de neşredilmiştir¹⁰². Daha sonraki devirlerde ise burada para kestirilmemiştir¹⁰³. Ancak, Ayasuluğ ve Birgi civarında çingene tâifesinden bazı kişiler tarafından kalb akça kesildiği görülmüş idi¹⁰⁴.

97. TKGM. KK. TD. 571, vr. 33b-34b.

98. Yaşar Yücel - Ali Sevim, *a.g.e.*, s. 332.

99. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 119;

100. Halil Inalcık, *Fatih Devri Üzerine Tedkikler, Vesikalar I*, Ankara 1987², s. 64. dn. 46.

101. *a.g.e.*, s. 1051, Halil Sahillioğlu 848, 855, 865 ve 875 yıllarında dört defa basıldığını kaydeder, "Bir mültezim Zimem Defterine Göre XV. Yüzyıl Sonunda Osmanlı Darphane Mukataaları", *I. Ü. I. F. M.*, C: 23/1-2 İstanbul 1963, s. 154; İbrahim - Cevriye Artuk ise 855 ve 856 tarihleri kaydetmiştir, *Fatih'in Sikke ve Madalyaları*, İstanbul 1946, s. 31; Franz Babinger, *Mehmet The Conqueror and his Time*, Ed. William C. Hickman, Princeton 1987, s. 10.

102. *Kanunnâme-i Sultâni Ber Mûceb-i Örf-i Osmânî*, Haz. R. Anhegger, H. Inalcık, Ankara 1956, s. 5-6, ayrıca bkz., Halil Inalcık "Bursa Şer'iye Sicillerinde Fatih Sultan Mehmed'in Fermanları" *TTK Belleteri*, C: XI/ 44, s. 497.

103. Kanuni devri sikkeleri ile ilgili olarak bkz. İbrahim Artuk, *Kanunî Sultan Süleyman Adına Basılan Sikkeler*, Ankara 1972.

104. *BOA. MD. LXXIV*, 14/37, 89/332, 2 Şubat 984 (10 Ocak 1577) tarihli hükümde Ayasuluğ'a tâbi Avcı karyesinden Avcı Hızır'ın kalpazanlık ettiğinin bildirildiği ve bunun tevkif edilmesi için evinin aranması istenmektedir. *BOA. MD XXIX*, s. 64/153. Tire'deki kallablık için bkz. *BOA. MD. XL* s. 102/226, 12 Şevval 986 (12 Aralık 1578) tarihli Bayındır ve Kelos kadılıklarına yazılan hüküm. Ayrıca Aydın ve Saruhan Sancaklarında *Kırpık Akçanın* çoğalması hakkında bkz. *BOA. MD XLI*, s. 11/21 Gurre-i Şevâl 987 (21 Kasım 1579) tarihli Aydın ve Saruhan sancakları beğlerine hüküm.

c) Osmanlı İdâresinin Ayasuluğ'dan Temin Ettikleri:

Kalesi ile berâber özellikle liman güvenliğinin (bu hususta en önemli kale XVI. Yüzyılın Kuşadası kalesi olsa gerektir) temin edilmesi ötesinde Ayasuluğ'un Osmanlı devleti için en önemli hususlarından birisi de tuzdur. Tuz istihsâli için çok müsâit bir mevki'de bulunan imparatorluk sınırları içerisinde Kıbrıs, Ayas, Beçin, Patnos, İzmir, Menemen, Rodos, Çandarlı, Midilli, Kızılcatusla, Enez, Gümölcine, Selânik, Ağriboz, Mora, İnebahtı, Avlonya, Delvine, Ahyolu, Tekfurköyü, Koçhisar, Hacıbektaş, Divriği, İzvornik, Boğdan, Eflak, Transilvanya ve Ragüza gibi yerlerde tuz istihsâl edilmekte idi¹⁰⁵.

Birçok maden, taş ocağı, dalyan, iskele, çeltik arazileri, mumhâne, boyahâne v.s.'nin mülkiyeti devlete ait olduğu gibi, tuzların mülkiyeti de devlete ait idi¹⁰⁶. Emin veya mültezimler vasıtasıyla işletilen tuzlalarda bu kişiler, tuzun istihsâline satış mahalline sevki, satılması ve ücretlerin tahsili işlerinden sorumlu olup mıntika kadıları da bu hususlarda onlara yardımcı olmakta idiler. Bu durum Ayasuluğ'a tabi Batnos tuzlasında da böyle idi¹⁰⁷.

Batnos Tuzlası ile Büyük, Orta ve Metriz tuzlası olarak üç mevkide vaki olan İzmir tuzlalarında, 1529'da toplam 300 nefer kimse tuzculuk etmekte olup bu kişiler hizmetleri mukabili avârız-ı divâniye ve tekâlif-i örfiyeden muaf idiler¹⁰⁸. Aydın Tuzlasının hâsılı hem 1529 hem de 1575 senelerinde 844.000 akçadır¹⁰⁹. Aydın Tuzlası bu geliri ile berâber Lütü Güçer'in tanzim ettiği tabloya nazaran İmparatorluğun en büyük tuzlasıdır¹¹⁰. Aşağıda haslar meyânında konu tafsil edildiği için burada daha fazla üzerinde durulmayacaktır.

Tuz dışında Saray-ı âmire için sair yerlerden olduğu gibi, Ayasuluğ'dan da bir kısım tüketim maddesi talep edilmekte idi¹¹¹. Büyük oranda zahire talebinde bulunulan Ayasuluğ, 1575-78 seneleri arasında devletin zahire alı-

105. Lütü Güçer, "XV-XVII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Tuz İhisarı ve Tuzlaların İşletme Nizamı" *İ. Ü. İ. F. M.*, C: 23/1-2, İstanbul 1963, s. 81.

106. *a.g.m.*, s. 98.

107. *BOA. TD. 148*, s. 164; *BOA. TD. 537*, s. 150.

108. *Aynı yerler*

109. *Aynı yerler*

110. Lütü Güçer, *a.g.m.*, s. 130.

111. Saray için Batı Anadolu'dan talep edilen mallar hakkında, Feridun Emecen "XVI. Asrın İkinci Yarısında İstanbul ve Sarayın İlaşesi için Batı Yapılan Sevkiyat" *Tarih Boyunca İstanbul Semineri*, 29 Mayıs - 1 Haziran 1988, İstanbul 1989, s. 197 - 230.

mı için görevlendirdiği gemi reislerinin, zahire alabilecekleri Çandarlı, Bergama, Manisa, Menemen, Tire, Tırhala, Akhisar, Ayazmend, Edremid, Menemen Güzelhisarı, Aydın Güzelhisarı, Soma, Gelenbe, Gördek, Balat, Muğla kazaları arasında yer almakta idi¹¹². Yine bir kısım kurutulmuş meyveler ile¹¹³ balmumu¹¹⁴ (şem'-i asel) da Ayasuluğ'dan talep edilen mallar arasında yer alıyordu.

d) XVI. Yüzyıl Boyunca Ayasuluğ: Kargaşalık Devri:

XVI. yüzyılın bütün Akdeniz dünyasındaki nüfus artışı¹¹⁵, Anadolu'yu ve Ayasuluğ kazâsını da aynı oranda etkilemiş olmalıdır. Nüfus artışı beraberinde birçok problemi getirdiği gibi, dönemin en önemli sıkıntılarında birisi olan kıtlığın da en geçerli sebeplerinden idi. Meselâ böylesi bir kıtlık 1565 senesinde de vuku bulmuş, her ne kadar kıtlığın sebebi ifâde edilmese de halkın ot toplama mertebesine geldiği ifâde edilerek Zihne ve Drama'daki İmâret-i Âmire evkafı terekesinden Çeşme, Urla, İzmir, Ayasuluğ halkının satın alabilmesi için İstanbul'dan hüküm irsâl olunmuş idi¹¹⁶.

Bu nüfus artışı ile berâber, tahrir defterlerinden ziraat arazilerinin de arttığı anlaşılıyorsa da, nüfus ve toprak arasındaki dengenin bozulmuşluğunu giderecek derecede değil idi. Bu durum, XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren devletteki sosyal karışıklığın nedenlerinden birisi olarak dikkatleri çekmektedir. Hakikaten bu dönemde Anadolu'da yersiz yurtsuz, ocaksız bir sınıfın ortaya çıktığı ve sayıca çokluk arzettiği gözlenmektedir. Devrin kaynaklarında "Gurbet ta'ifesi", "Levendât" isimleri ile geçen bu sınıf, köylerdeki toprak darlığı nedeniyle bir geçim vasıtası bulabilmek için Anadolu'ya yayılmaya başlamışlardır. Genellikle bunlar garib-yiğit, gönüllü, kale muhafızı, donanmada Levend ve Azab nihâyet paşalarının hizmetinde saruca ve sekban askeri olarak iş aramaya koyul-

112. BOA. K.K. 2282'den Nakleden Feridun Emecen, *a.g.m.*, s. 201.

113. *a.g.m.*, s. 208.

114. *a.g.m.*, s. 214. 3 Ramazan 960 (13 Ağustos 1553) tarihli hükümde Kilâr-ı Âmire için Ayasuluğ Kalesinden 2 kantar Zeyt-i Atik yağı istenilmektedir, BOA. KK. 63, s. 934; Yine 3 Ramazan 1039 (16 Nisan 1630) tarihinde İzmir, Manisa, menemen, Foça, Ilica, Gördes, Kızılhisar ve Ayasuluğ kadılarına hitâben yazılan hükümde Kilâr-ı Âmire için, kuru meyve, zeytinyağı ve balmumu istenilmekte idi. TSM.A. E. 10149/32'den nak. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, İbrahim Kemal Baybura, Ülkü Altındağ, *Hükümler Berattlar*, II. Fasikül Ankara 1985, s. 128.

115. Fernand Braudel, *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası*, I. cilt. Çev: Mehmet Ali Kılıçbay, İstanbul 1989, s. 217.

116. BOA. MD. VI. s. 435/926.

muşlardı¹¹⁷. Böylece Anadolu'ya işsiz güçsüz dirliksiz binlerce genç dağılmaya, içlerinden bir kısmı ise ilmiye sınıfına intisâb için medrese ve imâretlerde, toplanmağa başlamışlardı. XVI. yüzyıl ortalarından itibaren iyice artan bu gruplar, köylere yönelerek açıkca eşkiyalığa başlamışlardı ki, bu durum II. Selim devri ile berâber devletin en önemli problemlerinden birisi olacaktır¹¹⁸.

Aydın Sancağı civarında, 1574 yıllarından sonra, eşkiyalık faaliyetlerinin çok yoğun olarak yaşandığı anlaşılmaktadır. Devlet daha henüz eşkiyalık faaliyetleri bu mıntıkada yayılmazdan evvel muhtemel gelişme sahalarını da tahmin etmeye çalışarak bazı tedbirler alınması yolunda, bölge kadılarını ikaz etmekte idi¹¹⁹. Aydın - Sığla civarındaki, suhte-levend eşkiyası bölge köyleri umumiyetle *serbest* olduğu için buralarda toplanarak takibattan kurtulmakta¹²⁰ ayrıca has ve evkaf köylerde sâkin oldukları anlaşılmaktadır¹²¹.

117. Yaşar Yücel, *Osmanlı Devlet Teşkilatına Dair Kaynaklar, Kitâb-i Müstetâb, Kitabu Mesâhi'l-müslimîn ve Menâfi'i'l-mü'minîn, Hırzû'l-Mülûk*, Ankara 1988, s. X.

118. Aynı yer.

119. Mesela Aydın Beği'ne gönderilen 8 Şevval 977 (17 mart 1569) tarihli hükümde asker sefere gittiğinde suhte hadisesinin canlanabileceğinden bahisle geride bir miktar asker bırakılmasını istemektedir. *BOA. MD. IX*, s. 57/150. Yine Ayasuluğ kadısına gönderilen 29 Zilhicce 979 (13 Mart 1572) tarihli hükümde de levend firkatelerinin kapu kulları vasıtasıyla def edilmesi gerektiği, bu firkatelerin, seferber olanlara zarar verebileceği ihtimaline karşı talep edilmekte idi. *BOA. MD. XVI*, s. 188/360. Bu firkatelerin müslümanların mal ve canlarına zarar verdiğine dair başka bir hüküm de Nif ve İzmir kadılarına gönderilmiştir. *BOA. MD. X*, s. 34/49.

120. *BOA. MD. XLVI*(46), s. 59/117; *BOA. MD. LXVII*, s. 108/294.

121. *BOA. MD. XXVII*, s. 121/288, *BOA. MD. LXXIII*, S. 191/446 11 Muharrem 1003 (26 Eylül, 1594) tarihli bu hükümde eşkiyanın denizde firkateler ile gezip vakıf ve has köylerde sakin oldukları ifade edilmektedir.

122. Bu hususla ilgili olarak çok miktardaki hükümlerden bir kısmı için bkz. Balat'da zuhur eden eşkiyaya dair 18 muharrem 973 (15 Ağustos 1565) tarihli hüküm *BOA. MD. V*, s. 50/115 Aydın kadılarına gönderilen aynı hususla ilgili hüküm *BOA. MD. VI*, s. 606/1339; Aydın'da 1575'te fazla miktarda levend zuhur etmesi ile ilgili olarak bkz. *BOA. MD. XXVII*, s. 18/56, 95/233, 121/288, Sığla Sancağındaki levendlerin silahlarının toplanması hakkında 4 Şevval 985 (15 Aralık 1577) tarihli hüküm *BOA. MD. XXXIII*, s. 142/283. Akçaşehir ve Mazon kadılarına Suhte serdârı Safi'nin teftişi hakkında yazılan 12 Safer 986 (20 Nisan 1578) tarihli hüküm *BOA. MD. XXXIV*, s. 123/269; Aydın ve Sığla sancaklarında ehl-i fesadın tedibi hakkında 22 Cemaziyelâhir 986 (26 Ağustos 1578) *BOA. MD. XXXV*, s. 92/226 ve 19 Zilhicce 986 (16 Şubat 1578) tarihli *BOA. MD. XXXVI*, s. 31/97 hükümleri; 19 Cemaziyellevvel 988 (2 Temmuz 1580) ve 7 Receb 988 (18 Ağustos 1580) tarihli Aydın Sancağı kadılarına yazılan ve ehl-i fesadın türediğinden bahseden hükümler *BOA. MD. XLIII*, s. 159/287, 201/364; 27 Safer 991 (22 Mart 1583) ve 7 Cemaziyelâhir 991 (28 Haziran 1583) tarihli Aydın Saruhan ve Menteşe kadılarına yazılarak civarda türeyen suhte ve levendlerin halka zulmettiğine dair hükümler *BOA. MD. XLIV*, s. 178/373, 191/410; Aynı hususlarla ilgili Aydın Sancağı beğine 19 Ramazan 992 (24 Eylül 1584) tarihli hüküm. *BOA. MD. LII*, s. 365/987; Suhtelerin tedibi hakkında Aydın kadılarına 16 Cemaziyellevel 995 (24 Nisan 1587) tarihli hüküm *BOA. MD. LXII*, s. 69/152.

Aydın ve Sığla sancaklarındaki eşkiyanın te'dibini âmîr birçok hükümlerin¹²² epeyce etkili olmuş olduğu eşkiyadan müsadere edilerek, Ayasuluğ kalesinde toplanmış olan tüfeklerin mevcudiyetinden anlaşılmaktadır¹²³.

Öyle anlaşılıyor ki Ayasuluğ kalesi eşkiyalık faaliyetleri sırasında daha da önem kazanmış olmalıdır.

e) Ayasuluğ'un Gerilemesi ve Kuşadası'nın Yükselişine Doğru:

Ayasuluğ, şehir olarak 1575 yılına kadar mevcudiyetini, yaklaşık olarak aynı yüzyılın ilk tahrirlerindeki şekliyle muhafaza etmiş, bu tarihlerde Sığla Sancağı'nın ihdas edilmesi ile, bir kısım köyleri kendi içerisinden ayrılan Akçaşehir Kazası'na bağlanmış idi. Ancak şehrin yapısında herhangi bir değişiklik, nüfus ve mahalle yapısında, yüzyılın önceki tahrirlerine nazaran, çok büyük farklılıklar görülmemekte idi.

Ancak durum böyle iken yaklaşık altmış yıl kadar sonraya ait bir avâriz tahririnde¹²⁴ gördüğümüz Ayasuluğ, çok küçülmüş, mahallelerin isimleri bile farklılaşmış olan bir şehirdir. Burada: Cuma, Tahtelkal'a, Kubbe, Şeyh, Alaca, Kemer, İmaret ve Kuyumcu isimleriyle, 8 mahalleden ibaret bulunan şehrin nüfusu, *âvârıza esas* nüfus olmak üzere 30,5 hanedir. Defterin Birgi kısmındaki *neferen* verilen nüfus ile, *âvârıza esas* nüfus arasındaki yaklaşık 1/3'lük denge den hareketle¹²⁵, bu rakamın Ayasuluğ'daki hânelerin yaklaşık % 30'u olduğunu düşünürsek, şehrin yaklaşık 100 hanelik küçük bir köy hüviyetini almış oldu-

123. Sığla Beği'ne Ayasuluğ kadısına hitaben yazılan 996 (1587-88) tarihli bu hükmünde, bölgede eşkiyadan müsadere edilerek Ayasuluğ kalesinde toplanan tüfeklerin gönderilen adamlara teslimen gönderilmesi istenilmektedir. *BOA. MD. LXIV*, s. 95/268, 229/590.

124. *BOA. MAD.*, 3098, s. 16.

125. XV-XVI. yüzyıllardaki tahrir usulünün terkedilerek, bu yüzyıllarda bir avâriz hanesi yine bir gerçek hâneyi ifade ederken, XVII. yüzyılın başlarından itibaren başlayan yeni usulle bir avâriz hanesi, birden fazla gerçek hâneye tekâbül edecek şekilde düzenlenmiştir. Dolayısıyla avârizhânelerin gerçekte kaç hâneye tekâbül ettiğini tam olarak tesbit etmek mümkün olmamaktadır. Bu konuda tafsilât için bkz. Lütfi Güçer, *XVI-XVII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Hubûbat Meselesi ve Hubûbattan Alınan Vergiler*, İstanbul 1964, s. 70-71; Feridun Emecen, "Kayacık Kazası'nın Avâriz Defteri" *T.E.D.*12(1982), s. 159-162, aynı müellif, *XVI. Asırda Manisa Kazası*, Ankara 1989, s. 2123-24; H. Geber, *Economy and Society in an Ottoman City: Bursa, 1600-1700*. Jerusalem 1988, s. 8 vd.'den nakleden Turan Gökçe, *XVI-XVII. Yüzyıllarda Lâzıkıyye (Denizli) Kazâsı*, İzmir 1994, s. 118 (E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi),

ğunu söylemek mümkündür. Elbetteki burada asıl sonulması gereken soru bu gerilemenin sebebinin ne olduğudur.

Muhakkak ki, XVII. yüzyılda, bugünkü Şirince köyü nasıl ki daha sonraki yüzyıllarda gayr-ı müslimlerin şehrin bataklıklarının ürettiği sıtma yüzünden daha yüksek yerlerde yaşamaya başlamaları sonucu oluşturdukları bir yerleşme yeri ise, muhtemelen XVII. yüzyılda da aynı sebeple bir kısım insanlar şehirden uzaklaşmış olmalıdırlar. Ancak bu uzaklaşma bile, yukarıdaki çöküşü izah edebilecek bir hacimde olmamalıdır. Çünkü Âvârız kayıtlarının tesbit etmiş olduğu bir gerçeği hemen hemen Evliya Çelebi ile çağdaş bir gezgin, Edmund D. Chishull'da ifâde etmektedir. Efes'in ikâmetgâhlarının elli altmış kulübe ile bir kaç evden müteşekkil olduğunu ifâde ederken¹²⁶ şehirdeki câmi kalıntılarından, yıkık hamamlardan bahsediliyor olması, bu yıllarda bir deprem olmuş olabileceğini de düşündürüyor. Hemen yakın yıllarda, 1653 senesinde İzmir'de etkili olup, 3.000 kişinin ölümü ile sonuçlanan depremin¹²⁷ Ayasuluğ'u da etkilemiş olması muhtemeldir.

Takriben bu tarihlerde, sancağın defterlerinde daha önceleri (XVI. yüzyılda) rastlamadığımız ölçekte Kuşadası'nı görmekteyiz. 1667-68 tarihlerine ait olan mufassal defterde, kalesi, mahalleleri ve köyleri ile berâber karşımıza çıkan Kuşadası'nın, önemli bir kaza olduğunu, 107 neferlik kale mustahfazânından da anlamak mümkündür¹²⁸. Şehrin 11 mahallesi bulunmakta olup, nüfus ise, toplam 660 neferdir¹²⁹. Bu tarihten sonra Kuşadası, aynı önemiyle berâber defterlerde yer almıştır ki bu önemi daha ziyade, çok eski devirlerden beri kulla-

126. Edmund Chishull, *Travels in Turkey and Back to England*, London 1747, s. 22-24. Kitabın çevirisi için bkz. *Türkiye Gezisi ve İngiltere'ye Dönüş*, trc. Bahattin Orhan, İstanbul 1993, s. 42-43.

127. Alexis Perrey, *Memoire Sur Les Tremblements de Terre*, Academie Royale de Belgigue, 1848, s. 23. Kaldığı bu yıllarda depremler İsa Beğ Camii'nin minarelerinden birini de yıkmış idi. Bkz. Ali Haydar Bayat, "Anadolu Beylikleri Döneminin En Önemli Eserlerinden Aydınolu İsa Bey Camii Kitabeleri" *X. Türk Tarih Kongresi Tebliğler*, Ankara 1991, s. 952. Bölge depremlerinin tarihsel gelişmesi için bkz. Lütfi İhsan Sezer, "Selcuk (İzmir) Sismoteknik Alt Yöresinde Depremsellik ve Deprem Riski", *Birinci Uluslararası Geçmişten Günümüze Selcuk Sempozyumu*, ss. 87-101.

128. BOA. TD. 806. s. 260

129. BOA. TD. 806.s. 260-269.

nılan limanı ile de ilgili olsa gerektir. Yine yakın zamanlarda, Öküz Mehmet Paşa tarafından burada bir kervansarayın da inşa edilmiş olması, ticaret şehri olma yolunda bir kazâ ile de karşı karşıya kaldığımızı göstermektedir.

I. BÖLÜM

AYASULUĞ ŞEHİRİ

A. Nefs-i Ayasuluğ: Kale, Mahalleler ve Nüfûs

Aşağıda iskân ve ona tesir eden faktörlerden bahsettiğimiz bölümde de ifâde edilmiş olduğu üzere, Anadolu iskân coğrafyasında iskân ile, onun ayrılmaz unsurları, câmi-mescid-Hamam, zâviye, pazar mahalli gibi özelliklerdir. Ayasuluğ şehri için baktığımızda, iskân ile hamam ve mescidleri daha ziyâde ilişkilendirebilmek mümkündür. Tamamı beylikler devrinden kalmış olan bu camii, mescid ve hamamlar bugün hâlâ daha ayakta bulunuyor olmalarına rağmen, maalesef isimleri çok farklılaşmıştır. Tabii bu durum, XVI. yüzyılda isimlerini bildiğimiz eserler ile bu gün mevcut mimarî eserleri üst üste getirebilme imkânını da yok etmektedir.

Anadolu'da bir çok şehirlerde özellikle XX. yüzyıla beraber başlayan değişme süreci, tarihçesinden bahsettiğimiz esnâda tasrih edilmiş olduğu üzere Ayasuluğ'da daha XVII. yüzyılda başlamış hatta bu bir değişme olarak değil, bir yıkım ve harâbiyet şeklinde karşımıza çıkmış, kazanın nüfusu boşalmış ve bir dönemlerde kendisine bağlı bir köy olan Anya (Kuşadası)'ya tâbi bir hüviyete bürünmüş, hatta Evliya Çelebi burayı gezdiğinde aynı yıkımı müşahede etmiş idi.

Dolayısıyla, bölgede nüfusun ve iskâna delâlet eden sağlam bir binanın kalmaması, XIX. ve XX. yüzyıllarda bölgenin Balkan muhacirleri ile iskân edilmiş bulunmasına kadar devam etmiştir. Bu durum, eski devirlerden az da olsa tevârüs edilebilecek olan hâtıraların da olmamasını, yani hâlen bölge sakinlerinin aile hafızalarında, şehrin, en azından mescidlerinin asıl isimlerine ya da tahrirlerde tesadüf ettiğimiz mahalle, mevki isimlerine dair bir bilginin bulunmamasını hazırlamıştır. Ancak biz yine de tahmînen, eski mahallelerden bazılarının bugünkü yerlerini tesbit etmeğe gayret göstereceğiz.

1. Ayasuluğ Kalesi

Türklerin Anadolu'ya geldikleri devirde, Batı Anadolu'daki nüfus, çok kalabalık olmayıp, şehir=kaleler dahilinde yaşamakta idiler¹. Fetihle beraber, savunma maksatlı olarak kalelere yerleştirilen Türkler, mıntıkanın ilk Türk nüfusunu oluşturmuşlardır². Kalelere yerleştirilen bu nüfus, kalenin büyüklüğüyle ilgilidir. XV. ve XV. yüzyıl kayıtlarından kale neferâtınının 60-65 civarında olduğu düşünüldüğünde Alasuluğ kalesinin ilk fethi yıllarında da aynı miktarda neferi ihtivâ ettiğini düşünebiliriz. Haddizâtında bugün hâlâ daha iç kalede mevcut olan ve fethi müteakiben (24 Kasım 1304) Sasa Beğ tarafından yaptırılmış olması muhtemel kale câmisini, ilk Cuma Câmii olarak düşünürsek, bu câminin alabileceği kişi sayısı da bu civardadır. Dolayısıyla XVI. yüzyıl başlarında kale görevlileri, aileleriyle beraber takriben 325 kişi civarındadır. Ancak civarda, bunların dışında da Türklerin oturmakta olabileceği muhakkaktır.

Tuncer Baykara'nın izah ettiği, gerek doğurganlık yoluyla kale sahasındaki ev sayısının artması necitesinde nüfusun kalenin dışına ve ancak kale yakınlarına taşmış, hem de mıntıkaya gelen Türkmen gruplarla beraber sur dışında ilk yerleşmeler ortaya çıkmış olmalıdır. Ayasuluğ'da bu gelişme takriben 1370'li yıllarla beraber ortaya çıkmış olmalıdır ki, kalabalıklaşan nüfusun cuma ihtiyacının karşılanması sebebiyle inşa edilen İsa Beğ câmiinin inşasına da takriben bu yıllarda başlanmış olmalı ve şehrin kale sahası dışındaki ilk yerleşme mıntıkası da bu civar olmalıdır. Ancak bu mıntıkada yapılan ilk eserin, İsa Beğ Câmii olmadığı kanaatindeyiz ki bu mesele aşağıda mahalleler kısmında izah edilecektir.

Ayasuluğ Kalesi esas itibâriyle Bizans eseri³ olmakla beraber, Aydınoğulları ve Osmanlı döneminde tamirler görmüştür. Osmanlı fethi sırasındaki gelişmelerde önemli bir rol oynamış bulunan kalenin, Aydınoğullarının seferleri döneminde de önemli bir üs olması, aslında limana yakın olmayan kaleyi önemli

1. Tuncer Baykara, "Ulucami: Selçuklu Şehrinde İskânı belirleyen bir Kaynak Olarak" *TTK. Belleten*, C: LX, Nisan 1997 (227), s. 35.

2. *A.g.m.*, s. 37.

3. Nazmi Sevgen, *Anadolu Kaleleri I*, Ankara 1959, s. 70; Detlev Finke, *Die Stat von Ayasuluğ im 15. und 16. Jahrhundert Magister Artium der Universität Hamburg*, Hamburg, 1991, s. 79.

kılarken⁴ kalenin, bölgeye hakim bir mevkiye bulunması da onu önemli kılan unsurlardan idi.

Ayasuluğ, 1402 Ankara Savaşı galibiyeti ile beraber bölgeye gelen Timur tarafından da tahrip edilmiş olup⁵ bu tahribattan kale de nasibini almış olmalıdır.

Ayasuluğ Kazâsı'nın tarihsel gelişmesi kısmında da ifade edileceği üzere, Osmanlı fethi öncesinde Latinlerin şehri terketmiş olması ve de Timur'un tahribâtı sonrasında iyice sönmeye başlayan şehir, XV. yüzyılın ikinci yarısı ile berâber yeniden kısmî bir canlılık göstermeye başlamıştır. Bu süreçte bölgeye hâkim bulunan kale de yeniden önem kazanmış olmalıdır.

1467 senesinde Ayasuluğ kalesinin neferâtına, sancağın Ayasuluğ dışındaki Güzelhisar, Alaşehir, Sart kazalarında da timarlar tahsis edilmiştir⁶. Hemen aynı tarihlerde tanzim edilen, ancak İnalıcık tarafından, 1455 senesine tarihlenen⁷ ve sancağın bilinen en erken tarihli ikinci defterinde de az miktarda da olsa Ayasuluğ kalesi timarı kayıtlıdır⁸. 1467 senesinde Ayasuluğ kalesi timarlarının toplamı 68.963 akça idi⁹. 1473-77 senelerine geldiğimizde *Merd-i Kal'a-i Ayasuluğ* 65 kişi olup nakkarezen, bevvâb, zindancı, zurnazen gibi muhtelif vazifelileriyle beraber kaydedilmiş bulunan kale neferâtının tasarruf ettikleri timar miktarı 90.128 akçadır¹⁰. Mezkûr timarların yer aldığı kazalar ve karyeler şöyledir:

İzmir Kazâsı¹¹: Emirdoğan, Çapar, Kesrî, Driyanda, Zeytinini;

Tire Kazâsı¹²: Küçük Kedfiye, Baklacı, Viyar, Kızılca, Uykuderesi, Çelce;

Ayasuluğ Kazâsı¹³: Günlü, Dündarlı, Gülvere, Kafalu, Cibe, Örtülüce,

4. Feridun Emecan, "Ayasuluğ" TDV. IA, C: IV.

5. Aynı yer; Timur'un Ayasuluğ üzerinden Denizli'ye gitmesi hakkında bkz. İsmail Aka, *Timurlar*, Ankara 1995, s. 45.

6. BOA. MAD. 232. muhtelif sahifeleri.

7. Halil İnalıcık, *Raiyyet Rüşumu*, s. 587.

8. BOA. TD. 1/1 m, s 22, 24, 28, 29, 110.

9. Bkz., Ek: I

10. BOA. TD. 8, s. 470-507.

11. DOA. TD. 8, s. 470 - 476 Bkz. Ek: II.

12. BOA. TD. 8, s. 476.

13. BOA. TD. 8, s. 479 - 492.

Doñuzbergosu, Halil Beğ depecügi, Kayas, Dirmillü, Arvalya, Mandagözü, Yuvacalu, Hüsameddinlü;

Birgi Kazâsı¹⁴: Karakoyun, Güncülü, Kürkcülü, Yenihisarcık, Toyranlu;

Ortasya Kazâsı¹⁵: İlyaslu, Muradlu;

Güzelhisar Kazâsı¹⁶: Söğüd, Ayıd, Beğ, Ahurlu, Eleklü, Ancın;

Yenişehir Kazâsı¹⁷: Baradamaz.

XVI. yüzyıla geldiğimizde ise, yüzyılın hemen başlarında tanzim edilmiş olan defterlere baktığımızda Yavuz devri başlarında ve Kanunî devrinin ilk yıllarında tanzim edilmiş bulunan iki defterde¹⁸ biri mahlûl olmak üzere kalenin 60 merdi bulunmakta olup¹⁹ Dizdar, kethüda, imam, zindancı, bevvâb, topçu, tabbal, nakkarazen, surnazen de mukayyed bulunmak kaydıyla kale timarlarının toplamı 84.603 akçadır. Kaleye timar olarak tahsis edilmiş olan köyler, Akkoyunlu, Cibe, Arvalya, DüNDARLU, Germiyanlu, Yuvacalu, Hisaryakası, Mürsellü, Sinanlı, Kazancalu, Halilbeğ depecügi, Yaylayakası, Gülvere, Kireçcelü, Depecik idi.

Bu durum 1530 tarihli muhasebe defterinde de mevcut olup, timarların toplam hâsılı 85.655 akçadır²⁰. Timarlar meyânında ayrıca Göle çiftliği ile müteferrik arazi de zikredilmiştir. 1575 senesinde ise 60 kişi olup tasarruf ettikleri timar miktarı 62.595 akçadır²¹. Timar meyânında kaydedilen köyler yine Ayasuluğ kazâsı dâhilindedir. Ancak bu defterin icmâli olan ve 1575 bilgilerini yansıtan 1582 tarihli Sığla Sancağı icmâlinde 45 nefer ile toplam 62.595 akçalık timar kayıtlıdır²².

Ayasuluğ kalesi, XVI. yüzyıl boyunca en az üç defa tâmirât geçirmiş-

14. BOA. TD. 8, s. 497 - 501.

15. BOA. TD. 8, s. 501.

16. BOA. TD.8, s. 502 - 507.

17. BOA. TD. 8, s. 507.

18. BOA. TD. 139, s. 53 - 60;BOA. TD. 66, s. 183 - 188.

19. Aynı yer

20. BOA. TD. 166, s. 415.

21. BOA. TD. 537, s. 173.

22. TKGM. KK.TD, 302, vr. 86^b - 95^b.

tir. Bunlardan ilki 6 Şevvâl 987 (26 Kasım 1579) tarihi öncesinde yapılmış olup kale dizdarı Hacı Sinan'a hitaben bu tarihte yazılmış olan hükümden anlaşıl-
maktadır²³. İkinci tâmir 1027-28 senelerinde olup tâmir bedeli olarak 10.000 ak-
ça sarf edilmiştir²⁴. Üçüncü tâmir ise 1065 senesinde yapılmış olmalı olup, 4
Cemaziyelahir 1065 tarihinde (12 Mart 1654) tarihinde Manisa Voyvodasına ya-
zılan hükümde, tahsiline memur olduğu mukata'a malından 1.000 guruşu, Aya-
suluğ Kalesi'nin tâmiri maksadıyla, tahsil için tâyin olunan memurlara vermesi
istenilmektedir²⁵. Şehrin artık harâba yüz tutmuş olduğu bu yıllarda, 1671 sene-
sinde burayı ziyaret eden Evliya Çelebi'nin kale ile ilgili kullandığı ifâdelerde, bu
son tâmirâtın etkisi olsa gerektir. Evliya Çelebi kale ile ilgili şunları ifade etmek-
tedir²⁶:

*"Ve kal'a bir sahrayı azîmde bir sivri maî kaya üzre şekli
müdevverden bâ demî havalesiz şeddâdî sengin binayi
hasîn ve seddi metîn bir kal'a-i üstüvardır. Ve etrafı cürmü
bin üç yüz adımdır. Ve cânibi erbaasında asla hendeği
yoktur. Zire bu kal'a bir yalçın kaya üzerinde mebnîdir. Ve
cümle kırk kule-i metîni vardır... kal'a içinde yirmi toprak
örtülü haneleri ve mescidi var..."*

2. Mahalleler ve Nüfusun Gelişmesi

Mahalle, İslam-Türk şehrinin önemli unsurlarından birisidir. İslam
şehrinde mahalle, hem fizikî hem de içtimaî bir birim olarak mevcut idi. Toplum-
daki etnik ve dinî farklılıklar, zaman zaman birbirinden duvarlar ile bile ayrılabilen
mahallelerde oturmayı mecburî kılıyordu ki, bu mahalleler aynı zamanda
orada oturan grubun karargâhı mevkiinde bulunuyordu²⁷. Şehrin mahallelerinin
birbirinden duvarlar ile ayrılmış olması keyfiyeti, XI-XII. yüzyıllarda Merv şehri
için geçerli idi²⁸.

Osmanlı şehrinin ayrılmaz bir parçası olup, şehrin idâri düzenlemesi-
nin esâsını teşkil eden mahalle, "birbirini tanıyan, bir ölçüde birbirlerinin davra-

23. BOA. MD. XLI, s. 188/429.

24. BOA. MAD, 290, s. 6.

25. BOA. K.K., 3467, s. 38a/149.

26. *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, C. IX, İstanbul 1935, s. 137.

27. Doğan Kuban "Anadolu Türk Şehri, Tarihi Gelişmesi, Sosyal ve Fizikî Özellikleri Üzerine Bazı Gelişmeler" *Vakıflar Dergisi VII*, İstanbul 1968, s. 54;

28. A. Mongait, *Archeology in the USSR*, London 1961, s. 243 - 44'den nakleden, Kuban, *a.g.m.*, s. 56.

nışlarından sorumlu, sosyal dayanışma içinde olan kişilerden oluşmuş bir topluluğun yaşadığı yerdir. Bir diğer tanımıyla aynı mescidde ibadet eden cema'atin aileleriyle berâber yerleştikleri şehrin kesimidir"²⁹.

İslam şehri için geçerli bir husus olan farklı etnik ve dinî unsurların farklı mahallelerde oturmaları gerçeği, kısmî olarak Osmanlı şehri için de geçerlidir ki, özellikle müslüman olmayanların, islam mahalleleri kaydedildikten sonra *mahale-i kefere* yada *gebrân* olarak ayrıca kaydedilmekte olduğu görülmektedir. Ancak bu durum Osmanlı şehrinde müslüman olan nüfus ile gayr-ı müslimlerin birbirleriyle münasebet halinde olmadıklarını göstermez³⁰.

Osmanlı şehrinin en önemli özelliği tahrir defterlerinden açıkça anlaşıldığı vech ile bir idârî ünite olarak mahallelerdir. Osmanlı tahrir geleneği, kazaların kır kesimini karye esâsına göre kaydederken, nefsi, mahalle esâsına göre deftere derc etmektedir. Bu idârî düzenleme içerisinde mahalleli, bir çok hukûkî meselede birbirine karşı müteselsil bir kefâlet anlayışı içerisinde de mütâlâa edilmekte idi. Kanunnâmede bu husus şöyle tasrih edilmektedir³¹:

"... ve eğer mahallede veya köy içinde adam ölse veya hud kârbân basılıb hakaret ve hasâret olsa veya köy arasında uğurluk ve haramilik olsa elbette bulduralar mütthem kimesne vâr ise teftiş edüb dahi tanzim ettireler mütthem bulunmazsa mahalle ve köy halkına tanzim ettireler".

Mahallelerin teşekkülünde câmi ve mescidler ile zâviyeler genellikle etkili unsurlardır. Bu durum Ayasuluğ'da da aşağıda izah edileceği üzere böyledir. Zâviyeler muhtelif tarikatlara³² bağlı bulunduğu halde ayende ve revendeye

29. Özer Ergenç, "Osmanlı Şehirlerindeki Mahalle'nin İşlev ve Nitelikleri Üzerine", *Osmanlı Araştırmaları IV*, İstanbul 1984, s. 69.

30. Farklı unsurların birbiriyle münâsebetlerini gösteren bazı örnekler için bkz. Özer Ergenç, *a.g.m.*, s. 70-71.

31. Turan Gökçe, "*Manisa İl Halk Kütüphanesi Eski Eserler Bölümü 4655 Numarada Kayıtlı Kânnunnâmenin Yeni Harflere Çevirisi ve Değerlendirilmesi*", (E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 1986, s. 8-9.

32. Ayasuluğ kazası civarında tarikatler meyânında Halvetîliğin önemli bir yeri olduğu anlaşılıyor. Hem sonraki yüzyıllarda Kuşadalı İbrahim Halvetî'nin buradan çıkması hem de daha önceki yüzyıllarda mesela, Merkez Muslihüddin Efendinin menâkıbından bahsedilirken şeyhin Ayasuluğ'a geldiği ancak Ayasuluğ halkının Halvetiyye tarikatını sevmeyeceğinin ifâde edilmesi her ne kadar olumsuz bir tavrın ifâdesi isede, zımnen civar halkının bu tarikatla bir münâsebetinin olmuş olduğunu çağrıştırmaktadır. Haddizâtında menkabenin sonunda kaza halkının, en sonunda Muslihüddin efendinin kerâmâtına vakıf olup ondan biat aldıkları ifâdesini bulmuştur. Mahmud Cemaleddin el-Hulvî, *Lemezât-ı Hulviyye Ez Lemezât-ı Ulviyye*, Haz. Mehmet Serhan Tayşi, İstanbul 1993, s. 465.

de hizmet maksadıyla tesis edilmiş kurumlar olup, bu tür eserler zamanla etraflarında da bir meskûn nüfusun toplanmasını sağlamakta idi. Ancak Ayasuluğ kır kesimi için böyle bir durum söz konusu olmayıp, şehir için de kısmen geçerlidir ki, Şeyhler mahallesi ismi, buranın bir zâviye etrafında oluşan yerleşme, intibâ-nı vermektedir³³.

Osmanlı sultanlarının zaman zaman tesis ettikleri zâviyeler etraflarında aynı isimli bir mahalle oluşmuş idi. Mesela Sultan II. Murad'ın Şeyh Şücaeddin için binâ ettirdiği Edirne'deki zâviye civârı bugüne kadar Şeyh Şücaeddin mahallesi olarak gelmiştir³⁴.

Ayasuluğ kazâsında mahalleler daha ziyade, yukarıda ifade edildiği gibi mescidler etrafında toplanmış olmalıdır. Kubbe mescid mahallesi bunun bir örneğidir³⁵.

Mahalle halkı, yukarıda ifade ettiğimiz müteselsil sorumluluk yanında, zaman zaman huzursuzluk kaynağı olan kişileri mahalleden çıkarmak yetkisinde sahip idiler³⁶.

"... ve bir kimesneye hırsızdır veya kahbedir deyu mahallesi veya karyesi cema'ati şikâyet edüb bize gerekmez deyu redd etseler vakıa töhmet dahi olsa ol kimesnenün töhmeti beyne'n-nâs ma'ruf olsa mahalleden reddedüb süreler"

Mahallenin idâresinde, câminin mahallenin merkezinde bulunuyor olmasından da mülhem ve aynı zamanda câmiye devam edenlerin gözünde tanınır ve güvenilir olması dolayısıyla imam ön planda idi³⁷.

33. BOA. TD. 537, s. 168; TKGM. KK. TD 166, vr. 82^b.

34. Tayyib Gökbilgin, *XV - XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livâsı, Vakıflar, Mülkler, Mukata'alar*, İstanbul 1952, s. 34; Aynı dönemi Antep şehri mahalleleri için bkz. Hüseyin Özdeğer, *XVI. Asırda Ayıntab Livâsı*, C:1, İstanbul. s. 119; Sultanönü Sancağı Ahi zâviyeleri için bkz. Halime Doğru; *XVI. Yüzyılda Sultanönü Sancağında Ahiler ve Ahi Zâviyeleri*, Ankara 1991; Muğla mahalleleri için bkz., Ekrem Uykucu, *Muğla Tarihi*, İstanbul 1983; Eskişehir mahalleleri için bkz. Halime Doğru, *XVI. Yüzyılda Eskişehir ve Sultanönü Sancağı*, İstanbul 1992, s. 46.

35. BOA. TD. 537, s. 169; TKGM. KK. TD, 167, vr. 83^a.

36. Turan Gökçe, *a.g.t.*, s. 41-42.

37. Özer Ergenç, *a.g.m.*, s. 73; Doğan Kuban, *a.g.m.*, s. 66; İmam ile ilgili olarak ayrıca bakınız. Ziya Kazıcı, "Osmanlılarda Mahalle İmamlarının Bazı Görevleri", *İslam Medeniyeti Dergisi*, V/3 (İstanbul, Mart 1982), ss. 29-36.

Osmanlı mahallesinin bahsedilmesi gereken bir hususu da, mahalle sakinlerinin ortaklaşa karşılamak durumunda buldukları *âvâriz akçası vakfı*'dir³⁸. Bu vakıf, mahallenin ortak giderleri olan câmî, mektep, medrese, çeşme gibi müesseselerin tâmirâtının yapılması ve aydınlatmalarının sağlanması gibi hususlarda kullanılmakta idi. Yine bu vakıf, ihtiyaç sahiplerine muayyen oranda *ribh* ile nakid parada verilmekte olup, bu fona da gelir temin edilmekte idi³⁹.

Ayasuluğ mahallelerine gelince, XV. yüzyıla ait defterlerden sadece 1473-77 tarihli olan defterde *Nefs-i Ayasuluğ* kayıtlıdır⁴⁰. Ondan önceki tarihli defterlerde, muhtemelen eksik olmalarından dolayı mahalleler kısmı yoktur. Dolayısıyla ilk fetih yıllarına ait durumu net bir şekilde ortaya koyamamaktayız, ancak bu, 1473-77 tarihli defterden hareketle de ilk devirler hakkında bazı değerlendirmeler yapmak mümkün olabilir.

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi şehirle ilgili en büyük problem, daha XVII. yüzyılda, mahallelerin isimlerinde kısmen değişikliklerin zuhur etmesi, bugüne geldiğimizde Osmanlı devri mahallelerinden hiçbirinin bugüne gelmemesi durumunu hazırlamıştır. Mescidlerin de (İsa Beğ câmî hariç) kitâbelerinin bugüne kadar ulaşmaması iskân sürecini net olarak takip edebilmemizi engellemektedir.

Ancak şehrin ulu camisinin İsa Beğ Câmîi olduğunu ve 1375 senesinde inşasının tamamlandığını düşünürsek bazı yaklaşımlarda bulunmak mümkündür. Burada akla gelen soru şudur. Eğer, şehrin=kalenin sahası XIV. yüzyıl ortalarında biriken nüfusa yetmemeye ve nüfus, zaten bir müddetten beri gelip kale civarına yerleşmeye başlayan Yörük nüfusunun da yaşadığı civâra taşmaya başlayıp hem kalede çoğalan nüfusun hemde civarda yerleşen yeni nüfusun cuma ihtiyacını karşılamak üzere, bir cuma câmîsi olarak, İsa Beğ câmîi inşa edilmiş ise ki, bu kuvvetle muhtemeldir, neden böylesine büyük bir selâtin camîinin bulunduğu yerde, o isimle bir mahalle yoktur? Kanaatimizce bunun tek bir izah tarzı vardır o da, câmîinin bulunduğu mıntıkada, hemen onun öncesinde başka bir isimlendirme mevcut olmuş olmalıdır. Bu isimlendirmeleri hamamlar ile takip etmek mümkündür. Bilindiği üzere bugün de Ayasuluğ'da İsa Beğ câmîi-

38. Özer Ergenç, *a.g.m.*, s. 75

39. Özer Ergenç, *a.g.m.*, s. 78.

40. BOA. TD. 8, 687-694.

i'nin batısından kuzeye doğru kalenin dibinde üç adet hamam kalıntısı vardır. Bu hamamlardan bir tanesinin kitabesi bugüne kadar ulaşmıştır. Genellikle İsa Beğ hamamı diye anılan bu hamamın kitâbesine bakıldığında İsa Beğ tarafından değil, onun devrinde 1364 tarihinde Hoca Ali b. Salih adlı kişiye yaptırıldığı anlaşılmaktadır⁴¹. Bu hamamı iki türü isimlendirmek mümkündür. Bunlardan birincisi vakıf kayıtlarından da hareketle var olduğunu bildiğimiz Burak Beğ Hamamı⁴² dolayısıyla, *Burak Beğ Hamamı* ki, zaten *Burak Beğ* ismiyle bir mahalle de mevcuttur⁴³, ya da bu isimli bir hamamı, vakıf defterlerinde bulamamakla beraber tahrirlerde bir mahalle olarak kaydedilmiş bulunmasından dolayı *Beğ Hamamı*⁴⁴. Biz burada *Burak Beğ Hamamı*'ni kabul edeceğiz. Dolayısıyla İsa Beğ Câmii'nin hemen batısında bulunan hamamın ismi burada İsa Beğ Câmii'nin de bulunduğu mevkinin ismi olmalıdır. Ancak, Beğ Hamamı mahallesi de aynı zamanda var olduğu için, İsa Beğ Câmii'nin kuzeyinde hemen Kale'nin dibindeki Kaledibi Hamamı olarak adlandırılan⁴⁵ hamam muhitini de şimdilik Beğ hamamı mahallesi olarak kabul edeceğiz. Böylece, şehrin ilk mahalleleri surların batı eteklerinden İsa Beğ Câmii'ne doğru toplanmış olmalıdır ki elimizdeki ilk tahrirde *Beğ Hamamı* mahallesi ile berâber tahrir edilmiş olan *Kayacık* mahallesi de buna yakın bir yerde olmalıdır. Yani şimdilik tahminlerimize göre kazadaki *Burak Beğ*, *Beğ Hamamı* ve *Kayacık* mahalleleri bu mıntıkada olmalıdır. Belki de ilk devirlerde tek mahalle olan Burak Beğ Hamamı daha sonradan, Burak Beğ ve Beğ Hamamı olarak ikiye ayrılmış olabilir. Bunların dışında yaklaşık olarak lokalize edebildiğimiz bir diğer mahalle, XV. yüzyılda, *Yegân ve Şeyhlü*⁴⁶, XVI. yüzyılda ise *Şehlü nâm-ı diğer Yegân*⁴⁷ olarak kaydedilmiş bulunan mahalledir. Bu mahalle sâkinleri XVI. yüzyılın bu defteri de tahrir edilirken bunların arasında bir isim, Mustafa veled-i Bâli, vazifesiyle berâber dikkati çekmektedir. Bu görev,

41. Bu hamamın Selçuk müzesindeki kitabesi için bkz. Remzi Duran - Turan Gökçe, "Ayasuluğ Kitabeleri" *Birinci Uluslararası Geçmişten Günümüze Selçuk Sempozyumu*, s. 369.

42. BOA. TD. 166, s. 419; TKGM.KK.TD. 571, s. 369. Hamam bu tarihte harâb haledir.

43. BOA. TD. 8, s. 689.

44. BOA. TD. 8, s. 688.

45. Ertan Daş "Selçukdaki Türk hamamları" *Birinci Uluslararası Geçmişten Günümüze Selçuk Sempozyumu*, s. 393.

46. BOA. TD. 8, s. 687.

47. BOA. TD.87, s. 36; Detlev Firke, *a.g.t.*, s. 63.

Hâce İshak mescidinin imam ve mütevelliliğidir. Câmiin imamının da o mıntıkada oturmuş olacağı düşüncesinden hareketle bugün hâlâ daha şehirde eski ismi bilinen yegâne câmilerden olan İshak Beğ mescidi'nin civarı *Yegân* mahallesi ve muhtemelen XV. yüzyılda müstakil bir mahalle olup, XVI. yüzyılla beraber nüfusundaki azalma gibi bir sebeple, hemen bitişik mahalle, yani *Yegân* ile beraber tahrir edilmiş bulunan *Şeyhlü* mahallesi, bugünkü Şehabeddin Dede'nin batı tarafı olmalıdır. Yine benzer bir bilgiden hareketle *Hatib* mahallesinin yerini de yine tahminen bulmak mümkündür. Şöyleki, yine 1512 tarihli defterde bu mahalle sâkinlerinden Mahmud veled-i Mehmed, *mütevelli-i imâret bâ berat* olarak tarsif edilmiştir. Burada adı geçen imâret *Azize Hatun* imâreti olup bugünkü Müze civarındadır. Dolayısıyla Finke'nin de işaret ettiği üzere *Hatib* mahallesi Müze ile Johannesbasilika'nın giriş kapısı arasında uzamakta olmalıdır. Ancak bugünkü Alparslan mescidinin bulunduğu mıntıkada, *Hatib* mahallesi ile komşu bir mahallenin daha bulunması muhtemeldir ki, şimdilik, bu mahallenin de *Kara Fakih* mahallesi olduğunu düşünüyoruz. Dolayısıyla da 1473-77'de *Hatib* ile beraber tahrir edilmiş olan ve daha sonraki yıllarda ismini görmediğimiz *Saru Sinan* mahalleside⁴⁹ bu mıntıkada olmalı idi. Yine *Bengi/Yengi Süle* mahallesinde hem XV. hemde XVI. yüzyılda zâviye şeyhleri kayıtlı bulunmasından dolayı, başka bir zâviye civarı olabileceğini düşünmek de mümkün olmakla beraber, Şehabeddin Dede civarında olabileceğini düşünüyoruz, zaten bu civarda diğer zâviyelerin de bulunması muhtemeldir. *Pembegâh* mahallesi aynı isimli cema'atin⁵⁰ yerleşmiş bulunduğu yere verilen isim olması hasebiyle, şehrin kenar kesimlerinde olmalıdır. Ancak mevkiini tesbit etmek mümkün olamamıştır. Bu bilgilerden sonra mahallelerin demografik olarak gelişmelerine bakabiliriz.

*Burak Beğ*⁵¹: Bugün tahminen İsa Beğ Camii'nin bulunduğu mıntıkada olmalıdır. Mahallede, 1473-77 tarihlerinde toplam 47 nefer (38 hâne, 9 mücerred)'den müteşekkil nüfus bulunmakta idi. Mahalle, 1512 senesinden sonra sadece *Burak* ismiyle tahrir olunmuştur. Bu seneye ait nüfusu 59 hâne, 5 mücer-

48. BOA. TD. 87, s. 34, Detlev Finke, a.g.t., s. 76.

49. BOA. TD. 8, s. 693.

50. BOA. MAD. 232. s. 291.

51. BOA. TD. 8, s. 689; BOA. TD 87, s. 32-; BOA. TD. 148, s. 181; BOA. TD. 166, s. 410; BOA. TD. 537, s. 169; TKGM. KK. TD. 167, vr. 83^a.

red ve 1 imamdan müteşekkildir. Ayrıca 4 kişi de *Âzâde* kaydıyla verilmiştir. 1529 senesinde 40 hâne, 13 mücerred, 1 imamdan müteşekkil olup mahallede *cema'at-i reayâ-yı* müteferrika olarak kaydedilmiş 8 hâne (bennâk) daha bulunmaktadır. 1530 tarihli muhasebe defterine de aynı rakamlarla derc edilmiş olan mahalle, 1575 senesinde nefer olarak 54 kişiden ibarettir. Ancak bu nüfusun ne kadarının hâne ne kadarının mücerred olduğuna dâir bir sarahat mevcut değildir.

*Kadı*⁵²: 1473-77 senelerinde 27 hâne ve 3 mücerred ile 30 neferden müteşekkil bir mahalle olan *Kadı*, 1512 senesinde nüfusunda büyük bir artış meydana gelerek 68 hâne, 2 mücerred'e yükselmiştir. 1529 senesinde 40 hâne, 21 mücerred, 1 mâlul ile kayıtlı olup bu defterin esas teşkil ettiği 1530 tarihli muhasebe defterinde de aynen mevcuttur. Mahalle, 1575 senesinde iyice küçülmüş ve 21 neferden ibâret bir idârî ünite hâline gelmiştir.

*Kara Fakih*⁵³: Yağan, Şeyhlü ve Hatib mahalleleri arasında küçük bir mahalle olması dolayısıyla şimdilik Alparslan mescidi civarında olduğunu tahmin etmekteyiz. Mahalle, muhtemelen ilk kurucusunun ismiyle anılmaktadır. 1473-77 senesinde Ayasuluğ şehrindeki en küçük mahallelerden olup 18 hâne, 3 mücerredden müteşekkildir. 1512 senesinde büyük bir nüfus artışı ile 40 hâne ve 2 mücerred istiâb eder bir hüviyet kazanmıştır. Bu artış, Ayasuluğ'un bütünüyle ilgili olup, bu seneden sonra şehrin nüfusunda topyekün bir artış dikkati çekmektedir. 1529 senesi mufassalında 31 hâne, 15 mücerred ile yer alan mahalle, 1530 tarihli icmâl muhasebe defterinde de aynı rakamlarla kaydedilmiştir. 1575 senesinde mahallenin nüfusunda azalma meydana gelmiş 33 nefer olarak kaydedilmiştir.

*Kayacık (Beğhamamı)*⁵⁴: XIV. yüzyılda muhtemelen iki ayrı mahalle olup, yerleri bugün tahminen surların batı eteklerinde idi. Ancak, XV. yüzyılda nüfuslarında meydana gelen azalma neticesi ikisi berâber *Kayacık ve Beğ Ha-*

52. BOA. TD. 8, s. 690, BOA. TD. 87, s. 36-37; BOA. TD. 148, s. 186; BOA. TD. 166, s. 411; BOA. TD.537, s. 172; TKGM. KK. TD. 167, vr. 84^b.

53. BOA. TD.8, s. 689; BOA. TD. 87, s. 32; BOA.TD. 148, s. 182; BOA. TD. 166, s. 410; BOA. TD. 537, s. 170; TKGM. KK. TD. 167, vr. 83^b.

54. BOA. TD. 8, s. 678; BOA. TD. 87, s. 35; BOA. TD. 148, s. 185; BOA. TD. 166, s. 411; BOA. TD. 537, s. 171; TKGM. KK. TD. 167, vr. 84^a.

mami" şeklinde tahrir edilmiş olup 63 hâne, 10 mücerreden müteşekkil idi.

1512 senesinde, yukarıda da ifâde ettiğimiz, bütün Ayasuluğ'un nüfusunda olduğu gibi, mahallenin nüfusunda artış meydana gelerek 89 hâne, 3 mücerred'e yükselmiştir. Bu sene, mahalle sadece *Kayacık* ismiyle mukayyettir. 1529 senesinde 60 hâne, 19 mücerred, 1 nâib-i Şer, 1 sahib-i berât, 1 imam, 1 kethüda, 1 pir'den müteşekkil olan nüfus, 1530 tarihli defterde de aynen mevcuttur. Mahalle, 1575 senesinde nüfusunda azalma meydana gelerek 48 neferden müteşekkildir.

*Kemer*⁵⁵: Bugün Selçuk'ta su kemerlerinin bulunduğu mıntıkada Akıncılar mescidini de içerisine alacak bir sahada yayılmakta olup, hem XV. hemde XVI. yüzyıllarda kazânın en kalabalık mahallelerinden birisi idi. 1473-77 senelerinde 37 hâne, 4 mücerreden ibâret iken, 1512 senesinde iki katına varan bir nüfus artışıyla 62 hâne, 5 mücerred'e yükselmiştir. 1529 senesinde nüfusu 38 hâne ve 25 mücerred olan *Kemer* mahallesi, 1530 tarihli muhasebe defterinde de aynı rakamlarla yer almaktadır. 1529'da 2 hânenin *Reis* 2 hânenin de *Âzâde* kaydıyla verildiği mahallede, 1575 senesinde 66 nefer nüfus barınmaktadır. Bu mahalle, gayr-ı müslim nüfusu da barındıran mahallelerdendir. 1473-77 senesinde *Kemer* mahallesindeki kefere, *Cema'at-i Kefere-i Mahalle-i Kemer* başlığı altında ayrıca kaydedilmiş olup, 28 hâne ve 1 mücerreden ibâretlerdir, Bu gayr-ı müslim nüfus içerisinde 1 Çingâne, 2 Ermeni, 1 Kefelü de yer almaktadır. Sonraki tahrirlerde bu cema'atden bahis yoktur.

*Kubbe Mescid ve (Şadgâm)*⁵⁶: Kaba bir tahminle Karakol yanı mescidinin Batı ve Güney taraflarında bulunması muhtemeldir. XV. yüzyıldan önce iki ayrı mahalle iken XV. yüzyıl kayıtlarında beraberce tahrir edilmişlerdir. Bu durum, 1512 senesinde de böyledir. Ancak, 1529 senesinden sonra *Şadgâm* mahallesinden bir bahis yoktur. Mahallelerin 1473-77 senelerindeki nüfusu, 27 hâne ve 3 mücerredir. 1512 senesindeki artış ile berâber nüfus, 62 hâne ve 6 mücerrede bâliğ olmuş ve 1530 tarihli deftere de aynı rakamlarla derc edilmiştir. 1575 tarihinde ise bir miktar azalma görülmek üzere 54 neferden müteşekkildir.

55. BOA. TD. 8, s. 691 - 693; BOA. TD. 87, s. 34; BOA. TD. 148, s. 184; BOA. TD. 166, s. 411; BOA. TD. 537, s. 171; TKGM. KK. TD.167, vr. 84^a.

56. BOA. TD. 8, s. 692; BOA. TD. 87, s. 35; BOA. TD. 148, s. 184; BOA. TD. 166, s. 411; BOA. TD. 537, s. 169; TKGM. KK. TD.167, vr. 83^a.

*Pembegân*⁵⁷: Yukarıda ifâde ettiğimiz gibi aynı isimli cema'atin yerleşmiş bulunduğu bir mahalle olup, şehrin=kalenin civarında, erken tarihlerde oluşmuş mahallelerden olmalıdır. Ancak yeri konusunda bir şey söylemek mümkün olmamakla berâber, şehrin kenar kısımlarında olabileceğini tahmin edemeyiz. 1473-77 senelerinde 22 hâne, 3 mücerreden müteşekkil nüfusa sahip olup, 1512 senesinde ise 45 hâne, 7 mücerredi bünyesinde barındırmaktadır. Mahalle, 1529 senesinde 35 hâne, 17 mücerred ile kayıtlı bulunup, 1530 tarihli deftere de aynı rakamlar ile derc edilmiştir. Mahallenin nüfusu, 1575 senesinde 55 nefer olarak kaydedilmiştir. Mahallede 1 kişi aynı zamanda *mu'tak* olarak tesbit edilmiştir.

*Yegân ve Şeyhlü*⁵⁸: Mahalle yukarıda da izah ettiğimiz hususlar dâhilinde, kuzeyinde Kemer Mahallesi ve bugünkü Akıncılar mescidi olmak kaydıyla güneye, Şehabeddin Dede'nin batısına doğru uzamakta idi. İshak Beğ mescidi de bu mahallelerin mescidi idi. Mahalleler yine XIV. yüzyılda müstakil iki mahalle iken XV. yüzyılda belkide nüfus azalması neticesi beraberce tahrir edilmişler ve 1473-77 senelerinde 40 hâne, 9 mücerreden ibâret nüfusu istiâb etmekte idiler. 1512 senesinde mahalle, *Şeyhler* nâm-ı diğer *Yegân* ismiyle kaydedilmiş olup Ayasuluğ'da bu tarihte nüfusu azalan yegâne mahalle olup, 29 hâne, 1 mücerredi barındırır hâle gelmiştir. 1529 senesinde nüfusu daha da azalmış ve bu defa sadece *Şeyhler* adıyla kaydedilmiş olan mahallede 16 hâne, 12 mücerred yaşamakta idi. 1530 tarihli defterde bu rakamlarla derc edilen mahalle, 1575 senesinde *Şeyhler hâlâ Alaçesme demekle maruf* şeklinde kayıtlı bulunup, 71 nefer nüfusu barındırmaktadır.

Mahallenin nüfusundaki bu artış normal olmayıp, birkaç mahallenin birleşmiş olduğunu düşünebiliriz. Şöyleki; 1512 senesinde, aşağıda ifade edeceğimiz *Hatib ve Saru Sinan* mahallesi, *Hatib nâm-ı diğer Alaçesme* şeklinde ifade edilmiş ve bu mahallenin nüfusuna dâir, 1575 defterinde bilgi bulunmamaktadır. Hem *Şeyhler*'in nâm-ı diğerinin *Alaçesme* olması, hem de *Hatib*'in

57. BOA. MAD. 232, s. 291; BOA. TD. 8, s. 690; BOA. TD. 87, s. 33; BOA. TD. 148, s. 182; BOA. TD. 166, s. 410; BOA. TD. 537, s. 168; TKGM. KK. TD. 167, vr. 82^b.

58. BOA. TD. 8, s. 687; BOA. TD. 87, s. 36; BOA. TD. 148, s. 186; BOA. TD. 166, s. 411, BOA. TD. 537, s. 168; TKGM. KK. TD. vr. 82^b.

1512'de nâm-ı diğerinin *Alaçeşme* olması, 1575 senesinde, XIV. yüzyılda müstakil 4 mahalle olup, XV. yüzyılda isimleri ayrı ayrı verilmek kaydıyla 2 mahalle olarak mütâlâa edilen bu mahallelerin tek mahalle haline gelmiş olduğunu ifâde etmektedir.

*Bengi/Yengi Süle*⁵⁹: Bengi/Yengi Süle mahallesinde XV. ve XVI. yüzyıllarda birkaç, *Şeyh-i Zâviye*'nin kayıtlı bulunması bu mahallenin bir zâviye etrafında teşekkül etmiş olduğunu düşündürmektedir. Yukarıda ifâde ettiğimiz gibi başka bir zâviye olması da ihtimâl dahilinde bulunmakla beraber, biz şimdilik Şehabeddin Dede civarında bulunuyor olduğunu düşünmekteyiz. 1473-77 senelerinde 29 hâne, 2 mücerred ve 1 imamı bünyesinde barındıran mahalle, 1512 senesinde 45 hâne, 2 mücerredlik bir nüfusa ulaşmıştır. 1529 senesinde nüfusu azalarak 22 hâne, 7 mücerrede düşmüş ve 1530 senesi icmâl muhasebe defterinde de aynı rakamlarla kaydedilmiştir. Mahalle, 1575 senesinde 50 neferi istiâb etmekte idi.

*Habib ve Saru Sinan*⁶⁰: Yukarıda izah edildiği vech ile Azize Hatun İmâreti'nin mütevellisi burada oturmakta olduğundan hareketle, tahminen bugün imaret ile müze civarından biraz güneye doğru uzanmakta idi. Finke, her ne kadar Johannesbasilika'nın girişine kadar olabileceğini ifâde etmiş ise de biz Alparslan mescidi civarının ayrı bir mahalle, *Kara Fakih* mahallesi olduğunu düşünüyoruz. 1473-77 senelerinde Ayasuluğ'un en kalabalık mahallelerinden olup, nüfusu 43 hâne, 1 mücerred ve 1 imamdandır. 1512 senesinde bu nüfus çoğalarak 61 hâne, 5 mücerrede yükselmiştir. Ayrıca kethüda-ı şehir, Naib-i kadı, 1 imam, 1 âmâ ile beraber 2 kişi de âzâde olarak deftere derc edilmiştir. 1529 senesinde bu nüfus artışı kısmen düşerek 49 hâne, 8 mücerred olarak tesbit edilmiş ve 1530 tarihli muhasebe defterine de aynı rakamlarla derc edilmiştir. Ayrıca bu tarihte de yine kethüdâ, 2 mu'tak, 1 imam, 1 muhassıl, 1 sipahi de mevcut idi. 1575 tarihli defterde ise bu mahalle mevcut değildir. Yukarıda ye-

59. BOA. TD. 8, s. 691; BOA. TD. 87, s. 33; BOA. TD. 148, s. 183; BOA. TD. 166, s. 411; BOA. TD. 537, s. 170; TKGM. KK. TD. 167, vr. 83^b. Mahallenin adı konuya dair bir çalışmada *Beyli Sula* şeklinde okunmuş olup gerek XV. gerekse XVI. yüzyıl defterleri bu şekilde okumaya müsait değildir. Bkz. Zeki Arıkan, "XIV-XVI. Yüzyıllarda Ayasuluğ" TTK. Belleten LIV/209 Nisan 1990, s. 143.

60. BOA. TD. 8, s. 693; BOA. TD. 87, s. 34; BOA. TD. 148, s. 183; BOA. TD. 166, s. 411; BOA. TD. 537, s. 168; TKGM.KK.TD. 167, vr. 82^b.

redde ibarettir.

*Küffârân-ı Eski Hisar ve Beğ hamamı*⁶²: XV. yüzyılda Ayasuluğ'un iki gayr-ı müslim mahallesinden birisidir, 34 hânedan müteşekkil bir nüfusa sahip olup, daha sonraki yıllarda bu iki küffar mahallesi tek mahalle itibâr olunacaktır.

*Küffârân-ı Hisar yakası*⁶³: Ayasuluğ'un XV. yüzyıldaki ikinci küffar mahallesi olup, 1473-77 senesinde 8 hâne, 1 mücerreden müteşekkil nüfusu vardır. Yukarıda ifâde olunduğu gibi XVI. yüzyılda bu iki mahalle birleşecektir.

*Küffârân*⁶⁴: Yukarıda kaydettiğimiz gibi XV. yüzyılda kazâda 2 tane gayr-ı müslim mahallesi mevcut iken XV. yüzyılla beraber, bunlar birleştirilmiştir. Yada birleşik itibâr edilmiştir. Küffâr mahallesinin 1512 senesindeki nüfusu, 50 hâne olup ikisi *âzâde* kaydıyla verilmiştir. 1529 senesinde *Mahalle-i Kefere* olarak kaydedilip, 57 hâne, 10 mücerred ve 1 nâ-bedidden müteşekkil mahalle, 1530 tarihli deftere de aynı rakamlarla derc edilmiştir. 1575 senesinde *Mahalle-i Gebrân* olarak kaydedilip 59 neferi istiâb etmektedir.

XV-XVI. yüzyıllardaki durumlarını kaydettiğimiz bu mahallelerden başka, 1529 senesi mufassal defterinde aşağıda bahsedeceğimiz üzere yörük gruplardan bahsedildiği yerde *Mahalle-i cema'at-i Reâyâ-yı Müteferrika* ve *Mahalle-i Cema'at-i Yörükân-ı Menteşe* şeklinde 2 mahalle kaydedilmiştir⁶⁵. Ancak buradaki *mahalle* tâbirinin şehrin idârî yapısıyla değil, bu yörük grupların kendi iç organizasyonlarıyla ilgili olduğu düşünmekteyiz⁶⁶.

61. BOA. TD. 8, s. 692.

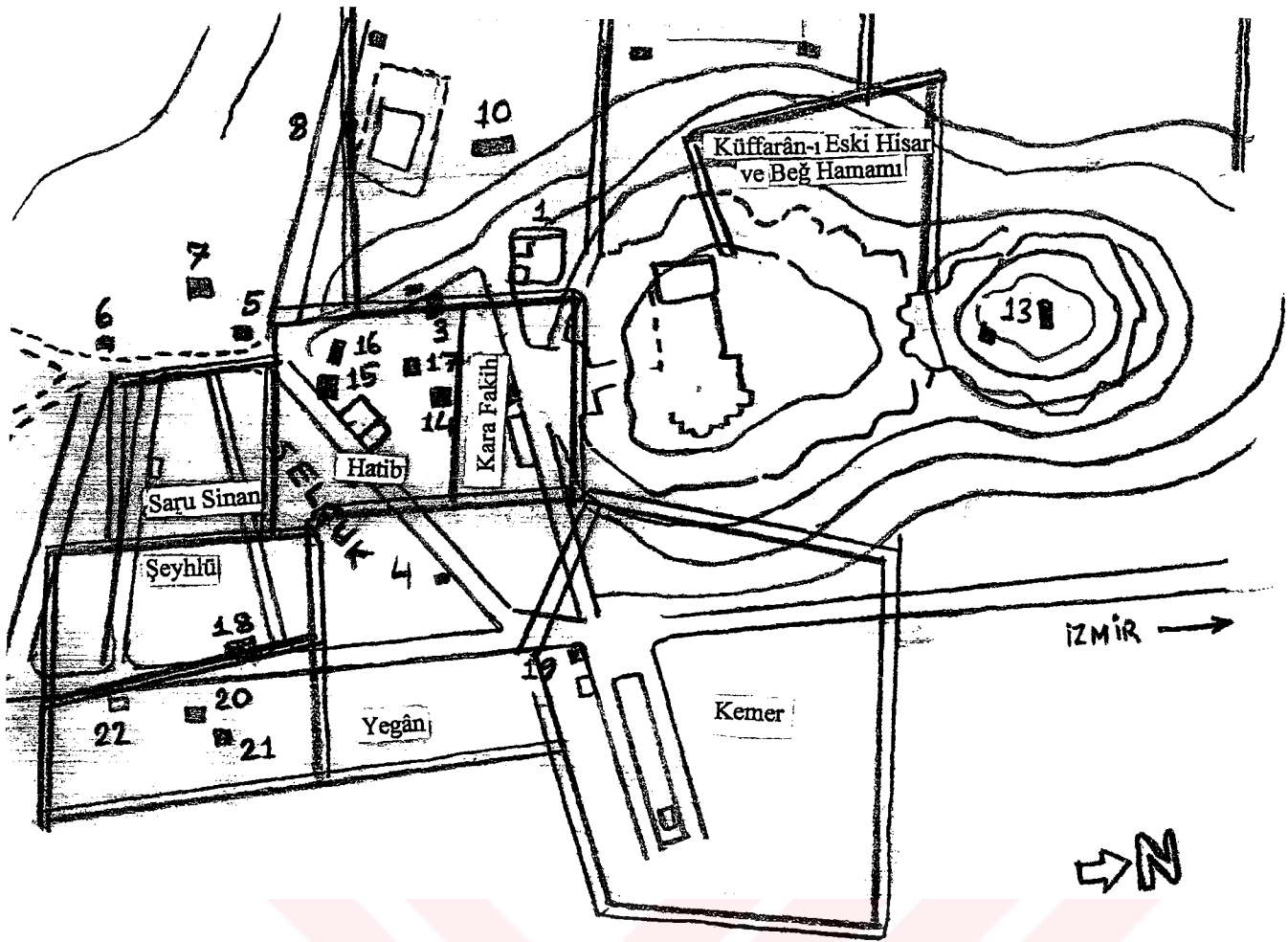
62. BOA. TD. 8, s. 694.

63. BOA. TD. 8, s. 694; Zeki Arıkan, vaktiyle yaptığı çalışmasında kazânın mahallelerinden bahsederken, bu mahalleyi atlamış, ancak *Küffârân-ı Eski hisar ve Beğhamamı*'nın nüfusunu yazarken 34 haneyi değil, bu mahallenin nüfusu olan 8 hane, 1 mücerred yazmıştır. Bkz. Zeki Arıkan, *a.g.m.*, s. 143.

64. BOA. TD. 87, s. 38; BOA.TD. 148, s. 188; BOA. TD. 166, s. 411; BOA. TD. 537, s. 172; TKGM.KK.TD 167, vr. 84^b.

65. BOA. TD. 148, s. 190.

66. Yörük topluluklarının toplumsal yapısındaki *mahalle* tâbiri ile ilgili olarak bkz. İlhan Şahin "XVI. Yüzyılda Osmanlı Anadolu Göçebelerinin İdârî ve Sosyal Yapısı" Prof. Dr. Münir Aktepe'ye Armağan, *Tarih Enstitüsü Dergisi* 1995-97/15, İstanbul 1997, s. 259.

1. İsa Beğ Camii	10. Hamam	19. Akıncılar Mescidi
2. Alparslan Mescidi	11. Hamam	20. Şehabeddin Dede
3. Kılıçarslan Mescidi	12. Hamam	21. Selçuk Türbesi
4. İshak Beğ Camii	13. Kale Camii	22. Türbe,Zâviye
5. Karakolyanı Mescidi	14. İmaret	23. Su kemerleri
6. Mescid	15. Hatun Hamamı	
7. Türbe	16. Han	
8. Türbe	17. Ev Hamamı	
9. Küçük Hamam	18. Türbe	

Mahalleler, Detlev Finke,a.g.t.,s.91'deki, bugünkü Selçuk planı üzerinde gösterilmiştir.

3. Şehirde Meskûn Yörük Teşekküller

Osmanlı Anadolu'sunun birçok bölgelerinde, çok belirgin olmamasına rağmen, önemli ölçüde tatbik edilen hayat tarzlarından birisi de mevsime bağlı olarak yaylak ve kışlak arasında, gidip dönmek suretiyle devam ettirilen yarı göçebe/semi-nomadik hayat tarzıdır. Bu topluluklar daha ziyâde koyun, keçi, at, deve gibi hayvanlardan müteşekkil sürüleriyle kondukları yerlerde zaman zaman küçük çaplı zirâî faaliyetlerde bulunurlar. Hayvan yetiştiriciliğinden elde ettikleri mahsûller, yerleşik halkın ihtiyacının⁶⁷ karşılanması hususunda da son derece önemi hâiz idi. Hem Osmanlı kroniklerinin onları "göçer halk" olarak⁶⁸ nitelenmesi, hem de sonraki bazı tedkikler bu grupları *Nomad/Göçebe* olarak tavsif etmeleri yanında, bu grupların, gerçekten tam anlamıyla göçebe olmayıp, *yarı göçebe* ya da *Konar-Göçer* diye tavsif edilmesi daha ziyâde kabul görmüş olan bir keyfiyettir⁶⁹.

Aşağıda kazâ dahilindeki yörük topluluklar ve onların hukûkî durumlarından ayrıca bahsedilecektir. Ancak, Aysuluğ şehrindeki yörükler ile kazadaki yörükler, hukûkî statü olarak, birbirlerinden farklılık arz etmektedirler. Bu farklılık, şehrin yörüklerinin muhatab olduğu vergi muafiyetidir ki, bu muafiyet II. Bayezid devrinde tanınmış bir haktır. Bu muafiyet, tahrir kayıtlarında ifâdesini şöyle bulmuştur⁷⁰:

"Kasaba-i mezkûrenin şehirlüsü ücrâ yerde ve deniz kenarında ihtiyatlu mahalde mütemekkin olmağın sâbika mağfürunlehümâ Hazret-i Sultan Bayazid Hân ve pâdişâh-ı ci-hân-mekân Sultan Selim Hân aleyhimü'r-rahme ve'l-gufrân hükm-i âlişân sadaka edüb ulakdan ve sahradan ve cerahordan ve hisar yapmasından ve doğancıdan ve sekbanban ve azabdan ve sâir âvârız-ı divâniyyeden muaf eyle-

67. Yörük toplulukları ve onların hayat tarzlarıyla ilgili olarak bkz. Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretleri İskân Teşebbüsü*, 1691-1699, İstanbul 1963; Tayyib Gökbilgin, *Rumeli'de Yörükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fatihân*, İstanbul 1957; Rudi Paul Lindner, *Nomads and Ottomans in Medieval Anatolia*, Bolomington 1983; W.J. Eggeling "Nomad Jürüks in Jugoslavia - Macedonia" *Ege Coğrafya Dergisi*, İzmir 1985, s. 57-62; X.de Planhol, "Geographi, Politie and Nomadizm in Anatolia" *International Social Journal*, 1959, s. 525-531.

68. Tevârih-i Âl-i Osman, *Aşıkpaşazâde Tarihi*, İstanbul 1332, s. 74.

69. Cengiz Orhonlu, *a.g.e.*, s. 12; Tayyib Gökbilgin, *a.g.e.*, s.3

70. *BOA. TD. 87*, s. 32; *BOA. TD. 148*, s. 181; *BOA. TD. 166*, s. 411. *BOA. TD. 537*, s. 168; Feridun Emecen "Ayasuluğ" *TDV. İ.A. C. IV*, 226; Zeki Arıkan, *a.g.m.*, s. 149.

yüb vilâyet-i mahrûseye âvâriz salunmalu oldukta bitili ve bitisüz demeyüb âvâriz alasin deyu hükm ve emr dahi olunursa Ayasuluğ halkı üşendirmeyüb incitmeyeler deyu müekkid ahkâm-ı sultaniyye sadaka olunup Ayasuluğ halkı tekâlif-i divâniye ve âvâriz-ı örfiyyeden vech-i meşrûh üzere muaf ve müsellemler olunmuşlar imiş. Hâliyâ ol hükümler âsitâne-i saadete arz olundukta maznununu mükarrer ve müsellemler buyurub mahruse-i mezkûre halkının eline menşûr-ı vacibü's-sürûr sadaka buyrulmuş ve şimdiki halde kuvvet-i kahire-i Süleymani satvetiyle sâir memâlik-i islâmiyyeye mülhak olan cezire-i Rodos'u tâmir için âme-i vilâyetin âyânından her kasabadan birkaç nefer kimesne cezire-i mezkûrda temekkün ettirmek emr olundukta mahruse-i Ayasuluğ ahâlisi ma'fu kılınub vatan-ı aslilerinde mukarrer olmak eceliycün müekked hükm-i şerifleri var tekâlif-i örfiyye ve âvâriz-ı divâniyyeden muaf ve müsellemlerdir"71.

Metnin içerisinde geçen *Şehirlü* tâbiri ve ısrarla kullanılan *Mahruse* tâbiri buradaki vergi muafiyetinin, kazâya teşmil edilmemiş olup, şehre ait bir keyfiyet olduğunu göstermektedir. Muafiyete dâir ilk bilgilerimiz, II. Bayezid'e atfen, Yavuz devrine ait olup, aynı husus sonraki tarihlerde de tekrar edilmiştir. Bu muafiyetin sebebi aynı hükmün içerisinde, kasaba halkının deniz kenarında, ücrâ yerde ve ihtiyatlı mahâlde bulunmuş olmasına bağlanmış ise de, şehrin XV. yüzyılın ilk yarısına kadar devam eden çöküşünün durdurulması, belkide şehrin nüfusunun artırılması, ya da yeniden şenlendirilmesi gibi gerekcelere dayanmış olması muhtemeldir. Yine muafiyete dâir metinden de anlaşılacağı üzere, Rodos'un fethini müteakib, her kazâdan bir kaç hâne oraya göçürülürken Ayasuluğ, bu muafiyet mucebince bundan da masun tutulmuştur.

Yukarıda ifâde ettiğimiz, *ücrâ yer - ihtiyatlı mahâl* tabiri aslında belki de batı Anadolu'daki birçok kıyı şehri ya da kalesi için geçerli bir keyfiyet olup; özellikle bu mıntikalardan yapılan hubûbât kaçakçılığının engellenmesi maksadına da matuf olmalıdır⁷². Bu kıyı şeridindeki bazı mıntikalara zaman zaman

71. BOA. TD. 166, s. 411.

72. Mesela Kuşadası halkı yerine getirdikleri bir kısım hizmetler karşılığında âvârizdan muaf idi. BOA. MD. 85/117. Bölgenin güvenliğine böyle kıymet veriliyor olması özellikle, kaçakçılığı engellemeye kâfi gelmemekte idi. Sonia Anderson, *An English Consul in Turkey: Paul Rycaut at Smyrna 1667-1678*, Oxford 1989, s. 167.

bazı korsan saldırılarının olduğu da görülmektedir⁷³.

Ayasuluğ şehrindeki yörük gruplarla ilgili ilk bilgilerimiz şehrin tafsil edilmiş olduğu, 1473-77 tarihlerine ait mufassal defterdedir. Buradaki kayıta muafiyete dâir herhangi bir bilgi bulunmamakla berâber "*Cemaat-i Yörükân*" olarak nitelenen grup, Sancakbeğinin hassında bulunup *Bâc evi* olarak kaydedilmiş oldukları da⁷⁴ ifâde edilen 85 nefer (69 hâne, 16 mücerred)'den müteşekkil topluluktur⁷⁵. 1512 senesinde yine iki grup hâlinde yazılmış olan bu topluluklardan ilki *Cema'at-i reâya-yı müteferrika ki hayli zamandan beru nefsi Ayasuluğ'da mütemekkin olmuşlardır* başlığıyla verilen 92 hâne ve *An cema'at-i Yörükân-ı Menteşe ki galüb nefsi Ayasuluğ'da yirmi-otuz yıldan beru mütemekkin olmuşlardır* başlığı altında 36 hâne, 4 mücerreden müteşekkil topluluk olup, kazadaki yörük varlığı toplam 128 hâne, 4 mücerreden müteşekkilidir⁷⁶. Öyle anlaşılıyor ki Menteşe yörükleri, yaklaşık 1480'li yıllarda, belki de muafiyetin gündeme gelmesiyle berâber, buraya gelip yerleşmişlerdir. 1529 senesine geldiğimizde yine aynı iki topluluğun mevcut olduğunu görmekteyiz. *Cema'at-ı reâyâ-yı müteferrika* 32 hâne, 25 mücerred, *Cema'at-i Yörükân-ı Menteşe* ise 31 hâne, 15 mücerreden, ki toplam 63 hâne, 40 mücerreden oluşmaktadır⁷⁷.

Bunların dışında ayrıca, mahallelere taksim olmuş şekilde tahrir edilmiş bir grup daha vardır ki bunların, çevre köylerden, Ayasuluğ kasabası âvârizdan muaf olduğu için gelip yerleşmiş oldukları ifâde edilmektedir. Bunların bir kısmı, on yıldan beri şehirde oturmakta olup, bir kısmı ise tahrir vakti şehre gelip yerleşmişlerdir. Defterin ifâdesine nazaran, bunların sâir şehir halkı gibi bî-resm yazılmaları, has ve timarlara noksan getireceği sebepten dikkatle teftiş olunmaları, kimsenin defter hârici kalmaması, bu kişilerin üzerine, bennâk ve kara resmi yazılıp, ancak diğer şehir halkı gibi, âvârizdan muaf olmaları karara bağlanmıştır. Fakat eğer hem şehirde yazılıp hemde geldiği köy ile alâkasını devam ettiriyor ise bu gibiler, âvâriza naks gelmemek için, âvâriz dahi verecekler idi⁷⁸. Bu grubun mevcut olduğu mahalleler ve nüfusları şöyledir:

73. Balat'a dair böylesi bir taaruz için bkz. *BOA.MD.V.*, s. 12/33, 14/38, 16/84, 50/115.

74. *Bâcevi* tâbiri 36 koyundan az koyunu bulunup, 33'er akça resm verenler hakkında kullanılmaktadır. *BOA.TD.* 270, s. 1.

75. *BOA. TD.* 8, s. 697.

76. *BOA. TD.* 87, s. 37-38.

77. *BOA. TD.* 148, s. 187-188.

Mahalle	Hâne	Kara	Mücerred
Burak	8	-	-
Kara Fakih	3	-	-
Penbegân	4	-	-
Bengi/Yengi Süle	4	-	-
Hatib	3	5	-
Kemer	9	5	-
Kubbe Mescid	9	5	-
Şeyhler	3	-	-
Kayacık	15	-	1
Kadı	10	1	-
Yekûn	68	16	1

Bunların dışında da '*An mahalle-i Cema'at-i Reâyâ-yı Mütferrika* ismiyle 22 hâne ve *der mahalle-i Yörükân-ı Menteşe* ismiyle 19 hâne, 1 mücerred daha kayıtlıdır ki⁷⁹ buradaki *Mahalle* tâbirinin yörüklerin kendi iç nizâmlarıyla ilgili olduğunu düşündüğümüzü daha önce ifade etmiş idik. Böylece 1529 senesinde, şehirdeki toplam yörük sayısı 172 hâne, 42 mücerred ve 16 kara'dan oluşmaktadır. 1575 senesinde şehirdeki bu yörük gruplar tefrik edilmeksizin ve sadece, *Reâyâ-yı mütferrika* başlığı altında mahallelere göre tahrir edilmiştir. Buna göre⁸⁰ bu tarihteki yörükler ve nüfusları, mahalleler itibâriyle şöyledir:

Mahalle	Nefer	Hane	Mücerred
Burak	17	11	6
Penbegân	18	13	5
Bengi/Yengi Süle	19	10	9
Hatib	6	4	2
Kemer	69	46	23
Kubbe Mescid	17	11	6
Kadı	17	10	7
Kayacık	43	25	18
Şeyhler	4	2	2
Kara Fakih	2	2	-
Toplam	212	134	78

78. BOA. TD. 148, s. 189.

79. BOA. TD. 148, s. 190; Defterin icmâlinde bu son iki unsur 108 hâne, 6 mücerred ve 1.800 akça hâsıl ile kaydedilmiştir. BOA. TD. 166, s. 414.

80. BOA. TD. 537, s. 175-177; TKGM.KK.TD. 167, vr. 86a-87a.

Tablo: I. AYASULUĞ ŞEHİRİ NÜFUSU'NUN GELİŞMESİ

Kale Neferâtı	1473 - 77			1512			1529			1575		
	65			60			60			60		
	Hane	Mücerred	Muaf	Hane	Mücerred	Muaf	Hane	Mücerred	Muaf	Nefer	Hane	Mücerred
MAHALLE	38	9	2	59	5	1	40	13	-	54	-	-
Burak Beğ	22	3	-	45	7	1	35	17	1	55	-	-
Penbegân	27	3	1	68	2	-	40	21	2	21	-	-
Yegân ve Şeyhlü	40	9	2	29	1	2	16	12	5	71	-	-
Kayacak ve Beğhamamı	63	10	4	89	3	2	60	19	5	48	-	-
Kemer *	65	5	-	62	5	1	38	25	3	66	-	-
Yengi/Bengi Süle	29	2	1	45	2	7	22	7	3	50	-	-
Satılmış Fakih	15	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kubbelü Mescid ve Şâdgâm	27	3	1	62	6	3	45	16	7	54	-	-
Hatib ve Saru Sinan	43	1	1	61	5	2	49	8	3	-	-	-
Kara Fakih	18	3	2	40	2	1	31	15	1	33	-	-
Küffârân-ı Eskihsar ve Beğ Hamamı	34	-	-	50	-	1	57	10	-	59	-	-
Küffârân-ı Hisar Yakası	8	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
YEKÜN	494	55	14	670	38	21	493	163	30	571	-	-
Yörük Teşekküller	69	16	-	128	4	-	172+16	42	-	-	134	78
Cem'an YEKÜN	563	71	14	798	42	21	681	205	30	571	134	78
Tahminî Nüfus Hâne+Muafx5+Mücerred	2.956			4.137			3.760			3.022**		

* 1473-77 Nüfusu hesaplanırken 28 hâne, 1 mücerredten oluşan Cema'at-ı Keferede de ilâve edilmiştir.

** 1575 Nüfusu hesaplanırken "neferx4" ile hesab edilmiş, üzerine yörük nüfusu "hânex5" olarak ilâve edilmiştir.

**TABLO: II. AYASULUĞ ŞEHİRİ NÜFUSU İLE ÇEVRE ŞEHİRLERİN
MUKAYESELİ NÜFUSU: 1530 SENESİ İTİBARIYLA
BOA.TD 166'YA GÖRE**

Şehir	Mahalle Sayısı	Hâne	Mücerred	Muâf	Tahmini Nüfus**
Ayasuluğ *	11	681	205	30	3.760
Tire	39	1.224	412	72	6.892
İzmir	4	206	74	23	1.219
Birgi	15	330	26	25	1.801
Güzelhisar	6	90	20	8	510
Alaşehir	15	1.066	176	77	5.891
Peçin	7	140+ 8 kara	58	12	858
Balat	18	629	159	20	3.404

* Ayasuluğ için BOA.TD 148 kullanılmıştır.

** Hane + Muafx5 + mücerred olarak hesaplanmıştır.

Tablodan da görüleceği üzere Ayasuluğ, XVI. yüzyıl ortalarında çevre şehirler içerisinde nüfusuyla berâber de önemli bir yere sahiptir.

Ayasuluğ ile berâber hemen aynı kaderi paylaşmış olan Balat'la mukayese ettiğimizde, XV. yüzyıl sonlarında 454 hâne, 156 mücerred, 21 muaf'dan müteşekkil olan Balat şehrinin tahminen 2.531 olan nüfusu⁸⁰ yanında Ayasuluğ yaklaşık, 2.956 kişilik nüfusa sahip idi. Ancak XV. yüzyıl geldiğinde Balat'ın nüfusunda yaklaşık %30.4'lük bir artış meydana gelerek 3.404'e ulaşırken, Ayasuluğ'un nüfusunda da %27 civarında bir artış görülerek 3.760'a ulaşmıştır.

XVI. yüzyılın sonlarına doğru, 1578 senesinde Balat şehri'nin nüfusu neferen 490'a gerilemiştir⁸¹. Bu nüfusun ne kadarının hâne, ne kadarının mücerred olduğu belli değildir. Aynı durum, Ayasuluğ için de geçerli olup, orada yaptığımız gibi 4 katsayısı ile çarptığımızda tahminen 1.960 kişilik bir nüfusa sahip iken, Ayasuluğ'un nüfusu, 571 nefere ve şehirdeki yörüklerle berâber, tahminen 3.032 kişilik nüfusa gerilemiştir. Dolayısıyla bir önceki tahrir nazaran Ba-

81. BOA. TD. 61, s. 176-183.

82. BOA. TD. 573, s. 205a-207b.

lat'ın nüfusunda %42'lik tahmini bir azalma söz konusu iken Ayasuluğ'un nüfusunda ise %19.3'lük bir azalma görülmektedir. Tablodan da görüldüğü üzere 1473-77 senelerinde tahminen 2.956 kişilik nüfus içerisinde hânelerin %12.2'si ve mücerredlerin de %22.5'i yörük teşekküllerine aittir. Gayr-ı müslimler nüfus içerisinde yaklaşık %7.4'lük bir nüfus oranına sahiptirler. 1512 senesinde yörükler hânelerin %16.2'si, mücerredlerin ise %9.5'ini oluştururken, gayr-ı müslimlerin oranı %6.3'tür. 1529 senesinde yörük nüfus, toplam nüfus içerisinde, hânelerin %27.6'sını, mücerredlerin ise %20.4'ünü oluştururken, gayr-ı müslimler hânelerin %8.5'ini, mücerredlerin ise %4.8'ini oluşturmaktadırlar. Son olarak 1575 senesinde şehrin nüfusu, nefer hesâbı ile verilmiş olduğu için neferx4 değeri üzerinden, Yörükler ise yine hânex5 olarak hesaplanmış olmak kaydıyla, nüfus içerisinde takriben %24.6'lık bir yüzde ile bulunurken gayr-ı müslimlerin takriben %7.7 civarında bir nüfuslarının bulunduğu görülmektedir. 1575 senesi nüfusunun nefer olarak, yörüklerin ise hâne-mücerred şeklinde tefrik edilmiş olarak verilmiş olması, bu seneye ait değerlendirmeleri, bir miktar indileştirmektedir. Nüfus hesaplamalarında kale neferâtının tamamı *hâne* olarak kabul edilmiştir.

B- Şehrin İktisadî Bünyesi

1. Liman

Ayasuluğ ve Balat Ortaçağlarda, Batı Anadolu'nun iki önemli limanı idi. Ancak daha XIV. yüzyılda bile Ayasuluğ ile liman birbirinden uzak bir mevki de bulunuyordu⁸³. Limanın dolmuş olması ve şehrin uzağında kalmış olması durumu, daha Bizans hâkimiyeti döneminde mevcut olan bir husustur. Ancak böyle olmasına rağmen hem Aydınoğulları hemde Osmanlılar zamanında *Ayasuluğ Limanı* olarak ifâde edilen bir liman mevcuttur. XV. yüzyılın ortalarından XV. yüzyıl boyunca limanın gelirlerinde periodik olarak bir artış mevcuttur ki bu durum aşağıda izah edilecektir. Dolayısıyla bu limanın mevkiinin neresi olduğu, tesbit edilmesi gereken bir problemdir⁸⁴.

83. E. A. Zachariadou, *Trade and Crusade, Venetian Crete and the Emirats of Menteşe and Aydın (1300-1415)*, Beret'a 1983, s. 155; Franz Taeschner "Die Entwicklung Des Wegenetz und Des Verkehrs im Turkischen Anatolien" *İstanbul Araştırmaları* 1/2 İstanbul 1959, s. 171; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, Ankara 1988, s. 247; Halil İnalçık "The Rise of the Turcoman Maritime Principalities in Anatolia, Byzantium and Crusades" *Byzantinische Forschungen Band, IX*, Amsterdam 1985, s. 183.

84. Cahit Telci, "Hicrî 1135 (M. 1723) Tarihli Kuşadası Gümrük Defteri" *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XII, İzmir 1997, s. 135.

Heyd, Ticaret tarihi ile ilgili klasikleşmiş eserinde, bölgeden bahsederken korsan sığınağı olarak bahsettiği Ania'dan bahseder⁸⁵. Burası Osmanlı dönemi kayıtlarında *Ine* şeklinde okumayada imkân tanıyacak şekilde yazılmış olan yerdir⁸⁶. Bugün bölgede *Soğucak* civarı hâlâ halk arasında *Anya - Hanya* şeklinde ifade edilmektedir⁸⁷. Ania ismi öyle görülüyor ki bütün XIV. -XVI. yüzyıl Osmanlı belgelerinde hem Soğucak hemde Kuşadası civârını topyekûn olarak niteleyen bir isim idi. Ancak bu yüzyıldan sonra önce *Ania nâm-ı diğer Kuşadası*⁸⁸ ve konuyu biraz daha vuzuha kavuşturacak şekilde "*Ania Ma'a Kuşadası*" şeklinde kaydedilmiştir. Bu durum, Kuşadasıyla Ania'nın yakın yerler olduğunu, ancak erken devirlerde bütün bu mıntıkânın sadece Ania olarak anıldığını düşündürmektedir. Dolayısıyla erken devirlerde İtalyan gemicilerin Escala-nuova olarak adlandırdıkları ve ticarî bir liman olarak oldukça canlı olan⁸⁹ Ania mıntıkasının, ki sonraki devirlerde bölgesel bir liman olan, bugünkü Kuşadası limanının, Ayasuluğ limanı olarak kabul edildiği anlaşılmaktadır.

Liman, Umur Bey'in İzmir'e hâkim bulunan Ceneviz tüccarını Sakız'a göndermesi ile Sakız'ın bölge ticaretinde önem kazanması sonrasında, bu ticaretin Anadolu tarafından (muhtemelen ilk devirlerde Ayasuluğ limanı ile) karşılanması sayesinde önem kazanmıştır ki Çeşme Limanının da önem kazanması bunun sonucudur⁹⁰.

85. W. Heyd *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, Çev. Enver Ziya Karal, Ankara 1975, s. 495; İnalçık, *a.g.m.*, s. 183.

86. *BOA.TD.* 8, s. 579; *BOA. TD* 537, s. 158; *BOA-MAD.* 232, s. 314, XV. yüzyıl ortalarında bölgeye gelen Rudolf von Suchem'de Kuşadasının Liman olduğunu ifade eder. Wilfried Buch, çev. Yüksel Baypınar, "14/15. Yüzyıllarda Kudüs'e giden Alman Hacılarının Türkiye İzlenimleri" *TTK. Belleten* XLVI/183, s. 518. Anya köyüyle ilgili kısımda daha geniş bibliyografya mevcuttur.

87. Ania'nın yeri için bkz. Paul Lemerle *L' Emirat D'Aydın Byzance et L'Occident, Recherches sur La Geste D'Umur Pacha*, Paris 1957, s. 29. Lemerle bu eserde scala-nouva yani Kuşadası'nı Ayasuluğ limanı olarak niteler.

88. *BOA. TD.* 806, s. 260.; *BOA. MAD.* 5829, s. 106; *BOA. MAD.* 3274, s. 40; *BOA. Kâmil Kepeci-Mevkufat* 2791, s. 19; *BOA-MAD.* 3004, s. 14; *BOA.MAD.* 4409, s.9; *BOA. MAD.* 22395, s. 9; *BOA. MAD.* 2230, s. 18.

89. Suraiya Faroqhi, *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler*, çev. Neyyir Kalaycıoğlu, İstanbul 1994, s. 145-146.

90. Tuncer Baykara, "Gazi Umur Beğ ve Batı Anadolu Ticareti", *İpek Yolları Deniz Araştırma Gezisi Konferansları*, Ankara 1993, s. 7. Aynı müellif "Çeşme Esnaf Teşkilatı Üzerine Nottlar: Kayıkçılar Kethüdalığı" *CİEPO Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Araştırmaları Uluslararası Komitesi VII Sempozyumu Bildirileri*, Ankara 1994, s. 113.

Bu devirlerde Limanın hacminin ne olduğunu kesin olarak ifade etmek mümkün değildir. Ancak, XIV. yüzyıl başlarında 20 küsûr gemiyi barındıracak bir kapasitede olduğu, Hızır Beğ'in Sakız üzerine gidişi sırasında Ayasuluğ'dan 22 gemi vermiş olmasından anlaşılmaktadır⁹¹. Limanın ticâreti dâhilinde bulunan emtia, ithalât için şarap, sabun, ihrâcât için ise deri, kösele, şap, tahıl ve kuru meyvelerden oluşmaktadır⁹².

Ayasuluğ ile beraber Balat limanlarının da henüz önemli olmadığı devirlerde, XII. Yüzyıl başlarında, İzmir limanı önemli bir gelişmeye sahne olmuş idi. Aydın ve Menteşe beğlerinin bölgenin hâkimiyetini Cenevizlilerin elinden almasından sonra gerek Kuşadası ve de gerekse Balat limanları, İzmir'i ticarî olarak yakalanmış ve geçmiştir⁹³. Osmanlı fethi ise bu limanların öneminin azaldığı bir dönemle örtüşmektedir⁹⁴.

Kuşadası limanı, XVI. yüzyılla beraber karşımıza çıkmaktadır⁹⁵. De Forbin, buradan Anadolu'nun hubûbâtının toplandığı bir depo olarak bahseder⁹⁶. Ancak bölgeyi XVIII. yüzyılın başlarında gezen Tournefort limanın askerî bir liman olduğunu söyler, şehrin ticarî olarak pek bir önemi olmadığından ve bu ticaretin İzmir tüccarının tekeline olduğundan bahseder⁹⁷. Ancak şunu ifâde etmek gerekir ki, bu liman, XVII. yüzyıldan önce daha canlı idi. Yabancı tüccarın yükünü burada boşaltıyor olmasından, ticarî kazançları zarar gören İzmir tüccarı, hükümete müracaat ederek bu limanın dış ticarete kapanmasını istemişlerdi. Tournefort'un bahsettiği durağanlık bu olsa gerektir⁹⁸. Yine XVII. yüzyıl ortalarında, buradan geçmiş olan J. B. Tavernier, limanın, Mısırdan pirinç, kahve,

91. *Düsturnâme-i Enverî* M. Halil İnanç Neşri, İstanbul 1928, s. 22 Irene Melikof, *Le Destan D'Umur Pacha*, Paris 1954, s. 57.

92. E. Zachariadou "Sept traites inédits entre Venise et les Emirats d'Aydın et de Menteşe (1331-1407) *Studi Pre Ottomoni e Ottomoni* Napoli 1976, s. 238.

93. Daniel Goffman, *İzmir ve Levanten Dünya, (1550-1650)*, Çev. Ayşen Anadol- Naeyyir Kolaycıoğlu, İstanbul 1995, s. 2.; Reşat Kasaba "İzmir" *Doğu Akdeniz'de Liman Kentleri (1800-1914)*, edt. Çağlar Keyder, Eyüp Özveren, Donald Quatret, çev: Gül Çağlalı Güven, İstanbul 1994, ss. 1-4.

94. *Aynı yer*.

95. Piri Reis, *Kitab-ı Cihannümâ*, Ankara 1988, s. 389; Hans Joahim Kissling, *Der See-Atlas Des Sejjid Nûh*, München 1966, (35 numaralı fotoğraf).

96. M. Le. De Forbin, *Voyage Dans Le Levant en 1817, et 1818*, Paris 1819, s. 54.

97. Pitton de Tournefort, *Relation du'n Voyage du levant*, London 1718, C. III, s. 403.

98. *BOA-MD*. 92, s. 46/204.

yün, keten, Selânik'ten bez, temin ettiğini ve İzmir'in pamuklu dokumalarını hâricce gönderdiğini anlatır⁹⁹.

Yukarıda ifâde ettiğimiz gelişmeyle beraber, yâni İzmir tüccarının, yabancı tüccarların yüklerini daha hesaplı olduğu için, Kuşadası'na boşaltmaları dolayısıyla uğramış oldukları zararın telâfisi için limanın dış ticarete kapanmasından sonra, devlet, liman mahallini iyice gözetmeye gayret eder. Gurre-i Şevval 1102 (28 Haziran 1691) tarihli belgede, Kuşadası Kalesi, Limanı ve derya ortasında topçuya *eşedd-i ihtiyaç* olduğundan bahisle, kalede mevcut muaf reâyadan otuz nefer kimsenin topçu olarak kaydedildiği görülmektedir¹⁰⁰.

TABLO: III. AYASULUĞ LİMANI İHTİSÂBININ GELİŞMESİ

1421-38 ¹⁰¹	Çeşme ve Ayasuluğ	37.000 Akça
1467 ¹⁰²	Çeşme ve Ayasuluğ	62.000 Akça
1473-77 ¹⁰³	Çeşme ve Ayasuluğ	116.003 Akça
1529 ¹⁰⁴	Çeşme ve Ayasuluğ	684.667 Akça
1575 ¹⁰⁵	Çeşme, Karaburun, Ayasuluğ, Ayayorgi	684.667 Akça
1582 ¹⁰⁶	Çeşme, Karaburun, Ayasuluğ, Ayayorgi	684.667 Akça

Rakamlardan da anlaşıldığı gibi, XV. yüzyılın başlarından itibâren 1529 senesine kadar periodik olarak bir artış söz konusudur. Ancak bu gelişme, İzmir'in yeniden bölgesel bir liman olması devirlerinde duraklamıştır.

99. J. B. Tavernier, *XVII. Asır Ortalarında Türkiye Üzerinden İran'a Seyahat*, Çev: Ertuğrul Gültekin, İstanbul 1980, s. 51. Kuşadası Limanı Girit seferinin devam ettiği dönemde de hayli önemli bir limandır. Gerçi oraya nakledilen hem asker hem de mühimmât için batı Anadolu kıyılarında kullanılan asıl limanlar, İzmir ve Çeşme olmakla beraber bir kısım mühimmâtında buradan gönderildiği görülür. Mesela Selânik İzmir ve Kuşadası'ndan 10.000 kantar kendir gönderilmesi hakkında bkz. *BOA. MAD. 7179*, s. 113.

100. *BOA. Kâmil Kepeci - Mevkufat*, 2791, s. (son varak)

101. *BOA. MAD. 18003*, s. 15.

102. *BOA. MAD. 232*, s. 262.

103. *BOA. TD. 8*, s. 454.

104. *BOA. TD. 148*, s. 98; *BOA. TD. 166*, s. 404; *BOA. TD. 664*, s. 85.

105. *BOA. TD 537*, s. 93; *TKGM.KK.TD. vr. 16^a*; Aynı tarihli başka bir belgede Çeşme Gümrüğü emânetinin 520.000 akça olduğu ifade edilmektedir, *BOA. İbn-ül Emin-Mâliye 85*.

106. *TKGM. KK. TD. 302. vr. 42^b*; Mezkûr defter bu mıntıkadaki gümrükleri şöylece tarif eder: "Sancakburnu mahallinden İzmir'e varınca yalılarda yüklenen gemilerin gümrüğü ve resm-i kapanı İzmir iskelesine tâbi olup ve ondan Urla'ya varınca yalılarda yüklenen gemilerin gümrüğü Urla iskelesine tâbidir" *aynı Defter*, vr. 40^b.

2. Esnaf Teşekkülleri

Şehirlerin ekonomik bünyesinde, mıntika halkı ile birebir ve yakın ilişkisi münâsebetiyle esnaf teşekkülleri en önemli unsurdur¹⁰⁷. Ayasuluğ kazâsı'nın esnaf teşekküllerine dâir elimizdeki tek kaynak, 1473-77 tarihli defterdir¹⁰⁸. Şehrin ticârî yapısında önemli yeri olan bu esnafın elbetteki bir kısmı dükkânlarda mesleğini icrâ ederken serbest olarak herhangi bir mekâna bağlı kalmaksızın da icrâ-i meslek edenler bulunuyordu. Ancak şehrin bu ticârî canlılığının XVI. yüzyılda kalmadığını, vakıf kayıtlarından anlamak mümkündür. 1530 tarihli muhasebe defterindeki vakıf kayıtlarından hareket edersek, vakıf eserlerinin geliri meyânında zikredilmiş olan 50'nin üzerinde dükkân bulunuyor idiyse de bu dükkânların büyük bir çoğunluğunun harâb olduğuna işâret edilmiştir. Mesela Köse Umur Mescidi'nin vakfı olarak kaydedilen 20 dükkândan 3 tanesi marmur haldedir¹⁰⁹. Yine Azize Hatun imâretinin vakfı bulunan 7 dükkânın da harâb (hâliyâ muattal) olduğu kaydedilmiştir¹¹⁰. Bu tarihte şehirdeki dükkan sayısı 67'dir¹¹¹.

Belki de XV. Yüzyıl sonlarında, ya da şehrin bozulmasının henüz kemâle ermediği XIV. Yüzyılda, bu dükkânlarının dışında bulunan dükkanlarla beraber, yüzden fazla dükkan şehrin ekononmik bünyesini oluşturuyordu. Ancak ifâde ettiğimiz gibi, XVI. yüzyılda bu canlılığı görmek mümkün değildir. 1473-77 tarihli ve şehrin esnafını tesbit etmiş bulunan yegâne defterden istihâcen, şehrin belli başlı esnafı ve sayıları şöyledir:

Kasab	: 1	Nalbant	: 1	Kazancı	: 4
Bakkal	: 3	Babuççu	: 4	Hamamcı	: 1
Pembedûz	: 1	Şerbetçi	: 2	Elekçi	: 1
Kuyumcu	: 1	Balıkçı	: 2	Başmakçı	: 3
Helvacı	: 3	Tabbah	: 3	Çömlekçi	: 2

107. Osmanlı şehrindeki esnaf örgütleri ile ilgili olarak bkz. Özer Ergenç "Osmanlı Şehrinde Esnaf Örgütlerinin Fizikî Yapıya Etkileri" *Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1071 - 1920)* Haz. Osman Okyar, Halil Inalcık, Ankara 1980, s. 103-109.

108. BOA. TD. 8.

109. BOA. TD. 166, s. 416.

110. BOA. TD. 166, s. 416.

111. BOA. TD. 166, s. 422.

Dellâl : 1	Çizmeci : 2	Hayyât : 6
Cullah : 7	Börekçi : 1	Takunyacı : 2
Başcı : 1	Eşekçi : 1	Sarraç : 1
İşkembeci : 2	Dülger : 1	Kebabcı : 1
Debbağ : 1	Ateşdöğen : 1	Kirişçi : 2
Bezirci : 3	Çoban : 1	Çaşnigir : 2
Davulcu : 1	Külâhdüz : 1	İğneci : 1
Haddâd : 1	Sülükcü : 1	Kapancı : 1
Saka : 1	Yazıcı : 1	Yapucu : 1
Dülger : 1		

Bu mesleklerden bir kısmı, bir mekâna ihtiyaç gösteren meslekler olup, bundan hareketle, XV. yüzyıl sonunda şehirde yine takriben 40-50 civarında dükkân bulunduğu söylenebilir. Meslek erbâbı ve sayılarından, şehrin bu tarihlerdeki ekonomik bünyesinin vasat halli olduğu ifade edilebilir.

3. Şehrin İktisadî Bünyesindeki Diğer Unsurlar

Şehrin gelir kaynakları meyânında ifade edilebilecek diğer unsurlar, Mumhâne, Başhâne, Boyahâne, Tahunhâne ve pazar gibi iktisadî müesseselerdir. Bu iktisadî müesseselerin hasılları (akça)'nın gelişmesi şöyledir:

Adı	1473-77	1512	1529	1575
Tahunhâne*	—	47.034	45.000	45.000
Başhâne	5.760	[4.595]	5.595	4.595
Mumhâne	300			
Bozahâne	720			
Niyâbet	20.440	13.160	5.000	5.000
Resm-i Ağnâm-ı Şehir	—	—	1.000	1.000

* Tahunhâne mukatası 1552 senesinde 45.000 akçadır. bkz. BOA. MAD. 385, s. 21.

Aşağıda ziraî üretim bahsinde susamdan bahsedilirken ifade edileceği üzere, aslında şehirde müstakilen mevcut bir müessese olmayıp küçük küçük işletmelerin toplam gelirleri olarak itibâr edilen Tahunhâne mukataası ile ilgili XV. yüzyıl kayıtlarında bilgi bulunmamakla beraber, XVI. yüzyıl başlarında önce 47.034 akça iken, 1529 tarihinden yüzyıl sonuna kadar, 45.000 akçalık hâsılı

bulunmaktadır.

Şehirde kesilen koyunların başı ve paçası için subaşıya bir akça verilir¹¹², kasabın doğramadığı koyun için ise resm alınmazdı. Bu resimlerin oluşturduğu Başhâne'nin geliri 1473-77'de 5.760 akça¹¹³, 1529'da 4.595 akça¹¹⁴ ve 1575'de de yine aynıdır¹¹⁵. Mumhâneye sadece 1473-77 senelerinde tesâdüf ediyoruz ki hâsılı 300 akça olup¹¹⁶ sonraki yıllarda ortadan kalkmış olmalıdır. Yine bu sene 700 akça hâsıl ile kaydedilen Bozahânenin durumu da aynıdır¹¹⁷. Ayasuluğ'un Niyâbet gelirleri, XV. yüzyıldan XVI. yüzyıla giderken büyük ölçüde azalmıştır.1473-77 senelerinde 20.440 akça olan niyâbet¹¹⁸, 1512 senesinde 13.160¹¹⁹, 1529'da 5.000¹²⁰ ve 1575 senesinde yine 5.000¹²¹ akçadır.

Bunların dışında şehrin gelirleri arasında, mevcut hayvanâttan alınan resm-i ağnam'ı da ifade etmek gerekir ki 1529¹²² ve 1575 senesinde 1.000 akçadır¹²³. Aydın Sancağı'nın 1529 tarihli kâunnâmesindeki iki koyuna bir akça hükmünden hareketle, şehirde 2.000 civarında koyun mevcut olduğunu söyleyebiliriz¹²⁴.

112. BOA. TD. 148, s. 189; BOA. TD. 537, s. 173; TKGM.KK. TD. 167, vr. 85a.

113. BOA. TD. 8, s. 694.

114. BOA. TD. 148, s. 189.

115. BOA. TD. 537, s. 173.

116. BOA. TD. 8, s. 694.

117. BOA. TD. 8, s. 694.

118. BOA. TD. 8, s. 694.

119. BOA. TD. 87, s. 38.

120. BOA. TD. 87, s. 189.

121. BOA. TD. 537, s. 173; TKGM. KK. TD. 167, vr. 85a.

122. BOA. TD. 87, s. 189.

123. BOA. TD. 537, s. 173; TKGM. KK. TD. vr. 85a.

124. BOA. TD. 166, s. 367.

C. Şehrin Fizikî Görünümü

1. Câmi ve İmâret

Ayasuluğ şehrinde XV. XVI. yüzyıllar için kaydedilen bir câmi ile bir imâret bulunmaktadır. Bunlar İsa Beğ câmii ile Azize Hâtun imâretidir.

İsa Beğ Câmii:

Aydınoğlu İsa Beğ tarafından Birgi, Keles ile Ayasuluğ'da yaptırılan üç câmiden birisi olup¹²⁵ 13 Ocak 1375/9 Şa'ban 776 tarihinde Şamlı Ali b. Müşeymeş el-Dımaşkî'ye yaptırılmıştır. Bu tarih bir neşir hatasından kaynaklanmış olabileceğini düşündüğümüz sûretle Evliye Çelebi Seyahatnâmesi'nde "Seb'a ve Seb'in ve tis'amiye (977) şeklinde ifade edilmiş olup George Nevman ise tarihi "fi tâsi' şehr-i şa'ban müstehil sene sitte ve Seb'a ve Seb'amiye şeklinde vermiştir. Aynı ifade Aziz'in eserinde de vardır, Aydınoğulları hakkında yapılmış ilk çalışmalardan olan Himmet Akın ise eserinde "Tâsi Şehr-i Sevvâl sene sitte ve Seb'in ve Seb'amiye tarihini vermektedir. Uzunçarşılı'nında ifade ettiği gibi mezkûr kaynaklardaki değerlendirmelerden bazılarında mevcut bulunan *müstehil* kelimesini arâbî ayın ilk günü olarak kabul edersek "tâsi" kelimesinin olmaması ya da *tâsi*'nin bulunduğu yerde *müstehil* kelimesinin olmaması gerekirdi. *Müstehil* kelimesinin hatâen nakledildiğini kabul edersek câmi'nin inşası tarihi yukarıda ifâde ettiğimiz gibi 13 Ocak 1375 tarihidir¹²⁶. Câmiye dâir elimizdeki ilk bilgiler inşasından 25 sene sonraya aittir.

XV. yüzyılın hemen ilk yıllarında tanzim edilmiş olan mufassal vakıf defterinde¹²⁷ mevcut olan bir kayıta Fatih devrinde İsa Beğ'in evkafının tev-

125. Câmi hakkında bkz. Edward Falkener, *Ephesus And The Temple of Diana*, London 1862, s. 153-162; Georg Neuman "*Forschungen in Ephesus, I*, Wien 1906, s. 131; *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, C: IX, İstanbul 1935, s. 140; K. Otto Dorn "Die İsa Bey Moschce in Ephesus", *Istanbul Forschungen* XVII, Berlin 1950, s. 140; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Kitabeler*, İstanbul, 1347 - 1929, s. 134; Aziz Ongan "Aydınoğlu İsa Bey Camii" *Vakıflar Dergisi* III, Ankara 1956, s. 135; A. Haydar Bayat "Anadolu Beylikleri Döneminin En Önemli Eserlerinden Aydınoğlu İsa Bey Câmii Kitabeleri", *X. Türk Tarih Kongresi Tebliğler*, Ankara 1991, s. 953; Aynı müellif "İsa Bey Câmii" *Bilim Birlik Başarı*, Sayı: 40, Yıl: 10; Aziz, *Efesos Ayasuluğ Rehberi*, 1927, s. 37; Yasemin Tokmak, *Selçukta Türk-İslam Eserleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 1985; Remzi Duran - Turan Gökçe, "Ayasuluğ Kitâbeleri", *Birinci Uluslararası Geçmişten Bugüne Selçuk Sempozyumu*, s. 367 - 368; Zeki Sönmez, "Ali b. Müşeymeş" TDV. İ. A. C: II, s. 422

126. Bu tartışmalar için bkz. 125 numaralı d.n.

127. BOA. TD. 35 M. Defterin bu kısımları için bkz. Cahit Telci "XVI. Yüzyıl Başlarında Birgi Kazası Evkâtı" *Tarih İncelemeleri Dergisi* C. XIV (Baskıda)

zi'nâmesinin zâyî olmasından bahisle, atik bir defterden istihrâcen nakl olunan ifâdelerde:

"Nefs-i Ayasuluk'da ve Birgi'de ve Kelosda olan camileri evkafının tevzi'nâmesi zâyî' olup tevzi'-i cedîde ihtiyac olduğu sebebden ol vilâyeti yazan fahrü'l-ulemai'l-kirâm Mevlânâ Muhiddin dâme fezlehu zikr olunan evkafın mah-sûlâtını 89.440 akça yazub bu vech üzere tevzi' eylemiş ki zikr olunan cümle hâsıladan..."

denilerek bu vakıfta Ayasuluğ câmii ile ilgili vazifeli zevâta verilen cihetleri ifâde etmekte, daha doğrusu Mevlânâ Muhiddin defterindeki tevzi'nâme sûretini nakletmektedir. Bu naklin sonunda da Mevlânâ Muhiddin defterinin tarihi olan Şehr-i zilkaade sene selâse ve semânmiye (13 Haziran - 12 Temmuz 1401) tarihi ilâve edilmektedir¹²⁸.

Bu deftere nazaran 1401 tarihinde İsa Beğ Evkafından mezkûr câmi'ye tahsis edilmiş olan cihetler şöyledir:

Cihet-i Tevliyet	: öşr
Cihet-i mi'mârî yılda	: 3640
Hatib yevmî	: 6
İmam yevmî	: 4
Muarrif yevmî	: 3
Hasthân(?) yevmî	: 2
3 Nefer müezzin yevmî	6
2 Nefer kayyum yevmî	: 6
Sermahfil yevmî	: 2
Cüzhân ve Hâfız on nefer yevmî	: 30
iki nefer Cüzhân yevmî	: —
Hüddâm-ı beytû'l-helâ	: 1
Noktacı	: 1

1530 tarihli muhasebe defteri ile muhtemelen bu defterin tarihinden önce tanzim edilmiş olan Aydın Sancağı mufassal evkaf defterinde¹²⁹ vakfın

128. BOA. TD. 35. M, s. 11.

129. BOA. TD. 166, s. 416; TKGM. KK. TD. 571, vr. 33^b-35^b. Bu defterin tarihi Himmet Akın tarafından 1583 olarak verilmiştir. a.g.e., s. 152.

gelirleri meyânında toplam 17.448 akça hâsıl ile Yayla, Ezine, Kızılca, Ulucak (Avlucuk) Durgud ve Kuyumcu köyleri zikredilmektedir. Bu köylerden Yayla karyesinde meskûn gebrân cema'atin *cizye ve bennâk resimleri* Menteşe Sancağı-daki Menteşoğlu İmâretinin vakfı olup, öşr ve sair tayyarât Aydınolu İsa Beğ evkafına dahildir¹³⁰. Üzerine tarih kaydı bulunmamakla berâber, XVII. yüzyıl başlarına ait ve bir önceki mufassal defterin esas teşkil ettiği icmâl evkâf defterinde de¹³¹ hâsıl yine aynıdır. Câmi şehrin gerilemesine paralel olarak, harâba yüztutmuştur ki, daha 1579 tarihinde vakfının muhasebesinin senelerden beri yapılmadığına işaret olunmakta idi¹³².

Azize Hâtun İmâreti:

Azize Hâtun İsa Beğ'in zevcesi olup Ayasuluğ'daki imâretinin efkafı dâhilinde 1530 senesi itibâriyle¹³³ Ayasuluğ'da bir hamam¹³⁴ ve değirmen ile Değirmenderesi karyesinde diğer bir değirmen (toplam hâsılları: 4000 akça) Ayasuluğ'da muattal bir berberhâne, 1800 akça hasıl ile Anya karyesinde iki çiftlik zemin ve diğer bir kısım çiftlik ve zemin ile Ayasuluğ'da muattal hâlde bulunan 7 dükkândan ibarettir. Vakfın toplam hâsılı ise 5.800 akçadır. Aydın Sancağı'nın mufassal vakıf tahririnde de aynı gelirler tafsil edilmiş olup, hâsıl yine aynıdır ve bu gelirin *musâfirîn* için sarf olunduğu ifâde edilmekle berâber imâretin meşihatının Şeyh Şehabeddin evlâdından Mahmud b. Emrullah uhdesinde bulunduğuna da ifâde edilmiştir¹³⁵.

2. Mescidler:

Mescid-i Subaşı

Ayasuluğ şehrindeki bu mescidin bugünkü Selçuk'ta hangi mescid olduğu kesin olarak belli değildir. XVI. yüzyılda vakfın gelirlerinin azalmış olduğu,

130. *TKGM. KK. TD. 571. vr. 33b.*

131. *BOA. MAD. 617, s. 333.* Ancak defterin bu kısmı tam olmadığı için Kuyumcu karyesi ki, bir önce ifâde ettiğimiz icmâl ve mufassal defterlerde 7.448 akça ile kaydedilmiş idi, bu hâsıla dâhil değildir.

132. *BOA. MD. XLI, s. 263/571. 24 Şevval 987 (14 Aralık 1579) tarihli hüküm.*

133. *BOA. TD. 166, s. 416.*

134. Bu hamam bugün Selçuk'ta Saadet Hatun Hamamı şeklinde, yanlış olarak adlandırılan hamamdır. Hamamın kitâbesindeki "saadet" tabiri, harf-i tarifle başladığı için bir isim değil, sıfattır. Bkz. Remzi Duran, Turan Gökçe *a.g.m.*, s. 370.

135. *TKGM.KK. TD. 571, vr. 35a; BOA.MAD. 617, s. 333.*

muhtemelen bu tarihlerde harâb olmuş bulunan, Bozacı Ali Darülhuffâzı vakfı gelirlerinin, bu mescid evkâfına ilhâk edilmesinden anlaşılmaktadır. Vakfın gelirleri, üç kıt'a arz ile arz icâresinden ibârettir. Bu arzlardan biri *Köprü kurbünde*, birisi *Bodrum'da Kabaktaşı* denilen yerde üçüncüsü ise yine aynı yerde *Tamaşalık* adlı mevkide idi. Vakfın harâb dükkanları arâzisi üzerinde yapılan evlerin icâresi ile, vakfın geliri, 280 akça olup, vakfa ilhâk edilen Bozacı Ali Darülhuffazı'nın geliri olan 50 akça ile toplam vakıf mahsûlü 330 akçaya baliğ olmaktadır¹³⁶.

Mescid-i Hızır Beğ Hatunu

Bu mescid isminin düşündürdüğü gibi 1348 tarihinde Aydınogulları Beği Hızır Beğ'in hanımı tarafından yaptırılmış olmalıdır. Dolayısıyla, inşa tarihi XV. yüzyılın ikinci yarısı olabilir.

Osmanlı dönemi kayıtlarından anlaşıldığı kadarıyla mescid, XV. yüzyıla ulaşmamıştır. Aydın Sancağı mufassal vakıf defterinde ve bunun icmâlinde *bi nâm ü nişân* kaydıyla tesbit edilmiştir¹³⁷.

Mescid-i Cemâl oğlu

Bu mescidinde bugün Selçuk'taki hangi mescid olduğu, kesin olarak belli değildir. 1530 tarihli icmâl muhasebe defterinde, mescidin vakfı gelirleri meyânında 452 akça hâsıllı 7 dükkân ve bağ, 180 akçalı hâsıllı ayrıca 5 dükkân daha ve 1.000 akça da nükud paranın ribhi olan 150 akça sayılmıştır¹³⁸.

Mufassal defterden de bu dükkânlardan ikisinin harâb olduğu anlaşılmaktadır. Cemâloğlu isimli bağın yarısı da bu mescid vakfına dâhil olduğu ancak, hâlen *bi nâm ü nişân* bulunduğu ifade edilen kayıta, Etmekçi tepesinde 280 akça hâsıllı ve tahmînen 35 dönüm miktarı bağlar da vakfın gelirleri arasındadır. Yukarıda ifade edilen 5 dükkân, Hoca Muslihiddin isimli kişi tarafından vakfedilmiş olup, Ayasuluğ pazarında idi. Bu dükkânların hasılı, 180 akça olup, 1.000 akça nakit paranın ribhi olan 150 akça ile berâber vakfın toplam geliri, 782 akçadır¹³⁹.

136. BOA.TD.166, s. 416; TKGM.KK.TD. 571, vr. 35b; BOA.MAD. 617, s. 334.

137. TKGM.KK.TD.571, s. 35b; BOA.MAD. 617, s. 334.

138. BOA. TD. 166, s. 416.

139. 135. TKGM.KK.TD. 571, vr. 35b; BOA. MAD. 617, s. 334. Vakıf sistemindeki faizle işletilen paralar ile ilgili olarak bkz. Ömer Lütfi Barkan - Ekrem Hakkı Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546)*, İstanbul 1970, s. XXXII-XXXIV.

Mescid-i Köse Umur

Bu mescid ile ilgili ilk bilgilerimizde yine Kânuni devrine aittir. 1530 tarihli icmâl muhasebe defterinde mescidin hâlen Darülhuffâz olarak kullanıldığı ifâde edilerek, vakfı meyânında, Hisaryakası'nda 100 akça hâsıllı bağ, 3 tanesi mamur gerisi harâb olan 20 dükkân, 60 akça hâsıllı 5 kıt'a arz ve Değirmenderesi karyesinde 1.500 akça hâsıllı değirmen sayılarak vakfın toplam geliri, 1.660 akça olarak tesbit edilmiştir¹⁴⁰. Mescidin vakfına Köse Umur'un oğlu Hacı Turdu da ilâvelerde bulunmuştur. Mufassal vakıf defterinde, Değirmenderesi'ndeki değirmenin, Hacı Turdu'nun vakfı olduğuna işaret edilerek, yine beş kıt'a arz tanımlanmakta olup, tahminen 200 dönüm civarında olan bu arzlar, Derbendagzı'nda, Aslıgür adlı mahalde, Bodrum'da, şehir kurbünde, Menderes kenarında ve Hisarardı'ndadır¹⁴¹.

Mescid-i Ahmed Paşa (Kubbe Mescid)

Ayasuluğ'da benzer isimli iki mescid vardır. Bunlardan bir diğeri de Kubbelü Mescid'dir¹⁴². Şimdilik tahminlerimize göre bu mescidlerden bir tanesi Selçuk'ta bugün Karakolyanı Mescidi olarak bilinen mescid olabilir. Mescid, aynı isimli mahallede bulunmakta olup, kazâda, vakfı en fazla olan eserlerdendir. Bu gelirler, resm-i kapan'ın rub'u 450 akça, 5 bâb dükkân ile harâb kervansaray, ayrıca ikisi mâmur 6 dükkân ile 22 dönüm arz 92 akça, 4 arz ve bağ ile 2 muattal değirmen 369 akça, Güzelhiser'da Çañlı Kadı demekle bilinen Şeyh Mehmed'in buraya vakfettiği 117 dükkân 11.000 akça ile, mahsûl-i hububât, resm-i zemin, icâre-i bağ, hamam v.s. den oluşmakta olup, toplam geliri 12.396 akçadır¹⁴³. Mufassal defterde bu mescidin bir zâviye olduğuna işaret edilerek fonksiyonu ise *Li'l-Sâdirîn ve'l- vâridîn el misâfirîn* olarak ifade edilmiştir. Yukarıda ifâde ettiğimiz kapanın da Nefs-i Ayasuluğ'daki Unkapanı olduğu ifâde edilmiştir. Menderes nehri kenârındaki bağ yerlerinden de vakfa dâhil olanların olduğu anlaşılmaktadır. Burak Beğ Hamamının arzı üzerindeki Hasan b. Umur'un binasının, arz icâresi de vakfa dâhildir¹⁴⁴. Vakfın 1530 tarihindeki masrafı şöyledir¹⁴⁵:

140. BOA.TD. 166, s. 416.

141. TKG.M.KK.TD. 571, vr. 36^a; BOA. MAD. 617, s. 334. Bodrum tâbiri aslında Efes harâbelerini ifâde eden bir kavram olup, Evliya Çelebi burayı *Şehr-i harâb-ı Bodrum* olarak ifâde eder. *Seyahatnâme*, s. 143; Bu ve diğ. örnekler için bkz. Tuncer Baykara, "Bodrum Adına Dâir" TTK. Belleten, XLV/2, Sayı: 178, ss. 5-8.

142. BOA.TD. 166, s. 418.

143. BOA.TD. 166, s. 417.

144. TKG.M.KK.TD. 571, vr36^a; BOA. MAD. 617, s. 334.

145. BOA.TD. 166, s. 417.

Cihet-i Muallim	: fi yevm	: 4	-----
Cihet-i Nâzır	: fi yevm	: 2	
Cihet-i Câbi	: fi yevm	: 2	
Cihet-i İmam	: fi yevm	: 3	
Berâ-yı ta'am-ı zâviye	: fi yevm	: 10	

Mescid-i Hoca Şadgâm

Aynı isimli mahalleye ismini veren mesciddir¹⁴⁶. XV. yüzyılda mevcut mahalle, XVI. yüzyılda *Kubbemescid* mahallesi ile berâber kaydedilmiş, daha sonraki yıllarda ise *Şâdgâm* ismi ortadan kalkmıştır. Kânunî devri mufassal vakıf defterinde bu mescid vakfının Kubbe mescid'e mülhak olduğu ifâde edilmiştir. 5 adet muattal dükkân, bir muattal kervansaray yeri ile nizâlî bir kestanelik, yukarıda, ifâde ettiğimiz gibi Kubbe Mescide mülhak idi¹⁴⁷. İcmâl defterde de böylece kaydolunmuştur¹⁴⁸.

Mescid-i Hoca Fahreddin

Bu mescid vakfı da Kubbe Mescid'e mülhâk idi. Mufassal vakıf defterinde mescidin mülhâk evkafı ile masraf kalemlerinin 1530 tarihli muhasebe icmâlindeki Mescid-i Ahmed Paşa (Kubbe Mescid) ile aynı olduğu görülmektedir¹⁴⁹. Dolayısıyla, bu mescidin de XVI. yüzyıl başlarında ortadan kalkmış ya da harâb hâlde bulunduğu söylenebilir. Mescidin vakfı, Kubbe Mescid faslında tafsil olunduğu için burada tekrar edilmeyecektir. Mescidle ilgili bu bilgiler, icmâl vakıf defterinde de mevcuttur¹⁵⁰.

Mescid ve Zâviye-i Musa Beğ

Şehrin beylikler devri mimârî eserlerinden birisi olan bu mescid-zâviyenin bânisi, Aydınoğlu İsa Beğ'in oğlu Musa Beğ'dir¹⁵¹. Musa Beğ, Ankara

146. BOA.TD. 8, s. 692; BOA.TD. 87, s. 35

147. TKGM.KK.TD. 571, vr36^a.

148. BOA. MAD. 617, s. 334.

149. TKGM.KK.TD. 571, vr. 36^{a-b}; BOA.TD. 166, s. 417.

150. BOA. MAD. 617, s. 334.

151. Himmet Akın, *a.g.e.*, s. 65-66, Aydınoğulları aile seceresi için bkz. *a.g.e.*, s. 221; E. De Zambaur, *Manuel De Genealogie et de Chronologie Pour L' Histoire De L' Islam*, Hanovre 1927, s. 151'de Musa Beğ'i secereye dâhil etmemiştir. Ayrıca bkz. İ. H. Uzunçarşılı, *Kitâbelere*, s. 114.

savaşından sonra, Timur tarafından, tâbii bulunan II. Umur Beğ ile berâber Ulu Beğ sıfatıyla beğlik tartına oturtulmuştur¹⁵². 1530 tarihli icmâl muhasebe defterinde, 4.974 akça hâsıl ve 47 hâne, 8 mücerredi barındıran ve Tire kazâsında bulunan Kozak mezra'ası ile 905 akça hâsıllı zemin, bağ ve âsiyâbdan müteşekkil mezra'a ile 450 akça hâsıllı Ayasuluğ yaylağı, vakfın gelirlerini oluşturmaktadır. Vakfın giderleri ise şu şekilde tanzim edilmiştir¹⁵³:

Cihet-i tevliyet	: fi sene	: 620
Cihet-i imâmet	: fi yevm	: 2
Cihet-i te'zin	: fi yevm	: 1
Cihet-i meşihat	: fi yevm	: 1
Cihet-i nikâbet	: fi yevm	: 1
Cihet-i nezâret ki Ayasuluğ kadısına meşrûttur	: fi yevm	: 1

Defterin mufassalında geçen Ayasuluğ yaylağı'nın Beğbağı olarak anıldığını görüyoruz. Müslümanlar burada yaylamak için herbiri bir mikdar "nesne" vermektedirler. Yine mufassalda vakıf gelirleri arasında Gökçesu isimli bir zeminden bahsolunmakta olup, teftiş sırasında nerede olduğunu tesbit edilemediği ancak Bergama Kadılığı'nda vakıf bir çayır olduğu ve hâlâ tasarruf olunmakta bulunduğuna işâret edilerek "gâlib ihtimâl üzere" bu çayırın adı geçen zemin olabileceği de ifâde edilmiştir. 1530 muhasebe defterinde bağ ve bahçe olarak ifâdesini bulan gelir kaleminin ise zerdali bahçesi olduğu, bunların dışında da yine Ayasuluğ yaylasında harâb bir hamamın da vakıf gelirleri arasında sayıldığı görülmektedir¹⁵⁴. İcmâl vakıf defterinde de aynı kayıtlar mevcuttur¹⁵⁵.

Kubbeli Mescid

Tahminimize göre Selçuk'taki Kılıçarslan mescididir. Ayasuluğ kazasında benzer isimli ikinci mesciddir. (Bkz. Kubbe Mescid) Mescid vakfı, 1530 senesinde Tatar Ahmed Mescidi'nin vakfı mülhakâtındandır¹⁵⁶. 1530 senesinde 840 (aslında 830) akça hâsıldan oluşan vakıf gelirleri arasında Değirmendere-

152. Himmet Akın. *a.g.e.*, s. 66.

153. *BOA. TD.* 166, s. 418.

154. *TKGM.KK.TD.* 571, vr. 39^a.

155. *BOA. MAD.* 617, s. 336.

156. *BOA.TD.* 166, s. 418.

sinde rub' âsiyâb, zemin, dekâkin ve nakid meblağdan müteşekkil olup mezkûr nakitten 500 akça imama, 200 akça da müezzine tahsis olunmuş idi. Mufassal defterde de aynı hâsıl ile kayıtlı vakıf meyânındaki dükkân, Ayasuluğ pazarında Tatar Ahmed vakfı olup câmi yakınlarındadır. Bu bilgiden hareketle Ayasuluğ pazar yerinin İsa Beğ câmii civarında olabileceği ve oraya yakın bir yerde de bugün Kılıçarslan mescidi bulunduğu için, şimdilik tahminlerimize göre Kubbeli mescid bu olmalıdır. Ancak mezkûr dönemde harâb halde bulunduğu için vakfı, Kubbe Mescidi'ne, ki o da tahminimize göre Karakolyanı Mescidi diye bilinen mesciddir, ilhak olunmuştur¹⁵⁷. Durum icmâl vakıf defterinde de aynıdır.

Mescid-i Şeyhlü

Aynı isimli mahallenin mescididir. Mescidin vakfı Hoca Ali Hamamı civârındaki, 2 dönüm arzdan ibârettir¹⁵⁸. 1530 tarihli bu icmâl bilgilerin çıkartılmış olduğu mufassal defterde "*defter-i atik*"den naklen zemin-i bağ, bahçe, yaylak ve zemin-i dekâkininde vakfın gelirleri içerisinde yer aldığı ifâde edilmektedir¹⁵⁹.

Mescid-i Kara Fakih

Şimdilik tahminlerimiz bu mescidin Selçuk'taki Alparslan Mescidi olabileceği yönündedir. Mescid aynı isimli mahalleye ismini de vermiştir. Ya da mahallenin ismini almıştır. 1530 senesinde harâb bir halde bulunan mescidin vakfının Yakub¹⁶⁰ Mescidine ilhâk edildiği görülmektedir. Vakıf dâhilindeki gelirler, mezra'a ve arz-ı dükkândan oluşup, toplam hâsılı 105 akçadır¹⁶¹. Vakıf dahilindeki mezra'a tahmînen 40 dönüm kadar olup, Akçaova nâhiyesinde idi. Vakfın gelir kaynaklarından ve XVI. yüzyılda harâb halde bulunan 7 adet dükkân arzı üzerinde de Mehmedşah isimli kişi tarafından bağ yapılmış olup, bir dükkân yeride muattaldır¹⁶². Bu bilgiler icmâl vakıf defterinde de aynen kayıtlıdır¹⁶³.

157. *TKGM.KK.TD.* 571, vr. 39^b; *BOA.MAD.* 617, s. 336.

158. *BOA.TD.* 166, s. 418.

159. *TKGM.KK.TD.* 571, vr. 39^a; *BOA.MAD.* 617, s. 336.

160. Ayasuluğ dâhilinde bu isimli bir mescid mevcut değildir. Nerede bulunduğunu da tesbit edemedik.

161. *BOA. TD.* 166, s. 418.

162. *TKGM.KK.TD.* 571, vr. 38^b.

163. *BOA. MAD.* 617, vr. 336.

Mescid-i Hacı İshak

Ayasuluğ'da ismi bugüne kadar ulaşabilen nâdir eserlerdendir. Hâlen restore edilmiş ve yol seviyesinden haylice aşağıda kalmış bir mescid olup ibâdete açık değildir. Mescidin 1530 senesinde vakfı Zeytun karyesi olup 45 hâne, 8 mücerreden müteşekkil ve 5.571 akça hâsıla sahiptir¹⁶⁴. Mufassal defterde de aynen kayıtlıdır¹⁶⁵.

Mescid-i Yegân

Aynı isimli mahallenin mescidi olmalıdır. Mescid, 1530 senesinde harâb bir halde olup, vakfı Yenisu mecrası vakfına mülhaktır¹⁶⁶. Mufassal vakıf defterinde Mescid, "*Bî'l-küllîye harâb ve münderis olub kat'a masrafı olmadığı cihetten su yolunun meremmetiycün tevcih olundu*" şeklinde tanımlanıp, vakfı *defter-i atik*'den naklen, biri 10 diğeri 20 dönümden oluşan iki kıt'a yer ile Hisarardı'nda üzerinde hâlen bağ olduğu ifâde edilen on dönüm yer ile altı dükkân, iki Bozahâne ve bir harâb bağ yerinden ibârettir¹⁶⁷.

3. Medreseler

Medrese-i Yahşi Beğ

Yahşi Beğ, Sultan II. Murad'ın kumandanlarından olup, Aydın Sancağı ona tımar olarak verilmiş idi¹⁶⁷. Yahşi Beğ'in Ayasuluğ'daki medresesinin dışında, Tire'de bir de imâreti bulunmakta idi. Yahşi Beğ vakfı, mülkleri bakımından Orta Anadolu'da bir çok vakfı da geride bırakmakta olup¹⁶⁹ XV. yüzyılın sonlarına ait vakıf defteri parçasında Tire'deki imâretin geliri 43.653 akça, Ayasuluğ'daki medresenin geliri ise 18.270 akça civarındadır¹⁷⁰. Vakfın 18-28 Ekim

164. BOA.TD. 166, s. 420.

165. TKGM.KK.TD. 571, vr. 42b.

166. BOA.TD. 166, s. 419.

167. TKGM.KK.TD. 571, vr. 41a.

168. Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihannümâ, Neşri Tarihi* C: II, Yay. Faik Reşit Unat - M. Altay Köymen, Ankara 1987, s. 583; *Aşıkpaşazâde Tarihi*, s. 107-108; Mustafa Nuri Paşa, *Netâyicü'l-Vukuat, Kurumlarıyla ve örgütleriyle Osmanlı Tarihi*, C. I-II. Haz. Neşet Çağatay, Ankara 1987, s. 36; Himmet Akın, *a.g.e.*, s. 82; Suraiya Faroqhi, *Kentler...*, s. 50.

169. Suraiya Faroqhi, *a.g.e.*, s. 50.

170. BOA.I.E - *Evkaf 2*; "civarındadır" ifâdesini kullanmamız, Yahşi Beğ'in hanımı tarafından vakfedilen 60.000 akça ile Tire'de satın alınan 21.5 dükkânın kirâsının, hem imâret hem de medrese hizmetlilerine tahsis edilmiş olmasındandır.

1479 (Evâil-i Şaban 884) tarihli tevzi'nâmesine göre medresenin müderrisine yevmiye 19, talebeye 10, nâzıra 5, imamına 2, müezzine 1, kayyuma 1 ve câbiye de 1 akça yevmiye verilmektedir¹⁷¹.

Tireye tâbi Bergos karyesi, medresenin vakfının önemli bir kısmını oluşturmaktadır.

1530 senesinde medrese, Yahşi Beğ'in Ayasuluğ'daki türbesi ile beraber kaydedilmiş olup vakfı, Bergos karyesi, karyenin bâc-ı bazarı, icâre-i de-kâkin ve Söke karyesindeki hamam icâresi ve üç kıta arz ile zemin gibi gelirlerden müteşekkil olarak toplam 17.133 akçadır. Giderler ise cihet-i tevliyet (öşr), cihet-i müderris 1, cihet-i talebe 10, cihet-i imâmet 1, cihet-i müezzin 1, cihet-i kayyum ve bevvâb 1, cihet-i cibâyet 1 akça yevmiyeden müteşekildir¹⁷². 1528 senesinde medresenin müderrisi Mevlâna Cafer olup, o da yevmî 20 akça'ya mütasarrıftır¹⁷³. Mufassal vakf tahririnde de aynı rakamlar kayıtlı olup, yukarıda ifade ettiğimiz üç kıta arzın Menteşe Sancağı'nda Balat Kazâsı'nda *Elvan Beğ* yeri ve *Bezci Kuyusu* diye bilinen yerler olduğu ifade edilmektedir¹⁷⁴.

Medrese-i Hoca Ömer

1530 senesi muhasebe icmâlinde "...zamime-i vakf-ı Toyran Beğ an karye-i Pranko" kaydıyla verilmiş olan medresinin vakfı dahilinde, 8 hâne ve 4.343 akça hâsıl ile mezkûr karye ve icare-i zemin, hamam, bağ ve dükkândan oluşan 960 akça ki toplam 5.303 akça bulunmaktadır¹⁷⁵. Mufassal defterde bu gelirler tafsil edilmiştir. Şöyle ki zemin bir kervansaray zemini olup, pamuk ekilmektedir. Bağçeler Üveysbeğ Hatunu tasarrufunda bulunup, enar bağçeleridir. *İcâre-i zemin-i dükkân* ise Hasan veled-i Ali tarafından yapılan dükkâna aittir. Medresenin bir de hamamı bulunmakta idi¹⁷⁶.

171. BOA. *İbnül Emin - Evkaf* 2, s. 7-8.

172. BOA.TD. 166, s. 418.

173. Turan Gökçe "934 (1528) Tarihli Bir Deftere Göre Anadolu Vilayeti Medreseleri ve Müderrisleri" *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XI, İzmir 1996, s. 167.

174. TKGM.KK.TD. 571, vr. 39b-40a.

175. BOA.TD. 166, s. 420.

176. TKGM.KK.TD. 571, vr. 42a.

4. Zâviyeler

Zâviyeler, muhtelif tarikatlere ait binâlar olmakla berâber Osmanlı toplum düzeninde özellikle *âyende ve revendeye* yol hizmeti, konaklama gibi hususlarda yardımcı olan veya yol şebekelerinin güvenliğinin temininde önemli fonksiyonlar icrâ eden müesseseler idi¹⁷⁷.

Zâviyeler müstakil binâlar olabileceği gibi çok işlevli kompleks yapılarda olabilmekte idi ki¹⁷⁸ Ayasuluğ'daki Mescid ve Zâviye-i Musa Beğ böyle bir yapı olabilir.

Zâviye-i Ahi Babuççu

XIV. yüzyıl Anadolu'sunda Ahi zâviyeleri hayli yaygın olup, İbn Batuta seyahati sırasında sürekli bu zâviyelerde misafir olmuş ve eserinde de bunların bütün Anadolu'da yayılmış olduğunu ifâde etmiş idi¹⁷⁹.

Ahi Babuççu zâviyesine ilişkin ilk bilgilerimiz Kânunî devrine ait olup, 1530 tarihinde bu zâviyenin vakfı 8 kıt'a arz ile bağ ve dükkândan oluşmakta olup, yıllık hâsılı 760 akça idi. Vakıf meyânında bunlardan başka bir değirmen de bulunuyor olmakla berâber bu tarihlerde harâb bir halde idi¹⁸⁰. Mufassal vakıf defterinde de aynı hâsıl ile kayıtlı bulunup, zâviye vakfının *kadîm* olduğu ve 8 kıt'a arzdan 586 akça hâsıl olduğu, ancak defter-i atik de mevcut olan bu arzlarını hâliyâ bulunmamadığı kaydedilmiştir. Vakfın 3 bâb dükkânından da 134 akça gelir hâsıl olmaktadır¹⁸¹. Ayrıca harâb bir bağ da vakfın gelir kaynakları arasındadır.

177. Ahmet Yaşar Ocak "Zâviyeler Dinî, sosyal ve Kültürel Tarih Açısından Bir Deneme" *Vakıflar Dergisi* XII (=V.D) Ankara 1978, s. 247-270; Ö. Lütfi Barkan "Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu olarak Vakıflar ve Temlikler I. Kolonizatör Türk Dervişleri" *Vakıflar Dergisi* II (Ankara 1942) s. 279-386.

178. Semavi Eyice "İlk Osmanlı Devrinin Dinî içtimâî bir Müessesesi Zâviyeler ve Zâviyeli Camiler" *I.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası*, C: XXII (1962-63) Nu: 1-2, s. 1-80; Sedat Emir, *Erken Osmanlı Mimarlığında Çok İşlevli Yapılar: Kentsel Organizasyon Yapıları Olarak Zâviyeler I-II*, İzmir 1994.

179. İbn Battûta, *Seyahatnâme-i İbn Battûta*, (Mehmed Şerif trc.) İstanbul 1333-35; Ahi Zâviyeleriyle ilgili önemli bir kaynak olarak bkz. Muallim Cevdet (İnançalp) *Zeylun âlâ-fasl L'-Ahiyyeti'l-fityâni-t-Türkiyye fi Kitabi'r - Rihleti L' İbn-i Battûta*, İstanbul 1932; Gordlevski, *Anadolu Selçuklu Devleti*, Çev: Azer Yaran, Ankara 1988, s. 193-207.

180. *BOA.TD.* 166, s. 417.

181. *TKGM. KK.TD.* 571. vr. 37^a; *BOA.MAD.* 617, s.335.

Mevlevîhâne

Aydınoğulları döneminden kalmış olsa gerektir. Malûm olduğu üzere Mevlâna'nın torunu Ulu Arif Çelebi seyahatleri sırasında Birgi'de Aydinoğlu Mehmed Beğ'i de ziyâret etmiş¹⁸², belki de Mehmet Beğ, mevlevîliği kabul etmiş idi. Ulu Arif Çelebi'nin bu ziyaretleri uç bölgelerde mevlevîliğin yayılmasında hayli etkili olmuş idi¹⁸³. Kaldı ki Ayasuluğ şehrindeki Mevlevîhânedeki hâriç Ece köyünde de Keçeci Ali Mevlevîhânesi ismiyle bir zâviye daha mevcuttur¹⁸⁴. Aynı zamanda Ayasuluğ'un Söke köyünde de Mevlâna evlâdından, Divâne Mehmed Çelebi'nin oğlu Hızırşah Çelebi'nin soyundan oldukları gerekçesiyle muaf zümresinden bulunmaları emredilen Hamza ve oğulları Ali, Hasan ve Hüseyin isimli dört kişinin var olduğunu da görmekteyiz¹⁸⁵.

Ayasuluğ Mevlevîhânesi ile ilgili ilk bilgilerimiz yine Kânunî dönemine ait olup bu tarihlerde (1530) harâb bir halde olmalıdır ki, vakfı Hoca İbrahim mahallesi mescidine mülhaktır¹⁸⁶. Toplam hâsılı 620 akça olan Mevlevîhâne vakfı içerisinde, Kuyumcu karyesinde 540 akça hâsılı 4 kıt'a arz ile mezra'a 80 akça hâsıllı debbağhâne dükkânı, harâb dükkân arzı ile dut ağacı yer almakta idi. İsa Beğ vakfına tâbi olan Kuyumcu karyesi öşrü bu vakfa alındıktan sonra, geri kalan meblağ, Mevlevîhâne vakfına ait idi¹⁸⁷. Mufassal vakıf defterinde bu gelirlerin dışında ayrıca hâlen ziraat edilmekte olan bir ev yeri ile harâb dükkanların 2 tane olduğu kayıtlıdır¹⁸⁸.

Kalenderhâne

Kalenderîlik "XI. yüzyıldan beri İslâm dünyasında tasavvuf akımlarının en etkililerinden ve sosyal hareketlerle en yakından ilgili bulunanlarından biri

182. Şamsal-din Ahmad Al-Aflaki Al-Arifi, *Manakıb al-Arifin*, Metin, C: II, Yay. Tahsin Yazıcı, Ankara 1980, s. 947.

183. Aydın ve Saruhan Beyliklerinin Mevlevîlerle temasları için bkz., Feridun Emecen "Saruhanlıoğulları ve Mevlevîlik" *Ekrem Hakkı Ayverdi Hatâira Kitabı*, İstanbul 1995, s. 252-297.

184. Ayasuluğ'da ve köyü Ece'de bulunan Mevlevîhânelerin, tarikatın ilk devirlerinde, köylere kadar yayılmış, halk ile iç içe olduğunu gösterdiği fikri için bkz., Abdülbâki Gölpınarlı, *Mevlânadan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1983, s. 245-46.

185. *BOA. TD.* 148, s. 195, Mezkûr Hızırşah Çelebi ile ilgili larak bkz. Abdülbaki Gölpınarlı, *a.g.e.*, s. 114.

186. Bu tarihlerde Ayasuluğ'da böyle bir mahalle ve mescid yoktur.

187. *BOA.TD.* 166. s. 417.

188. *TKGM.KK.TD.* 571, vr. 37^b; *BOA. MAD.* 617, s. 335.

olarak dikkati çeker. Hem eskiliği, hem de klasik tasavvufun muhalif tarafını oluşturması sebebiyle daha çok eskilerden beri başta tasavvuf kaynakları olmak üzere yazılı kaynaklarda yer almıştır¹⁸⁹. Böylesi bir tarikatın merkezleri de Anadolu'nun bazı bölgelerinde dağınık halde mevcuttu. Milas¹⁹⁰, Birgi¹⁹¹, Ankara¹⁹², Kastamonu¹⁹³ gibi merkezlerde Kalenderhâneler bulunmaktadır.

Ayasuluğ'daki Kalenderhâne vakfı, 1530 senesinde Gül Dede zâviyesi vakfı ile beraber zikredilmiştir. Vakıf dâhilinde harâb dükkân, 720 akça hâsıllı mezra'a, icâre-i arz ve bahçe bulunmaktadır¹⁹⁴. Mufassal defterde vakfın hâsılı yine 720 akça olarak kayıtlı olup, Kalenderhâne civarında 50 akça hâsıllı bahçe, Kızılkilise'de 60 akçalık hubûbat öşrü olan arz, 50 dönüm kadar bademlik ki mezkûr tarihlerde bağ olmuş haldedir. Şubaşı mahallesinde¹⁹⁵ nar bahçesi ve kasıl ziraat olunan 100 akça hâsıllık bağ ile 20 akça hâsıllı Gül Dede bahçesinden oluşmaktadır¹⁹⁶.

Zâviye-i İlyas Mutak-ı Aydoğmuş

İsminden de anlaşılacağı üzere, köle asıllı bir kişi tarafından inşa edilmiştir¹⁹⁷. 1530 tarihli muhasebe icmâlinde 142 akça hâsıllan oluşan bahçe ve zemin, zâviyenin vakfı meyânında ifâde edilmiştir¹⁹⁸. Mufassal vakıf defterinde yine aynı hâsıl ile mezkûr olup, bahçelerin, zâviye civarı ile Çirkince karyesinde bulunduğu ve ceviz, bâdem, zerdali bahçeleri, zâviyenin meşihâtinin Şirin Dede evlâdından Seydi Ahmed tasarrufunda olduğu kaydedilmiştir¹⁹⁹.

189. Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sûfilik: Kalenderîler (XIV-XVII Yüzyıllar)*, Ankara 1992, s. XXI.

190. BOA.TD. 166, s. 520.

191. BOA.TD. 166, s. 432.

192. BOA.TD. 438, s. 367.

193. BOA.TD. 438, s. 602.

194. BOA. TD 166, s. 417.

195. Şehirde değil.

196. TKGM.KK.TD. 571, vr. 37^b; BOA.MAD. 617, s. 335.

197. Köleler ve İtknâmeler ile ilgili olarak bkz., Karl Jahn, *Türkische Freilassungserklärungen des 18. Jahrhundert (1702-1776)*, Napoli 1963.

198. BOA.TD. 166, s. 418.

199. TKGM.KK.TD. 571, vr. 38^a; BOA.MAD. 617, s. 336.

Zâviye-i Sarı Hacı

1530 senesinde, 522 akça hâsılı bulunan mezkûr zâviye vakfı dahilinde, mezra'a, bağ, bahçe bulunmaktadır²⁰⁰. Mufassal defterde aynı hâsıl ile kayıtlı bulunup, bir mezra'a (22 dönüm) Ahi karyesinde bir değirmenin rub'u, Ayasuluğ şehrinde bağ ve bahçeden müteşekkil vakfa sahiptir. Zâviye, Abdi Fakih evlâdı tasarrufundadır. Hisaryakası'nda zerdali bahçesi haracı da, mezkûr vakıf meyânında mütâlâa edilmiştir²⁰¹.

Şehabeddin Dede Türbesi

Şihâbeddin Sivâsî, Zeyniye tarikatının kurucusu Zeyneddin Hâfi'nin halifelerinden, Şeyh Mehmed ile beraber Ayasuluğ'a gelmiş ve Şakaik müellifi Mecdî Mehmed'in ifâdesiyle "*Aydın oğlu'yla mülakat eyleyüb*" burada çokca kabul gördükten sonra, 1378-79 senelerinde vefât etmiştir²⁰². Vakfın 1530 senesindeki hâsılı 120 akçadır²⁰³. Vakfın dâhilindeki akar, Taşlu karyesinde 22 dönüm arâzi ve bu tarihlerde kasıllık olmuş olan çeltik bahçesi, Ayasuluğ'da Kadı Mahallesi'nde ziraat olunan harım ile Güzelhisar pazarındaki arzdan müteşekkildir²⁰⁴.

5. Darülhuffazlar

Yortacı Ali Darülhuffazı ²⁰⁵.

Aydın Sancağı Mufassal Vakıf defterinde Subaşı Mescidine mülhâk olarak ifâde edilmiştir. Toplam hâsılı 330 akçadır.

Darülhuffaz-ı Köhne ²⁰⁶.

Kânûnî döneminde münhedim halde olup, yerinde ev ve ahırlar yapılmıştır. Değirmenderesi köyünde Subaşı Değirmeni diye bilinen değirmen de vakıfları arasında yer almakta olup, 1530 senesinde toplam hâsılı 1.020 akçadır.

200. BOA. TD. 166, s. 418.

201. TKGM.KK. TD. 571, vr. 38^b.

202. Mecdî Mehmed Efendi, *Şakaik-i Nu'maniye ve Zeyilleri, Hadaikü'ş-şakaik*, Haz. Abdülkadir Özcan, İstanbul 1989, C. 1, s. 55; Ayrıca bkz., Hoca Saadeddin Efendi, *TacütTevârih*, İstanbul 1279, s. 415.

203. BOA. TD. 166, s. 418.

204. TKGM.KK. TD. 571, vr. 38^b.

205. TKGM. KK. TD. 571, vr. 35b; BOA. TD. 166, s. 416.

206. TKGM. KK. TD. 571, vr. 36a; BOA. TD. 166, s. 417.

Buzcu Ali Darülhuffazı 207.

Vakfı iki parça yerden oluşmakta ve toplam hasılı hem mufassal defterde, hem de icmâl defterde 50 akçadır.

Hoca Ali Darülhuffazı 208.

Aydın Sancağı Mufassal Vakıf Defterine göre Ayasuluğ şehrindeki Hoca Ali Hamamı'nın sülüsü bu darulhuffazın vakfında yeralmaktaydı. Vakfı içerisinde ayrıca dükkanlar var ise de harab halde idi. Ayrıca, şehirde ve Kemer karyesinde 100 akça hâsıllı bağları da mevcut olup vakfın toplam hâsılı 560 akça idi.

Ahmet Veled-i Tursun Darülhuffazı 209.

Mezra'a ve dükkanlardan oluşan vakfının geliri 1530 senesinde 520 akça idi. Mahsûl-i vakfa mutasarrıf olanların günde 2 cüz kur'ân okumaları şart koşulmuş idi.

6.Hamamlar

Ayasuluğ kazasında vakıf kayıtlarından takib edebildiğimiz dört hamam mevcuttur, Bunlardan ilki Azize Hatun imâretinin gelirleri meyânında zikredilen hamamdır ki 1530 senesinde Değirmenderesi karyesindeki değirmen ile beraber toplam 4.000 akça geliri vardır²¹⁰. Kânunî devri mufassalında hamamın icâresi 1.500 akçadır²¹¹. Bu hamam bugün Ayasuluğ'da Saadet Hatun Hamamı şeklinde, kitabesindeki *el-saadet* şeklinde harf-i tarif ile beraber mezkûr olan sıfat'tan dolayı, yanlışlıkla *Saadet Hatun Hamamı* şeklinde isimlendirilmiştir²¹². Hamamlardan diğer üç tanesi Vakf-ı Mecrâ-yı Yenisu'nun geliri meyânında ifade edilmiş olan Hatun Hamamı, Hocaoğlu Hamamı ve Burak Beğ Hamamıdır²¹³. 1530 senesinde üçünün toplam geliri 454 akçadır. Kânunî devri mufassalında da aynı vakıf gelirleri içerisinde mevcut olan hamamların gelirleri ayrı ayrı, Hatun Hamamı 240, Hocaoğlu Hamamı 144 ve Burak Beğ Hamamı da harâb olarak ifâde edilmiş olmak kaydıyla, 70 akça ile yine toplam 454 akça gelirleri mevcuttur²¹⁴.

207. *TKGM. KK. TD. 571*, vr. 36b; *BOA. TD. 166*, s. 417.

208. *TKGM. KK. TD. 571*, vr. 37a; *BOA. TD. 166*, s. 417.

209. *BOA. TD. 166*, s. 418.

210. *BOA. TD. 166*, s. 416.

211. *TKGM. KK. TD. 571*, vr. 35a.

212. Bu kitâbe hakkında bkz., Remzi Duran - Turan Gökçe, *a.g.m.*, s. 370.

213. *BOA. TD. 166*, s. 419.

214. *TKGM. KK. TD. 571*, vr. 40b; Ayasuluğ hamamlarıyla ilgili olarak bkz. Ertan Daş, "A.g.m.

II. BÖLÜM

KÖY VE KÖY-ALTI İSKAN MERKEZLERİ

A. KIR İSKÂNİ VE GENEL ÖZELLİKLERİ

1. İskân Merkezlerinin Oluşmasına Etki Eden Sebepler.

Belirli sahalarda nüfus toplanmasının azamî haddine vardığı yerleşme yerleri olan şehirlerin¹ dışında Anadolu coğrafyası üzerindeki iskân, büyük ölçüde, kır kesiminde yoğunlaşmıştır. Böylesine geniş bir kır iskân potansiyeline sahip coğrafya üzerinde elbetteki tek bir tür iskân anlayışı aramak, ya da böyle bir kanaate varmak, hayli güç ve imkânsız olduğu gibi, karşımıza çıkan türleri belirli kategorilere sıkıştırabilmek de güç bir meseledir. Belki bunları en kaba çizgiler ile dağınık ve toplu iskân merkezleri olarak vasıflandırmak mümkün olabilir². Ancak bu sefer de karşımıza başka bir problem çıkmaktadır; o da bu tür iskân merkezlerinin nasıl oluştuğu, yani dağınıklığın ve topluluğun sebepleridir. Necdet Tunçdilek bu konuyu ortaya koyarken net bir ifâde kullanmayarak "Beşerî coğrafyaya ait eski ana eserlerde, dağılmanın daha çok fizik âmillerle alakalı olduğu, daha yeni araştırmalarda ise, fizik faktörlerle beraber, sosyal ve ekonomik faktörlerin de şekil almada hisseleri olduğunu ileri sürmektedir. Fakat göze çarpan en açık taraf, hemen her bir bölgede iskânın toplanma ve dağılmasında çok farklı sebeplerin rol oynadığıdır. Zâten meselenin çok yönlü ve o derece kompleks bir yapıya sahip olması, şu ana kadar bu meselenin belirli bir kaideye bağlanmasını mümkün kılamamıştır"³ şeklinde geniş bir yelpaze içerisinde yaklaşmıştır. Gerçekten de bu tarz iskân merkezlerinin teşekkülünde, bakıl-

1. Erol Tümertekin, Cevat Korkut, "İzmir Şehrindeki Nüfus Dağılışı", *Istanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi (=İ.Ü.C.E..D)*, C. 7, Sayı 14 İstanbul, 1964, s. 123.

2. Necdet Tunçdilek, "Türkiye'nin İki Bölgesinde Kır Yerleşmesi Şekilleri Hakkında Müşahadelere", *İ.Ü.C.E..D.*, C. 7, Sayı: 13, İstanbul 1963, s. 99.

3. A. g.m., s. 99.

dığı zaman, toprağın jeolojik yapısının ve buna paralel olarak verimliliğin, havanın kuru yada nemli oluşunun, su kaynaklarına kolay ulaşabilecek bir mesafede bulunmak ve bataklık gibi bir kısım haşerâtı üreten çevreden uzak olmak arzusu gibi fizik şartların etkili olduğu gözlenirken, aile içerisinde, toprak miktarının da belirleyici olduğu, geniş aile ya da sadece ebeveyn ve çocuklardan oluşan küçük aile tiplerinin farklı yerleşme şekilleri, özellikle Anadolu'nun iskânında önemli bir yer tutan ve ibtidâlarında daha ziyâde hayvancılığın belirleyici bir iktisâdî faaliyet olarak karşımıza çıktığı ve yer yer hâlâ yazlık ve kışlık hayatını devam ettiren ancak büyük bir çoğunluğu yerleşik bulunan Yörük grupların, yerleşme esnâsında birbirlerinden çok uzak olmamak gibi arzularının ve göçer iken hayatlarının önemli bir parçası olan hayvancılıklarına devam edebilecek yer arayışları ile örneklerini son yıllarda da görebildiğimiz, köylerdeki bir kısım ailelerin, aile, toprak ve hatta siyâsî tercihleri sebebiyle aralarında ihtilafların meydana gelmesi sûretiyle, bir grubun köyden ayrılarak, ancak alıştıkları çevrenin de çok uzağına gitmeyerek, hatta köylerin isimlerini bile çokca değiştirmeden, başına "aşağı" ya da "yukarı" şeklinde ayırdedici bir ifade eklemek sûretiyle birinci mevcut köyün, yakınlarında bir yere yeniden yerleşmeleri gibi sosyal bir kısım sebeplerin etkili olduğu gözlenebilmektedir. Yine tarihsel bir boyut olarak, asayişsizlik, özellikle, XVI. ve XVII. yüzyıllar Anadolusundaki Celâli isyanları, köylerin önemli bir kısmının, bu vakanın mevcut olduğu mıntikalarda, topluca bulunması neticesini hazırlamıştır.

a) Fizikî çevre ve iklim

Türklerde, daha ziyâde erkeklerin gazâ ile meşgul oldukları esnâda kadın ve kızlarının güvenli bir mahalde oturmalarını sağlamak maksadıyla, özellikle vâdi içerilerinde ve korunaklı mahallerde oluşturulmuş olan Kuy/Köyler⁴ sonraki yüzyıllarda bu özelliğini kaybetmiş ve kadın ile erkeklerin berâberce oturdukları birer iskân merkezleri hâline dönmüşlerdir. Anadolu'daki Türk köy yerleşmesi, yaklaşık XI. yüzyıl sonunda başlar⁵. Köy altı yerleşmelerine gelince daha ziyade *mezra'a* ve *çiftlik* olarak karşımıza çıkan bu iskân mahalleri

4. Tuncer Baykara, *Türk Kültürü Araştırmaları*, İzmir 1997, s.48 (=Araştırmalar 2)

5. Aynı müellif, *Anadolu'nun Selçuklular Devrindeki Sosyal ve İktisâdî Tarihi Üzerine Araştırmalar*, İzmir 1990, s.76 (=Araştırmalar 1).

Türklerin iktisâdî meşgallerinin bir sonucu olarak doğmuştur. Şöyleki evvelâ hayvancılıkla uğraşan gruplar, hayvanlarını otlatabilmek için, ve iklimin her mevsim, aynı yerde hayvancılığa müsaade etmeyişinin bir neticesi olarak hareketli bir hayat tarzını tercih etmiş ve bu tarz belirli mevsimlerde göçülebilecek elverişli bir coğrafyayı arama ameliyesi ile Türkleri karşı karşıya getirmiş olmalıdır. Tesbit edilen bu mahalde, belirli zamanlarda, ki bu kısa bir süredir, barınabilmek için geçici iskân mahalleri oluşturulmuştur⁶. Türk Yerleşik hayatında daha ziyâde, zirâî faaliyetlerin kesif olduğu mezara'alar zamanla birer köy hüviyetine bürünerek birer iskân mahalli haline gelmişlerdir. Çiftlikler ise, ziraatin yoğun olduğu mezra'alardan farklı olarak, hayvancılık için daha elverişli yerlerdir ki bunlar da XIII. yüzyıla beraber⁷ köyleşecek, hatta farklı bir idârî düzenleme olan yaya ve müselleme çiftliklerinin, XVI. yüzyılın sonlarında lağv edilmesi ile beraber, zaten köylerin içerisinde bulunan bu çiftlikler içinde, iskân olmak kaydıyla köyün bir parçası ya da ayrıca birer köy hüviyetine kavuşacaklardır.

Kır yerleşmesinin oluşumu açısından, Doğu Karadeniz ile Akdeniz bölgesini mukayeseli olarak ele alan Necdet Tunçdilek, Karadeniz bölgesindeki yerleşmenin, dağınık bir şekil arzemesinde, arazi yapısının inkâr edilemeyeceğini iddia etmekle beraber, iskânın, bölgenin jeolojik yapısıyla da sıkı bir münâsebeti bulunduğunu, yine yılın büyük bir bölümünü kaplayan yağışların yerleşmeyi vâdi içlerinden ziyade tepe ve yamaçlara doğru çektiğini⁸, fakat aynı şekilde çok tabii bir faktör olan su kaynaklarının buradaki yerleşmeyi etkilemediğini ifade eder.

Ancak iskân mahallinin tesbit edilmesinde, su elbetteki bir fizikî etki olarak önde gelen faktörlerdendir. Bugün hâlâ Anadolu'da ismi içerisinde *dere* ya da *çay* gibi belirleyici ekler bulunan köy isimleri, Türk iskân coğrafyasında, su kaynaklarının ne büyük bir etkisi olduğunu izah edebilecek miktardadır⁹.

6. Tuncer Baykara, *Araştırmalar 2*, s.51 Sırrı Erinç "Türkiye ve İnsan" *I.Ü.C.E.D*, C.10, sayı, 18-19, İstanbul 1973, s.23-24;

7. Aynı Müellif *Araştırmalar 1*, s.73.

8. Necdet Tunçdilek, *a.g.m.*, s.102

9. Necdet Tunçdilek, İç Anadolu bölgesindeki yerleşmenin su ile ilgisini Eskişehir örneğinde vurgulamaktadır. "Eskişehir Bölgesinde Yerleşme Şekilleri", *Coğrafi Araştırmalar II*, İstanbul 1958, s.53. Mesela Kuyu ile ilgi isimler için bkz. Hilmi Karaboran "Türkiye'de Mevki Adları üzerine Bir Araştırma, *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*, Ankara 1984, s.127.

Konumuz olan Ayasuluğ kazasında da yerleşmenin büyük oranda nehir yatağı vadisinde kurulmuş olduğu aşağıda vurgulanacaktır ki bu bölge Türk öncesi devirlerden beri zaten kesif bir yerleşmeye konu olmuştur. Su, elbetteki bir iskân mahallinin kuruluşunu belirlediği gibi zaman zaman dağılmasının da sebebi olabilmektedir ki, yağış miktarının çok olduğu mevsimlerde nehir kenarındaki köyler su altında kalmakta ve halk sudan çok da uzak olmayan başka bir yerde köyü ya aynı isimle ya da başka bir isimle yeniden kurmaktadır. Bugün, Söke'deki Buruncu köyü vaktiyle Menderes yatağında mevcut olan Karakuyu köyü iken böylesi bir gelişme sonrasında hâli hâzırdaki yerine nakledilmiştir. Elbetteki, suyun aksi olan kuraklık da yerleşmeyi etkilen başlıca faktördür¹⁰.

Yine, beşerî şartlar meyânında da değerlendirilebilecek olan ancak bir yönü ile fizik şartlar içerisine de alabileceğimiz yol şebekesi, iskânı belirli nisbette şekillendiren unsurlardandır¹¹.

b) Sosyal ve Ekonomik tesirler.

Anadolu'nun iskânını etkileyen içtimâî hadiselerin başında gelenlerinden birisi 1071 yılını takiben gelen Türk oymak ve cema'atlerinin yerleşmeleri olmuştur. Meselâ Akdeniz bölgesindeki iskânın gelişmesinde etkili olan faktörleri inceleyen Necdet Tunçdilek, burada fizikî şartların iskânda fazlaca etkili olmadığını vurgularken, bölgenin, iskânında göçer evli bir şekilde yaşayan, yâni kışları sahil şeridinde geçiren obaların, yerleşmeğe başladıkları esnada, her bir obada yer alan ailelerin birbirinden uzak olmamak, fakat arada da bir hayli mesafe kalacak şekilde yerleşmiş olduklarına işaret etmektedir¹². Böylesine dağınık yerleşme örneklerinin yanında toplu iskân merkezlerinin var olduğunu da hâtırdan uzak tutmamak gerekmektedir. Bu yerleşme esnasında elbetteki aslî iktisâdî faaliyetler büyük nisbette belirleyici olmuştur. Bir kısım köylerin ziraat sahaları hâricinde kurulmuş olması, bu mıntıkeyi iskân eden grubun, hayvancılıkla uğraşmakta buldukları gerçeğine dayanmaktadır¹³.

10. Sırrı Erinç "Türkiye'de Kontimentalin tesirleri" *I.Ü.C.E.D.* sayı 2, İstanbul 1951, s.66-69; aynı müellif, *a.g.m.*, s.20.

11. Sırrı Erinç *a.g.m.*, s.18; iklim ve ziraat ilişkilerine bağlı olarak, geniş bir coğrafyanın hayat şartları hakkında bilgi için bkz. Ahmed Tefvik, *Amelî ve Tatbikî Meteroloji*, II. tab' İstanbul 1926.

12. Necdet Tunçdilek "Türkiyenin iki", s.109

13. *A.g.m.*, s.109.

Anadolu'nun geneline baktığımızda, Salur, Bayat, Kayı, Çullu, Danişmendlü, Akkoyunlu v.s. gibi birçok köy adı karşımıza çıkmaktadır ki bunlar büyük oranda muhtelif oymak Aşiret ve cema'atlere mensub ailelerin meydana getirmiş buldukları iskân sahalarıdır¹⁴. Köy, mezra'a, ağıl, divan gibi iskân sahalarını zaman zaman kendiliklerinden gerçekleştiren bu konar-göçer zümrelerle ilgili, bazan da, devlet tarafından sürgün yoluyla yapılan yerleştirmeler de vardı. Devlet, askerî, ticarî ehemmiyeti bulunan yol ve geçit mahallerini gözetdirmek maksadıyla olduğu gibi, yeni fethedilen bölgelerin de şenlendirilmesi maksadıyla bu mintikalara bazı göçer toplulukları iskân edebilmekte idi¹⁵.

Temelinde sosyal ve iktisâdî âmiller bulunan iskân hareketlerinden önemli bir diğeri de derviş zümrelerin, bir kısım zâviyeler etrafında oluşturdukları iskân mahalleridir.

Zâviyeler herhangi bir tarikata ait olup içerisinde dervişlerin yaşadığı ve gelip geçen yolcuların ücretsiz misafir edildiği binalardır¹⁶. Ancak mezkûr yapıların, XV. yüzyıldan itibaren, şehirlerde, abidevî çapta olanları, *imaret* olarak da adlandırılmaya başlanmış, *zâviye* tabiri ise daha ziyâde küçük tekkeler, ya da köylerde mevcut tekkeler için kullanılmaya başlanmıştır¹⁷.

Abdalân-ı Rum olarak da adlandırılan bu, henüz gazâ ruhunu taşıyan derviş zümreler, ilk devir Osmanlı sultanlarından iyi bir kabul görmüş, kendilerine zâviyeler yaptırıldığı gibi, bu zâviyeler muhtelif vakıflarla da beslenmiştir. Bu vakıflar meyânında köyleri de görmek mümkündür ki bu köyler halkının muhtelif tekâlifden muaf bulunmalarıyla da nüfuslarının arttığı söylenebilir¹⁸.

14. Osmanlı Ülkesinde mevcut Türkmen grupların yerleşme yerleriyle ilgili genel bir mâlumat için bkz. Cevdet Türkay, *Osmanlı İmparatorluğunda Oymak Aşiret ve Cemaatler*, İstanbul 1979; Mehmet Eröz "Sosyolojik Yönden Türk Yer Adları" *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri* Ankara 1984, s.43.

15. Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretleri İskân Teşebbüsü (1691-1699)*, İstanbul 1963, s.27-36; Yusuf Halaçoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmaratorluğu'nun iskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, Ankara 1988, s.58. Feridun Emecen, "XVI. Asır Başlarında Bir Göçün Tarihçesi, Gelibolu'da Sirem Sürgünleri" *Osmanlı Araştırmaları*, X, İstanbul 1990, s. 161-179.

16. A. Yaşar Ocak "Zâviyeler" *Vakıflar Dergisi (=VD)* XII, Ankara 1978, s.250.

17. *A.g.m.*

18. Meselâ Orhan Gazi'nin Yenişehir'de bir imaret yaptırıp, Şeyh Edebâlî'nin müridlerinden Hacı Hasan'ı Şeyhliğine getirmesi, Yine Bursa'da Geyikli Baba dervişlerine bir zaviye yaptırması bu meyânda zikredilebilir. Aşıkpaşazâde, *Tevârih-i Âl-i Osman*, İstanbul 1332, s.42, 46-47.

XIII. yüzyılın başlarında Bozok'ta, Keçikıran adlı köye gelerek burada meskûn ahaliyi müslüman edip orada bir zâviye kuran Emirci Sultan¹⁹'ın vakıf arazisi içerisinde bir kısım köylerin teşekkül ettiği görülmektedir. Benzer durumu meselâ Sulucakarahöyük'deki Hacı Bektaş Zâviyesi ve yine Elmalu Abdal Musa Zâviyesi için de söylemek mümkündür.

Zâviyeler gibi, câmi ve pazar mahalleri etrafında da bir iskânın teşekkül edebileceği ihtimâli vârid-i hatırdır. Ancak burada hangi unsurun, diğer unsuru beraberinde getirdiği meselesi konunun tasnifini zorlaştırmaktadır. Bazen bir cuma câmisi civarında pazar ikamesi ihtiyacının ortaya çıktığını görürken, bazen de bir pazar mahalline câmi yaptırılması ihtiyacı karşımıza çıkmaktadır²⁰. İlgili kayıtlarda görüldüğü gibi muhtemelen yeni bir yerleme yerinde ortaya çıkan ihtiyaçlar üzerinde, câmi ya da pazar ikame ettirilirken, bu oluşum çevreye yeni bir nüfusu da çekmiş olmalıdır.

Netice itibâriyle Anadolu'da Türk iskânı için tam bir sınıflandırma yapılamayacağı fikrini tekrâr etmek sûretiyle, bazen çevre ve fizik şartların, bazen iktisadi ve içtimâî şartların, bazen de her ikisinin etkisinde bir yerleşme şekli olduğunu ifâde edebilmek mümkündür. Yerleşmeyi etkileyen bütün bu şartlar dâhilinde, Ayasuluğ kazâsındaki yerleşme şekillerini inceleyebilmek mümkündür.

19. *Kühû'l Ahbâr* C. 5, S.61'den naklen A. Yaşar Ocak "Emirci Sultan ve Zaviyesi" *I.Ü.E.F. Tarih Enstitüsü Dergisi*, Sayı 9, İstanbul 1978, s.162, 167. Zaviye merkezli iskân hareketlerinin Sultanönü sancağındaki durumu için bkz. Halime Doğru, *Sultanönü Sancağı'nda Ahiler ve Ahi Zâviyeleri*, Ankara 1991; Zâviyelerin geniş miktarlara varan vakf arazileri Fatih devrinde hazine gelirlerinin artırılması için, diğer bir kısım vakıf arazilerle beraber zabt edilmiştir. Mesela Sultanöyüğü Nâhiyesinde Karageyikli zâviyesi, Eskişehir'de Ahi Mehmed Zâviyesi, Güvendük Zâviyesi, İsa Şeyh Zâviyesi, Ahi İdris Zâviyesi v.s. gibi bazı zâviyelerin bir kısım arazilerinin vakfiyeti nesh olunup timara verilmişlerdir. bkz. *BOA. MAD.* 18333, s.15, 16, 17, 19, 27. v.s.

20. Mesela 22 Ramazan 982 (5 Ocak 1575) Tarihli Tarsus Kadısına yazılan hükümde Gökçeoğlu Hüseyin'in inşa ettiği câminin civarında pazar ihtiyacından bahsedilmektedir. Yine 17 Zilhicce 982 (30 mart 1575) tarihli bir hükümde de İznik nevâhisinde Karatma? köyünde Emrullah Bâli'nin inşa ettiği câmi civarında Pazar ikamesi istenmektedir. Bkz. *BOA. Ali Emiri-Kânunî*, 292, s. 12, 143.

2. Ayasuluğ Kazâsı Çevresinde İskân ve Genel Özellikleri.

Ayasuluğ, şehir olarak, Küçük Menderes delta ovası'nın güneydoğusunda, kazâ olarak ise Büyük Menderes'in kuzeyinde yer almakta olup, bu iki nehir, kazânın iskân hayatının belirlenmesinde iki ana unsurdur. Şehir ve hinterlandının tarih içerisinde hem gelişmesi, ama daha ziyade çöküşü, özellikle Küçük Menderes nehriyle irtibatlıdır.

Ayasuluğ kazâsı, bugünkü Selçuk, Kuşadası, Söke, Germencik ve Torbalı kazâlarının topraklarından müteşekkil idi. Kazânın merkezi bugünkü Selçuk iken, kır iskân sahaları daha ziyade Selçuk civarında değil de, Balat ovası'nın kuzeybatı ucu ile Büyük Menderes'in Kuzey kıyılarında Aydın şehrinin batısına kadar olan kesimde ve yukarıda Tire'nin batısı ile Torbalı civarına kadar uzayan ve Küçük Menderes çayı'nın iska ettiği arazi üzerinde yer almakta idi. Kazâ büyük oranda tek merkezli bir idare olarak görülmekle beraber, 1467 senesinde mevcut bulunan Akçaova nâhiyesi'nin, her ne kadar nereye tâbi bulunduğu belli olmasa da mevcut köylerinden hareketle, Ayasuluğ'a dâhil olduğu anlaşılmaktadır²¹. Havuçlu, Kulfal, Çınar, Bergos, Uysal, Küblüce, Değirmenderesi, Küffar, Sürtek, Kabağlu, Ak, Dere, Ahi, Çakır Ali, Anya köylerini ihtiva eden bu nâhiye, 1473-77 senelerinde "Nâhiye" ifadesiyle zikredilmemekle beraber aynı köyleri yine ihtivâ etmekte idi. 1529 senesinde Akçaova, "tâbi-i Ayasuluğ" ya da "min tevâbi-i Ayasuluğ"²² olarak tanımlanmaktadır. Öyle anlaşılıyor ki Akçaova bir nâhiye statüsünden, XVI. yüzyılın başları itibâriyle git gide bazı köylerin bağlı bulunduğu bir köy grubu merkezi hâlini almıştır. 1530 tarihi verilerden hareketle sadece "hâne" sayılarını dikkate olarak kategorize etmeye çalışırsak Ayasuluğ kazâsı köyleri:

21. BOA. MAD. 232, s.307. Ayasuluğ kazâsı coğrafyası antik devirlerde de hemen hemen aynı mıntıkada idi. Bkz. Recep Meriç, "Antik dönemde küçük Menderes Havzasının Tarihsel Coğrafyasına Genel Bir Bakış", *Ege Coğrafyası Dergisi* 4, İzmir 1988, ss. 202-213.

22. BOA. TD. 148, s.155-156. v.d.

No	Kategori	Köy Sayısı
1	10-20 Hâneli Köyler	28
2	20-30 " "	17
3	30-40 " "	12
4	40-50 " "	7
5	50-70 " "	11
6	70 ve üzeri	6

şeklinde ve bunun dışındakiler de, 1-10 hane arasında olarak dikkati çekmektedir. 70 hânenin üzerinde bir nüfusu barındıran köyler olan, Kızılhisar, Çaflı, Söke, Demirçilü, Özgür, Hatunlu-Elenklü köyleri, hep bu ifade edilen coğrafya üzerinde yer almaktadır. Bugün hâlâ daha gerek Torbalı ovası ve gerek Selçuk ovası, bölgedeki zirâî faaliyetleri, en yoğun olduğu yerlerdir. Yine nüfusu, 50 ila 70 hâne arasında bulunan köy ve köy grupları olan Anya, Küblüce, Uşakpınarı ve Darıderesi, Savcı, Sergündüz-Adil-Çakırlı-Trabuz-Böğürtlen, Kemer, Muharremler, Tırha, Ömerbeğlü-Baklacı, Üzümlü-İsalu-Mahmudlu, Kömenos köyleri de hemen tamamen Büyük Menderes'den istifade edebilecek mıntikalarda iskân edilmişlerdir.

Kazâdaki iskâna, şekil açısından baktığımız zaman, yukarıda ifade edilen iki nehrin büyük zirâî imkânlar tanıdığı ova mıntikalarında, sık bir yerleşim tarzı hâkim şekil iken, Ayasuluğ nevisi'nin çevresi olan ve nisbeten dağlık bir arazi kabul edilmesi gereken bölgede, tabiatın izin verdiği ölçüde, ancak dağlık ve gevşek bir iskân şeklinin hâkim olduğunu gözlemlenebilmektedir. Ayasuluğ/Selçuk şehri ve civarında iskâna elverişli bölge, özellikle, hâlen Torbalı-Aydın Demiryolunun geçtiği hat olarak da ifade edilebilir.

Aynı yerleşme tarzını, Osmanlı dönemi Aydın Sancağı'nın en büyük şehri olan Tire için de söyleyebilmek mümkündür. Orada da gerek şehir ve de gerekse kır iskân merkezleri, Küçük Menderes vadisi boyunca yayılmıştır.

Ortaçağların meşhur Efes şehri civârında, Türkler tarafından Ayasuluğ olarak isimlendirilerek iskân edilmiş olan, bir zamanların önemli liman kentine yakın mıntikadaki yerleşmenin çok az dağlık ve özellikle dağlara doğru bulunması, limanın daha Türk öncesi devirde dolmuş olması ve yer yer bataklıkla-

rın mevcut olması dolayısıyla bilhassa yazın, sıtma gibi hastalıklara sebebiyet vermesi gerçeğine dayanıyor olması muhtemeldir.

Yaklaşık 700 m. yükseklikte bulunan²³ Çirkince/Şirince civarının Rumlar tarafından iskân edilmiş olmasının bu sebebe istinâd ettiği hâlâ canlı hâtıralar olarak da anlatılmaktadır.

Anadolu'da Türk iskânının önemli bir kesimin de, Osmanlı devleti'nin kuruluşunda önemli bir rol icrâ eden konar-göçer Yörük/Türkmen aşiretleri olduğu bilinmektedir. Kazâda mevcut Yörüklere ait bölümde de tasrih edileceği vech ile esâsen tam göçebe olmayıp ilk devir Osmanlı kroniklerinde "göçer-evli" olarak tarif edilen²⁴ bu gruplar, bidâyette semi-nomadizm şeklinde bir iskânı temin etmiş olup²⁵ zamanla yerleşik bir hayata geçmişlerdir. Bu süreç, yani muhtelif yörük grupların yerleşik nüfusun içerisine karışmaları, XVI. yüzyıl boyunca çok net bir şekilde takib edilebilmektedir. Ancak yörük olanla olmayanı birbirinden ayırmak için fevkâlede titiz olup, meskûn nüfusun tahrir edildiği gibi, ayrıca yörükleri de tahrir eden bir merkezi otoritenin mevcut bulunduğu ortamda, Yörüklerin yerleşik nüfus içerisine nasıl entegre olduğu, üzerinde ayrıca durulması gereken bir husustur. Osmanlı idâresi bunların her ne kadar çiftlik tasarruf etmelerine müsaade ediyorsa da, böylelerini bile, yine cema'at başlığı altında değerlendirmektedir. Ancak, daha XV. yüzyılda bile göçenle, yerleşik olanı çok net bir şekilde ayırmaktadır. Mesela Akçaova Nâhiyesi'nde *Cema'at-i Göçkünciyân* başlığı altında toplam 54 nefer olarak verilen nüfustan, 28 tanesi *göçer* 9 tanesi *çift*, 1 tanesi *nimçift*, 2 tanesi *Kara* ve 13 tanesi *mücerred*, 1 tane de *imam* olarak tasrih edilmiştir. Devletin bu konudaki titizliği, 21 Şevval 982 (3 Şubat 1575) tarihli bir hükümden de anlaşılmaktadır²⁶:

"Yörük kitâbet eden Yaya kadısına hüküm ki, Demirhan ve Kulfal nâm kimesneler gelüb kendileri yazılı raiyyet oğlu raiyyet olub yörüğe hiç vechle alâkaları olmayub ve yörüğün haymanası ve tevâbii var iken anlar yörük yazılma-

23. Alfred Philippon, *Reisen und Forschungen im Westlichen Kleinasien*, C.II., Gotha 1911, s.97

24. *Aşıkpaşazâde Tarihi*, s.74.

25. Tuncer Baykara, *Araştırmalar I*, s.63.

26. BOA. *Ali Emîrî- Kânûnî*, nr.292, s.58.

yub bizi Yörük kayd eylediler deyu bildirmeğin buyurdumki göresin defter-i cedîd-i hakâniye yazılı raiyyet oğlu raiyyet olub kadimî yörük oğlu yörük olmayub yörüğe alakaları yoğsa...."

şeklinde devam eden hükmün sonunda bu kişilerin yörük diye yazılıp rencide edilmemeleri istenilmektedir²⁷.

Böylesi bir problemin var olmasının yanında, Ayasuluğ kazâsında da yerleşmenin önemli bir unsuru yörüklerdir. Ayasuluğ şehrine mahsus vergi mua-fiyetinin, şehre bir kısım yörük grupları çektiği muhakkaktır. Bunun yanında kaza dâhilinde de, daha XV. yüzyılda bir kısım köylere tâbi olarak zikredilen gruplar mevcuttur. 1473-77 yıllarında "*Cema'at-i Yörükân*" başlığıyla mezkûr ve Ayasuluğ nâhiyesinde meskûn yörüklerle beraber²⁸ Akçaşehir karyesine tâbi "*Cema'at-i Kızılcaköy*"²⁹, Kömenos'a tâbi "*Cema'at-i Yörükân*"³⁰, Çanlı'ya tâbi *Cema'at-i Ortakçıyan*, Kemer'e tâbi "*Cema'at-i Yörükân-ı Kaşıkçılar*"³¹ var iken, yüzyılın son mufassal tahrîri olan 1575 tarihli defterde, Akçaşehir'e, Kömenos'a Kemer'e tabi cema'atlerden bahis yoktur. Bu durum vaktiyle köylere tâbi olarak zikredilen yörüklerin, yaklaşık yüz yıllık zaman dilimi içerisinde peyderpey yerleşik düzene geçmiş ve ihrâz etmekte buldukları yörük statüsünden de çıkmış olmaları ile izah edilebilir. Ancak bu tarihlerde hâlâ daha Ayasuluğ kazâsında mütemekkin olup, idârî olarak Menteşe sancağı içerisinde Peçin kazâsına tâbi, Kereme-i Buzurk, Kara İbrahim, Horzum, Kayı-yı Yahşi Beğ, İskender Beğ, Kütebarza ve müteferrik cema'atler mevcut olup, idârî olarak Menteşe sancağına tâbi buldukları için, oraya ait tahrir defterinde kayıtlıdır³². Bu cema'atler de sonraki yüzyıllarda yerleşik ahâli ile karışıp yerleşmiş olmalıdır.

27. Yörüklerin Osmanlı hukuku içerisindeki durumlarıyla ilgili olarak ayrıca bkz. İlhan Şahin "Osmanlı İmparatorluğu'nda Konar-Göçer Aşiretlerin Hukukî Nizamları" *Türk Kültürü XX/227*, Ankara 1982, ss.285-293, aynı müellif "XVI. yüzyılda Osmanlı Anadolu'su Göçebelerinin İdârî ve Sosyal Yapısı" *İ.Ü Tarih Enstitüsü Dergisi, (Prof dr. Münir Aktepe'ye Armağan)* sayı 15 /1995-97, İstanbul 1997, ss.253-264.

28. BOA. TD. 8, s. 697.

29. BOA. TD. 8 s.698

30. BOA. TD. 8 s.701

31. BOA. TD. 8 s.705

32. BOA. TD. 573, vr.15a, 17a, 30b, 34b, 35a, 36a, 37a, 71a.

Ayasuluğ kazâsındaki iskân da, yukarıda iskân merkezlerini genel husûsiyetlerinden bahsederken ifâde edilen zâviyeler ya da derviş zümrelerin pek fazla etkili olduğu söylenemez. Zirâ kır iskânına mebde teşkil edebilecek zâviyeler bulunmamaktadır. Bu durum belki şehir için bir miktar geçerli olabilir. Zâviye değil ama, bir Cuma Câmii olan İsa Beğ Câmii'nin inşâsı ile beraber etrafında zaman içerisinde bir nüfusun toplanmış olabileceği mümkün ise de, şehirde bu isimli bir mahallenin bulunmaması ilginçtir³³. Bu durum Ayasuluğ şehri bahsinde izah edilmiş olduğu için burada ele alınmayacaktır.

Ayasuluğ Kazâsı'nda, kır iskânın en kesif olarak kendisini gösterdiği merkezler köylerdir. Yukarıda idâri bir ünite olarak, köy kavramının tarihsel gelişimi *kuy* kelimesinden gelmiş olduğu şekliyle izah edilmiş ve fonksiyonu da tasrih edilmiş idi.

Dikkat edilirse Ayasuluğ kazâsında köy, bir idârî ünite olarak, nüfus noktasında herhangi bir kritere bağlı değildir. Mesela, 1530 tarihi itibâriyle kazâ içerisinde 89 hâne ile Çañlu, 87 hâne ile Söke en kalabalık köy olarak tahrir edilmiş iken, aynı tahrîrde 2 hâneli Arvalya, 3 hâneli Argavlu ve yine 3 hâne ile de Yuvacalu aynı şekilde köy olarak tesbit edilmişlerdir. 1512 senesinde 27 hâne, 1530'da 32 hâne nüfusa sahip, Ayasuluğ Kazâsı içerisinde büyük sayılabilecek bir köy iken, 1575 tarihinde *hâli* kaydıyla verilmiş olan Turnacı köyü, *hâli* olarak vasıflandırılmış olmasına rağmen, köy olarak nitelendirilmiştir. Bu durum 1512 senesinde 6 hâne ile mukayyet olan Halil Depecüğü için de böyle olup, köy, 1530 ve 1575 senelerinde *hâli* kaydıyla verilmiş olmasına rağmen hâsıl yazılmış ve köy olarak tesbit edilmiştir³⁴.

Ayasuluğ'da iskân coğrafyası açısından en büyük değişiklik, Sığla Sancağı'nın teşekkülüyle meydana gelmiş ve 17 köy ve köy grubu, kazâdan ayrılarak yeni sancak içerisinde teşkil edilen Akçaşehir kazâsına bağlanmıştır³⁵. Bu gelişme, Ayasuluğ Kazâsı'nın, bütün XVI. yüzyıl boyunca takib edebildiğimiz

33. Cuma câmilerinin Türk şehirlerindeki iskânın belirlenebilmesi husûsündaki önemleri için bkz. Tuncer Baykara, "Ulucami, Selçuklu Şehrinde İskânı Belirleyen Bir Kaynak Olarak" *T.T.K. Belleten*, C.LX/227, Nisan 1996, ss. 33-57.

34. Osmanlı Dönemi Lâzıkıyye kazâsında da, nüfusun idâri birim olarak köyü belirleyemediğinin tesbiti için bkz. Turan Gökçe; *XVI-XVII. Yüzyıllarda Lâzıkıyye (Denizli) Kâzası*, İzmir 1994, (E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi) s. 201-202.

35. *BOA. TD. 537, S:230-244; T.K.G.M.KK. TD. 167, nr.111b-118b.*

ölçeğinin bozulmaya başlanmasının ilk önemli gelişmesidir ki XVII. yüzyıla beraber kazâ, önemini artık iyice yitirmiş olarak karşımıza çıkacaktır.

Kazâda yer yer iskân merkezi olarak da karşımıza çıkan bir diğer unsur mezra'a olup, kelime olarak her ne kadar ziraat yapılan yer anlamında ise de, iskân coğrafyası üzerinde, bazen bir mikdar nüfus ile de karşımıza çıkabilmektedir. Ayasuluğ Kazâsı'nda, içerisinde nüfus barındıran iki mezra'a bulunmaktadır. Bunlardan birisi Menteşecik mezra'ası olup, 1474-77'de 12 hâne, 5 mücerredi, 1530 senesinde toplam 6 hâneyi barındırmaktadır. 1575'de ise sadece bir ziraat mahalli haline gelerek nüfus bulunmamakta idi³⁶. İkinci mezra'a ise Anbarcık mezra'asıdır. 1473-77'de nüfusu olmamakla beraber, 1512'de 4 hâne, 1 mücerred, 1530'da, 5 hâne ve 1575'de de 5 hâne, 2 mücerredlik nüfusu mevcuttur³⁷. Zaman zaman da bir köy hüviyetini hâiz iken, mezra'a seviyesine düşen idârî ünitelere de tesadüf etmek mümkündür. Mesela 1473-77 senelerinde 13 hâne, 1 mücerred ve 1.329 akça vergi hâsılı ile mukayyet bulunan³⁸ *Küffarân-ı Akçaova* köyü, 1512 senesinde yine karye olarak mütâlâa edilmiş ve şöyle bir şerh düşülmüştür:

"Zikrolunan karyenin cema'ati fevt olub hemen bir koca kâfir kalub ol dahi Ayasuluğ keferesi içine girüb Ayasuluğ keferesiyle bile yazıldı hâliya Değirmenderesi reâyâsı ziraat ederler.³⁹"

Bir sonraki, 1529 senesine ait tahrirde ise *Mezra'a-i Küffar* başlığıyla kaydolunmuş olup, yine yukarıdakine benzer bir şerh ile ahâlisinin helâk olması üzerine, Değirmenderesi ahâlisinin tasarrufunda kaldığı ifâde edilmektedir⁴⁰. 1530 senesiyle beraber, Ayasuluğ kırsalında değil, şehir mıntıkasında 10 adet mezra'a olduğu gözlenmektedir ki bunlar "*Mezârî' der kurb-ı Ayasuluğ*" başlığı altında tafsil edilmektedirler⁴¹. Bu mezra'alarda herhangi bir nüfus mevcut olmayıp, muhtemelen şehir ahâlisinin ziraat sahaları olmalıdır.

36. M.C. 0,116/6, 30b; BOA. TD. 148, s. 249; BOA. TD. 537, s.218.

37. M.C. 0,116/6, vr.19a; BOA. TD. 87, s.50; BOA. TD.. 537, s.181.

38. BOA. TD. 8, s.583.

39. BOA. TD. 87, s.15.

40. BOA. TD.148, s. 162.

41. BOA. TD.148, s. 254; BOA. TD. 537, s. 219.

Hernekadar Ayasuluğ kazâsı çiftliklerinde (piyade çiftlikleri değil) iskân bulunmuyor ise de, iskân mahalleri olan köylerden bazılarının mütemmimi olarak zikredilmiş olmaları hasebiyle, olanları da iskân coğrafyası içerisinde mü-tâlâa etmek lâzımdır. XV. yüzyılın sonlarında kazâda beş adet çiftlik tesbit edilebilmiştir. Bu durum, 1512 senesinde de böyle olup, 1530 ile beraber sayıları ilk defa 11'e çıkmış, 1575 senesinde ise iki tanesi Akçaşehir Kazâsı'nda kalmak kaydıyla 9'a düşmüştür. Aşağıda bütün kır iskân merkezlerinin teker teker ele alınması esnâsında bunlar da tasrih edileceklerdir.

Başka bir iskân sahasında piyade çiftlikleri olup Ayasuluğ'da üç ana merkez halinde (Yaya başılık) teşkilatlanmıştır. Bunlar: Ayasuluğ, Uşakpınarı, Manisacuk'tur. Bu çiftlikler önemli miktarda arazi sahibi olup, hayli nüfusu da barındırmakta idi ki bu konu da piyade çiftlikleri meyânında tahlil edilecektir.

Sonuç olarak kazâdaki köy ve köyaltı iskân mahallerini şu başlıklar altında toplamak mümkündür.

1. Köy iskân mahalleri
2. Köyaltı iskân mahalleri
 - a) Mezra'alar
 - b) Çiftlikler.

TABLO: IV. XV-XVI YÜZYILLARDA AYASULUĞ KAZÂSINDAKİ KÖY VE KÖYALTI İSKÂN MERKEZLERİ

Köy ve Köyaltı İskân Merkezleri	1473-77			1512			1530			1575		
	Köy Çiftlik Mezra	Vakıf	Toplam	Köy Çiftlik Mezra	Vakıf	Toplam	Köy Çiftlik Mezra	Vakıf	Toplam	Köy Çiftlik Mezra	Vakıf	Toplam
Köy	116	14	130	106	14	120	111	14	125	94	14	108
Mezra'a	4	8	12	6	8	14	17	8	25	16	8	24
Çiftlik	3	2	5	3	2	5	9	2	11	7	2	9

Tablo, BOA. TD. 8; BOA. TD. 87; BOA. TD. 166; BOA. TD. 537 ve M.C. nr. O 116/6'daki veriler ile tanzim edilmiş olup, 166 numaralı defterde tasrih edilmiş olan, vakıf mezra'a ve köyler, ilk iki tahrir yıllarına ait vakıf defterleri olmadığı için onlara da teşmil edilmiştir. Yine BOA. TD. 166 numaralı defterin hazırlanmasına Aydın Sancağı için esas itihaz edilen BOA. TD. 148 numaralı defterde (1529) vakıf haricindeki mezra'a sayısı 16 olup burada 17 olarak mukayyettir.

B. Köyler ve Köyaltı İskân Mahalleri

1. Köyler

Ahi⁴²: 1467 senelerinde Ayasuluğ'a tâbi Akçaova'ya bağlı ve 10 hâneli bir köydür. Hemen sonrasında 1473-77 yıllarında yapılan tahrîrde, 6 hâne, 1 mücerreden müteşekkil ve 2.500 akça vergi hâsılı ile kaydedilmiştir. Köyde bu yıllarda buğday, arpa ve sair hubûbât ile pamuk ve az miktarda da susam ziraati yapılmaktadır. 1080 numaralı tarihsiz tahrîr defterinde 3 hâneli bir köy olup, hâsıl, Çakır Ali köyüyle birlikte verilmiştir. Dikkat edileceği üzere köy, 1467 tarihinden sonra nüfusen azalma göstermekte olup bu son zikredilen tahrîrde de başka bir köy ile beraber zikredilmiş olması ve köye sonraki tahrîrler, tesâdüf edemeyişimiz, köyün yokolmuş ya da Çakır Ali köyünün içerisinde mütâlâa edilmiş olmasıyla izah edilebilir.

Ağzıkara⁴³: Ayasuluğ şehri'nin içerisinde yer almadığı, ancak özellikle Ayasuluğ kalesinin timarların göstermesi açısından ve tarihinin daha erken olması dolayısıyla önemli olan Aydın Sancağı'nın elimizdeki en erken tarihli ikinci defteri, 1467 tarihli mufassalda, 6 hâne ve 2.634 akça hâsıl ile Ayasuluğ Kalesi timarları arasında zikredilmiştir. Köy, XV. yüzyılın başına ait defter parçasında Çaşnigir Sinan Beğ timarı olarak 3 nefer ve 3.375 akça hâsıl ile mukayyettir. Bu defterden, köyde vaktiyle çeltik ziraatinin yapıldığı ve 40 kulbur tohum ekildiği de anlaşılmakta olup, hâl-i hâzırda pınarın suyu olmadığı için çeltik ekilemediği ancak ekildiği takdirde hâsıl getirebileceği de belirtilmektedir. XVI. yüzyılın başına ait bir defter parçası, köyü, Gazi Hasan Beğ timarı ve 5 hâne, 5.000 akça hâsıl ile kaydetmiştir. 1512 tarihli mufassalda, 19 hâne olarak tahrir edilen köyün hâsılı 7.920 akça olup, bu hâsıl içerisindeki çeltiğin payı ise 510 akçadır. 1512 tarihinde 6.952 akça hâsılı olan köyün çeltikleri 3.082 akça ile dört timar dâhilindedir. Bu durum, 1529 tarihinde de aynı şekildedir. 1529 tarihinde 16 hâne, 5 mücerred ve 1 kara'dan oluşan köyü toplam hâsılı 6.952 akça olup, çeltik öşrü 170 akçadır. Köy hemen aynı tarihli bir timar defterinde aynı hâsıl ile Mehmet

42. BOA. MAD. 232, s.311; BOA. TD. 8, s.589; BOA. TD. 1080, s.9,

43. BOA. TD. 232. s.181; MC. 0.82, s. 9; BOA. TD. 87, s.62; BOA. TD. 66 s.18, 25, 33; BOA. TD. 148 s.215; BOA. TD. 139. s.33, 38, 47, 48; BOA. TD. 166, s.413; BOA. TD. 537, s.192 TKGM.KK.TD. 167, vr.94b; TKGM.KK.TD. 302, vr.47a .

İnegöllü'nün zeâmeti olarak gösterilmiştir. Nüfus ve hâsılı 1530 tarihli muhasebe defterinde de aynı rakamlarla kaydedilen Ağzıkara, 1575 tarihinde 23 hâne, 3 mücerred olarak nüfusunda bir kısım artış olmak sûretiyle ancak, hâsılı 6.000 akçaya düşmüş olarak gösterilmiştir. Bu hâsılın içerisinde çeltiğin payı 2.582 akça olup, köyde çeltik ziraatinden başka muhtelif hubûbât ve bakliyat üretiminin de olduğu görülmektedir.

Ak44: Aydın Sancağı'nın 1467 senesine ait tahrîrinde Akaçaova'ya bağlı olarak gösterilen Ak, 12 hânedan müteşekkil bir köydür. 1473-77 senelelerinde, 14 hâne ve 3 mücerred'in yaşadığı köyün toplam vergi hâsılı 600 akçadır. 1512 senesinde, 15 hâne, 1 mücerred, 3 pîrden oluşan köyün hâsılı ayrıca verilmeyip bir köy grubu içerisinde dâhil olmak kaydı ile yazılmıştır. Bu tarihte padişah hassı kapsamında mütâlâa edilmiş olan Ak karyesi, düşürülmüş olan bir derkenara nazaran, vaktiyle Ahi Sultan isimli bir derviş'in vakıflarını barındırmakta iken defteri-i kâdimde bulunmadığı için timara verilmiştir. Hemen yakın tarihlere ait iki timar defterinde de köy grubunun toplam hâsılı 85.032 akça olarak zikredilmiştir. Ak, 1529 senesinde yine Akçaova'ya bağlı ve padişah hassı dâhilinde bulunup 11 hâne, 4 mücerred ve 1 imamdan müteşekkildir. 1530 tarihli Anadolu Vilayeti muhasebe Defteri'nde de aynı rakamlarla mukayyed bulunan köy, yüzyılın son çeyreğinde, 1575 tarihli bilgiler, nazaran 23 nefer, 1 imamdan oluşmaktadır. Üzerinde târih kaydı bulunmayan 1080 numaralı tahrir defteri, köyü 14 hâne ve 3 mücerred olarak yazmaktadır. 1573-74 tarihli timar defterinde 20.998 akça ile timar kapsamında mütâlâa olmuştur.

Akçasulu45: Bugünkü Torbalı'nın kuzeybatı tarafında bulunmakta idi. Köy, 1512 tahririnde Hortena'ya tâbi olarak verilmiş olup, 30 hâne, 2 mücerred ve 1 imamdan müteşekkil bir nüfusa sahip idi. 1528-29 senesine ait tahrirde 34 hâne, 1 mücerred ve 1 imam ile kaydolanmış olup, hemen ertesi seneye ait Anadolu vilayeti muhasebe icmâl defterinde de yine aynı nüfus ve yine Hortena

44. BOA. MAD. 232, s.311; BOA. TD. 8, s. 588; BOA. TD. 87, s.11, BOA. TD. 66, s. 15; BOA. TD. 139, s.29; BOA. TD.148, s.158; BOA. TD. 166, s. 409; BOA. TD. 537, s.259; TKGM. KK. TD. 167. vr.78a; BOA. TD. 1080, s.8; TKGM. KK. TD. 289, vr.83b.

45. BOA. TD. 87 s.42; BOA. TD.148, s.139; BOA. TD.166, s.412. Bu defterin neşrinde köy Akçahavlu olarak okunmuştur. bkz. 166 Numaraları Muhasebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri, Ankara 1991, s.133 (BOA. TD. 166 Neşir).

İnegöllü'nün zeâmeti olarak gösterilmiştir. Nüfus ve hâsılı 1530 tarihli muhasebe defterinde de aynı rakamlarla kaydedilen Ağzıkara, 1575 tarihinde 23 hâne, 3 mücurred olarak nüfusunda bir kısım artış olmak sûretiyle ancak, hâsılı 6.000 akçaya düşmüş olarak gösterilmiştir. Bu hâsılın içerisinde çeltiğin payı 2.582 akça olup, köyde çeltik ziraatinden başka muhtelif hubûbât ve bakliyât üretiminin de olduğu görülmektedir.

Ak44: Aydın Sancağı'nın 1467 senesine ait tahririnde Akaçaova'ya bağlı olarak gösterilen Ak, 12 hânedan müteşekkil bir köydür. 1473-77 senelelerinde, 14 hâne ve 3 mücurred'in yaşadığı köyün toplam vergi hâsılı 600 akçadır. 1512 senesinde, 15 hâne, 1 mücurred, 3 pîrden oluşan köyün hâsılı ayrıca verilmeyip bir köy grubu içerisinde dâhil olmak kaydı ile yazılmıştır. Bu tarihte padişah hassı kapsamında mütâlâa edilmiş olan Ak karyesi, düşürülmüş olan bir derkenara nazaran, vaktiyle Ahi Sultan isimli bir derviş'in vakıflarını barındırmakta iken defteri-i kâdimde bulunmadığı için timara verilmiştir. Hemen yakın tarihlere ait iki timar defterinde de köy grubunun toplam hâsılı 85.032 akça olarak zikredilmiştir. Ak, 1529 senesinde yine Akaçaova'ya bağlı ve padişah hassı dâhilinde bulunup 11 hâne, 4 mücurred ve 1 imamdan müteşekkilidir. 1530 tarihli Anadolu Vilayeti muhasebe Defteri'nde de aynı rakamlarla mukayyed bulunan köy, yüzyılın son çeyreğinde, 1575 tarihli bilgiler, nazaran 23 nefer, 1 imamdan oluşmaktadır. Üzerinde târih kaydı bulunmayan 1080 numaralı tahrir defteri, köyü 14 hâne ve 3 mücurred olarak yazmaktadır. 1573-74 tarihli timar defterinde 20.998 akça ile timar kapsamında mütâlâa olmuştur.

Akçasulu45: Bugünkü Torbalı'nın kuzeybatı tarafında bulunmakta idi. Köy, 1512 tahririnde Hortena'ya tâbi olarak verilmiş olup, 30 hâne, 2 mücurred ve 1 imamdan müteşekkil bir nüfusa sahip idi. 1528-29 senesine ait tahrirde 34 hâne, 1 mücurred ve 1 imam ile kaydolunmuş olup, hemen ertesi seneye ait Anadolu vilayeti muhasebe icmâl defterinde de yine aynı nüfus ve yine Hortena

44. BOA. MAD. 232, s.311; BOA. TD. 8, s. 588; BOA. TD. 87, s.11, BOA. TD. 66, s. 15; BOA. TD. 139, s.29; BOA. TD.148, s.158; BOA. TD. 166, s 409; BOA. TD. 537, s.259; TKGM. KK. TD. 167. vr.78a; BOA. TD. 1080, s.8; TKGM. KK. TD. 289, vr.83b.

45. BOA. TD. 87 s.42; BOA. TD.148, s.139; BOA. TD.166, s.412. Bu defterin neşrinde köy Akçahavlu olarak okunmuştur. bkz. 166 Numaraları Muhasebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri, Ankara 1991, s.133 (BOA. TD. 166 Neşir).

tevâbiinden olarak zikredilmiş olup tevâbiyle berâber ki, Torbacı ve Kuruncu da dahildir. Toplam hâsılları 20.000 akçadır.

Akçaşehir⁴⁶: XV ve XVI. yüzyılın ikinci yarısına kadar Ayasuluğ merkeze bağlı bir köy iken, daha sonra, kendisine bir kısım köylerin bağlı bulunduğu bir nâhiye merkezi gibi ittihâz olunmuş ve 1575 senesinden sonra yapılan yeni düzenleme ile Sığla Sancağı'nın teşkil olunması sonrasında, mezkûr sancak içerisindeki idâri düzenleme esnasında, aynı isimli kazânın da dâhilinde bulunmuştur. Aydın Sancağı'nın XV. yüzyıla ait en düzenli tahrîr olan ve 1473-77 senelerinde tanzim edilmiş olan defterde, Akçaşehir ve Kızılca karyesi ile Akçaşehir'e tâbi *Cema'at-i Kızılköy* ve *Cema'at-i Ortakçıân-ı Akçaşehir* ve *Kızılca köy'e tâbi Savcı* karyesi beraber bir ünite halinde kaydedilmiştir. Mezkûr tahrirde köy, 88 hâne, 11 mücerred olarak tesbit edilmiştir. Toplam hâsıl 48.000 akçadır. 1409-1500 tarihli bir tahrir parçasında ise Aydın Mirlivâsı Mustafa Bey hassı meyânında mütâlâa edilen ünite, toplam 24.000 akça hâsıl ile kaydedilmiştir.

XVI. yüzyılın ilk mufassalı olan 1512 tarihli defterde ünite içerisinde Akçaşehir ve Kızılca yine Mirlivâ hassı olarak 42 hâne, 7 mücerred, 1 pir, 1 ma'sum, 1 imam olarak kaydedilirken, Akçaşehir'e tabi *Cema'at-i Kızılca köy* ve *Cema'at-i Ortakçıân-ı Akçaşehir* ve *Kızılca köy* 5 hâne olarak ayrıca tesbit edilmiştir.

Bu vakte kadar Mirlivâ hassı dahilinde bulunan Akçaşehir, yakın tarihli bir Timar defterinde, Timar kapsamında mütâlâa olunarak 285, 8000, 9000 ve 415 akçalık dört timara taksim olunmuştur. Yine Akçaşehir'in ihtisâb gelirleri de timar içerisinde değerlendirilmiş olup Anya, Ezine ve Dirmil'in ihtisâb gelirleriyle beraber toplam 10.500 akça olarak kaydedilmiştir. 1529 tarihi mufassal tahrir defterinde 46 hâne, 18 mücerred ve 1 hatib olarak kaydedilirken *Cema'at-i Kızılca köy*, 8 hâne, 4 mücerred ve 1 imam, yine *Cema'at-i Ortakçıân-ı Akçaşehir* ve *Kızılca köy* de 4 hâne, 2 mücerredten müteşekkil olarak tesbit edilmiştir. Bütün bu ünitenin toplam hâsılı ise 25.700 akça olup ihtisab gelirleri ise yine yu-

46. BOA. TD. 8. s.698-700; M.C. nr.0.82, s. 8; BOA. TD. 87 s.25. BOA. TD. 66, s.8,20, 36, 39. BOA. TD. 148, s.17-173, 180; BOA. TD. 139, s.11, 24, 50, 53; BOA. TD. 166, s. 411, BOA. TD. 537 s.230-244; TKGM.KK.TD. 167, vr.111b-118b, TKGM.KK.TD. 289, s. 89b. TKGM.KK.TD. 302. s.

karıda zikredildiği gibi, Anya, Ezine ve Dirmil ile beraber 10.500 akçedir. 1530 tarihli muhasebe defterinde de önceki rakamlarla kaydolunmuş bulunan köy, 1573 tarihinde 30.235 akçalık timardır. Aydın Sancağı'ndan İzmir ve Ayasuluğ ile Menteşe Sancağı'ndan Balat'ın ifrâzıyla teşkil olunan Sığla sancağının mufassal defteri olan 1575 tarihli tahrirde, Akçaşehir, ayrıca bir kazâ hüviyetinde ortaya çıkmış olup, bünyesinde yine aynı isimli köyü de ihtiva etmekte olduğu gibi, vaktiyle Ayasuluğ'a tâbi olan bir kısım köyler de ona bağlanacaktır ki bu köyler sırası geldikçe ifâde olunacaktır. Bu mezkûr tahrirde Akçaşehir, 26 hâneli bir köy olarak kaydedilmiş bulunmaktadır.

Akkoyunlu⁴⁷: XV. yüzyıla ait olmak üzere Akkoyunlu ile ilgili herhangi bir bilgiye tesadüf edemedik. 1512 tarihinde 18 hâne, 5 mücerred ve 1 masum, 7.132 akça vergi hâsılı ile kaydolunmuştur. Köyde buğday, arpa ve sâir hubûbâtın ziraati yapıldığı gibi, 427 akçalık resm-i ganem, bir mikdar da hayvancılığın var olduğunu göstermektedir. Az miktarda çeltik ziraati yapılmakta olan köy, muhtemelen nehir kenarında bulunmakta idi. 1512 tarihinde köy, 9.000 akçalık hâsıl ile Ayasuluğ kalesi timarlarından olup, kethüdâ ile 13 neferin toplam 18.927 akçalık timarı içerisinde yer almaktadır (nisbeti %49.2). 1529 tarihinde de yine aynı hâsıl ile mukayyettir. 1529 tarihinde 16 hâne, 3 mücerred ve 1 sagirden oluşan köy içerisinde ayrıca 10 hânelik bir yörük grup da kaydedilmiştir. Dolayısıyla köyün toplam hâne sayısı 26'dır. Resm-i genem bu yıl azalarak 327 akçaya düşmüş olup, buğday ve arpa ziraati sâir zirâi ürünler içerisinde ilk sırada yer alırken, 385 akça ile ta'sir edilen miktarda da pamuk ziraati mevcuttur. Toplam hâsıl ise 9.000 akçadır. 1530 tarihli muhasebe defterinde 66 hâne, 3 mücerred ve yine 10 hânelik cema'at-i yörükân ile toplam 76 hâne olarak yazılmış olması, mufassal ile arada bu kadar büyük nüfus farkının bulunmasını ancak bir yazım hatası ile izah edebilmek mümkün görülmektedir. Köyün hâsılı, yine 9.000 akçadır. Yüzyılın son çeyreğine ait rakamlara nazaran Akkoyunlu, 14 hâne yerleşik nüfus ile Saruhan ve sâir yerlerde oturup rüsûmları buraya yazılan Yörük cema'atinden 36 hâne ki toplam 50 hânedan müteşekkil ve 11.600

47. BOA. TD. 87, s.63; BOA. TD. 66, s.184; BOA. TD. 139, s.154; BOA. TD. 148, s.217; BOA. TD. 166, s.415; BOA. TD. 537, s.194; TKGM. KK. TD. 167, vr.95b-96a; TKGM. KK. TD. 302, vr 91a, 95b-96a, 99b-100a; BOA. TD. .842. s.66; BOA. Ruznâme. 40, s.356.

akça hâsıllı bir köydür. Mezkûr hâsıl içerisinde 2.240 akça ile buğday öşrü ilk sırada yer almakta olup, ağnam resmi 398 akçadır. 1582 tarihinde yine aynı hâsıl ile muhtelif timarlara konu olan köy, XVII. yüzyıl sonuna kadar aynı hâsıl ile yazılmıştır.

Andoz⁴⁸: XV. yüzyıla ait kayıtlarda tesadüf edilemeyen Andoz ile ilgili ilk bilgilerimiz, XVI. yüzyıl başlarında, 1512 tarihinde başlamaktadır. Bu tarihte Hacim Paşa'nın hassı dâhilinde bulunan Andoz, 56 hâne 14 mücerred ile kazânın büyük köylerinden bir tanesidir. Köyün vergi hâsılı 15.067 akça olup bu hâsılın yarıya yakın kısmı 7.500 akça ile buğday öşrüdür. Bu miktarı arpa ve alef takip etmektedir. Yakın tarihli bir timar defterinde Mehmed v. Ramazan'ın uhdesinde olan diğer köylerle beraber 11.067 akçalık timar içerisinde yer almaktadır. Bu durum, yine yakın tarihli diğer bir timar defterinde de aynıdır. 1529 tarihinde 39 hâne ve 12.567 akça hâsıl ile yazılmış olan köyün en büyük üretimi yine 5.200 akça öşr ile buğdaydır. Bu tarihli kayıtlara nazaran köyde ayrıca 9 hâne, 1 mücerredten oluşan bir yörük cema'ati "*Cema'at-i Yörükân-ı Kömenos*" ismiyle kaydedilmiştir. 1530 tarihli muhasebe defterinde 11 hâne, 1 mücerred ile *Kayala* ve *Ece* köyleriyle beraber kaydedilmiş olup, hâsıl yine 12.567 akçadır. 1575 tarihinde 35 hâne, 11 mücerred, 2 imam olarak yazılan köyün toplam hâsılı 15.194,5 akça olup bu hâsıl içerisinde arpa öşrü 3.840 akça ile ilk sırada yer alıp onu 3.248 akça ile buğday öşrü takip etmektedir. Yine 18 hâne ve 10 mücerredten müteşekkil *Cema'at-i Yörükân-ı Kömenos* da köy içerisinde ayrıca kaydedilmiştir. Buradaki ifâdeden, bu cema'atin sayısının biraz daha fazla olabileceği de anlaşılmaktadır. Zira, tahrir sırasında cema'atden bazı kişilerin gelip yazılmadıkları ifâde edilerek, her nerede bulunurlarsa rüsumlarını sipâhiye edâ etmek hususunda inâd eylememeleri de ifade edilmiştir. Mezkûr cema'atin hâsılları ile 5.500 akçadır.

48. BOA. TD. 87. s.24-25; BOA. TD. 66, s.19; BOA. TD. 139, s.34/1; BOA. TD. 148, s.172, 252; BOA. TD. 166 s. 411, BOA. TD. 537, s.177-78, 222; TKGM. KK. TD.167 vr.87a, 109a, 109b.

Anya⁴⁹: Bugünkü Kuşadası ile Soğucak civarını da icine alacak şekilde bulunan bölgeye Osmanlı öncesi dönemde verilen isimdi (Ania). W. Heyd, Ania dolaylarındaki limanın Ceneviz ve Pizza'lı korsanların yatağı olduğundan bahseder ki, bu liman, muhtemelen Kuşadası limanı olmalıdır. Ayasuluğ limanı faslında da ifade edildiği üzere, daha Bizans döneminde dolmuş bulunan Alasuluğ (Efes) Limanına dair kayıtlar Osmanlılar döneminde de mevcuttur. Ancak, fiziken Osmanlı döneminde böyle bir limanın olması mümkün değildir. Dolayısıyla Alasuluğ limanı diye adlandırılan bir limanın olması zarureti vardır. Biz, daha orta çağlardan beri kullanılan Kuşadası limanının Osmanlılar döneminde ifade edilen, Ayasuluğ limanı olduğunu düşünmekteyiz. Ania ve Kuşadası isimlerinin biri biri ile bağlantısı, Osmanlı vesikalarında iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki *Anya nâm-ı diğer Kuşadası* ve ikincisi de *Anya ma'a Kuşadası* şeklindedir. Bu tarz ifadeler Anya'nın hem Kuşadası'nın hem de o mıntıkanın adı olduğu şeklinde yorumlanabilir ki, bugün Soğucak civarı, Deniz'den hayli içeride olmasına rağmen, halk arasında Anya-Hanya şeklinde de ifade edilmektedir. Kuşadası, aşağıda ifade edileceği üzere, padişah hassı meyanında ifade edilen bir karye iken, sonraki dönemlerde Cerrah Mehmet Paşa'nın mülkü olup, onun ölümü üzerine, 1617 senesinde Öküz Mehmed Paşa'ya temlik olunmuş ve bilindiği üzere o, burada bir iskele ve kervansaray bina ettirmiş idi. Bu devirlerde Kuşadası'nda haftada bir defa olmak üzere pazar da kurulmakta idi. 1631-32 senelerinde ise Kuşadası'na mülkiyet üzere, Safiye Hanım Sultan mutasarrıf idi.

Kuşadası kalesi yerine getirmekte bulunduğu hizmetlerden dolayı te-

49. W. Heyd, Yakın Doğu Ticaret Tarihi, E. Ziya Karal, Terc., Ankara 1975, s. 604; Wolfgang Müller, "Kuşadası und Yeni - Foça, Zwei Italienische Grundungstade des Mittelalters, *Istanbul Mitteilungen* Band 25/1975, Tübingen 1975; Cahit Telci Hicrî 1135/M. 1723 tarihli Kuşadası Gümrük Defteri, *Tarih İncelemeleri Dergisi XII*, İzmir 1997, ss. 135 - 154; Sonia Anderson, *An Englih Consul in Turkey: Paul Rycaut at Symirna 1667 - 1678*, Oxford 1989, s. 165; J. B. Tavernier, *XVII. Asır Ortalarında Türkiye Üzerinden İran'a Seyahat*, Çev.: Ertuğrul Gültekin, İstanbul 1980; Pitton de Tournefort, *Relation du'n Voyage du Levant*, London 1718, s. 403; M. L. de Forbin, *Voyage Dans le Levant en 1817 et 1818*, Paris 1819, s. 54; Daniel Gofman, *İzmir ve Levanten Dünya*, Çev.: Ayşen Anadol, Neyyir Kalaycıoğlu, İstanbul 1995, s. 33; *Evlîya Çelebi Seyahatnamesi IX*, İstanbul 1935, ss. 141-146; *BOA. MAD. 18003*, s. 17-19; *BOA. MAD. 232*, s. 313; *BAO. TD. 8*, s. 579; *BOA. TD. 87*, s. 7; *BOA. TD. 148*, s. 155; *BOA. TD. 537*, s. 158; *BOA. TD. 806*, s. 260; *BOA. MAD. 3098*, s. 9; *BOA. Kamil Kepeci 2791*, s. 19; *BOA. A. DFE. 77*; *BOA. D. HMK. 22082*; *BOA. MD. LXXX. s.538*; *BOA. MD. LXXXV.*, s. 122/264, 86/117; *BOA. MD. LXXIV. s. 107/360*; *BOA. MAD. 290*, s. 8; *BOA MAD. 15169*, s. 6-8; *İ.A.K. MC. B. 21*, s. 11a

kâliften muaf olmakla beraber, devletin, satışını men ettiği metanın dışarıya gönderildiği önemli bir kaçakçılık limanı olma özelliğini daima muhafaza etmiş idi. Evliyâ Çelebi'nin limanının 500 kadirge aldığı şeklindeki biraz abartmalı görülen ifadelerine nazaran XVIII. yüzyıldan sonra limanın, Osmanlı ticaretinde önemli bir yerinin olduğunu söyleyebiliriz. Hatta, Kuşadası Limanı'nın bu işlek hali İzmir tüccarının kazançlarına mani olduğu için bu tüccarlar hükümete şikâyetle bulunarak, Kuşadası Limanı'nın hârici ticarete kapatılmasını istemişlerdir ki Tournefort, bu devirde limanın askerî nielikli bir liman olduğunu ifade eder.

Osmanlı Devri Kuşadası ile ilgili bilgilerimiz sancağın 1421-38 yılları arasında tanzim edilmiş olan defterinde mevcut olup, Ayasuluğ'a tâbi *Kadimî has* olarak ifade edilmiş 59 hâne (7 çift, 50 kara, 2 ortak) ve 5 bîve den müteşekkil, 8.900 akça hasıllı bir köydür. Hayvancılık ve çeltik ziraatinin önemli bir iktisadî faaliyet olarak görüldüğü köy, 1467 tarihli mufassal defterde toplam 23 hâne olarak ifade edilmiş ve hâsılı padişah hassı'na dâhil diğer köylerle beraber toplam 34.871 akça içerisinde mütâlâa edilmiştir. 1473-77 senelerinde 33 hane, 8 mücerred, 2 ortak ve 9.478 akça hâsıl ile padişah hassına dâhildir. 1512 senesinde köyün nüfusu artmış, 51 hâne, 21 mücerred ve 3 ortağı barındırır hale gelmiştir. Hâsıl ise yine müstakilen verilmemiş, diğer hassa dahil olan köyler ile beraber toplam 66.485 akça içerisinde değerlendirilmiştir. 1529'da 52 hânedan müteşekkil Anya'nın hâsılı yine 85.032 akçalık toplam has gelirleri içerisinde dâhildir. 1575 senesinde nüfus haylice artmış, 82 nefer (25 mücerred) olarak deftere kaydedilmiştir. 1667-68 tarihlerine ait mufassal defterde ise bir kaza hüviyetinde karşımıza çıkan Anya'nın 11 mahallesi mevcut olup, kalesinde ise 107 nefer mustahfız mevcut idi. Toplam nüfus ise 660 neferden oluşmakta idi.

Argavlu⁵⁰: Hâlen Söke'ye bağlı ve Söke-Ortaklar arasında mevcuttur. XV. yüzyıl kayıtlarında tesâdüf edilemeyen köye ait ilk bilgilerimiz 1512 senesine ait olup, köy bu tarihte 11 hâne, 2 mücerred ve 1 imam olarak kaydedilmiştir. Köyün toplam hâsılı 7.872 akça olup muhtelif hubûbât ve bakliyât ile 200

50. BOA. TD. 87, s.73; BOA. TD. 139 s. 37; BOA. TD.148 s. 227; BOA. TD. 166. s. 413; BOA. TD. 537 s.201; TKGM. KK. TD.167, vr. 999; BOA. TD. 731. s.264, 266; BOA. TD. 842. s.56, 58, 62; TKGM. KK. TD. 302, s.52a, 54b, 58b.

akça öşre tekâbül edecek miktarda çeltik üretiminin olduğu görülmektedir. 1529 tarihinde aynı miktarda hâsıl ile Mustafa'nın timarı dâhilinde bulunan köy, 1529 tarihli mufassal defterde nüfusu bir miktar azalarak 3 hâne, 3 mücerred, 1 imam ve toplam 6.980 akça hâsıl ile yazılmıştır. Bu hâsılın en büyük kısmı, köy, Büyük Menderes kenarında da bulunmuş olması hasebiyle sefineden elde edilmiştir (2.250 akça). 1530 tarihli muhasebe icmâli de köyle ilgili aynı rakamları vermektedir. Bu tahrirde köyün ismi "Argunî" şeklinde de okumaya imkân verecek şekilde kaydedilmiştir. 1575 tarihinde Seydi Mehmed'in tasarrufındaki köy, 10 nefer ve 1 sipâhizâde ile yazılmış olup toplam hâsılı 10.414 akça'ya yükselmiştir. Bu tahrir nazaran, köyde pamuk ziraatinin gözle görülür derecede arttığı gözlemlenebilmektedir. Zirâ toplam hâsılın 2.000 akçası pembe öşrü olarak işaret edilmektedir. Sefine geliri yine önceki gibi 2.250 akçadır. Bunların dışında köyde bir kısım zeytin ağacının da bulunduğu anlaşılmaktadır. 1582 tarihli timar defterinde 10.414 akça ile üç adet timara münkasım olan köy, hem I. Ahmed devrinde tanzim edilen defterde, hem de yüzyılın sonlarına doğru, 1693-94 tarihlerine ait defterde aynı hâsıl ile devam etmiştir.

Arvalya⁵¹: Hâlen Selçuk'da Arvalya ya da İrvalya şeklinde anılan yerdir. 1467 tarihli Aydın Sancağı mufassal defterinde 8 hâne, 1 imamdan müteşekkil olan köy, Ayasuluğ kalesine hizmet karşılığında timara verilmiştir. Toplam vergi hâsılı 1.317 akçadır. 1437-77 tarihlerinde, yine Ayasuluğ kalesi erlerinden üç kişinin timarında bulunan köy, 6 hâne, 1 mücerreden oluşmakta bulunup, 1.825 akça hâsıl ile kaydedilmiştir. 1512 tarihinde 3 hâne ve 3.000 akça hâsıl ile kaydedilen köy, hemen yakın tarihli bir timar defterine göre, 5.000 akça hâsıl ile yine Ayasuluğ kalesi timarıdır. 1529 tarihli diğer bir timar defterinde yine aynı hâsıl ile kaydedilen Arvalya 1529 tarihinde 2 hâne ve 2 mücerred ile yine 5.000 akça vergi hâsılına sahiptir. Mezkûr hâsılın 2.160 akçalık kısmını buğday öşrü oluşturmaktadır. Köyde ayrıca sebze ve pamuk ziraati de yapılmaktadır. 1530 tarihli muhasebe defterinde yine aynı rakamlarla kaydedilmiş bulunan köy, aynı tarihli rakamlara nazaran Ayasuluğ kalesi mustahfız timarlarının top-

51. BOA. MAD . 232. s.186; BOA. TD. 8 s. 489; BOA. TD. 87, s.69; BOA. TD. 66 s. 184; BOA. TD.139, s.54; BOA. TD. 148 s.223; BOA. TD. 166, s.415; BOA. TD. 537, s.199; TKGM. KK.TD. 167 vr.98a; TKGM. KK. TD. 302 vr.61b, 52b, 86b; TT BOA. TD. 516, s.271; BOA. TD.731 s.265; BOA Ruznâme .40, s.363; BOA. Ruznâme. 109, s.297, 291, 312.

lam hâsılının %5.83'ünü oluşturmaktadır. Bu tarihe kadar nüfusu tedricî bir azalma gösteren köy, 1575 tarihinde önemli bir artışla 35 nefer olarak karşımıza çıkmaktadır. Hâsılında da bir miktar artış olarak 6.800 akça olarak tesbit edilmiştir. Bu hâsılın yine 2.352 akçalık kısmını buğday öşrü oluşturmakta olup sâir hubûbât ile bahçe bitkileri ziraatinin de yapıldığını gözlemek mümkündür. 1582 tarihinde, 10.400 akça hâsıl ile mukayyet olan köyün 4.400 akça Defterdâr zeâmeti, 4.400 akça Dizdar timarı ile 2.000 akçalık sâir bir timara konu olduğu görülmektedir. XVIII. yüzyıl başlarından yine aynı hâsıl ile kayıtlı olan köy, I. Ahmed zamanında tertib edilen bir tahrîre göre 6.000 akça hâsıla sahiptir.

Atbergosu⁵²: Hâlen Atburgazı bucağı.1473-77 senesinde 1 hâne ve 4.160 akçalık timardır. Bu hâsılın 1.368 akçalık kısmını arpa öşrü oluşturmaktadır. 1512 senesinde, 31 hâne, 6 mücerred ve 1 imamdan müteşekkil ve 8.599 akça hâsıla sahip bir köy durumunda olup, nüfustaki bu artışı her ne kadar vergi muafiyeti dolayısıyla, kazâya gelmiş olabilecek yörük gruplarla şimdilik izah etmek mümkün ise de bu muafiyet konusunun kazâya değil şehre ait bir keyfiyet olduğu gerçeğini de akıldan uzak tutmamak durumundayız.

Bu seneye ait vergi hâsılının 3.200 akçalık kısmını buğday öşrü teşkil etmekte olup bir kısım bağ ve pamuk ziraati ile sâir hubûbât da üretilmektedir. 1512 tarihinde Anadolu vilâyeti Tımar Defterdârı Ali Beğ'in timarı içerisinde 2.500 akça ile yer almakta olup, bu durum 1529 senesinde de, aynıyla devam etmektedir. 1529 tarihinde, 26 hâne ve 2.500 akça hâsıl ile kayıtlı olan köyün zirâî hayatında gerileme olduğu dikkati çekmektedir. Mesela buğday öşrü 160, arpa öşrü 125 akçaya düşmüş ve sâir kalanlarda benzer nisbette azalmıştır. 1530 tarihli muhasebe defterinde de aynı rakamlarla zikredilen köy, yüzyılın sonlarına doğru, 1575 tarihinde, Akçaşehir Kazâsı'na tâbi hale gelmiş olup, 30 hâne, 9 mücerred ve yine 2.500 akça vergi hâsılı ile zikredilmiştir. Köyde üç adet de değirmen bulunmaktadır.

52. M.C. O. 116/6, vr.19a; BOA. TD. 87, s.78 BOA. TD. 66, s.16; BOA. TD. 139, s.31; BOA. TD. 148, s.233; BOA. TD. 166, s.414; BOA. TD. 537, s.242; TKGM. KK. TD.167, vr. 17b-118a.

Baklacı⁵³: Aydın Sancağı'nın 1467 tarihli tahririnde 14 hâne, 1 imamdan müteşekkil bir köydür. 1.860 akça hâsılı bulunan köy, Ayasuluğ kalesine hizmet mukabilinde, Beğlerbeği Ahmed Beğ'in beratiyla Hamzabeğ oğlu Yusuf'a timar olarak verilmiştir. Mezkûr timarın Yıldırım Bayezid zamanında, Bayezid'in timarı içerisinde bulunmuş olduğuna dâir de izahat vardır. 1512 senesinde Baklacı, Ömerbeğlü karyesi ile beraber kaydedilmiş olup, toplam 55 hâne, 6 mücerred ve 1 imam ile 11.489 akça hâsıla sahiptir. Köy dahilinde bulunup, hâsılları toplam hâsıl içerisinde değerlendirilen çiftliklerde olup, bu çiftlikler vaktiyle hassa iken; hassalıkları kaldırılıp mülkiyet üzere tasarruf edilmekte idiler. Bu çiftlikler Kuru Bükü, Çakır Yeri ve Çeltikyeri ile sâir bir çiftlik idi. Köyün toplam hâsılının 3.500 akçalık kısmını buğday öşrü oluşturmakta olup, bunu takiben de 2.200 akça ile pamuk öşrü gelmektedir. Yakın tarihli bir timar defterinde yine Ömerbeğ'ü ile beraber Ali Kapudan ve İsa'nın timarı içerisinde 11.221 akçalık hâsıl ile kaydedilmiştir. 1529 tarihli mufassal defterde de Ömerbeğlü ile birlikte kaydolunmuş bulunan köy grubunun toplam nüfusu 52 hâne, 39 mücerred, 2 imam, 1 pir, 1 gaib ve 1 masumdan müteşekkil olup, 11.221 akça vergi hâsılına sahiptir. Hâsılın yine en büyük kısmını 2.560 akça ile buğday öşrü ve 2.550 akça ile de pamuk öşrü oluşturulmakta idi. Mezkûr köy grubunda hayvancılık da yapılmakta bulunup, ganem resmi 400 akçadır. 1530 tarihinde de aynı rakamlarla kaydolunmuş bulunan köy grubunun hâsılı 1573 senesinde 15.300 akçadır. 1575 senesinde 49 nefer nüfusa sahip olup, hâsılı Kızılcagedik ile beraber 15.300 akça olarak gösterilmiştir. Bu senenin hâsılı içerisinde pamuk öşrü 2.844 akça ile ilk sırada ve takiben de 2.800 akça ile buğday ve 2.304 akça ile arpa öşrü gelmektedir. Hemen aynı tarihli timar defterinde köy grubu, yine 15.300 akça ile Dergâh-ı Âli çavuşlarından Hüseyin Çavuş'un zeâmeti içerisinde dir. 1582 tarihinde de aynı hâsıla sahip köyün, I. Ahmed zamanında tertib edilen defterde 5.854 akça ile kaydedildiği görülmektedir.

53. BOA. MAD. 232, s.188; BOA. TD. 87, s.79; BOA. TD. 139, s.34; BOA. TD. 148 s.235, BOA. TD. 166, s.414; BOA. TD. 537, s.203; TKGM. KK. TD.167 vr.100a; BOA. TD. 516 s.26, 35; BOA. TD. 731, s.265; TKGM.KK.TD. 289 vr.11b, 19b; TKGM. KK. TD..302, vr.51a, 51b, 53a

Balatcık⁵⁴: Ayasuluğ merkez'in doğusunda bulunmakta idi. 1473-77 tarihinde 39 nefer (34 hâne, 3 mücerred, 1 ortak, 1 imam) olarak kayıtlı bulunan köyün toplam vergi hâsılı, 8.546 akçadır. Köy, XVI. yüzyılda vakf köy haline dönüşmüş olup, Bursa'da Seyyid Mehmed Buharî türbesinin vakfıdır. 1530 tarihli Anadolu vilayeti muhasebe defterinde 52 hâne, 9 mücerred ile kayıtlı bulunup, hâsılı, *nısf-ı bâc-ı bâzâr-ı Ezine*, ve *nısf-ı ihtisâb-ı bâzâr-ı Ezine* ile berâber toplam 29.038 akçadır. Kanunî devrinde tanzim edilen Aydın Sancağı vakıf mufassalında da *vakf-ı Kâsım Paşa an Cihât-ı hayr-ı o der civâr-ı türbe-i gavsü'l-a'zam burhanü'l-enbiyâ fi'l-âlem Seyyid Mehmed Buhari aleyhi'r-rahmeti'l-bâri der medîne-ı Bursetü'lu mahrûse* ve vakfa ait diğer yerlerde olduğu gibi her çeşit âvârız ve tekâlifden muaf kaydıyla verilmiştir. 52 hâne, 9 mücerred, 1 piri, bünyesinde barındıran köyde *cema'at-ı keferê* adıyla iki kişi kaydedilmiş olup, bunların cizyelerinin padişah hassına dâhil olduğu da ifâde edilmektedir. Köyün toplam hâsılı yine yukarıdaki diğer kalemlerle beraber 29.038 akçadır. Aynı isimli nehirde çelik ziaati de yapılmakta olup, bu üretim, çeltik ziraatiyle ilgili kısımda incelenmiştir.

Batnos (nefs)⁵⁵: Osmanlı ülkesini en büyük tuzlalarından ve Aydın vilâyetinin en büyük tuzlasının bulunduğu yerdir⁵⁶. 1467 senesinde 21 hâne olarak kaydedilmiş olup, 3.165 akça vergi hâsılı bulunan nefis, padişah hassıdır. 1473-77 tarihinde 23 hâne, 6 mücerredten oluşan Batnos'un vergi-hâsılı 5.680 akçaya yükselmiştir. Arpa, buğday ve sâir hubûbâtın da yetiştirildiği Batnos'da bir miktar hayvancılık da yapılmaktadır. 1512 yılında, 39 hâne, 2 mücerred ,2 pir'den müteşekkil olup, 1512 tarihinde Anya, Küplüce, Bergos, Dere, Ak, Havuçlu, Değirmenderesi, Uysal, Çakır Ali, Kulfal, Devlethan, Sürtek köyleriyle beraber padişah hassı içerisinde, toplam 85.032 akçalık hâsıl ile kaydedilmiştir. 1529 senesinde de aynı şekilde geçen Batnos, 1529 tarihinde 31 hâne, 24 mü-

54. M.C. 166/6, vr.28b-29a; BOA. TD. 166, s.420; TKGM KK. TD. 571, s.44a-b; Yeri için bkz. Alfred Philippson, *Reisen I*, (Harita); BOA. TD. 166 neşir, s.190.

55. BOA. MAD. 232, s. 262, s.315; BOA. TD. 8. s.590; BOA. TD. 87, s. 10; BOA. TD. 66 s.15; BOA. TD. 139. s.29; BOA. TD. 148. s.158; BOA. TD. 166 s.409; BOA. TD. 537, s.162; TKGM. KK. TD.167 vr.79b; TKGM. KK. TD.302. vr.44b.

56. Lütfi Güçer "XV-XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Tuz inhisarı ve Tuzlaların İşletme Nizamı" *I.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası* (= I.F.M.) C. 23, Ekim 1962-Şubat 1963, Nu:1-2 ss.97-143

cerred ve 1 imam ile deftere dâhil edilmiştir. 1530 tarihli muhasebe defterinde yine aynı rakamlar ile padişah hassına kayıtlıdır. 1575 tarihinde 63 nefer (18'i mücerred), 1 imam ve 25 tuzcu ile kaydedilmiş bulunan Batnos, 1582 senesinde yine aynı köy grubu ve aynı hâsıl ile padişah hassına dâhildir.

Beğlikdere (Ödesiye)⁵⁷: Köy, aslında Ödesiye ismiyle kaydolunmuş ve Beğlikdere *nâm-ı diğeri* olarak zikredilmiş olmasına rağmen, 1512 senesinden sonra Ödesiye ismiyle iki köy mevcut olduğu için bir tanesini nâm-ı diğeri olan Beğlikdere ismiyle kaydetmeyi tercih ettik. 1473-77 tarihli defterde 11 hâne, 2 mücerred ve 921 akça vergi hâsılı ile kayıtlı tek Ödesiye vardır. Köyde buğday, arpa v.s. hubûbât ile az miktarda pamuk ziraati yapılamakta ve bir de değirmen bulunmaktadır. 1512 senesinde kayıtlı bulunan iki Ödesiye'nin de nâm-ı diğeri Beğlikdere olarak kaydedilmiş ise de, bu bir tahrir zuhûlü olmalıdır. Sonraki tahrirlerde hep önce yazılan köyün nâm-ı diğeri Beğlikdere olmasından mülhem, bu tahrirde ilk sırada yazılmış bulunan Ödesiye'yi Beğlikdere olarak kabul ettik. Köy, burada 16 hâne ve 2.986 akça vergi hâsılı ile kayıtlıdır. Yine 1 değirmen mevcut olup, buğday, arpa, böğrölce, susam, pamuk ziraati yapılmaktadır. Bir miktar hayvancılık ve arıcılığın da mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Yakın tarihli timar defterinde 3.000 akça hâsıl ile kayıtlı bulunan köy, 1529 senesinde 15 hâne, 1 mücerred ve 1 pir'i bünyesinde barındırmakta olup, hâsıl yine 3.000 akça olup, vergi kalemi olarak hemen aynı mahsûller zikredilmiştir. 1530 tarihli muhasebe defterinde de bu rakamlarla mevcut olan köy, 1575 senesinde 19 hâne, 5 mücerred ve 3.500 akça vergi hâsılı ile mevcut olup, hâsılı 1582 senesinde de aynıdır. I. Ahmed devrine ait bir defterde 4.325 akça ile mukayyettir.

Bergos⁵⁸: Hâlen Selçukta Burgaz diye bilen yer. 1467 tarihinde padişah hassı ve Akçaova'ya tâbi olup, 9 hânelik köydür. 1473-77 tarihlerinde ise, 17 hâne, 3 mücerred ve 1.395 akça vergi hâsılı ile kayıtlı olan köyde buğday,

57. M.C. 0.116/6, vr.25b; BOA. TD. 87, s.87; BOA. TD. 66, s.37; BOA. TD. 139, s.51; BOA. TD. 148, s.157; BOA. TD. 166, s.409; BOA. TD. 176, s.202; BOA. TD. s. 537, s.213; TKGM. KK. TD. 167, vr.104b-105a; TKGM. KK. TD. 302, vr.59a; BOA. TD. 731, s.266.

58. BOA. MAD. 232, s.308; BOA. TD. 8 s.58; BOA. TD. 87, s.10; BOA. TD. 66, s.15; BOA. TD. 139, s.29; BOA. TD. 148, s.157; BOA. TD. 166, s.409; BOA. TD.537, s.159; TKGM. KK. TD. 167, vr.78a.

arpa, burçak v.s. hubûbât ile az miktarda keten ziraati de vardır. 1512 senesinde, 39 hâne, 2 mücerred, 2 pir ve 2 gaib ile padişah hassı olarak kaydedilmiştir. Yakın tarihli iki timar defterinde de yine padişah hassı olarak toplam 85.032 akça vergi hâsılı olan köy grubunun içerisinde yer almaktadır. 1529 tarihli mufassal defterde Akçaova'ya tâbi ve padişah hassına dâhil olduğu halde 34 hâne, 14 mücerred ve 1 imamı bünyesinde barındırmaktadır. 1530 tarihli muhasebe defterinde ise 34 hâne, 15 mücerred ve 1 imam ile zikrediliyor olmasına rağmen mücerred sayısının bir fazla olması, bir yazım hatasından da ileri gelmiş olabilir. Köy, 1575 yılında ise, 36 hâne, 13 mücerred, 1 gaib ve 1 imamdandır. Mütешеşkilidir.

Boynak⁵⁹: Hâlen Davutlar'ın güneyinde mevcuttur⁶⁰. XV. yüzyılın sonunda 1499-1500 tarihlerinde Boynak, Serasker Mehmed'in 15.000 akça timarı içerisinde 9.000 akça hâsıl ile (%60) yer almaktadır. 1512 senesinde 60 hâne, 4 mücerred, 1 ma'lul ve 1 gaib ile 13.524 akça vergi hâsılına sahip bir köydür. Ayrıca Aydın mirlivâsının hasları dâhilinde bulunan mukataahânelerden de köyde 1 hâne bulunmaktadır. Buğday, arpa ile sâir hubûbâtın ziraatinin yapıldığı köyde az miktarda sanayi bitkisi de yetiştirilmektedir. Köyde 9 adet değirmen de mevcuttur. Yakın tarihli timar kayıtlarına nazaran Serasker Mustafa ile Bayezid v. Evrenos'un hisseli timarlarına 5.000 ve 2.500 akça ile konu olmuş olup, 1529 tarihli mufassalda 49 hâne, 7 mücerred, 1 Kethüda, 1 ma'lul ile kayıtlıdır. Ayrıca köyde üç sipahizâde bulunmaktadır. Toplam vergi hâsılı 7.542 akçadır. Yine özellikle hubûbât ziraatinin yapıldığını görmemize rağmen buğday üretiminin hayli azaldığı dikkati çekmektedir. 1512 senesinde buğday öşrü, 4.400 akça iken, bu tarihte 1512 akçaya düşmüştür. Toplam vergi hâsılı ise yine aynı olup 7.542 akçadır. 1575 tarihinde, 46 hâne, 11 mücerred ve 17.925 akça hâsıl ile yazılmış olan köyün hâsılı 1582 de de aynıdır.

59. *M.C.* 0.82, s.6; *BOA. TD.* 87, s.30, 73; *BOA. TD.* 66 s.24, 112; *BOA. TD.* 139 s.37; *BOA. TD.* 148 s.228; *BOA. TD.* 166, s.413; *BOA. TD.* 537, s.240; *TKGM.KK. TD.* 167, s.116b-117a; *TKGM. KK. TD.* 302, vr.63a.

60. Yeri için bkz. Fr. Fritz, *Codex Kultur Atlas, Türkei Teil 2.*

Bozköy⁶¹: Hâlen Germencik'in kuzeyinde mevcuttur⁶². 1473-77 senelerinde, 25 hâne, 11 mücerred ve 2.851 akça vergi hâsılı ile kayıtlıdır. Köyde arpa, buğday, v.s. hubûbât ile pamuk ziraati yapılmakta ve bir miktar da zeytin ağacı bulunmaktadır. Ayrıca bir kısım kovan da bulunan köyde, 1 adet değirmen vardır. 1512 yılında nüfusunda büyük bir artış olarak 66 hâne, 10 mücerred, 2 pir, 2 masum, 1 malul ve 1 divâne olarak tahrir edilmiştir. Toplam vergi hâsılı ise 8.913 akçadır. Bu hâsil içerisinde, 2.650 akça ile buğday ve 2.000 akça ile de arpa öşürü ilk sırada yer almaktadır. Aydın Mirlivâsı'nın hassı meyânında zikredilen 11 mukaahâne ile 1 mücerred de ayrıca kaydolunmuştur. Yakın tarihli iki timar defterinde 4830, 2.696 ve 1.000 akçalık paylarla hisseli bir timardır. 1529 senesinde, 48 hâne, 16 mücerred ve 1 pir ile yine Aydın Mirlivâsı'nın hassı olan 8 hâne ve 4 mücerredten müteşekkil mukaatahâne ile mukayyettir. Köyde 4 de sipâhizâde bulunmaktadır. Toplam vergi hâsılı 8.526 akça olup, bu hâsil içerisinde 2.250 akça ile arpa, 1.280 akça ile buğday ilk sırada yer almaktadır. Bunların dışında arıcılık ve hayvancılığın da yapılmakta olduğu anlaşılmaktadır. 1530 tarihli muhasebe defterinde de aynı rakamlarla kayıtlı olan köy, 1575 senesinde nüfusu azalarak, 25 hâne, 4 mücerreddden müteşekkil ve 9.826 akça vergi hâsılı ile deftere dâhil edilmiş olup, toplam hâsil içerisinde yine ilk sırada arpa ve onu takiben de buğdayın geldiği görülmektedir. 1573-74 tarihli timar defterinde de aynı hâsıla sahip olduğu görülün köy, hemen aynı tarihli başka bir timar defterinde *Karye-i Boz* şeklinde kayıtlı olup, 9.820 akça hâsil ile hisseli timardır. Bu durum I. Ahmed zamanında da devam etmektedir.

Buruncuk⁶³: Nefs-i Kızılhisar'a tâbi Muharremler karyesindeki kervansarayın vakfı dâhilinde bulunmakta idi. Köy, Bilâlzâde vakfı olup, kervansarayda aynı isme ait idi. XVI. yüzyıl ortalarında kervansarayın harâb durumda bulunmasına binâen Şeyh Alâaddin, yakınlarında bir zâviye bina etmiş meşihatini

61. MC. 0.116/6, vr.31a; BOA. TD. 87, s.59 28; BOA. TD. 66, s.29, 33, 35; BOA. TD. 139, s.44, 47, 49; BOA. TD. 148, s.177, s.213; BOA. TD. 166, s.413; BOA. TD. 537, s.190; TKGMKK. TD. 167, vr.93b; TKGM. KK. TD. 289, s.13b; BOA. TD. 516 s.30,198; BOA. TD. 731, s.67, 266.

62. *Köyler Belediyeler* 1970, s.126 yeri için bkz. BOA. TD. 166, (neşir), s.190; A Philippon, *Reisen...II.* (harita)

63. TKGM. KK. TD. 571, s.37b; BOA. MAD. 617, s.335.

de Sümbül Sinan'ın müridlerine şart etmiştir. Kervansaray'ın vakfı bulunan 250 dönüm arza mezkûr zâviyenin şeyhi mutasarrıf idi. Şeyh Alâaddin'de bir kısım emlâkini dahi vakfetmiş bulunmakta olup, bunlar: tahminen 100 dönüm miktarı mezra'a (Ahmed Beğ yeri) tahminen 15 dönüm bağ, (Hisaryakası'nda) ve Aya-suluğ kalesi tahtında dükkân'dır.

Büklü⁶⁴: XV. yüzyıla ait defterlerde tesâdüf edilemeyen köy, 1512 senesinde Karye-i Sungurlu'ya tâbi olarak kayıtlı olup, Sungurlu toprağında harîçten gelip, *kadimü'l-eyyamdan beri* mütemekkin oldukları ifade edilmiştir. Nüfus ve hâsılları bu köy ile beraber tahrir olunmuştur. Köy aynı zamanda padişah hassına dâhildir. 1529 yılında tertib edilmiş olan defterde ise yine Sungurlu'ya tâbi olmakla beraber nüfusu ayrıca zikredilmiştir. Buna göre köy, 18 hâne, 9 mücerred ve 1 imamdan müteşekkil olup, hâsıl ise Sungurlu ile beraberdir. 1530 tarihinde de aynı ile mukayyed olan köy, bu tarihlere ait bir timar defterinde *Sungurlu nâm-ı diğer Büklüköy* sûretinde ve 11 hâne, 2 mücerred olarak kayıtlı olup, 1575 senesinde yine 11 hâne ve 2 mücerred bünyesinde barındırma-katadır.

Cibe⁶⁵: Selçuk'da halen Cibe diye bilinen yer. Belevinin güneyinde. 1467 tarihli mufassal defterde 5 hâne ve 2.022 akça vergi hâsılı ile kayıtlı olan köyde bir miktar buğday, arpa ile patates ve keten ziraati yapılmaktadır. Az miktarda da arı kovanı bulunmaktadır. Köy, Ayasuluğ kalesinin 8 nöbetçisinin timarındır. 1473-77 senelerinde tertib edilen defterde, 7 hâne, 1 mücerred ile yazılmış olan köyün toplam 3.297 akça vergi hâsılı içerisinde buğday öşrü 1.125 akça ile ilk sırada yer almaktadır. Az miktarda pamuk ziraati de görülen köyde, kovan öşründe bir önceki tahrîre nazaran artış görülmektedir. Köyün su basar durumunda bir çiftliğinin de bulunduğu ifade edilmiş olup, hâsılının 2.022 akçası Kale nöbetçilerine, ve 868 akçanında Hüseyin v. Hasan, İlyas birader-i O, Nasuh birader-i O'nun timarında olduğu görülmektedir. 1512 senesinde 12 hâne, 2 mücerred ve

64. BOA. TD. 87, s.23; BOA. TD. 148, s.170; BOA. TD. 166, s.410; BOA. TD.176, s.200; BOA. TD. 537, s.164; TKGM. KK. TD. 167, vr.80b.

65. BOA. MAD. 232, s.177; BOA. TD. 8, s.484; BOA. TD. 87, s.69; BOA. TD. 139 s.154; BOA. TD. 66, s.184; BOA. TD. 148, s.177, 224; BOA. TD. 166, s.415; BOA. TD. 537, s.200; TKGM. KK. TD.167, vr.98b; TKGM. KK. TD. 302, vr.46a.

men yakın tarihlere ait timar defterinde 4.279 akça ile Ayasuluğ kalesi timarıdır. 1530 civarında tanzim edilmiş olan timar defterinde de yine aynı hâsıl ile kale timarıdır. 1529 tarihli mufassal defterde 8 hâne, 3 mücerred ve 4.279 akça hâsıl ile mukayyed bulunan köyün hâsılı içerisinde buğday öşrünün nisbetinde artış görülmekle berâber pamuk ziraatinin azaldığı görülmektedir. Hayvancılığında yapıldığı anlaşılan köyde yine 5 hâne, ve 4 mücerreden müteşekkil mukataahâne mevcuttur. 1530 tarihinde aynı ile kayıtlı olan köy, 1575 senesinde, 19 hâne, 9 mücerredi barındırmakta olup, 6.800 akça vergi hâsılı bulunmaktadır. 1582 tarihinde yine aynı hâsıl ile Ahmed ve Murad Beğ'in zeameti içerisinde yer almaktadır.

Çakır Ali⁶⁶: 1467 tarihinde padişah hassı ve Akçaova'ya bağlı, 10 hâne ve 1 imamdandır müteşekkil köy olup, 1473-77 senelerinde 13 hâne ve 3 mücerred ile ceman 1.099 akça vergi hâsılı vardır. Köyde umumiyetle hubûbât ziraati yapılmaktadır. 1512 senesinde, 20 hâne, 6 mücerred, 1 imam, 1 masum ile kayıtlı olup, padişah hassı içerisinde, sâir bazı köylerle beraber, bir grup olarak kaydedilmiştir. 1529 tarihinde Akçaova'ya tâbi, 12 hâne, 4 mücerredden teşekkül etmekte bulunup, hâsılı ayrıca kaydedilmemiştir. 1530 tarihli muhasebe defterinde de hemen aynı rakamlarla kayıtlı bulunan köy, (12 hâne 3 mücerred) 1575 tarihinde, 11 hâne, 1 mücerred olarak mevcuttur. Hâsılı yine köy grubu içerisinde toplam olarak verilmiştir. 1582 tarihli Sığla Sancağı icmâlinde de aynı ile kayıtlıdır.

Çaňlu⁶⁷: Davutlar'ın güneyinde bulunmakta idi. 1473-77 senelerinde tertib edilmiş bulunan defterde tâbii bulunan *Ortakçı cema'ati* ile berâber sancak

66. BOA. MAD. 232, s.313; BOA. TD. 8, s.582; BOA. TD. 87, s.14; BOA. TD. 139, s.29; BOA. TD. 148, s.161; BOA. TD. 166, s.409; BOA. TD. 537, s.160; TKGM.KK. TD. 167, vr.79a; TKGM. KK. TD. 302, vr.44b.

67. BOA. TD. 8, s.702-4; BOA. TD. 87, s. 40-41; BOA. TD. 139, s.6; BOA. TD. 66, s.3; BOA. TD. 148, s.191-192; BOA. TD. 166, s.412; BOA. TD. 176, s.194. Çanlı'nın yeri için bkz. A. Philippson, *Reisen III, (Harita)*.

hassı olup, 71 hâne, 15 mücerred barındırmakta, toplam 43.000 akça vergi hâsılı ile mukayyet önemli bir köydür. Toplam hâsıl içerisinde 2.000 akçalık hâsıl ile çeltik ayrıca zikredilmiştir. 1512 senesinde köy, *müddet-i medideden berü* gelip burada mütemekkin olup, bu köyde kaydolan hâriç reaya ile *cema'at-i ortakıyân-ı karye-i mezbûreden* müteşekkil olmak kaydıyla toplam 115 hâne, 3 mücerred ve 25.500 akça hâsıl ile deftere dâhil edilmiştir. 1530 lu yılların başlarına ait timar defterlerinde 22.000 akça hâsıl ile gösterilen köy, 1529 tarihinde 89 hâne, 9 mücerred, 1 imam, 1 ehl-i berat ile kayıtlı olup, *Hâric cema'at* de 42 hâne, 14 mücerred, 1 ormancı olarak toplam 131 hâne, 23 mücerredden oluşmakta olup, hâsılı 22.000 akçadır. Köy, bu tarih itibâriyle Şehzâde Mehmed için İstanbul'da inşa olunan câmiin vakfı meyânına dâhil edilmiştir. Toplam hâsıl içerisinde baktığımızda köyün üretimi olarak ilk sırada 4.000 akça öşür ile buğday 2.000 akça öşür ile arpa gelmektedir. Yine 1.200 akça hâsıl ile çeltik ve 1.250 akça öşür ile pamuk onları takib etmektedir. 40 adet değirmen de yine aynı yıl köyde mevcut bulunmaktadır. 1530 tarihli muhasebe defterinde de aynı rakamlarla (sadece hariç cema'at önceki mufassalda 42 hâne 14 mücerred iken burada 43 hâne 14 mücerred olarak verilmiştir.) kaydedilmiş bulunmaktadır. 1532 tarihli bir defterde 24 hâne ve 3 mücerredden müteşekkil aynı isimli bir de cema'at bulunmaktadır.

Çapak⁶⁸: Bugünkü Torbalı'nın kuzeyinde bulunmakta idi. Hâla aynı isimle mevcuttur⁶⁹. 1473-77 yıllarında, 23 hâne, 13 mücerred bünyesinde barındıran köyün vergi hâsılı 3.942 akça idi. Mezkûr senelerde köyde muhtelif hubûbat ile pamuk ve husûsen bağ ziraati yapıldığı anlaşılmaktadır. Köyde 2 hâne de mukataahâne bulunmaktadır. 1512 senesinde, 32 hâne, 1 pir ile kadedilen köyün toplam vergi hâsılı 7.263 akçadır. Bu yıllarda da köyün en önemli zirâî faaliyeti yine bağcılıktır. Hubûbat ziraati içerisinde ilk sırada, 2.100 akça öşür ile buğday bulunmaktadır. Çapak da mezkûr kayıtlara nazaran 6 hâne, 2 mücerred

68. M.C. 0.116/6. vr.27b; BOA. TD. 8, s.772; BOA. TD. 87, s.528, 53 BOA. TD. 139, s.10,41; BOA. TD. 66, s.7, 27; BOA. TD. 148, s.176, 205; BOA. TD. 166, s.413; BOA. TD. 537 s.184 TKGM. KK. TD.167, vr.90a-b.

69. Türkiye Mülkî İdare Bölümleri ve Bunlara Bağlı Köyler Belediyeler (1 Haziran 1970 durumu) Ankara 1971, s.479; Mezkûr döneme ait olmak üzere bkz. 166 Numaralı Muhasebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530) Dizin ve Tıpkıbasım, Ankara 1995, s.190.

ve 1 pirden müteşekkil ve Aydın Mirlivâsi'nin hassı bulunan mukataahâneler de mevcuttur. Buradaki kayıta

"Mezkûrun defteri-i atîkde sayyâd yazılmıştır amma el-vakt raiyyet yazıldılar ve bu defter-i kadîmde mestur ve mukay-yedir"

şeklinde bir de şerh düşülmüştür. Bu yıllara ait timar defterlerinde hisseli timar olan köy, 1529 senesinde hâne sayısında epeyce bir azalma olarak 16 hâne, 1 gaib ve toplam 5.032 akça vergi hâsılı ile kaydedilmiştir. Köyde yine 7 hâne ve 2 mücerreden müteşekkil mukataahâneler mevcuttur. 1530 tarihinde de aynı rakamlarla ifâde edilen köy, 1575 senesinde, 23 hâne ve 7 mücerred ve toplam 6.849 akça hâsıl ile deftere dâhil edilmiştir.

Çaşnigirlü⁷⁰: XV. yüzyıla ait defterlerde herhangi bir kaydına rastlamadığımız köy, 1512 senesinde *nısf-ı karye-i Çaşnigirlü* şeklinde tahrir edilmiş olup, 11 hâne, 1 mücerred, 1 pir, 1 şeyh'den müteşekkil olup, toplam vergi hâsılı 2.280 akçadır. Köyde husûsen hubûbât ziraati yapılmakta olup, muayyen mikdarda pamuk ve bağ ziraati de mevcuttur. Köyde 2 tane de değirmen mevcuttur. Yakın tarihli timar defterlerinde de aynı hâsıl ile timar olan köy, 1529 tarihli mufassal kayıtlara nazaran, 12 hâne, 10 mücerred ve 1 şeyh ile kaydedilmiştir. Toplam vergi hâsılı ise 2.482 akçadır. Hâsıl içerisinde ilk sırada 255'er akça ile bağ ve pamuk öşrü gelmektedir. 1530 tarihli muhasebe defterinde de aynı rakamlar ile verilmiş olan Çaşnigirlü, 1575 tarihinde, toplam 25 nefer olarak kaydedilmiş olup, hemen aynı senelerde tanzim edilmiş olan timar defterlerinde 3.725 akça hâsıl ile hisseli timardır.

Çavdar⁷¹: Bugünkü Kuşadası'na bağlı Davutlar. Bu isimle 1530'dan sonra anılmaktadır. Köy, 1499-1500 tarihinde, 3.000 akça hâsıl ile kayıtlı olup, 1512 senesinde 19 hâne, 2 mücerred ve 4.532 akça hâsıl ile karşımıza çıkmak-

70. BOA. TD. 87, s.85; BOA. TD. 139, s.42; BOA. TD. 66, s.28; BOA. TD. 148, s.241; BOA. TD. 166, s.414; BOA. TD.537, s.209; TKGM.KK. TD.167, vr.102b; TKGM. KK. TD. 289, vr.45a, 80b.

71. MC. nr.0.82, s.10; BOA. TD. 87, s.63; BOA. TD. 139, s.42; BOA. TD. 66, s.28; BOA. TD.. 148, s.216-17; BOA. TD. 166, s.413; BOA. TD. 537, s.193; TKGM. KK. TD. 167, vr.95a-96b; TKGM. KK. TD. 302, vr.53b, 59a; BOA. TD.731, s.265; TKGM. KK. TD. .289, vr.14b.

tadır. Mezkûr tarihlerde köyde muhtelif hubûbât ile az miktarda da pamuk ziraati yapıldığı anlaşılmaktadır. 1529 tarihinde, 16 hâne, 3 mücerred ve 4.090 akça vergi hâsılı ile kayıtlı olan köy, hemen aynı senelere ait timar defterlerinde de aynı miktar hâsıl ile timar kapsamında mütâlâa olunmuştur. 1530 tarihli muhâsebe defterinde de aynı hâsıl ile kayıtlı bulunan köy, Davutlar ismiyle kayıtlıdır. Köyün hâsılı içerisinde yine muhtelif hubûbât ile bağ ziraati ve bir kısım da pamuk ilk sıralarda yer almaktadır. 1575 tarihinde, 13 hâne, 7 mücerred, 1 muhasıl ve 1 imam olmak üzere, toplam 22 neferi bünyesinde barındıran köyün vergi hâsılı, 10.390 akçaya çıkmıştır. I. Ahmed devrinde tertib edilen bir defterde 5.000 akça olarak gösterilen köy hâsılı, 1582 tarihinde 13.090 akça olup, hisseli timara konu olmuştur.

Çeblice⁷²: 1467 tarihinde 5 hâne, 2 mücerred, 1 imamdan müteşekkil 731 akça hâsıl ile Ayasuluğ kalesine hizmet karşılığı timardır. Ancak nereye tâbi olduğuna işaret olunmamıştır. 1473-77 tarihlerinde ise 5 hâne ve 1.865 akça hâsıl ile yine aynı kale timarı dahilinde bulunmaktadır. Bu tahrirde köy, Tire'ye tâbi olarak gösterilmiştir. Köyün Ayasuluğ kalesi hizmeti karşılığında timara verilmiş olması dolayısıyla, XVI. yüzyılda Ayasuluğ idârî coğrafyası içerisinde alınmış olması mümkündür. Ancak aşağıda da ifade olunacağı vechile, XVI. yüzyıldaki hâne miktarı ile önceki miktar mukayese olduğunda mevcut farkı izah etmek güçtür. Zayıf bir ihtimâl olmak kaydı ile XV. yüzyılını zikrettiğimiz köy ile XVI. yüzyılı aşağıda verilecek olan köy, iki farklı köy de olabilir. Köy, 1512 senesinde Kemer'e tâbi 40 hâne, 2 mücerred, 1 imam ile kayıtlı bulunup, hâsılı Kemer ve Kemer'e tâbi 10 haneli Kaşıkcılar cema'ati ile beraber kaydedilmiş olup, 11.000 akçadır. 1529 senesinde, 28 hâne, 4 mücerred, 1 imam ile yine Kemer'e tâbi olup, grubun toplam hâsılı 16.414 akçadır. Mezkûr senelere ait iki timar defterinde yine aynı hâsıl ile mevcut bulunan köy, 1530 tarihli muhasebe defterinde de aynı hâne ve hâsıl ile kayıtlı bulunmaktadır⁷³. 1575 senesi Sığıla

72. BOA. MAD. 232, s.197; BOA. TD. 8, s.496; BOA. TD. 87, s.46; BOA. TD. 139, s.31; BOA. TD. 66, s.16; BOA. TD. 148, s.198-99; BOA. TD. 166, s.412; BOA. TD. 537, s.235 TKGM.KK. TD. 167, vr.114a-b; TKGM. KK. TD. 302, vr.53a hasılı silik olduğundan okunamamıştır.

73. Köyün adı mezkûr defterin neşrinde Çilce sûretinde okunmuştur. bkz. BOA. TD. 166 neşir, s.135.

mufassalında 33 nefer olarak kaydedilmiş olup, toplam hâsılı Kemer ve Bodur karyeleriyle beraber 26.385 akça olup, Akçaşehir Kazâsına bağlıdır. 1582 tarihinde İsa v. Turgud'un timarında dahildir.

Çengele⁷⁴: Hâlen Torbalı sınırları içerisindeki Ormanköyü⁷⁵. 1512 tarihinde 34 hâne, 6 mücerred ile kayıtlı bulunan köyün toplam vergi hâsılı 4.313 akça olup, muhtelif hubûbât ile bağ, meyve ziraati yapılmaktadır. Bir kısım zeytin ağaçlarının da bulunduğu köyde bir de değirmen bulunmaktadır. 1529 senesinde 23 hâne, 5 mücerred ve 4.500 akça vergi hâsılı bulunan köy, hemen aynı senelere ait iki timar defterinde de aynı hâsıl ile kayıtlıdır. 1530 senesi muhasebe defterinde de aynı rakamlarla mevcut bulunan köy, 1575 senesi itibâriyle, 19 hâne, 4 mücerred olmak kaydıyla toplam 23 neferi bünyesinde barındırmaktadır. Vergi hâsılı yine 4.500 akçadır.

Çömlekci⁷⁶: 1512 senesinde 33 hâne ve 2 mücerred ile toplam 5.200 akça vergi hâsılı olan köy, 1529 senesinde 25 hâne, 7 mücerred, 1 İmam, 1 Kethüda, 1 pir ve 5.250 akça hâsıl ile kaydedilmiştir. Hemen aynı senelere ait iki timar defterinde yine aynı hâsıl ile timar olarak kaydedilmiş bulunan köy, 1530 tarihli muhasebe defterinde de aynı rakamlarla mukayyedir. Köyde muhtelif hubûbât ile az miktarda pamuk ve bostan ziraati mevcuttur. 1575 tarihine ait veriler, köyü biraz küçülmüş olarak göstermekte olup, 11 hâne, 1 mücerred ve 6.550 akça hâsıl ile kaydetmiştir. Hâsıl içerisindeki nisbetlerine nazaran buğday ve arpa üretimindeki artış dikkati çekmektedir. 1582 tarihli timar defterinde de 6.550 akça ile timar kapsamında bulunan köy, I. Ahmed zamanında Ayasuluğ nâhiyesine bağlı 5.049 akça hâsıllı bir köydür.

74. BOA. TD. 87, s.51-52; BOA. TD. 139, s.40; BOA. TD. 66, s.26; BOA. TD. 148, s.203-204; BOA. TD. 166, s.412.

75. BOA. TD. . 166 (neşir) s.190; Köyler Belediyeler 1970, s.480.

76. BOA. TD. 87, s.68; BOA. TD. 139, s.35; BOA. TD. 66, s.22; BOA. TD. 148, s.222; BOA. TD. 166, s.413; BOA. TD. 537, s.198; TKGM. KK. TD. 167, vr.97b-98a; TKGM. KK. TD. 302, vr.53a; BOA. TD. 731, s.265.

Danişmendlü⁷⁷ nâm-ı diğer Eñli: Germencik'in batısında İncirliova civarında⁷⁸. 1473-77 tarihlerinde 25 hâne, 3 mücerredi bünyesinde barındıran köyün hâsılı Sungurlu karyesi ile beraber 6.485 akça olarak kaydedilmiştir. 1512 senesinde Danişmendlü, Sungurlu ve Büklü karyeleriyle berâber toplam 85 hâne, 14 mücerred ve 15.000 akça hâsıl ile deftere alınmıştır. Köy grubunun hâsılı içerisinde en büyük pay 8.000 akça ile arpa öşrü olup, onu takiben de 5.000 akça ile buğday gelmektedir. 1529 tarihli mufassalda 40 hâne, 1 muhasıl, 1 pir, 1 şeyh ile kayıtlı olup, vergi hâsılı yine Sungurlu ve Büklü ile beraber toplam 12.500 akça olarak verilmiştir. Hâsıl içinde yine ilk sırada arpa, buğday, onu takibende *sefine an nehr-i Menderes* başlığı altında 1.150 akça hâsıl gelmektedir. Dolayısıyla buradan köyün en azından mevkiini nehir kenarında olmuş olduğu da anlaşılmaktadır. Bu döneme ait iki timar defterinde aynı rakamlarla kayıtlı bulunan köy, 1530 tarihli muhasebe defterinde de aynen mukayyettir: 1575 senesinde şehzâde hassı olup, 24 nefer (17 hâne, 7 mücerred) olarak, yine hâsılı Sungurlu ve Büklü dâhil olmak üzere 12.500 akça ile değerlendirilmiştir. 1582 tarihli timar defterinde de Şehzâde Mehmed Hassı içerisinde yer alıp, toplam vergi hâsılı 12.500 akçadır.

Darıderesi⁷⁹: Köye, XV. yüzyıl defterlerinde tesâdüf olunmamaktadır. XVI. yüzyıla ait defterlerde Uşakpınarı ile beraber kaydedilmiştir. Ayasuluğ'a tâbi iki tane Uşakpınarı mevcuttur. Buradaki Uşakpınarı, Darıderesi ile beraber zikredilip padişah hassıdır. Diğer Uşakpınarı da Sakızağacı karyesiyle beraber kaydolunmuştur. Konu, Uşakpınarı faslında da izah edileceği vech ile 1512 senesinde Darıderesi ile beraber, 62 hâne, 11 mücerred, 4 imam, 1 pir'den müteşekkildir. 1529 mufassalında ise 50 hâne, 8 mücerred, 1 sipahizâdeyi barındıran köyün vergi hâsılı 7.333 akça olup, zirâî faaliyet olarak ilk sırada arpa ve takiben de buğday gelmektedir. 1530 tarihli muhasebe defterinde de aynı rakamlarla kayıtlı bulunmaktadır. Ancak buradaki bilgiler, köyün ismi konusuna açıklık

77. M.C. 166/6, vr.24b; BOA. TD. 87, s.23-24; BOA. TD. 139, s.30; BOA. TD. 66, s.15; BOA. TD. 148, s.170-71; BOA. TD. 166, s.410; BOA. TD. 537, s.164; TKGM. KK. TD. 67, vr.80b; TKGM. KK. TD. 302, vr.44b.

78. Yeri için bkz. A. Philippson; *Reisen...II.* (Harita).

79. BOA. TD. 87, s.17-18; BOA. TD. 139, s.36; BOA. TD. 66, s.23; BOA. TD. 148, s.166, 204-205; BOA. TD. 166, s.410; BOA. TD. 537, s.165-66; TKGM KK. TD. 167, vr.81a.

getirmektedir. Şöyleki başından beri *Uşakpınarı ve Darıderesi* şeklinde kaydedilen grup, burada *Uşakderesi ve Darıderesi* suretinde yazılmıştır. Ya önceki tahrirlerde köyün adı yanlışlıkla *Uşakpınarı* şeklinde yazılmış idi ya da karışıklıklara meydan verdiği için bu defterde köyün adı değiştirilmiştir. Köy grubunun, 1575 senesi nüfusunda büyük bir azalma mevcut olup, 8 hâne, 5 mücerredi barındırmaktadır. Hâsılı ise yine 7.333 akçadır.

Davutlar: Bkz. Çavdar.

Değirmenderesi⁸⁰: Kesin yerini tespit edememekle beraber Kuşadası civarında ki Değirmenderesi olabilir. Asıl ismi Zekeriyahoca olup, Değirmenderesi ismiyle meşhurdur. II. Murad devrinde 27 neferden müteşekkil olup, köyün 9 hânelik bir de gebran mahallesi vardır. Toplam vergi hâsılı 7.155 akçadır. 1467 senesinde 42 hâneli köy olup, padişah hassına dâhildir. 1473-77 senelerinde 34 hâne, 8 mücerred ve 3.959 akçalık vergi hâsılı ile kayıtlıdır. Köyde hubûbât ve pamuk ziraati yapılmakta, bir de değirmen bulunmaktadır. 1512 senesinde 45 hâne, 3 mücerred, 1 mâlul, 2 masum, 1 imam ile kayıtlı olup, 12 değirmeni bulunmaktadır. Köyün hâsılı diğer bir kısım köylerle berâber padişah hassı içerisinde mütâlâa edilmiştir. 1529 tarihinde 31 hâne, 10 mücerredi barındıran köy, yine has dâhilindedir. Mezkûr senelere ait timar defterlerinde de gözlenen köyün bu durumu, 1530 tarihli muhasebe defterinde de aynıdır. (sadece 1529 defterindeki 10 mücerred burada 9 olarak gösterilmiştir) 1575 tarihinde 47 hâne, 16 mücerred, 1 imam ve yine toplam 85.032 akçalık hassın içerisinde mütâlâa olunmuştur. Bu durum, 1582 tarihinde de aynıdır. Üzerinde tarih kaydı bulunmayan bir tahrire göre de 45 hâne, 8 mücerred ve 5.720,5 akça hâsıllı bir köydür.

Demircilü⁸¹: 1467 senesinde bu isimle 5 hâneli ve 1.093 akça hâsıl ile kayıtlı, Ayasuluğ kalesi'ne hizmet karşılığı timara verilmiş olan bir köy mevcut olup, 1473-77 senelerinde 67 nefer (47 hâne, 13 mücerred) ve 6.709 akça hâsıl ile kaydedilmiş olması bu ilk bilgilerle, 1473-77 senelerinde mevcut bulunan kö-

80. BOA. MAD. 232, s.309; BOA. TD. 8, s.583-84; BOA. TD. 87, s.12; BOA. TD. 139, s.29; BOA. TD. 66, s.15; BOA. TD. 148, s.160; BOA. TD. 166, s.409; BOA. TD. 537, s.160; TKGM. KK. TD. 167, vr.78b; TKGM. KK. TD. 302 vr.44b; BOA. TD. 1080, s.4.

81. BOA. MAD.232, s.201; M.C. 166/6, vr.21b; BOA. TD. 8, s.765; BOA. TD. 87, s.29, 48-49; BOA. TD. 139, s.6, 9; BOA. TD. 66, s.3, 6; BOA. TD. 148, s.199-200; BOA. TD. 166, s.412.

yün aynı köy olmayabileceğini de düşündürmektedir. Yine bu tarihlerde köyde Aydın Mirlivâsı İshak Paşa'nın timarı olarak kaydedilen 10 hâne, 5 mücerred ve 245 akça ile kayıtlı mukataahânelerde mevcuttur. 1512 senesinde köyde yine 5 mukataahâne ile 85 hâne, 16 mücerred, 5 pir, 1 masum bulunmakta olup, vergi hâsılı ise 12.395 akçadır. 1529 tarihinde mukataahânelerinde sayısı artmış, 16 hâne, 2 mücerred, 1 imam olarak kaydedilmiştir. Köyde 73 hâne, 22 mücerred, 1 imam, 2 pir, 2 muhassıl ile 16 sipâhi-zâde mütemekkin olup, vergi hâsılı 10.000 akçadır. Özellikle hubûbât ve bahçe bitkileri ile pamuk ziraati köyün iktisâdiyâtında önemli yer tutmaktadır. 957 (1550) senesi Rebiülevvel evâsıtı itibâriyle düşülen bir derkenara nazaran köy, İstanbul'da inşa olunan Şehzâde Sultan Mehmed Câmii'nin vakfı olmuştur. Köy, 1520-30'lu yıllara ait timar defterlerinde de aynı hâsıl ile kayıtlı olup, 1530 tarihli muhasebe defterinde 73 hâne, 23 mücerred ile kaydedilmiştir.

Depecük⁸²: 1473-77 senelerinde Germiyanlı köyü ile beraber tahrir edilmiş olup, 40 hâne, 14 mücerredden müteşekkil ve 1.799 akça vergi hâsılı bulunmakta idi. Köyün mezkûr hâsılı içerisinde ilk sırada arpa öşrü, bunu takiben de pamuk öşrü gelmekte idi. Bunların dışında köyde sâir hubûbât ile bir kısım da bakliyât ziraati yapılmakta olduğu anlaşılmaktadır. 1512 senesinde köyün nüfusunda ciddî bir azalma meydana gelerek 17 hâne, 2 mücerred, 1 pir olarak tahrir olunmuş, ancak yine Germiyanlı ile beraber kaydedilmiş bulunan vergi hâsılında da tam aksi önemli bir artış gözlenmekte olup, 4.445 akçadır. Bu defa hâsıl içerisinde ilk sırada buğday yer almakta olup, onu takiben de bağ ve arpa öşrü gelmektedir. 1529 tarihli mufassal defterde 19 hâne, 6 mücerred bünyesinde barındırmakta bulunan Depecük'ün hâsılı yine Germiyanlı ile beraber 5.045'dir. Aynı senelere ait timar defterlerinde köy, yine Germiyanlı ile beraber Ayasuluğ kalesi'nin 11 merdinin toplam 15.461 akçalık timarı içerisinde 5.045 akça ile (oranı: %32,63) yer almaktadır. 1530 tarihli Muhasebe-i vilâyet-i Anadolu defterinde de aynı rakamlarla kayıtlı bulunup zirâi faaliyet olarak ilk sırada buğday, takiben de bağ bahçe ziraati ile az miktarda da pamuk üretimi gelmek-

82. M.C. 0.116/6, vr.28a; BOA. TD. 87, s.85-86; BOA. TD. 139, s.55; BOA. TD. 66, s.185; BOA. TD. 148, s.241-42; BOA. TD. 166, s.415; BOA. TD. 537, s.209; TKGM. KK. TD. 167. vr. 113a; TKGM. KK. TD. 302, vr.89-90b; BOA. TD. 176, s.199.

tedir. 1575 tarihinde Depecük ve Germiyanlı'nun, nüfusu da beraber tahrir edilmiş olup, köy grubu toplam 27 hâne 15 mücerreden müteşekkildir. 1582 tarihli timar defterinde 8.000 akça hâslı bulunan köy dört timara taksim olunmuştur. Köyde ayrıca 1532 tarihi itibariyle Karakoyunlu cema'atine tâbi İskender veled-i Ali Kethüda Cema'atinden 6 hâne de mütemekkindir.

Dere⁸³: Bugün Ortaklar'ın hemen kuzeyindeki Dereköy⁸⁴. 1467 tarihinde 17 hâne ile padişah hassı olup, Akçaova'ya tâbi bulunan köy, 1473-77 tarihlerinde 15 hâne, 4 mücerreden müteşekkil olup, vergi hâslı 1798,5 akçadır. Bu toplam hâsil içerisinde zirâî faaliyet olarak ilk sırada buğday yer almakta olup, takiben sâir hubûbât ile bir mikdar da pamuk ziraati yapıldığı anlaşılmaktadır. 1512 senesinde 15 hâne, 2 mücerred, 1 imam ile mukayyet bulunan köy yine padişah hassına dâhil bulunup hâslı ayrıca verilmemiştir. 1529 tarihli mufassal defterde 13 hâne, 3 mücerred, 1 imamı bünyesinde barındırmakta bulunan köyün hâslı yine bir kısım diğer köylerle beraber toplam 85.032 akçalık padişah hassının içerisinde de dâhildir. 1530 tarihli muhasebe defterinde de aynı ile devam eden bu durum, 1575'de köyün epeyce küçülmesi şeklinde değişmiş, nüfusu bu tarihte 6 nefere düşmüştür. Hâslı ise yine yukarıdaki şekilde mukayettir.

Devlethân⁸⁵: XV. yüzyıl kayıtlarında takib edemediğimiz Devlethân, ilk defa 1512 senesi mufassalında karışımıza çıkar. Köy, bu tarihte 21 hânelik nüfusu barındırıp padişah hassına dâhildir ve bu has olma durumu bütün yüzyıl boyunca devâm edecektir. 1529 senesinde 14 hâne 6 mücerreden müteşekkildir. 1530 tarihli muhasebe defterinde de aynı ile zikredilen köy, mezkûr senelere ait timar defterlerinde de has olarak verilmiştir. 1575 tarihinde 26 hâne 12 mücerred ve 1 hatib ile kayıtlı olup, nüfusunda yaklaşık bir misli artış gözlenmektedir. Hem bu defterde hem de 1582 tarihli timar icmâl defterinde has kapsamında değerlendirilmiştir. Köy, yüzyılın başından itibaren, bölgede padişah

83. BOA. MAD. 232, 311; BOA. TD. 8, s.588-89; BOA. TD. 87, s.10; BOA. TD. 139, s.29 BOA. TD. 66, s.15; BOA. TD. 148, s.157; BOA. TD. 166, s.409; BOA. TD. 537, s.159; TKGM. KK. TD. 167, vr.78b; TKGM. KK. TD.302, vr.44b

84. Bugünkü yeri için bkz. Fr. Fritz, *Codex Kultur Atlas. Türkei*, Teil 2; mezkûr dönemlerdeki yeri için bkz. BOA. TD. 166 *Neşir*, s.190.

85. BOA. TD. 87, s.15; BOA. TD. 139, s.29; BOA. TD. 66, s.15; BOA. TD. 148, s.161; BOA. TD. 166 s.409; BOA. TD. 537, s.161; TKGM. KK. TD. 167, vr.79a; TKGM. KK. TD. 302, vr.44b.

hassına dâhil sâir köylerle berâber 85.032 akçalık hâsılın içerisinde mütâlâa olunmuştur.

Dirmillü⁸⁶: Torbalı merkeze bağlı Korucak köyü⁸⁷, 1467 senesinde 11 hâne ile kaydolunmuştur. Ayasuluğ kalesi merdlerinin timarı bulan köyden beş kişi Koğaluca yolunu arıtmak karşılığı âvârizdan muafırlar. Köyün vergi hâsılı 2.405 akçadır. 1473-77 senelerinde 18 hâne ve 2 mücerred ile 3.885 akça vergi hâsılı bulunan köyde, buğday ve sâir hubûbât ile az miktarda pamuk ziaatinin yapıldığı anlaşılmaktadır. Aynı zamanda Aydın Mirlivâsı İshak Paşa'nın timarında olmak üzere, 10 hâne, 5 mücerred ve 245 akça hâsıla sahip mukataahâneleri de olan köy, 1512 senesinde 20 hâne, 1 mücerred, 2 pir, 1 muhassıl ve 11.446 akça hâsılı olduğu hâlde yazılmıştır. Yine sayıları biraz artmış olarak 18 hâne ve 1 mücerredten müteşekkil mukataahâneleri de mevcut bulunmaktadır. Hâsil içerisinde ilk sırada bağ öşrü yer aldığı gibi, takiben de buğday ve arpa gelmektedir. Ayrıca bir kısım zeytin ağaçlarının da bulunduğu köyde, pamuk ziraati de yapılmaktadır. 1530 yılları başında hisseli timar olan Dirmil, Ayasuluğ kazâsında pazar kurulan yerlerden birisi olup, pazar ihtisâb geliri olan 1.200 akça ile Ayasuluğ'a tâbi sâir pazar ihtisâb gelirleriyle berâber toplam 10.5000 akçalık timara dâhil olduğu görülmektedir. 1529 senesinde 15 hâne, 6 mücerred, 1 muhassıl, 1 pir ve toplam 12.146 akça vergi hâsılıyla yazılmıştır. Hâsil içerisinde yine ilk sırada bağ bahçe mahsûlü olmakla beraber buğday ve arpa onu izlemektedir. Bir değirmeni de bulunan köyde az miktarda da pamuk ziraati yapılmakta idi. Pazar ihtisâbı bu defterde de yukarıdaki şekilde mukayyettir. 1530 tarihli muhasebe defterinde de *hafta bazarı durur* şerhiyle ve aynı rakamlarla derc edilen Dirmil, 1573-74 yıllarında 15.950 akça ile hisseli timar olarak verilmiş olup, 1575 tarihinde ise 50 hâne, 14 mücerredten oluşan nüfusuyla köydeki bu büyüme dikkat çekicidir. 15.950 akça hâsıla bu köyün durumu 1582 de de aynıdır.

86. BOA. MAD. 232, s.185; BOA. TD. 8, s.488, 765; BOA. TD. 87, s.8, 51; BOA. TD. 139, s.39, 43, 45, 51, 52, 53; BOA. TD. 66, s.25, 29, 31, 37, 39; BOA. TD. 148, s.203; BOA. TD. 166, s.412. BOA. TD. 537, s.181-182; TKGM. KK. TD. 167, vr.89a-b; TKGM. KK. TD. 302, ör.51a-b, 59a, 60b, 61a; TKGM. KK. TD. 289, vr.43a

87. Köyün mezkûr devirlerdeki yeri için bkz. BOA. TD. 166 Neşir, s.190; Son yılları için bkz. Köyler Belediyeler 1970, s.480; D.İ.E, Genel Nüfus Sayımı, İdâri Bölünüş 25.10.1970, Ankara 1973, s.319. [Genel Nüfus 1970].

Doğuzbergosu⁸⁸: Samsun dağının güney etekleri ve Balat ovasının kuzeyinde halen Doğanbey bucağı dâhilindeki Tuzburgazı⁸⁹. Köye, XV. yüzyıla ait tahrîrlerde tesâdüf olunmamaktadır. 1512 tarihinde 23 hâne, 6 mücerred, 1 imam, 1 pir'i bünyesinde barındıran köyün vergi hâsılı 8.660 akçadır. Hâsil içerisindeki en büyük pay buğday ve arpa olup, sâir hubûbâtla beraber epeyce miktar pamuk ziraati de yapılmaktadır. 1529 tarihinde 27 hâne, 8 mücerred ve 1 imamın mütemekkin olduğu köyün hâsılı öncekine nisbetle biraz azalarak 6.750 akçaya düşmüştür. Hâsil yine büyük ölçüde buğday, arpa ve sâir hubûbât ile saz mahsûlünden oluşmaktadır. Aynı senelere ait timar defterlerinde de bu hâsil ile kayıtlı bulunan köy, 1530 tarihli muhasebe kayıtlarında da aynı rakamlarla yer almıştır. 1575'de 14 hâne, 6 mücerred ile kaydolunan köyde 8 kişi aynı zamanda *tuzcu* olarak kaydedilmiş bulunmaktadır. Toplam vergi hâsılı ise 9.642 akçaya yükselmiştir. Pamuk ziraatinin arttığı görülen köyde, hâsil içerisinde ilk sırayı bu alırken, takiben de hubûbât ziraati gelmektedir. 1582 tarihinde aynı hâsil ile hisseli timar olan köyün bu durumu I. Ahmed zamanında da devam etmektedir.

Durgud⁹⁰: Aydınoğlu İsa Beğ'in, Ayasuluğ, Birgi, Keles'deki camileri ile yine İsa Beğ'in Birgi'deki türbesi'nin vakfı olan köy, 1530 senesi Anadolu vilâyeti muhasebe defterine nazaran, 12 hâne, 1 mücerred ile Yayla, Ezine, Ulucak, Kızılca köyleriyle beraber toplam 10.000 akça hâsıla sahiptir. Kânunî devrinde tanzim edilen, Aydın Sancağı vakıf mufassalında Çirkinçe'ye tâbi olup, yine 12 hâne, 1 mücerred ile kaydedilen köyün hâsılı da aynı şekilde topluca verilmiştir. Bu defterin icmâli olduğu tahmin ettiğimiz vakıf defterinde de durum aynıdır.

Dündarlu⁹¹: 1467 senesinde, 20 hâne, 1 imamdan müteşekkil, 2.712 akça vergi hâsılına sahiptir. 1473-77 senelerinden itibâren Ayasuluğ kale-

88. BOA. TD. 87, s.74-75; BOA. TD..139, s.38, 43, 49; BOA. TD. 66, s.24, 29, 35; BOA. TD. 148, s.229-30; BOA. TD. 166, s.413; BOA. TD. 537, s.241; TKGM. KK. TD. 167, vr.117a; TKGM. KK. TD. 302, vr.63a-64a; BOA. TD. 731, s.267 TKGM. KK. TD. 289, vr.23a, 43a.

89. Köyün yeri için bkz. A. Philippon, *Reisen I*, (Harita); son yıllardaki idâri vaziyeti için: *Köyler Belediyeler 1970*, s.131.

90. BOA. TD. 166, s.416; TKGM. KK. TD. 571, vr.34b; BOA. MAD. 617, s.333.

91. BOA. MAD. 232, s.170; BOA. TD. 8, s.480; BOA. TD. 87, s.86; BOA. TD. 139, s.55 BOA. TD. 66, s.185; BOA. TD. 148, s.243; BOA. TD. 166, s.415; BOA. TD. 176, s.198; BOA. TD. 537, s.210; TKGM. KK. TD.167, vr.103b; TKGM. KK. TD. 302, vr.96b, 99b.

sine hizmet karşılığı timara verilmiştir. Bu tarihlerde 13 hâne, 5 mücerredi bünyesinde barındıran köy, 5.800 akça hâsıl ile üç kişinin timarında olmak kaydıyla hisseli timardır. Buğday ve arpa ile sâir hubûbât ziraatinin de yapıldığı köyde hâsılın 1.050 akçalık kısmını pamuk öşrü oluşturmaktadır. 1512 senesinde 29 hâne, 7 mücerred, 1 Nâ-mâlum, 1 gaibin yazılı olduğu köyün vergi hâsılı 6.416 akçadır. Yine pamuk öşrü 1.800 akça ile ilk sırada yerilirken, onu buğday ve arpa takip etmektedir. 1529 tarihinde, 24 hâne, 10 mücerred, 1 muhâsıl, 1 gaib ile kaydolanmış olup, yine 6.416 akça hâsılı vardır. Hemen aynı yıllara ait timar defterlerinde de Ayasuluğ kalesinin 11 merdinin toplam 15.461 akçalık timarı içerisinde mezkûr hâsılı ile kayıtlıdır (oranı: %41.49). Bu tarihlerde köyün hâsılına nazaran buğday öşrü ilk sırada yerilirken pamuk ziraatinin onu takip ettiği görülmektedir. 1530 tarihli muhasebe defterinde de aynı rakamlarla kayıtlı bulunan köyde *Karacakoyunlu*'ya tâbi *Bölücek* cema'atinin, *İskender Veled-i Ali Ket-hüda* kısmından 3 hâne de kayıtlı bulunmaktadır. 1575 tarihli Sığla mufassalında 17 hâne, 14 mücerred ve 12.000 akça hâsıl ile kayıtlı olan köyde yine en önemli zirâat faaliyeti buğday üretimi olup, takiben pamuk gelmektedir. Arpa ziraâtı önceki tahrîre nazaran iki katına çıkmıştır. Köy, 1582 tarihinde de aynı şekilde kayıtlı bulunup yine Ayasuluğ kalesi timarlarındanındır.

Emirgazilü⁹²: Nam-ı diğeri Değirmenderesi ve Reisköydür. Köy Bugün Aydın'ın Germencik ilçesine bağlıdır⁹³. 1473-77 tarihlerinde 13 hâne, 1 mücerred ile iskân edilmiş bulunan köyün vergi hâsılı 5.429 akça idi. Hâsılın hemen yarıya yakın kısmı 2.337 akça ile buğday öşrü idi. Bunu arpa ve pamuk öşrü takip etmektedir. 1512 senesinde nüfusunda büyük bir artış meydana gelmiş ve 44 hâne, 1 mücerred, 1 imamı bünyesinde barındırır bir halde olup, vergi hâsılı ise 5.813 akça olmuştur. Hâsıl içerisinde buğday öşrü, önceki tahrîre nazaran azalmakla beraber yine ilk sırada yerilmektedir. Pamuk öşrü ikinci sırada yerilirken bağ ve bahçe ziraati onu takip etmektedir. Önceki tahrirden naklen

92. M.C. 0.116/6, vr.19b; BOA. TD. 87, s. 90; BOA. TD. 139, s.33, 45; BOA. TD. 66, s.17, 31; BOA. TD. 148, s.246-47; BOA. TD. 166, s.414, 421; BOA. TD. 537, s.215-16; TKGM. KK. 167, vr.106b-170a; TKGM. KK. TD. 302, vr.59b-60a; TKGM. KK. TD. 289 vr,50b; BOA. TD. 731, s.266.

93. Köyün bugünkü idâri durumu için bkz. *Genel Nüfus Sayımı 1970*, s.86; yeri için bkz. BOA. TD. 166 Neşir, s.190.

mevcut olduğu söylenen dört ortağın ortaklıklarının ref' olunduğu da ifade edilmiştir. 1529 senesinde 33 hâne, 13 mücerreden ibaret olan köyün hâsılı 4.065 akçaya düşmüştür. Mezkûr senelere ait timar defterlerinde de aynıyla yer alan köyün bir mescidi bulunmakta olup, mescidin imamı Veli Fakih b. Mehmed'in 35.000 akçalık vakfına dair kayıt, 1530 tarihli muhasebe-i Vilâyeti-i Anadolu defterinde yer almaktadır. 1575 tarihli Sığla sancağı mufassal defterinde köy, nüfusu artmış, 42 hâne, 27 mücerred ve 6 sipahizâde ile 14.300 akça vergi hâsılı mevcut olduğu halde tahrir olunmuştur. 1574-75 ve 1582 tarihlerine ait timar defterinde aynı hâsıla sahip olup, bu durumunu I. Ahmed zamanında da devam ettirilmiştir.

Ezine⁹⁴: Aydınolu İsa Beğ'in Ayasuluğ, Birgi ve Keles'deki camileri ile Birgi'deki türbesinin vakfı olan köylerdendir. 1530 senesinde 7 hâne olup, Yayla, Kızılca, Ulucak ve Durgud karyeleriyle berâber toplam 10.000 akça hâsılı paylaşmakta idi. Kânunî devrinde tertib edilmiş olan Aydın Sancağı mufassal vakf defterinde yine aynı hâne sayısı ile Çirkince nâhiyesine bağlı olarak kaydolunmuştur. Defterin icmâlinde de ayrı şekilde mevcuttur. 1530 tarihli muhasebe defterinde, Ezine pazarı ihtisâbı, Anya, Akçaşehir ihtisâblarıyla beraber toplam 10.500 akçadır ve Sipahi zeâmeti meyânında mütâlâa olunmuştur. Ezine pazarında bir de câmi olup, XVI. yüzyıl ortalarına doğru Musa Beğ'in 6.000 akça vakfıyla tâmir olunmuştur. Pazar ihzâriyesi 1512 ve 1529 senelerinde Akçaşehir, Anya ve Dirmil ile berâber 9.500 akçadır.

Ezinecük⁹⁵: Karahisar'daki Ahmed Paşa İmâretinin gelirleri meyânında zikredilen Ayasuluğ köylerindendir. 1530 senesinde, 11 hâne, 2 mücerred ile mukayyet bulunan köy, mezkûr mufassalda da 10 hâne ve 2 mücerred olarak kaydedilmiştir. Hâsılı iyine müstakilen zikredilmemiş olup, toplam içerisinde mütâlâa edilmiştir.

94. BOA. TD. 166, s.412, 416, 419; TKGM. KK. TD. 571, vr.33b-34a, 35a; BOA. MAD. 617, s. 333; BOA. TD. 87, s.39; BOA. TD. 148 s.180.

95. BOA. TD. 166, s.420; TKGM. KK. TD.571, vr.43a.

Fetrek⁹⁶: Hâlen Torbalıya tâbi Aşağı ve Yukarı Fetrek civarı⁹⁷. 1473-77 tarihli mufassal defterde 16 hâne, 8 mücerred ve 2.031 akça vergi hâsılı ile yer alan köyde mezkûr tarihlerde beş tane de sipâhizâde mütemekkin bulunmaktadır. Köyde arpa, buğday ziraati yapıldığı gibi zeytin ve dut ağaçları da bulunmaktadır. Ayrıca Sancakbeği hassı olarak 7 hâne, 2 mücerredten oluşan mukataahâneler de mevcuttur. 1512 senesinde mukataahânelerin sayısı 13 tür. Köy, 21 hâne, 1 mücerred, 1 pir ve 22 sipahizâdeyi barındırmakta olup, 7.592 akça vergi hâsılı ile mukayettir. 1529 senesinde ise 25 hâne, 13 mücerredlik bir köydür. Hemen aynı tarihlere ait timar defterlerinde de aynı hâsıl ile kayıtlı bulunan köy, 1530 tarihli muhasebe defterine de aynı rakamlarla derc olunmuştur. 1575 tarihli Sığla Sancağı mufassal defterinde nüfusunda haylice artış meydana gelmiş, 61 hâne, 11 mücerred, 1 imam, 1 muhassıl ile, 75 nefer olarak kaydedilmiştir. Hâsılı ise 7.588 akçadır.

Germiyanlu⁹⁸: Bugünkü Germencik. 1467 senesinde, nüfusu mevcut olmayıp hâriçten ekilir diye şerh düşülen köy, Ayasuluğ kalesine hizmet karşılığı timara verilmiş olup, hâsılı 507 akçadır. 1473-77 tarihlerinde tanzim edilmiş olan defterde ise bu isimle iki köy kaydedilmiştir. Birincisi Çaşnigîr Sinan Beğ'in timarı olarak verilmiş olup, 1 hâne ve 2.896 akça vergi hâsılı olan köy, ikincisi ise Depecik karyesi ile kaydedilen köydür. İlk köyün 420 dönüm ve her sene 212 dönümü ekilen hassa bir çiftliği mevcut olup, 1.412 akça hâsılı mevcuttur. 1512 senesi verilerine nazaran ilk köyde nüfus olmayıp buğday öşüründe nisbî bir artış söz konusudur. Bunun dışında sâir hubûbât ile pamuk ve bağ ziraati mevcuttur. Köydeki çiftlik yine mezkûr olup, hâsılı 500 akçaya düşmüş ve hassalığı ref' olunmuştur. Diğer Germiyanlu ise yine Depecikle beraber kaydedilmiştir. Nüfusları ayrı ayrı da verilmiş olup, Germiyanlu 33 hâne, 3 mücerred, 2 pir'den mükeşekkil olup, hâsılları Depecik'le beraber, toplam 4.445 akçadır.

96. MC. 0.116/6, vr.26b-27a; BOA. TD. 8, s.765; BOA. TD. 87, s.29, 58; BOA. TD. 139, s.35, 14, 49; BOA. TD. 66, s.22, 30, 35, 57; BOA. TD. 148, s.210-11; BOA. TD. 166, s.413; BOA. TD. 537, s.188; TKGM. KK. TD. 167, vr.92b; TKGM. KK. TD. 289, vr.89b.

97. Bkz. Fritz. a.g.e.

98. BOA. MAD. 232, s.183; M.C. 0.116/6, 22b-28a; BOA. TD. 87, s.80, 85-86; BOA. TD. 139, s.55; BOA. TD. 66, s.185; BOA. TD. 148, s.241-42; BOA. TD. 166, s.414,415, 418; BOA. TD. 537, s.04; 209-210; TKGM. KK. TD. 167, vr.100b, 103a; TKGM. KK. TD. 302 vr.89b-90b.

1529 senesi mufassalında yine Depecikle kaydedilen köy, 35 hâne, 13 mücerred, 1 imam, 1 pir ve 1 beratlıyı barındırmakta olup, 5.045 akça vergi hâsılı vardır. Aynı yıllardaki timar defterlerine de aynı hâsıl ile derc edilen köy, Ayasuluğ kalesi'nin 11 merdinin toplam 15.461 akça timarı içerisinde yer almaktadır (oranı: %32.63) 1530 muhasebe defterinde de aynı rakamlarla yer almıştır. Önceki tahrirlerde büyük bir çiftliği barındıran Germiyanlı ise *hâli* kaydıyla işaret edilmiş olup, 2.270 akça hâsılı vardır. Köyün bir mescidinin olduğu ve mescide vakfedilmiş 2 kıt'a 30 dönüm ve 300 akça hâsıllı arazinin de mevcut bulunduğu anlaşılmaktadır. Yüzyılın sonlarına doğru, 1575 senesinde, önceki tahrirlerde neredeyse nüfusu olmayan ve 1530 larda *hâli* kaydıyla tavsif edilen köyde, 12 hâne, 8 mücerred yaşamakta olup, köyün hâsılı 2.500 akçadır. Depecik ile kaydedilen köy ise 27 hâne, 15 mücerred ile deftere alınmıştır. 1582 tarihli kayıtlarda da kalle timarı olarak işaret edilen, ve son tahrirde 20 neferi bünyesinde barındıran köyde, 1282 tarihli bir *İkame-i Pazar*⁹⁹ kaydından da anlaşılacağı vechile bu tarihten sonra burada bir hafta pazarı teşekkül ettirilmiş idi.

Gölyaka nâm-ı Diğer Gökyaka¹⁰⁰: 1473-77 tarihlerinde 14 hâne, 2 mücerred ve 2.480 akça vergi hâsılıyla kayıtlı köyde, aynı zamanda 6 hâne, 1 mücerredten oluşan mukataahâne de mevcut olup, 115 akça hâsıl ile kayıtlıdır. Bu, mukataahâne olarak kaydedilenler daha önceden Doğancı iken sonradan raiyet olmuşlardır. 1512 senesinde 12 hâneli köyde 5 tane de sipâhizâde bulunmaktadır. Vergi hâsılı ise 3.639 akçadır. Değirmeni de bulunan köyün hâsılı içerisinde en önemli pay, 1.800 akça ile buğday öşürüdür. 1529 senesinde, nüfusunda azalma olan köy, 5 hâne ve 3 mücerred barındırmakta olup, vergi hâsılı 2.750 akçadır. Aynı yıllara ait timar defterlerinde ve 1530 tarihli muhasebe defterinde de bu rakamlarla kayıtlıdır. 1575 Sığla Sancağı mufassalında, 9 hâne, 1 mücerredlik nüfusu olan köyün hâsılı ise 3.650 akçadır. 1582 tarihinde

99. Hemen aynı döneme rast gelen birçok ikâme-i pazar kayıtlarının önemli bir kısmının toplandığı bir çalışma için bkz. M. Akif Erdoğan "18 ve 19. Yüzyıl Osmanlı Panayırı ve Hafta Pazarlarına Dair Belgeler I" *OTAM* 5, Ankara 1994, s.49-131. Aynı yazının devamı için bkz. *OTAM*, 7. Ankara 1997, s

100. *M.C.* 0.116/6 vr.25a; *BOA. TD.* 8 s.777; *BOA. TD.* 87, s.55-56; *BOA. TD.* 139, s.39; *BOA. TD.* 66, s.26; *BOA. TD.* 148, s.207-8; *BOA. TD.* 166, s.413; *BOA. TD.* 537, s.186; *TKGM. KK. TD.* 167, vr.91b; *TKGM. KK. TD.* 302, vr.52b; *BOA. TD.* 731, s.265.

de aynı hâsıl ile mukayyed olan köy, I. Ahmed zamanına ait bir tahrir nazaran, 5.500 akça hâsıla sâhiptir.

Gönenlü¹⁰¹: 1473-77 senelerinde 5 hâne ve 6.730 akça hâsıl ile Ayasuluğ kalesi timarıdır. 1512 senesinde ise hâne sayısı 11'e yükselmiş hâsılı ise 7.685 akça olmuştur. Hâsıl içerisinde en büyük pay, 3.000 akça ile buğday öşrüdür. 1529 tarihinde 7 hâne ve 8.028 akça hâsıl ile mukayyet olup, hemen aynı tarihlere ait timar defterlerinde de aynı hâsıl ile yazılmıştır. Yine zirâi faaliyetlerin içerisinde buğday üretimi ilk sırada yer almaktadır. 1575 tarihli Sığla sancağı mufassal defterinde, 9 hâne, 5 mücerred ve toplam 11.451 akça vergi hâsılı ile kayıtlı bulunan köy, 1582 tarihinde, 12.298 akçalık hâsıl ile hisseli timardır. Aynı tarihlerde köyde 3 nefer mukataâhâne bulunmaktadır.

Halil Depeciği¹⁰²: Aydın sancağının en eski defterlerinden olan 1467 tarihli mufassalda 5 hâne ve 661 akça hâsıl ile mevcuttur. Köy bu tahrirde Ayasuluğ kalesine hizmet karşılığı timara verilmiştir. 1473-77 senelerinde Ayasuluğ kalesi bevâbı Mehmed'in timarı olan köy *hâli yatur* şeklinde tavsif edilmiş olup, hâriçten ziraat olunmaktadır. 1.854 akça hâsılı olan köyün 1.652 akçası mezkûr bevâbın, 202 akçası ise Çaşnigîr Sinan Beğ'in timarıdır. 1512 senesinde 6 hânelik köy olup, 2.000 akça vergi hâsılı bulunmaktadır. 1529 senesinde tanzim edilen defterde nüfus gösterilmeyen köyün hâsılı yine 2.000 akçadır. Hemen aynı yıllara ait timar defterlerinde de aynı hâsıl ile Ayasuluğ kalesine hizmet eden 12 kişinin, toplam 6.721 akçalık timarı içerisinde yer almaktadır. (oranı: %29.75) 1530 tarihli muhasebe defterinde de aynı rakamlarla yer bulan köy, 1575 tarihli Sığla mufassalında *hâli ani'l- reâyâ* şeklinde târif edilmiştir. Hâsılı ise 3.650 akçadır. 1582 tarihinde de durum aynıdır.

Hatunlu¹⁰³ ve **Elenklü**: Elenklü XV. yüzyılda Hortuna'ya tâbi bir köy

101. BOA. TD. 8, s.479; BOA. TD. 87, s.77; BOA. TD. 139, s.35; BOA. TD. 66, s.22; BOA. TD. 148, s.232; BOA. TD. 166, s.414; BOA. TD. 537, s.201; TKGM. KK. TD. 167, vr.99a; TKGM. KK. TD. 289, vr.65b; TKGM. KK. TD. 302, 52b, 53b; TKGM. KK. TD. 129, vr.8, s.179b.

102. BOA. MAD. 232, s.182; BOA. TD. 8, s.486; BOA. TD. 87, s.69; BOA. TD. 139, s.58; BOA. TD. 66, s.187; BOA. TD. 148, s.223; BOA. TD. 166, s.415; BOA. TD. 537, s.199; TKGM. KK. TD. 167, vr.98a; TKGM. KK. TD. 302, vr.61b, 86b, 87a, 100a

103. BOA. MAD. 16027, s. 14; M.C. 0.116/6, vr.23b-24a; BOA. TD. 87, s.81, 82; BOA. TD. 66, s.63; BOA. TD. 148, s.237-38; BOA. TD. 166, s.414; BOA. TD. 537, s.206; TKGM. KK. TD. 167, vr.101a-b; TKGM. KK. TD. 302, vr.53b, 58b; TKGM. KK. TD. 129 vr.17b.

iken daha sonra iki köyden müteşekkil bir gurup olarak kaydedilmiştir. 1473-77 senelerinde Güzelhisar Seraskeri'nin timarı olan Hatunlu, 21 hâne, 13 mücerred-i bünyesinde barındırmakta olup, 5.860 akça vergi hâsılı ile kaydedilmiştir. Bu tarihlerde köyde özellikle arpa ziraati yapılmakta olup, sâir hubûbât ile bir kısım da pamuk yetiştirilmektedir. 590 akçalık ganem resminden de anlaşıldığı üzere hayvancılık da köyün iktisâdî faaliyetleri arasındadır. 1512 senesinde Elenklü **النكلو** ile beraber kaydedilen köy, 85 hâne, 3 mücerred, 1 imamdan müteşekkil olup, vergi hâsılı 11.777 akçadır. Yine buğday ve arpa ziraati hâsil içerisinde ilk sırada yer almaktadır. Pamuk üretimi ise onları takip etmektedir. 1529 senesinde yine Elenklü ile 81 hâne, 24 mücerred, 1 imam ve 10.370 akça ile deftere derc olunan köy, hemen aynı tarihlerde tanzim edilmiş olan timar defterlerinde de aynı hâsil ile toplam 50.000 akçalık zeâmet içerisinde yer almaktadır (oranı: %20-74) 1530 tarihli muhasebe defterinde de aynı rakamlarla kayıtlı bulunan Hatunlu, 1575 senesinde nüfusen küçülmüş, 40 nefere düşmüş, ancak Söğüt karyesi 19 nefer ile bu köy grubuna ilâve edilerek grup toplam 59 nefere (45 hâne, 14 mücerred) bâliğ olmuştur. Hâsil ise 12.999 akçadır. 1582 tarihinde 13.000 akça hâsil ile yazılmış olan köyde, hemen aynı tarihlerde 11 nefer (8 hâne, 3 mücerred) mukataahâne de bulunmaktadır.

Havuçlu¹⁰⁴: Selçuk'da halâ Havutculu, Havuçculu diye var olan köy¹⁰⁵. 1467 senesinde 19 hâneli ve Akçaova'ya tâbi bir köy olup, padişah has-sıdır. Mıntıkada diğer dâhil-i hass olan köylerle beraber toplam 34.871 akçalık hâsılın içerisinde mütâlâa olunmuştur. 1473-77 senelerinde yine Akçaova nâhiyesine ve padişah hassına dâhil bulunup, 25 hâne, 6 mücerred ve 5. 179 akça hâsil ile defterde derc olunmuştur. Köyde zirâî faaliyetler meyânında ilk sırada bağ ziraati gelmekte olup, buğday ikinci sırada yer almaktadır. 1512 senesinde 31 hâne, 7 mücerred, 3 pir, 2 gaib, 1 imam'ı bünyesinde barındırıp hâsılı, hâssa dâhil diğer köylerle beraber toplam 85.032 akça içerisinde mütâlâa olunmuştur. 1529 senesinde 32 hâne, 12 mücerredten oluşan nüfusa sahip olan köy, aynı

104. BOA. MAD. 232, s.307; BOA. TD. 8, s.581, BOA. TD. 87, s.11-12; BOA. TD. 139, s.29; BOA. TD. 66, s.15; BOA. TD. 148, s.159, BOA. TD. 166, s.409; BOA. TD. 537, s.160; TKGM. KK. TD. 167, vr.78b; TKGM. KK. TD. 302. vr.44b.

105. Yeri için bkz. BOA. TD. 166 Neşir, s.190; Köyler, Belediyeler 1970, s.478.

yıllara ait timar defterlerinde de yukarıdaki hâsıl ile hass-i hümâyûna dahildir. 1530 tarihli muhasebe defterinde de aynı rakamlarla mukayyed bulunup, 1575 senesinde 20 hâne, 12 mücerred, toplam 32 neferden müteşekkildir. 1582 tarihinde yine aynı köy grubuyla, dahil-i hass bulunup, toplam 85.032 akçalık hâsıl içerisinde değerlendirilmiştir.

Hisar yakası [Hamidlü]¹⁰⁶: Bugünkü Germencik ile İncirlioğa arasında Ömerbeğli köyünün hemen güneyinde bulunmakta idi¹⁰⁷. Tahminen demiryolu kenarındaki Tahtacı civarı. 1473-77 yıllarında 46 nefer (36 hâne, 10 mücerred)'den müteşekkil olup, Sancak hassıdır. Köyün, küffar mahallesinin ve Kireçcelü köyünün küffar mahallesinin toplam hâsılı maktuen 10.000 akça olup, 6.700 akçadır. 1512 senesinde köy 35 hâne, 14 mücerred, 1 imam ile kayıtlıdır. 1529 tarihinde 27 hâne, 21 mücerredi bünyesinde barındıran köy, Kireçcelü ile berâber 12.750 akça hâsıla sahiptir. Hemen aynı tarihlere ait timar defterlerinde Ayasuluğ Kalesi Dizdarı Kasım'ın timarında aynı hâsıl ile yer almaktadır. Durumu 1530 tarihli muhasebe defterinde de aynı olan Hamidlü köyü dâhilinde, 100 akça hâsıllık bağ ve bahçe, Ayasuluğ şehrindeki Köse Umur mescidinin vakfidir. 1575 senesinde 37 hâne, 22 mücerred ve 1 imam (Kireçcelü'nün) dan müteşekkil olup, 13.750 akça vergi hâsılı vardır. Köyün mukataa bedeli 1046 (1636-37) senelerinde 20.000 akçadır.

Hıdırbeğlü¹⁰⁸: Hâlen Germencik ilçesi merkez bucağa bağlı köy¹⁰⁹. 1473-77 senelerinde 17 nefer (16 hâne, 1 mücerred) ve 2.910 akça hâsıl ile kaydedilmiş olup, bu hâsıl içinde ilk sırada buğday ve bağ öşrü gelmektedir. 1512 senesinde ise 29 hâne, 6 mücerred ve 1 imam, 1 pirden müteşekkil nüfusıyla toplam 4.199 akça hâsıla sahiptir. 1529 mufassalında 23 hâne, 14 mücerred, 1 imam, 1 pir, 1 muhassılı barındırmakta olup, 4.290 akçalık vergi hâsılı

106. BOA. TD. 8, s.695; BOA. TD. 87, s.67; BOA. TD. 139, s.53; BOA. TD. 66, s.183; BOA. TD. 148, s.221-22; BOA. TD. 166, s.415-16; BOA. TD. 537, s.152-53; TKGM. KK. TD. 167, vr.75b-76a; BOA. MAD. 7075, s. 37.

107. Yeri için bkz. BOA. TD. 166 (Neşir), s.190.

108. M.C. 0.116/6, vr.17a-b; BOA. TD. 87, s.49-50; BOA. TD. 139, s.39 BOA. TD. 66, s.26,60,105; BOA. TD. 148, s.148, s.200,201; BOA. TD. 166, s.412, BOA. TD. 537, s.179; TKGM. KK. TD. 167, vr.88a-b; TKGM. KK. TD. 302, vr.47a.

109. Yeri için BOA. TD. 166 (Neşir), s.190; Köyler Belediyeler 1970, s.126 Philippon, *Reisen...II.* (harita)

mevcuttur. Aynı tarihlere ait timar defterlerinde de bu rakamlarla yer alan köy 1530 tarihli muhasebe defterine 20 hâne, 14 mücerred ve aynı 4.290 akça hâsıl ile derc olunmuştur. 1575 senesi Sığla Sancağı mufassal defterinde 30 hâne, 20 mücerred ve 5.000 akça hâsıl ile kaydedilen köy, 1582 tarihinde aynı hâsıl ile Dergâh-ı Âli kethüdalarından İbrahim'in zeâmetine dâhildir.

Hortuna ve Torbacı¹¹⁰: Yüzyılımızın başlarına ait haritalarda Fırtına diye geçen ve hâlen Torbalı ilçesi merkez bucağına bağlı Yazıbaşı köyü¹¹¹. 1512 senesinde 27 hâne, 7 mücerredden ibaret ve iki köyden müteşekkil bu grubun hâsılı daha geniş bir köy grubuyla beraber itibâr olunmuş ve müstekilen zikredilmemiş, toplam 36.166 akçalık gelir içerisinde değerlendirilmiştir. 1529 tarihinde 32 hâne, 4 mücerredden müteşekkil olan köy grubu, hemen aynı tarihlerde 20.000 akça ile zeâmet olup, 957 (1550) tarihi itibâriyle İstanbul'da Şehzâde Mehmed câmiine vakf olunmuştur.

Hüsameddinlü¹¹²: XV. yüzyılın, Aydın Sancağı'na ait en eski mufassallarından olan defterde 4 hâne, 1 imam ve 627 akça hâsıl ile kayıtlı olup, zindancılık hizmeti karşılığı timara verilmiştir. Köy hariçten de ziraat olunmaktadır. 1473-77 tarihlerinde köy, yine Ayasuluğ kalesinde zindancılık hizmeti karşılığı timar olup, 4 hâne ve 665 akça hâsıl ile deftere derc olunmuştur. 1512 tarihinde 6 hâne, 1 mücerred ile mütemekkin olan köyün vergi hâsılinda büyük bir artış meydana gelmiş olup, 4.000 akçadır. Zirâî faaliyet olarak 2.300 akça öşür ile buğday ilk sırada yer almaktadır. Bu tahrirde köy, padişah hassı olarak gösterilmiştir. 1529 senesinde 2.531 akça hâsıl ve 7 hâne, 2 mücerred barındırmakta olup, hemen yakın tarihe ait timar defterlerinde de aynı ile mukayyet bulunup, durum 1530 tarihli muhasebe defterinde de aynıdır. 1575 senesi Sığla Sancağı mufassal defterinde köy, 2 hâne, 1 mücerredden müteşekkil olup, aynı hâsıla sahiptir. Bu durum 1582 tarihinde de devam etmektedir.

110. BOA. TD. 87, s.41-42 öbekler sayıldığında hâne sayısı aslında 36 çıkmaktadır; BOA. TD. 139, s.32; BOA. TD. 66, s.16; BOA. TD. 148, s.192-193; BOA. TD. 166, s.412.

111. Yeri için bkz. Philippon, *Reisen...II.* (Harita) BOA. TD. 166 (Neşir), s.190 *Köyler, Belediyeler 1970*, s.480

112. BOA. MAD. 232, s.189; BOA. TD. 8, s.192 ; BOA. TD. 87, s.17; BOA. TD. 139, s.29; BOA. TD. 66, s.15; BOA. TD. 148, s.165; BOA. TD. 166, s.410; BOA. TD. 537, s.166; TKGM. KK. TD. 167, vr. 81b; TKGM. KK. TD. 302, vr.44b

Ilıca¹¹³: Köy sadece barındırdığı mukataahâneler ve piyâde çiftlikleri ile karşımıza çıkmakta olup, sâir hususlarına ait bigimiz bulunmaktadır. 1473-77 tarihlerinde köyde bulunan *Mezra-i Gülerye* adlı çiftlik 100 akça hâsıl ile kaydedilmiştir. 1512 senesinde köyde Aydın Mirlivâsı'nın hassı olan 10 mukataahâne vardır. 1529 tarihli mufassalda ise 7 hâne ve 9 mücerreden oluşan mukataahâneler ile zikredilmektedir. Buradaki mezkûr çiftlik Murad Hüdâvendigâr tarafından Aslıhan oğlu Mustafa'ya verilmiş olup, o ölünce, oğlu Murad raiyet yazıldığı için çiftliğe hâsıl bağlanmıştır.

Kabağlu¹¹⁴: 1467 tarihinde 9 hâneli köy olup, Akçaova Nâhiyesine tâbi Padişah hassıdır. 1473-77 tarihlerinde ise 8 hâne, 1034 akça vergi hâsılı ile mukayyed bulunan köy yine padişah hassı dahilinde mütâlâa olunmuştur. 1512 senesinde 11 hâne, 2 mücerred, 1 pir'i bünyesinde barındırmakta bulunan köyün hâsılı yine padişah hassı dâhilinde itibâr olduğundan, müstakilen verilmiştir. 1529 tarihli mufassal deftere nazaran, 10 hâne, 3 mücerredden müteşekkil köy, 1530 tarihli muhasebe defterinde de aynen verilmiştir. Hemen aynı senelere ait timar defterlerinde de padişah hassı meyânında zikredilen köy, üzerinde tarih kaydı bulunmayan 1080 numaralı Tahrîr defterinde padişah hassı ve 8 hâne, 4 mücerredden müteşekkilidir.

Kabakavak: Bkz. Tırha.

Kabala ve Ece¹¹⁵: 1421-38 tarihlerinde nâhiye olarak işaret edilmiş ve Gılmanca ve Akköy karyeleri buna bağlı olarak gösterilmiştir. Bugün Kuşadası Gökçealan köyünde Kabala isimli bir mevki mevcuttur. Ancak bu mevkinin mezkûr köyle bir ilgisinin olup, olmadığı tesbit edemedik. Ece ise muhtemelen Selçuk'un Sultaniye Köyü civarı. 1512 tarihinde, Hüsam Paşa hassı içerisinde olup, tâbii bulunan Andoz karyesi ile beraber 56 hâne, 14 mücerredi barındırmaktadır. Köy grubunun vergi hâsılı 15.067 akçadır. 1529 senesinde hâsılları

113. BOA. TD. 8, s.777; BOA. TD. 87, s.30; BOA. TD. 148, s.178.

114. BOA. MAD. 232, s.311; BOA. TD. 8, s.587; BOA. TD. 139, s.29; BOA. TD. 66, s.15; BOA. TD. 148, s.160; BOA. TD. 166, s.409; BOA. TD. 1080, s.8.

115. BOA. MAD. 18003, s. 19-20; BOA. TD. 87, s.24-25; BOA. TD. 139, s.34/1; BOA. TD. 66, s.19; BOA. TD. 148, s.171-172; BOA. TD. 166, s.411; BOA. TD. 537, s.177; TKGM. KK. TD. 167, vr.87a-b; TKGM. KK. TD. 302, vr.47b.

yine Andoz karyesi ile berâber verilmiş olduğu hâlde hâne sayısına Andoz dâhil edilmemiştir. Buna göre köy grubu 28 hâne, 15 mücerredi barındırmakta olup, hâsılı 15.567 akçadır. Hemen aynı tarihli timar defterlerinde 11.067 akça ile kaydedilmiştir. 1530 tarihli muhasebe defterinde de, 1529 mufassalındaki rakamlarla yerini bulan köy grubu, 1575 tarihli Sığla Sancağı mufassal defterinde 15 hâne, 5 mücerred, 1 imam ve 15.199 akça vergi hâsılı ile kaydedilmiştir. Köy grubu, 1582 tarihinde de aynı hâsıl ile mevcuttur.

Kadı Kaynağı¹¹⁶: 1473-77 senelerinde 1 hâne, 1 mücerreden müteşekkil köy olup, hâsılı 979 akçadır. 1529 tarihli mufassal defterde 6 hâneyi bünyesinde barındıran köy, 1.650 akça vergi hâsılına sahiptir. 1530 tarihinde de aynı rakamlarla ifade edilen köy, 1575 yılına ait Sığla Sancağı mufassal defterinde karşımıza Mezra'a-i Kadı Kaynağı şeklinde çıkmakta olup, *hâli ani'l-reayâ* şeklinde tavsif edilmiştir. Vergi hâsılı ise 2.200 akçadır. 1573-74 yıllarına ait bir timar defterinde de yine aynı şekilde yer bulmuştur.

Kafalu¹¹⁷: 1473-77 senelerinde tertib edilmiş bulunan defterde 2.676 akça vergi hâsılı ve 10 hâne nüfus ile kayıtlıdır. Hâsılın içerisinde ilk sırada bağ öşrü yer almaktadır. 1512 yılında 5 hâne ve 1 *divâne* yi bünyesinde barındırmakta olup, 1 kişi kürekçi olarak belirtilmiştir. Köyün vergi hâsılı ise 3.966 akçadır. 1529'da 4 hâne, 1 mücerred ve 4.018 akça vergi hâsılı ile yazılan köy, 1530 tarihli muhasebe defterinde de aynı rakamlarla yer almış, hemen aynı tarihlere ait timar defterlerinde de aynı hâsıl ile derc olunmuştur. Köy, 1575 tarihinde 10 hâne ve 3 mücerredi bünyesinde barındırmakta olup, vergi hâsılı 7.224 akçadır.

Karakuyu¹¹⁸: Hâlen Sökenin Burunköyünün eski yeri. Menderes nehri kenarında bulunuyor idi. Su altında kaldığı için şimdiki mevkie taşınmış. 1467 senesinde köy iki timara taksim olunmuş haldedir. Bunlardan biricisinde 9

116. *M.C.* 0.116/6, vr.26a; *BOA. TD.* 139, s.50; *BOA. TD.* 66, s.36; *BOA. TD.* 148, s.248; *BOA. TD.* 166, s.414; *BOA. TD.* 537, s.217, *TKGM. KK. TD.* 167, vr.107a; *TKGM. KK. TD.* 289, vr.105a

117. *BOA. TD.* 8, s.483; *BOA. TD.* 87, s.59; *BOA. TD.* 139, s.s.38, 47,48; *BOA. TD.* 66, s.25, 33, 34; nr.148, s.211-12; *BOA. TD.* 166, s.413; *BOA. TD.* 537, s.189; *TKGM. KK. TD.*167, vr.93a-b

118. *BOA. MAD.* 232, s.173-180; *BOA. TD.* 8, s. 481-82; *BOA. TD.* 87, s.81; *BOA. TD.* 139, s.56; *BOA. TD.* 66, s.186; *BOA. TD.* 148, s.236-37; *BOA. TD.* 166, s.415; *BOA. TD.* 537, s.204-5; *TKGM. KK. TD.*167, vr.100b-101a; *TKGM. KK. TD.* 302, vr.61b,87b-89a, 92b, 99b.

hâne ve 1.842 akça vergi hâsılı ile kayıtlı ve Ayasuluğ kalesine hizmet karşılığı timardır. İkicisinde ise 30 hâne ve 2.325 akça hâsıl yazılmıştır. Böylece köy, toplam 39 hâne ve 4.167 akçe vergi hâsılına sahiptir. 1473-77 tarihlerinde yine iki ayrı timar içerisinde itibâr olunmuş olup, ilki, 22 hâne, 1 mücerred ve 926 akça ikincisi ise 14 hâne, 4 mücerred ve 2.507 akça hâsıl ile mukayyettir. Köy, toplam 36 hâne 5 mücerredini bünyesinde barındırmakta olup, 5.433 akça vergi hâsılı vardır. 1512 tarihinde 43 hâne, 4 mücerred, 1 imam ve 11.995 akça hâsıl ile kayıtlı bulunan köyde zirâî faaliyet olarak buğday, arpa ve pamuk ilk sırada yer almaktadır. 1529 senesinde 35 hâne, 5 mücerred, 1 imam ve 11.995 akça vergi hâsıl bulunan köy, 1530 tarihli muhasebe defterine de aynı rakamlarla derc olunmuştur. Hemen aynı senelere ait timar defterlerinde de yine 11.995 akça hâsıl ile Ayasuluğ kalesinin 18 merdinin toplam 25.995 akçalık timarı içerisinde dâhildir (oranı: %46.143). 1575 senesine ait Sığla Sancağı mufassal defterinde köy, nüfus itibâriyle küçülmüş olup, 6 hâne, 6 mücerred, 1 imamı bünyesinde barındırmakta olup, bu tahrirde kendisine tâbi olarak gösterilen Köseler ve Perçemlü karyeleriyle beraber toplam 25.000 akçadır. 1582 tarihli timar defterinde de aynı ile kayıtlıdır.

Karamanlu: Bkz. Tırha.

Kayas¹¹⁹: 1467 tarihinde 25 hâne nüfusa sahip olup, 4.322 akça vergi hâsılı ile Ayasuluğ kalesine hizmet karşılığında timardır. Hâsıl içerisinde ilk sırada buğday öşrü yer almaktadır. 1473-77 tarihlerinde tanzim edilmiş olan mufassal defterde 26 hâne, 8 mücerredini bünyesinde barındırmakta olup, 6.934 akça vergi hâsılı mevcuttur. 1512 de 48 hâne, 13 mücerred, 1 imam, 2 pirden müteşekkil olup, 14.000 akça hâsıl ile kaydedilmiştir. Hâsıl içerisinde yine buğday öşrü, 5.000 akça ile ilk sırada yer alırken, onu pamuk öşrü 1.600 akça ile takib etmektedir. 1529 tarihinde 41 hâne, 9 mücerredden müteşekkil olup, 16.171 akça hâsıl ile deftere derc olunmuştur. Bu seneye ait vergi kalemlerine dikkat olunduğunda, köyde pamuk ziraatinin artmış olduğu dikkati çekecektir. Aynı yıllara ait timar kayıtlarında ve 1530 tarihli muhasebe defterlerinde de aynı hâne

119. BOA. MAD. 232, s.182; BOA. TD. 8, s.487; BOA. TD. 87, s.71-72; BOA. TD. 139, s.33 BOA. TD. 66, s.148, s.225-26; BOA. TD. 166, s.413; BOA. TD. 537, s.237-238; TKGM. KK. TD. 167, vr.115b; TKGM. KK. TD. 302, vr.47a

ve hâsıl ile kayıtlı bulunan köy (1530'da sadece mücerred sayısı 6 olarak verilmiştir) 1575 tarihi geldiğinde nüfus olarak hayli büyümüş, 53 hâne, 29 mücerred ve 2 imamı barındırır hâle gelmiştir. Hâsıl ise biraz azalarak 15.000 akça olarak yazılmıştır. Köy, bu tahrirde Ayasuluğ değil, Akçaşehir'e tâbidir. 1582 timar defterinde de bu durum devam etmektedir.

Kazancılu¹²⁰: 1473-77 senelerinde 12 hâne, 1 mücerred ve 2.798 akça hâsıl ile kayıtlı bulunan köy, 1512 senesinde 10 hâne, 4 mücerred bünyesinde barındırmaktadır. Vergi hâsılı ise 3.721 akçadır. Bir de çiftlik yeri bulunan köyde zirâi faaliyet olarak buğday ve bağ ziraati ilk sırada yer almaktadır. 1529 tarihinde 6 hâne, 1 imam, 1 gaib, 2 mücerred olarak tahrir olunan köyün hâsılı 4.721 akçadır. Bu yıllara ait timar defterlerinde de aynı hâsıl ile kaydedilmiştir. 1530 tarihli defterde Ayasuluğ kalesi mustahfız timarı olan köy, 5 hâne ve 2 mücerred olarak yazılmıştır. 1575 tarihinde 11 hâne, 3 mücerred ve 8.872 akça vergi hâsılı ile yazılmış olan köy, 1582 yılında da bu hâsılını korumakta idi.

Kemer¹²¹: Hâlen Söke Kazâsı'nın Sazlıköy'ü. 1473-77 tarihlerinde sancak hassı olan köy, 68 hâne nüfusu bünyesinde barındırmakta olup, tâbii bulunan 8 hâne *cema'at-i ortakcıyân* ve *Kaşıkçılar* cema'ati ile beraber toplam 109 neferden ibaret idi. (88 hâne, 21 mücerred) Maktuen 47.000 akca olan hâsıl, mezkûr senelerde 20.666 akçadır. 1512 senesinde 68 hâne, 4 mücerred, 1 imam, 4 pir, tabii bulunan Çeblice karyesi 40 hâne, 2 mücerred, 1 imam ve 10 hâne 2 mücerredten oluşan *Kaşıkçılar* cema'ati ile beraber toplam 119 hâne bünyesinde barındıran grup, toplam 11.000 akça vergi hâsılına sahiptir. Bu hâsılın 7.450 akçası buğday öşrü olup, takiben de arpa pamuk v.s. gelmektedir. Köyde muayyen miktarda da hayvancılık yapılmaktadır. 1529 senesine ait muassal defterde 59 hâne, 19 mücerred, 1 imam, 1 gaib, 1 ehl-i beratdan müteşekkil köyün tâbii bulunan Çeblice 28 hâne, 4 mücerred, 1 imam, *Kaşıkçılar* ce-

120. M.C. 0.116/6, vr.31b; BOA. TD. 87, s.64; BOA. TD. 139, s.58; BOA. TD. 66, s.187; BOA. TD. 148, s.218; BOA. TD. 166, s.415; BOA. TD. 537, s.195, s.195; TKGM. KK. TD.167, vr.96a; TKGM. KK. TD. 302, vr.52a, 61b, 86b, 91b

121. BOA. TD. 8, s.704-706; BOA. TD. 87, s.46, BOA. TD. 139, s.31; BOA. TD. 66, s.16; BOA. TD. 148 s.197-199; BOA. TD. 166, s.413-417; BOA. TD. 537, s. 235-36; TKGM. KK. TD. 167, vr.114a-b; BOA. *Kamil Kepeci-Mevkufat*, 2729, s. 60.

ma'ati ise 10 hâne, 1 mücerreden ibârettir. Toplam hâsıl ise 16.414 akçadır. Hemen aynı tarihlere ait timar defterlerinde de bu hâsıl ile mukayyed bulunan köy, 1530 tarihli muhasebe defterinde de yine mezkûr rakamlarla mukayyetir. Köyde, 100 akça hâsıllık bir bağ, Hoca Ali Darülhuffazı'na vakfedilmiştir. 1575 senesinde Akçaşehir nâhiyesine tâbi bulunan Kemer, 66 nefer, Çeblice 33 nefer ve Bodur 13 nefer ile ona tâbi olarak kaydedilmiş olup, toplam vergi hâsılı 16.285 akçadır. XVII. yüzyılda eşkiyalık hareketleri esnasında, Kemer ahali dağılmış ve 1115 (1698-99) senesinde ahali âvârız muhafiyeti karşılığı derbenci olarak kaydedilmiştir.

Kızılca (Söğüdüzü)¹²²: Ayasuluğ Kazâsı'nda bu isimle üç köy bulunmaktadır. Köyleri Osmanlı dönemi kayıtlarında birbirinden ayırmak mümkün ise de Ayasuluğ coğrafyası üzerinde nereye tekâbül ettiği hususunda bir sıkıntı mevcuttur. Mesela Torbalı'nın batısında bir Kızılca var ise de bunun hangi köy olduğunun tesbiti mümkün olamamıştır¹²³. Söğüdüzü, 1467 senesinde 5 hâne ve 606 akça vergi hâsılı ile kaydedilmiştir. Köy, Ayasuluğ kalesine hizmet karşılığı timara verilmiş olup, köyde oturanların, sipâhi oğlu oldukları da ifâde edilmiştir. 1512 senesinde 12 hâne, 2 mücerred, 1 pir ve 3.274 akça hâsıl ile kayıtlı bulunan köyde, 18 hâne de sipâhizâde mütemekkindir. Aynı zamanda Aydın Mirlivâsı'nın hassı olan mukataahânelerden köyde 13 hâne, 4 mücerred, 1 muhassıl, 1 imam da bulunmaktadır. 1529 senesinde 10 hâne, 1 mücerred, 12 sipahizâdeyi barındıran köyün vergi hâsılı ise 1.800 akçadır ve yine 13 hâne, 5 mücerred, 1 imamdandan müteşekkil mukataahâneleri de mevcuttur. Hemen aynı tarihlere ait timar defterinde Söğüdüzü demekle mevcut Kızılca, bir mezra'a olarak kaydedilmiştir. 1530 tarihli muhasebe defterinde 20 hâne, 12 sipahizâde ve 1.800 akça hâsıl ile mukayyet bulunan köy, 1575'de 9 hâne, 3 mücerred olarak deftere dâhil edilmiş olup, 3 adet de sipahizâde kaydedilmiştir. Köyün vergi hâsılı ise 3.800 akçadır. 1582 tarihinde köy, aynı hâsıl ile Sığla Miralayının hassına dâhildir.

122. BOA. MAD. 232, s.184; BOA. TD. 87, s.55; BOA. TD. 139, s.44; BOA. TD. 66, s.30 BOA. TD. 148, s.178, 206-7; BOA. TD. 166, s.413; BOA. TD. 537, s.185-186; TKGM. KK. TD.167, vr.91a-b; TKGM. KK. TD. 302, vr.47b, 61a.

123. Yeri hususunda bkz. A. Philippon, *Reisen...II.* (harita)

Kızılca¹²⁴: 1467 senesinde 5 hâne ve 1.671 akça hâsıl ile kaydedilmiş bulunan köy, Ayasuluğ kalesine hizmet karşılığı timara verilmiş olup, hâriçten de ekilmektedir. 1473-77 senelerinde ise 22 hâne, 2 mücerredi bünyesinde barındıran köyün vergi hâsılı 2.248 akça olup, 7 tane de sipâhizâde burada mütemekkindir. Kavakyeri, Kabaağaç, Güzelalanı, Umur Avlağusu adlarıyla ve 618 akça hâsıl ile kayıtlı dört tane de hassa çiftliği mevcut olan köy, 1512 senesinde 29 hâne, 7 mücerred, 2 pir, ve 30 sipahizâde ile kaydedilmiş olup, toplam vergi hâsılı 3.950 akçadır. Önceki tahrirde isimleri mevcut dört çiftliğin hassalıklarının ref' olunduğu da burada ifâde edilmektedir. 1529 yılında 23 hâne, 1 pir ve 25 sipahizâdeyi barındıran köyün vergi hâsılı 3.501 akçadır. Bu durum, hemen aynı senelere ait timar defterleri ile 1530 tarihli muhasebe defterinde de aynıdır. 1575 senesinde nüfusunda ciddî bir artış gözlenmekte olup, 68 nefer (59 hâne, 7 mücerred) ve 4.200 akça vergi hâsılı ile kayıtlıdır.

Kızılca (Hacıköy)¹²⁵: 1473-77 senelerinde 21 nefer (19 hâne, 2 mücerred)'i barındıran köy, 5.671 akça hâsıl ile kayıtlıdır. 1512 senesinde ise 34 hâne, 7 mücerred ve 7.153 akça hâsıl ile yazılmıştır. 1529 senesine ait mufassal defterde 23 hâne, 13 mücerred ve 1 gaib den müteşekkil nüfusu bulunan köyün vergi hâsıl, 10.416 akçadır. Hemen aynı tarihlere ait timar defterlerinde de bu hâsıl ile kayıtlı olup, 1530 tarihli muhasebe defterine de mezkûr hâsıl ile dâhil edilmiştir. 1575 senesinde büyük bir artış meydana gelerek 55 hâne, 24 mücerredten oluşan nüfusa yükselmiştir. Hâsılı ise 13.000 akçadır. Köy, bu hâsılını 1582 tarihinde de muhafaza etmektedir.

Kızılhisar (nefs)¹²⁶: Bugünkü Torbalı. XV. yüzyılda, 1473-77 tarihlerinde Kızılhisar korusu karyesi ismiyle bir köy kayıtlı olup, sancak hassıdır. Ancak 36 nefer (32 hâne, 4 mücerred)'i barındıran ve 4.750 akça vergi hâsıla sahip olan bu köyün bahsettiğimiz köyle alakası muhtemelen yoktur. 1512 sene-

124. BOA. MAD. 232; s.193; M.C. 0,116/6, vr.30a; BOA. TD. 87, s.54; BOA. TD. 139, s.37; BOA. TD. 66, s.24; BOA. TD. 148, s.205-6; BOA. TD. 166, s.413; BOA. TD. 537, s.184-85. TKGM. KK. TD.167, s.90b-91a

125. BOA. TD. 8, s.765; BOA. TD. 87, s.79; BOA. TD. 139, s.23, 24, 41; BOA. TD. 66, s.13, 18, 27; BOA. TD. 148, s.234; BOA. TD. 166, s.414; BOA. TD. 537, s.203; TKGM. KK. TD.167, vr.99b; TKGM. KK. TD. 302, vr. 46a

126. BOA. TD. 8, s.708; BOA. TD. 87, s.27; BOA. TD. 139, s.34/2; BOA. TD. 66, s. 21; BOA. TD. 148, s.175; BOA. TD. 166, s.411, 418; BOA. TD. 537, s.178; TKGM. KK. TD. 167, vr.87b-88a; TKGM. KK. TD. 302, vr.47b, 49b, 54a-b; TKGM. KK. TD. 289, vr.41b; BOA. Kamil Kepeci-, Mevkufat 2729, s.49-53

sinde 82 hâne, 7 mücerreden müteşekkil olup, 25.320 akçalık hâsıl ile kaydedilmiştir. Değirmeni bulunan köyde daha ziyade buğday, arpa gibi hubûbât ziraati yanında incir, bağ ürünleri ve pamuk, keten kendir gibi mahsûl de yetiştirilmektedir. Ayrıca muayyen miktarda da, hayvancılığın yapıldığı anlaşılmaktadır. 1529 senesinde 71 hâne, 9 mücerreden oluşan köyün vergi hâsılı 17.550 akçaya gerilemiş olup, hemen aynı yıllara ait başka bir timar defterinde ise bu hâsıl 19.919 akça olarak kayıtlıdır. Şeyh Mehmed Zâviyesi isimli bir de zâviye bulunan köy, 1530 tarihli muhasebe defterine de aynı rakamlarla kaydedilmiştir. 1575 tarihinde 16'sı mücerred olmak üzere toplam 72 nefer'den ibâret nüfusu ve 23.635 akça vergi hâsılı ile kayıtlıdır. Buradaki bir derkenârdan anlaşıldığı kadarıyla köyde vaktiyle çeltik ziraati de yapılmakta iken, ve bu ziraat faaliyeti için mevcut olan su, evvela çeltik için, ve eğer artakalır ise değirmenler için kullanılmakta olup, zamanla değirmen sahipleri suyu değirmenlerine çektikleri için, çeltik bundan zarar görmüştür. Bu durumun düzeltilmesi için suyun yeniden, özellikle çeltik için kullanılması hususu, bu derkenârlarda istenmektedir. Bu senenin çeltik hâsılı umumi hâsılın içerisinde olmak kaydıyla 4.156 akçadır. Köy 1582 tarihinde de yine 23.635 akça ile hisseli timardır. İlgili bölümde de anlatılacağı vech ile Ayasuluğ Kazâsı'nda mevcut piyâde çiftliklerinden bir kısmı da bu köyde bulunmakta idi. Kızılhisar, XVII. yüzyılının ikinci yarısıyla beraber bir kazâ merkezi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kızılkilise¹²⁷: XV. yüzyıl defterlerinde bu isimle kayıtlı bir köy mevcut değildir. XV. yüzyılda ise Ayasuluğ Kazâsı'nda bu isimle kayıtlı iki köy vardır. İlki 1512 senesinde 37 hâne ve 5.974 akça vergi hâsılı ile kaydedilmiştir. Köyde 100 dönüm hassa bir çiftlik mevcut olup hassalığının ref' olunduğu ifâde edilmiştir. 1529 senesinde 23 hâne, 5 mücerred, 1 imam, 1 gaib, 1 muhassıl ile kayıtlı bulunan köyün vergi hâsılı, 5.530 akçadır. Hemen aynı yıllara ait iki timar defterinde de aynı hâsıl ile hisseli timar olan köy, 1530 tarihli muhasebe defterine de aynı rakamlarla dâhil edilmiştir. 1574-75 senelerinde 8.500 akça hâsıla sahip olan Kızılkilise, 1575 senesinde 36 hâne, 26 mücerred ile toplam 72 ne-

127. BOA. TD. 87, s.62, 63; BOA. TD. 139, s.45-46; BOA. TD. 66, s.24, 31; BOA. TD. 148, s.216-17; BOA. TD. 166, s.413; BOA. TD. 537, s.236-37; TKGM. KK. TD.167, vr.114b-115a; TKGM. KK. TD. 302, vr.52b, 54a.

ferden oluşan nüfusu ve 8.500 akça hâsıl ile Akçaşehir Kazâsı'na kayıtlı olup, 1582 tarihinde de mevcut hâsılı ile kayıtlıdır. Özellikle hubûbât ziraati yapılan köyde, bunun dışında pamuk ve susam da yetiştirilmektedir.

Kızılkilise¹²⁸: Bugünkü Söke'nin hemen kuzeyinde¹²⁹. Yukarıda ifâde edildiği gibi XV. yüzyılda bu isimle bir köy mevcut olmayıp, XVI. yüzyılda aynı isimli ik köy ile karşıkarşıyayız. Bu yüzden bugün bu iki köyün nereye tekâbül ettiği hususunda net bir ifâde kullanılabilmek mümkün olmamakla beraber bu ikinci köyün Söke civarında olduğunu tahmin etmekteyiz. Köy, 1512 senesinde 42 hâne, 6 mücerred (aslında 8 olmalı) ile kayıtlı olup, toplam vergi hâsılı 9.300 akçadır. 1529 tarihinde yine 42 hâne, 19 mücerred, 1 imam, kethüdâ ve 6.800 akça hâsıl ile yazılmış bulunan köy, 1530 tarihli muhasebe defterinde kayıtlı değildir. 1575 tarihinde 25 nefer (19 hâne, 6 mücerred) bünyesinde barındırmakta bulunup vergi hâsılı 7.200 akçadır. Köy, Ayasuluğ Nâhiyesi'ne tâbidir. 1621-22 tarihlerinde köyde Mehmed v. Ahmed 900 akça ile timar sahibidir. Köyün bu yıllarda hisseli timar olduğu anlaşılmaktadır.

Kiliseköy¹³⁰: Bugünkü Ortaklar, Germencik arasında mevcut Neşetiye civarı¹³¹. Aynı şekilde bu mezkûr köy de XV. yüzyıla ait kayıtlarda mevcut değildir. 1512 senesinde 23 hâne, 2 mücerred, 1 imamı bünyesinde barındırmakta olup, 4.568 akça vergi hâsılı vardır. Özellikle buğday ve sâir hububât ile pamuk ziraati yapılan köy, 1529 yılında, 22 hâne, 12 mücerred, 1 imam ve 4.995 akça hâsıl ile kaydedilmiştir. 1530 tarihli muhasebe defterine de aynı rakamlarla derc edilmiş bulunan köy, 1575 senesinde 24 hâne, 18 mücerred ve 1 imamdan müteşekkil bir nüfusa sahip olup, 4.995 akça vergi hâsılı ile kaydedilmiştir.

128. BOA. TD. 87, s.70-71; BOA. TD. 139, s.490-51; BOA. TD. 66, s.32, 35, 37, BOA. TD. 148, s.224-25; BOA. TD. 537, s. 192-193, TKGM. KK. TD.167, vr.95a TKGM. KK. TD. 302, vr.60a, 62b; TKGM. KK. TD. 289, vr.23a; BOA. MAD. 5592, s.24

129. Yeri için bkz. A. Philippson, *Reisen...II*, (Harita)

130. BOA. TD. 87, s.65-66; BOA. TD. 139, s.35-44; BOA. TD. 66, s.22, 30; BOA. TD. 148, s.219-20; BOA. TD. 166, s.413; BOA. TD. 537, s.196-197, TKGM. KK. TD. 167, vr.96b-97a.

131. Yeri için bkz A. Philippson *Reisen...II*. (Harita)

Kireçcelü¹³²: Hâlen Selçuk ilçesinin Hayat (İcadiye) ismiyle mevcut köyü¹³³, Çirkince ya da Şirince'nin günebatısında. 1473-77 yıllarında sancak hassı olan köy, 43 hâne, 4 mücerredten müteşekkil bir köydür. Hâsılı müstakilen verilmeyip Hisaryakası ile beraber 10.000 akça olarak kaydedilmiştir. 1512 senesinde 20 hâne, 5 mücerred, 2 pir, 1 şeyh den müteşekkil nüfusuyla ve yine Hisaryakası ile beraber 11.350 akçalık vergi hâsılı içerisinde dâhilidir. 1529 tarihli mufassal defterde 18 hâne, 6 mücerred ve 1 şeyhi barındıran bir köy olup, Hisaryakası ile 12.750 akçalık vergi hâsılı mevcuttur. 1530 tarihli muhasebe defterinde de aynı rakamlar ile Ayasuluğ kalesi mustahfız timarıdır. 1575 tarihli mufassal defterde köye tesadüf olunamamaktadır.

Koru-yı Kızılhisar ve Kanlıca Korusu¹³⁴: 1473-77 senelerinde 36 nefer (32 hâne, 4 mücerred) ile kayıtlı bulunan köyde, 10 hâne ve 1 mücerred kürekçi olarak tesbit edilmiştir. Köyün üç yıllık mukaata hâsılı 21.600 akça olup, mezkûr tahririn tazim edildiği sene 2.766 akça olup, çeltik hâsılı buna dahil değildir. Çeltik hâsılı ise yine üç yıllık mukataa bedeli olarak 4.750 akça olup, mezkûr sene 417 akça kesr ile 2.000 akçadır. Mezkûr köyün çeltiği, aslında 100 kulbur tohum ile hâsil edilebilecek miktarda olup, 40 kulbur tohum ekilmektedir. 1512 senesinde 24 hâne, 4 mücerred, 1 pir müteşekkil bir nüfusa sahip olan köyün hâsılı, 10.023 akçadır. Çeltik hâsılı ise toplam hâsil içerisinde dâhil olup, 1.560 akçadır. 1529 tarihinde 26 hâne (1 çift, 10 nim, 15 bennak) ve 8 mücerred barındırmakta olup, 8.656 akça vergi hâsılı vardır. Çeltik hâsılı umumî hâsil içerisinde iyice azalarak 350 akça olmuştur. 1530 tarihli muhasebe defterinde 26 hâne, 87 mücerred olarak kayıtlı bulunan köyün hâsılı yine aynıdır. Bu tarihlerde köyün dalyan geliri 1.250 akça olup, muayyen miktarda da saz geliri vardır. 1575 tarihinde 18 hâne, 2 mücerred nüfusa gerileyen köyün toplam vergi hâsılı, 10.328 akça olup, çeltik hâsılı, mezkûr rakama dâhil olduğu hâlede 2.000 akçaya yükselmiştir. 1582 tarihinde de yine 10.328 akça hâsil ile kayıtlıdır.

132. BOA. TD. 8, s.695; BOA. TD. 87, s.67-68; BOA. TD. 148, s.221-22; BOA. TD. 166, s.415

133. Yeri için bkz. A. Phillipson, *Reisen...II.* (Harita): *Genel Nüfus Sayımı 1970*, s.318.

134. BOA. TD. 8, s.708; BOA. TD. 87, s.56-57; BOA. TD. 139, s.36, 43; BOA. TD. 66, s.22, 29, BOA. TD. 148, s.209; BOA. TD. 166, s.413; BOA. TD. 537, s.187; TKGM. KK. TD.167, vr.92a; TKGM. KK. TD. 302, vr. 51a.

Kömenos¹³⁵: Samsun dağı'nın güneybatısında Söke'nin güneydoğusunda Gömelez¹³⁶ ya da Kelebeş¹³⁷. 1473-77 senelerinde sancak hassı olan köy, dâhilinde bulunan *Cema'at-i Ortakcıyân* ve *Cema'at-i Yörükâni*yla beraber toplam 104 nefer (89 hâne, 20 mücerred)i bünyesinde barındırmakta bulunup 12.500 akça vergi hâsılı vardır. Hâsıl içerisinde Menderes nehrinden elde edilen balık hâsılı 2.700 akçadır. Ayrıca köyde 170 akça hâsıl ile kayıtlı bir de hassa çiftlik mevcuttur. Dört tanede değirmeni mevcut bulunan köy, 1529 senesinde 51 hâne, 15 mücerred, 1 imam, 1 kâtibden müteşekkil olup, köye tâbi olan, bazılarının on sene önce ve bazılarının da daha evvelden gelip burada yerleşmiş oldukları ifade edilen *eğer Menteşe'de hass-ı Şâhiye dâhil değiller ise* raiyyet oldukları şeklinde bir de şerh düşülen, 13 hâne, 2 mücerred 1 kethüdan oluşan yörük cema'ati ile 5 hâne *Cema'at-i ortakcıyândan* oluşmak üzere toplam 69 hâne ve 23. 560 akça vergi hâsılı ile mukayyettir. 1530 tarihli muhasebe defterinde de aynı rakamlar mevcut olup, köy, 1575 tarihinde 60 nefer (47 hâne, 13 mücerred) ve 28.000 akça hâsıl ile deftere derc edilmiştir. Bu tahrirde Akçaşehir kazâsına tâbi bulunan köyde özellikle buğday, arpa gibi hubûbât ziraati yanında pamuk da yetiştirilmekte olup, muayyen miktarda hayvancılık da yapılmaktadır. Köyün iki tane değirmeni mevcuttur. 1582 tarihinde aynı hâsıl ile hisseli timar olan Kömenos, I. Ahmed zamanında yine Akçaşehir Kazâsı'na tâbi ve hisseli timardır.

Köseler¹³⁸: Bu köye sadece 1575 tarihli mufassal defterde tesadüf etmekteyiz. Perçemlü ile beraber zirkredilmiş ve 58 neferden (20'si mücerred) müteşekkilidir. Hâsılı Karakuyu köyü ile beraber kaydedilmiştir.

Kulfa¹³⁹: 1467 senesinde Alkçaova Nâhiyesi'ne tâbi 13 hâneli bir köy olup, padişah hassıdır. 1473-77 yıllarında 10 hâne ve 1.411 akça vergi hâ-

135. BOA. TD. 8, s.700; BOA. TD. 139, s.34/1; 45, 52; BOA. TD. 66, s.20, 31; BOA. TD. 148, s.250-5; BOA. TD. 166, s.414; BOA. TD. 537, s.243-44; TKGM. KK. TD. 167, vr.118a-b; TKGM. KK. TD. 302, vr.63a-65b; BOA. TT..731, s.267.

136. Köyler, Belediyeler 1970, s.130.

137. Fr. Fritz. a.g.e,

138. BOA. TD. 537, s. 205.

139. BOA. MAD. 232, s.308; BOA. TD. 8, s.586; BOA. TD. 87, s.14; BOA. TD. 139, s.29 BOA. TD. 66, s.15; BOA. TD. 148, s.161; BOA. TD. 166, s.409; BOA. TD. 537, s.161; TKGM. KK. TD. 167. vr.79a; TKGM. KK. TD. 302, vr.44b.

sılı ile kayıtlıdır. Hâsıl içerisinde en önemli pay, resm-i ganem olup, köyde hayvancılığın yapıldığına delâlet etmektedir. Bununun dışında özellikle buğday ziraati iktisâdi faaliyetler içerisinde zikredilebilir. Köy, yine Akçova'ya tâbidir. 1512 senesinde 16 hâne, 1 mücerred, 2 pir, 1 âmâdan müteşekkil olan köyün vergi hâsılı müstakilen verilmemiş olup, Akçova'ya tâbi diğer köylerle beraber toplam olarak kaydedilmiştir. 1529 tarihinde yine 16 hâne, 5 mücerred, 1 imam, 1 pir olarak kayıtlı olup, hâsılı aynı şekilde, Akçova'nın içerisinde dâhildir. 1530 tarihli muhasebe defterine de aynı şekilde giren köy, 1575 tarihli mufassal defterde 24 nefer (13 hâne, 11 mücerred) olarak mukayyettir. Hasılı yine toplam olarak verilmiş olup, bu durum 1582'de de aynıdır.

Kuruncu¹⁴⁰: XV. yüzyıla ait defterlerde mevcut olmamakla beraber 1512 senesinde Hortuna köyüne tâbi 27 hâne, 2 mücerred ve 1 pirden müteşekkil olup, hâsılı Hortuna köyü hâsılına dâhildir. 1529 senesinde yine Akçaşehir nâhiyesine tâbi Hortuna köyüne bağlı olup, 28 hâne, 1 mücerred, 1 imamı bünyesinde barındırmaktadır. Bu durum 1530 tarihli muhasebe defterinde de aynıdır.

Kuyumcu¹⁴¹: Bugünkü Selçuk'un Kuzeyinde hâlâ var olan mevki adı. Demiryolunun batısında¹⁴². Aydınolu İsa Beğ'in vakıf köylerindedir. İsa Beğ'in Ayasuluğ, Birgi ve Keles'deki câmileri ile Birgi'deki türbesinin vakfıdır. 1530 tarihinde 26 hâne, 13 mücerred, ve 1 imam ile kayıtlı olan köyün vergi hâsılı 7.448 akçadır. Reâyâsı âvâriz-ı divâniye ve tekâlif-i örfiyeden muaf olup, mezkûr hâsıl ile, vakfın toplam 17.448 akça olan gelirinin % 48.86'sını oluşturmaktadır. Köy, Kanuni döneminde tanzim edilen Aydın sancağı vakıf mufassalında da yine aynı nüfus ve hâsıl ile mukayyettir.

Küplüce¹⁴³: 1467 senesinde Akçova nâhiyesine bağlı ve padişah hassı olan köy, 24 hâneye sahip idi. 1473-77 senelerinde tertib edilmiş olan tah-

140. Mezkûr isim BOA. TD. 166 neşir s.139'da Kurtcu şeklinde okunmuştur. BOA. TD. 87, s.42; BOA. TD. 148, s.193; BOA. TD. 166, s.42.

141. BOA. TD. 166, s.416; TKGM. KK. TD. 571, vr.41b.

142. Yeri için bkz. A. Philippon. *Reisen...II*, (Harita)

143. BOA. MAD. 232, s.309; BOA. TD. 8, s.580; BOA. TD. 87, s.8-9; BOA. TD. 139, s.29; BOA. TD. 66, s.15; BOA. TD. 148, s.156-157; BOA. TD. 166, s.409; BOA. TD. 537, s.158-159; TKGM. KK. TD. 167, vr.77b-78a; TKGM. KK. TD. 302, vr.44b.

vergi hâsılı ile kaydedilmiştir. 1512 senesinde köy yine padişah hassına dâhil olup, 48 hâne, 1 imam, 1 mâlûl ve 3 ortak olarak tahrir edilmiştir. Mezkûr ortakların ref' olduğu ve öşür verecekleri de ifade edilmektedir. 1529'da 59 hâne, 14 mücerred ve 1 imamdan müteşekkildir. Hassa dahil diğer köyler ile 85.032 akçalık hâsılın içerisinde, bu mezkûr köyün hâsılı da dahildir. 1530 tarihli muhasebe defterinde de aynı rakamlarla yer alan köy, 1575 tarihinde 36 hâne, 14 mücerred, 2 imam, 1 kadı, 1 pir, 1 mâlûl olmak kaydıyla toplam 55 neferdir. 1582 tarihinde de köy yine aynı köy grubuyla beraber padişah hassı içerisinde ve aynı hâsıla dâhildir.

Mahmudlu¹⁴⁴: 1473-77 tarihlerinde 40 hâne, 6 mücerred ile toplam 46 neferden müteşekkil bir köy olup, önce *Üzümî ve İsalu ve Mahmudlu* başlığı altında kaydedilmiş, hemen ardından da *karye-i Mahmudlu el mezbûr* başlığıyla ayrıca hâne, nefer zikredilerek kaydedilmiştir. Ancak hâsılı diğer grupla berâber kaydedilmiş olup, 5.880 akçadır. 1512 senesinde yine aynı şekilde önce bir grup hâlinde hemen ardından da bağımsız olarak *mezkûr* ifâdesiyle beraber kaydedilmiş olup, 28 hâne, 3 mücerred, 1 imam, 1 mâlûlden ibaret ve hâsılı ise 17.897 akçalık köy grubu yekûnunun içinde mütâlâa edilmiştir. 1529 tarihinde 22 hâne ve 7 mücerredden müteşekkil köy olup, grup hâlinde 21.099 akçalık hâsıl içerisinde mütâlâa edilmiştir. 1530 tarihli muhasebe defterinde de aynı rakamlarla yer bulmuş olan köyün, sadece mücerred nüfusu 7 yerine 5 olarak verilmiştir. 1575 senesinde köy ayrıca müstakilen kaydedilmemiş olup, grup içerisinde ve toplam 24.120 akçalık vergi hâsılı dâhilinde mütâlâa olunmuştur.

Milh (?)¹⁴⁵: XV. yüzyılda tesadüf edemediğimiz bu köy, 1512 senesinde 7 hâne, 2 mücerredden müteşekkilidir. 1529 senesine ait mufassal tahrir defterinde, 5 hâne, 3 mücerredi bünyesinde barındırmakta olup, 1.625 akça vergi hâsılına sahiptir. 1530 tarihli muhasebe defterinde de aynı rakamlarla kayıtlı bulunan köy, 1575 tarihinde 5 hâne, 1 mücerred ile toplam 6 nefer olarak kay-

144. BOA. TD. 8, s.706-707; BOA. TD. 87, s.83-84; BOA. TD. 148, s.240; BOA. TD. 166, s.414; BOA. TD. 537, s.207-208; TKGM. KK. TD.167, vr.102a-b.

145. BOA. TD. 87, s.20; BOA. TD. 139, s.50; BOA. TD. 66, s.36; BOA. TD. 166, s.414; BOA. TD. 537, s.216; TKGM. KK. TD.167, vr.106b; TKGM. KK. TD. 302, vr.53a.

dedilmiştir. Hâsılı ise 2.049 akçadır. 1582 tarihli defterde de aynı hâsıl ile kaydedilmiştir.

Muharremler¹⁴⁶: 1473-77 senelerinde 32 hâne, 2 mücerred ve 2.916 akça vergi hâsılı ile kayıtlı bulunan köyde aynı zamanda 7 hâne ve 8 mücerred olmak üzere, Aydın Mirlivâsı'nın hassı dâhilinde bulunan mukataahâneler de mevcuttur. Mezkûr mukataahâneler 1512 senesinde 7 hâne ve 1 mücerreden ibârettir. Köyde ayrıca, 58 hâne, 12 mücerred kayıtlı olup, vergi hâsılı 10.500 akçadır. Dikkat edileceği üzere kısa bir zaman dilimi içerisinde köyde nüfus neredeyse iki katına çıkmıştır.

1529 senesinde mukatahâneleri, 4 hâne ve 1 mücerred olarak kaydedilen köy, 51 hâne, 7 mücerred, 1 imam ve 1 kethüdâ'dan ibaret olup, 3.487 akça hâsılı vardır. Hemen aynı tarihlere ait timar defterlerinde aynı hâsıl ile, 1575 de de 22 hâne, 11 mücerred ve 3.487 akça hâsıl ile deftere dâhil edilmiştir. Özellikle buğday olmak üzere hubûbât ziraati yapılan köyde bir değirmen mevcut olup, Kanunî devri kayıtlarına nazaran, vaktiyle köyde bir kervansaray mevcut olup, zamanla harâba yüz tutmuş ve Şeyh Alaaddin nâm kimsenin bu kervansaray yanında bir zâviye inşa ederek meşihâtini Sünbül Sinan hazretlerinin müridlerine vakfetmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Mürsellü¹⁴⁷: Bugün Aydın'ın Germencik ilçesi Mursallı köyü¹⁴⁸. Ayasuluğ kazâsı dâhilinde aynı isimle yazılmış iki tane köy mevcut olduğu için yukarıda bugünkü yeri ifade edilmiş olan köy aşağıda ayrıca bahsedilecek olan *Mürsellü* de olabilir. 1473-77 senelerinde 3 hâne ve 3 mücerredten müteşekkil olup, 1.585,5 akça vergi hâsılı ile mukayyettir. Köy, Ayasuluğ kalesi timarıdır. 1512 senesinde Karaağaç ile beraber tahrir edilmiş olup, 32 hâne, 6 mücerred, 1 imam ve 2 pir'i bünyesinde barındırmaktadır. 6.396 akça hâsılı vardır. Aynı

146. MC. 0.116/6, vr.23a-b; BOA. TD. 8, s.765; BOA. TD. 87, s.29, 60-61; BOA. TD. 139, s.31; BOA. TD. 66, s.16; BOA. TD. 148, s.177, 214; BOA. TD. 166, s.413; BOA. TD. 537, s.191; TKGM. KK. TD.167, vr.94a; TKGM. KK. TD. 571, vr.37b.

147. M.C.0.116/6, vr.20a-21b; BOA. TD. 87, s.88-89; BOA. TD. 139, s.56; BOA. TD. 66, s.186; BOA. TD. 148, s.245; BOA. TD. 166, s.45; BOA. TD. 537, s.214; TKGM. KK. TD. 167, vr.105a-b; TKGM. KK. TD. 302, vr.51b, 61b, 86b, 91a.

148. Yeri için bkz. A.Philippson *Reisen...II* (harita). Burada *Musalı* şeklinde kaydedilmiştir; Fr.Fritz a.g.e

zamanda köyde iki tane de hassa çiftlik mevcut olup, diğer bazı hassa çiftliklerin ref' olunmuş olduğu gibi bunların da ref' olduğuna dair derkenârlar düşülmüştür. İki tahrir arasında, nüfustaki bu artışı şimdilik, aynı isimle mevcut köyün birleşmiş olabileceği ihtimâli ile izah etmek mümkün gibi gözükmektedir. 1529 senesi kayıtlarına nazaran, 28 hâne, 12 mücerredden ibâret bir nüfusu barındıran köyün vergi hâsılı 8.000 akçadır. Hemen aynı tarihlere ait timar defterlerinde de aynı hâsıl ile ve 1530 tarihli muhasebe defterinde yine aynı hâsıl ve nüfus ile mukayyet olup, 1575 senesinde 32 hâne, 5 mücerred ve 11.169 akça hâsıl ile kaydedilmiştir. Durum 1582 tarihinde de aynıdır. Husûsen hubûbât ziraatinin mevcut bulunduğu köyde, pamuk ziraati de yapılmaktadır.

Mürsellü (Isaköy):¹⁴⁹ Yukarıda ifade edildiği gibi aynı isimle mukayyet iki köy mevcut olduğu için, yeri konusunda net bir fikir beyân edebilmek mümkün görülmemektedir. Köyün, 1473-77 senelerinde 15 hâne, 1 mücerred ve 2.310 akça vergi hâsılı mevcuttur. Burada *hâric ez defter-i atik* kaydıyla verilmiş köye, bu ilk tahrirden sonra tesadüf edilemiyor olmasını, yukarıda da ifâde edildiği vech ile iki Mürsellü köyünün beraber tahrir edilmiş olması ihtimâli ile izah etmek mümkündür. Bu itibârla iki köyün yerinin aynı yer olması da kuvvetle muhtemeldir.

Ozgur¹⁵⁰: (Uzgur) Kuşadası'nın Kuyucak ilçesi merkeze bağlı Çamdibi köyü¹⁵¹. 1467 senesinde 46 hâne, 1 imam ile mukayyet köyün vergi hâsılı 2.641 akçadır. 1512 senesinde nüfusunda büyük bir artış meydana gelerek 106 hâne ve 18 mücerred, 3 pir, 2 mâlûlden oluşmaktadır. Köyün vergi hâsılı 9.736 akçadır. 1529 tarihinde 84 hâne ve 55 mücerreddi bünyesinde barındırmakta bulunup, 12.606 akça hâsıla sahiptir. Hemen aynı tarihli timar defterlerine de 12.600 akça hâsıl ile derc edilmiş bulunan köy, 1530 tarihli muhasebe defterinde de aynı nüfus ile yer almıştır. 1575 tarihinde, 88 hâne, 38 mücerred den mü-

149. M.C. 0.116/6, vr. 21a;

150. BOA. MAD.232, s.171-72; BOA. TD. 87, s.76-77; BOA. TD. 139, s.34; BOA. TD. 66, s.15; BOA. TD. 148, s.231-32; BOA. TD. 166, s.414; BOA. TD. 537, s.211-12; TKGM. KK. TD. 167, vr.104a-b.

151. Köyler Belediyeler 1970, s.129.

teşekkil olup, 13.000 akça hâsıl ile yazılmıştır. Özellikle hubûbât ziraatinin yapılmakta bulunduğu köyde bir mikdar pamuk ve keten de yetiştirilmektedir. 1512 senesi itibâriyle 10 adet değirmeni mevcuttur.

Ödesiye: (Asıl Ödesiye)¹⁵²: XV. yüzyıla ait kayıtlarda Ödesiye ismiyle kaydedilmiş tek köy olmakla beraber, XVI. yüzyıla beraber Ödesiye (Beğlikdere) ve Asıl Ödesiye olmak üzere ikiye bölünmüştür. 1473-77 yıllarında 12 hâne, 1 mücerred ve 921 akça hâsıl ile kaydedilmiş bulunan Ödesiye'nin Asıl Ödesiye kısmı 1512 senesinde 9 hânedan müteşekkil bulunup 1.441 akça hâsıl ile mukayyettir. 1529 senesinde 6 hâne (1'i imam) ile 2 mücerredden ibaret nüfusa ve 1.645 akça hâsıla sahiptir. Hemen aynı tarihlere ait timar defterinde de aynı rakamlarla mezkûr olan köy, 1575 de 10 hâne, 2 mücerred ile toplam 12 neferi barındırmakta bulunup 2.405 akça vergi hâsılına sahiptir. Muayyen mikdanda hubûbât yetiştirilen köyde çok az olmak kaydıyla pamuk, susam ve bağ mahsûlü ziraatinin de yapıldığı görülmektedir.

Ömerbeğlü¹⁵³: Hâlen Aydın'ın Germencik ilçesi merkez bucağına bağlı Ömerbeyli köyü¹⁵⁴. 1467 tarihinde 19 hâne (9 çift, 4 nim, 6 kara) ve 1 mücerred ile 2 eski sipahinin isimleri mezkûr olmakla beraber resmler kısmında (8 çift, 4 nim, 1 caba-kara)nın resmleri hesaplanmış ve hâne sayısı 25 olarak verilmiştir. Köyün aynı tarihte vergi hâsılı 1.502 akçadır. 1512 senesinde Baklacı ile berâber tahrir edilmiş olan köy, 55 hâne, 16 mücerred, 2 imam ve 11.489 hâsıl ile mukayyettir. Köyde mülkiyet üzere tasarruf edilmekte bulunan, ve hassalığı ref' olunmuş kaydıyla verilen çiftliklerde mevcut olup, bunlar: Korubükü, Çakıryeri, Çeltikyeri ve ismi zikredilmeyen bir çiftlikdir. 1529 tarihinde yine Baklacı ile beraber yazılmış olup, 53 hâne, 39 mücerred, 2 imam, 1 pir, 1 gaib, 1 masum ile mukayyet bulunup, 11.221 akça vergi hâsılı ile kayıtlıdır. Hemen yakın tarihlere ait timar defterlerinde ve 1530 tarihli muhasebe defterinde de aynı rakam-

152. M.C. 0.116/6, vr.25b-26a; BOA. TD. 87, s.88; BOA. TD. 139, s.46; BOA. TD. 66, s.32; BOA. TD. 148, s.244-45; BOA. TD. 166, s.414; BOA. TD. 537, s.213; TKGM. KK. TD.167, vr.105a.

153. BOA. MAD. 232, s.174; BOA. TD. 87, s.79; BOA. TD. 139, s.34; BOA. TD. 66, s.18; BOA. TD. 148, s.234; BOA. TD. 166, s.414; BOA. TD. 537, s.203; TKGM. KK. TD.167, vr.100a; TKGM. KK. TD. 289, vr.11 b, 19b; TKGM. KK. TD. 302, vr. 51a-b, 53a

154. Köyler Belediyeler 1970, s.126:Yeri için bkz. BOA. TD. .166 (Neşir) s.190: Fr. Fritz, a.g.e

larla yer bulan köy grubu, 1575 tarihinde 49 neferi bünyesinde barındırmakta bulunup, nüfusunda hayli azalma olduğu dikkat çekicidir. Köy grubunun toplam hâsılı 15.300 akçadır. 1582 tarihinde de aynı hâsıl ile karşımıza çıkmaktadır. Köyde husûsen buğday, arpa ve pamuk ziraati yapılmakta olup, az miktarda bağ ve bahçe ziraati ile hayvancılık da mevcuttur.

Örtülüce¹⁵⁵: Bugünkü Ortaklar'ın hemen kuzeyinde¹⁵⁶. Ayasuluğ kalesi timarı olup, 1473-77 senelerinde nısf karye olmak kaydıyla 6 hâne, 1 mücerred barındırmakta ve 1.364 akça hâsıl ile kaydedilmiş idi. Köyde daha önce Kara Halil, Balaban ve Döğerek çiftlik adlı üç müselleme çiftliği olup, daha sonradan bunlar timara verilmişlerdir. 1512'de 5 hâne, 1 pir ile 3.550 akça vergi hâsılına sahiptir. 1529'da 15 hâne, 5 mücerred, 1 imam ve 4.515 akça vergi hâsılı ile mukayyed bulunan köy, hemen aynı tarihlere ait timar defterleri ile 1530 tarihli muhasebe defterine de aynı rakamlar ile derc edilmiş bulunmaktadır. 1575'de toplam 4 neferden ibaret nüfusu ve 5.166 akça hâsıl ile mukayyet bulunan köy, 1582 tarihinde de aynı hâsılâ sahiptir. Özellikle hubûbât ziraati yapılmaktadır.

Perçemlü¹⁵⁷: Sadece 1575 tarihli mufasal defterde karşımıza çıkmaktadır. 4 hânedan müteşekkil olup hâsılı Karakuyu köyü ile beraber kaydedilmiştir.

Pranko¹⁵⁸: Tahminen bugünkü Belevi civarının Osmanlı dönemindeki ismi idi. Köy, Ayasuluğ'un vakıf köylerindedir. Toyran Bey vakfına zamm olunan Hoca Ömer Medresesinin vakfı olup, 1530 tarihinde ve 4.343 akça hâsıl ile kaydedilmiştir. Köyde az miktarda hubûbât yanında muhtelif bağ, bahçe ziraati de yapılmaktadır. Kânûnî devrinde tanzim edilen Aydın Sancağı Vakıf mufassasında da aynı şekilde kayıtlı bulunmaktadır.

155. BOA. TD. 8, s.485; BOA. TD. 87, s.65, BOA. TD. 139, s.34; BOA. TD. 66, s.18; BOA. TD. 148, s.218-19; BOA. TD. 166, s. 413; BOA. TD. 537, s.195; TKGM. KK. TD. 167, vr.96a-b; TKGM. KK. TD. 302, vr.51a, 54a.

156. Yeri için bkz. Fr.Fritz, a.g.e

157. BOA. TD. 537. s. 205.

158. 73. BOA. TD. 8 s.707; BOA. TD. 166, s.420; TKGM. KK. TD. 571, vr.42a.

Sağırlu¹⁵⁹: 1467 senesinde tâbii bulunan Şeyhler köyü ile beraber toplam 3 hâne nüfusu olup, Şeyhler köyü *hâli* kaydıyla verilmiştir. Toplam hâsılları 2.435 akçadır. 1473-77 senelerinde Sağırlu tabii bulunan Şeyhlü, Ulgar bükü ve İsalu ile beraber kayıtlı olup sadece 1 hâne nüfus 5.251 akça hâsıla sahiptir. 1512 tarihinde 17 hâneli köy grubunun hâsılı 7.446 akçadır. 1529'da 9 hâne, 2 mücerred ve 1 gaib ile toplam 6.903 akça hâsılı bulunan köy, aynı tarihlerdeki timar defterlerine ve 1530 tarihli muhasebe defterine aynı rakamlarla derc edilmiş olup, 1575 senesinde 11 hâne, 3 mücerred, 1 imamden müteşekkil nüfusu ve 8.935 akça vergi hâsılı mevcuttur. 1582 yılında da aynı hâsıl ile karşımıza çıkmaktadır.

Sakızağacı¹⁶⁰: Bu isimli bir yer bugün Seferihisar'a tâbi Ürkmez'in güneyinde, sahilde mevcut ise de Ayasuluğ coğrafyasına hayli uzaktır. Köy, 1512 senesinde Uşakpınarı'na tâbi olarak gösterilmiş 2 hâne yazılı olduğu halde 18 hânelik bir köy olarak tahrir olunmuştur. Ancak bu durum bir tahrir hatası değildir ki hakikat bir sonraki mufassalda mezkûrdur. Köy, 1512 senesinde Uşakpınarı ile beraber 5.327 akçalık hâsıl içerisindedir. 1529'da Sakızağacı yine Uşakpınarı'na tâbi olarak gösterilmiş ve altındaki şerhde *Nehr-i Kayırhan Çeltikcilerinin* burada mütemekkin oldukları ifade edilmiştir. 1575 senesinde ise bu izahat olmaksızın Uşakpınarı ile beraber toplam 29 nefer olarak mütâlâa olunmuştur.

Samsun¹⁶¹: Söke'den Güneybatıya doğru uzanan Samsun dağı mıntıkasında olmalıdır. Köy, XV. yüzyıl defterlerinde mevcut değildir. 1512'de 10 hâne, 3 mücerred ile 1 mâsûm'dan ibaret bulunan köyün vergi hâsılı 2.994 akçadır. 1529'da 6 hâne, 3 mücerred ve yine 2.994 akça hâsıl ile mukayyet bulunan köy, mezkûr tarihlere at timar defterleri ile 1530 tarihli muhasebe defterinde de aynı rakamlarla yer bulmuştur. 1575 senesinde 6 hâne, 1 mücerred ve

159. BOA. MAD. .232, s.75; M.C. 0.116/6, vr. 22a; BOA. TD. 87 s.87; BOA. TD. 139, s.34/2; BOA. TD. 66, s.21; BOA. TD. 166, s.414; BOA. TD. 537, s.211; TKGM. KK. TD.167, vr.103b-104a; TKGM. KK. TD. 302 vr.52a, 53b.

160. BOA. TD. 87, s.52-53; BOA. TD. 148, s.204; BOA. TD. 537, s.183; TKGM. KK. TD.167, vr.,90a.

161. BOA. TD. 87, s.72; BOA. TD. 139, s.33; BOA. TD. 66, s.18; BOA. TD. 148 s.227; BOA. TD. 166, s.413; BOA. TD. 537, s.239; TKGM. KK. TD. 167, vr.116a-b.

3.000 akça hâsıl ile Akçaşehir kazâsına tâbidir.

Sasalu¹⁶²: 1473-77 senesinde 13 hâne, 2 mücerred, 1 imam, 2 gaib ve 3.848 akça vergi hâsılına sahip olan köy'de üç tene de değirmen bulunmaktadır. 1512'de 16 hâne, 2 mücerred, 1 pir ve 2 sipahizâdenin mütemekkin bulunduğu köyde, 700 akça hâsıl ile mukayyet bir de çiftlik vardır. Toplam vergi hâsılı 9.302 akçadır. 1529'da 17 hâne (1'i imam), 6 mücerredi bünyesinde barındırmakta olup, yine 2 sipâhizâde de mukayyet bulunduğu hâlde 10.522 akça vergi hâsılı ile kaydedilmiştir. Yakın tarihli timar defterlerinde ve 1530 tarihli muhasebe-i vilâyet-i Anadolu defterine de aynı rakamlarla derc olunmuş bulunan köy, 1575 de 15 hâne, 8 mücerred ile toplam 23 nefer ve 10.631 akça hâsıla sahip olup, 1582 de aynı hâsıl ile Şehzâde Lalası Cafer Beğ'in hassı dâhilinde bulunmaktadır.

Savcı¹⁶³: Hâlen Söke'nin Savuca köyü¹⁶⁴. XVI. yüzyılın son çeyreğinde aynı isimli başka bir köy daha karşımıza çıkacak olup, aşağıda ayrıca kaydedilecektir. Köy, 1473-77 senelerinde sancak hassı olarak Akçaşehir, Kızılcâ ve mezkûr köylere tâbi cema'at ve ortakçı cema'atleriyle beraber, bir grup hâlinde kaydedilmiş olup, maktuen 48.000 akçalık ve mezkûr seneye ait olmak üzere, 11.525 akçalık hâsıl ile bir grup içerisinde değerlendirilen Savcı, 1512 tarihinden itibaren de yine aynı grup ile fakat bu sefer nüfusları ayrı ayrı verilmek kaydıyla deftere dâhil edilmiştir. Buna göre köyde 46 hâne, 5 mücerred, 1 imam, 2 pir, 1 gaib mütemekkin olup, mezkûr köy grubunun toplam vergi hâsılı 22.000 akçadır. 1529 tarihinde yine mezkûr grup ile ve Kızılcaköy'e tâbi olarak belirtilen köy, 55 hâne, 37 mücerred, 1 muhassıl, 1 imam, 1 pir'den müteşekkildir. Hâsıl ise toplam olarak 25.700 akçadır. Hemen aynı tarihli timar defterlerinde de yine bu hâsıl ile hisseli timar olup, 1530 yılına ait Muhasebe-i Vilâyet-i Anadolu defterinde de aynı rakamlarla yer bulan köy, 1575 senesinde Akçaşe-

162. *M.C.* 0.116/6, vr.20b; *BOA. TD.* 87, s.83; *BOA. TD.* 139, s.36, 39, 48; *BOA. TD.* 66, s.23, 26; *BOA. TD.* 148, s.238-39; *BOA. TD.* 166, s.414; *BOA. TD.* 537, s.207; *TKGM. KK. TD.*167, vr.101b-102a; *TKGM. KK. TD.* 302, vr.44b

163. *BOA. TD.* 8, s.698-700; *BOA. TD.* 87, s.26; *BOA. TD.* 139, s.34/1-2; *BOA. TD.* 66, s.20; *BOA. TD.* 148, s.173-74; *BOA. TD.* 166, s.411; *BOA. TD.* 537, s.230, 233; *TKGM. KK. TD.*167, vr.111b-112a, 115a; *TKGM. KK. TD.* 302, vr.46a, 63a.

164. *Köyler Belediyeler 1970*, s.130.

hir kazâsına tâbi ve 81 neferden ibâret nüfusuyla 30.251 akçalık toplam hâsıl içerisinde mütâlâa edilmiştir. Köy 1582 tarihinde de aynı hâsıla sahiptir.

Savcı¹⁶⁵: Yukarıda ifâde olunduğu üzere bu ikinci Savcı köyüne ne XV. yüzyılda ne de XVI. yüzyılın ilk yarısına kadar tesadüf edilmediği halde 1575 senesi itibâriyle karışımıza çıkmaktadır. Yine Akçaşehir Kazâsı'na tâbi olup, Söke'ye bağlı 21 hâne, 16 mücerred ve 1 muhassıl ile toplam 38 neferden ibaret köyde ayrıca 11 nefer de Hz. Mevlâna soyundan geldikleri için *Avâriz-ı divâniye ve tekâlif-i örfiyeden* muaf bir zümre mütemekkindir. Köyün hâsılı, Söke ile berâber 32.500 akçalık toplam hâsıla dahildir.

Sergünüz (Sökünez), Adil, Çakır, Trabuz, Böğürtlen¹⁶⁶: XV. yüzyıl mufassal defter parçalarından birinde ki, bu defter muhtemelen 1467 tarihli mufassal'ın parçası olmalıdır, 22 çift, 1 nim-çift, bir çiftkara, 60 kara, 1 ortakçı (ayrıca çiftlerden beş tanesi de ortakçıdır.) ile kayıtlıdır. 1512 tarihinde köy grubunun hâne ve hâsılları Söke karyesi başlığı altında mütâlâa olunmuş olup, 15 mücerred, 1 pir, 1 imam, 1 Kayyum, 2 mâlûl, 1 divânesi ayrıca zikredilmiştir. Grup içerisinde mevcut isimlerin bir arada verilmiş olması birbirine yakın ve Söke'nin hâsılı içerisinde değerlendirilmiş bulunması da Söke civarında bulunuyor olmalarıyla izah edilebilir. 1529 tarihli deftere nazaran 5 hâne, 7 mücerred, 2 imam ile kayıtlı bulunup hâsılı yine Söke karyesi içerisine dâhildir. 1530 tarihli muhasebe defterinde de aynı şekilde yer alan köy grubunun hâsılı 1529 tarihli defterde 26.300 olarak yazılmış iken bu muhasebe defterinde 16.300 olarak verilmiş bulunmaktadır. Ancak mufassallar esas alınarak hazırlanan bu deftere nakil sırasında hataen bu şekilde kaydedilmiş olabileceğini düşünmekteyiz. 1575 itibariyle Sığla Sancağı dâhilinde teşekkül eden Akçaşehir Kazâsı'na tâbi olarak gördüğümüz köy grubu, 53 nefer olarak verilmiş olup, hâsıl ise yine Söke ile beraber itibâr olup 32.500 akçadır.

165. BOA. TD. 537, s.233; TKGM. KK. TD.167, vr.113a.

166. BOA. MAD. 16027, s. 3; BOA. TD. 87, s.43; BOA. TD. 139, s.22, 36, 37, 40, 42, 45; BOA. TD. 66, s.13, 23, 24, 26, 28, 31; BOA. TD. 148, s.196; BOA. TD. 166, s.412; BOA. TD. 537, s.234; TKGM. KK. TD. 167, vr. 113b; BOA. Ruznâme 1, s.136, BOA. Ruznâme 40 s.335, 349, 370, 374.

Sergünüz (Sökünez)¹⁶⁷: XV. yüzyıl defterlerinde yer almayan bu köy XVI. yüzyılda ise karışımıza iki farklı şekilde çıkmaktadır. İlkinde yukarıda Söke faslında ifâde olunduğu üzere Çakırlı, Âdil, Trabuz, Bögürtlen ile beraber bir köy grubu olarak, ikincisinde ise yine aynı defterlerin ilerleyen sahifelerinde müstakil bir köy olarak. 1512 senesinde köy, 37 hâne, 3 mücerred, 1 pîri bünyesinde barındırmakta olup, vergi hâsılı 8.680 akçadır. 1529 senesinde 36 hâne, 9 mücerredden müteşekkil ve 8.134 akça hâsıl ile kaydedilen köy, hemen aynı tarihli muhasebe defterine de aynı nüfus ile derc edilmiştir. 1575 senesinde Akçaşehir Kazâsı dahilinde kalan köy, 49 nefer (33 hâne, 16 mücerred) ile kayıtlı olup, 18 nefer aynı zamanda tuzcu olarak yazılmıştır. Köyün hâsılı 9.000 akçadır.

Sinanlu¹⁶⁸: Bugünkü yerini tesbit edememekle beraber Keçikalesi civarında Sinanburnu diye anılan mevki ile bir alakası olup, olmadığı konusunda da birşey söyleyebilmek şimdilik mümkün değildir. 1473-77'de Ayasuluğ kalesi timarlarından olup, 13 hâneyi bünyesinde barındırmakta, vergi hâsılı ise 4.422 akçadan oluşmakta idi. 1512 senesinde 24 hâne, 4 mücerred ve 1 gaib den oluşan köy, 5.198 akça hâsıl ile yazılmıştır. Köy, bu tarihlerde özellikle pamuk ziraati ile karışımıza çıkmakta olup, hâsıl içinde 1.100 akça ile yer almıştır. 1529 mufassalında 17 hâne, 11 mücerredin yaşamakta bulunduğu Sinanlu'nun hâsılı 6.000 akçadır. Hemen aynı tarihli timar defterlerinde aynı hâsıl ile kale timarı olarak kaydedilmiş olup, 1530 tarihli muhasebe defterine de aynı nüfus ile derc edilmiştir. 1575 tarihli Sığla Sancağı mufassal defterinde 32 hâne ve 9 mücerred ile toplam 41 nefer olarak yer bulan köy, 12.331 akça vergi hâsılına sahiptir. 1582 senesinde de yine aynı hâsıl ile Ayasuluğ kalesi timarıdır. Bu yıllarda başlıca arpa olmak üzere, buğday, pamuk gibi zirâî faaliyetlerin köyde mevcut olduğu gözlenmektedir.

167. *BOA. TD. 87, s.43 ve s.72; BOA. TD. 139, s.34/2, 41; BOA. TD. 66, s.20, 27; BOA. TD. 148, s.226-27; BOA. TD. 166, s.413; BOA. TD. 537, s.238-39; TKGM. KK. TD. 167, vr.115b-116a.*

168. *M.C. 0.116/6, vr.20a; BOA. TD. 87, s.89; BOA. TD. 139, s.56; BOA. TD. 66, s.186; BOA. TD. 148, s.246; BOA. TD. 166, s.415; BOA. TD. 537, s.214-15; TKGM. KK. TD.167, vr.105b-106a; TKGM. KK. TD. 302 vr.51b, 61b, 87a, 89a-b.*

Sögüd¹⁶⁹ Sadece 1575 tarihli mufassal defterde tesadüf edebildiğimiz bu köy 19 hâneyi bünyesinde barındırmakta olup, hâsılı ise Hatunlu karyesi ile beraber kaydedilmiştir.

Söke¹⁷⁰: Hâlen aynı isimli kazâ merkezi. XV. yüzyıl defterlerinde yoktur. 1512 senesinde 112 hâne, 14 mücerred, 2 imam-hatib, 1 müderris, 1 ortak, 1 muhassıl, 1 mütevellî, 1 malul, 1 mâsûm olmak üzere kayıtlıdır. Köyün hâsılı, Sökünez-Adil-Çakırlu-Trabuz ve Böğürtlen ile beraber bir grup itibâr olarak 27.300 akçadır. 1529 senesinde 87 hâne, 23 mücerred, 2 imam 2 gaib, 1 muhassıldan müteşekkil olup, ayrıca köyde Mevlâna Celâleddin soyundan 6 kişi bulunmaktadır. Bunlar *âvâriz-ı divâniye ve tekâlif-i örfiyeden* muafırlar. Toplam hâsıl yine gruba ait olmak kaydıyla 26.300 akçadır. Hemen aynı tarihlere ait timar defterlerinde de mezkûr hâsıl ile yer alan Söke, 1530 tarihli muhasebe defterine de aynı nüfus ile derc edilmiştir. Hâsıl, burada 16.300 akça olarak yazılmış ise de bunun bir yazım hatası olduğu muhakkaktır. 1575 senesinde toplam 270 neferi bünyesinde barındırmakta olup, köy grubuna bu defa 38 nefer ile ilâve olan Savcı da dahil olmak üzere toplam 32.500 akça hâsıla sahiptir. 1582 tarihinde de aynı hâsıl ile karşımıza çıkan Söke'de bu son yıllar itibâriyle büyük ölçüde buğday, arpa, pamuk ve bağ ürünleri yetiştirmekte olup, hatırı sayılır derecede çeltik ve kestane mahsûlü olduğu da gözlenmektedir yine bu yıllar itibâriyle bütün köy grubuna ait olmak üzere 21 tane değirmen mevcuttur.

Sungurlu¹⁷¹: 1473-77 tarihlerinde 13 hânedan müteşekkil olan köyün hâsılı Dânişmendlü ile beraber 6.485 akçadır. 1512 senesinde Hüsâm Paşa hassına dâhil olan köyde 8 hâne, 4 mücerred ve 1 imam bulunmakta olup, hâsılı yine Dânişmendlü ve Büklü ile berâber 15.000 akçadır. 1529'da 11 hâne, 1 mücerredi barındırmakta bulunan köyün hâsılı yine aynı grup ile 12.500 akçadır. Aynı tarihlere ait timar ve 1530 tarihli muhasebe defterinde de aynen mev-

169. BOA. TD. 537, s.206.

170. BOA. TD. 87, s.43-46; BOA. TD. 139, s.36, 37, 40, 42, 45; BOA. TD. 66, s.13, 23, 24, 26, 28, 31; BOA. TD. 148, s.195-197; BOA. TD. 166, s.412; BOA. TD. 537, s.231-234; TKGM. KK. TD. 167, vr.112a-113b; TKGM. KK. TD. 302, 62b, 65a

171. M.C. 0.116/6, vr.24b; BOA. TD. 87, s.23-24; BOA. TD. 139, s.30 BOA. TD. 66, s.15; BOA. TD. 148, s.170-71; BOA. TD. 166, s.410; BOA. TD. 537, s.164; TKGM. KK. TD.167, vr.80b; TKGM. KK. TD. 302, vr.44b

cut bulunan köy, 1575'de toplam 9 neferden oluşan nüfusuyla yine köy grubunun toplam 12.500 akça miktarı hâsılının içerisinde yer almaktadır. 1582 tarihinde de aynı hâsılı mevcut bulunan köyde zirâf faaliyet olarak ilk sırada buğday gelirken arpa ve çavdar onu takib etmektedir. Bir miktar pamuk da yetiştirilen köyde 1.200 akça hâsıl ile balık (keşti) kaydedilmiştir. Bu itibarla köyün nehir kenarında olduğunu da söylebilmek mümkündür.

Sürtek¹⁷²: Köy muhtemelen Kuşadası civarında bulunmakta idi. 1467 senesinde Akçaova nâhiyesine bağlı olup, 8 hânelik nüfusa sahiptir. 1473-77 senelerinde 9 hâneyi bünyesinde barındırmakta bulunan köy, 569 akça hâsıl ile pâdişah hassına dâhildir. 1512 senesinde yine Akçaova'ya tâbi 9 hâne, 1 mücerred ile hassa dahil bulunan köyün hâsılı müstakilen zikredilmeyip diğer dâhil-i has olan köylerle beraber toplam olarak verilir. 1529'da 5 hâne ve 3 mücerred ile yine toplam 85.032 akçalık hâsıl içerisinde mütâlâa edilen Sürtek, hemen aynı senelere ait timar defterlerinde de aynı hâsıla dâhil olarak gösterilmiş ve 1530 tarihli muhasebe defterine aynı rakamlarla derc edilmiştir. 1575 tarihinde 5 hâne, 1 mücerredlik nüfusu istiâb eden köyün hâsılı yine toplam içerisinde dahil edilmiş olup, durum 1582 senesinde de aynıdır. Köyde, XVIII. yüzyılda Kuşadasına su getiren bir su yolu bulunmaktadır.

Tırha [=Karamanlu]¹⁷³: Hâlen Söke'ye bağlı Ağaçlı köy¹⁷⁴. 1473-77 senelerinde 51 hâne, 11 mücerred, 1 imamdan müteşekkil ve 6.194 akça vergi hâsılına sahiptir. 1512'de 66 hâne (65 olmalı), 2 mücerred, 2 imam, 1 gaib, 1 mâsûm, 1 pîr ve 11.800 akça hâsıl ile mukayyed bulunan Tırha'da yirmi yıldır ekilmeyen bir çiftlik mevcut olduğuna da işaret edilmiştir. 1529 senesinde 53 hâne, 8 mücerred, 1 pir, 6 gaib, 1 imamın mütemekkin olduğu köyün vergi hâsılı 8.251 akça olup, hemen aynı tarihlere ait timar defterlerine de aynı hâsıla derc

172. BOA. MAD. 232, s.311; BOA. TD. 8, s.587; BOA. TD. 87, s.15; BOA. TD. 139, s.29; BOA. TD. 66, s.15; BOA. TD. 148, s.162; BOA. TD. 166, s.409; BOA. TD. 537, s.161; TKGM. KK. TD.167, vr.79a-b; TKGM. KK. TD. 302, vr.44b; BOA. EV. HMH. 6460; BOA. EV. HMH. 6549; BOA. EV. HMH. 6386; BOA. EV. HMH. 6321; BOA. EV. HMH. 5885; BOA. EV. HMH. 5842; BOA. EV. HMH. 4488.

173. M.C. 0.116/6, vr.18a-b; BOA. TD. 87, s.66-67; BOA. TD. 139, s.32; BOA. TD. 66, s.17; BOA. TD. 148, s.220-21; BOA. TD. 166, s.413; BOA. TD. 537, s.197-98; TKGM.KK. TD. 167, vr.97a-b; TKGM. KK. TD. 302, vr.46b, 52a

174. Köyler Belediyeler 1970, s.130; Yerli için bkz. BOA. TD.166 (Neşir) s.190.

edilmiştir. 1530 tarihli *Muhasebe-i Vilâyet-i Anadolu* defterinde de aynı rakamlarla yer bulan köy, bu tarihe kadar, *Tırha nâm-ı diğer Karamanlu* şeklinde kaydedilmiş iken 1575 tarihinden itibaren *Tırha ve Karamanlu*¹⁷⁵ şeklinde iki ayrı köy olarak tahrir edilmiştir. Buna göre Tırha 16 hâne, 7 mücerred ile toplam 23 nefer, Karamanlu ise 33 hâne, 11 mücerred ile toplam 44 nefer ve 2 pirden müteşekli idi. Hâsıl ise içerisinde yine ilk defa bu tahrirde kaşımıza çıkan Kabakavak karyesi ile beraber toplam 9.951 akçadır. Köy grubu, 1582 tarihinde de aynı hâsıla sahiptir.

Tomarya¹⁷⁶: Aydın ili Söke ilçesinin Doğabey bucağı dâhilinde Tuzburgazı'nın hemen kuzeyi¹⁷⁷ (Samsun dağının güney eteği). 1467 senesinde 38 hânedan müteşekkil köyün vergi hâsılı 2.090 akçadır. 1512 senesinde ise 48 hâne, 6 mücerred, 1 pir ve 1 mâlûlü bünyesinde barındırmakta olup, 6.640 akça hâsılı vardır. 1529 tarihinde 33 hâne, 1 mücerred, 1 de pîr'i barındıran köy 3.700 akça hâsıl ile kayıtlı olup, hemen aynı tarihlere ait timar defterlerinde de bu hâsıl ile mezkûrdur. 1530 tarihli *Muhasebe-i Vilâyet-i Anadolu* defterinde de aynı nüfus ile derc edilmiş bulunan köy, 1575 de Akçaşehir kazâsı hudutları dâhilinde kalmış olup, 42 nefer (27 hâne, 13 mücerred, 1 muhassıl, 1 imam)den müteşekkil nüfusu ve 8.500 akça hâsılı ile karşımıza çıkmaktadır. Bu durum 1582 tarihinde de aynıdır. XVI. yüzyılın sonları itibariyle köyde büyük oranda hubûbât ki, başlıca olarak buğday ve arpa, ziraati yapılmakta olup, önemli miktarda hayvan varlığı olduğu da anlaşılmaktadır. Köyde yine bu tarihler itibâriyle iki de çiftlik mevcuttur.

Turnacı¹⁷⁸: Ayasuluğ kazâsı dâhilindeki vakıf köylerindedir. *Anadolu Vilayeti muhasebe defterinde* 24 hâne, 5 mücerredten oluşan nüfusu ve 1.895 akça hâsıl ile kaydolunmuştur. Kanunî devri Aydın Sancağı Vakıf mufassalında da aynı nüfus ve hâsıl ile yer almıştır. Köyün geliri *nâzilîn ve vâridîne*

175. Soğucak'ın hemen güneyinde. Yeni için bkz. A. Philippson, *Reisen...II* (Harita)

176. BOA. MAD. 232, s.178; BOA. TD. 87, s.75; BOA. TD. 139, s.39, 52; BOA. TD. 66, s.26, 38; BOA. TD. 148, s.229-30; BOA. TD. 166, s.414; BOA. TD. 537 s.241-42; TKGM. KK. TD.167, vr.117a-b; TKGM. KK. TD. 302, vr.62b, 64a-b.

177. *Köyler Belediyeler 1970*, s.131; yeri için bkz. A. Philippson, *Reisen...II*. (Harita)

178. BOA. TD. 166, s.416; TKGM. KK. TD.571, vr.34b-35a; BOA. TD. 537, s.221; TKGM. KK. TD.167, vr.109a; TKGM. KK. TD. 302, vr.51b; BOA. MAD. 617, s.333

sarf olunmakta idi. 1575 tarihli Sığıla sancağı mufassalındaki ifadelere nazaran köy *hâli ani'l- reyadır*. Bununla beraber köyde vaktiyle bir zâviye mevcut olup, (Turnacı zâviyesi) gelirlerin bu zâviyeye sarf olunduğu ancak hâlen bu zaviyeden bir iz kalmadığı için İzmir kazâsında Pınarbaşı zâviyesi diye bilinen zâviyenin şeyhi Nusuh, buraya dahil etmeye kalkıştığı için, bu husus İstanbul'a arz olunmuş köyün timara verilmesi ferman olunup, 2.600 akça hâsıl ile timara verilmiştir. Bu hâdise 1582 tarihli timar defterinde de icmâlen anlatılır ve aynı hâsıl zikredilir.

Ulucak (Avlucak)¹⁷⁹: Aydınoğlu İsa Beğ'in Ayasuluğ, Birgi ve Keles'deki câmileri ile Birgi'deki türbesinin vakıf köylerindedir. 1530 tarihinde 18 hâne, 1 mücerred, 1 imamdan müteşekkil nüfusuyla, aynı vakfa dâhil diğer köyler ile toplam 10.000 akçalık hâsıl içerisinde mütâlâa edilmiştir. Kanunî devri mufassal vakıf defteri ile muhtemelen mezkûr mufassalın icmâli olan defterde de aynı ile mukayyet bulunmaktadır.

Uşakpınarı¹⁸⁰: Ayasuluğ Kazâsı dâhilinde XV. yüzyılda değil ama XVI. yüzyılın ilk mufassalından itibaren iki tane Uşakpınarı mevcut olduğu için bugün için lokalizsyonunu yapabilmek mümkün olamamaktadır. Köy, 1500 tarihinde 1 tane olup, 1.591 akça hâsıla sahiptir. 1512 senesinde, burada kasdımız olan köy, Darideresi ile beraber 62 hâne, 11 mücerred, 1 pîr, 4 imam ve 7.333 akça vergi hâsılı ile kayıtlıdır. 1529 tarihli mufassalda, köy, Darideresi köyü ile beraber tahrir edilmiş olup, 50 hâne, 8 mücerred, 1 kethüdâ olarak ve yine 7.333 akça vergi hâsılı ile kaydedilmiştir. Hemen aynı senelere ait timar defterlerinde ve 1530 tarihli muhasebe defterinde de aynı nüfus ve hâsıl ile mezkûr bulunan köy, 1575 tarihinde hayli küçülmüş ve 8 hâne, 5 mücerredten müteşekkil, 13 neferlik bir nüfusu istiâb etmekteydi. Özellikle buğday ve arpa ziraatinin yapıldığı köyde az miktarda da hayvan varlığı olduğu görülmektedir.

179. BOA. TD. 166, s.416; TKGM. KK. TD.571. vr.34a; BOA. MAD. 617, s.333.

180. M.C. 0.82, s.6, BOA. TD. 87, s.17-18; BOA. TD. 148, s.166; BOA. TD. 139, s.29; BOA. TD. 66, s.15; BOA. TD. 166, s.413; BOA. TD. 537, s.165; TKGM. KK. TD. 167, vr. 81a.

Uşak pınarı¹⁸¹: Yukarıda ifâde edildiği gibi kazâ'nın ikinci aynı isimli köyüdür. Tek köy hâlindeki Uşakpınarı 1.500 tarihinde, 1.591 akca hâsıl ile karşımıza çıkarken muhtemelen ikiye bölündükten sonra ilk defa 1512 senesinde 18 hâne, 1 mücerreden müteşekkil nüfusuyla ve iki isim mevcut olduğu halde, 18 hâne olarak nüfusu verilen Sakızağacı da dâhil olduğu halde, 5.627 akça hâsıl ile yazılmıştır. Hemen aynı tarihlere ait timar defterlerinde ve 1530 tarihli muhasebe defterinde aynı rakamlar ile verilen köy, 1575 senesinde, Sakızağacı ile berâber toplam 29 nefer ve 5.630 akça hâsıl ile tahrir olunmuştur. Köyde özellikle hubûbât yetiştirilmekte olup, önemli miktarda da pamuk ziraati yapılmakta olup, bir kısım zeytin ağacının da olduğu gözlenmektedir.

Uysal¹⁸²: 1467 senesinde Akçaova Nâhiyesi'ne tâbi, 13 hânedan müteşekkil köy olan Uysal, 1473-77 senelerinde yine Akçaova'ya tâbi ve Pâdişah hassı içerisinde dâhil olmak kaydı ile 16 hâne, 3 mücerreden oluşmakta ve 900 akça vergi hâsılı bulunmakta idi. 1512 senesinde, 13 hâne, 1 mücerred, 1 pîr'i bünyesinde barındıran Uysal, yine has içerisinde ve Akçaova Nâhiyesi'ne tâbi olup, hâsılı müstakilen zikredilmemiş; Hassa dâhil olan diğer bazı köyler ile beraber toplam 40.000 akçalık hâsıl içerisinde değerlendirilmiştir. 1529 tarihinde 13 hâne, 6 mücerreden müteşekkil köy, yine aynı idârî yapıya sahip olup, toplam 85.032 akça hâsıl içerisinde yer almıştır. 1575 tarihinde, 12 hâne, 7 mücerred ile kayıtlı ve idârî durumunda bir değişiklik olmamıştır.

Üç beğlü¹⁸³: Karahisar'daki Ahmed Paşa İmâreti'nin vakfının gelirleri arasında yer alan köy, 1530 senesinde 8 hâne, 1 mücerreden müteşekkil olup, Kanunî devri vakf mufassalında 8 hâne olarak zikredilmiştir.

Üzümi, İsalu, Mahmudlu¹⁸⁴: Hâlen Aydın'ın Germencik ilçesi merkez bucağı'na bağlı Üzümlü ve muhtemelen civârı¹⁸⁵. Mezkûr köy grubu takib

181. MC. 0.82, s.6; BOA. TD. 87, s.52; BOA. TD. 148, s.204-5; BOA. TD. 139, s.36; BOA. TD. 66, s.23; BOA. TD. 537, s.183; TKGM. KK. TD.167. vr.90a.

182. BOA. MAD. 232, s.308; BOA. TD. 8, s.586; BOA. TD. 87, s.13; BOA. TD. 139, s.29; BOA. TD. 66, s.15; BOA. TD. 148, s.160-61; BOA. TD. 166, s.409; BOA. TD. 537, s.160 TKGM. KK. TD.167, vr.78b

183. BOA. TD. 166, s.420; TKGM. KK. TD. 571, vr.43a

184. BOA. TD. 8, s.706-7; BOA. TD. 87, s.83-84; BOA. TD. 139, s.34/2, 38, 46, 48; BOA. TD. 66, s.21, 25, 32, 34; BOA. TD. 148, s.239-40; BOA. TD. 166, s.414; BOA. TD. 537, s.207-8; TKGM. KK. TD.167, vr.102a-b; TKGM. KK. TD. 302, vr.48a, 53b, 54b, 58b, 60b.

185. Köyler Belediyeler 1970, s.126; yeri için bkz. BOA. TD. 166 (neşir) s.190 Fr. Fritz, a.g.e.

edebildiğimiz bütün devir içerisinde sürekli birlikte kaydedildiği ve ayrı ayrı nüfusları hiçbir yerde zikredilmediği için burada da topluca bir köy grubu olarak dikkate alınmıştır. Bunların içerisinde sadece Mahmudlu hemen bu grubun ardından *Mahmudlu el-mezkûr* diye zikredilmiş olduğu için sadece bu köy, ilgili yerde ayrıca değerlendirilmiştir. Köy grubu, 1473-77 senelerinde 24 hâne, ve 3 mücerred bünyesinde barındırmakta olup, aynı zamanda yine aynı isimli (Üzümlü) argda hizmet eden çeltikçiler de 14 hâne olup, bir tanesi aynı zamanda imamdır. Köyün hâsılı maktûen 39.000 akça olup, mezkûr sene, hâsil 5.880 akçadır. Bu hâsıla çeltik hâsılı dâhil değildir. Köy sancak hassıdır. 1512 senesinde 42 hâne, 5 mücerred olarak kaydedilmiş olup, 2 çift aynı zamanda kürekcidir. Köyün vergi hâsılı müstakilen kaydedilen Mahmudlu ile berâber, toplam 17.899 akçadır. 1529 tarihli mufassalda 46 hâne, 13 mücerred ve 1 imamı bünyesinde barındırır şekilde tahrir edilen köy, aynı tarihlere ait timar defterlerinde de olduğu gibi, 21.099 akça vergi hâsılı ile kayıtlıdır. 1530 tarihli *Muhasebe-i vilâyet-i Anadolu* defterinde de 45 hâne, 13 mücerred, 1 imam ve aynı hâsil ile geçen köy grubu, 1575 tarihinde küçülmüş, 18 hâne, 4 mücerred ve 1 imamdan müteşekkil olarak kaydedilmişken vergi hâsılında artış meydana gelmiş ve 24.120 akça olarak verilmiştir. Köy grubu, 1582 tarihinde de aynı hâsil ile hisseli timar olup, muhtelif timar ve zeâmetlere konu olmuştur.

Yaycılı¹⁸⁶: 1473-77 senelerinde 2.613 akça vergi hâsılıyla deftere derc edilmiş olan köy, bu tarihlerde harab olup, mütemekkîni bulunmamaktadır. Ve hâl-i hâzırda dışarıdan ekilmekte idi. *Evvel köy imiş harâb olup, hâricden ekerlerimüş* 1529 tarihinde de *hâli ani'l-reâyâ* kaydıyla ifade edilen köyün vergi hâsılı 2.744 akçadır. Hemen aynı tarihlere ait timar defterlerinde de aynı hâsil ile yer bulan köy, 1530 tarihli muhasebe defterinde de aynı şekilde mezkûrdur. Yaycılı, ilk defa 1575 tarihinden itibaren meskûnlarıyla beraber verilmiş olup, 7 hâne, 3 mücerreden ibaret nüfus ve 6.002 akça vergi hâsılıyla kaydedilmiştir. Köy, hemen aynı tarihli ve 1582 tarihli timar defterlerinde de aynı hâsil ile tahrir edilmiştir.

186. MC. 0.116/6, vr.19a; BOA. TD. 139, s.47; BOA. TD. 66, s.33; BOA. TD. 148, s.248; BOA. TD. 166, s.414; BOA. TD. 537, s.217; TKGM. KK. TD. 167, vr.106b-107a; TKGM. KK. TD. 302, vr.60a-b; TKGM. KK. TD. 289, vr.55a.

Yayla¹⁸⁷: Hâlâ Kuşadası'na bağlı Yaylaköy¹⁸⁸. Aydınolu İsa Beğ'in, Ayasuluğ, Birgi ve Keles'deki cämileri ile Birgi'deki türbesinin vakfıdır. 1530 tarihinde 16 hâne, 1 imamdan müteşekkil köyün hâsılı müstakilen verilmeyip, vakfa dahil diğer köyler ile berâber toplam 10.000 akçalık hâsil içerisinde mütâlâa edilmiştir. Kanûnî devrinde tertib edilmiş olan mufassal vakıf defterinde de yine aynı şekilde mezkûr olan köy Çirkince'ye tâbidir.

Yayla Yakası (nâm-ı diğer Kabacapırmaz)¹⁸⁹: Hâlen Torbalı kazâsına tâbi Yeniköy'ün hemen güneyinde yer almakta idi¹⁹⁰. 1467 senesinde 9 hâne (8 olmalı) den müteşekkil köy olup, 756 akça vergi hâsılı ile Ayasuluğ kalesine timar olarak kaydedilmiştir. Mezkûr tahrîrde köyün *boz yatur kırk çiftlik yeri* olduğu ifâde edilmektedir. 1512 senesinde 18 hâne ve 1 mücerredi bünyesinde barındıran köyün çifliklerinin bir kısmında ziraat edildiği ve bir kısmının boş olduğu ifâde edilerek 5.208 akça hâsılı olduğu halde kaydedilmiştir. 1529 senesinde 14 hâne, 9 mücerreden oluşan nüfusu ve 5.000 akça hâsılı vardır. Bu tarihlere ait timar defterlerinde de aynı miktar hâsil ile kaydedilen köy, 1530 tarihli muhasebe defterine de yine aynı nüfus ve hâsil ile derc edilmiştir. 1575 senesinde 10 hâne, 3 mücerred ve 7.436 akça vergi hâsılıyla tahrir olunan köyün durumu 1582 senesinde de aynıdır.

Yedibergos¹⁹¹: 1473-77 senelerinde 9 hâne, 1 mücerreden müteşekkil köyün vergi hâsılı 2.026 akçadır. 1512 senesinde ise 4 hâne, 3 mücerredi barındıran köy, 2.000 akça hâsil ile kaydedilmiştir. 1529 senesinde 6 hâne, 2 mücerred ile mukayyet bulunan köyün vergi hâsılı hemen aynı tarihlere ait timar defterlerinde olduğu gibi, 1.300 akça olup, 1530 tarihli muhasebe defterine de aynı rakamlarla derc edilmiştir. Köy, 1575 tarihinde *hali* kaydıyla verilmiş ve hâsılında ise bir değişme olmamıştır. XV. yüzyılda, husûsen buğday yetiştirilen

187. BOA. TD. 166, s. 416; TKGM. KK. TD. 571, vr.33b; BOA. MAD. 617, s.333.

188. Köyler Belediyeler 1970, s.129; Yeri için bkz. BOA. TD. 166 (Neşir), s.190 Fr. Fritz. a.g.e.

189. BOA. MAD. .232, S.184; BOA. TD. 87, s.50; BOA. TD. 139, s.59; BOA. TD. 66, s.188; BOA. TD. 148, s.201-202; BOA. TD. 166, s.415; BOA. TD. 537, s.180; TKGM. KK. TD. 167, vr.88b; TKGM. KK. TD. 302, vr.51a, 52a, 61b, 92a-b.

190. Yeri için bkz. A. Philippson, *Reisen...II.* (Harita)

191. M.C. 0.116/6, vr.23a; BOA. TD. 87, s.65; BOA. TD. 139, s.33; BOA. TD. 66, s.17; BOA. TD. 148, s.219; BOA. TD. 166, s.413; BOA. TD. 537, s.196; TKGM. KK. TD. 167, vr.46b, 96b.

köyde, sâir hubûbât nevîleri ile az miktarda pamuk ve susam yetiştirilmekte idi. XVIII. yüzyılda burada 28 adet derbendci bulunmaktadır. Derbend hizmeti karşılığında âvârizdan muaftırlar.

Yekûş¹⁹²: Karahisar'daki Ahmed Paşa İmaretî'nin, Ayasuluğ'daki vakıf köylerindedir. Her türlü *âvâriz-ı divâniye* ve *tekâlif-i örfiyeden* muaf olmak üzere 1530 tarihli muhasebe defterinde 56 hâne, 10 mücurred ile kayıtlıdır. Kânunî devri Aydın sancağı vakıf mufassalında da yine aynı nüfus ile mukayyet bulunan köy, vakfın, toplam 44.371 akçalık geliri içerisinde mütâlâa edilmiştir.

Yenice¹⁹³: Muhtemelen Söke merkeze bağlı Yeniköy. 1512 senesinde Söke'ye tâbi ve *haric ez defter* kaydıyla verilmiş olup, *Menteşe sancağından gelüp mütemekkîn olup, müddet-i medîdeden berü tavattun etmişlerdir hâliya emr-i Sultânî üzere kayd olundu* şeklinde tanımlanmıştır. Köy, 2 mücerred, 23 Nâ-bedid, 1 pir olarak tahrîr edilmiş olup, hâsılı Söke'nin hâsılına dâhildir. 1529 senesinde 5 hânedan oluşan köy yine Söke'ye tâbidir. 1530 tarihli defterde de aynen mevcut bulunan Yenice, 1575 mufassalında mevcut değildir. Muhtemelen Söke ya da tevâbii içerisine dâhil olmuştur.

Yuvacalu¹⁹⁴: İsim benzerliğinden mülhem Söke'nin Atburgazı bucağı Yuvaca köyü olması muhtemel¹⁹⁵. Ancak Barutcu köyü civarındaki Cevâşır'da bu isimle anılmaktadır. 1467 senesinde 2 hâne ve 931 akça hâsıl ile mukayyed köy, hariçten ekilmekte olup, Ayasuluğ kalesi timarıdır. 1473-77 senelerinde yine kale timarı olan köy, 1 hâne, 1 mücerreden oluşmuş ve 1.578 akça hâsıl ile kaydedilmiştir. 1512'de 7 hâne ve 4.563 akça ile mukayyet bulunup 1529 senesinde 3 hâne, 1 mücerred ve 4.000 akça ile deftere dâhil edilmiştir. Hemen aynı tarihlere ait timar defterlerinde de aynı miktar hâsıl ile kale timarı olan Yuvacalu, 1530 tarihli muhasebe defterinde de aynı rakamlarla yer bul-

192. BOA. TD. 166, s.420 TKGM. KK. TD. 571, vr.43a.

193. BOA. TD. 87, s.45-46; BOA. TD. 148, s.196; BOA. TD. 166, s.412. BOA. Bâb-ı Defteri-Mevkufat, 27434, s. 34; Yeri için bkz A. Philippson, *Reisen...II.* (harita) *Yenice* adıyla bkz. BOA. TD. 166 (*Neşir*) s.190 Köy burada her ne kadar Söke'nin kuzeyinde gösterilmiş ise de eski tarihli haritalarda buna tesadüf edemedik.

194. BOA. MAD. 232, s.188; BOA. TD. 8, s.490; BOA. TD. 87, s.78-79; BOA. TD. 139, s.185; BOA. TD. 66, s.55; BOA. TD. 148, s.232; BOA. TD. 166, s.415; BOA. TD. 537, s.243; TKGM. KK. TD. 167, vr.118a; TKGM. KK. TD. 302, vr.61b, 87a-b.

195. *Köyler Belediyeler* 1970, s.131

muştur. 1575 senesinde 15 hâne, 2 mücerredi barındıran köy. 6.400 akça hâsıla sahiptir. Durum 1582 senesinde de aynıdır. Husûsen hubûbât ziraati yapılan köyün 1 değirmeni vardır.

Zekeriyâlu¹⁹⁶: 1473-77 senelerinde nisf karye olarak 2 hânedan müteşekkil ve 1.153 akça hâsıl ile kayıtlıdır. 1512 senesinde yine 2 hâne ve 4.294 akça hâsılı bulunan köy, 1529 senesinde de yine 2 hâne ve 3.800 akça ile mezkûrdur. Hemen aynı tarihli timar defterleri ile 1530 tarihli muhasebe defterinde de aynı rakamlarla yer almış bulunan köy, 1575 tarihinde tek hâne ve 6.018 akça hâsıl ile mukayettir. Bu durum 1582 de de aynıdır. Vergi kayıtlarından anlaşıldığı kadarıyla köyde, buğday, arpa, pamuk ve çeltik ile az miktarda da sâir ziraat neveleri yapılmakta olup, bir de değirmen bulunmaktadır.

Zeytun¹⁹⁷: Hâlen Selçuk'a bağlı Zeytinköy¹⁹⁸ Selçuk'un kuzeybatısında. 1467 senesinde 52 hâne ve 1.696 akça hâsıl ile kayıtlı köy, Ayasuluğ kalesine hizmet karşılığı timardır. 1473-77 senelerinde 18 hâne, 2 mücerreden müteşekkil olup, ayrıca köyde 2 de sipahizâde kayıtlıdır; Köyün vergi hâsılı 2.672 akçadır. Buğday, arpa, susam ve az miktarda da pamuk ziraatinin yapıldığı köyde, bu tarihte bir de değirmen mevcuttur. 1512 senesinde 24 hâne, 5 mücerredi istiâb eden köydeki sipahizâdeler 11 hâne olarak verilmiştir. Hâsıl ise 8.774 akçaya yükselmiştir. 1529'da 38 hâne, 8 sipahizâde ile iskân edilmiş olup, hâsıl yine 8.774 akçadır. Aynı tarihlerde tanzim edildiği anlaşılan timar defterlerinde ve 1530 tarihli muhasebe defterinde de aynı rakamlar ile yer bulan köy, 1575 senesinde 34 hâne, 5 mücerredi barındırmakta olup, 11.000 akça vergi hâsılına sahiptir. Köy 1582'de de aynı hâsıl ile mukayettir. Büyük ölçüde buğday ve arpa yetiştirilmekte olup, sâir hubûbât neveleri yanında, az miktarda da pamuk ve zeytinin de yetiştirildiği köydeki değirmen sayısı bu yıllarda 1 tanedir.

196. *M.C.* 0.116/6, vr.17b; *BOA. TD.* 87, s.61-62; *BOA. TD.* 139, s.32, 50; *BOA. TD.* 66, s.16, 36; *BOA. TD.* 148, s.214-15; *BOA. TD.* 166, s.413; *BOA. TD.* 537, s.191; *TKGM. KK. TD.*167, vr.94b; *TKGM. KK. TD.* 302, vr.52b

197. *BOA. MAD.* 232, s.164; *MC.* 0.116/5, vr.29b; *BOA. TD.* 87, s.57-58; *BOA. TD.* 139, s.37, 44; *BOA. TD.* 66, s.25, 30; *BOA. TD.* 148, s.209-210; *BOA. TD.* 166, s.413; *BOA. TD.* 537, s.187-188; *TKGM. KK. TD.*167, vr.92a-b; *TKGM. KK. TD.* 302, vr.58b,

198. *Köyler Belediyeler* 1970, s.478; yeri için bkz. *BOA. TD.* 166 (neşir) s.190.

2- Mezra'alar

Anbarcık¹⁹⁹: 1473-77 senelerinde Yalkıdere mezra'ası ile beraber kaydedilmiş olup, 3.708 akça vergi hâsılına sahiptir. 1512 senesinde mezra'aya 4 bennâk ile 1 mücerred kaydedilmiş ve 2.551 akça hâsıl yazılmıştır. 1529 senesinde aynı hâsıl ve 5 bennâkın mütemekkin bulunduğu mezra'a aynı senelere ait timar defterlerinde de aynı hâsıl ile mukayyet bulunmaktadır. 1530 tarihli muhasebe defterinde 2.500 akça hâsıllı olarak zikredilen mezra'a, 1575 senesinde 5 hâne (4 nim, 1 bennâk) ve 2 mücerred ile meskûn bulunmakta olup, vergi hâsılı 2.000 akçadır.

Çavuşlu²⁰⁰: Sadece 1473-77 senelerinde tesâdüf ettiğimiz bu mezra'a Mürsellü karyesinde tâbi olup, *haric ez-defter* kaydıyla verilmiştir. Mezkûr yıla ait hâsılı 692 akçadır.

Depecük²⁰¹: Bu mezra'a da sadece 1512 senesinde mevcut bulunmaktadır. Akçaova'ya tâbi olup, Yuvacalu demekle maruf bulunduğuna işaret edilmiştir. Hâsılı kaydedilmemiştir.

Kadı Kaynağı²⁰²: Diğer tahrirlerde köy olarak zikredilmiş bulunup sadece 1575 tarihli mufassalda *hâli-i reâyâ* kaydıyla mezra'a olarak kaydedilmiştir. Köyler bölümünde de kaydedilen mezra'anın bu yıla ait vergi hâsılı 2.200 akçadır. 1630 tarihinde de aynı hâsıla sahip köydür.

Kızılca Osman²⁰³: 1512 senesinde 1.182 akça vergi hâsılı ile Fetrek karyesine tâbi olarak gösterilmiştir. 1529 tarihli mufassal defterde de yine Fetrek'e tâbi olarak kaydedilmiş bulunan mezra'anın hâsılı 2.122 akçadır. Hemen aynı yıllara ait iki timar defterinde hisseli timar olan Kızılca Osman mezra'ası 1530 tarihli icmâl muhasebe defterinde de 2.122 akça hâsıl ile mukayyettir. 1473-74 senelerinde 2.228 akça hasıla sâhip olan mezra'a 1575 tarihinde

199. *M.C* 116/6, vr.19A; *BOA.TD.* 87, s.50; *BOA.TD.*139, s.42; *BOA.TD.* 66, s.28; *BOA.TD.* 148, s.202; *BOA.TD.* 166, s.412; *BOA.TD.* 537, s.181; *TKGM. KK.TD.*167, vr.89.

200. *M.C.*166/6, vr.21b

201. *BOA.TD.* 87, s.12

202. *BOA.TD.* 537, s.217; *TKGM.KK.TD.*167, vr.107a; *BOA. Rûznâmçe* 512, s.588

203. *BOA.TD.* 87, s.52; *BOA. Rûznâmce*, 1, s.125 *BOA.TD.* 39, S.49; *BOA.TD.* 66, s.35; *BOA.TD.* 148, s.204; *BOA.TD.* 166, s.413; *BOA.TD.* 537, s.218; *BOA.TD.* 167, vr.107a; *TKGM. KK. TD.* 289, s.21b; *BOA. Rûznâmçe* 512, s.597.

de aynı hâsıla sahiptir. 1630'lu yıllarda da aynı hâsıl ile mevcuttur.

Küçük Hıdır²⁰⁴: 1473-77 senelerinde iki pâre yer olarak mezkûr bulunan mezra'anın 1.043 akça vergi hâsılı vardır. Mezra'ada otuz çiftlik *Boz yatur* yer olarak tavsif edilmekte olup, 300 akça hâsıl ile kaydedilmiştir. 1512 senesinde 6 hâne (5 bennâk, 1 kara) ve 2 mücerredin mütemekkin bulunduğu Küçük Hıdır mezra'asının vergi hâsılı 6.950 akça olup, buğday, arpa, pamuk, sisam, v.s yetiştirilmekte olduğu gibi az miktarda da çeltik ziraati ile arcılığın da mezra'daki iktisâdî faaliyetler arasında mevcudiyeti anlaşılmaktadır. Mezra'ada bir yel değirmeni ile bir de su değirmeni bulunmakta olup, 1529 ve 1530 senelerinde 1.700 akça hâsıl ile kaydedilmiştir. 1565 tarihinde 1.858 akça hâsıl ile karye olarak deftere derc edilen mezra'anın hâsılı 1575 senesinde yine 1.700 akçadır.

Küffar²⁰⁵: 1473-77 yıllarında karye olarak 13 hâne, 1 mücerred ve 1.329 akça vergi hâsılı ile deftere kaydedilmiş bulunan mezra'a, 1512 senesinden itibaren mezra'a hâline gelmiştir. 1512 tarihli mufassal defterde de karye diye işaret edilmiş ancak

"zikrolunan karyenin cema'ati fevt olub hemen bir koca kâfir kalub ol dahi Ayasuluğ keferesi içine girüb Ayasuluğ keferesiyle bile yazıldı hâliya Değirmenderesi reâyâsı ziraat ederler"

kaydıyla verilmiş, 1529 senesinde ise *Mezra'a-i Küffar* başlığı altında ve yukarıdaki şerh ile kaydedilmiştir.

Menteşecik⁽²⁰⁶⁾: 1473-77 senelerine ait mufassal tahrir defterinde *hâric ez defter-i Köhne* kaydıyla zikredilmiş olup, çiftlik şeklinde tanımlanmıştır. 12 hane (2 çift, 5 bennâk 5 kara) ve 5 mücerredin iskân etmiş bulunduğu *Menteşecik* mezra'asının hâsılı 4.112 akçadır. Buğday, arpa, susam ve pamuk zira-

204. *M.C.* 116/6, s.256; *BOA.TD.* 87, s.56; *BOA.TD.* 139 s.51; *BOA.TD.* 66, s.33; *BOA.TD.* 148, s.208; *BOA.TD.* 139 s.51; *BOA.TD.* 66, s.33; *BOA.TD.* 148, s.208; *BOA.TD.* 166, s.413; *BOA.TD.* 537, s.218; *TKGM.KK.TD.* 167, vr.107b; *BOA.MAD.* 7738, s.3.

205. *BOA.TD.* 8, s.583; *BOA.TD.* 87, s.15, *BOA.TD.* 148, s.162

206. *BOA.TD.* 116/6, vr.30b; *BOA.TD.* 66, s.55; *BOA.TD.* 148, s.249; *BOA.TD.* 166, s.414; *BOA.TD.* 537, s.218; *TKGM.KK.TD.* 289, vr.32b; *TKGM.KK.TD.* 167 vr.107b; *BOA. Rûz-nâmçe.* 40, s.399; *TKGM. KK.TD.*302, vr.59a.

ati yapılmakta bulunan mezra'anın 1529 senesinde 6 bennâkdan müteşekkil nüfusuyla ve 1.186 akçadan oluşan hasıl ile kaydedildiğini görüyoruz. 1530 tarihli muhasebe defterinde de aynı hâsıl ile mukayyet bulunan mezra'a hemen aynı senelere ait timar defterlerinde de aynı hâsıl ile zikredilir. 1573-74 senele-
rinde 2.075 akça hâsıl ile kaydedilen mezra'ada 2 de değirmen bulunmaktadır. Mezra'a, 1582 tarihinde de aynı hâsıl ile karşımıza çıkmaktadır.

Mezari' der kurb-ı Ayasuluğ²⁰⁷: On parça mezra'adan ibaret bulunan bu mezra'alar ilk defa 1529 senesi itibâriyle karşımıza çıkmakta olup, şunlardır: *Mezra'a-i Müderris, Mezra'a-i Halifeoğlu, Mezra'a-i Ormanbaşı, Mezra'a-i Müderris, Mezra'a-i Hallac İbrahim, Mezra'a-i Hatunöyüğü, Mezra'a-i Arab Emirhan, Mezra'a-i Kızılkökü, Mezra'a-i Ahmed Çelebi, Mezra'a-i Kızılca Müderris*. 10.500 akça hâsıl ile kaydedilmiş bulunan bu mezra'alar 1575 senesinde de aynıyle mevut olup, hâsılları ise artarak 16.200 akçaya yükselmiştir. Bu durum 1630'larda da böyledir.

Yalkıderesi²⁰⁸: 1473-77 senelerinde Anbarcık mezra'ası ile beraber kaydedilmiş olup, toplam hâsılları 3.708 akçadır. Buğday, arpa ve sair hubûbat ile az miktarda da pamuk ziraati yapılan mezra'ada 4 değirmen bulunmaktadır. 1512 senesinin ait tahrir defterinde 7.232 akça hâsıl ile kaydedilen mezra'ada evvelki tahrir atıfda bulunularak, ortakçı tasarrufunda ve 500 akça hâsıllı has-
sa çiftliğin hassalığının ref' olunduğu ifâde edilmektedir. 1529 tarihli mufassal defterde 3.232 akça hâsıl ile mukayyet bulunan mezra'a hemen aynı yıllara ait iki timar defterinde de aynı hâsıl ile yer almıştır. 1530 tarihli muhasebe icmâlinde de bu hâsıl ile derc edilen mezra'a büyük nisbette Batnos yörükleri tarafından ziraat edilmekte idi. Mezra'anın hâsılı 1575 senesinde artarak 4.000 akçaya çıkmıştır. 1582 tarihinde de aynı hâsıl ile mukayyettir.

Bu mezra'aların dışında sadece vakıf mufassalında (TKGM. KK. TD. 571, vr. 45) Satioğlu isimli bir mezra'a daha mevcuttur.

207. BOA.TD. 148, s.254; BOA.TD. 537, s.219; TKGM.KK.TD. 167, vr. 108a. BOA. Rûznâmçe, 512, s.586; Muhtemelen II. Bayezid dönemine ait olan icmâl defterde 4.339 akça hâsıl ile kaydedilmiştir. BOA. MAD.152, S.48.

208. M.C. 116/6, vr.19a; BOA.TD. 87, S.17; BOA.TD. 139, s.29; BOA.TD. 66, s.15; BOA.TD. 148 s.165; BOA.TD. 166, s.410; BOA.TD. 537, s.217; TKGM. K. TD. 167, vr.107a; TKGM. KK. TD. 302, vr.58b.

3. Çiftlikler

Göle²⁰⁹: Ayasuluğ Kalesi timarlarından olan bu çiftlik, 1529-1530 tarihlerinde 92 akça hâsıl ile kaydedilmiştir. 1575 senesinde 430 akça hâsıla sâhip olan çiftlik Akçaşehir kazâsı sınırları içerisinde Tomarya'ya tâbi bulunmakta idi.

Kavak Kurudan ve Torasan²¹⁰: Mezkûr çiftlik, 1529 tarihinden itibaren 1530 ve 1575 senelerinde hep 1.125 akça hâsıl ile kaydedilmiş olup, burada özellikle pamuk ve bir mikdar da buğday ve arpa ziraati yapıldığı anlaşılmaktadır.

Kemâller²¹¹: Ayasuluğ'da Kızılca köye tâbi olan bu çiftlik, 1512 senesinde 2.200 akça hâsıl ile kaydedilmiş olup, vergi kayıtlarından, çiftlikde buğday, arpa, pamuk, çeltik ziraati yapıldığı anlaşılmaktadır. 1529 senesinde 2.340 akça hâsıl ile yazılmış olan köy, 957 (1550) tarihi itibâriyle İstanbul'da inşa edilen Şehzâde câmiine vakfedilmiştir.

Kuruca Hasan²¹²: Gökyaka köyüne tâbi bulunan bu çiftliğin 1512 senesindeki hâsılı 1.125 akça olup, 1530 tarihli muhasebe defterine de yine aynı hâsıl ile derc edilmiştir. Çiftlik, 1575 ve 1582 senelerinde de mezkûr hâsıl ile kaydedilmiştir.

Küçük Doñuzbergosu²¹³: Yuvacalu karyesi civarında bulunup 1530 lu yılların başında hisseli timardır. 1529 tarihli mufassal defterde, 600 akça hâsıl ile Yuvacalu dâhilinde gösterilmiştir. 1530 tarihli Muhasebe icmâlinde de aynen mezkûr olan çiftlik, 1575 senesinde 2.406 akça hâsıl ile Akçaşehir kazâsı dâhilinde kalmıştır. Çiftliğin hâsılı 1582 senesinde de aynıdır.

209. *BOA.TD.* 139, s.58; *BOA.TD.* 66, s.188; *BOA.TD.* 148, s.249; *BOA.TD.* 166, s.415; *BOA.TD.* 537, s.244; *TKGM.KK.TD.*167; vr.119a.

210. *BOA.TD.* 148, s.249; *BOA.TD.* 166, s.413; *BOA.TD.* 537, s.221; *TKGM.KK.TD.*167, vr.109a.

211. *BOA.TD.* 87, s.59; *BOA.TD.* 139, s.6; *BOA.TD.* 66, s.3; *BOA.TD.* 148, s.211 *BOA.TD.* 166, s.413.

212. *BOA.TD.* 87, s.55; *BOA.TD.* 166, s.413; *BOA.TD.* 537, s.220; *TKGM.KK.TD.* 167, vr.108b; *TKGM.KK.TD.* 302, vr.64b

213. *BOA.TD.* 39, s.50, 52; *BOA.TD.* 66, s.36, 38; *BOA.TD.* 148, s.224; *BOA.TD.* 166, s.413; *BOA.TD.* 537, s.244; *TKGM.KK.TD.*167 vr.118b; *TKGM.KK.TD.*302, Vr.64b.

Küçük Germiyancık²¹⁴: 1529 tarihli mufassal defterde 715 akça ile zikredilen çiftlik, hem bu yıllara ait timar defterlerinde hem de 1530 tarihli muhasebe defterinde aynen kaydedilmiş olup, Depecük karyesine tâbi bulunmaktadır. 1575 tarihinde 1.000 akça hâsıl ile deftere dâhil edilmiştir.

Melek (Mülk)²¹⁵: 1529 senesinde 395 akça hâsılı bulunan çiftlik, *hâli ani'l-reâyâ* kaydıyla deftere dâhil edilmiştir. 1530 tarihli defterde de aynen mevcut olup, 1575 senesinde 1.852 akça hâsıl ile yazılmıştır. Çiftlikde, buğday, arpa ve pamuk ziraati yapıldığı anlaşılmaktadır.

Tatar²¹⁶: Çavdar karyesine tâbi bir çiftlik olup, 1512 senesinde 400 akça hâsıl ile tesbit edilmiştir. 1529 tarihli mufassal defterde 550 akça hâsılı bulunan çiftliğin bu yıllara ait timar defterlerin de aynı hâsılı ile timara verilmiş olduğu görülmektedir. 1555 tarihinde de aynı hâsılı bulunmakta olup, 1575 senesinde 716 akça ve 1632 senesinde 216 akça hâsılı bulunmaktadır.

Tonlukcu²¹⁷: 1512 senesinde Kızılca karyesine tâbi ve 400 akça hâsıl ile kaydedilmiş bulunan çiftlik 1529 senesinde tanzim edilmiş olan mufassal defterde yine aynı hâsıl ile yer almıştır. Hemen bu yıllara ait timar defterlerinde de aynı hâsıl ile mezkûr bulunan çiftlik, 1530 tarihli muhasebe icmâlinde de yine 400 akça hâsıl ile mevcuttur. 1575 senesinde de 410 akça ile timar kapsamında bulunmaktadır.

214. BOA.TD. 148, s.224; BOA.TD. 166, s.413; BOA.TD. 139, s.49 BOA.TD. 66, s.35; BOA.TD. 537, s.220; TKGM.KK.TD.167, vr.108b; TKGM.KK.TD.302, vr.90b.

215. BOA.TD. 148, s.248; BOA.TD. 166, s. 413; BOA.TD. 5337, s.221; TKGM.KK.TD.167, vr.108b.

216. BOA.TD. 8, s.59; BOA.TD. 148, s.212. BOA.TD. 166, s.413; BOA.TD. 66, s.81; BOA. Rûznâmçe, nr.8, s.60; BOA.TD. 537, s.220; TKGM.KK.TD. 167, vr.108b; BOA. Rûznâmçe, 512, s.600.

217. BOA.TD. 87, s.50; BOA.TD. 139, s.52; BOA.TD. 66, s.38; BOA.TD. 148 s.202; BOA.TD. 166, s.412; BOA.TD. 537, s.220; TKGM.KK.TD.167, vr.108a; TKGM.KK.TD.289, vr.89b.

C. KAZÂDAKİ KONAR-GÖÇER TOPLULUKLAR

Yukarıda da ifâde edilmiş olduğu vech ile hem genelde Anadolu şehirlerinin iskân ve nüfus ilişkisinde, özel olarak da Ayasuluğ'daki iskân ve nüfus ilişkisinde karşımıza çıkan en önemeli unsurlardan birisi de konar-göçer zümrelerdir. Yerleşik ve Göçer evli olarak iki ana grup halinde de tanımlanabilmesi mümkün olan Osmanlı toplumunun, tahririnde de bu esasa dikkat edilmiştir. Mufassal tahrir defterlerinde, yerleşik nüfusun yanında, merkeze ya da kır iskân merkezlerinde, köylere tâbi olarak yaşayan cema'atlar ayrıca kaydedilmiştir. Bu tür defterlerin dışında sadece konar göçerler için tanzim edilmiş yörük tahrirleri de mevcuttur.

Yerleşik ahâlinin başta et olmak üzere, yağ, süt, peynir gibi ihtiyâçlarının karşılanması noktasında²¹⁸ da önemli bir vazife icrâ eden bu topluluklardan daha ziyade Kızılıрмаğın batısından Ege sâhillerine kadar uzanan bir coğrafyada, yaylak ve kışlak arasında, sürekli hareket hâlinde bulunup koyun, keçi ve deve sürülerine sahip olanlarına *Yörük* adı verilmektedir²¹⁹. Kızılıрмаğın doğusunda yaşayanlar için ise daha çok *Türkmân* tabiri kullanılmakta olup, aslında, XVI. yüzyılda ve daha önceki yüzyıllarda *Yörük* adı Halep Türkmenleri gibi teşekküllere de verilmekte idiyse de bu kavram giderek anlamının kaybetmiş ve sadece Batı Anadolu ile Güney Batı Anadolu'da yaşayan göçebe unsurların hemen tamamına şâmil bir isim hâline gelmiştir²²⁰.

Osmanlı idârî anlayışının merkezîyetçi tavrının bir neticesi olarak, özellikle geniş bir coğrafyada yaşayan büyük grupların, mesela Bozulus, Yeni-il Türkmenleri, Halep Türkmenleri, Şam Türkmenleri, Dulkadirli Türkmenleri, At çeken, Kara-ulus gibi, birer sancak ya da kaza hâlinde mütâlâa edildiklerini görmekteyiz. Böylesi bir idârî düzenlemenin sebebi, bu grupları daha kolay kontrol edebilmek ve önemli bir gelir grubunu oluşturan vergilerini daha sıhhatli bir şekilde toplayabilmek arzusudur²²¹.

218. Tuncer Baykara, *Araştırmalar I*, s.65.

219. Emecen, *Manisa*, s.127

220. Faruk Sümer "XVI. Asırda Anadolu Suriye ve Irak'da Yaşayan Türk Aşiretleri Umûmî Bakış" I.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası (=İ.F.M.), XI/1-4 (İstanbul 1952) s.511-522. Kezâ aynı müellif, *Oğuzlar, Türkmenler, (Tarihleri, Boy Teşkilâtı, Destanları)*. İstanbul 1990, s.174-175; Tayyib Gökbilgin, *Rumeli'de Yörükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fâti'hân*, İstanbul 1957, s.1-9.

221. İlhan Şahin, "XVI. Yüzyılda Osmanlı..." s.255-56

Böylesine, Sancak, Kaza gibi idârî ünitelerin dışında Yörük grupların kendi içerilerinde oba, mahalle oymak, tîr, cema'at, tâife şeklinde bir düzenlemeleri de mevcuttur²²². Ayasuluğ kazâsında yörüklerin kendi aralarındaki bu iç idarî organizasyondan mahalle, tîr cema'at ve tâife'yi görmekteyiz ancak bu bölgede mukîm yörük gruplarda yukarıda ifade edilmiş olan sancak ya da kaza şeklinde bir düzenleme mevcut değildir. Mahalle şeklindeki düzenleme Ayasuluğ nefsi ile ilgili olup²²³ iki mahalle mevcuttur. Diğer idârî üniteler ise Kır iskân merkezlerinin bir gerçeğidir.

Hukûkî nizamlarına baktığımızda, Yörük grupların hayatlarının büyük oranda hayvancılığa istinad ettiğini, ancak ayrıca bir kısım vergileri ödemek şartıyla ziraat de yapabildikleri anlaşılmaktadır. Yörükler, koyun başına iki akça resm-i ganem²²⁴ ve ayrıca oniki akça da *resm-i kara* ödemekte idiler. Koyunlarının miktarı 20'den az ise *kara* stadüsünde yazılan yörük grupları sipahiden ziraat için arazi tutarlar ise öşür, salarlık ve resm-i boyunduruk olarak da yine onikişer akça verirler ziraat ettikleri takdirde tam çiftli olan oniki ve nim-çiftli ise altı akça resm ödemekle mükellef idiler. Otlak resmi olarak, âlâ sürüleri için 20 evsat sürü için 15 ve ednâ sürü için ise 10 akça resm veren yörükler²²⁵, ağıl için de sancak beğine ağıl başına ikişer akça resm ödemektedirler. Yörükler, vergileri, kuzu kırkım mevsiminde (Abril ayı) ödemekle idiler. Bu hukûkî nizam Beldiceanu'nun neşretmiş olduğu II. Mehmed kâunnâmesinde söylece tasrih olunmuştur.

"Resm-i ganem iki koyuna bir akçadır ve yörükden resm-i kara oniki akçadır ve yörüklerin koyunu kırılıp hiç kalmasa ve yahud yigirmi adedden ekl olsa bunlara dahi kara deyu oniki akça alınur ve koyun bâcı alınmaz ve eğer sipahiden yir tutub ziraat etse öşr ve salarlık verdikten sonra resm-i

222. *a.g.m.*, s.58-63.

223. *BOA.TD.* 148, s.190 Mahalle-i Cema'at-i Reâyâ-yı müferrika ve Mahalle-i Yörükân-ı Mentеше

224. Nicora Beldiceanu, *Code de Lois Coutumières de Mehmed II. Kitââb-ı Qavânin-i Örfiyye-i 'Osmânî*, Wiesbaden, 1967 56v-57r; Barkan *Kanunlar*, 583, 12, 22, 24; Rudi Paul Lindner, *Nomads and Ottomans in Medieval Anatolia*, Bolomington 1983. s.58. Fikret Yılmaz, "Kara, Koyunlu Yörükleri Kanunu" *Tarih İncelemeleri Dergisi IX*, İzmir 1994, s.353.

225. Nicora Beldiceanu, *a.g.e.*, 57r; Aydın sancağına ait kanunnâmede ise bu otlak resmi, 17 akça olarak tesbit edilmiştir. bkz. Barkan, *Kanunlar*, s.12.

boyunduruk deyu oniki akça verüb ziyâde nesne vermez zirâ ziyâde verdiği takdirce tekrar resm alınub kânûn-ı kadîme muhalif hayf olur bu kazıyye mirâren teftiş olunub emr-i pâdişâhiyle müceb-i mezkûr üzere mukarrer olunmuştur ve Yörükler sancağı beği ve timar eri bunlara ziraat ederlerse tamam çiftlûden oniki akça ve nim çiftlûden altı akça resm alınur ve otlak resmi yerlûdeki gibi âlâ sürûden yiğirmi evsat dan on beş ednâdan on akçadır ve resm-i âğıl her ağıldan ikişer akça sancak beğine verirler ve yörük taifesinin rûsumu Avilde kuzu kırkımında alınurmuş şimdi Avil ayında alınmak kânûn-ı mukarrer olmuştur. Ve Doñuzlu Karaağacı'na hâriçden Yaylalu gelen Karacakoyunludan otuz akça resm-i otlak ve koyunu olmayanlardan ikişer akça alınub Sancakbeğiyle subaşı birtarikü'l-münasefe tasarruf ederler...."

Ancak, resm-i ganemleri hassa-i pâdişâhî için zabt olunan Ayasuluğ civârında mukîm Karacakoyunlu cema'atinin nizamları biraz daha farklı olarak bennâk olanlar 33 akça mücerredler ise 12 akça ve ednâ hallisi 6 akça vermekte olup, bu durum, Ramazan 881 (Aralık 1476) tarihinden itibaren geçerli idi²²⁶. Yine aynı tarihte Bayramlı Karacakoyunlusunun ve Bozdoğan yörüğünün Resm-i Kara, Cürm-i cinâyet, Yava ve Arusânelerinin hasdan ihrâc olunduğu da ifâde edilmektedir. Kânunî devrinde tanzim edilmiş olan bir Karacakoyunlu Yörükleri defterinde bu 33 akçanın 66 koyundan az sürüsü bulunanlardan alındığı ve bunlara *bâc evi* denildiği

".. taife-i mezkûre hassı-ı şâhîdir koyunu olan altmışaltı koyundan eksükde otuzüç akça virir ol makule taifeye bâc evi derler. altmışaltıdan ziyâde alsa iki koyuna bir akça resm-i ganem virir ve koyunu olmayan on iki akça resm-i bennâk virir ve kisbe kâdir mücerredler altışar akça virirler ol makule mücerred hâne değillerdir"

şeklinde tasrih edilmiş²²⁷ olup, devamında mücerred olarak yazılmış bulunanların mücerred, hâne olmadıkları sebebiyle resmlerini ödemek hususunda niza etmemeleri de emrolunmaktadır.

226. BOA.MAD. 17863, s.42.

227. BOA.TD. 414, s.73; Fikret Yılmaz, a.g.m, s.353; 1532 tarihli başka bir Karacakoyunlu defterinde de aynı nizam ifâde edilmektedir. BOA.TD. 176, s.214.

Evâil-i Rebiülevvel (Mart 1550) tarihli başka bir Karacakoyunlu Yö-rükleri defterinde de bu hukûkî nizam aynen geçerli olmak üzere, yukarıda, Aralık 1476 tarihi itibariyle hassadan ihrâc olduğu kaydedilen cürm-i cinayet Resm-i Ârusâne ve Yava'nın hass-i hümâyun için zabt olduğu ifâde edilmektedir²²⁸.

Hukûkî nizamlarını bu şekilde ifâde ettikten sonra kâzaya ait ilk kayıtlardan itibaren konar-göçer nüfusa baktığımızda, ilk bilgiye 1467 tarihinde te-sâdüf ediyoruz. Bu tarihte, Akçaova Nâhiyesi'ne bağlı *Cema'at-i Göçküncüyân* ismiyle kayıtlı 25 hânelik bir nüfus, kazâda bilebildiğimiz tek gruptur²²⁹. Bu nüfusla ilgili herhangi bir ayrıntı mevcut olmayıp, hâsılları Akçaova Nâhiyesi'nin 34.871 akçalı, hâsılı içerisinde mütâlâa edilmiştir.

228. BOA.TD. 270, s.1. Bu durum 1532 tarihli defterde "... Bayramlı Karacakoyunlusunu ve Bozdoğan Yörüşünün resm-i Karası ve cürm-i cinâyeti ve resm-i ârusânesi Karacakoyunlu subaşısından ifrâz olunub Bayramlı Karacakoyunlu cema'atinin resm-i Karası ve cürm-i cinâyeti ve ârusâneleri Aydın Sancağı Beği olanlara verilmiş ve Bozdoğan yörüşünün resm-i Karası ve cürm-i cinâyetleri ve ârusâneleri bir ayrı timar erlerine verilmiş hâliya sancakbeğinden ve sâhib-i timardan bi'l-fiil hassa-i pâdişâhiye ilhak olunub bilfiil hassa tasarruf olunur duyu defter-i kahnede masturdur. Haslık üzere kemâkân mukarredir Suret-i Defter-i Hüsâm Beğ budur" şeklinde tasrih edilmektedir. BOA.TD. 176, s.214

229. BOA.MAD. 232, s.313.

TABLO: V. 1473-77 SENELERİNDE KAZÂDAKİ KONAR GÖÇER TEŞEKKÜLLER

Adı ve Tâbii olduğu Karye	Hâne	Çift	Kara	Nim	Bennâk	Mücerred	Göçer	İmam	Hasıl
Cema'at-i Göçküncüyân, t-i Akçaova	40	9	2	1	1	13	28	1	Resm-i Ganem 1.500
Cema'at-i Yörükân-ı Kaşıkçılar, t-i Kemer	6					3			
Cema'at-i Yörükân-ı Boyan, t-i Kömenos	15					3	15	1	
Cema'at-i A'rab Cem'aat-ı Turdı	56					5			
Cema'at-i A'rab el mezbûr	59					12			
Cema'at-i Resûl Veled-i Karlı	36					28			
Cema'at-i Coyuga (A'rab-ı Batnos)	38					2			
Caflu Karyesinde	9						9		
Nefs-i Batnos	1						1		
Kömenos	2						2		
Yekün	262	9	2		1	66	55	2	

Tablo BOA. TD. 8 ile BOA. MAD . 17863'den istifade edilerek hazırlanmıştır.

Tablonun incelenmesinden de anlaşılacağı üzere mezkûr yıllarda Ayasuluğ'da dört ana başlık altında toplanabilecek olan Yörük grup bulunmaktadır. Akçaova'ya tâbi Cema'at-i Göçküncüyân 54 neferden oluşmakta iken, cema'atin içerisinde 28 hâne ayrıca *göçer* olarak tavsif edilmiştir²³⁰. Bunun dışındakiler ise çift, nim-çift ve kara ile mücerred olarak kaydedilmiş, ancak henüz yörük statüsünden kurtulmuş değillerdir. Bu durum, kazadaki yörüklerin yerleşik hayata geçişleri konusunda bilgi vermektedir. Bu gelişme çizgisi Kânûnî devrine vardığında, defterde mücerred olarak yazılmış olanlar, aslında bir Yörük cema'atinin içerisinde bulunmalarına rağmen, mücerredlik statüsünden istifade ederek vergi vermek istemeyecek, ancak kânunnâme bu hususu, kendilerinin mücerred-hâne olmadıkları için altışar akça vermeleri gerektiği şeklinde düzenleyecektir²³¹. Cema'atlerin içerisinde ziraatle uğraşan yerleşikler olduğu gibi

230. BOA.TD. 8, s.585.

231. BOA.TD. 414, s.73.

tablodan da görüleceği gibi bir köy içerisinde bazı kişiler *göçer* olarak tavsif edilmişlerdir²³². Bu durum, *göçer* diye işaret edilen kişinin sonradan köye gelmiş olabileceği gibi izah edilebilse de daha ziyâde, bu köyü oluşturan ahâlinin *göçer* bir zümreye mensup buldukları ve tahrirlerden kontrol edemediğimiz erken tarihlerde, hatta beylikler devrinde buraya yerleşmiş olduğu ve köyden sadece birkaç hânenin eski hayat tarzlarının devam ettiriyor olduğu şeklinde açıklanması gerekmektedir. Nitekim Çaflı karyesindeki *göçer* dokuz hâne için böyle bir vakanın hâdis olduğunu Çullu cema'atine tâbi Çaflı isimli bir Türkmen cema'atinin varlığından istihracen söylemek mümkündür²³³.

Yine mezkûr tarihlerde kazâda *cema'at-ı Yörükân-ı Kaşıkçılar*²³⁴ ismiyle 6 hâne, 3 mücerredten müteşekkil küçük bir grup Kemer köyünde²³⁵, 15 hâne, 3 mücerred ve 1 imamdan oluşan *Cema'at-ı Yörükân-ı Boyan* da Kömenos köyünde mütemekkinlerdi²³⁶. Kazâda mevcut cema'atlerden bir diğeri de *Cema'at-ı A'rab* olup, *Cema'at-ı A'rab*, *Cema'at-ı Turdı*, *Cema'at-ı Resul veled-i Karlu*, *Cema'at-ı Coyuga* olarak dört başlık altında, toplam 189 hâne, 47 mücerredten müteşekkildir²³⁷. 1476 tarihli bu bilgilerden anlaşıldığı kadarıyla mezkûr cema'at vaktiyle sancak hassı iken bu tarihlerde padişah hassı kapsamına alınmışlardır. Buğurcu Araplar cema'atinin adı "bunların arap asıllı olmalarından değil, muhtemelen deve yetiştiriciliğinin yaygın olduğu Halep civarındaki Türkmen cema'atlerine mensup olup, bilâhîre bu bölgeye gelmeleri ve deve yetiştirmekle meşgul olmalarından ileri gelmiştir"²³⁸.

Aydın Sancağı'ndaki Buğurcular devlet için deve yetiştirmekle yükümlü olup, vergilerini bu şekilde vermemekte idiler. Karaburun, Edremit, Ayaz-

232. BOA.TD. 8, s.590, 700, 702.

233. BOA.TD. 414, s.54; BOA.TD. 270, s.74 Cevdet Türkay, Başbakanlık Arşivi belgelerine göre Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aşiret ve Cema'atlar, İstanbul s.291'de mezkûr cemaatin Sinob Kazâsı, Sığıla Sancağı, İzmir Kazâsı, Aydın, İçel, Alâiye Hamid, Teke sancaklarında yerleşmiş olduğunu ifade etmektedir.

234. Mahalli ifâdelere nazaran, mezkûr cema'at önce Söke'de iskân edilmiş, bir takım şikâyetler üzerine oradan kaldırılarak Kuşadası civârında iskâna tabi tutulmuşlardır. Sonraki yıllarda Kuşadası'nın mahallerinden birisi olan Türkmen mahallesi bu cema'atten müteşekkildir. Bu bilgiyi nakleden Mestan Yapıcı'ya (1995) teşekkür ederim.

235. BOA.TD. 8, s.705-706

236. BOA.TD. 8, s.701

237. BOA.MAD..178.63, s.43. Aynı tarihte İzmir'deki A'rab Cema'ati 35 hânedan müteşekkildir.

238. Emecen, *Manisa*, s.139.

mend, Kızılcadağ buğurcuları ise Kızılcatuzla'dan tuz çekme hizmeti mukabilinde deve hizmetinden muaf idiler.

Ayasuluğ ve İzmir'de mevcut bulunan Buğurcu cema'atinin bu hizmetleri en geç I. Selim devriyle beraber ref' olunmuş; bu hizmet yerine haneden haneye seksener akçayı hassa-i hümayuna ait olmak üzere ödemeleri mükerrer kılınmıştır²³⁹.

TABLO: VI. 1512 YILINDA KAZÂDAKİ KONAR-GÖÇER TEŞEKKÜLLER

Adı ve tâbii olduğu Karye	Hâne	Çift	Nim	bennâk	Kara	Mücerred	Pir	İmam	Nâ-bedid
Cema'at-i Köselü tâbi-i Akçaova	36					3	1	1	14
Karacalar tâbi-i Karakoyun ve Kabakulak	21								
Cema'at-i Coyuga (Arab-ı Batnos)		Hassa-i Şehzâde							
Cema'at-i Kızılişik	62								
Cema'at-i Ali	31								
Cema'at-i Coyuga	34								
Resul Veled-i Gökçekarlu	67								
Hariç reaya Çafılu	26			19	4	3			
Cema'at-i Yörükân-ı Seferciyân tâbi-i Hortuna	21			19	2	2 Bir mücerred hariç tamamı göçer			
Cema'at-i Yörükân-ı Kaşıkçılar tâbi-i Kemer	10	1		7	2	2			
Cema'at-i Yalvaç	6								
Cema'at-i Kızılcaköy	12					2			1
Yekün	326	1		45	8	13	1	2	15

239. BOA.TD. 87, s.21, BOA.TD. 148, s.169, BOA.TD. 537, s.152; Barkan, *Kanunlar*, s.912. Ref olunan buğur hizmetini karşılığı olarak seksener akça kayıtlı iken Kanunnâmelerde se-kizer akça olarak zikredilmektedir. Bkz. Hüseyin Özdeğer"İ. Selim Kanunâmesi ve Tahlili "Türk İktisat Tarihi Yıllığı, Yıl 1987, sayı1, s.156 Yaşar Yücel-Selâmi Pulaha I. *Selim Kanunnâmesi Tirana ve Lenigrad Nüshaları (1512-1520)* Ankara 1995, s.49, vr.14b, s.173, vr.21 Buğur hizmeti için bkz. Halil İnalçık-Robert Anhegger, *Kanunnâme-i Sultânî ber Muceb-i Örf-i Osmâni*, Ankara 1956, s.31; XV ve XVI. asırlarda Devecilik ile ilgili olarak bkz. Suraiya Faroqhi "Camel, Wagons and the Ottoman State in the sixteenth an Seventeenth Centuries" *Midle Eastern Stuties* 14 (1982) s.523-539; Halil İnalçık "Arab Camel Drivers in Western Anatolia in the Fifteenth Century" *Revue d'Historie Maghrebie*, XI/31-32 Tunis 1983, s.247-270.

Tablodan da görüleceği üzere 1512 senesinde bir önceki tahrirde ismi belirtilmeksizin *Cema'at-i Göçküncüyân* şeklinde tavsif edilen, Akçaova'ya tâbi cema'atin ismi de *Cema'at-i Köselü* olarak ifade edilmiştir²⁴⁰. Toplam 36 hâne 3 mücerred 1 imam ve 14 Nâ-bedid den müteşekkil cema'atin içerisinde bu sefer *göçer* olanlar ayrıca belirtilmemiştir. Kazâda yine bir önceki tahrirde mevcut olmayan Karacalar (Karacakoyunlu) cema'atinden toplam 21 hâne mütemekkindir²⁴¹. Bu cema'at, kazâyâ Karesi sancağından gelip yerleşmişler²⁴², aynı zamanda padişah hassı içerisinde mütâlâa edilmişlerdir. *Buğurcu cema'ati* olan *Cema'at-i Coyuga*'ya gelince, *Cema'at-i Kızıl ışık*, *Cema'at-i Ali*, *Cema'at-i Coyuga* ve *Cema'at-i Resûl v. Gökçe Karlu* olarak dört ayrı cema'at hâlinde tahrir olunmuşlardır²⁴³. Toplam 24.000 akça hâsıl ile kayıtlı olan mezkûr cema'at yine padişah hassına dâhildir²⁴⁴.

Önceki tahrirde 6 hâne, 3 mücerred olan Kaşıkcılar cema'ati, 10 hâne, 2 mücerred ile yine Kemer karyesinde mütemekkindir²⁴⁵. Çañlı karyesinde 26 hâne, 3 mücerredten oluşan²⁴⁶ bir grup ile *Cema'at-i Yörükân-ı Seferciyân* adıyla 21 hâne, 2 mücerredten müteşekkil olup, 1 mücerred hâriç tamamı göçer olarak tavsif edilen²⁴⁷ zümre ile 6 hâneli *Cema'at-i Yalvaç*²⁴⁸ ve 12 hâne, 3 mücerredten müteşekkil *Cema'at-i Kızılcaköy*'de²⁴⁹ kazada mevcut konar göçer gruplardır. Bu hesapça mezkûr tarihte kazâdaki toplam Konar-Göçer unsurlar buğurcu cema'atlerde dâhil olmak üzere toplam 326 hâne, 13 mücerredten müteşekkindir.

240. BOA.TD. 87, s. 16

241. Bu mezkûr cema'atin her ne kadar Karakoyun ve Kaba-kavak karyelerinde mütemekkin olduğu ifade ediliyorsa da Ayasuluğ kazâsında Karakoyun köyü mevcut olmayıp, bir tahrir hatası olarak Karakuyu'nun kastediliyor olması muhtemeldir. Yine mezkûr yıllarda Kaba-kavak köyü sadece bir pazar mahalli olarak mevcuttur. Ancak 1575 senesinde bu köyde nüfusu gösterilecektir.

242. BOA.TD. 87, s. 19.

243. BOA.TD. 87, s. 20-21.

244. BOA.TD. 87, s. 21.

245. BOA.TD. 87, s. 47.

246. BOA.TD. 87, s. 41.

247. BOA.TD. 87, s. 42.

248. BOA.TD. 87, s. 84.

249. BOA.TD. 87, s. 24.

TABLO:VII- 1529 YILINDA KAZÂDAKİ KONAR-GÖÇER TEŞEKKÜLLER

Adı ve Tâbii olduğu Karye	Hâne	Çift	Nim	bennâk	Kara	Mücerred	Pir	İmam	Nâ-bedid	Kethüda
Cema'at-i Köselü tâbi-i Akçaova	27			27		8		1		
Karacalar tâbi-i Karakoyun ve Kabakulak	21									
Cema'at-i Kızılışik	23									
Cema'at-i Ali	16					3				1
Cema'at-i Coyuga	20					1				
Resul Veled-i Gökcekarlu	23					11				
Cema'at-i Kazandı	14					1				
Cema'at-i Kızılcaköy tâbi-i Akçaşehir	8	1	4	3		4		1		
Hariç reaya Çafllu	44			44		14				
Cema'at-i Mentешelü köy tâbi-i Hortuna	20			20		7				
Cema'at-i Yörükân-ı Kaşıkçılar tâbi-i Kemer	10			10		1				
Cema'at-i Yalvaç	8									
Taife-i Çulluyan 34 cema'at	708					180		13		
Cema'at-i Yörükân, tâbi-i Kömenos	28	13		24		2				
Yekûn	980	14	4	128		232		15		1

TABLO: VIII- KÖMENOS'DAKİ YÖRÜK GRUBUNUN DİĞER KÖYLERDE DE MEVCUTLARI BULUNMAKTA OLUP, BUNLAR:

Köy	Hâne	Çift	Nim	bennâk	Kara	Mücerred	Pir	İmam	Nâ-bedid
Kayaş	2			2		1		1	
Sağırlu	3			3		2		1	
Hatunlu ve Eleñkiü	7			7		1			
Ömerbeğlü	3			3		3			
Çanlı	8			8					
Karamanlı	2			2					
Dünderlu	2			2		1			3
Andoz	9			9		1			
Büklü	3			3		2			
Yayla Yakası	6			6					
At Bergosu	2			2					
...	5			5			1		
Yekun	52					11		2	3
Cem'an Yekûn	1.032			180		243	1	17	3

Mezkûr seneye ait tablonun incelemesinden de anlaşılacağı vech ile Akçaova'daki *Cema'at-i Köselü* bir mikdar azalarak 27 hâne, 8 mücerrede düşmüştür²⁵⁰. *Cema'at-i Karacalar*'ın nüfusunda önceki tahrirden beri bir değişiklik olmamış²⁵¹ Buğurcu cema'ati olan *Cema'at-i Coyuga*, *Cema'at-i Kızıl Işık*, *Cema'at-i Ali*, *Cema'at-i Resûl v. Gökçe Karlu* ve ilk defa bu tahrirden mezkûr *Cema'at-i Kazandı*'dan oluşmakta bulunup toplam 96 hâne, 15 mücerred'e düşmüştür²⁵². Akçaşehir'e tâbi *Cema'at-i Kızılcaköy*'ün hâne sayısı azalarak 8 hâne ve 4 mücerred'e düşerken²⁵³ Çanlı karyesine tâbi hâriç reaya, 44 hâne, 14 mücerred'e yükselmiştir²⁵⁴. Bir önceki tahrirden kıyasla Kemer'e tâbi *Kaşıkcılar Cema'ati* 10 hânelik nüfusunu muhafaza ederken²⁵⁵ *Cema'at-i Yalvaç*, 8 hâne-

250. BOA.TD. 148, s.162. 1530 senesine ait muhasebe defterinde mücerredler 7 olarak verilmiştir. bkz. BOA. TD.166, s.409.

251. BOA.TD. 148, s.168; BOA.TD. 166 s.410.

252. BOA.TD. 148, s.168; BOA.TD. 166, s.410.

253. BOA.TD. 148, s.173; BOA.TD. 166, s.411.

254. BOA.TD. 148, s.171; BOA.TD. 166, s.412.

255. BOA.TD. 148, s.198; BOA.TD. 166, s.412.

ye yükselmiştir²⁵⁶. Yine Kömenos karyesinde bulunan Yörük cema'atide 38 hâne, 2 mücerredten müteşekkil olup²⁵⁷ bu yörük cema'atinin tabloda görüldüğü gibi, Ayasuluğ'un 11 diğer köyünde daha toplam 52 hâne, 11 mücerredlik nüfusu vardır²⁵⁸. *Cema'at-i Menteşelü* diye zikredilen 20 hâne, 7 mücerredlik grup²⁵⁹ önceki tahrirde mezkûr *Cema'at-i Seferciyân* olmalıdır.

Mufassal defterde kaydedilmemekle berâber, 1530 tarihli defterde toplam 34 cema'atden mürekkebe *Tavâif-i Çulluyân*, 1.182 hâne, 312 mücerred ve 13 de imam ile tahrir edilmiş olup²⁶⁰ Bu cema'atin 708 hâne ve 180 mücerred Ayasuluğ'da oturmaktadır²⁶¹. Padişah hassına 12.000 akça hâsıl ile dahildir. Bu taifenin cema'atleri aşağıda tâdâd olunacaktır. Netice itibariyle bu yıla ait kayıtlar kazâda toplam 1.032 hâne ve 243 mücerred, göçer cema'at olduğunu göstermekte olup, hânelerin %68.60'ı ve mücerredlerinde %77.58'inin sadece Çullu cema'atlerine ait olduğu görülmektedir.

Ayasuluğ Kazâsı'ndaki perâkende konar-göçer zümrelerin 1575 senesindeki durumuna gelince:

256. *BOA.TD.* 148, s.241; *BOA.TD.* 166, s.414.

257. *BOA.TD.* 148, s.251; *BOA.TD.* 166, s.414.

258. *BOA.TD.* 148, s.252-253; *BOA.TD.* 166, s.414.

259. *BOA.TD.* 148, s.193; *BOA.TD.* 166, s.412.

260. *BOA.TD.* 166, s.409.

261. *BOA.TD.* 414.

Adı ve Tabii olduğu Karye	Nefer	Çift	Nim	Bennâk	Kara	Mücerred	Pir	İmam	Nâ-bedid	Kethüda	Muhassıl
Cema'at-i Kayı-yı Yahşi Beğ	85			53	32						
Tîr-i Kara İbrahim an Cema'at-i Horzum	52	3		30	19						
Tîr-i Tekesaru an Cema'at-i Horzum	37	8	1	21	7						
Tîr-i müteferrika der Akçaşehir an Cema'at-i Horzum	7			5	2						
Tavâif-i Çulluyân (1550 Tarihli verilere göre)	1.101					567		5		1	3
Sâir 17 adet cema'at (1550 tarihli verilere göre)	760					386		1		1	2
Toplam Yekûn	2.704	28	7	364	157	953		6		2	6

Tablodan da anlaşılacağı üzere önceki tahrirde 96 hâne ve 15 mücerreden oluşan *Buğurcu cema'atı* 1575'de, toplam 237 nefer (71'i mücerred)den oluşmaktadır²⁶². Vaktiyle Akçaova'ya tâbi iken bu tahrirde mezkûr tâbiyet sözkonusu olmaksızın *Cema'at-i Köselü* 15 nefer'e (7'si mücerred) düşmüştür²⁶³. *Cema'at-i Yalvaç* önceki tahrirde nisbetle artarak 14 nefer (6'sı mücerred)'e²⁶⁴ yükselmiş, önceki tahrirde Kömenos ve diğer köylerde bulunan toplam 90 hâne, 13 mücerredlik yörük cema'atı azalarak, 40 hâne, 20 mücerrede düşmüştür²⁶⁵. 1578 senesi verilerine nazaran vergi olarak Menteşe sancağında Peçin kazâsına tâbi bulunan, 9 tîr²⁶⁶, 1 cema'atden müteşekkil toplam 10 grup Ayasuluğ'da mütemekkinlerdir²⁶⁷. Bu gruplar Kütebarza, Kayı ve Horzum gibi cema'atlerden müteşekkil olup²⁶⁸, toplam 484 hâneye sahiptir, Böylece,

262. BOA.TD. 537, s.150-152; TKGM.KKA.TT.167, vr.74b-75b.

263. BOA.TD. 537, s.162; TKGM.KKA.TT. 167, vr.79b.

264. BOA.TD. 537, s.208; TKGM.KKA.TT. 167, vr.

265. BOA.TD. 537, s.222; TKGM.KKA.TT. 167, 109a-b.

266. Bu kavram Menteşe bölgesi yörüklerinde kullanılmakta olup bir oba, mahalle ve oymaktan daha fazla nüfusa sahip gruplar için kullanılmaktadır. bkz. İlhan Şahin "XVI. Yüzyılda Osmanlı...." s.259

267. BOA.TD. 573, 15a-17a, 30b, 34b-37a, 71a.

268. Bu cema'atlerle ilgili olarak bkz. İlhan Şahin "Osmanlı İmparatorluğunda...." s.289; Süha Göney, *Büyük Menderes Bölgesi*, İstanbul 1975, s.293; Hikmet Şölen, *Aydın İli ve Yörük-*

kazâdaki diğer gruplarla berâber konar göçer zümreler 843 hâne, 121 mücerrede bâliğ olmaktadır.

Bu mufassal defterde, 1530 senesinde varlığından hâberdâr olduğumuz *Tavâif-i Çulluyân'a* dâir bilgi bulunmamakta olup, ancak 1550 tarihinde yapılmış olan Karacakoyunlu Yörükleri tahririnden tesbit edebildiğimiz Çullu Cema'atinin nüfusunun, bu yıllarda da aynı olduğunu farzederek ki, artmış ya da azalmış olması muhtemeldir, cema'atin Ayasuluğ'da mütemekkin nüfusunu da 1.101 hâne ve 567 mücerred olarak kaydedebiliriz²⁶⁹. Aynı Yörük defterinde 760 hâne ve 386 mücerreden müteşekkil 17 cema'at daha vardır ki²⁷⁰ böylece kazânın toplam konar-göçer nüfusu 2.704 hane ve 953 mücerrede bâliğ olup, konar-göçer hânelerin %40.71'i ve mücerredlerin de %59.49'unu Çullu cema'atinin oluşturduğunu görmekteyiz.

Ayasuluğ Kazâsı içerisindeki konar-göçer teşekkülere dâir verilen bu bilgiler içerisinde Çullu cema'atinin nüfusu gerçekten dikkat çekicidir. İlk defa 1530 tarihte 1.181 hâne olarak karşımıza çıkan bu cema'at²⁷¹, idâri bakımdan Ayasuluğ kadısına bağlı olup²⁷² büyük bir çoğunluğu Ayasuluğ Kazâsı sınırları içerisinde ve az bir kısmı da çevre kazâlarda mütemekkinlerdir. Mütemekkin buldukları yerlere göre Kânunî'nin saltanatını ilk yıllarında (en geç 1529) tanzim edilmiş olması muhtemel bulunan defterde²⁷³ Ayasuluğ Kazâsı'na tâbi Çullu cema'atinin nüfusu ve mütemekkin buldukları yerler şöyledir.

ler, Aydın 1945, s.17; Kütobarza Cema'ati Çine'de de havas-ı hümâyun'a tâbi ve 2 tîr olarak mecut idi. Toplam Hasalı ise 2.000 akçadır. *BOA.TD.* 664, s. 81.

269. *BOA.TD.* 270, s.62-77.

270. Bu cema'atler için bkz. Ek: IV-V.

271. *BOA.TD.* 166, s.409

272. *BOA.TD.* 414, s.72

273. Bu defterdeki Çullu Cema'ati nüfusu ile 1530 tarihli muhasebe icmâlinde bulunan nüfusun aynı olması dolayısıyla defter en geç 1529 tarihinde hazırlanmış olmalıdır. Kezâ, Aydın sancağı için bu icmâl muhasebe defterine esas teşkil eden mufassal defterde 1529 tarihli-dir. Bu itibarla bu defteri de şimdilik 1520-29 tarihli olarak kabul edeceğiz.

	Hâne	Mücerred	Çift	Bennâk	Nâ-bedid	İmam Hatib	Muhassıl	Kethüda	Pir	Ma'lul	Gâib	Amâ	Kürekçi
el-mezbûr der Karye-i Cibe hassa-i hulide mülkehü	9	6	-	9	2	-	-	-	-	-	1	-	-
An Cema'at-i Kıvrılır nâm-ı diğer Söylemezler tâbi-i Ayasuluğ [der izmir]	31	4	-	31	1	-	-	-	-	-	-	-	-
An Cema'at-i mezbûre Bayezid Fakih demekle mütearif taife tâbi-i m. [der Çeşme]	41	6	-	41	-	-	-	1	-	-	-	-	-
An Cema'at-i mezbûre ki Gökçekırı demekle maruf [der Nif]	12	1	-	12	-	-	-	-	-	-	-	-	-
An Cema'at-i Mezbûre ki Tahtacılar demekle maruftur [der Nif]	23	-	-	23	-	-	-	1	-	-	-	-	-
An Cema'at-i mezbûre ki Yedekçiler demekle mütearif [der Nif]	5	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-
An Cema'at-i Mezbûre ki Burunova'da sâkinlerdir	14	-	nim 1	13	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Cema'at-i Karacalar tâbi-i Ayasuluğ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam *	1.182	313											

(B): Bennâk; (Ç) Çift; (M): Mücerred; (K) Kötürüm

Cem'an Hâne-i Âvâriz-ı Çulluyân-ı Batnos an Yörükân-ı Mezkûr hassa-i Hulide Mülkehü tâbi-i Kazâ-i Ayasuluğ

Aded: 1.182

Kadıları Ayasuluğ Kadısıdır.

* Her ne kadar toplam olarak 1.182 hâne veriliyor ise de asil toplam neferen kaydedilenler hari-
cinde 1.170 hânedir.

Tabloda kaydedilmiş bulunan rakamlar, hâne kısmında neferen kaydedilmiş olan 66 nüfus hariç 1.182 âvâriz hânesi olarak ifâde edilmektedir. Elbetteki bu *Çullu Cema'atı*'nin gerçek nüfusu değildir. 1.182 avâriz hanesi üzerine, nefer olarak ifâde edilen nüfus, mücerredler, ve hâne hesabına dâhil edilmeyen toplam 20 imamdandan 10 tanesi, Pîr olmaları hasebiyle, muaf bulunan kişilerinde hâne sahibi bulunacakları gerçeğinden hareketle, 8 pîr, yine aynı şekilde, 7 mâlûl, 1 â'ma ile hâne hesabına dâhil edilmeyen, 2 muhassıl ve 4 kethüdâyı da ilâve etmek gerekecektir. Böyle olunca *Çullu Cema'atı*'nin nüfusu tahminen şu şekilde ortaya çıkmaktadır.

TABLO: XI- ÇULLU CEMA'ATİNİN 1520-29 YILLARINDAKİ NÜFUSU

Toplam Hâne	Toplam Mücerred	Alasuluğ'da Mütemekkin Hâne	Ayasuluğ'da Mütemekkin Mücerred	Muhassıl	İmam	Kethüda	Pîr	mâlûl A'mâ
1.182	313	708	180	2*	5*	4*	8	8
**	%59.89	% 57.50						

* Defter tanzim edilirken bazı imam, kethüda ve muhassıllar Bennak, Çift, Mücerred şeklinde hâne hesabına dahil edilmişlerdir. Buradaki rakamlar bu kapsamda değerlendirilmeyenlerdir.

** Her ne kadar 1.182 hâne olarak tesbit edilmiş ise de hâneler toplandığında 1.170 hâne çıkmaktadır ki, ayrıca nefer olarak kaydedilen 66 kişi bunun dışındadır.

Yine tablodan hareketle *Çullu cema'atinin* mezkûr nüfusundan 708 hâne ve 180 mücerredin Ayasuluğ kazâsı dâhilinde, Batnos, Örenlû, Kızıllıllise Örtülüce, Perçemlû, Çavdar, Akçaova, Döndarlu, Depecik, Kızılca, Sunkurlu, Şerefiler, Beğlikdere, Kilise, Yedibergos, Çeplice, Yaycılı, Temürlü (Temircilü) Yalkıdere, Kızılhisar, Kuruncu, Cibe köylerinde mütemekkin olduğu görülür. Her ne kadar Küçük Kedfiye gibi bazı köyler, tâbii gösterilmiş iselerde bunlar mezkûr tarihlerde Ayasuluğ kazâsı dâhilinde değildir²⁷⁴. Nüfusun 474 hâne ve 133 mücerredten oluşan kısmı Tire, Güzelhisar, Peçin gibi Aydın ve Menteşe sancağında bulunan bazı kazâlarda bulunmaktadır.

Çullu cema'atinin 1532 senesindeki durumuna gelince Cema'atin toplamı, 1.516 hâne 281 mücerredir²⁷⁵. Bazı gruplar her ne kadar *Cema'at-i Çulluyân-ı Botnos tâbi-i Ayasuluğ* başlığı altında değilse de evvelki tahrirde bunlarda aynı başlık altında mütâlâa edilmiş buldukları için, onlarda bu cema'at içerisinde değerlendirilmiştir.

274. Küçük Kedfiye bu tarihlerde Tire Kazâsı dâhilindedir. *BOA.TD.* 166, s.377

275. *BOA.TD.* 176, s.148-211 Bk. EK No: V.

TABLO: XII- ÇULLU CEMA'ATİNİN 1532 YILINDAKİ NÜFUSU

Toplam Hâne	Toplam Mücerred	Alasuluğ'da Mütemekkin Hâne	Ayasuluğ'da Mütemekkin Mücerred	Muhassıl	İmam	Kethüda	Pîr
1.516	281	916	179	5	3	1	4
		%60.42	% 63.70				

tablodan da anlaşılacağı üzere 1.516 hânenin 916 hânesi (%60.42) ve 281 mücerredinde 179 tânesi (%63.70) Ayasuluğ kazâsı dâhilinde, yukarıda 1520-29 yıllara ait bilgiler aktarılırken ifâde edilmiş bulunan köylerde ve diğer kısımda Tire, Güzelhisar, İzmir, Peçin, Mazon gibi Aydın ve Menteşe Sancakları'nın muhtelif kazâlarında sâkin olmakla berâber, tamamı Ayasuluğ kadılığına tâbilendir²⁷⁶.

Cema'atin 1550 senesindeki durumuna gelince toplam 1.331 hânelik nüfusun 1.101 hânesi (%82.71) ve 696 mücerredin de 576 (%81.46)'si Ayasuluğ kazâsından mütemekkinlerdir²⁷⁷.

TABLO: XIII- CULLU CEMA'ATİNİN 1550 YILINDAKİ NÜFUSU

Toplam Hâne	Toplam Mücerred	Alasuluğ'da Mütemekkin Hâne	Ayasuluğ'da Mütemekkin Mücerred	Muhassıl	İmam	Kethüda	Pîr
1.331	696	1.101	576	3	5	1	—
		%82.71	% 81.46				

TABLO: XIV- ÇULLU CEMA'ATİNİN NÜFUSUNUN GELİŞİMİ

Yıllar	Hâne	Mücerred	İmam	Kethüda	Muhassıl	Pîr
1520-30	1.182	316	14	8	3	8
1532	1.516	281	3	1	5	4
1550	1.331	696	5	1	3	

Ayasuluğ Kazâsında, Yörük zümresine dahil edebileceğimiz bir diğer unsur da Mukataahânelerdir²⁷⁸. Emecen, Manisa şehri ile ilgili eserinde

276. Bu tahririn neticeleri için bkz. EK no: V.

277. Bu tahririn neticeleri için bkz. EK no: VI.

278. Emecen, *Manisa*, s.136

Barkan tarafından neşredilen İstanbul Haslar Kanuna²⁷⁹ atıfda bulunarak bunların vaktiyle ortakçı statüsünde bulduklarını ancak bu sistemin bozulmuş olmasıyla berâber vergilerini mukataa olarak veren, büyük bir kısmıyla yörük ve kısmende kul menşeli kişilerden olduklarını ifâde etmektedir. Yörük olup ol-

TABLO: XV- 1473-77 SENELERİNDE AYASULUĞ KAZÂSINDAKİ MUKATAA-HÂNELER

Karye	Nefer	Hane	Mücerred	Hâsıl
Kızılca	11	9	2	185
Fetrek	15	11	4	305
Demürcili	15	10	5	245
Zeytun	7	6	1	150
Muharrem	15	7	8	210
Çengele	7	4	3	120
Uysal	3	3	-	85
Uşakpınarı	2	2		65
Dirmil	12	9	3	275
Pranko	3	1	2	-
Karacadağ	4	3	1	93
Çapak	2	2		60
Ilıca	1			100
Gökyaka	11	9	2	82
Bozalan	25	10	5	439
Nefs-i Ayasuluğ	1	1		150
Toplam	134	85	36	2.564

madıklarına eğer öyle ise, ne kadarının yörük olduğuna dâir bir sarahat bulunmaması hâsebiyle muhtelif senelere ait, Ayasuluğ Kazâsı konar-göçerlerine

279. Barkan *Kanunlar*, s.86-103; 9 Cemaziyel evvel 954 (27 Haziran 1547) tarihli Ayasuluğ Kadısına yazılan hükme nazaran mukataahâneler, iki koyuna bir akça ve kovan başına birer akça vermekte idiler. *BOA. Ali Emiri-Kanunî*, 290; Bazen bunların piyâde ve yamağı şeklinde hataen yazıldıkları da olmakta idi ki, 11 Cemaziyel evvel 954 (29 Haziran 1547) tarihinde Manisa Kadısına yazılan hükümde, onların bu şekilde yazılıp, zulm ve taaddi edilmesinin istenilmektedir. *BOA. Ali Emiri - Kanunî*, 290 s. 10; Ayasuluğ Kadısına hitaben yazılan 11 Cemaziyelâhir 956 (7 Temmuz 1549) tarihli hükme nazaran mukataahânelerin rüsumu zâbitler tarafından sal-be-sal toplanmaktadır, *BOA Ali Emiri-Kanunî* 264, s. 31.

ilişkin nüfus hesaplamalarına dâhil etmediğimiz bu gruba ilişkin ilk bilgiler yine 1473-77 senelerine ait mufassal tahrîr defterinde mevcuttur. Aydın Mirlivâsı İshak Paşa'nın timarında olan mukataa-hâneler Ayasuluğ nefsinde ve 15 köyde 87 hâne ve 36 mücerreden müteşekkildir²⁸⁰.

Bu mukataa-hânelerden Çapak'daki 2 nefer, Gökyaka'daki 4 nefer Fetrek'deki 6 neferin Sayyad ve Gökyaka'daki 7 neferin de vaktiyle Doğancı yazılmış, el-vakt raiyyet olarak kaydedildikleri ifâde edilmektedir²⁸¹. Bu mukataa-hânelerin ödemek durumunda oldukları para ise

1	1 Hâne	180 akça
2	3 Hâne	33'er akça
3	48 Hâne	30'ar akça
4	1 Hâne	25 akça
5	19 Hâne	20'şer akça
6	1 Hâne	16 Akça
7	4 Hâne	10'ar akça

şeklinde kategorize edilebilir. Ilıca ve Bozalan karyeleri diye zikrolunan yerler mezra'a olup buralarda zikredilen hânelerin ödemek durumunda oldukları para diğerleri gibi yazılmamış, çift, kara şeklinde tasrih edilmişlerdir. Buna göre Ilıca'da'ki 10 hâne, 8 çift, 1 kara ve 1 imamdan müteşekkildir.

1512 senesinde ise nüfuslarında ve dağılmış buldukları köylerin sayısında bir artış olduğu dikkati çekmektedir. Önceki tahrîrde olmadığı kadar teferruatıyla kaydedilen mukatta-hâneler, bu sefer bennak, kara, imam v.s. şekilde de tasrih edilmişlerdir²⁸². Buna göre, mezkûr senede, Ayasuluğ Kazâsında bulunan mukataa-hâneler:

280. BOA. TD. 8, s.765-778

281. BOA. TD. 8, s.777-778

282. BOA. TD. 87, s.28-31

TABLO: XVI- 1512 SENESİNDE AYASULUĞ KAZÂSI MUKATAA-HÂNELERİ

Karye	Hâne	Mücerred	Çift	Nim	Bennâk	Kara	İmam Hatib	Muhassil	Pîr Amâ	Masum	Dogancı	Hâsıl
Çapak	6	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hortuna	5	1	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-
Dirmil	18	1	-	-	15	3	-	-	-	-	-	-
Temürcilü	24	-	-	-	22	2	1	-	2	-	-	-
Bozköy	11	1	-	-	11	-	-	-	-	-	-	-
Fetrek	13	1	-	-	13	-	-	-	1	1	5	-
Muharremler	7	1	-	-	7	-	-	-	-	-	-	-
Temürcilü tâbi-i M.	5	-	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-
Cibe	7	1	1	-	3	3	-	-	-	-	-	-
Zeytun	6	1	-	-	6	-	-	-	-	-	-	-
Kızılca [Sögüt]	13	4	-	-	12	1	1	1	-	-	-	-
Gülvere [Karakuyu]	9	-	-	-	6	3	1	-	1	-	-	-
Ilıca [Mezra'a-i Gülerye]	10	-	1	4	5	-	-	-	-	-	-	-
Germiyancık	2	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-
Üzümî ve İsalu	2	1	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-
Uşakpınarı	4	1	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-
Sasalu	10	2	-	-	10	-	-	-	-	-	-	-
Bozalan tâbi-i O Mezra'a-i Yakublu	13	5	1	2	8	2	-	-	-	-	-	-
Davudlar	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Boynak	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Dündarlı	2	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-
Hıdırbeğlü	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Kızılca [Hacı]	2	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-
YEKÜN	172	22	3	6	140	17	3	1	4	1	5	8000

Şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Ayrı ayrı hâsılları kaydedilmemiş olup, bütün Mukataa-hânelerin hâsılı, Güzelhisar nâhiyesinde olan mukata-hânelerle berâber toplam 8.000 akçadır²⁸³. Yâni tablonun sonundaki hâsılın içerisinde Güzelhisar nâhiyesinde dâhildir. Mukataa-hâneler yine Aydın Mirivâsı'nın timarına dahildir.

283. BOA. TD. 87, s.31; BOA. Ruznâmçe. 1, s.121'den 1519 senesinde de bu gelirin aynı olduğu anlaşılmaktadır.

TABLO: XVII- 1529 SENESİNDE AYASULUĞ KAZÂSİ MUKATAA-HÂNELERİ

Karye	Hâne	Mücerred	Çift	Nim	Bennak	Kara	İmam Hatib	Muhassif	Pîr Âma	Masum	Dogancı	Hâsil
Çapak	7	1	-	-	7	-	-	-	-	-	-	-
Hortuna	4	4	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-
Dirmil	10	1	-	-	10	-	-	-	-	-	-	-
Temürcilü	16	2	-	-	16	-	1	-	-	-	-	-
Bozköy	8	4	-	-	8	-	-	-	-	-	-	-
Fetrek	18	1	-	-	18	-	-	-	-	1	5	-
Muharremler	4	1	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-
Temürcilü tâbi-i M.	8	3	-	-	8	-	-	-	-	-	-	-
Cibe	5	4	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-
Zeytun	5	3	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-
Kızılca [Sögüt]	13	5	-	-	13	-	1	-	-	-	-	-
Gülvare [Karakuyu]	14	1	-	-	14	-	2	-	-	-	-	-
Ilıca [Mezra'a-i Gülerye]	7	9	-	6	1	-	-	-	-	-	-	-
Germiyancık	2	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-
Üzümü ve İsalu	3	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-
Ömerbeğlü	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Uşakpınarı	3	1	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-
Sasalu	9	8	-	-	9	-	1	-	-	-	-	-
Bozalan tâbi-i O Mezra'a-i Yakublu	8	3	1	2	5	-	-	-	-	-	-	-
Boynak	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
YEKÜN	146	51	1	8	137	-	5	-	-	1	5	-

Tablodan da görüleceği üzere bir önceki tahrîr ile 1529 senesi tahiri arasında kazâdaki mukataa-hâne sayısında %15.11 azalma var iken mücerredlerin sayısında %56.86 oranında artış dikkati çekmektedir. "Bu taifenin kazâ-i Güzehisar da bir Cema'atı" olduğu ifâde edilmektedir²⁸⁴. 1575 senesi mufassasında ise bu grup ile ilgili bilgi bulunmamaktadır.

284. BOA. TD. 148, s.179

TABLO: XVIII- AYASULUĞ MUKATAA-HÂNELERİNİN GELİŞMESİ

Sene	HANE		MÜCERRED		İmam Hatib	Muhassıl	Masum	Pir Âmâ	Doğancı	Köy. Sayısı
	Hâne	Değişme Oranı	Mücerred	Değişme Oranı						
1473-77	85		36		1					16
1512	172	% 50.58 artış	22	% 38.88 azalma	3	1	1	4	5	23
1529	146	% 15.11 azalma	51	% 56.86 artış	5		1		5	20

Tablodanda görüleceği gibi ilk tahrirle ikinci ve üçüncü tahririn arasında mukataa-hânelerine sayısında bir dalgalanma mevcuttur. Bu durum mücerredler için ise orantılıdır.

TABLO: XIX- AYASULUĞ KAZÂSİ'NDA KONAR-GÖÇER ZÜMRELERİN TOPLAM NÜFUSU

Yıllar	Hane	Mücerred	İmam	Muhassıl	Kethüda	Pir/Âmâ
1467	25					
1473-77	262	66	2			
1512	326	13	2			
1529	960	243	7		1	1
1575	2.704	953	6	6	2	

TABLO: XX- AYASULUĞ KAZÂSİ'NDAKİ KONAR-GÖÇER ZÜMRELERİN TOPLAM NÜFUS GELİŞMESİ*

Sene	Hâne	mücerred	İmam	Muhassıl	Kethüdâ	Pir/Âmâ	Doğancı
1467	25	-	-	-	-	-	-
1473-77	262	66	2	-	-	-	-
Mukataa-Hâneler	85	36	1	-	-	-	-
Yekûn	347	102	3	-	-	-	-
1512	326	13	2	-	-	-	-
Mukataa-Hâneler	172	22	3	1	-	4	5
Yekûn	498	35	5	1	-	4	5
1529	960	243	17	-	1	1	-
Mukataa-Hâneler	146	51	5	-	-	-	5
Yekûn	1.106	294	22	-	1	1	5
1575	2.704	953	6	6	2	-	-

* Daha önceki tablolarda ilâve etmediğimiz Mukataa-hâneleri bu tablodaki nüfusa dahil ettik.

Son söz olarak, bu tablo ile ilgili olarak şunları da ifâde etmek gerekmektedir. Kazâ içerisindeki Yörük nüfusunun hemen büyük bir kısmını oluşturan *Çullu Cema'atine* dâir, gerek XV. ve de gerekse XVI. yüzyılın başlarına ait bilgi bulunmadığı için, 1512 senesinden 1529 senesine gelirken, büyük bir nüfus artışı meydana gelmiş gibi görülmektedir. Ancak gerek 1473-77, gerekse 1512 yıllarında, sayıları hususunda birşey söylemek mümkün değilse de mezkûr cema'atten önemli bir miktarının kazâda mevcut bulunmakta olabileceğini hatırdan uzak tutmamak gerekmektedir.

D. AYASULUĞ KAZÂSİ PİYÂDELERİ

1. Piyâde ve müsellemler Teşkilâtı

Osmanlı Devleti'nin, ilk maaşlı kuvvetleri olan Yaya ve Müsellemler²⁸⁵, Devlet merkezinin dışında, ocaklar şeklinde teşkilâtlandırılmışlardır. Yaya ve müsellemlere, maaşlarına karşılık muayyen miktarda bir çiftliğe tasarruf edip bunun karşılığında belirli hizmetler mukabilinde âvâriz-ı divâniye muafiyeti temin edilmiştir. Hoca Saadeddin, bu kurumdan *herbirine günde bir kaç akça-ücret ile toplanan ve savaş zamanı sefere gidip ücret alan ve barış zamânı ise ücretleri kesilen ve ziraatle uğraşan rüsum-ı divaniyeden halas olanlar*²⁸⁶ şeklinde bahseder.

Kuruluşu Osmanlı devleti'nin ilk devirlerine, Orhan Bey zamanına kadar giden teşkilat, bu dönemde özellikle gönüllülerden müteşekkil olup, zaman içerisinde ordu teşkilâtının değişmesi ile beraber, aktif konumlarını kaybederek, geri hizmete çekilmiş ve sâdece tasarruf ettikleri çiftlikler mukabilinde, bir kısım hizmetleri ifâ etmeye başlamışlar idi."²⁸⁷.

1518 tarihli Gelibolu Müsellemler ve piyâdelerine mahsus kanunda²⁸⁸ bu taifenin hizmet ve birbiriyle ilişkileri hususunda mevcut bulunan mâlûmâta nazaran, mezkûr taifenin müsellemleri, atları ve tonları ve gat ve yaraklarıyla hizmetle mükellef olup, piyâdelerin ise yayan hizmet ile yükümlü oldukları, piyâdeler her ocakta Yayabaşına, evvelen, Bursa Kilesi ile oniki kile buğday ve on kile arpa verir iken, sonraları, sekizer kile buğday ve arpa verilmek üzere "sulh" olduğuna işaret edilmektedir. Daha sonra ise buğday ve arpa, Gelibolu kilesi ile 6 kileye indirilmiştir. Müsellemler atlı hizmet ile mükellef bulunmaları hasebiyle Yayabaşına tereke vermemekte idiler.

285. Muzaffer Arıkan "Yaya ve Müsellemlerde Toprak tasarrufu" *Atatürk Konferansları, XIII.* 1975-76 Ankara 1985, s.175; Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğunda Derbend Teşkilâtı*, İstanbul 1990, s. 36

286. Tacüttevarih C.I, İstanbul 1279, s.40.

287. İ.H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilâtından Kapıkulu Ocakları*, Ankara I 1984, s.1-2; Feridun Emecen, *Manisa*, s.142. Basilike D. Populia, *Ursprung und Wesen der "Knabenlese" Im Osmanischen Reich*, München, 1963, s.36

288. Barkan, *Kanunlar*, s.16-17: Ayn Ali Efendi, ocakda hâsıl olan terekenin "öşr resmin" edâ etiklerini kaydeder. *Kâvân-i âl-i Osman der Hülâsa-i Mezâmin-i Defter-i Divân*, neşr. M. Tayyib Gökbilgin, İstanbul 1978, s.45.

Müsellemlerin Gelibolu Sancağı'na mahsus hizmetlerine baktığımızda, Gelibolu'nun ihtiyatlı bir mahâl olması sebebiyle, liman ve yalıların gözcülüğünü atları ile beraber sağlayıp, gemi gördükleri takdirde, gerideki kale ve köyleri haberdâr etmek, liman beklemek, gemileri karaya çekmek, gemilerin sâir hizmetlerini görmek ve bir deniz seferi olduğunda da bu sefere iştirâk etmek gibi vazifeleri, yayaların ise bu mezkûr gemilerinde kürekçilik vazifesini ihrâz etmiş bulduklarını görmekteyiz. Ayn Ali Efendi yaya ve müsellemlerden bâh-serderken onların hizmetleri ile ilgili şu ifadeyi kullanır²⁸⁹:

Anadolu'da Piyâde ve müsellemler tâifesi var idi ki cümle sefer eşer benevbetlûsü altıbindokuzyüz nefer olup yamakları ile yirmialtının beşyüz nefer idi Biğleri nöbetlülerin sefere ihrâc edip top çekmeğe ve yol ayırtlamağa ve zahire getürmeğe hizmet ederlerdi. Rumelinde olduğu üzere bunların dahi müsellemler ocağının çiftliklerinde hâsıl olan terekenin öşr resmin ol ocakda nöbetlü olan yaya ve müsellemler alup sefer hidmedin edâ ederlerdi.

Çiftlik tasarruf noktasında Yaya ve müsellemler aynı statüye tâbi idiler ki başlangıçta müsellemler de birer piyâde idiler. Yaya ve müsellemlerin, kaydolunmuş buldukları çiftliklerine, herhangi bir yaya ve müsellemin vefatıyla berâber yerine oğullarından ya da sâir akrabalarından birisi, eğer böylesi bir kimse yoksa, hâriçten, yörük gruplardan, hatta gayri müslimlerden²⁹⁰ bile yeni kişiler yazılmakta olup kanunnâme bu durumu şöyle ifâde eder²⁹¹:

"Müsellemler ve yaya taifeisinden fevt oldukları takdirde oğullarından veyahud karındaşlarından veyahud gayri akrabalarından kimleri kalursa çiftliklere mutasarrıf olup edâ-yı hizmet ederler. Ol vakit ki Yaya ve müsellemin çiftliklerinden bir çiftlik bi'l-külliyeye mahlûl kalub çiftliğin asıl sahibi akrabalarından kimesne kalmadığı takdirde hizmet-i pâdişâhî muattal kalmamak için hâric-i defter haymanadan hizmete kabil ve kâdir kimesnelere teşerrüf ittirüb hizmet ifdüreler kendileri tâlip ve ragıb oldukları takdirde bu bâbda hilâf-ı emir ve kânun kimesneye cebir ve te'addi olunmaya"

289. Ayn Ali Efendi, *a.g.e.*, s.45.

290. Feridun Emecen, *Manisa.* s.143.

291. Barkan, *Kanunlar*, s.24.

Dikkat edileceği üzere Yaya-müsellem çiftliklerinin intikalinde irsiyet esas ittihaz edilmiş ancak aşağıda Ayasuluğ piyâde çiftliklerinde de işâret olunacağı üzere bu durum kânununun tesbit etmiş olduğu ölçüde câri olmamıştır.

Daha geç tarihli ve Avni Ömer Efendi tarafından tertib edilerek IV. Murad'a takdim edilen bir kânunnâmede²⁹², Yaya ve müsellemlerin geri hizmette çekilmeden önceki ve sonraki hizmetleri anlatılmaktadır. Bu anlatım sırasında, ilk kısımda verilen bilgiler Ayn' Ali'nin aynısıdır. Devamında ise,

her ocağın bir timarı ile bir nefer nevbetlisi olup sefer vakti nöbetle eşerler ve hizmetleri toplarla ilgili olup top çekmek gav ve camusları hıfz ve hırasat etmek, topun âlât ve esbâbını gözetmek, topların bir mevkiden diğerine nakli, askerlerin gelip geçmesi için bazı derbendlerin gelip-geçişini engelleyecek unsurlardan temizlenmesi

bunların vazifeleri meyânında zikredilmektedir. Burada da müsellemin ölümü hâlinde timarının gayrıya değil, oğluna verileceği ya da beylerbeyi arzı ile yine başka bir müselleme oğluna verilebileceğine işâret edilmektedir.

Kanunnâmelerde tesbit edilmiş olan esasların pratik uygulamasına da baktığımızda Aydın piyâde ve müsellemlerinin tayin edilmiş oldukları vazifelerin yine bir kısım lojistik hizmetler olduğu görülür. Bu meyânda, Tersâne ve top-hâne hizmeti²⁹³, Kale hizmeti²⁹⁴, güherçile hizmeti²⁹⁵, maden hizmeti²⁹⁶ ve derbend beklemek²⁹⁷ gibilerini saymak mümkündür. Bu hizmetler esnasında

292. İsmail Hakkı Uzunçarşılı "Kânun-ı Osmânî mefhûm-ı Defter-i Hakâni" *TTK Belleten* C.XV./ 59 (Temmuz 1951)/ Ankara 1951 s.292, 94.

293. *BOA. MD.V*, 156/371 Aydın Piyadeleri Sancağı beyine 22 Rebiülevvel 973 (17 Ekim 1565) tarihli hükümde piyadeleinin tersane hizmetine tâyin edildikleri ifâde edilmektedir.

294. *BOA. MD.VI*, 17/38, 12 Muharrem 972 (20 Ağustos 1564) tarihli hükümde müsellemlerin kale hizmetinde bulunmaları emredilmektedir. Yine bir sed tâmiri için talep olunan müsellemler için bkz. *BOA. MD.VI*, 481/1043.

295. Mentеше, Saruhan ve Aydın sancaklarına yazılıp hâssa-i hümâyun için güherçile hizmetine tâyin edilmeleri hakkında 1 Şaban 982 (16 Kasım 1574) tarihli hüküm *BOA.MD. XXVI*, 332/9565; Yine benzer bir hüküm *BOA.MD. VII*, 175/465.

296. 25 Cemaziyelevel 967 (27 Şubat 1560) tarihinde Saruhan piyâdeleri beğine yazılan hükümde Yayaların birer nöbetlileri ile mezkûr hizmete gitmeleri emredilmektedir. *BOA.MD. III*, 278/812.

297. Ayasuluğ'un Çeltikci köyündeki Hıdır çiftliğinin 5 yamağı için şu ifâde kullanılmaktadır. "Mezkûrlar derûnda oturup ayende ve revende gözledikleri sebebden yamakları ayrılma-ya" *BOA.MAD.530*, s.108.

sancağın piyade beği göreve gidecek piyadelerin, ihtiyaçlarını da karşılamak zorunda idi²⁹⁸.

Teşkilât, muhtemelen XVI. yüzyıla berâber zaten bozulma sürecine girmiş ve bu süreç yüzyılın ikinci yarısı ile berâber de hızlanmış olmalıdır²⁹⁹.

Muhtemelen teşkilâtın ilgâ edilip, çiftliklerin nesh olunmasından hemen önce, Rebiülahir 975 (5 Ekim 1567-2 Kasım 1567) tarihli bir hüküm, Aydın civarında Piyâde ve Müsellemeler ile ilgili problemleri çok açık bir şekilde yansıtmaktadır. Bu hükümde İzmir, Çeşme, Birgi, Tire, Güzelhisar, Kestel, Alaşehir ve Sart kadılarının piyade ve müsellemlerle ilgili şikâyetleri yer almakta olup şu ifâdelere yer verilmiştir³⁰⁰:

İzmir ve Çeşme ve Birgi ve Tire ve Güzelhisar ve Kestel ve Alaşehir ve Sart kadıları arzlar gönderüb Livâ-i Aydın'da piyâde ve müsellemler tâifesinin yayabaşlarından ve mukaddemlerinden ve çeribaşlarından müşahadet eyledikleri mezâlim ve mehâyif bir mertebededir ki kabil-i beyân değildir. Şöyleki ref' olunmak fermân olunursa sevâb-ı âzîmi hâsıl olduğundan gayri mal-ı mirîye küllî nef' hâsıl olur idi deyû....

Bu ifâdelerden anlaşıldığı üzere çiftliklerin ref' edilmesi hususunda taşradan gelen çok şiddetli istekler de mevcuttur. Bu şikâyete de bağlı olarak muhtemelen aynı sene, en geç ertesi seneden itibaren Aydın Sancağı'nda teşkilât dağıtılmış ve çiftlikler iltizama verilmiştir. Bu yeni nizam hayli karışıklıklara da vesile olmuş, evvelden beri piyâdelerin resm-i kısmet ve resm-i nikâhları askerî nitelikli olup Anadolu Kazaskerine ait iken, bu geçiş sürecinin bir miktar uzaması sebebiyle, bu kalemlerin nereye ait olduğu hususunda bir ihtilaf zuhur etmiştir. Bu konu ile ilgili, 3 safer 976 (28 Temmuz 1568) tarihli Aydın Sancağı kadınlarına

298. Yukarıda 296 numaralı dipnotta kaydedilen hükümde Saruhan piyâdeleri beğine hitaben yazılan ve Karahisar-ı Sahib, Biga, Ankara, Aydın, Hüdavendigâr, Kütahya ve Karesi Piyâdeleri beğlerine gönderilen hükümde toplam 3.739 nefer nöbetlinin "âdet ve kânun üzere altışar aylık zâd ü zevâdeleri ile ve yayabaşları ile ve mukaddemleri ile vaktinde ihrâc eyleyüb mahall-i memura getürüb hizmete mübâşeret ettürüb itmâm-ı maslahat eylesin..." şeklinde ifâde kullanılmaktadır. Burada Aydın Sancağı'ndan talep edilen nöbetlü sayısı 100 neferdir.

299. Yaya ve Müsellem Çiftliklerin nesh olunması süreci, sebepleriyle beraber Feridun Emecen, *Manisa*, s.151-154'de izah edilmiştir.

300. *BOA. MAD.115*, s.81.

hitaben yazılan bir hükümdede³⁰¹ şöyle denilmektedir:

Livâ-i mezbûrda vaki olan piyâde ve müsellemlerin resm-i kısmeti ve resm-i nikâhı askerî olup Anadolu Kazaskeri cânibinden zabt olunugelmiş iken halâ tahrîrde raiyyet kaydolundular deyu ânın gibi resm-i kısmet vâki ol-dukta sizin cânibinizden dahl olunduğu arz olunmağın bu-yurdum ki vilâyet-i mezbûre tahrir olunub mezkûr taife raiyyet kaydoluncaya değın resm-i nikâhların ve resm-i kıs-metlerin mümâileyh Kazaskerin kassamlarına zabt ettirüb kimesneye dahl ve taarruz ettirmeyesin

Ancak bu tahrîr problemi epeyce zaman devâm edecektir. Tahrirle ilgili olarak görevlendirilmiş olan Tire Kadısı Mevlâna Muhiddin³⁰² bu tahrîr işini ikmâl edemeyecek ve hemen ardından Kâtip Rüstemle berâber bu tahrîri ikmâl etmesi istenecektir³⁰³. Tahrir problemine, 974/1576 senesinde de tesadüf ediyoruz. Şöyleki bu sene tahrîr işiyle vazifeli olarak Ayasuluğ kadısı Mevlâna Ramazan tâyin edilmiş olduğu halde³⁰⁴ epeyce zaman geçtiği halde tahrîre başla-madığı hakkında ikaz edilmektedir³⁰⁵ ve bir müddet sonra Mevlâna Ramazan bu vazifeden azl edilecek ve yerine Mazon Kadısı Taceddin tâyin olunacaktır.

Bu problemlerin dışında sancağın piyâde ve müsellemlerinden yine 975/1567 tarihinden sonra alınması emrolunan avârızın³⁰⁶ toplanması meselesi de ciddî problemleri berâberinde getirmiştir. Mesela 981/1573-74 senesinde önce sancaktaki piyâde ve müsellemlerin avârızını toplamağa memur olan Hasan Çavuş'un suistimâli³⁰⁷, daha sonra da aynı yıl tayin edilmiş Nurullah Ket-hüdanın, gerekli miktarda âvârız akçasını hazineye teslim etmediği³⁰⁸ ve 986/1578 tarihinde Aydın, Saruhan ve Menteşe Sancaklarındaki piyâde ve müselle-

301. BOA. MD. VII, 650/1811; Bu hükümden Anadolu Kazaskeri'nin gelirlerinin bir kısmının nelerden oluştuğu da anlaşılmaktadır. Kazaskerlerin gelirleri için bkz. Mehmet İpşirli, "Osmanlı Devletinde Kazaskerlik (XVII. Yüzyıla kadar)" *TTK. Belleten*, C. LXI/232. ss. 597-699.

302. BOA.MD . 7, s.601/1690. 10 Muharrem 976 (5 Temmuz 1568).

303. BOA.MD VII, 830/2274 23 Rebiülevel 976 (15 Eylül 1568).

304. BOA.MAD. 7534, s.833.

305. BOA.MAD .7534, s.1105; Aynı bilgileri Feridun Emecen *Manisa*, s.152, dn.152'de zikretmektedir.

306. BOA. MAD. 7534, s.768.

307. BOA. MD. XXIV, 97/266.

308. BOA. MAD. 7534, s.768.

lemlerin âdet-i ağnam ve sâir rüsumlarını iltizâm eden Hızır Çavuş'un zimmetinde mirî malın kaldığı³⁰⁹ şeklindeki vakalar bu hususta ortaya çıkan problemlere birer örnek teşkil etmektedir.

b. Ayasuluğ Kazâsı Piyâdeleri

Ayasuluğ kazâsı ve içerisinde yer almış bulunduğu Aydın Sancağı ile ilgili olarak iki tanesi XV. yüzyıl ve iki tanesinde XVI. yüzyıla ait olmak üzere dört tane piyâde tahrîr defteri mevcut olup, ayrıca çiftliklerin nesh olunmuş olduğu dönemlere ait iki defter daha bulunmaktadır.

En erken tarihlisi olup üzerinde 872/1467 tarihli şerhler bulunan defterin bir sonraki defterin 889/1484 tarihini taşımasından hareketle bu tahrîrlerin 20-30 yıl gibi bir ara ile de yapılmış olduğunu farzersek, 1460-65 yılları arasına ait olduğunu söyleyebiliriz³¹⁰.

Bu yıllarda ki, daha sonraları da böyle, Ayasuluğ kazâsı piyâdeleri üç ana Yayabaşılık hâlinde teşkilâtlanmışlardır.

1. Taallûkât-ı Piyâdegân-ı Ayasuluğ³¹¹
2. Taallûkât-ı Piyâdegân-ı Uşakpınarı tâbi-i Ayasuluğ³¹²
3. Taallûkât-ı Piyâdegân-ı Manisacuk tâbi-i Ayasuluğ³¹³

Defterin tanzim edilmiş olduğu tarihlerde Ayasuluğ yayabaşılığı Muhammedî veled-i Şahin'in uhdesinde iken, Muharrem 872 (2 Ağustos-1 Eylül 1467) tarihli bir derkenârdaki kayda nazaran mezkûr yayabaşının yayalarını eksik getirdiği için yayabaşılığın (ser-i mezkûrun) Mehmed'e verildiği kaydedilmiştir³¹⁴. Yine Ayasuluğ'a tâbi Uşakpınarı Yayabaşılığı da Halil'in uhdesinde iken aynı sebeple, 18 Cemâziyelevvel 874 (23 Kasım 1469) tarihinde Ahi Emirşah'a verilmiştir³¹⁵. Manisacuk Yayabaşılığı, serpiyâde olan Ahmed'den, oğlu Meh-

309. BOA. MD. XXXV, 8/11.

310. M.C., 0.93.

311. M.C. 0.93, s.126b.

312. M.C. 0.93, s.133b.

313. M.C. 0.93, s.141b.

314. M.C. 0.93, s.126b.

315. M.C. 0.93, s.133b.

med'e ve onun da ölümüyle tekrar Ahmed'e intikal etmiş, son olarak kendi imzasıyla da oğlu Musa'ya tevcih olunmuştur. Bu son değişmenin tarihi de Muharrem 872 (2 Ağustos-1 Eylül 1467)'dir³¹⁶.

Bu tahrîrde verilen bilgilerden hareketle, Aydın Sancağı için, sistemin kuruluşu ile tahrîrin yapıldığı zamanki durumu arasındaki gelişmeyi, en azından çiftliklerin idârî gelişmesini anlayabilmek mümkün olmaktadır. Şöyleki Defter tanzim şekli olarak önce karyenin, ardından çiftliğin adını verip, muhtemelen çiftliliğin adı, buraya tasarruf eden ilk yayanın adı olmak üzere, tanzim tarihine gelinceye kadar geçen yayaların isimlerini mürd, gaip, pîr gibi vasıflarla tavsif edip *şimdiki hâlde falanca* demek sûretiyle hâl-i hazır yayayı zikretmekte ardından da diğer yamakları kaydetmektedir. Yani özetle defter, piyade teşkilâtının kuruluşu ile XV. yüzyılın sonu arasında Aydın sancağı ve tabiki Ayasuluğ Kazâsı'nda görev yapan bütün yayaları kaydetmiştir³¹⁷. Başka bir husus Ayasuluğ Kazâsı'nda mevcut 145 çiftlik içerisinde 70 çiftlik de, çiftliğin adını ilk yayanın adı olarak da kabu edersek, hâl-i hazır yayanın adı ile çiftlik adı arasında başka ismin bulunmaması bu defteri sancağın piyadelerinin, teşkilâtın oluşturulması ânında, yapılan ilk tahrîrden sonraki en geç ikinci tahrîr olabileceğini düşündürmektedir.

Kazâ dahilinde, çiftliklerin bulunduğu, toplam 56 köy mevcut olup, bu köylerden bazıları, mufassal tahrîr defterlerinde mevcut olmayıp, sadece bu defterde karşımıza çıkmışlardır. Asarcuk, Diğer Dânişmendlü, Erbeğli, Kuşlu-beğçadırı, Eğridere, Karacahisar, Yavı, Kızılkaya, Kedfiye, Kıraçlu gibi köyler bunlar meyânında zikredilebilecek olup, bunlarda Eğridere, Kedfiye'nin, Tire, Erbeğli'nin de Güzelhisar'a dâhil olduğundan hareket ederek, piyâde teşkilâtına bağlı çiftliklerin, bir kazâyâ tâbi olabilmesi için, mutlaka o kazânın sınırları dâhilinde bulunması gerekmediği sonucu da ortaya çıkmaktadır. Mezkûr defterde Ayasuluğ Kazâsı'nda bulunan çiftliklerin dağılmış buldukları köyler şöyledir:

316. M.C. 0.93, s.141b.

317. Bkz. EK no: VII.

**1460-1465 SENELERİ ARASINDA AYASULUĞ KAZÂSINDA PİYÂDE
ÇİFTLİĞİ BULUNAN KÖYLER VE ÇİFTLİK SAYILARI**

Germiyancık.....1	Kadıköyü 2	Perçemlü.....2
Milh(?)1	Kafalı 2	Mürsellü1
Mandagözü2	Asarcuk 2	Emirgazi4
Gönenlü1	Ilıca 2	Şeyhlü.....1
Sağırılı.....2	Dânişmendlü ... 1	Diğer Danişmendlü1
Ozgur4	Çeltükci 5	Erbeğli.....2
Yalkıdere2	Kutlubeğçadırı. 1	Kemer8
Sasalı3	Germiyanlı..... 2	Kızılcaköy4
Çavdar3	Ödesiye 3	Eğridere2
Kiliseköy2	Karacahisar..... 5	Balatcuk4
Yavı1	Cibe..... 2	Kedefye.....1
İncircük.....1	Arvalya 1	Kızılkaya1
Nayıblü1	Mahmudlu 1	Argavlu.....2
Kayas3	Kızılkilise 5	Akçahisar4
Boynak2	Kıraçlı..... 1	Atbergosu3
Söğter(?)2	Sergünüz..... 2	Tırha3
Çömlekçi3	Ömerbeğlü 4	Baklacı2
Hatunlu.....1	Elenkli 2	Dündarlu1
Sinanlı1	Uşakpınarı..... 3	
Köyleri kaydedilmeyen çiftlik sayısı17		Toplam: 145

Piyâdelerin nüfusuna gelince, tahrîr, yaya da dahil olmak üzere her çiftliği *nefer* olarak kaydetmiş, ancak bu *nefer* kavramı içerisinde ne kadarın mücerred ne kadarın müzevvec bulunduğu dâir bir açıklık bulunmamaktadır. Sadece birkaç yerde nefer sayısının içerisinde mütâlâa edilen kişi ile ilgili *sagîr* vasfı kullanılmıştır³¹⁸. Çok indî bir değerlendirme olmakla beraber bunların tamamını hâne kabul edersek ve 5 sâbiti ile çarparsak tahminen 2.585 kişilik bir nüfusu ihtivâ etmekte olduklarını söyleyebiliriz.

Ancak aşağıdaki tablodanda görüleceği üzere sistemin bu yıllarda oturmuşluğundan bahsetmek mümkündür. Çiftliklerin nefer sayısı bir dalgalan-

318. M.C. 0.93, s.135b.

ma ihtiva etmeyerek %48.96 yüzde ile 3 nefer ve %45.51 yüzde ile de 4 nefer üzerinde oturmaktadır.

TABLO: XXI- 1460-65 SENELERİNDE AYASULUĞ KAZÂSI PİYÂDE ÇİFTLİKLERİ VE İHTİVA ETTİĞİ NÜFUS.

Yayabaşılık	Çiftlik sayısı	Çiftlik ihtiva eden köy sayısı	Neferen Nüfus	3 neferden müteşekkil çiftlik	4 neferden müteşekkil çiftlik	Daha fazla sayıda neferden müteşekkil Çiftlik	Ser- piyâde tasarrufundaki çiftlik
Ayasuluğ	44		157	22 % 50	21 % 47.72	1 % 2.27	-
Manisacuk	51	-	180	26 % 50.98	20 % 39.21	4 % 7.84	1 % 1.96
Uşakpınarı	50		180	23 % 46	25 % 50	2 % 4	
Toplam	145	56*	517	71 % 48.96	66 % 45.51	7 % 4.82	1 % 0.68

* 17 adet çiftliğin dâhilinde buldukları köy, ismen kaydedilmemiştir. Her ne kadar Ayasuluğ piyade teşkilâtında üç ayrı Yayabaşılık var ise de bunlar birbirinden kesin hatlarla ayrı değildir. Mesela Ayasuluğ Piyadelerinin çiftliklerini ihtiva eden Çeltikçi köyünde Manisacuk Piyade çiftlikleri de bulunmaktadır.

Yukarıda, Piyâde teşkilâtının kanunnâmelerde âmir hükümlerinden bahsederken, çiftliklerin intikalinde irsiyetin esas ittihaz olunmuş olduğuna işâret etmiş idik. Konuyu, Ayasuluğ'unda içerisinde yer aldığı bu, elimizdeki ilk defterden hareketle tesbit etmeğe çalışırsak, şöyle bir durumla karşılaşmaktayız:

TABLO: XXII- YÜZYIL (1460-65'E KADAR) AYASULUĞ KAZÂSI PİYÂDE ÇİFTLİKLERİNİN İNTİKALİNDE İRSİYET

Kurumun tesisi anındans onra defterin tanzim tarihine kadar değişen toplam yaya sayısı	önceki yayanın yerine oğul tayini Sayı - Yüzde	önceki yayanın yerine kardeş tayini Sayı - Yüzde	Irsen intikalin toplam Nisbeti
293	48 Yaya % 16.38	22 Yaya % 7.5	70 % 23.89

tablodan da görüleceği üzere 1460-65 senelerine kadar Ayasuluğ kazâsı çiftliklerinde irsen intikal, 70 değişiklikte %23.89 olarak saptanmıştır. Bu durumu mezkûr defterdeki hâl-i hâzır yaya ile bir önceki yaya arasında incelediğimizde;

Hâl-i hazır Yaya sayısı	Hâl-i hâzır yaya ile bir önceki arasındaki kardeşlik ilişkisi sayı - yüzde	Hâl-i hâzır yaya ile bir önceki arasında oğul-baba ilişkisi sayı - yüzde	Hâl-i hâzır yaya ile bir önceki yayanın toplam irsen alâkası sayı - yüzde
145	4 % 2.75	19 % 13.10	23 % 15.85

Çiftlikde, Yaya ve yamaktan oluşmak üzere, nefer olarak kaydedilen nüfusun idâri anlamda bağlı buldukları köy ile ilişkilerine baktığımızda da yaya ve yamakların bir kısmının kendilerinin kayıtlı bulunduğu çiftliğin tâbi olduğu köyün dışında mütemekkin olduklarını görmek mümkündür. Şöyleki;

Yayabaşılık	Toplam Yaya	Toplam Yamak	Hariçte Mütemekkin Yaya	Hariçte mütemekkin Yamak
Ayasuluğ	44	113	9; % 20.45	48; % 42.47
Manisacuk	51	129	6; % 11.76	39; % 30.23
Uşakpınarı	50	130	5; % 10	44; %33.84
Toplam	145	372	20; %13.79	131; % 35.21

Tablodan da anlaşılacağı üzere Yayaların %13.79'u yamakların ise %35.21'i bağlı buldukları köyün hâricinde oturmaktadırlar.

Bu ilk tahrîrden sonra kazânın piyâdelerine dâir elimizde bulunan diğer defter 889/1484 tarihli dir³¹⁹. Bu tahrîrde de Ayasuluğ piyâdeleri üç yayabaşılık hâlinde tahrîr olunmuştur. *Taallukât-ı Piyâdegânı-ı Ayasuluğ'un* ser piyâdesi Davud ve İlyas³²⁰. *Taallûkat-ı Piyâdeğân-ı Uşakpınarı'nın* Bayram³²¹ *Taallûkât-ı Piyâdeğân-ı Manisacuk'un* ise Musa Veled-i Ahmed'dir³²².

319. BOA. MAD. 530, s.25.

320. BOA. MAD. 530, s.114.

321. BOA. MAD. 530, s.88.

322. BOA. MAD. 530, s.84.

**1484 SENESİNDE AYASULUĞ KAZASINDA PIYÂDE ÇİFTLİĞİ İHTİVÂ
EDEN KÖYLER VE ÇİFTLİK SAYILARI**

Germiyancık.....1	Kadıköyü 3	Perçemli.....2
Kafalı2	Mürsellü 1	Mandagözü2
Asarcuk/Hisarcık..1	Emirgazi 4	Gönenlü 1
Ilıca1	Şeyhlü 1	Sağırlu2
Dânişmendlü ...1	Ozgun 4	Diğer Dânişmendlü 1
Çeltükci5	Erbeğli..... 2	Yalkıdere.....2
Kutlubeğçadırı..1	Kemer 7	Sasalı3
Germiyanlı.....2	Kızılcaköy..... 4	Çavdar3
Ödesiye.....2	Eğridere 2	Kiliseköy.....2
Karacahisar5	Balatçık 4	Yavı.....2
Cibe2	Anbarcık..... 1	İsaluca 1
Kızılcakilise1	Kedfiye 1	İncircük 1
Arvalya1	Kızılkaya 1	Nayıblü 1
Mahmutlu1	Argavlu 2	Kayas3
Kızılkilise4	Akçahisar 4	Boynak.....2
Kıraçlı1	Atbergosu 3	Söğter (?)2
Sergünüz2	Tırha..... 3	Çömlekçi3
Baklacı2	Hatunlu..... 1	Elenkli2
Dündarlı1	Sinanlı 1	Uşakpınarı3
Köyleri Kaydedilmeyen.....15		Yayabaşı tasarrufunda..3

Toplam:147

Tabloda da görüleceği üzere, 1484 senesinde Ayasuluğ Kazâ-sı'ndaki piyâde çiftlikleri 58 köyde mevcut olup, toplam 145 çiftliğin, 15 tanesinin, dâhilinde buldukları köyler kaydedilmemiştir. Her Yayabaşılıkta bir tane olmak üzere, 3 çiftlik de, Yayabaşılar tasarrufunda bulunmaktadır³²³.

323. 1484 senesi Ayasuluğ Piyâde çiftlikleri için bkz. EK.no: VIII

TABLO: XXIII- 1484 SENESİNDE AYASULUĞ KAZÂSI PİYÂDE ÇİFTLİKLERİ VE İHTİVÂ ETTİĞİ NÜFÛS

Yayabaşılık	Çiftlik Sayısı		Çiftlik ihtiva eden Köy sayısı	Yamak sayısı	Toplam Nüfus **	3 yamak bulunan çiftlik sayısı	4 Yamak bulunan çiftlik sayısı	Ser-piyâde tasarrufundaki Çiftlik
	Çiftlik	Eşer piyâde						
Ayasuluğu	45	40		150	190	26 % 57.77	13 % 28.28	1
Uşakpınarı	51	50		176	226	27 % 52.94	11 % 21.56	1
Manisacuk	51	50		158	208	43 % 84.31	6 % 11.76	1
YEKÛN	147	140*	58	484	624	96 % 65.30	30 % 20.40	3

* Buradaki çiftlik sayısı ile eşer piyâde sayısındaki uyumsuzluk 3 adet çiftliğin Yayabaşı tasarrufunda olması, 2 çiftlikteki eşer piyâdenin kaydedilmemiş ve de Ayasuluğ piyâdegân çiftliklerinden Demircioğlu İbrahim çiftliğinin Akçahisar'da Turgut çiftliğine ve Turgut Çiftliğinin de Demircioğlu İbrahim çiftliğine zam olunması ile ortaya çıkmıştır. BOA. MAD. 530. s.120.

** Toplam Nüfus Eşer Piyâde ile yamak sayısının toplamından müteşekkildir.

Yine Yukarıda *nefer* kavramı hakkında ifâde etmiş olduğumuz gibi *Yamak* nüfusun da ne kadarının mücerred ne kadarının müzevec olduğu konusunda bir açıklık bulunmamakla berâbe, r tamamını hâne kabul ederek, 5 katsayısı ile çarptığımızda, tahmînen 3.120 kişilik bir nüfus ile karşı karşıya kalmaktayız. Dikkat edilecek olursa bir önceki nüfusa nisbetle %17.14 oranında bir artış mevcuttur.

Yaya ve Yamaklar ile buldukları köyün ilişkisine baktığımızda, önceki tahrîre nisbetle bir değişme söz konusudur. Şöyleki:

Yayabaşılık	Eşer Yaya	Yamak	Çiftliğin bulunduğu köyden hâriçte oturan yaya	Çiftliğin bulunduğu köyden hâriçte oturan yamak
Ayasuluğ	40	150	3 % 7.5	12 % 8
Uşakpınarı	50	176	3 % 6	13 % 7.38
Manisacuk	50	158	8 % 16	13 % 8.22
Toplam	140	484	14 % 10	38 % 7.85

tablodan da anlaşılacağı üzere hâriçte mütemekkin yayaların nisbeti önceki tahrîrde %13.79 iken bu sefer %10'a, yamakların nisbeti ise %38.21'den %7.85'e gerilemiştir.

Bu tahrîrde dikkati çeken başka bir husus da, yaklaşık 20 yıllık bir

zaman içerisinde yamak sayısındaki artıştır. Önceki tahrîrde nefer sayısından eşer piyâdeyi çıkardığımızda, geriye kalan 372 yamak, bu tahrîrde 484'e yükselmiştir. (artış oranı %23.14) Bu durum, XVI. yüzyılda daha da hızlanacaktır. Çiftliklerde mevcut yayaların, 3-4 civarında olması keyfiyeti de değişecektir.

1484 yılı verilerine nazaran piyâde çiftliklerinde yaya değişmesinde irsiyete baktığımızda ise şöyle bir tablo karşımıza çıkmaktadır.

TABLO: XXIV- 1484 SENESİNDE AYASULUĞ KAZÂSI PİYÂDE ÇİFTLİKLERİNİN İNTİKÂLİNDE IRSİYET

Bir önceki tahrîrle mukayese olduğunda değişen toplam yaya sayısı	önceki yaya yerine oğlunun tâyini sayı, yüzde	önceki yaya yerine kardeş tayini sayı, yüzde	Yaya değişiminde toplam irsiyetin oranı sayı, yüzde
106*	18 % 16.98	5 % 4.71	23 % 21.69

* Bir önceki tahrîr ile mukayese olduğunda 34 yayanın aynı olduğu görülmektedir.

Bu irsiyet meselesini, Yaya-Yamak ilişkisi arasında incelediğimizde, yaklaşık %22 civarında bir yüzde de yamaklar ile yayalar arasında irsi münasebet olduğu da görülür.

TABLO: XXV- 1484 SENESİNDE AYASULUĞ KAZÂSI YAYALARI İLE YAMAKLARI ARASINDAKİ IRSİ MÜNASEBET

Yayabaşılık	Yayanın oğlu (veled-i O)	Yayanın kardeşi (birâder-i O)	Toplam irsi ilişki
Ayasuluğ	24	20	44
Manisacuk	23	13	36
Uşakpınarı	13	15	28
Toplam	60; % 12.39	48; % 9.91	108; % 22.31

Taboldan da görüleceği üzere toplam 484 yamağın 108 tanesi kardeş ve oğlu gibi bir bağ ile, yayalarla akrabalık ilişkisi içerisinde bulunmaktadırlar. Ancak bu akrabalık münâsebeti içerisinde, ikinci derece akrabalıklar, oğlunun oğlu, amcası, kardeşi oğlu, ve de eski yaya oğlu gibi ilişkiler mevcut değildir. Bütün bunlarda hesâba dahil edilirse yaklaşık %26.31 nisbetinde bir akrabalık ilişkisi söz konusu olmaktadır.

Yayaların geldikleri yerler hususunda, mevcut durum ise 36 yayanın

çiftliğin bulunduğu köy hâricinde başka bir köy, hatta İzmir, Birgi, Arpaz gibi sâir kazalarda mevcut yayabaşılıklardan, 7 yayanın ise çiftliğin bulunduğu köydeki başka bir çiftlikten geldiği şeklindedir. Buna göre, yayaların %25.71 köy dışından çiftliğe yazılmışlardır. Bu nisbet, yayabaşılıklar itibâriyle, Ayasuluğ için %35, Manisacuk için %22, Uşakpınarı için ise %22'dir.

XVI. yüzyıla geldiğimizde piyâde defterlerinde önemli bir değişiklik olarak, çiftlik arazisi, dönüm olarak kaydedilmeğe başlanmıştır. İlk defter Kânunî'nin saltanatının başlarına ait olup, 931/1424-25 tarihlidir³²⁴. Ayasuluğ Kazâsi çiftlikleri ve ihtivâ ettikleri arazi, bu tahrîre göre şöyledir:

Yayabaşılık	Çiftlik Sayısı	Arazi (Dönüm)	Yayabaşı tasarrufundaki Çiftlik sayısı
Ayasuluğ	45	2.240	1
Uşakpınarı	51	3.416	1
Manisacuk	51	3.244	1
Toplam	147	8.900	3

Arazi kaydedilirken bazen *arâzî-i ziraat* kaydı bazen de *yanında* ayrıca bağ miktarı verilmek suretiyle kaydedilmiş olup, zaman zaman da topluca tahrîr edilmiştir. *Bağ*, başlığı altında ayrıca kaydedilen arazi, toplam 249 dönümdür. (Ayasuluğ 50; Uşakpınarı 131, Manisacuk 68 dönüm)

TABLO: XXVI- 1524-25 SENESİNDE AYASULUĞ KAZÂSİ PİYÂDE ÇİFTLİKLERİ VE İHTİVÂ ETTİĞİ NÜFÛS

Yayabaşılık							Toplam Nefer	Yamak sayılarına göre çiftlikler	
	Çiftlik	Eşer Piyâde	Yamak	Sagîr	Mürde-i Atik	Mürde-i Cedid	Piyade + Yamak + sagir	3 Yamaklı	4 Yamaklı
Ayasuluğ	45	39*	153	62	99	41	254	13 % 28.88	15 % 33.33
Uşakpınarı	51	42	175***	64	110	88	281	10 % 19.60	21 % 41.17
Manisacuk	51	46**	183****	66	116	75	295	14 % 31.11	20 % 44.44
Toplam	147	127	511	192	325	204	830	37 % 25.17	56 % 38.09

* Defterde bu rakam kaydedilmiş olmakla berâber, sayıldığı zaman yaya sayısı 37 olarak çıkmaktadır.

** Defterde bu rakama ile kaydedilmiş olmakla berâber sayıldığı zaman yaya sayısı 47 olarak çıkmaktadır.

*** sayıldığı zaman 189 olarak çıkmaktadır.

**** sayıldığı zaman 189 olarak çıkmaktadır.

324. BOA. TD.129, s.1., Bu tahrîrin neticeleri için bkz. Ek. no: IX.

Tablonun incelenmesinden de anlaşılacağı üzere bir önceki tahrîre nisbetle eşer piyâde sayısında, %9 civarında bir azalma meydana gelirken yamak sayısında %5 civarında bir artış dikkati çekmektedir. Yalnız çiftliklerin yamak sayılarında değişmeler vardır. Bu tahrîrde toplam 15 çiftliğe yamak kaydedilmeksizin, yamakların bulunduğu çiftliklerde, XV. yüzyılda 3 yamaklı çiftlikler ön planda iken, mesela 1484 senesinde bunların çiftliklere oranı %65.30 iken bu tahrîrde %25.17'ye düşmüş. Yine bir önceki tahrîre nisbetle dört yamaklı çiftliklerin oranı %20.40'den %38.09'a yükselmiştir.

Çiftlik nüfusunda kısa sürede meydana gelen bu dalgalanma kurumun bozulmaya başlamış olması ile izah edilebilir.

Bir önceki tahrîr ile karşılaştırdığımızda³²⁵ çiftliklerin intikalinde 3 yayanın hâla eski yaya olduğu toplam 32 yayanın önceki yayanın oğlu ve 2 yayanın da bir öncekinin kardeşi olduğu anlaşılmaktadır.

TABLO: XXVII. 1524-25 SENELERİNDE AYASULUĞ KAZÂSI PİYÂDE ÇİFTLİKLERİNİN İNTİKALİNDE İRSİYET

Yayabaşılık	Eski yayanın oğlu sayı, yüzde	Eski yayanın kardeşi sayı, yüzde	Hâla eski yaya sayı,yüzde	İrsiyetin toplam sayı, yüzde
Ayasuluğ	8, % 20.51			
Uşakpınarı	11, % 26.19			
Manisacuk	13, % 28.26			
Toplam	32, % 25.19	2, % 1.57	3, % 2.36	34, % 26.77

görüldüğü gibi XVI. yüzyılın ilk çeyreğinde de çiftliklerdeki Yayaların değişmesinde, yaklaşık %26 civarında bir aile münâsebeti söz konusudur.

Bu tahrîrde *mürdeler* de önceki piyade tahrîrlerinden farklı olarak *atik* ve *cedid* olarak ayrı ayrı kaydedilmişlerdir. Yamakların dışında, çiftlikte mevcut sagirlere de işaret edilmiş olup, üç yayabaşılıkta toplam 192 sagir mevcuttur. Toplam nüfusu nefer olarak ele aldığımızda, sagirler, nüfusun %23.13'ünü teşkil etmektedir.

325. BOA. MAD. 530.

326. BOA. TD. 238, s.1.

Piyâde teşkilâtının dağıtılması ve çiftliklerin timara verilmesinden önceye ait son mufassal kayıtlar 26 muharrem 952 (9 Nisan 1545) tarihli defterde³²⁶ mevcuttur.

Bu defterde de yeni bir öncekinde olduğu gibi Ayasuluğ'a tâbi olarak sadece Anya piyâdeleri kaydedilmiştir³²⁷, Uşakpınarı³²⁸ ve Manisacuk³²⁹ yayabaşlıklarında ise Ayasuluğ'a tâbi bulduklarına dâir hiç bir ifade kullanılmamıştır. Manisacuk piyâdegânında sadece *Tâbi-i Livâ-i Aydın* başlığı bulunmaktadır. Ancak gerek ilk tahrirlerde bu iki yayabaşlığın Ayasuluğ'a tâbi olarak kaydedilmiş olması, gerekse çiftlikleri bulunduğu köylerin bu tarihlerde de Ayasuluğ köyleri olması dolayısıyla Uşakpınarı ve Manisacuk'u da Ayasuluğ piyâdeleri arasına dâhil ettik. Bu deftere göre Ayasuluğ kazası piyâde çiftlikleri ve sâhip oldukları ziraat arâzisi şöyledir:

Yayabaşlık	Çiftlik Sayısı	Arazi (Dönüm)	Yayabaşı tasarrufundaki Çiftlik Sayısı
Ayasuluğ (Anya)	43	3.290	2
Uşakpınarı	46	3.480	2
Manisacuk	43	2.995	3
Toplam	132	9.765	7

Dikkat edileceği üzere çiftlik sayısında, bir önceki tahrîre nisbetle azalma olurken, çiftliklerin ihtivâ ettiği arâzi miktarında 865 dönüm artış meydana gelmiş, Yayabaşlıkların tasarrufundaki çiftlik sayısı da 3'den 7'ye çıkmıştır.

Çiftliklerde barınan toplam nüfusa baktığımızda ise şöyle bir tablo karşımıza çıkmaktadır:

327. BOA.TD. 238, s.64. Bu tahrîrinin neticeleri için bkz. Ek. no: X.

328. BOA.TD. 238, s.78.

329. BOA.TD. 238, s.112.

TABLO: XXVIII- 1545 SENESİNDE AYASULUĞ KAZÂSI PİYÂDE ÇİFTLİKLERİ VE İHTİVA ETTİĞİ NÜFUS

Yayabaşılık	Çiftlik	Eşer piyâde	Yamak	Sagır	Muhassıl Ehl-i İlim serpiyâde sipâhi	Mürde-i atik	Mürde-i cedid	Toplam nüfus	3 Yamaklı çiftlik	4 Yamaklı çiftlik
Ayasuluğ	43	41	167	30	3	36	146	241	13 % 30.23	8 % 18.60
Uşakpınarı	46	42	218	42	2	70	143	304	9 % 19.56	4 % 8.69
Manisacuk	43	48	175	31	1	52	102	255	7 % 16.27	10 % 23.25
Toplam	132	131	560	103	6	158	391	800	29 % 21.96	22 % 16.66

Bir önceki tahrîre nisbetle çiftlik sayısında 15 adet azalma olmakla berâber, toplam nefer sayısında azalma bu nisbette değildir. Bir önceki nüfus ile kıyaslandığında sadece 30 nefer azalma görülmektedir. Bu durum çiftliklerdeki yamak sayılarının artmış olmasından ileri gelmektedir. Tablodan da anlaşılacağı üzere önceki tahrîrlerde daha ziyade 3-4 yamaklı olan çiftliklerin sayıları azalmış, daha fazla sayıda yamak barındırır hâle gelmişlerdir. Çiftlikler ve ihtiva ettikleri nüfusu, XV. yüzyılın sonları ile XVI. yüzyıl ortalarına kadar, takib edildiğinde, çiftlik nizâmında, önceki dönemlerdeki intizâmın kalmadığı hemen dikkati çekmektedir.

Teşkilâtın ref' olunması dönemi, hemen hemen Aydın ve Menteşe sancaklarından bâzı kazâların ifrâz olunarak, Sığla Sancağı'nın teşkil olduğu döneme tesâdüf etmektedir. Bunun için mensûh teşkilâtın kayıtlarını tek bir defterde bulmak mümkün olmamaktadır. Ancak IV. Murad'ın tahta geçişinin ilk yıllarına ait 1039/M. 1629-30 tarihlerinde tanzim edilmiş bulunan iki ayrı defterden istihracen bunları tesbit etmek mümkündür³³⁰.

Mensuh piyâde çiftlikleri, tesbit edilmiş olan hâsılları ile berâber Sığla Sancağı dâhilinde, Nâhiye-i Ayasuluğ, Nâhiye-i Akçaşehir, Nâhiye-i Akçaşe-

330. TKGM.KK. TD. 73, TKGM.KK. TD. 78, Bkz. Ek. nd: XI.

hir ve Mandaca ve Nâhiye-i Ezine olmak üzere dört nâhiye merkezinde bulunmaktadır³³¹.

İdârî düzenlenme esnâsında Aydın Sancağı dâhilinde kalan çiftlikler ise yine aynı tarihli bir başka defterde mevcuttur⁽³²¹⁾. Burada, vaktiyle Aydın sancağı, Ayasuluğ Kazâsı'na tâbi bulunan Şeyhler, Kadı, Karahisar, Karacahisar gibi bazı karyeler Tire tevâbiinden olarak tesbit edilmiştir.

Bu hesabca, 1630 senesi itibariyle vaktiyle kazâ sınırları dâhilinde bulunup, sonradan yeni idârî anlayışla yukarıda kaydedilen nâhiyeler sınırlarında kalan çiftlikler, barındırdıkları nüfusu, ve hâsılları şöyledir.

TABLO: XXIX- 1630 SENESİNDE AYASULUĞ KAZASI DÂHİLİNDE MENSÛH BULUNAN PİYÂDE ÇİFTLİKLERİ.

S	Nâhiye	Çiftlik sayısı	Mevkuf çiftlik	Arâzi (Dönüm)	Nefer	Hâsıl
I Ğ L A	Ayasuluğ	25	7	1.978	141	17.750
	Akçaşehir ve Mandaca	18	4	1.330	107	7.000
	Akçaşehir	12	-	1.215	140	8.500
	Ezine	41	3	2.920	239	20.000
AY-DIN		37	-	2.817	199	9.933
	Toplam	133		10.260	826	63.183

Aydın Sancağı Yaya ve müsellemleri perâkende olarak da muhtelif sancaklarda yaşamakta idi; bunlar: Saruhan, Menteşe, Hüdâvendigâr, Biga, Sultanönü, Kocaili sancaklarıdır³³³. Aydın Sancağı dâhilinde de perâkende olarak bazı çiftlikler mevcut olup yine IV. Murad tuğralı bir icmâl mensûhat defterinde ³³⁴, 75 çiftlik de mevcut yaya ve müsellemler toplam 9.200 akça hâsıl ile kaydedilmişlerdir³³⁵.

331. TKGM.KK. TD. 78, vr.37b-52a, 70b-73b.

332. TKGM.KK. TD. 73, vr.83a-99b.

333. BOA. MAD.115, s.81, Kocaili'deki perâkende çiftlikler için bkz. TKGM. KK. TD. 414.

334. TKGM.KK. TD. 217.

335. TKGM.KK. TD. 217, vr.18a-19b.

Sonuç olarak, Ayasuluğ Kazâsı piyâde çiftliklerine baktığımızda muhtemelen, kuruluşundan XVI. yüzyıl başlarına kadar sistemli bir şekilde işleyen teşkilât, aşağıdaki tablodan da görüleceği vechile, 1525 senesi sonrasında, yaklaşık, %25 civarında bir nüfus artışı ile karşı karşıya kalmıştır. Bu umûmî artışın yanında, özellikle, 3-4 yamaklı çiftliklerdeki yamak sayıları iki katına kadar çıkmış, bu husus, çiftlik nizamının bozulmasına da muhtemelen mebde teşkil etmiştir.

TABLO: XXX- AYASULUĞ KAZASI PİYÂDE ÇİFTLİKLERİ İCMÂLI

Yıllar	Çiftlik	Arâzi (Dönüm)	Eşer	Yamak	Sagır	Muhassıl Eh-i İlm Sipâhi Pîr	Mürde-i atik	Mürde-i Cedid	Toplam Nüfus (Neferen)	Tahminî Nüfus*
1460-65	145	-	145	372	-	-	-	-	517	2.585
1484	147	-	140	484	-	-	365	67	624	3.120
1524-25	147	8.960	127	511	192	-	325	204	830	3.382
1545	132	9.765	131	560	103	6	158	391	800	3.588
1630	133	10.260	-	-	-	-	-	-	826	4.130

* Tahmini nüfus hesaplanırken sagırler tek kişi oyarak, Eşer piyâdeler, yamaklar, eh-i İlm, sipahi ve pîr'ler 5 katsayısı ile çarpılarak hesaplanmıştır.

E. Kazânın Tahminî Nüfusu

Yukarıdan beri hem şehir hem de kır iskân merkezlerindeki ahâli ayrı ayrı tafsil edilmiş olup, burada bütün bu şehirli-köylü ahâlinin topluca nüfusu da ortaya koymak mümkündür. Bu unsurları topluca evvela hâne-mücerred şeklinde bir tablo üzerinde şöylece gösterebiliriz:

Tablo: XXXI- Kazânın Tahminî Nüfusu (Hane + Muaf X 5 + Mücerred)

Sene	Tahminî Nüfus	Değişme
1473-77	16.140	
1512	28.975	+ % 79.5
1529	30.475	+ % 5.1
1575*	35.481	+ % 16.4

* 1575 senesi şehir nüfusu *Nefer* olarak ifade edilmiş ve isimlerin altında çift, nim ya da bennâk işaretleri verilmemiş olduğu için "4" katsayısı ile çarpılmıştır. Piyâde - yamak nüfusunda aynı şekilde hesaplanmış, üzerine çiftçi-köylü nüfus ile konar göçerler ilâve edilmiştir.

Tablo: XXXII- Nüfus İçerisinde Unsurların Oranı

1473-77	Şehirli	% 18.3
	Çiftçi - Köylü	% 48.8
	Konar-Göçer	% 11.4
	Piyâde - Yamak	% 19.3
	Kale Eri	% 2.1
1512	Şehirli	% 14.2
	Çiftçi - Köylü	% 67.5
	Konar-Göçer	% 5.9
	Piyâde - Yamak	% 11.6
	Kale Eri	% 1.0
1529	Şehirli	% 12.3
	Çiftçi - Köylü	% 57.9
	Konar-Göçer	% 16.9
	Piyâde - Yamak	% 11.7
	Kale Eri	% 0.9
1575	Şehirli	% 6.4
	Çiftçi - Köylü	% 42.4
	Konar-Göçer	% 46.9
	Piyâde - Yamak	% 9.3
	Kale Eri	% 0.8

Tablo: XXXIII- AYASULUĞ KAZASI NÜFUSU (Hane, Mücerred, Muaf)

	1473-77			1512			1529			1575			
	Hâne	Muaf	Mücerred	Hâne	Muaf	Mücerred	Hâne	Muaf	Mücerred	Nefer	Hâne	Muaf	Mücerred
Şehirli	Müslim	14	70	748	20	42	624	30	195	512	—	—	—
	G. Müslim	—	1	50	1	—	57	—	10	59	—	—	—
	Toplam	14	71	798	21	42	681	30	205	571	—	—	—
Çiftçi - köylü	Müslim	36	307	3.151+	258+	447+	2.804+	168+	860+	—	2.309+	107+2**	1.053
	G. Müslim	—	—	357*	132**	71*	357*	18*	71*	—	357*	+12*	+71*
	Toplam	36	307	4	—	—	4	—	—	—	4	—	—
Konar-Göçer	347	3	102	3.512	402	518	3.165	198	931	—	2.670	119+	1.124
Piyade-Yamak ***	624	—	—	638	—	192	697	—	103	826	—	—	—
Kale eri	65	—	—	60	—	—	60	—	—	—	60	—	—
YEKÜN	3.079	53	480	5.334	308-132.**	765	5.563	232+18**	1.482	1.397	5.434	132+2**	2.061

* Tek yıldız işareti olanlar vakıf reayasıdır.

** İki yıldız olan rakamlar muaf reâya içerisinde neferen hesaplanacak olan nâ-bedid. masum, divânelerdir.

*** Piyâde çiftliklerinin nüfusu hesaplanırken piyâde, yamak, muhassıl, pîr, sipâhi 5 kat sayısı ile çarpılmış, sağirler neferen hesaplanmış, mücerred sütununa yazılmış olan değerler sağir nüfustur.

**** 1484 senesine ait değerlerdir.

***** 1524-25 senesine ait değerlerdir.

***** 1545 senesine ait değerlerdir.

***** 1640 senesine ait değerlerdir.

Yukarıda tablolardan da anlaşılacağı üzere şehrin nüfusuna baktığımızda, XV. yüzyıl sonlarında neferen 648, hâne-mücerred olarak hesapladığımızda, 563 hâne, 14 muaf ve 71 mücerredten müteşekkil tahminen, 2.956 civarında bir nüfus var iken, XVI. yüzyılla beraber 1512 senesinde nüfusta, hâne sayısı itibâriyle % 39.9 oranında bir artış ile 798'e, muaflar 21'e yükselirken, mücerred nüfusta % 40.8 oranında bir azalma meydana gelerek 42'ye düşmüştür. Bu tarihte şehrin tahminî nüfusu 4.137'dir. Bir önceki tahrîre nazaran nüfus, % 61 oranında artmıştır. 1529 senesi verileri itibâriyle 681 hâne, 30 muaf ve 205 mücerredten müteşekkil şehrin tahminî nüfusu 3.760'a düşmüştür (Oranı: % 9.1). Yüzyılın son tahrîrinde de bu düşüş, daha da devam etmiştir. 571 neferden müteşekkil şehrin tahminî nüfusu 2.284'e kadar düşmüştür (Oranı: % 39.25). Bu nüfus azalması durumu, XVII. yüzyılla beraber daha da hızlanacaktır.

Kazâ itibâriyle baktığımızda, şehirli nüfusun toplam kazâ nüfusu içerisindeki oranı sürekli bir azalma göstermiştir. 1473-77 senesinde % 18 civarında olan şehirli nüfus, 1575'de % 6 civarına kadar düşmüştür. Ancak burada XV. yüzyıl sonlarına ait yörük tahrîrlerinin elimizde mevcut olmadığı gerçeğini de hatırdâ tutmak gerekmektedir.

Çiftçi-köylü nüfus ise hem XV. ve hem de XVI. yüzyıl boyunca toplam kazâ nüfusunun yarısı ve daha fazlasını oluşturmuştur. Bu oranın en yüksek olduğu tahrîr 1512 tahrîri olup, çiftçi-köylü nüfus toplam nüfus içerisinde % 67.5 oranında bir nisbet ile yer almaktadır.

Piyâde-yamak teşekküller ise toplam nüfus içerisinde yaklaşık % 10 civarında bir nüfusu, bütün XV-XVI. yüzyıllar boyunca muhafaza etmişlerdir.

Giriş bölümünde de ifâde edildiği gibi kazânın bu nüfus tablosu XVII. yüzyıl ortalarında bozulmuş ve âvârizâ esas nüfusun tesbiti maksadıyla yapılan ve gerçek nüfusu tam olarak nakletmekten uzak bulunan âvâriz tahrîrlerinde, şehir yaklaşık 30.5 âvârizhânesi, kazâ ise toplam 140.5 âvârizhânesi olarak tesbit edilmiştir³³⁶.

336. BOA. MAD. 3098, s. 17; BOA. MAD. 3004, s. 14

Buradaki âvârizhâne sayısı, defterdeki Birgi Kazâ'sının âvârizhâne-leri verilirken nüfusun *neferen* olarak da verilmesinden hareketle yaklaşık üç nefer bir âvârizhâne olarak hesap edilebilir³³⁷. Dolayısıyla da kazâ'nın gerçek nüfusu tahminen 420 nefer civarında olmalıdır. Ancak bu tarihlerde Kuşadası müstakil bir kazâ olarak sancak içerisinde mevcut olup, tâbii bulunan köyler ile berâber, XVI. yüzyılda Ayasuluğ sınırları içerisinde bulunmakta idi.

Nüfusun içerisinde gayr-ı müslimlerin oranına gelince, 1473-77 senelerinde % 7.46, 1512 senesinde % 6.26, 1529'da % 8.37, 1575'de ise % 10.33'lük bir yüzde ile şehir nüfusu içerisinde yer almaktadırlar. Hicrî Rebi'ülevvel 1050 (21 Haziran - 20 Temmuz 1640) tarihli bir deftere göre³³⁸ Kuşadası'nda 57 nefer *Cema'at-i Zimmiyân*, 5 nefer *Cema'at-i Ermeniyân*, 3 nefer *Cema'at-i Yahudiyân*, ayrıca *Cema'at-i Zimmiyân-ı Çañlu* iki grup hâlinde toplam 56 nefer olup Ayasuluğ'da ise *Cema'at-i Zimmiyân-ı Çirkince* adıyla 18 nefer kayıtlıdır. Bunların dışında ayrıca XVI. yüzyılda Ayasuluğ'un bir parçası olup 1575 tarihi sonrasında müstakil bir kadılık olarak Ayasuluğ'dan ifrâz edilen Akçaşehir'de de, toplam 26 nefer zimmi cema'ati bulunmaktadır.

XIX. yüzyıl geldiğinde, Batı Anadolu'nun hemen bütün sahil şehirlerinde olduğu gibi gayr-i müslim nüfusun artmış olduğu gözlenir ki, 1251 tarihli nüfus defterinde³³⁹, kazada 85 nefer müslüman ve 896 nefer "reâyâ" mevcut bulunmaktadır.

337. Aynı ran için bkz. Feridun Emecen "Kayacık Kazâsı Âvâriz Defteri" *TED*. 12 (1982), s. 162.

338. *BOA. MAD.* 15169, s. 6-8.

339. *BOA. D.C.R.D.* 40354, s. 15.

III. BÖLÜM

ZİRAAT VE TOPRAK İDÂRESİ

A. ZİRÂİ ŞARTLAR VE ÜRETİM

1. Ayasuluğ Kazâsı'nın Zirâî Özellikleri Ve Üretime Esas Teşkil Eden Toprakları.

Yukarıda, yerleşme ve genel özellikleri ile Ayasuluğ Kazâsı'ndaki yerleşmenin vaziyetinden bahsolunduğu esnâda ifade edilmiş olduğu üzere, iklim ve fiziki çevre, bir coğrafyada mevcut olabilecek ziraati ve zirâî ürün türlerini belirleyen en önemli tesirlerin başında gelmektedir¹. Ayrıca nüfus yoğunluğunda ziraat ile yakından ilişkisi vardır². Genellikle "yazları sıcak ve kurak kışları ılık ve yağışlı" diye tanımlanan³, Akdeniz ikliminin tesiri altında bulunan Ege bölgesi, Anadolu'nun zirâî potansiyelinin önemli bir kısmını temin etmiş ve hâlen etmektedir⁴.

Bölge ziraatini besleyen yerler özellikle, Büyük ve Küçük Menderes Ovaları ile Balat Ovası olup, Ayasuluğ Kazâsı arâzisi, Büyük ve Küçük Menderes Ovası, ova mıntıkları ile iki ovayı birbirinden ayıran ve genellikle Aydın dağları olarak isimlendirilen, yüksekliği çok fazla olmayan, dağ mıntığında bulunmakta olup, Söke ile Samsun dağının güneyine doğru uzanırken, Balat Ovası civarına yaklaşır.

-
1. İklimin yetiştirilen zirâî ürünler üzerindeki tesirleri ve iklime bağlı olarak ürün çeşitlerinin farklılaşması hakkında ,Ali Tanoğlu, *Ziraat Hayatı I. Orta İklim Memleketleride Ziraat*, İstanbul 1942; Süha Göney, *Türkiye Ziraatinin Coğrafi Esasları* İstanbul 1987,s.
 2. İbrahim Fazıl, *Muhtasar İktisâd-ı Zirâî*, İstanbul 1341, s. 5-7.
 3. Besim Darkot - Metin Tuncel, *Ege Bölgesi Coğrafyası*, İstanbul 1995, s.13.
 4. Bu itibarla, Ziraat Vekâleti 1 Temmuz 1340 tarihli tâlimâtname ile ülkeyi muhtelif ziraat mıntıklarına ayırırken İzmir merkez olmak üzere Aydın, Denizli, Muğla, Saruhan gibi yerlerin içerisinde bulunduğu bölgeyi birinci mıntika olarak tesbit etmiştir; İbrahim Fazıl, *a.g.e*, s.12.

Dolayısıyla iki önemli ova arâzisinden istifade eden Ayasuluğ Kazâsı'nın iktisâdiyâtına baktığımızda, XV. ve XVI. yüzyıllarda hâkim faaliyetin ziraat olduğunu görmek mümkündür. Büyük Menderes bölgesindeki ziraatin karakteristik özelliği mahsûlün çeşitliliğine imkân tanınması, sıcak, mutedil, ve soğuk iklimlerde yetiştirilen ürün nevelerinin hemen büyük bir kısmının burada yetiştirilebiliyor olmasıdır⁵. Dolayısıyla bu çeşitlilik, Türkiyenin birçok bölgesinde olduğu gibi, toprağın sürülmesi ile hasad arasında geçen zamanın, senenin sadece çok az bir kesimine mahsus bir faaliyet olarak karşımıza çıkmasının yanında, Büyük Menderes Bölgesi'nde ziraatin hemen bütün seneye yayılmış olması keyfiyetini de beraberinde getirmiştir.

Dolayısıyla bölgede, Akdeniz coğrafyasının önemli mahsûllerinden başta buğday olmak üzere, zeytin ve üzüm⁶ gibi ürünler, bunların yanında muhtelif-sanayi ürünleri ziraati ile bağ ve bahçe ziraati, aynı coğrafya üzerinde, bazen yan yana bazen de yıl yıl dönüşümlü olarak yapılmaktadır.

Verimlilik arâzinin kullanılabilirliği ile yakından ilgili olduğu için, kazâda kullanılabilen arâzi miktarının da tesbiti mühim bir meseledir.

Osmanlı idâresi, tahrîre tâbi tuttuğu bir bölgeyi kaydederken, mıntıkânın, köyün çiftçi sınıflarını ve bunların mutasarrıf buldukları arâziyi *Çift*, *nimçift* bazen de *zemin* şeklinde kaydetmiştir. Bir *Çift* genellikle bir çift öküzün işleyebileceği arâzi miktarıyla ifade ediliyorsa da bu tanımlamanın itibârî olduğu muhakkaktır. Çiftlik kavramının gerçek ölçüsü 60 ilâ 150 dönüm arası bir miktara sahiptir⁷. Bu durum toprağın verim kabiliyetine göre ve mıntıkânın sâir hususiyetlerine göre tesbit edilmekte idi. Toprağın duruma göre âlâ yerde 60–80 dönüm, evsat yerde 80–100 dönüm ve ednâ yerde ise 100–150 dönüm, bir çiftlik olarak itibâr olunmuş bulunmakta⁸ bu rakamlar da yer yer değişiklik gösterebilmekte idi. Meselâ Konya'da çiftlik âlâ yerde 60, evsat yerde 80–90, ednâ yerde

5. Süha Göney, *Büyük Menderes Bölgesi*, İstanbul 1975, s.394.

6. Fernand Braudel, *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası*, C.I, Çev: Mehmet Ali Kılıçbay, İstanbul, 1989, s. 151; Braudel, bu ürünlerin Akdeniz ikliminin ortak ürünleri olduğunu ifade etmektedir. Böylesine aynı ürünlerin ziraatinin yapıyor olması Akdeniz ülkelerinin aralarındaki rekabetin de sebebi olarak vurgulanmaktadır.

7. Halil İnalçık, "Çiftlik" *Eİ²*, C. ... 32-33.

8. Ö. Lütfi Barkan "Çiftlik" *İ.A*; III, 393

120 dönüm⁹, Sirem'de ise, has yerde 60, âlâ yerde 70-80, evsatta 100–120, ednâda ise 150 dönüm olarak hesaplanmış idi¹⁰. Ayasuluğ Kazâsı'nın da içerisinde bulunduğu Aydın Sancağı Kanunnâmesine nazaran, bu mıntıkada çiftlik, has yerden 60 dönüm, mütevassitü'l-hâl olan yerlerden 80 dönüm ve ednâ yerlerden ise 130–150 dönümdür¹¹. Mezkûr Kânunnâme, dönümü tûlen ve arzen kırk hatve olarak tanımlanmıştır. Buradaki çiftlik tâbiri ve bunun üzerinden devletin aldığı vergi, aşağıda tasrih olunacağı üzere şahsi bir vergi değil, aile ve bir çift öküzün, ikisinin birden oluşturduğu zirâî üniteye ait vergidir¹². Çift ve *nim–çift* dışında toprak tasarruf eden bir başka zümreden daha bahsetmek mümkündür ki, onlar da *Bennâk*'lerdir. Bu tâbir evlenmiş mücerredi ifade etmekte olup, bir mücerred evlenir evlenmez, *Bennâk* hüviyeti ile vergi mükellefiyeti hususunda ikinci bir kategoriye geçerdi. Aydın Sancağı'nın XV. yüzyıla ait, 1467 tarihli defterine baktığımızda XVI. yüzyıl tâbirleri ile farklı bir durum görürüz. XVI. yüzyılın tahrirlerinde *mücerred* ile ifâde edilen bekârlar, XV. yüzyılda *Kara* tabiri ile karşılanmaktadır. Ayrıca XVI. yüzyılda *Bennâk* diye karşımıza çıkan unsur, XV. yüzyılda *çiftlü–kara* şeklinde tahrîr edilmekte idi¹³. Dolayısıyla, XV. yüzyılda tasarruf ettiği arâzi miktârını tayin edemediğimiz *bennâklar*ın da aslında mutlaka belirli bir arâzileri olduğu bilinmektedir. Kânunmâmeler bu hususa epeyce açıklık getirmekte olup, İnalçık'ın da Kanunnâmelerden naklettiği ifadeler nazaran¹⁴ "bennâk hiç yeri olmayana veya nim-çiftten eksik yeri olana derler", "*Nim-Çiftlikten ekall yer tasarruf eden bennâkden ki ekinlü kayd olunmuştur, resim 12 akçadır Caba–bennâkdan 9 akçadır.*" *Bennâklar* 4–10 dönüm ile 24–60 dönüm arası arâziye mutassarrıf olabilmekte idiler¹⁵. Aydın Sancağı'nda *bennâklar* 5–10 dönüm yere tasarruf etmekte olup, bu husus kanunnâmede "*Bir raiyyet ki bennâk yazılmış olsa elinde beş on dönüm yeri olsa anlarun gibi kimesneler*

9. Ömer Lütfi Barkan, *Osmanlı İmparatorluğunda Zirâî Ekonominin Hukûki ve Mâli Esasları, Kanunlar I*, İstanbul 1943, s.47.

10. Hâil İnalcık, "Osmanlılarda Raiyyet Rûsumu" *TTK Belleteri* XXIII, s. 582.

11. BOA. TD. 166, s. 365

12. Halil İnalcık "Köy, Köylü ve İmparatorluk" V. *Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi Tebliğleri*, Ankara 1990, s.5.

13. BOA. MAD. 232; BOA. TD. I / I. M. Bu durum, Fâtih döneminden sonra, Osmanlı tahrîr sisteminde ve terminolojisinde bazı değişikliklerin de yapılmış olduğunu göstermesi açısından ayrıca önemlidir.

14. Halil İnalcık, "Raiyyet Rûsumu", s. 589

15. Halil İnalcık, *a.g.m*, s.589.

hem bennâk resmin virürler ve hem tasarruflarında olan yer mikdarınca hâriç raiyet gibi dönüm akçesi verirler. Husûsâki Livâ-i Aydın'da yer ziyâde kıymetlidir, ekseriyâ bennâk kayd olunan kimesnelerin tasarruflarında beşer onar dönüm yer bulunup..." şeklinde ifâdesini bulmuştur¹⁶. XV. yüzyılın caba-karası, XVI. yüzyılın Caba-bennâk'leri ise tapu ile tasarruf edecekleri toprakları bulunmadığı sebepten başkalarının topraklarında işçi olarak çalışırlardı¹⁷.

Ziraate kabil arâzinin önemli bir kısmı da tahrîr defterlerinde *resm-i zemin* olarak kaydedilen vergi mukabili tasarruf edilen arâzilerdir. Bu kabil arâzi ya yerleşik, toprağı az reâyaya tarafından ya da hâriç reâyaya tarafından işlenen arâziler olup, Aydın Sancağı kânunnâmesinde *resm-i zemin* ifadesi kullanılmaksızın

"ve bir sipâhinin timarından ahar sipâhinin raiyet ve yahud bir gayri kimesne ziraat etse hâriç raiyet kısmındadır. Âlâ yerde iki dönüme bir akça ve evsat yerden üç dönüme bir akça ve ednâ yerden dört dönüme bir akça vire ziyade ve nâkıs virmeye"¹⁸

şeklinde tanımlanan vergi *resm-i zemin* olmalıdır. Zeminler dışında kır kesiminde mevcut müstakil çiftlikler de yine zirâate kabil arâzi meyânında zikredilebilir. Ayrıca Yaya Müsellem çiftlikleri de önemli miktarda zirâî faaliyete konu olan arâziler arasında kaydedilmek gerektir.

Zeminler genellikle toplam hâsıl kısmında *resm-i zemin* olarak yer alıyorsa da zaman zaman "*Zemin der tasarruf-i falan*" şeklinde tanımlanıp yine hâsıl kısmına ödediği vergi kaydedilmektedir çok az olarak "*Zeminhâ der tasarruf Hacı Mehmed, dönüm 100*" şeklinde kaydedilmiştir.

Tahrîr defterlerindeki bu verilerden hareketle Ayasuluğ Kazâsı'nda mevcut ziraat arâzilerinin miktarını XV. yüzyıl sonu ile XVI. yüzyıl boyunca takip edebilmek mümkündür. Gerçi, yukarıda işaret olunduğu gibi *çiftlik* tâbirindeki, herne kadar kanunnâmelerde dönüm miktarı ve ölçüsü tesbit edilmiş ise de,

16. BOA. TD. 166, s. 365.

17. Halil Inalcık a.g.m., s. 590.

18. BOA. TD. 166, s. 365; Aynı vergi Kütahya Livası Kânunnâmesinde buradaki teferruat verilmeksizin *iki dönüme bir akça olarak târif edilmiştir BOA. TD. 438, s. 11.*

mevcut bulunan belirsizlik, ortaya çıkacak olan rakamların sıhhatini muattal kılıyorsa da, hiç olmazsa ziraate elverişli, asgari toprak miktarının tesbit edilebilmesine imkân tanımaktadır.

Bu konu ile ilgili olarak kullanabileceğimiz ilk tahrîr, elbetteki 1473–77 tahrîridir¹⁹. Bu defterde raiyyet çiftliklerinin miktarını tesbit mümkün olup, aynı tarihlere yakın 1460–65²⁰ ve 1484 tarihli²¹ piyâde defterleri mevcut olmakla beraber XVI. yüzyıl piyâde defterlerinde olduğu gibi piyâde çiftliklerinin dönümleri bu defterlerde kaydedilmemiş olduğundan, 1524–25 senesine ait defterdeki²², mevcut çiftlik dönüm miktarının, 1473–77 senelerinde de yaklaşık olarak mevcut bulunduğu düşünerek, piyâde çiftlikleri faslına bu tarihli defterdeki rakamlar ilâve edilecektir. Şehir nüfusu, Çift, Nim-Çift, bennâk şeklinde tahrîr edilmeyip, sadece hâne olarak ifâde edilmiş olduğu için şehirde mütemekkin olup, çiftlik tasarruf edenlerin, tasarruf ettikleri miktar da bu rakamlara dâhil değildir. Ancak zeminlerin bir kısmının şehirlilerin tasarrufunda olduğu muhakkaktır.

TABLO: XXXIV- 1473–77 SENELERİNDE AYASULUĞ KAZÂSINDAKİ ZİRAATE ELVERİŞLİ ARAZİ MİKTARI

Çiftlik tasarruf edenlerin Sayısı	Tahminî çift miktarı (Dönüm)	Nim-Çift tasarruf edenlerin Sayısı	Nim-çiftlerin tahminî miktarı	Toplam bennâk Sayısı	bennâklerin tahmine arâzisi	Zeminlerin Tahminî miktarı (Dönüm)	Piyade Çiftliği (Dönüm)	Toplam
559	44.720	92	3.680	291	2.182,5	36.081	8.900	95.563

* Burada ve aşağıdaki tablolarda çiftlik, ortalama 80 dönüm olarak kabul edilmiştir.

Tablodan da görüleceği üzere, tahminen 95.563,5 dönüm miktarı Ziraate kabil arâzi varlığı bulunan kazâda 44,720 dönüm miktarı, toprak tasarruf eden çiftlikler ilk sırada gelirken, onu 36.081 dönüm zemin takip etmektedir. Zemin miktarı, kânunnâmede ifâdesini bulan²³ "evsat yerden üç dönüme bir akça..." tanımlamasından hareketle, kır kesiminde, vergi kalemi olarak kaydedilmiş bulunan *resm-i zemin*'in toplam meblağının 3 ile çarpılması sonucu elde edilmiştir. Zeminleri takiben 8.900 dönüm ile piyâde çiftlikleri ve 3.680 dönüm ile

19. BOA. TD. 8 ve İstanbul Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Yazmaları (=M.C) O. 116/6

20. MC. O. 83

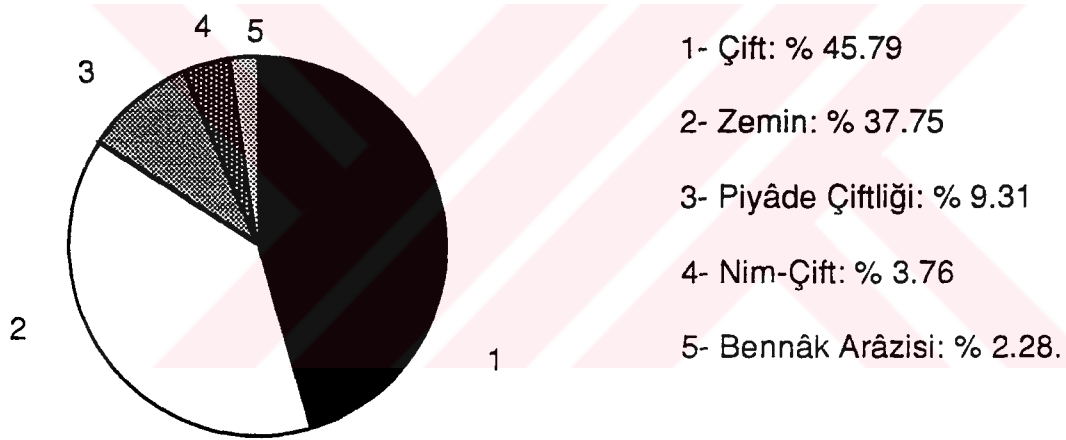
21. BOA. MAD. 530

22. BOA. TD. 129

23. BOA. TD. 166, s. 365

de Nim-çiftler gelmektedir. Yine kanunnâmedeki, bennâklara dair²⁴ "..ekseriyâ bennâk kayd olunan kimesnelerin tasarrufunda beşer onar dönüm yer bulunur..." ifadesinden hareketle bennâkların tasarruf ettiği arâzi, ortalama 7,5 dönüm olarak kabul edilmiş ve bu çarpan ile hesaplamıştır. Ziraate kabil bu toplam arâzi, tasarruf şekline göre şöyle sıralanabilir.

Tasarruf şekli	Dönüm	%
Çift	44.720	45.79
Nim-çift	3.680	3.76
Bennâk arâzisi	2.182,5	2.28
Zeminler	36.081	37.75
Piyâde çiftliği	8.900	9.31
Toplam	95.563,5	100

Kazânın ziraate elverişli arâzileri hususunda müracaat edebileceğimiz ikinci mufassal defter 1512 tarihli²⁵. Bu defterle beraber de yine 1524-25 senesi piyâde defterini²⁶ kullanacağız.

24. BOA. TD. 166, s. 365.

25. BOA. TD. 87.

26. BOA. TD. 129.

TABLO: XXXV 1512 SENESİNDE AYASULUĞ KAZÂSINDAKİ ZİRAATE ELVERİŞLİ ARAZİ MİKTARI.

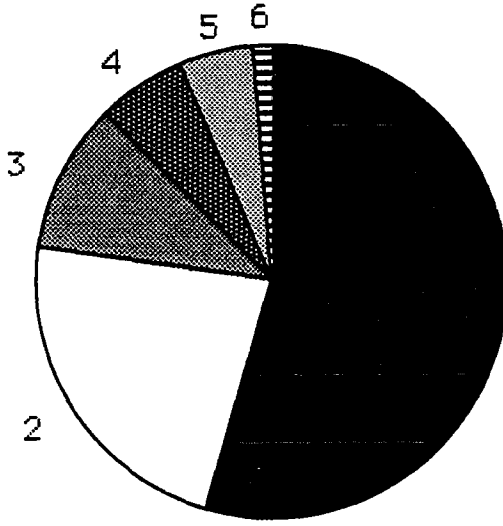
Çiftlik tasarruf edenlerin Sayısı	Tahminî çift miktarı (Dönüm)	Nim Çift tasarruf edenlerin Sayısı	Tahminî nim-çift miktarı (Dönüm)	Toplam bennâk sayısı	bennâkların tahminî arâzisi (Dönüm)	Zeminlerin tahminî miktarı (Dönüm)	Piyâde çiftliği (Dönüm)	Husûsî Çiftlik (Hassa) Sayısı	Husûsî Çiftliklerin Tahminî Arâzisi	Toplam
219	17.520	996	39.840	1.400	10.500	95.664	8.900	18	1.980*	174.404

* Kazada mevcut toplam 18 hassa çiftlikten, ki bu defterdeki kayıtlara düşülen serhlerle çiftliklerin **hassalıkları** ref'olunmuştur, iki tanesi dönüm olarak da verilmiş olup, toplam 700 dönümdürler geri kalan 16 çiftlik ortalama 80 ile çarpılmış ve ortaya çıkan bu tahminî değer ile 700 dönümlük gerçek miktar toplanmıştır.

Görüldüğü üzere ziraate elverişli arâzi miktarında, XVI. yüzyılın başları ile beraber 78.841 dönüm kadar bir artış dikkati çekmektedir. Toplam arâzi içerisindeki paylarına baktığımızda zaman:

Tasarruf şekli	Dönüm	%
Çift	17.520	10.04
Nim-Çift	39.840	22.84
bennâk arâzisi	10.500	6.02
Zeminler	95.664	54.85
Piyâde Çiftliği	8.900	5.10
Husûsî Çiftlik	1.980	1.13
Toplam	174.404	100

Tasarruf şekline göre toplam arâzi miktarında bir önceki tahrîr ile bu tahrîr arasında büyük bir değişiklik dikkati çekmektedir. Önceki tahrîrde toplam arâzinin yaklaşık %45'i çift olarak tasarruf edilmekte iken, bu oran %10'a düşmüş, Nim-çiftlerin tasarruf ettiği arâzi ise %3 lerden %22.84'e çıkmıştır. Bennâkların tasarruf ettiği arâzi azalırken, zeminler, %38'den, yaklaşık %55'e çıkmıştır.

- 1- Zemin % 54.85
 2- Nim-Çift % 22.84
 3- Çift % 10.04
 4- bennâk % 6.02
 5- Piyade Çiftliği % 5.10
 6- Hususi Çiftlik % 1.13

Kullanabileceğimiz üçüncü mufassal defter 1529 tarihli mufassal ile²⁷ bu defterin icmalı²⁸ ve piyâdeler için ise 1545 tarihli piyâde defteri²⁹ olup, bu sefer ayrıca vakıf arâzileri de hesaba dahil edeceğiz. Önceki hesaplamalarda, yakın tarihlere ait vakıf defterleri bulunmadığı için, bu arâzileri tesbit edememiş idik. 1530 tarihli icmâl defterde vakıf reayası miktarı kaydedilmiş olup, yalnız bunlar sadece *hâne* olarak verilmişlerdir. Ancak Kanûnî devri Aydın Sancağı Vakıf mufassalı ile³⁰ icmâl defterdeki vakıf arâzi miktarı diğer arâzilere ilave edilecektir.

TabloXXXVI- 1529 SENESİNDE AYASULUĞ KAZÂSİ'NDAKİ ZİRAATE ELVERİŞLİ ARAZİ MİKTARI.

Çiftlik tasarruf edenlerin Sayısı	Tahminî çift miktarı (Dönüm)	Nim Çift tasarruf edenlerin Sayısı	Tahminî nim-çift miktarı (Dönüm)	Toplam bennâk sayısı	bennâkların tahminî arâzisi (Dönüm)	Zeminlerin tahminî miktarı (Dönüm)	Piyâde çiftliği (Dönüm)	Husûsî Çiftlik (Hassa) Sayısı	Husûsî Çiftliklerin Tahminî Arâzisi (Dönüm)	Toplam (Dönüm)
138 22* 160	12.800	842+ 65* 907	36.280	1677+ 252* 1.929	14.467,5	84.402+ 14.589* 98.991	9.765	10+ 2* 12	960	173.263,5

* İşareti olan vakıf arâzilerdir.

27. BOA. TD. 148.

28. BOA. TD. 166.

29. BOA. TD. 238.

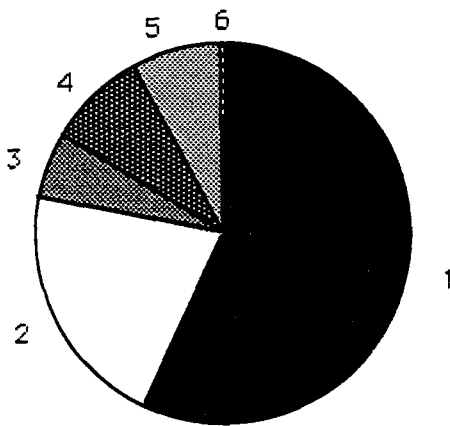
30. TKGM. KK. TD. 571.

Bir önceki rakamlar ile mukayese olunduğunda ziraate kabil arâzi miktarı 1.140,5 dönüm, (%0.65) oranında azalmıştır. Tasarruf şekline göre arâziyi sınıflandırırsak:

Tasarruf şekli	Dönüm	%
Çift	12.800	7.38
Nim-Çift	36.280	20.93
Bennâk arâzisi	14.467,5	8.34
Zeminler	98.991	57.13
Piyâde çiftlik	9.765	5.63
Husûsi Çiftlik	960	0.55
Toplam	173.263,5	100

Yüzde hesabı olarak baktığımızda, bir önceki rakamlar ile pek büyük bir farklılık arzetmemekte olan, tasarruf şekli itibâriyle toprak dağılımında, yine zeminler, %57.13'lük yüzde ile ilk sırada yer alırken, Nim-çiftler, %20.93'lük bir yüzde bir yüzde ile ziraat arâzisine tasarruf eden ikinci gruptur. Bunu takiben bennâk arâzileri ve çifte tasarruf edenler gelmekte olup, yine piyâde çiftlikleri, ziraat arâzisi kullanımı noktasında son sırada yer almaktadırlar. Çifte tasarruf eden, toplam 160 kişi ve 12.800 dönüm arâziden, 22 kişi ve 1.760 dönüm, Nim-çift tasarruf eden 907 kişi ve 36.280 dönüm arâziden 65 kişi ve 2.600 dönüm arâzi ile 1.929 bennâğın 252'si ve bennâkların tasarrufunda bulunan tahminen 14.467.5 dönüm arâzinin 1.890 dönümlük kısmı vakfa aittir.

Ayrıca 98.991 dönüm miktarı zeminin 14.598 dönüm miktarı da vakıf arâzi meyânında zikredilebilir. Bu tahrîrde husûsi çiftliklerin sayısı ise 2'si vakıf olmak üzere 12 tanedir.

- 1- % 57.13 Zemin
- 2- % 20.93 Nim-Çift
- 3- % 5.63 Piyâde Çiftliği
- 4- % 8.34 Bennâk
- 5- %7.38 Çift
- 6- % 0.55 Husûsi Çiftlikler

Son olarak 1575 senesi için, mufasal tahrîr defteri³¹, Piyâde teşkilâtı hemen bu senelerde nesh olduğu için teşkilâtın mensuh defterleri ki bunlar 1039/1629–30 senelerine aittir³² ve ayrıca da bu tarihlere ait vakıf defteri olmadığı için yine Kanûnî devri vakıf mufassalındaki³³ değerleri esas alınarak bakıldığına kazâdaki ziraate elverişli arâzi miktârı şu şekildedir:

TABLO: XXXVII- 1575 SENESİNDE AYASULUĞ KAZÂSİ'NDAKİ ZİRAATE ELVERİŞLİ ARAZİ MİKTARI.

Çiftlik tasarruf edenlerin Sayısı	Tahmini çift miktarı (Dönüm)	Nim Çift tasarruf edenlerin Sayısı	Tahmini nim-çift miktarı (Dönüm)	Toplam Bennâk sayısı	Bennâk-ların tah-minî arâzisi (Dönüm)	Zemin-lerin tah-minî miktarı (Dönüm)	Piyâde çiftliği (Dönüm)	Husûsî Çiftlik (Hassa) Sayısı	Husûsî Çiftlik-lerin Tahmini Arâzisi (Dönüm)	Toplam (Dönüm)
191+ 22** 213	17.040	842+ 65 ** 907	36.280	1255+ 252** 1.507	11.302,5	114.048* 14.589** 128.907	10.269			203.798,5

* Bu toplam 42.969 akça miktara tekâbül eden zeminlerin 10.680 akçalık kısmı, yeni düzenleme mevcut olduğu için Akçaşehir kazâsı dâhilindedir. Yine mezkûr mufassal defterde Akçaşehir'e tâbi Kızılkilise dâhilinde Hacı Mehmed'in tasarrufunda bulunan ve değerlerinde olmadığı halde "dönüm" olarak kaydedilen 100 dönüm zeminde bu tahminî yaklaşımın içerisinde mevcut değildir. Tahmini bir değer içerisinde, mutlak bir değeri karıştırmamak için bunu toplama dâhil etmedik.

** İşaretli olanlar Vakıf Arâzileridir.

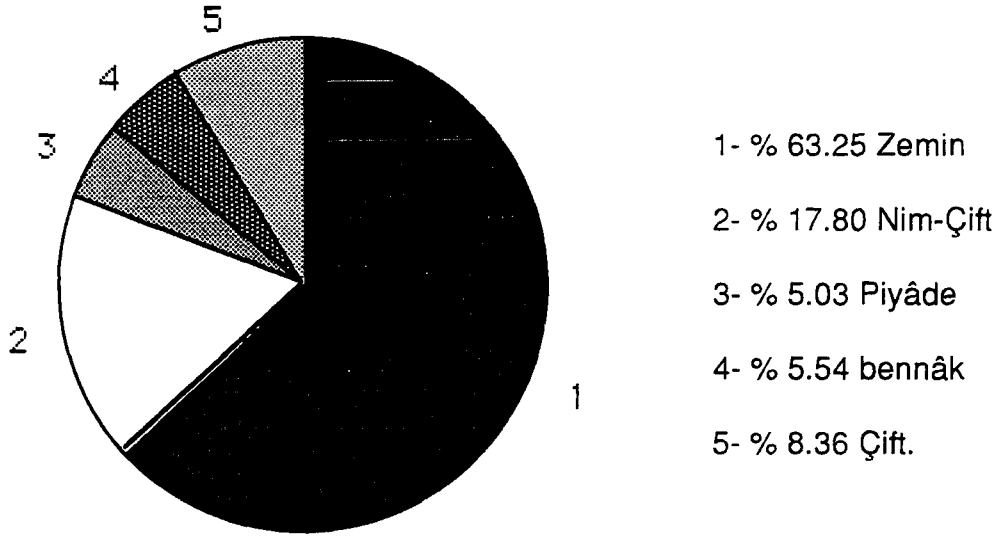
Bir önceki tahrîr ile mukayese olduğunda toplam ziraat arâzisi miktârında 30.535 dönüm (%17.62) miktarı bir artış dikkati çekmektedir. Bu arâziyi tasarruf edilmiş şekline göre oranladığımızda

Tasarruf şekli	Dönüm	%
Çift	17.040	8.36
Nim çift	36.280	17.80
bennâk arâzisi	11.302.5	5.54
Zeminler	128.907	63.25
Piyâde çiftliği	10.269	5.03
Toplam	203.798.5	100

31. BOA. TD. 537; TKGM. KK. TD. 167.

32. TKGM. KK. TD. 73; TKGM. KK. TD. 78.

33. TKGM. KK. TD. 571.

Tablo ve grafiğin de gösterdiği üzere, *zemin* miktarında önemli bir artış meydana gelerek yine ilk sırada (%63.25) yer alırken, *nim-çiftler* bunu %17.80'lik bir yüzde ile takip etmektedir. Çift arâzilerin miktarı, %8.36 olup, *Bennâk* ve *piyâde* arâzileri ise yaklaşık %5'erlik bir yüzde ile eşit gibidir.

XV. yüzyıl sonlarından, XVI yüzyıl sonlarına kadar muhtelif seneler itibâriyle kazâda ziraate elverişli topraklar ile bunların tasarruf şekillerine dair verdiğimiz bu bilgilerden hareketle *timar* sisteminin kademeli bir şekilde bozulma işaretleri verdiğini anlamak da mümkündür. Toprağı çift, *nim-çift* gibi ya da çok az miktardaki *bennâk* arâzisi gibi kısımlara ayırarak büyük miktarda topraklara tasarruf eden kişiler meydana getirmek istemeyen merkezi anlayış³⁴, belki de sistemin bir tolerans payı olan, *zemin* kavramından hareketle, bozulmaya başlamış ve bir çiftlik 100–150 dönüm yer iken zaman zaman *resm-i zemin* olarak 2.500 akça ve buna yakın değerler³⁵, ki bunları evsat arâzi değerinden tahmini değer olarak 7.500 dönüm olarak hesaplamak mümkündür, ödenen arâziler ortaya çıkmıştır. Ancak köylerin hâsıl kısmında topluca nakledilen *resm-i zeminin*, kaç kişinin tasarruf ettiği arâzinin karşılığı olduğunun, belirgin olmadığını da ifade etmek gerekir.

34. Halil İnalıcık "Köy, Köylü", s.3.

35. BOA. TD. 537, s. 234, 243.

TABLO: XXXVIII- RESM-İ ZEMİN MİKTARINA GÖRE KAZÂDAKİ BÜYÜK ZEMİNLERİN GELİŞMESİ

Sene	500-1.000 akça arasındaki zeminler	1.000 - 1500 akça arasındaki zeminler	1.500 - 2000 akça arasındaki zeminler	2000 akçadan fazla zeminler
1473-77	7	-	-	-
1512	19	3	3	-
1529	16	3	2	-
1575	16	6	1	3

Yukarıdan beri işâret olunduğu gibi tekrar vurgulamak gerekir ki, burada tesbit edilen ziraat arâzisi miktarı, elbette sâdece bunlardan ibâret değildir. Özellikle bazı mezra'alardaki resm-î zemin'in diğer vergi kalemleri ile berâber tahrîr edilmiş olması dolayısıyla ziraate elverişli arâzi bizim tesbit ettiğimiz rakamdan daha fazla olmalıdır. Meselâ 1575 senesine ait mufassalda Kadıkaynağı, Yalkıdere ve Kızılca Osman mezra'aları⁽³⁵⁾ ile, Ayasuluğ civarında, olarak işâret edilen bir kısım arâzilerin zemin resmi diğer resimlerle beraber kaydedilmişlerdir. Yine Turnacı köyünde ve Küçük Doñuzbergosu ile Göle çiftliklerinde durum aynıdır³⁷. Ayrıca vergi kalemleri arasında ifâde edilen *bağ*, *bağçe* ve *çayır*ların miktarı hususunda bir bilgi mevcut değildir.

TABLO: XXXIX- AYASULUĞ KAZÂS'I'NDA ZİRAATE ELVERİŞLİ ARAZİ

Sene	Çift (Dönüm)	Nim-Çift (Dönüm)	bennâk (Dönüm)	Zemin (Dönüm)	Piyâde Çiftliği	Husûsi Çiftlik	Toplam
1473-77	45.720	3.680	2.182,5	36.081	8.900	-	95.563
1512	17.520	39.840	10.500	94.614	8.900	18	174.404
1529	12.800	36.280	14.467,5	98.991	9.765	960	173.263,5
1575	17.040	36.280	11.302,5	128.907	10.269	-	203.798,5

36. BOA. TD. 537, s. 217 - 219.

37. BOA. TD. 537, s. 244.

görülebileceği üzere XVI. yüzyılın başı itibariyle çift olarak tasarruf edilen arâziler büyük oranda azalmış buna mukabil nim–çiftler, bennâkların tasarruf ettiği arâziler ve zeminler büyük oranda artmıştır. Bu tarihten sonraki devirlerde de değişimler olmakla beraber 1512 tarihindeki oranda bir farklılaşma, sonraki dönemlerde görülmeyecektir.

2. Çiftçi Zümrelerin Hukûkî Statüsü

Osmanlı toplum düzeni, Barkan'ın da işaret ettiği gibi "*Harp, emir ve idâre eden askeri sınıf ile askerîden gayri reâyâ*"dan müteşekkil olup, ikinci kısma dâhil bulunan *şehirliler* çıkacak olursa geride efendilerinin idare ettiği çiftçi sınıflar kalmaktadır³⁸. Osmanlı toprağının umumiyetle Has, Zeâmet, timar ve vakıf olarak tasarruf ediliyor olmasından dolayı, bu arâzi üzerinde bulunan çiftçi reaya da, bulunduğu toprağın tasarruf şekline göre has raiyyeti, timar raiyyeti, vakıf raiyyeti gibi isimlerle anılabilmekle birlikte bu durum, onların reâyâ statülerinde her hangi bir farklılığı beraberinde getirmiyor, onlar yine hukûki durumları icabı bütün vergilerini ödemekte olup, toprağa sıkı sıkıya bağlı olan bu vaziyetleri babadan oğula intikal eden bir keyfiyet "*raiyyet oğlu raiyyet*" olarak kanunnâmelerde de tanımlanmış idiler³⁹. Ancak bir kısım reâyânın yerine getirdikleri bazı vazifeler icabı devlet tarafından bir kısım vergileri (avârız ve tekâlif) afvedilmiş idi.

Reâyâ, böylesine sâbit bir hukûki vaziyeti hâiz olarak tahrîr defterlerinde tasarruf edegeldikleri topraklarına ve de evli ya da bekâr bulunmuş olmalarına göre farklı kategorilerde tanımlanmıştır. Kabaca hâne ve mücerred olarak iki gruba ayrılan reâyânın, hâne kapsamında mütâlâa edilenler *çift* ya da *Nim–çift*, evli olduğu halde elinde *nim–çiftten* daha az toprak bulunanları ise *bennâk* olarak kaydedilmiştir.

Bütün bu, çiftçi sisteminin karşılığı olan vergi ise *resm–i çift* idi⁴⁰. Yu-

38. Ömer Lütfi Barkan "Osmanlı İmparatorluğu'nda Çiftçi sınıfların Hukûki statüsü" *Türkiye'de Toprak Meselesi Toplu Eserler I*, İstanbul 1980, s. 726-727; Aynı şekilde İnalçık da köylü ailesini geleneksel tarımın temeli olarak ifade eder 619. "Köy, Köylü....", s. 1

39. Feridun Emecen, *Manisa*, s. 28; Barkan, *a.g.m.*, s. 739; Barkan bu makalesinde Osmanlı köylüsünün toprağa bu hâliyle, batıdaki serf'in konumunu da mukâyese ederek Serf'in tâbi tutulduğu mükellefiyetler ile "daima hürriyetine sahip olmuş bulunan raiyyetin tâbi tutulduğu mükellefiyetlerin cins ve mahiyet itibâriyle aynı olamayacağı" hükmünü vermektedir. bkz. *a.g.m.*, s. 759.

40. Bu vergi hakkında bkz. Halil İnalçık, "Raiyyet rûsumu"; "Çiftçi Resmî" *EP*, II. 32-33; Neşet Çağatay "Osmanlı İmparatorluğunda Reâyâdan alınan Vergi ve Resimler" *DTCFD. V/5*, Ankara 1947, ss. 428-433; Zeki Arıkan "Hamid Sancağı'nda Çift Resmî" *Tarih İncelemeleri Dergisi (=TİD)*, I İzmir 1983, s. 36-38

karıda da ifâde edildiği üzere bu vergi tasarruf edilen çift ya da onun yarısı miktarı ifade eden nim-çift miktarı arâzi karşılığı yılda bir defa olmak üzere tahsil edilmekte olup, buradaki *çift*, sancakdan sancağa göre muayyen ölçülerde değişiklik arz ediyor olmakla beraber, 60 ile 150 dönüm arasında değişmektedir⁴¹. Aydın Sancağı'nda ise has yerde 60 dönüm, "*mütevassıtü'l-hâl*" olan yerlerde 80 dönüm ve ednâ yerlerde ise 130-150 dönümdür⁴². İnalıcık'ın da ifade ettiği gibi ve Aydın kanunnâmesinde de tasrih edilmiş olduğu üzere *resm-i çift* arza tâbidir⁴³. Kanunnâme bu hususu şöylece ifade etmiştir.

"...Çift kaydolunmayanlar çifte ve çiftliğe sonradan mâlik olsalar resm-i çift alınur zira itibâr arzıdır"

Ancak buradaki ifadeden verginin sadece bir toprak vergisi olduğu ya da şahsî bir vergi olduğu anlaşılmalıdır. Bu vergi, İnalıcık'ın son yıllarda yayınlanmış konuya dâir başka bir makalesinde: "Çift-hâne sisteminde belirtilmesi gereken esas nokta şudur: Aile emeği bir çift öküz ve ikisinin birlikte işlediği arâzi, hepsi, tümü, bir üretim ünitesi ve dolayısıyla bir mâli ünite sayılır. Alınan çift resmi, bazılarının yorumladığı gibi sadece şahsî (personel) vergi değildir. Daha çok bu ünitenin vergilendirilmesidir. Başka deyimle kombine bir vergidir" şeklinde tanımlanmıştır⁴⁴.

Çift resmi, Aydın Sancağı'nda Mart ayında alınmakta idi⁴⁵. Öyle anlaşılıyor ki, daha önceki zamanlarda, harmandan sonra tahsil edilen bu vergi, XV. yüzyılın son çeyreğinde, Mart ayı başında tahsil edilmeye başlanmış idi⁴⁶.

XVI. asırda umumiyetle 33 akça diye bilinen *resm-i çift*, İnalıcık'ın tesbitlerine göre, imparatorluğun tesisinden, Fatih dönemine gelinceye kadar daima 22 akça olarak kalmış, 1458 senesinde Rumeli'de Macar ordusu karşısında, sipâhileri kışın da seferde tutmak için yüzde elli nisbetinde artırmıştır⁴⁷.

41. B. Lütfi Barkan, *Kanunlar*, s. 47; İnalıcık "Raiyet Rûsumu" s. 582;

42. BOA. TD. 166, s. 365.

43. BOA. TD. 166, s. 365; Halil İnalıcık "Raiyet Rûsûmu" s. 583.

44. Halil İnalıcık, "Köy, Köylü", s. 5.

45. BOA. TD. 166, s. 365.

46. 1479 tarihli Hüdavendigâr kanunnâmesinde bu tarihten sonra, verginin tahsil zamanının mart ayı olarak tesbit edildiği ifade edilmektedir. Bir timarda, tevcih tarihi 1 mart'tan önce olan sipahi, o senenin çift resmini almakta idi. bkz. Halil İnalıcık "Raiyyet Rusûmu" s. 586.

47. Halil İnalıcık "Raiyyet Rûsûmu" s. 585.

Aşıkpaşazâde bu hâdiseyi şöyle nakleder⁴⁸.

"... leşker-i islâma dahi destûr verilir, ve hem ol zamanda kim reâyâdan çift akçası yirmi iki alınırdı. Ol zamanda sipâhinin seferi uzak olmağın pâdişah otuz eyledi, ol zamandan beri otuzdur."

Aydın Sancağı'na ait ilk Musfassal defterlerde bu değişikliği, yâni 22 akça iken artırılmasını takib edebilmek mümkün değildir. Ancak, elimizde mevcut ilk iki defterde⁴⁹ çift resminin 30 akça olarak tahsil edildiğini görmekteyiz. Bu durum yine Fatih devrine ait 1473–77 tarihli defterden itibâren ise 33 akça olarak tahsil edilmeye başlanmıştır⁵⁰.

XVI. yüzyılda ise vergi, umumiyetle 33 akça olarak câri olup, Osmanlı ülkesinin bazı yerlerinde 33 akçadan fazla olup, Sancakbeği ve Subaşı hissesi olarak bu resm ile berâber bir miktar daha para tahsil edildiğini, İnalçık, kanunnâmelerden istihrâcen söylemektedir⁵¹.

Aynı şekilde Çift akçesi 30 akçe iken, Nim–Çift 15 akça olarak tesbit edilmiş idi. XVI yüzyılda ise 16.5 akça hâline gelecektir.

Çift ve onun yarısı miktar olan nim–çift den daha az toprağı olanlar yada hiç toprağı bulunmayan bekârlar da ayrı vergilere tâbi idiler.

48. *Tevârih-i Âli-i Osman* (Âli Beğ nşr.) İstanbul 1332 s. 151; Neşrî, ise bu hâdiseyi "... ol zamana değın reayadan çift yirmiiki alınırdı, on sefer uzağ olmağın pâdişah sipâhisine emredip "otuz ikişer" alın dedi. Şimdi otuz ki alındığı andan beri olmuştur" *Kitâb-ı Cihan-Nümâ* yay. Faik Reşit Unat – Mehmed A. Köymen. Ankara 1987 C. II, s. 733; İbn Kemâl ise "ey-yâm-ı sefer ve hengâm-ı hatar imtidâd ve iştidâd buldı, Anadolu çerisine zahmêt âdetten ziyâde oldu deyu çift akçesi yirmi ikiden otuzüç buyruldu" şeklinde izah eder. *Tevârih-i Âli-i Osman* VII. Defter Haz. Şerafettin Turan, Ankara 1991, s. 159.

49. BOA. MAD. 232, meselâ, Örtülüce karyesindeki 8 çift için kaydedilen resm 240, (s. 16) Mihaliç karyesindeki 4 çift için 120 (s. 21), Kurucakoz karyesinde 5 çift için 150 akça olarak (s. 30) kaydedilmiştir.

50. BOA. TD. 8; M.C. O. 116 / 6 Muhtelif yerler.

51. İnalçık, Hamid-ili, Ankara, Bolu Viranşehir gibi bazı yerlerde bu gibi örnekleri tesbit etmiştir. "Raiyyet Rûsum", s. 585. Sultan I. Selim Kânunnâmesinde Hamid Livâsı'nda resm-i Çift 42 akça serbest olmayan sipahi timarında sipahi 27 akça sancak beği'de 6 akça toplam 33 akça alınmakta idi. Yine mezkûr kanunnâmede bazı nevâhide sipahinin, 27 akça sancak beğ'i'nde 3 akça almakta olduğu, Antalya ve Karahisar'da 30 akça alındıktan sonra ayrıca öşürleri hisara götürmek için çift'den 6, nim–çift'den 3 akça da ayrıca tahsil edilmekte idi. Menteşe Sancağı'nda çift resmi 30, Hüdavâdigâr da ise 32 akça olarak tahsil edilmekte idi. Yaşar Yücel– Selâmi Pulaha, I. *Selim Kanunnâmesi (Tirana ve Leningrad nüshaları 1512–1520)*, Ankara 1995 s. 37.

XVI. yüzyılda daha ziyâde *bennâk* olarak tanımlanan kişiler esâsen, mücerredin evlenmiş olduktan sonra tâbi olduğu, yeni vergi statüsünü ifâde etmekte olup, Aydın Sancağı'nın XV. yüzyıl ortalarına ait iki tahrîr defterinde⁵² *Bennâk* tabiri kullanılmamış, *nim-çift* statüsünün hemen ardından *çiftlü-kara* ve *caba kara* (kara) olarak kaydedilmişlerdir. *Caba-kara* 5 akça⁵³ *çiftlü kara* ise 12 akça⁵⁴ ile yükümlü olup, buradaki *Caba kara, kisbe kadir* mücerredir. *Bennâk* statüsünü asıl ifade eden kavram ise *çiftlü-kara*'dır. *Caba-kara* ise, XV. yüzyılın son çeyreğinden itibaren 6 akça *resm-i kara* ödemekte idiler.

Aydın Sancağı kanunnâmesi, *evvel zamana* atıf yaparak *resm-i kara*'yı "ve lâkin *evvel zamanda atası yanında olub kisbe kadir olan mücerred oğlanlar resm-i kara vire deyû defterde kara kayd olunub...*" şeklinde tanımlamakta ve böylece henüz müstakil hâne sahibi bulunmayıp babasının yanında bulunan ve daha ziyâde mücerred olarak bilinen statüyü ifâde etmektedir⁵⁵. XV. yüzyılın ilk defterlerinde, *çiftlü-kara*, daha sonra ise *bennâk* kaydolunan bu kişiler, çifte kadir olup, başka bir raiyyetin çiftliğini işleme hakkına sahip buldukları gibi, bu halde, hem işlediği yerin resmini, hem de *bennâk* resmini ödemekte idiler. Ancak vilâyetin yeniden tahrîr olunacağı zaman, kendisinin *bennâk*lık statüsü kaldırılarak, çifte yazılabilir ve böylece iki resm birden ödemek mükellefiyetinden kurtularak, sadece *resm-i çift* öder, *bennâk* resmini ise ödemezdi⁵⁶. *Bennâk* statüsünün yaş ile herhangi bir irtibatı olmadığıda kanunnâmedeki, *bennâkin öldüğünde geride kisbe kadir oğlanlarının kalabileceği ve bunların evleninceye kadar resm-i kara* olarak 6 akça ödeyeceklerini ve ancak evlenince yine babaları gibi *bennâk* olabileceklerini âmir hükümden anlaşılmaktadır⁵⁷.

Sistemin önemli halkalarından birisini de *mücerredler* teşkil etmekte idi. Yine Aydın Sancağı'nın elimizde mevcut ilk defterlerinden hareketle söylemek mümkündür ki, mücerred sıfatıyla defterde mukayyet bulunanlar *kisb ü kâ-*

52. BOA. TD. 1/1 M; BOA. MAD. 232.

53. Bu resm defterde, bazen 5 akçanın biraz üzerinde de olabilmekte mesela Karye-i Bersiye'de 53 *caba-kara*'nın toplam resmi 280 akça olarak tahsil edilmiştir (beheri 5,28), BOA. MAD. 232, s.3; yine aynı durum Gökçeburun karyesinde de aynıdır. Burada da 18 *caba-kara* için 95 akça (beheri; 5,27) tahsil edilmiştir. BOA. MAD. 232, s. 22.

54. BOA. MAD. 232, s. 3, 28, 29... .

55. Halil İnalçık, "Raiyyet Rûsûmu", s. 587, BOA. TD. 166, s. 365.

56. BOA. TD. 166, s. 365.

57. BOA. TD. 166, s. 365.

re kadir olmayanları tanımlamaktadır. Bunlar *mücerred* diye kaydedilirken *kisbe kadir* olanlar ise *kara* olarak kaydedilerek ilk devirlerde 5 akça ödemekte idiler (57). Meselâ Balçıkhisarı Köyü'nde 1467 senesinde toplam 12 isim kaydedilmiş, resimler kısmında bunlardan 5 tanesi *hâne-i çift* 1 tanesi *Hâne-i çiftlü Kara* ve 4 tanesi de *Caba-Kara* olarak ifâde edilmiş metinde ismi gecen ve *mücerred* şeklinde tavsif edilen Musa birâder-i İsmail'e ait herhangi bir resm kaydedilmemiştir⁵⁹. 1476-77 senelerine ait mufassal deftere baktığımızda ise, *resm-i kara* 6 akça hâline gelmiştir⁶⁰. Bu değişiklik muhtemelen *resm-i çift*'in 30 akçadan 33 akçaya çıkartılması esnasında uygulamaya konulmuş olmalıdır. Kanunnâme, *mücerredlik*, yâni vergiden muaf bulunma hadisesini, yaş ile sınırlamış bulunup, yirmi yaşına gelmiş olan *mücerred*, halâ babasının yanında bulursa bile *kisbe kadir* olarak kabul edilerek 6 akçalık *resm-i kara*'yı ödemekle mükellef tutulmaktadır. Bu durum, Aydın Kanunnâmesi⁶¹. Şöylece ifade etmektedir.

" *Kisbe kadir oğlan yirmi yaş oğlandır ve dahi ziyade bu vech emr olundu ki yirmi yaşında ve dahi ziyâde olan mücerred resm-i kara vire nizâ' eylemeye mücerredim defterde bi resm kayd olundum demeye*"

Hemen aynı tarihli Karaman kanunnâmesi de *resm-i kara* ödeyen ile ödemeyen *mücerredi* şöylece tefrik etmektedir⁶².

"*Caba mücerred (evlenmemiş bekâr) olan fukara-i reâyâ ve babasıyla olub müstakil kisb eden mücerrede derler, müstakil kisbi olmayana mücerred derler, kat'â resm alınmaz*"

Bu statülerin yanında, ayrıca yukarıda Ayasuluğ Kazâsı'nda ziraate elverişli arâzi hususundan bahsederken de üzerinde durduğumuz ve özellikle XVI. yüzyılda kazâdaki toprakların en büyük kesiminin tasarruf şekli olan *zeminner* ve *zemin* tasarruf edenlerin hukukî vaziyetlerinden de bahsetmek yerinde olacaktır. Bu arâziler, umumiyetle sipahi tarafından, diğerleri gibi tapuya veril-

58. BOA. MAD. 232. muhtelif yerler.

59. BOA. MAD. 232, s. 11.

60. BOA. TD. 8; MC. 0. 1/6/6.

61. BOA. TD. 166, s. 366.

62. Ö. Lütfi Barkan *Kanunlar*, s. 47'dan naklen Halil Inalcık, "Raiyyet Rûsumu", s.586.

meksizin *dönüm resmi* mukabili hâriçten kişilere, işlemek üzere tahsis edilen mezra'a ve çiftlik türü arâzilerdir⁶³. Hâriç raiyyet olarak⁶⁴ tanımlanan bu kişilerin hukukî durumları da kanunnâmelerde tasrih olunmuştur.

Bunlar, bennâk, kara, mücerred gibi hukukî vaziyetleri hâiz bulunan, topraksız kişiler olabilecekleri gibi hâlen çift ya da nim–çift tasarruf eden kişilerde olabilmekte idiler. Kütahya kânunnâmesinde iki dönüme bir akça olarak tayin edilmiş olan⁶⁵ *resm-i zemin "elinde çiftliğinden ziyâde yer olan kimesne ziyâdeye nisbet hâriç–raiyyet gibidir"* şeklinde de tanımlanmaktadır⁶⁶. Aydın Sancağı'nda hâriç raiyyet ve ödediği dönüm resmi

" ve bir sipahinin timarında her sipâhinin raiyyeti veyahud bir gayrı kimesne yer ziraat etse hâriç raiyyet kısmındadır. Âla yerden iki dönüme bir akça ve evsat yerden üç dönüme bir akça ve ednâ yerden dört dönümde bir akça ziyâde ve nâkıs vermeye."

şeklinde ifâdesini bulmuştur⁶⁷.

Aydın Sancağı'nda XVI. asırda çift resminin 33 akça olduğunu düşünürsek ve has toprak olarak tasrif edilen bir çiftliğinde 60 dönüm olduğunu varsayarsak, çift tasarruf eden birisi, 33 akça öderken, aynı tür arâzide dönüm akçası ile zemin tasarruf eden bir kişi, 30 akça ödemek durumunda olacak ki, has yer için zemin tasarrufu, çift tasarrufundan daha kazançlı görülmektedir.

Bu tür arâziyi tasarruf eden *hâriç reaya*, çiftliği az olan, sipahi timarında kayıtlı reâyânın dışında, umumiyetle yörük topluluklarıdır⁶⁸.

Yukarıdan beri izâha çalıştığımız *resm-i çift* ve levâhıkı olarak kabul

63. Halil İnalçık "Raiyyet Rûsumu" s. 592.

64. Hâriç Raiyyet hususunda bkz. Oktay Özel "XV ve XVII. yüzyıllarda Osmanlı Toplumunda Hâriç Raiyyet" *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 43 (Ağustos 1986) s. 159-165.

65. BOA. TD. 438, s. 11; Turan Gökçe, *XVI ve XVII. Yüzyıllarda Lazıkıyye (Denizli) Kazası*, İzmir 1994 (E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Doktora Tezi) s. 391.

66. Halil İnalçık "Raiyyet Rûsumu" s. 592.

67. BOA. TD. 166, s. 365; dönüm akçası I. Selim kanunnamesinde de aynı şekilde tarif edilmektedir. bkz. Yaşar Yücel, Selâmi Pulaha, *a.g.e.*, s. 43; Hüseyin Özdeğer'in neşrettiği kanunnâmede ise sadece "iki dönüme bir akçe vire" ifâdesi yer almaktadır. "I. Sultan Selim Kânunnâmesi ve Tahlili" *Türk İktisat Tarihi Yıllığı*, Yıl 1987, sayı 1, s. 149.

68. Halil İnalçık "Raiyyet Rûsumu", s. 593.

edilen vergilerin dışında da, bir kısım reâyânın ödemek durumunda olduğu sâir vergiler de mevcut idi. Esâsen sancak kanunnâmeleri incelendiğinde reâyânın tâbi bulunduğu vergi kalemleri, ana hatlarıyla üç başlık altında toplanabilir. Bunlardan birincisi *resm-i çift* ve buna bağlı vergiler ikincisi *A'şar* ve üçüncüsü de *bâd-ı hevâ*'dir⁶⁹.

Burada üzerinde durulması gereken bir vergi de İncalcık'ın da işâret ettiği üzere zuhurâta bağlı bulunması dolayısıyla, *bâd-ı heva* kapsamında da değerlendirilen⁷⁰ *resm-i dühan*, *tütün resmi*, *resm-i kışlak-ı yörükân-ı kışlakçı-yân*, *dühâniye* olarak da adlandırılan Dühan resmidir. Bu vergi daha ziyâde bir sipahinin arâzisinde kışlamak üzere gelen, fakat zirâî bir faaliyetle uğraşmayan hâriç raiyyetin ödemekle yükümlü olduğu bir vergidir.

Aydın Sancağı kânunnâmesinde bu vergi şöyle ifâde edilmiştir⁷¹:

"... ve yörükân kışlası bâbında şol alınur kışlağa gele, kangı timarda kışlarsa *resm-i kışla* üçer akça alınur ve otlak resmi kangı timar sınırunda otlarsa sâhib-i timar *resm-i otlak onyedışer akça ala kânun-ı kadimdir amma subaşılardan ve serbest olan timarların reâyâsından gerü kendüler timarlarında kışlayan ve otlayan koyundan *resm-i kışlak* ve *resm-i otlak* alınmaz. Ahar Sancaktan gelüp bir timara yurd edinüp kışlar olsa *resm-i dühân* üç akça alınur ve kışladığı timarda bağdan ve bağçeden ve yahud bir miktar yer ziraat edüb toprak sipâhisine öşür ve *resm-i zemin* verür olsa anların gibiden *resm-i dühân* alınmaz ve hemcinân yörük dahi bu kısımdandır."*

Kanunnâmeden de anlaşılacağı üzere bu verginin belirleyici unsuru ziraatle uğraşmıyor olmaktır. Vergi, Aydın Sancağı için üçer akçadır⁷². I. Selim Kanunnâmesi *resm-i dühânı* aynı şekilde, bağı ve bağçesi olmadığı ve öşür

69. Halil İncalcık "Raiyyet Rûsumu", s. 594; Neşet Çağatay, *a.g.m.*, s. 505.

70. Halil İncalcık "Raiyyet Rûsumu", s. 594.

71. BOA. TD. 166, s. 367.

72. İncalcık, XVI. asırda İmparatorluğun her tarafında bu verginin evli raiyyetden 6 şar akça olarak tahsil edildiğini ifâde etmektedir. "Raiyyet Rûsumu", s. 593. Mezkûr yerde İncalcık'ın zikrettiği kanun mecmuası, XVII. yüzyıla ait olduğu için XVII. yüzyılda verginin iki katına çıkartılmış olduğu anlaşılmaktadır.

vermediği takdirde üç akça alınmak üzere tesbit etmiştir⁷³. Anlaşılacağı üzere bu vergi, daha ziyâde yörük zümreler ile ilgili olup, bu konudan yukarıda yörük-lere dâir olan bölümde de bahsedilmiş idi.

Burada yörük sınıflarla ilgili olarak zikredilmesi gereken bir vergi de *resm-i yaylak* olarak da kaydedilen *otlak resmidir*. Yine, I. Selim kânunnâmesi bu vergiyi şöyle tanımlar⁷⁴:

"ve resm-i otlak dahi olan yerlerde âdet-i kadim üzere her sürüden bir orta koyundur ve hâriçten sancağa gelen koyundan otlak mirlivâdâr için veyahud sahib-i timar için alâ sürüden bir koyun ki bahası yigirmi akça ola mu-tavassıt sürüden bir koyun ki bahası on akça ola ve ednâ-dan kezâlik ve'l-hâsıl yigirmiden artık olmak kanuna mu-haliftir alınmaya."

Otlak resminin mevcudiyeti, esâsen yörük zümrelerin kışlamakta bulundukları arâzide, az miktarda da olsa, zirâî faaliyetle de uğraştıklarını göstermektedir⁷⁵.

Ayasuluğ Kazâsı'ndaki çiftçi zümreleri bu resimler çerçevesinde incelediğimizde, ilk olarak tam bir defter olmamakla berâber, kazâyâ tâbi bir kısım köylerin mevcut bulunduğu 1467 tarihli defterde, şu miktar ve statüyü haizdir⁷⁶.

TABLO: XL- 1467 SENESİ AYASULUĞ KAZÂSı'NDA ÇİFTÇİ ZÜMRELER VE ÖDEDİKLERİ RESM MİKTARI

Çift	Resm	Nim-Çift	Resm	Çifttü Kara	Resm	Kara	Resm	Mücerred	Ortak
254	7.620 Akça	94	1.410 Akça	37	444 Akça	491*	2.455 Akça	11	9**

*Nefs-i Batnos'da çift ve kara resmi topluca verilmiş, tefrik edilemediği için 21 tane bu hesaba dahil edilmemiştir.

** Ortaklardan 5 tanesi aynı zamanda çift tasarruf etmektedir.

73. Yaşar Yücel – Selami Pulaha, *a.g.e*, s. 51; Hüseyin Özdeğer'in neşrettiği kânunnâmedede *resm-i kışlak* üçer akça ve yine ziraatle uğraşmıyor olmak şartıyla tesbit edilmiştir. Hüseyin Özdeğer, *a.g.m*, s. 156.

74. Yaşar Yücel – Selami Pulaha, *a.g.e*, s. 47–48.; Hüseyin Özdeğer, *a.g.m*, s. 155'de de, aynı şekilde, sâdece vasat sürü için onbeş akça olarak kayıtlıdır.

75. Otlak resminin tahsili için yörüğün, kışladığı timarda küçük çaptada ziraatle uğraşmıyor olması zarureti de bulunmaktadır. Eğer böylesi bir faaliyeti yoksa, yukarıda ifade edildiği gibi resm-i otlak değil resm-i kışlak ödemek durumundadır. Hüseyin Özdeğer, *a.g.m.*, s. 156.

76. *BOA. MAD. 232, BOA. MAD. 16027*. İki defterden toplam 46 köy hesaba dahil edilmiştir.

Görüleceği üzere neferen ele aldığımız toplam 896 nefer kişinin %54.79'u kara statüsünü hâiz olup, *kisb ü kâre* kâdir bulunmakta ve 5'er akça resm-i kara ödemektedirler. Raiyyetin %28.34'ü, çift tasarruf edenler olup, 30'ar akçadan toplam 7.620 akça, %10.49'u, nim-çift tasarruf edenler 1.410 akça, %4.12'si, çiftli kara yâni başka bir raiyyetin çiftliğini işleme hakkına sahip bulunan bennâklar olup, 12'şer akçadan toplam 444 akça resm ödemekte idiler. Defterde Ayasuluğ'a tâbi köylerden tesbit edebildiklerimizde herhangi bir vergi yükümlülüğü olmayan, 11 tane mücerred mevcuttur. Bu tarihlerde resm-i otlak, kışlak, zemin, dühân gibi vergilerden bahsediliyor olmaması, özellikle, XVI. yüzyılda meskûn mahallerin etrafında toplanmaya başlayacak olan ve bir kısmı hayvancılık ve ziraati bir arada yürüten, bir kısmı ise sadece hayvancılıkla uğraşan, yörük zümrelerin meskûn mahaller civarında bulunmuyor olmaları ile izâh edilebilir.

1473-77 senelerine geldiğimizde⁷⁷ kazadaki çiftçi - köylü reaya ve bunların ödemekte olduğu resimler şu şekildedir:

TABLO: XLI- 1473-77 SENELERİNDE AYASULUĞ KAZÂS'I'NDA ÇİFTÇİ ZÜMRELER VE RESM MİKTARI

Çift	Resm	Nim-Çift	Resm	bennâk	Resm	Kara	Resm	Mücerred
559	18.447	92	1.518	291	3.492	293	1.758	307

Yine bunları nefer hesâbıyla 1.542 kişi olarak kabul ettiğimiz de çiftçilerin %36.25'i çift tasarruf edip 18.447 akça, %19'u kisbe kadir karalar olup, 1.758 akça, %18.87'si bennâktan müteşekkil bulunup 3.492 akça ve %5.96 sı Nim-çift tasarruf ederek 1.518 akça resm ödemektedirler.

Bu tarihten itibaren özellikle *hâriç reâyâ*'nın ödemekle yükümlü oldukları vergiler ile kaza toprağı üzerinde çift sistemine dâhil olmaksızın, dışarıdan ziraat olunan ve bunun karşılığında dönüm resmi vermek suretiyle işletilen *zeminleri* görmek mümkündür. Mufassal defterde zeminler, kimin tasarrufunda oldukları belirtilmeksizin sadece. hâsıl kısmında *resm* olarak kaydedilmişlerdir. 1473 - 77 tarihli mufassal defterde, 37 köyde, toplam 12.027 akça tutan *resm-i zemini*, evsat arâzinin üç dönümüne bir akça alındığından hareketle hesaplar-

77. BOA. TD. 8; MC. O. 116/6.

sak yaklaşık olarak 36.081 dönüm *zemin* ile karşılaşmaktayız. Bu 37 köyden, en geniş zemine sahip olanı 976 akça *resm-i zemine* tekâbül eden 2.928 dönüm kadar arâziye sahip iken, en az zemine sahip olan 12 akça *resmi-i zemin* karşılığı 36 dönüm arâziye sahiptir.

TABLO: XLII- 1473-77 SENELERİNDE AYASULUĞ KAZÂSI ZEMİNLERİ

R. Zemin Miktarı akça	Tahminî Dönüm	Adet Köy	R. Zemin Miktarı akça	Tahminî Dönüm	Adet Köy	R. Zemin Miktarı akça	Tahminî Dönüm	Adet Köy
10	30	1	12	36	1	14	42	1
15	45	1	30	180	2	55	165	1
60	180	1	91	273	1	115	345	1
118	354	1	120	360	1	144	432	1
149	447	1	151	453	1	158	474	1
176	528	1	180	540	1	186	558	1
233	699	1	260	780	1	298	867	1
355	1.065	1	368	1.104	1	400	2.400	2
450	1.350	1	475	1.425	1	516	1.548	1
610	1.830	1	656	1.968	1	730	1.190	1
750	2.250	1	780	2.340	1	900	2.700	1
960	2.800	1	976	2.928	1	Toplam	Toplam	
						12.027	36.081	

Bu yıllarda da yine meskûn mahaller çevresinde, yörük teşekküllerin mütemekkin bulduklarına dâir bir işaret olarak kabul edilebilecek olan *resm-i dühân*, *resm-i yaylak*, *kışlak* gibi vergiler, çok az miktarda olup, aşağıda topluca tasrih olunacaklardır.

1512 senesine geldiğimizde kazâdaki köylü - çiftçi zümreler ve ödemekle yükümlü buldukları resimler şöyledir:

TABLO: XLIII- 1512 SENESİNDE AYASULUĞ KAZÂSINDA ÇİFTÇİ ZÜMRELER VE RESM MİKTARI

Çift	Resm	Nim-Çift	Resm	bennâk	Resm	Kara	Resm	Mücerred
219	7.227	996	16.434	1.400	16.800	491	2.946	447

Bu rakamları bir önceki rakamlarla mukayese ettiğimiz de nefer olarak 3.553 kişiye bâliğ olduğunu, sipahiye kayıtlı bulunan reâyâ'nın %130.41 nisbetinde bir artış gösterdiğini görmekteyiz. Bu nüfus artışı Braudel'inde işaret ettiği gibi, XVI. yüzyılın bütün Akdeniz dünyasındaki nüfus artışına paralel bir yükselmedir⁷⁸. Kazâda, çift tasarruf edenlerin toplam çiftçilere nisbetleri büyük bir düşüşle %36.25'den %6.16'ya düşmüştür. Buna mukabil nim-çiftler ise %5.96'dan %28.03'e yükselmişlerdir.

Çiftçi sınıfı içerisinde en büyük oran bennâklara ait olup, bir önceki tahrîrde %18.87 iken, bu sefer %39.40'a yükselmişlerdir. *Karaların* oranı %13.81 ve mücerredlerin ise %12.38 dir. *Hâriç reayânın* ödemek durumunda bulunduğu *zemin resmi* yine sadece hâsıl olarak verilmiş, bu zeminlere kimlerin tasarruf ettikleri, ya da toplam kaç parçadan oluştuğu belli değildir.

Aşağıda da tasrih olunacağı üzere zemin bulunan köy sayısında artış vardır. Önceki tahrîrde 37 köyde *zemin resmi* kaydedilmiş iken 1512 de bu sayı 73'e çıkmıştır. En geniş zemine sahip olan köyde 1.700 akça karşılığı tahminen 5.100 dönüm arâzi var iken (Akçasehir, Kızılca ve Savcı köy grubunda) en az zemini bulunan yer de Ambarcık mezra'ası olup, 90 akça karşılığı tahminen 270 dönüm miktarı zemini mevcuttur.

78. Fernand Braudel, *a.g.e.*, s. 217.

TABLO: XLIV- 1512 SENELERİNDE AYASULUĞ KAZÂSİ ZEMİNLERİ

R. Zemin Miktarı akça	Tahminî Dönüm	Adet Köy	R. Zemin Miktarı akça	Tahminî Dönüm	Adet Köy	R. Zemin Miktarı akça	Tahminî Dönüm	Adet Köy
90	270	1	100	1.200	4	120	1.080	3
150	2.250	5	180	540	7	220	660	1
230	690	1	250	2.250	3	270	810	1
283	849	1	290	870	1	300	2.700	3
320	960	1	335	1.005	1	350	4.200	4
380	1.140	1	400	3.600	3	450	5.400	4
500	19.500	13	600	3.600	2	670	2.010	1
800	4.800	2	1.200	7.200	2	1.500	4.500	1
1.540	4.620	1	1.640	4.920	1	1.700	5.100	1
						Toplam	Toplam	Toplam
						31.888	95.664	73

Bir önceki tahrîrde kaydedilen zeminler ile mukayese olunduğunda %165.13 lük artışın olduğu dikkati çekmektedir.

XVI. yüzyılın ikinci mufasalı olan 1529 tarihli deftere⁽⁷⁸⁾ baktığımızda ise kazâdaki çiftçi-köylü zümreler ile bunların ödemiş oldukları resimler şöyledir:

TABLO: XLV- 1529 SENESİNDE AYASULUĞ KAZÂSİ'NDA ÇİFTÇİ ZÜMRELER VE ÖDEDİKLERİ RESM MİKTARI

Çift	Resm	Nim-Çift	Resm	bennâk	Resm	Kara	Resm	Mücerred
219+22* 160	5.280	842+65* 907	14.965,5	1677+252* 1.929	23.148	2	12	860+72* 9.32

* İşaretili olanlar vakıf raiyyetleridir.

Dikkat edileceği üzere kazadaki nüfus, neferen artmış gibi görülmekle beraber, hâne olarak bir azalma sözkonusudur. Önceki tahrîrde 3.553 nefer olarak ifâde ettiğimiz sipahi raiyyeti, bu sefer 3.930'a yükselmiştir. Çift tasarruf

eden reâyâ ve ödedikleri resm, önceki tahrîre nisbetle %29.94 oranında azalmıştır. Çift tasarruf edenler ve ödedikleri resm nisbeten azalarak toplam içerisindeki payı, %4.10 olmuştur. Aynı şekilde nim-çift tasarruf edenler ve ödedikleri resm de bir önceki tahrîre göre azalarak, toplam içerisinde, %23.07 olarak gerçekleşmiştir. Bunlara mukabil bennâklar ve ödedikleri bennâk resmi toplama nisbetle, %49.08 ve mücerredler ise çiftçi zümre içerisinde, %23.71 oranında bir nüfusa sahip idiler. Bu tahrîrde *kara* statüsünde hemen hiç kimsenin bulunmayışı, iki tahrîr arasında geçen 17 senelik zaman dilimi içerisinde kısmen bennâk statüsünü ihraz etmiş olmaları ile açıklanabilir.

Zeminlere baktığımızda yine öncekilerde olduğu gibi hemen tamamı hâsıl kısmında, *resm-i zemin* olarak kaydedilmişler ve kimlerin tasarrufunda olduklarına dâir defterde bir sarahat bulunmamaktadır. Sadece, Kemer karyesinde, Kasım Beğ tasarrufunda 150 akça hâsıl ile bir zemine ayrıca işâret olunmuştur. Toplam 32.997 akça hâsılı bulunan zeminlerin, 4.863 akçalık kısmı, vakıf reâyâsına aittir. En fazla miktarda zemin, Ahmed Paşa imâretinin vakıf köyle-ri olan Yeküş, Ezinecük ve Üçbeyli dâhilinde kaydedilmiş olup⁸⁰, 2.613 akça ile takriben 7.839 dönümdür. En az miktarda zemin ise 35 akça ile kayıtlı takriben 105 dönüm ile Yedibergos karyesi dahilindedir.

80. TKGM. KK. TD. 571, vr 44.

TABLO: XLVI- 1529 SENESİNDE AYASULUĞ KAZÂSI ZEMİNLERİ

R. Zemin Miktarı akça	Tahminî Dönüm	Adet Köy	R. Zemin Miktarı akça	Tahminî Dönüm	Adet Köy	R. Zemin Miktarı akça	Tahminî Dönüm	Adet Köy
10	30	1*	20	60	1*	35	105	1
85	255	1	96	288	1	105	315	1
107	321	1	120	720	1+1*=2	125	750	2
130	390	1	150	450	1	155	465	1
200	1.200	2	205	1.230	2	220	660	1
240	720	1	250	2.250	3	255	3.825	5
265	795	1	300	1.800	2	315	945	1
350	4.200	4	355	1.065	1	400	4.800	4
416	1.248	1	450	2.700	2	500	7.500	5
510	1.530	1	550	3.300	2	555	3.330	2
600	1.800	1*	605	1.815	1	640	1.920	1
650	1.950	1	780	2.340	1	850	2.550	1
900	2.700	1	950	2.850	1	1.050	3.150	1
1.200	3.600	1	1.500	9.000	1+1*=2	1.560	4.680	1
1.850	5.550	1	2.613	7.839	1*	Toplam	Toplam	Toplam
						32.997	98.991	69

* İşareti olanlar vakıf arâzileridir.

Dikkat edileceği üzere, 1512 senesi itibariyle kazâda toplam 73 zemin kaydına karşılık, ki bu tarihlere ait vakıf defterlerinin olmaması dolayısıyla, vakıf arâziler meyânındaki zeminler bu hesâba dahil değildir, 1529 senesinde geliri vakıfa tahsis edilmiş olan zeminlerle beraber, toplam 69 köyde zemin mevcuttur. Ancak, bu azalmaya rağmen, zemin miktarında, tahminî rakamlar üzerinden, %3.47 oranında bir artış da dikkati çekmektedir.

XVI. yüzyıl Ayasuluğ'unda çiftçi–köylü reâyâyâ dâir son mufassal bilgilerimiz 1575 senesine aittir⁸¹.

TABLO: XLVII- 1575 SENESİNDE AYASULUĞ KAZÂSINDA ÇİFTÇİ ZÜMRELER VE ÖDEDİKLERİ VERGİLER

Çift	Resm	Nim-Çift	Resm	bennâk	Resm	Kara	Resm	Mücerred	Resim
177+22* 199	5.841	1.035+65* 1.100	17.077,5	1.294+252* 1.546	15.528	—	—	1.044+77 1.116	6.264

* İşaretili olanlar vakıf raiyyetleidir.

Tablodanda görüleceği üzere toplam köylü reâyâyâ, neferen 3.961'e yükselmiş, bir önceki tahfîre nazaran yüzde birin altında bir artış göstermiştir.

Artık kazâda kara statüsünde kimse bulunmamaktadır. 1529 senesinde sadece iki tane kara mevcut olmuş olmasından hareketle, 1530 senesinin muhtemelen hemen öncesinde, bu statü ile ilgili yeni bir düzenleme yapılmış olabileceğini söylemek mümkündür ki bu düzenleme 1529 tarihli kânunnâmede şöylece ifâde edilmiştir⁸².

"... Ve lâkin evvel zamanda atası yanında olub kisbe kâdir mücerred oğlanlar resm–i kara vire deyu defterde kara kayd olunub defterde (kayd) olunmayub atası yanında olan oğlan resm virmez imiş amma hâliya ol makule kisbe kâdir olub atası yanında olan kara kayd olunsa kara hâne–i âvârizdan mahsub olub ol makûle kisbe kâdir mücerredler avarız halt olunmak lâzım gelürdi ol ecilden ol makûle kisbe kâdir oğlanlar mücerred kayd olunub kânunnâmede tafsil olunduki atası yanında olup, kisbe kâdir olan oğlan altı akçe resm–i kara vire üslûb–ı sâbık üzere defterde bi resm yazıldım dimek faide virmeye..."

Kânunnâmeden de anlaşılacağı üzere, vaktiyle kisbe kadir mücerredler, farklı bir statü olarak, kara şeklinde kabul edilerek, 1470'li yıllara kadar 5 ve ondan sonrada 6 akça resm bağlanmış iken, kanunnâmenin ifadesiyle, deftere kayd olunmayarak babasının evinde bulunanlar, kisbe kadir de olsalar resm

81. BOA. TD. 537: TKGM KK. TD. 167; BOA. MAD. 617, Bu son defter bir vakıf icmâli olup 1606-7 tarihlerine aittir. Ancak buradaki Rakamlarla Kanunî devri Aydın Sancağı'nın mufassal vakıf defteri olan TKGM. KK. TD. 571 numaralı defterin rakamlarının aynı olması dolayısıyla 1575 tarihindeki çiftçi zümrelerden bahsederken mezkûr vakıf mufassalındaki çiftçilerde rakamlara dâhil edilmiştir.

82. BOA. TD. 166, s. 366.

vermemleri üzerine bunları mücerred olarak kaydedip, altışar akça rəsmın alınması düşünölmüş ve buradaki mücerredlik statüsünün evelki gibi olmadığı, "üs-lub-ı sâbık üzere defterde bî resm yazıldım demek faide vermeye" ifadesiyle ve tasrih edilmiştir. Ancak bu hâl de bizim için defterde kayıtlı bulunan mücerredlerden ne kadarının *kisbe kadir* ne kadarının, kadir olmadığının anlaşılmasını imkânsız kılmaktadır.

1575 senesi verileri itibâriyle neferen, toplam köylü nüfusun, %5.02'sini, çift tasarruf edenler, %27.77'sini, nim-çift tasarruf edenler %39.03'ünü bennâklar ve %28.17'sini de mücerredler oluşturmaktadır. Kazâ'daki zeminlere baktığımızda.

TABLO: XLVIII- 1575 SENESİNDE AYASULUĞ KAZÂSI ZEMİNLERİ.

R. Zemin Miktarı akça	Tahminî Dönüm	Adet Köy	R. Zemin Miktarı akça	Tahminî Dönüm	Adet Köy	R. Zemin Miktarı akça	Tahminî Dönüm	Adet Köy
10	30	1	20	60	1	50	150	1
55	165	1	92	276	1	100	600	2
104	312	1	120	360	1	150	450	1
155	465	1	200	2.400	4	205	1.230	2
210	630	1	212	636	1	225	675	1
250	2.250	3	251	753	1	255	3.825	5
256	2.304	3	271	813	1	281	873	1
311	933	1	320	960	1	385	1.155	1
415	1.245	1	416	1.248	1	450	4.050	3
455	1.365	1	460	1.380	1	469	1.407	1
500	3.000	2	503	1.509	1	507	1.521	1
513	1.539	1	515	3.030	2	525	1.575	1
531	1.593	1	550	1.650	1	555	1.665	1
585	1.755	1	600	1.800	1	650	1.950	1
680	2.040	1	690	2.070	1	723	2.169	1
725	2.175	1	1.205	3.605	1	1.209	3.627	1
1.225	3.675	1	1.250	3.750	1	1.440	4.320	1
1.500	9.000	2	1.528	4.584	1	2.500	7.500	1
2.592	7.776	1	2.613	7.839	1	3.050	9.150	1
					Toplam	42.969	128.907	75

Burada kaydedilen zeminler, en az zemin miktarıdır. Zirâ, özellikle Akçaşehir civarında bir kısım zeminler, tasarrufunda buldukları kişilerin isimleriyle berâber kaydedilmiş olmakla berâber, *resm-i zemin* ile berâber sâir öşürler de kaydedilmiş olduğu için *resm-i zemin*'in gerçek miktarını tâyin etmek mümkün olamamıştır⁸³.

Hâriç reâya ki, büyük çoğunlukla yörük zümrelerdir, bunların verdikleri, ve yukarıda ifâde etmiş olduğumuz *resm-i yaylak*, *kışlak*, *otlak*, *dühân* gibi isimlerle anılan ve yörüklerin, meskûn mahaller etrafında kümeleşmeye başladıklarının da işâretini veren bu vergiler, XV. yüzyılın son çeyreğinde hemen yok denecek kadar az olup, XVI. yüzyılda beraber bir miktar artmaya, 1530'lu yıllardan sonra ise yükselmeye başlamıştır. Bu resmler genellikle, *bâd-i hevâ* kapsamında mütâlâa edilmiş olmakla beraber, İnalçık'ın ifâdesiyle, zuhurâta bağlı bir vergi olduğu için, raiyyet rûsûmu içerisinde değerlendirilmelidir⁸⁴. Resmlerin *bâd-i hevâ* kapsamında mütâlâa edilmiş olması sebebiyle, defterlerden gerçek rakamları tefrik etmek mümkün olamamakla berâber, zaman zaman müstakil olarak kaydedilmiş bulunan rakamlardan hareketle şöyle bir tablo oluşturmak mümkündür.

TABLO: XLIX- AYASULUĞ KAZÂSI'NDA HARIÇ RAIYYETİN ÇİFT RESMİ VE LEVÂHIKI DIŞINDA ÖDEMEKLE YÜKÜMLÜ OLDUKLARI VERGİLER*

Yıllar	Yaylak-Kışlak-Otlak-Destkâni ve Resm-i Dühan	Artış yüzdesi
1473-77	62	
1512	6.071	
1529	10.254	%68.90
1575	223.308	%117.55

* Vergiler bazen birkaç kalem bir arada kaydolunmuş bulunduğu sebebiyle bâd-i hevâ vergileri dışında kayıtlı bulunanlar tabloya dâhil edilmiştir.

Dikkat edileceği üzere XV. yüzyılda hemen yok denecek kadar az olan, bu hâriç

83. BOA. TD. 537, s. 235,236.

84. Halil İnalçık; "Raiyyet Rûsûmu", s. 594.; Emecen, *Manisa*, s. 236.

raiyyet vergileri XVI. yüzyıl ile beraber artmaya başlamış, 1530'lara gelindiğinde yüzyılın başları itibariyle yaklaşık %68 civarında bir yükselme meydana gelmiş, 1575 senesinde ise bir önceki rakamların iki katını bile geçmiştir.

TABLO: L- AYASULUĞ KAZÂSİ REÂYÂSİNİN ÖDEDİKLERİ RESMLER VE KIR KESİMİNİN TOPLAM HÂSILI İÇİNDEKİ YERİ.

Sene	Resm-i Çift ve Levâhıkı	Resm-i Yaylak Otlak, Deştâni, Dühan	Resmlerin Toplamı	Kır kesiminin Toplam hâsılı	Resmlerin Hasıl içindeki Oranı
1473-77	25.215	62	25.277	303.090,5	% 8.33
1512	43.407	6.071	49.478	664.873	% 7.44
1529	43.393,5	10.254	53.647,5	680.336	% 7.88
1575*	44.720,5	22.308	67.028,5	821.798	% 8.15

*1575 senesi rakamlarının içerisinde bu tarihlerdeki yeni düzenleme ile müstakil kadılık hâline getirilen Akçaşehir kazası rakamları da dahildir.

Tablodan da görüleceği üzere, yaklaşık yüz yıllık bir zaman dilimi içerisinde takib ettiğimiz rakamlarda, XVI. yüzyıla berâber bir artış var ise de, bu artış nisbî oranda, toplam hâsıla da ilgili olduğu için, bu dönem içerisinde çift resmi ve sâir vergiler ile, toplam hâsıl arasındaki nisbette, büyük bir değişiklik görülmemektedir.

3. Öşür Miktarlarına Göre Kazânın Zirâî Üretimi

Yukarıda ifâde edilmiş olduğu üzere önemli bir zirâî potansiyele sahip coğrafya üzerinde, Küçük ve Büyük Menderes nehirleri arasındaki bölgede yayılmış bulunan Ayasuluğ Kazâsı, zirâ üretim açısından da bir çok Batı Anadolu şehir ve kazâları gibi önemli bir mevkîe sâhiptir. Ziraate elverişli ve iskânın yoğunlaştığı yerler olan bugünkü Söke, Torbalı ve Kuşadası civârı bu zirâî üretimin de kesâfet kazandığı yerler olarak dikkati çekmektedir. Bölge zirâatinin en belirgin vasfı, yetiştirilen ürünlerin, coğrafi şartların elverişliliği sayesinde, çok çeşitli olmasıdır⁸⁵. Böylece, kazâda başlıca hububât neveleri olmak üzere, muhtelif sînâî bitkileri, meyve ve sebze ziraâtî yapılmaktadır.

a) Hubûbât ve Bakliyât

Osmanlı taşra ekonomisinin temelini ziraat oluştururken⁸⁶, ziraatin önemli bir şubesi de başta buğday ve arpa olmak üzere hububât ve bakliyât idi.

Ayasuluğ Kazâsı ziraatinin de temelini teşkil eden hubûbât ve bakliyât mahsûlünden alınan *öşür*, tahrîr defterlerine, hangi ölçü ile alınmış ise, kile, müd gibi birimlerle berâber kaydedilmekte ve bu öşürün *tahrîr kıymeti* yâni nakdi karşılığı, günlük cârî fiyatlar da dikkate alınmak suretiyle kaydedilmekte idi⁸⁷. Câri fiyatların, Ayasuluğ Kazâsı'nda hububât ve bakliyat hususundaki gelişmesi şöyledir:

85. Sûha Göney, *a.g.e.*, s. 395.

86. Hasan Kâfi, *Usulü'l-Hikem*'inde ziraâtden bahsederken "...ehl-i ziraat yani ekip diken ve mahsûl yetiştirendir. Zamanımızda ise bu sınıf reyâ diye maruftur. Bunlar dahi mabihil kıvamı hayatı İnsaniyeyi devam ettirecek şeyleri ekip biçmekle uğraşmalıdırlar ve işlerinin temeli için hayvan beslemelidirler. Alât peyda etmelidirler ve ziraatî umum nasın idaresini mütekeffil olacak dereceye kadar vardırmalıdır. Ziraat ilim ve cihaddan sonra cemi işlerin en hayırlısıdır" demektedir. *Tevfik Efendi Tercümesi* 1870, s. 6'dan naklen *Türk Ziraat Tarihine Bir Bakış*, İstanbul 1938, s. 30.

87. Emecen, *Manisa...*, s. 240.

TABLO: LI- KAZÂDAKİ CÂRİ FİATLAR

Mahsûl	1467	1473	1512	1529	1575
Buğday	30	30	100	80	112
Arpa	16	16	50	50	64
Darı	15	15	50	—	—
Çavdar	—	20	50	—	—
Burçak	20	20	25	—	—
Mercimek	—	32	100	—	—
Nohud	48	32	100	—	—
Börülce	24/32	32	100	—	—
Alef	12	8	25	25*	—
Bakla	30-32	32	100	—	—

Tahrîr kıymetleri zaman zaman değışiklikde arz etmektedir buradaki rakamlar umumen görülen değerlerdir. (özellikle 1467 senesi için)

* Kanûnî devri vakıf mufassalında bu rakam 32 akça olarak tesbit edilmişti. (TKGM.K.KTD.571, vr. 44b)

1529 ve 1575 senesine ait tahrîr defterlerinde darı, çavdar, burçak, mercimek, nohud, börülce, alef, bakla gibi mahsûl tek kalemde kaydedilmiş olduğu için ve miktarları da verilmeyip, sadece öşrûn tahrîr kıymetinin topluca kaydedilmesi sebebiyle, bu ürünlerin herbirinin birim kıymetini tesbit etmek mümkün olamamıştır.

Tablodan da görüldüğü üzere XV. yüzyıldan XVI. yüzyıla geçerken hubûbat ve bakliyatın tahrîr kıymeti, üç misline varan bir artış yaşamıştır. Bu fiyat artışı, nüfus artış nisbeti ile hubûbat ve bakiyatın mahsûl miktarındaki artış eşitsizliğinden kaynaklanıyor olabileceği gibi ki, 1473-77 yıllarından 1512 senesine varan sürede, hubûbat ve bakliyatın üretim miktarı, tahminî değerler üzerinden % 4.97 nisbetinde artmış iken, nüfus, % 70'ler civarında artış göstermiştir, Braudel'inde işaret ettiği⁸⁸, özellikle hubûbat ziraati yapılan sahaların, yerini daha zi-

88. Fernand Braudel, *a.g.e.*, s. 386. Bu fiyat artışı aynı zamanda mevcut olması muhtemel bir "kaht" ile de izah edilebilir ki 1535-56 yılında bu sebepten dolayı Manisa ve civârında buğday fiyatının 100-140 akçaya çıktığı görülmektedir. Manisa Şer'iye sicilleri I, 58'den naklen Zeki Arıkan, "Osmanlı İmparatorluğunda İhracı Yasak Mallar (Memnu Meta)" *Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan*, İstanbul 1991, s. 285.

yâde bağların almış olabileceği keyfiyeti ile de izâh edilebilir. Ancak bu büyük fiyat artışının görüldüğü Yavuz döneminden sonra Kanûnî devri başlarında, dikkat edileceği üzere Buğday fiyatında nisbî bir azalma söz konusu iken Arpa, fiyatını muhafaza etmiştir.

Osmanlı devleti, Buğday, arpa, yulaf, darı milas(mısır), fasulye ve çavdarı, *öşür* ve *öşre* munzam olan, vergi tahsildârının, tahsil mevsimi kendisinin ve hayvanının yiyecek ve yemi kabilinden, köylünün ödemekle yükümlü olduğu *salariye* olmak üzere iki vergi ile vergilendirmiş idi⁸⁹.

Aydın Sancağı'nın, 1529 tarihli kâunnâmesi, mezkûr sancakta, tahsil edilen bu *öşr* ve *salariye* miktarını "*her mud da iki buçuk kile*" şeklinde kayda bağlamıştır⁹⁰. Bu hesabca *öşür* ve *salariye* 200 kilede 25 kile yani 1/8 nisbetinde tahsil edilmektedir. Kanunnâme, burada başka bir hususa da açıklık getirerek, sipahinin mezkûr vergilerin dışında köylüden *yemlik* adıyla bir miktar daha tahıl aldığına da işaret edip:

" *Ve Salariye alındıktan sonra sipahi ve eğer âmil yemlik deyû müslümanlardan harman başlına bir nice ölçek tahıl alurlar imiş. Salariye hod yemlik mukabelesindedir. Yemlik alınmak reâyâdan hayfdır emr-i pâdişâhı ile men've ref' olundu*⁹¹.

demek sûretiyle ayrıca tahsil edilmekte bulunmuş olan bu verginin ref' edildiğini ifâde etmektedir. Burçak, mercimek, nohut, susam, bürölce, bakla, soğan, sarımsak, çöreo tu, yonca ve ketenden alınan *öşür* 1/10 nisbetindedir⁹². Bu ürünlerden salarlık alınmamakta idi.

Kile olarak kaydedilmiş bulunan bu istihsâl miktarının kg olarak karşılığının hesapladığımızda yaklaşık 25 kg olan bir İstanbul kilesi⁹³ itibâriyle toplam yekûn şöyledir.

89. Lütfi Güçer, *BOA. TD. 166, s. 366. XVI – XVII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Hububât Meselesi ve Hububâtdan Alınan Vergiler*, İstanbul 1964, s. 43, 52; Emecen, *Manisa*, s. 240.

90. *BOA. TD. 166, s. 366; Öşr ve Salariye'nin nisbeti Hüdâvendigar Sancağı'nda da aynı miktarda idi. Barkan, Kanunlar, s.3. Diğer bazı uygulamalar için Lütfi Güçer, a.g.e, s. 53–54; Uygulama Yavuz devri umumî kanunnâmelerinde de, 1/8 nisbetindedir. Yaşar Yücel – Selami Pulaha, a.g.e, s. 44; Hüseyin Özdeğer, a.g.m, s. 152.*

91. *BOA. TD. 166, s. 366–67.*

92. *BOA. TD. 166, s. 367; Yaşar Yücel – Selami Pulaha, a.g.e, s. 44; Hüseyin Özdeğer, a.g.m, s. 152'de, bu ürünlerin isimleri sayılmayarak "baki hububâttan onda bir alınır" şeklinde kayıtlıdır.*

TABLO: LII- AYASULUĞ KAZÂS'INDA HUBÛBÂT VE BAKLIYÂT ÖŞRÜ VE TAHMİNİ EN AZ ÜRETİM MİKTARI

ÖŞR MİKTARI (Kile)										
Sene	Buğday	Arpa	Burçak	Çavdar	Alef	Darı	Nohud	Bakla	Mercimek	Börüce
1467	1.181	798	23,5	—	83,5*	210**	2,5***	1	6 sâ'	11,5
1473 - 77	1.351,7	2.150,5	62	2	383	58,5	43	13	12	10
1512	1.783	1.532,5	227	42	373,5	226	44,5	4	22	34,3
1529 Vakıf	1.887	1.663								
	200	151								
Toplam	2.087	1.814								
1575 Vakıf	1.455	2.185								
	200	151								
	1.655	2.336								

TAHMİNİ ÜRETİM MİKTARI (Kile)											
Sene	Buğday	Arpa	Burçak	Çavdar	Alef	Darı	Nohud	Bakla	Mercimek	Börüce	Toplam Hububat ve Bakliyat (Kile)
1467	9.448	6.384	235	—	668	1.680	25	10	—	115	18.930
1473-77	10.813,6	17.204	620	16	3.064	468	430	130	120	100	32.321,6
1512	14.264	12.260	2.270	336	2.988	1.808	445	40	220	343	34.885
1529	16.696	14.512	—	—	—	—	—	—	—	—	34.176
1575	13.240	18.688	—	—	—	—	—	—	—	—	31.928

* Akçaova nâhiyesinde toplam 63 kile bedeli olarak 720 akça kayıtlıdır. (BOA. MAD 232, s. 315)

** Nefs-i Betnos'da 3 keyfât olarak ifade edilen öşr-i erzenin kıymeti 150 akça olarak hesaplanmıştır (BOA. MAD. 232, s. 316)

*** Bazen sâ' bazen kile olarak verilmiştir. Sâ'nın tahrîr kıymetinde bir tutarsızlık mevcut olup bazen 1 Sâ' 2 akça, bazen de 4 akça ya tekâbüledecek şekilde kıymet edilmiştir. (BOA. MAD. 232, 189, 196).

TABLO: LIII- KAZÂDAKİ HUBÛBÂT ve BAKLIYÂT İSTİHSÂLİ (kg)

Ürün	1467		1473-77		1512		1529		1575	
	Kile	Kg	Kile	Kg	Kile	Kg	Kile	Kg	Kile	Kg
Buğday	9.448	236.200	10.813,5	270.337,5	14.264	356.600	16.696	417.400	13.240	331.000
Arpa	6.384	159.600	17.204	430.100	12.260	306.500	14.512	362.800	18.688	467.200
Burçak	235	5.875	620	15.500	2.270	56.750				
Çavdar			16	400	336	8.400				
Alef	668	16.700	3.064	76.600	2.988	74.700				
Darı	1.680	42.000	468	11.700	1.808	45.200				
Nohud	25	625	430	10.750	445	11.125				
Bakla	10	250	130	3.250	40	1.000				
Mercimek	—		120	3.000	220	5.500				
Böğrülce	115	2.875	100	2.500	343	8.575				
Toplam	18.565	464.125	32.965,5	824.137,5	34.974	874.350				

Her ne kadar yukarıdaki öşür miktârı ve tahrîr kıymetlerinden hareketle tahminî bir üretim cetveli çıkartılmaya çalışılmış ise de bu rakamların bir kısım problemleride ihtivâ ettiği muhakkaktır. Çünkü zaman zaman bir kısım ürünler, başka başka köylerde, farklı tahrîr kıymetleri ile de kaydedilebilmişlerdir. Meselâ tablo attında da ifâde edildiği gibi Akçaova nâhiyesinde toplam 63 kile alef bedeli olarak 720 akça kaydedilmiş olup⁹⁴, oysa ki defterde umumiyetle kullanılan bedel 12 akçadır. Bu hesapca buradaki kıymet 11.42 akça civârındadır. Yine genellikle 16 akça olarak, câri olan arpanın da bazen 17⁹⁵ akça gibi farklı bir kıymetle karşımıza çıktığını görmekteyiz. Bu durum yine şer'i bir ölçü birimi olan sâ⁹⁶ ile ilgili olarak da vardır. 1 Sâ', Nohud için bazen 2, bazen 4 akça olarak kıymetlendirilmiştir. Oysa ki kile olarak ifâde edilmiş olduğu yerlerde 48 akçalık kıymet ile kaydedilmiştir. Yine bakla da aynı şekilde kile olarak 30 akçaya tekâ-

93. Valter Hinz, Kileyi buğday için 25.656, arpa için ise 22.25 kg olarak vermiştir *a.g.e.*, s. 51; Emecen, *Manisa*, s. 242.

94. *BOA. MAD.* 232, s. 315

95. *BOA. MAD.* 232, s. 160; Bazen de 16 akçadan daha az olabilmektedir bkz. s. 44, 48.52x.s..

96. Halil Inalcık, "Introduction to Ottoman Metrology" *Turcica*, XX (1983), s. 320; Walther Hinz, *İslamda ölçü Sistemleri*, çev: Acar Sevim, İstanbul 1990, s. 63.

bül ederken 3 sâ' nin kıymeti, 24 akça olarak verilmektedir⁹⁷. Elbetteki bu durum ortaya çıkan rakamların sıhhatini de etkilemektedir.

1529 ve 1575 senesi tahrîrlerinde, buğday ve arpanın dışındaki hubûbât neveleri, umûmiyetle tek kalemde ve miktar belirtilmeksizin, sâdece *tahrîr kıymeti* itibâriyle kaydedilmiş bulunduğu için, burçak, çavdar, alef, darı, nohud, bakla, mercimek ve böğrülce'nin öşür miktarı ve hâliyle de muhtemel üretim miktarının tesbiti mümkün olmamıştır. Bu ürünlerin miktarındaki müsbet veya menfi gelişmeyi ancak ilk üç tahrîrdeki ürünlerin öşürlerine tekâbül eden tahrîr kıymetlerinin toplamı ile sonraki iki tahrîrde mevcut tahrîr kıymetlerinin toplamı mukâyesesi neticesinde mümkün olabilecektir. Şöyleki 1512 senesinde buğday ve arpa dışındaki ürünlerin öşürlerinin toplam tahrir kıymeti 38.892.5 akçadır. Diğer yıllarda, (1529 ve 1575) öşür miktarı verilmeyip sadece *tahrîr kıymeti* verildiği için, bu sefer tahrîr kıymetlerinin toplamı alınırsa ve önceki rakam ile kıyaslanırsa, en azından, kaba bir tahminle de olsa bu ürünlerin miktarındaki değişme ortaya çıkabilir şöyleki:

sene	Buğday ve arpa dışındaki ürünlerin öşür miktarı (akça)	Değişme Oranı %
1512	38.892,5	
1529	44.016,5	+13.17
1575	49.755 + 12.876 (Akçeşehir) 62.631	+ 42.28

TABLO: LIV- AYASULUĞ KAZÂSI HUBUBÂT VE BAKLIYÂT ÖŞRÜ

Ürün	1467		1473-77		1512		1529		1575	
	öşür (akça)	%	öşür (akça)	%	öşür (akça)	%	öşür (akça)	%	öşür (akça)	%
Buğday	36.630	67.94	40.551	49.04	178.300	60.68	166.960	55.34	185.360	46.63
Arpa	12.928	23.62	34.408	41.61	76.625	26.07	90.700	30.06	149.504	37.61
Burçak	470	0.85	1.240	1.49	5.675	1.93	44.016,5	14.59	62.631	15.75
Çavdar	—	—	40	0.04	2.100	0.71				
Alef	1.002	1.83	3.064	3.70	9.337,5	3.17				
Dan	3.150	5.75	877.5	1.06	11.300	3.84				
Nohud	120	0.2	1.376	1.66	4.450	1.51				
Bakla	30	0.05	416	0.50	400	0.13				
Mercimek	18	0.03	384	0.46	2.200	0.74				
Böğrülce	368	0.67	320	0.38	3.430	1.16				
Toplam	54.716	100	82.676.5	100	293.817.5	100	301.676.5	100	397.496	100

Tablolardan da anlaşılacağı üzere, kazânın en önemli hubûbâtı, şüphesiz buğday ve arpadır. Beş tahrîrde de kazâdaki mevcut bütün hubûbât ve bakliyat istihşâlinin, %80'inden fazlasını bu iki ürün oluşturmaktadır. Yıllar itibâriyle bu iki ürün, toplam içerisinde:

1467'de % 91.56

1473-77 de % 90.65

1512'de % 86.75

1529'da % 85.40

1575'de % 84.24

oranları ile yer almaktadır.

Hubûbât ve özellikle de buğday, stratejik bir ürün olmak hasebiyle, devlet tarafından gerek üretiminin devamlılığının sağlanması, ve de gerekse, ticâretinin kontrol altında bulundurulması elzem idi. Dolayısıyla buğday, ihrâcı yasak mallar (memnu' meta') kapsamında mütalâa edilmiş idi.

Daha XVI. yüzyılda, Ayasuluğ, Balat, Foça, Antalya gibi limanlar-

dan⁹⁸ ihrâc edilen buğday, Aydın ve Menteşe sahasının 1389 yılı itibâriyle Osmanlı devleti idaresine geçmiş ve bölgenin adetâ, XIII. yüzyıl başlarından itibaren, burada hâkimiyeti elinde bulunduran Venedik ile bu havâliye mutlak manada hâkim olmak isteyen Yıldırım Beyezid arasında bir mücâdeleye sahne olması esnasında, Bayezid, 1391 tarihinden sonra İtalya şehir devletleri için hayâtî derecede önemli olan hubûbât ihracâtını yasaklamıştı ki bu durumun Venedik için önemi, Timur'un, Bayezid'i mağlub etmesi karşısında hadiseyi "kurtarıcı bir olay" olarak tavsif etmelerinde yatmaktadır⁹⁹.

XVI. yüzyıl geldiğinde devletin bu konuda, yâni zahire ve sâir ürünün dışa satımını durdurmak hususunda çok büyük gayretler sarfettiğini ancak çok fazla başarılı olamadığını görmek mümkündür. Çünkü birçok hükümlerde batı Anadolu'dan zahirenin hârice satıldığı ve bunun men edilmesini¹⁰⁰ ve bazı hükümlerde de Mısır tarafından gelen bir kısım zahire ve sair ürünün İzmir, Urla, Seferihisar, Kuşadası, Gelibolu Limanlarında, gemiden boşaltılarak satıldığını, ifade eden ve bunun engellenmesini âmir hükümler¹⁰¹ mevcuttur. Ancak bütün bunlara rağmen, zaman zaman devlet görevlileri bile, bu zahire kaçaklığı işine karışmakta idi¹⁰². Ayrıca bir kısım kişiler de İstanbul'a götürüyoruz diye halktan zahire satın alıp, Avrupalı tüccara satmakta idi¹⁰³.

Devlet, zâhirenin hârice sevk edilmesini engellemeğe çalışırken bir taraftan da İstanbul'un ihtiyâcı olan zahireyi temin edebilmek için gayret sarfetmekte idi¹⁰⁴. Bu hususun zaman zaman da aciliyet kazandığı görülmektedir ki

97. BOA. MAD. 232, s. 189; BOA. MAD. 160 27, s. 5.

98. Zeki Arıkan, *a.g.m*; s. 284 ayrıca bkz. Daniel Goffman, *İzmir ve Levanten Dünya çev: Ayşen Anadol - Neyyir Kalaycıoğlu*, İstanbul 1995, s.2-7.

99. Şerafettin Turan, *Türkiye – İtalya İlişkileri I Selçuklulardan Bizans'ın Sona Erişine*, İstanbul 1980, s. 151-152.

100. XVI. Yüzyılda Aydın ve civarından zahire kaçaklığı hakkında bazı hükümler için bkz. BOA. MD. V, 153/362; BOA. MD. VII, 66/183, 137/352, 141/364 689/1898; BOA. MD. XXIII 233/292; MD XXXI, 243/534, BOA. MD. XXXIX. 308/595; BOA. MD. LI, 70/218, 121/305 BOA. MD. LVIII. 14/44, 125/338; BOA. MD. LX. 71/160; BOA. MD LXI, 95/228;

101. BOA. MD. LXX, 181/356; BOA. MD. LXXI 113/232 BOA. MD. LXII. 11/36, 40/89; BOA. MD. LXXIII, 459/1014.

102. Bu konuda bkz. Halil İnalçık "Capital Formation in the Ottoman Empire" *Journal of Economic History* 19 s. 97 – 140'dan naklen Daniel Goffman, *a.g.e*, s. 33.

103. BOA. MD. LI 70/218 İzmir Kadısına 2 Şevval 991 (19 Ekim 1583) tarihli hüküm; BOA. MZD. VI, s. 69'da benzer durumun Karaburun'da cereyân ettiği görülmektedir.

104. Akdeniz yalılarındaki kazalara bu hususu âmir 12 Muharrem 967 (14 Ekim 1559) tarihli hüküm BOA. MD. III. 156/420, yine aynı şekilde 13 Muharrem 967 (15 Ekim 1559) tarihli hü-

bu seneler özellikle mahsûlün az bulunduğu seneler idi¹⁰⁵. Ayrıca devletin bazen stratejik önemi bulunan bölgeler içinde zahire talep ettiği görülmektedir¹⁰⁶.

Hububât meyânında dâhil edilebilmesi mümkün bir ürün de, genellikle beraber ama zaman zaman da ayrı olarak kaydedilen, hayvan yiyeceği olarak kabul edilebileceğimiz kasil ve yoncadır. yıllara göre kasil ve yoncanın öşür miktarı (akça) şöyledir:

1473-77	1512	1529	1575
473	383	540	658

Bu meyânda, Ayasuluğ kazası ziraatında, zikredilmesi gereken yine buğdaygiller familyasından bir diğer ürün de çeltiktir¹⁰⁷. Çeltik, ziraati zor bir mahsûl olup, bol suya ihtiyaç göstermektedir. Devlet, çeltik üretimini muhafaza ve teşvik için farklı bir düzenleme oluşturmuş, çeltik ziraati yapılan yerleri, daha ziyade büyük haslar içerisinde mütâlâa ederek, mukataa yoluyla işletmekte idi. Çeltikçiler, tohumu devletten ya da toprak sahibinden alır, hâsil olan ürün ise, muayyen miktarlar dâhilinde paylaşılırdı.

Köylerde ziraati yapılacak olan çeltiğin miktarı, ne kadar tohum ekileceği de devlet tarafından tesbit edilmekte idi. Ekilecek tohum miktarında bir artır-

küm için *Aynı Defter*, 158/427; Yine aynı hususla ilgili Edremid, Bergama Güzelhisar ve Tarhanyat kadılarına yazılan 2 Safer 967 (3 Kasım 1559) tarihli hüküm için *Aynı Defter* 175/282; Aydın, Menteşe beylerine hitaben yazılıp birer sûreti Teke ve Hamid sancaklarına da gönderilen 16 Zilkaade 983 (16 Şubat 1576) tarihli hüküm için *BOA. MD XXVII-* 266/628. Sığla Manisa ve Aydın kadılarında yazılan 17 Cemaziyelevvel 993 (17 Mayıs 1585) tarihli hüküm için *BOA. MD LVIII*, 158/338'i yine Akdeniz yalıları kadılarında yazılan 25 Cemaziyelehir 993 (24 Haziran 1585) tarihli hüküm: *Aynı Defter* 162/431; İstanbul'un zahire sıkıntısından bahseden Evâhir-i Ş. 994 (15-25 Eylül 1586) tarihli hüküm için bkz. *BOA. MD LXI*, 65/170;

105. Emecen, Manisa, s. 244.

106. Mesela 1571-72 senelerinde Rodos'a gönderilecek zahire için Beçin kazâsından 300 kile buğday talebinde bulunulmuş, 110 kilesi gönderilmiş olduğu halde bakıyyesinin yağmursuzluk ve çekirge istilâsı sebebiyle gönderilemeyeceğine dâir arza binaen yazılan hükümler için bkz. *BOA. MD, XII*, 1103/1619, 9 Muharrem 979 (3 Haziran 1571) tarihli ve *BOA. MD XIV*, 513/983 6 Rebiülevvel 979 (29 Temmuz 1571) tarihli hükümler yine Sakız muhafazası için Çeşme kazâsından talep olunan zâhire için *BOA. MD XIV*, 858/1251, 7 şaban 976 (25 Ocak 1569) tarihli hüküm.

107. Çeltik ile ilgili olarak bkz. Feridun Emecen "Çeltik" *TDV. İA. VIII*, 265-66 Halil İncalcık "Rice Cultivation and the Çeltükci-Re'âyâ System in the ottoman Empire" *Turrica XIV*, Paris 1982, s. 70-141; Zeki Arıkan "XV-XVI. Yüzyıllarda Anadolu'da çeltik üretimi" *V. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi, Tebliğler*, Ankara 1990, s. 477-481.

ma isteği olduğu vakit de, buna müsaade verecek olan yer yine merkez idi(107).

Ayasuluğ'da böylesine geniş miktarda çeltik ziraati yapıp sancakbeği hassasında ve daha sonra da padişah hassına dâhil bulunan arklar Kayırhan, Üzümi ve Balatçık'tır.

TABLO: LV- AYASULUĞ KAZÂSI ARGLARI

	KAYIRHAN					ÜZÜMÎ					BALATCIK				
	1467	1473	1512	1529	1575	1467	1473	1512	1529	1575	1467	1473	1512	1529	1575
		-77					-77					-77			
Padişah Hassı	X	—	X	X	X	—	—	X	X	X	—	—	X	X	X
Sancak Hassı	—					X	X					X			
Çeltikçi Hane	17		27 Küreççi		15	18	14	18	15	20*	—	—			20*
Mücerred	—		4		16			1	5		—	—			
Reis	—					—					—	—			
Kara	—					—					—	—			
Pir	—					—					—	—			
Ekilen Tohum (Kulbur)	170	—	160	160	160 gırbal	100	45*	45*	45*	45*	—	—	45*	45*	45*
Hasıl (Akça)	7.000	—	14.000	13.700	67.400	—	25000*	11500*	15000*	15000*	—	25000*	11500*	15000*	15000*

*işareti olan aynı rakamlar beraber kaydedilmişlerdir.

Kayırhan nehri'nden 18 çeltikçi ile, 1421-39 yıllarında 150 kulbur ekilip, 25.000 akçalık mahsûl husûle gelmekte idi (BOA. MAD. 18003, s. 16-17).

1467 senesinde, 17 hâne çeltikçi'nin, çeltik işlediği Kayırhan nehri çeltikleri, padişah hassı dâhilinde mütâlâa edilmiş, 170 kulbur tohum edilmekte olup, toplam 7.000 akça hâsıl zuhura gelmiştir. Bu tarihten önceki deftere (def-

108. Selh-i Rebiülahir 981 (30 Temmuz 1573) tarihi bir kayıta Beypazarı kadısına hitaben yazılan hükümdede Kızılçaviran karyesinde çeltik ziraatından bahisle, ziraat edilen 1 müd tohum, karyeyi tasarrufunda bulunduran Mustafa tarafından verilmekte ve ürün yarı yarıya paylaşılacaktır. İken, Mustafa ayrıca 1 müd tohum daha ekilmesi için İstanbul'dan izin talebinde bulunmuş, buna cevaben de, eğer köyde 2 müd çeltik ziraatine kabil yer var ise ve bu ziraat kimseye zarar vermeyecekse bundan böyle, 2 müd ekilmesine müsaade verildiği ifade edilmektedir. BOA AE. Kanunî, 292, s. 118.

ter-i atik) yapılan atıfta, hâsılın 2.500 akça olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla XV. yüzyılın ortalarına doğru yapılmış olan ilk tahrirden bu yıla gelinceye kadar üretimin %180 nisbetinde artmış olduğu söylenebilir¹⁰⁹. Üzümi'de ise 2'si reis olmak üzere 18 çeltikçi-hâne bulunmakta olup, ne miktar çiltik ekildiğine ve hâsılının ne olduğuna dair bir kayıt mevcut olmayıp ve muhtemelen çeltik ekilmeyip, sadece "*Çeltik düşecek 100*" ifâdesiyle kaydedilmiştir¹¹⁰. 1473-77 senesinin de Kayırhan argına dâir bir haber mevcut olmayıp, Üzümi ve Balatcık argları, 14 çeltikçi ile, berâberce kaydedilmiştir. 45 kulbur tohum ekilen bu iki arg'ın toplam hâsılı 25.000 akça olarak verilmiştir. "fil-asl" olarak atıfta bulunulan atik defterdeki hâsılın ise 12.000 akça olduğu ifâde edilmektedir¹¹¹. Kayırhan, 1512 senesinde yine padişah hassı içinde olup, 160 kulbur tohum ekilmekte ve 14.000 akça hâsıl husûle gelmektedir¹¹². Toplam 27 kürekçi ve 4 mücerred den müteşekkil çeltikçiler tohum kendileri yanından olmak üzere ekimi yapmakta ve ürün yine ikiye taksim olunmakta idi. Çeltik ekmeyenler ise yılda 12 şer akça ödemekte idiler. *Riyâset-i nehîr* 1.500 akça idi ki bunun içerisinde çeltikçilerin cürm ve bâd-ı hevâları, dahil idi¹¹³. Üzümi ve Balatcık argları yine beraber kaydedilmiş bulunup, çeltikçiler 18 kürekçi mücerred, 1 pir, 1 kara ve 1 Reis'den müteşekkilidir¹¹⁴. Bu argların çeltikçileri İzmir kadılığında mütemekkin idiler. 45 kulbur tohum ekilen arglarda toplam 11.500 akça hâsıl meydana gelmiştir. *Riyâset-i nehîr* ise 200 akça'dır. Kayırhan'daki çeltik hâsılı 1529 senesine gelince biraz azalarak 13.700 akça olarak gerçekleşmiştir¹¹⁵. Toplam 15 nefer olan çeltikçilerden 5 tanesi mücerred ve 160 kulbur çeltik tohumu ekilmektedir. Üzümi ve Balatcık çeltikçileri bu yıl da yine beraberce 15 hane 5 mücerredten müteşekkil olarak kaydedilmiştir. 45 kulbur tohum ekilen Üzümi ve Balatcık arglarının hâsılı ise 15.000 akçadır¹¹⁶.

1575 senesi geldiğinde Kayırhan nehri çeltikleri 16'sı mücerred ol-

109. BOA. MAD. 232, s. 323-24.

110. BOA. MAD. 232, s. 176.

111. Burada zikredilen atik defter de MAD 232 olmayıp, muhtemelen bir önceki defter (BOA. MAD. 18003) olmalıdır.

112. BOA. TD. 87, s. 7.

113. BOA. TD. 87, s. 7.

114. BOA. TD. 87, s. 18.

115. BOA. TD. 148, s. 154.

116. BOA. TD. 148, s. 166-67.

mak üzere 31 neferdir. Sakızağacı karyesi sınırında oturmakta olan çeltikcilerin ziraat edenleri altışar akça, etmeyenler ise otuzikişer akça *resm-i bennâk* vermekte idiler. Her sene 160 gırbal tohum ekildiğine işaret edilen karyenin hassa ait kısmı (hâsıl an nisf ü'l-miri) 33.700 akçadır¹¹⁷. İkiye taksim edilmiş olduğunu düşünürsek toplam çeltik hâsılının 67.400 akça olduğunu söyleyebiliriz. Sakız ağacında mütemekkin çelticilerin ise sadece dühân resmi 40 akça olarak kaydedilmiştir¹¹⁸. Üzümî ve Balatcık argları yine birlikte kaydedilmek kaydıyla 45 kile tohum ekilmekte olup, 15.000 akça hâsılı mevcuttur¹¹⁹.

Defterlerde hasa dâhil bu Balatcık'dan ayrıca bir Balatcık daha kaydedilmiştir ki Cemaat-i Yalvaç tarafından kadimden beri burada çeltik ziraat ettiklerine dair kayıtlar mevcuttur. Bu su, Balatcıkdan neş'et etmektedir. Tahrîr defterleri bunu tanımlarken "*nehri Balatcık ki suyu nefsi Balatcıkdan çıkıp câri olur*" şeklinde bir ifâde kullanmaktadır¹²⁰. 1512 senesinde ziraat eden 6 çeltikçi-hâne olup, hâsılı 5.000 akçadır¹²¹. 1529 senesinde 8 hâne ve 5.354 akça ile¹²². kaydolunan mezkûr argın, 1575 deki hâsılı 6.868 akça olup, çeltikciyânın rüsûmlarıyla beraber, 7.000 akça toplam hâsılı kayıtlıdır¹²³.

Bu çeltik nehirlerinin dışında kazânın diğer bazı köylerinde çeltik ziraati yapıldığını öşür kalemlerinden anlamaktayız. Buna göre nefsi Kızılhisar¹²⁴, Çaflı¹²⁵, Kafalı¹²⁶, Ağzıkara¹²⁷, Tırha¹²⁸, Argavlu¹²⁹, Mahmudlu¹³⁰, An-

117. BOA. TD. 537, s. 167; TKGM. KK. TD. 167, vr. 81b-82a; 1582 senesinde şehzâde Sultan Murad hassına dahil olan argın durumu yine değişmemiş yine 33.700 akça ile kaydedilmiştir. Rakam 13.700 şeklinde de okunmaya imkân tanıyacak şekilde ise de kısa sürede böyle bir düşüşün olamayacağı kanaatindeyiz bkz. TKGM. KK. TD. 302 vr. 45b.

118. BOA. TD. 537, s. 183; TKGM. KK. TD. 167, vr. 90a.

119. BOA. TD. 537, s. 154; TKGM. KK. TD. 167 vr. 76b; Durum 1582 senesinde de aynıdır. Bkz. TKGM. KK. TD. 302 Vr. 43a Ancak mezkûr agz şehzâde Murad hassına dâhil edilmiştir.

120. BOA. TD. 148, s. 241; BOA. TD. 537, 208; TKGM. KK. TD. 167 Vr. 102b.

121. BOA. TD. 87, s. 84

122. BOA. TD. 148, s. 241

123. BOA. TD. 537, s. 208; TKGM. KK. TD. 167, vr. 102b.

124. BOA. TD. 87, s. 27; BOA. TD. 148, s. 175; BOA. TD. 537, s. 178-179.

125. BOA. TD. 8, s. 703; BOA. TD. 87, s. 41; BOA. TD. 148, s. 191.

126. BOA. TD. 8, s. 483; BOA. TD. 87, s. 59; BOA. TD. 148, s. 211.

127. M.C 116/6 vr. 22a; BOA. TD. 148, s. 215.

128. BOA. TD. 148, s. 221.

129. BOA. TD. 148, s. 228.

130. BOA. TD. s. 706; BOA. TD. 87, s. 83; BOA. TD. 148, s. 240.

ya¹³¹, Fetrek¹³², Kızılca¹³³ köyleri ile Mezra'a-i küçük Hıdır¹³⁴. Çiftlik-i Kemâller¹³⁵, Karye-i Kızılcahisar Korusu ve Kılıç Korusu¹³⁶ Hortuna¹³⁷ gibi yerlerde de çeltik ziraati yapılmaktadır.

Kazada çeltik ziraati yapılan köyler ve üretilen çeltik miktarının, bazen *öşr* bazende *öşr* tabiri kullanılmaksızın *hâsıl* olarak gelişmesi aşağıdadır.

Köyler	1467	1473-77	1512	1529	1575
Nefs-i Kızılhisar			45 Kulbur Hâsıl: 8.536	15 Kile Tohum Hâsıl: 4.156	15 Kile Hâsıl: 4.156
Ania		Hâsıl: 3.000	2 Müd 2 Kile	Hâsıl: 7.820	Hâsıl: 7.850
Çaflu		Hâsıl: 2.000	Hâsıl: 3.500	Hâsıl: 1.200	
Hortuna Torbacı Akçasulu			1.350	500	
Kızılca (Söğüdüzü)			100*		55
Kafalu		100	300	50	Hâsıl: 445
Üzumi, İsalu Mahmudlu		Toplam Hâsıl içinde verilmiş	100	Toplam Hâsıl içinde verilmiş	Hâsıl: 2.500
Ağzıkara	40 Kulbur 1.500 Hâsıl	40 Kulbur 1.500	510	170	Hâsıl 2.582
Tırha	40 Kulbur** 1.000 Hâsıl			25	
Argavlu			200	205	Hâsıl 205
Söke-Savcı Adil-Çakırlı					Hâsıl 1.200
Çiftlik-i Kemâller			310	100	
Mezra-i Küçük Hıdır			40	Toplam Hâsıl içinde verilmiş	50
Kızılcahisar Korusu ve Kılıç Korusu			100 Kulbur Hâsıl 1.560	650	Hâsıl 1.000
Zekeriyalı			100	300	
Akkoyun			150	Hâsıl: 105	Hâsıl: 150
Zeytun	101				
YEKÜN	3.510	21.000	45.196	33.281	21.138

Yekûn Rakamlar (akça) *öşr* miktarının on ile çarpımı ve Hâsıl miktarları ile toplanması sonucu elde edilmiştir.

* Rakamın küsurât kısmı yırtık olduğu için okunamadı

** Nereye tâbi olduğu ifade edilmeyen Karacadağ karyesi *öşür*leri meyânından Ark-ı Tırha olarak kaydedilen kayıttan istifade edilmiştir. BOA. MAD, 16027, s.8

131. BOA. TD. 8, s. 579; BOA. TD. 87, s. 7.

132. M.C. 116/6, vr. 27a.

133. BOA. TD. 87, s. 55.

134. BOA. TD. 87, s. 56, BOA. TD. 148, s. 208.

Tablodan görüleceği gibi Ayasuluğ Kazâsı'nın kır kesiminde 17 farklı yerleşim biriminde çeltik ziraati yapılmakta olup, 1467 tarihli defterin tam olması dolayısıyla, oradaki rakamlar sıhhatli olmamak hasebiyle 1473 senesinden itibaren 1512 senesine varıncaya % 115.2 oranında bir üretim artışı, 1512 senesinden 1529 senesine gelirken, % 26.36 oranında bir düşüş ve son olarak 1575 senesinde de bir önceki tahrîre nisbetle yine %36.48 oranında bir üretim azalması söz konusudur. Bu son düşüşte, özellikle Çañlu ve Hortuna karyelerinin, kazâ dâhilinde bulunmamasının payı büyüktür. Kır kesiminde, çeltik ziraatında çalışanlara baktığımızda, tamamına ilişkin rakamlar olmamakla berâber, 1512 senesinde Kızılhisar, Hortuna ve İsalu-Mahmudlu köylerinin hemen ardından defterlere kaydedilen *Cemaat-i Bölüce* ki her ne kadar Balatcık nehrinde çeltik ziraat ettikleri kaydediliyorsa da¹³⁸ bu köylerle de ilgileri olmalıdır, toplam çeltici sayısı 1512 senesinde 18 nefer, 6 hane¹³⁹ (neferen 34) 1529'da 10 nefer, 22 hâne, 3 mücerred (neferen: 35) 1575'de ise 10 nefer, 8 hâne, 6 mücerred (neferen: 24)'tir. Ekiilen tohum miktarına gelince yine kır kesiminin tamamında ekilen tohum miktarı belli olmamakla berâber, Ağzıkara ve Tırha'da 1467 senesinde 40'ar kulbur¹⁴⁰. Nefs-i Kızılhisarda 1512 senesinde 45 kulbur, 1529 senelerinde ise 15 er kile¹⁴¹; Kızılcahisar korusunda ise 1512 senesinde 100 kulbur tohum edilmektedir¹⁴².

TABLO: LVI- KAZÂDAKİ TOPLAM ÇELTİK HASILI (AKÇA)

1467	1473-77	1512	1529	1575
9.601	46.000	70.696	61.981	103.535
	Değişme nisbeti	Değişme nisbeti	Değişme nisbeti	Değişme nisbeti
	*	+ %53.6	- %12.3	+ %67.04

* 1467 defteri tam olmadığı için 1473-77 rakamlarından hareketle sıhhatli bir rakam tayin etmek mümkün değildir.

135. BOA. TD. 87, s. 59; BOA. TD. 148, s. 211.

136. BOA. TD.87, s. 56.

137. BOA. TD. 87, s. 42; BOA. TD. 148, s. 194.

138. BOA. TD. 537, s. 208.

139. Hortuna ve Kızılhisar'da bu neferlerin ne kadarının hâne ne kadarının mücerred olduğunu dâir sarahat yoktur.

140. M.C. 116/6, vr. 22a; BOA. MAD. 16027, s. 8.

141. BOA. TD. 87, s. 27; BOA. TD. 148, s. 175; BOA. TD. 537, s. 178.

142. BOA. TD. 87, s. 56.

Her ne kadar, akça olarak toplam çeltik hâsılını tesbit etmek mümkün ise de, bunun karşılığı olarak, toplam üretim miktarını, pirincin birim fiyatı belli olmadığı için, tesbit etmek mümkün gibi görülmektedir. Pirincin subaşıya kaydolman bâc-ı pazarı (rusûm-ı Serbestiye) yük başına 2 akçadır¹⁴³. Ancak buradaki *yük* tabirinin piring için gerçek değerinin ne olduğu net olarak belli değildir¹⁴⁴.

b. Sınâî Bitkiler

Ayasuluğ kazâsı'nda XV ve XVI. yüzyıllarda sınâî mahsûl içerisinde en önemli yeri pamuk almaktadır. Ancak gerek XV. gerekse XVI. yüzyıl tahrirlerinde *öşr-i penbe* başlığı altında kaydedilen pamuk, kaydedilirken öşrün miktarı değil, tahrir kıymetinin kaydedilmiş olması, istihsâl miktarının tâyin edilebilmesini engellemektedir. Aydın sancağı kanunnâmesi, penbe öşrünü 10 vukıyyede 1 vukıyye olarak tesbit etmiş¹⁴⁵ ancak tahrirler bu öşrün tahrir kıymetini verirken kaç vukıyye olduğunu kaydetmemiştir.

TABLO: LVII- AYASULUĞ KAZASI PAMUK ÖŞRÜ (AKÇA)

Sene	Ziraat Yapılan köy	Tahrir Kıymeti (akça) olarak öşür miktarı
1467		
1473-77	53	11.093
1512	73	38.190
1529	64	36.718+3.050**= 39.768
1575*	76	60.694+3.050**= 63.744

* 1575 senesi verilerine, yeni düzenleme ile Ayasuluğ'dan ayrılan Akçaşehir kazâsı da dahildir.

** İşareti olan rakamlar vakıf köylerindeki üretim miktarıdır.

Görüldüğü üzere 1473'den 1512'ye gelinceye kadar, pamuk istihsâlinde, % 244.2 nisbetinde bir artış, 1512'den 1529 senesine varıncaya %4.13 civarında bir artış vardır ki, burada 1529 senesi rakamlarına ilâve edilen vakıf köylerdeki

143. BOA. TD. 166, s. 368.

144. Bu tabirle ilgili olarak bkz. Halil İnalçık "Osmanlı İpek Ticareti Madencilik ve ziraatında yük (Himl) "çev: Eşref Bengi Özbilgen *Türk Dünyası Araştırmaları* , Sayı 75 (Aralık 1991) s. 9-29.

145. BOA. TD. 166, s. 367.

üretimin bir etkisi olduğunu, 1512 senesi vakıf defteri olmadığı için o seneye ait rakamların muhtemelen eksik olduğunu da hatırdan uzak tutmamak gerekmektedir. 1529'dan 1575 senesine kadar ise, %60.28 civarında büyük bir artış olduğu dikkati çekmektedir.

Pamuk da hububat da olduğu gib memnu' meta meyânında değerlendirilmekte, devlet, zaman zaman özellikle Tersâne-i âmire adına pamuktan mâmul bir kısım yelken bezi, esir gömlekligi gibi dokumalar üretilmesini de istemekte idi¹⁴⁶. Bu itibarla, pamuk ve pamuk ipliğinin ticaretini de devlet, kontrolü altına almış idi¹⁴⁷.

Ayasuluğ kazâsında üretilen başka bir sanayi bitkisi de, susamdır. Kanunnâme, susam öşrünü de 1/10 olarak tesbit etmiştir¹⁴⁸.

TABLO: LVIII- AYASULUĞ KAZÂSINDAKİ SUSAM İSTİHSÂLİ

Sene	Öşr miktarı (kile)	Tahmini üretim (kile)	Kg
1467	19,62	196,2	4.905
1473-77	36,03	360,3	9.007,5
1512	81,03	810,3	20.257,5
1529		—	
1575		—	

Tablodanda görüleceği üzere susam istihsâlinde uzun dönem birbirini takip eden verilere sahip değiliz. 1529 ve 1575 yıllarına ait mufassal defterlerde susam öşrü, sâir bazı öşr kalemleriyle birlikte kaydedilmiş olduğu için, bu yıllara ait rakamları çıkarmak mümkün olamamıştır. 1529 senesinde mufassal defterdeki¹⁴⁹ kayıtlardan kazada toplam 56 köy, köy grubu ve mezra'ada, 1575 senesinde ise 59 köy, köy grubu ve mezra'ada *öşr-i susam* mevcut olup, yukarıda

146. Saruhan Sancağı'ndan talep olunan bu nevi dokumalar için bkz. Emecen, *Manisa*, 251-53

147. İzmir civarından küffâr gemilerine pamuk verildiğinin haber alındığı ve bunun engellenmesi hakkında *BOA. MD. XXIII*, 233/292 13 Ramazan 981 (6 Ocak 1575) tarihli hüküm; Aydın, Tire, Akçaşehir, Güzelhisar civarlarına yazılan 26 Muharrem 988 (14 Mart 1578) tarihli hüküm *BOA. MD, XXIX*, 253/474; Ayrıca bkz. Zeki Arıkan "Memnu meta'..."s. 289-292.

148. *BOA. TD. 166*, s. 367.

149. *BOA. TD. 148*.

ifâde olunduğu gibi sair kalemlerle beraber kaydedilmiştir. XV. yüzyıl defterlerinde susamın ölçü birimi olarak kile, *ölçek* ve *Sâ'* kullanılmıştır. Ve zaman zaman birim fiatı hususunda tutarsızlık gözlenmektedir. Biz toplam istihsâl miktarını, öşrü kaydedilen susamın tahrîr kıymetlerinin toplamını, umumen câri olan kilenin birim fiatı üzerinden hesapladık. Susamın birim fiatı 1467'de 40 akça¹⁵⁰ 1473-77 de 60 akça¹⁵¹ 1512'de ise 100 akçadır¹⁵².

Emecen'in Manisa kazâsına ait eserinde, Manisa için ifâde ettiği husus, yani köylerdeki susam yağı çıkarılan yağhânelerin, tamanına şâmil olan *Tahun-hâne mukataası*¹⁵³ Ayasuluğ içinde geçerlidir.

1512 senesinde *Mukataa-i Tahun-hâne-i Ayasuluğ* 47.034 akça ile Padişah hassıdır¹⁵⁴. 1529 senesinde ise hâsılı 45.000 akçaya düşmüştür. Tahunhâne burada şöylece tanımlanmıştır¹⁵⁵.

"Tahunhâne der kazâ-i Ayasuluğ örüsü Ayasuluğ kadılığı'nın bir miktar yeridir erbâb-ı vilayet katında meşhur ve müteariftir. Hatta Anya nâhiyesinin nehrinden Güzelhisar tarafına olan yer Güzelhisar'a tabidir ve Kızılhisar nâhiyesi dahi İzmir yağhânesine tâbidir.

1575 ve 1582 senelerinde de yine aynı tanımlama ve aynı hâsıl ile kayıtlıdır¹⁵⁶. Kazâda üretilen susam, bu yağhâne mukataasına ait olup, Devlet susamını da hârice satılmasını engellemek ve böylece miri, içerisinde yer alan yağhânelerin faaliyetlerinin sekteye uğramamasını da temine çalışmakta idi¹⁵⁷. Aynı zamanda, susamın İstanbul'a gönderilmesini âmir hükümlerde mevcuttur¹⁵⁸.

Kazâda, susamdan başka, *keten-kendir palamud, berg-i sumak, berg-i Dut* gibi ürünlerde hâsıl olmaktadır.

150. BOA. MAD. 232; BOA. MAD. 16027.

151. BOA. TD. 8; MC 116/6

152. BOA. TD. 87.

153. Emecen, *Manisa*, s. 256

154. BOA. TD. 87, s. 7.

155. BOA. TD. 48, s. 155.

156. BOA. TD. 537, s. 158; TKGM. KK. TD. 167, vr. 77a; TKGM. KK. TD. 302, vr. 44b.

157. Emecen, *Manisa*, s. 257.

158. Aydın ve Saruhan'da vaki kadılara hitaben yazılan 24 Şevval 991 (10 Kasım 1583) tarihli hüküm BOA. MD. LI, 87/268.

TABLO: LIX- AYASULUĞ KAZASI'NDA DİĞER SINÂİ BİTKİLER VE ÖŞÜR MİKTARLARI (akça)

Sene	Keten-Kendir, Kenevir	Palamud	Berg-i Sumak	Berg-i Dut	Kızıl kök
1467	430				
1473-77	752		40		50
1512	3.406	430	108	15	30
1529	3.400+1.100*=4.500	425	105+15*	135	40
1575	3.800+1.100=4.900	661	138	12	

* İşareti olanlar vakıf ârâzilerde husûle gelmiştir.

Kazâda özellikle keten-kendir ve kenevir ziraati yapıldığı ve 1467 senesinden 1575 senesine kadar muayyen miktar artışla yerini koruduğu dikkati çekmektedir. Bunun dışında, özellikle boya yapımında kullanılan palamud, berg-i sumak ve kök de az olmak üzere yetişmekte idi¹⁵⁹. Çok az miktardaki dut yaprağı kazada ipekböcekçiliği de yapıldığına işaret etmektedir.

c. Bağ-Bağçe ziraati ve Meyvecilik

Kır kesiminde yer alan köylerin hâsılları içerisinde önemli bir yeri bağlar tutmakta olup, bağlardan alınan resmin tahrîr kıymeti kaydedilmiştir. Bağların dışında bostan, armud, incir, zeytin, ceviz, kestane, ve az miktarda bâdemini yetiştirilmekte olduğu görülmektedir. Yine, mahsûl zaman zaman, birlikte kaydedilmiş olduğu için, net bir rakam tesbit etmek mümkün olmamakla berâber, müstakilen kaydedilenlerinin toplanması sonucu, aşağıdaki tablo ortaya çıkmaktadır. Ancak bazı kalemler için burada verilen rakamların en az miktar olduğunu da ifâde etmek gerekir:

Görüleceği üzere, kazâda, kır kesimindeki yerleşmelerin hâsılının önemli bir kısmını, zaman zaman *öşr-i bağ* yada *öşr-i bağ ve bağçehâ* şeklinde, vergi kalemleri arasında yerini bulan vergi oluşturmaktadır. Bağ öşrü, 1467 ile 1575 seneleri arasında sistemli olarak artış göstermektedir. Yaklaşık 100 yıllık bu zaman zarfındaki artışı nisbeti %484 civarındadır. 1473-77 senesinden 1512 senesine gelinceye %145, 1512'den 1529'a kadar %5,79 ve 1529'dan 1575'e

159. Kökboya ile ilgili olarak bkz. Tuncer Baykara "Kökboya" *Istanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi* (= *I.Ü.C. E. D.*) 7, 14 (Istanbul 1964,) s. 221-226.

TABLO: LX- AYASULUĞ KAZÂSINDA HÂSIL OLAN BAĞ VE BAHÇE MAHSÛLLERİNİN ÖŞR MİKTARI (AKÇA)

Sene	Bağ	Bostan	Zeytin	Armud	Ceviz	Kestane	Badem	Çörekotu	Havuç	Gögez	Piyaz	İncir	Nar	İğde	Meyve
1467	9.793	—	30	70 Hâsıl	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1473	20.596	573	93+24 117	40	—	—	6	—	—	—	131,5	76	—	—	—
-77															
1512	50.525	3.081	14.50	482	145	110	20	—	10	80	897	1.837	—	—	—
1529	39.201+	3.493 +	783 +	520	110	570 Hâsıl +	—	—	—	120	2.532 +	1.370	—	83	—
	14.250**=	260**=	600**=			1.520**=					310**=				
	53.451	3.753	1.383			2.090					2.842				
1575	42.959 +	6.593 +	8.510 +	305	105	1.445 +	75	—	—	215+	2.876 +	—	—	—	8.380
	14.250**=	260**=	600**=			75**=					310**=	—	—	—	—
	57.209	6.853	9.110			1.520					3.186				

* Hassa

** Vakıf

Tablo - BOA. MAD. 232, BOA. MAD. 16027, BOA. TD 8, MC. 116/6, BOA. TD. 87, BOA. TD. 148, BOA. TD. 537, TKGM KK. TD. 167 ve TKGM KK. TD. 571'den istifâde edilerek tanzim edilmiştir.

varıncaya kadar ise %7.03 nisbetinde bir artışı vardır. *Öşr-i Bostan* 1467 tarihli defterde geçmez ancak hemen ardından gelen 1473-77 tarihli defterde, 573 akçalık bir bostan öşrü mevcuttur. Mezkûr öşr, 1512 senesinde 3.081 akça olup, %82.60'lık bir artışı göstermiştir. Kazâdaki zeytin ziraatinin özellikle 1530'lu senelerden sonra geliştiği anlaşılmaktadır. XV. yüzyılda yok denecek kadar az olan zeytin öşrü, 1529 senesinde 1.538 akça iken, 1575 senesinde %558 civarında bir artışla 9.110 akçaya yükselmiştir. Gerek XV ve de gerekse XVI. yüzyılın ilk defterlerinde kayıtlı olmayan, *öşr-i meyve* 1575 tarihinde karşımıza önemli bir miktar ile, 8.380 akça ile çıkmaktadır ancak bu *meyve* tabirinin içerisinde ne ya da nelerin mütâlâa edilmiş olduğu sarih değildir. *Nar* zaman zaman başka mahsûllerle berâber kaydedilmiş olduğu için tefrik edilip tabloya dâhil edilememiştir. Bu durum diğer bazı ürünler için de zaman zaman geçerlidir.

Ayasuluğ Kazâsı kır iskân merkezlerindeki, en yaygın küçük zirâî işletme olarak değirmenleri ifâde etmek gerekir. Kazâda iki türlü değirmen vardır. Bunlar, hububat öğüten ve *Asiyâb* olarak kaydedilen ve su ile çalışan değirmenler ile *ding* olarak kaydedilen az miktardaki değirmenlerdir: Aydın Sancağı Kâ-nunnâmesinin, değirmenler hakkındaki

"ve değirmenden yıl yürüyenden altmış akça ve altı ay yürüyen değirmenden otuz akça alınur ve andan aşağı her ayda beş akça hesabı üzere alınur ve yel değirmenlerinden yirmi dörder akça alınur ve zeytin değirmenlerinden onar akça alınur kanun budur defterde bu üslûb üzere resm bağlanmıştır..."

hükmünü âmirdir¹⁶⁰.

160. BOA. TD. 166, s. 367.

TABLO: LXI - AYASULUĞ KAZÂSİ DEĞİRMENLERİ VE RESM MİKTARI

Sene	Su Değirmeni			Ding		
	Köy sayısı	Değirmen sayısı	Resm miktarı (akça)	Köy Sayısı	Değirmen Sayısı	Resim miktarı (akça)
1467	7	21	919	—	—	—
1473-77	17	87/3 tanesi harab	3.430	—	—	—
1512	35	210/ 5 tanesi harab	8.832	2	2/1tanesi harab	60
1529	32	176+22*= 198 5 tanesi harab	8.515	1	1	60
1575	30	165+13*= 178 1 tanesi harab	6.036	—	—	—

* İşareti olanlar vakıf değirmenleridir. 1529 senesi vakıf değirmenler ile, 1575 senesi arasındaki fark, TD 148'de, ayrıca vakıf değirmen olarak kaydedilen ve TD 537'de olmayan 9 değirmenden kaynaklanmaktadır.

tablodan da dikkati çekeceği üzere 1512 senesi bilgilerinden sonra değirmen sayısında bir azalma vardır. Bunun sebebini kesin bir şekilde ifâde edebilmek mümkün değil ise de su meselesi ile ilgili olabileceğini şimdilik ifâde edebiliriz. Çünkü zaman zaman değirmenlere yürüyen su ile ilgili problemler zuhur etmekte idi. Meselâ 1575 tarihli defterde Kızılhisar karyesi değirmenleri ile ilgili şu ifâdeler kullanılmaktadır¹⁶¹.

"Kadimden çeltüğe sarf olunugelüb fazla kalursa değirmenlere sarf olunurken değirmen sahibleri suyu değirmenlerine sarf edüb çeltüğe zarar ederler imiş gerü çeltüğe sarf olunub fazlası değirmenlere sarf olunmak üzere deftere kayd olundu amma şöyleki çeltüğe sarf olunduğu vakit değirmenler bir kaç ay durmak lazım gelürse değirmen resmi yürüdüğüne göre alına"

bu ifadelerden de anlaşıldığına göre, devlet özellikle çeltik ziraatini korumaya matufen, değirmenlerin birkaç ay boş durmasını tercih etmektedir. Belki de bu süreç, değirmen sayısının azalmasına tesir etmiştir. Ancak bu tavrın tek başına değirmen sayısının azalmasını hazırladığını söylemek güçtür.

161. BOA. TD.. 537, s. 179; TKGM. KK. TD. 167, vr. 88a.

d. Hayvancılık, Balıkçılık Arıcılık.

Ayasuluğ Kazâsı'nda yarı göçebe hâlde yaşayan yörük teşekküllerin önemli miktarla keçi ve koyun beslemekte bulduklarını daha önce ifâde etmiş idik. bunun dışında kır kesimindeki yerleşik ahâlinin de hayvan yetiştirdiklerini, tahrîr defterlerinde kayıtlı bulunan, *resm-i ganem* yada *ağnam*'in varlığından anlamaktayız. Aydın Sancağı'nın 1529 tarihli kanunnâmeside *resm-i ağnam*'ı "*resm-i ağnam bâbında, kuzulu koyuna iki koyuna bir akçedir. Koyun tamam dö-lün döküb ayırıldıktan sonra mâh-ı âbrilde alınur kânûn-ı mukarrerdir...*"¹⁶² şeklinde tanımlar. Dolayısıyla kır kesimindeki toplam resim miktarından hareket ederek, Ayasuluğ Kazâsı kır kesiminde mevcut hayvan varlığını tahmînen tâyin edebiliriz.

TABLO: LXII- Resm-i Ağnam ve Tahmînî Koyun Varlığı

Sene	Resm-i Ağnam	Köy Sayısı	Tahmini Koyun sayısı
1467	1.105	3	2.210
1473-77	1.780	7	3.560
1512	4.289*	15	8.578
1529	8.170**+1.010****=9.180	37	18.360
1575	11.381***+1.010****=12.391	68 ve mezra'a	24.782

* Bu rakamın içinde 920 akça Hortuna'da yörük gruptan tahsil edilmiştir.

** Bu rakamın içinde de yine 700 akçalık aynı yörük grubun resmi dâhildir.

*** 298 akça Akkoyunlu da cemaat-i yörükândan tahsil olunmuştur. Ancak bu grup Saruhan'da mütemekkin olup, rûsûmları Ayasuluğ kadılığına bağlıdır.

**** İşareti olanlar vakıf köyleridir.

1467 senesi verilerinin çıkarılmış olduğu iki defterin eksik olabileceğinden hatırdaki tutmak kaydıyla, 3 köyde koyun varlığı mevcut olup, Batnos civarı 600 akçe ile en çok koyun varlığına sahip olan nefsdür¹⁶³. 1473-77 senelerinde ise koyun bulunan köy sayısı 7'ye çıkmış 825 akça resm ile Kulfal ilk sırada yer alırken, Hatunlu, 590 akça resm ile onu takip etmekte, ayrıca Dânişmendlü, Yedibergos, Sasalu, Balatçık, Anya köylerinde de koyun yetiştirildiğini görüyo-

162. BOA. TD. 166, s. 367.

163. BOA. MAD. 232, s. 315.

ruz. 1512 senesinde, koyun bulunan köy sayısı biraz daha artmış ve 15 olmuş- tur. *Çağlı* 600 akça resm ile ilk sırada, onu Hortuna - Torbacı civarı, yörükler- den alınan resmi saymazsak 580 akça ile takib ederken, Akçaşehir civarı, 500 akça ile ardından gelmektedir. Bunun dışında yine Uşakpınarı, Çeblice, Kemer, Akkoyun, Tırha, Sergündüz, Ozgur, Ömerbeğlü, Hatunlu, Çaşnigirlü ve Ödesi- ye'ler yine koyun varlığı bulunan kır iskân merkezleridir. 1529 senesi geldiğinde koyun bulunan köy sayısı yine iki katı civarında bir artış göstermiş ve 37 köyde (vakıf köylerde dâhil) koyun bulunduğu anlaşılmaktadır. Çağlı ve civarı, yine 980 akça resm ile ilk sırada yerilirken, Hortuna ve civarı, Akçaşehir, Akkoyun, Ozgur, Hatunlu, Kömenos gibi yerler, kazâda 400-300 akça civarında ganem resmi olan diğer köylerdir. 1575 senesi geldiğinde köy, köy grubu ve mezra'a olarak, ve bu tarihlerdeki yeni düzenleme ile Ayasuluğ'dan ayrılan Akçaşehir de dâhil olmak üzere, toplam 68 merkezde koyun bulunduğu anlaşılmaktadır.

Yaklaşık yüz yıllık bir zaman dilimi içerisinde kazâdaki kır iskân mer- kezlerinde koyun varlığındaki bu artış kısmen, yer yer, yerleşik hayata geçmeğe başlayan, ancak, eski hayat tarzlarının en önemli unsurlarından birisi olan hay- vancılığı, terk etmeyen ve devam ettiren yörük teşekküllerle belki izâh edilebilir.

İkinci olarak üzerinde duracağımız husus arıcılıktır. Yine Aydın San- cağı kânûnnâmesi kovan ve kovan resmi ile ilgili olarak mevcut hukûkî ve prob- lemleri şöyle nakleder¹⁶⁴.

"Bir kovana iki akça resm bağlanmıştır. bir raiyyet kangı toprakta raiyyet kayd olunmuş ise kovan resmi dahi ol raiyyet yazıldığı köyün siphahisine hâsıl kayd olunmuştur. Li- vâ-i Aydın'ın reâyası ekserisi kovanların asıl yazıldıkları yerlerden kaldırub bir âher sipâhinin timarında koyup ko- van kangı toprakta bal eyleyse resm anda verilmek itibârı üzere bal eyledüğü yerden dört kovana bir akça vermek maslahatı için timardan timara kovanların geçürme eder- ler asıl raiyyet yazıldığı yerden sipahi reâyâsından kovan resmi taleb eyledikte senin toprağında bal eylemez sana nesne vermezim deyü taallül eder bu takdirce kovan resmi hâsıl kayd olunduğu timara ziyâde nakz lâzım gelür ol se- beb den âsitâne-i devlete bu tafsil arz olunub şöyle mukar-

164. BOA. TD. 166, s. 367 Kovan Resminin muhtelifliği ile ilgili olarak bkz. Yaşar Yücel-Selâmi Pulaha, a.g.e, s. 49. Hüseyin Özdeğer. a.g.m; s. 156.

rer olundu ki bir kovan başına iki akça resm bağlana bir akçasın sahib-i raiyyet ala ve bir akçasın kovan bal eyledüğü arzın sâhibi ala sâhib-i arz dahi kovanın benim toprağım da bal eylemişdir kovan başına ikişer akça dahi alurın demeye hemen bir kovan başına bir akça ala ziyade alup, taaddi eylemeye....."

Ancak tahrîr defterleride görülen uygulamaya baktığımızda *kovan* ya da 1575 tahrîrinde olduğu gibi *Küvvare* olarak kaydedilen vergi, bazen *resm* bazende *öşr* olarak kaydedilmiştir. Dolayısıyla kanunnâmede bahsedilen durumla uygulama da bir paralellik mevcuttur. Şöyleki muhtemelen reâya, kovanlarını taşımış olduğu, aher sipahinin arâzisini kullanmış olduğu için, arz sahibine kovan başına resm ödemekte, kendisinin yazılı bulunduğu sipahiye ise, *öşür* vermektedir; dolayısıyla ortaya şöyle bir tablo çıkmaktadır.

TABLO: LXIII - AYASULUĞ KAZÂSİ KIR KESİMİNDE KOVAN RESMİ

Sene	Öşr (akça)	Resm (akça)
1467	1.020 (17 köy)	-
1473-77	1.458 (26 köy)	-
1512	4.523 (33 köy)	3.502
1529	5.524 (26 köy)	5.771
1575	4.645 (23 köy)	3.389

XV. Yüzyılda, 1467 senesinde 17 köyde arıcılık mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Hemen takib eden tahrîr döneminde ise 26 kır iskan merkezinde mevcut olan arıcılık, XVI. yüzyılda daha da artmış 1512 senesinde sipahinin *öşr-i kovan* aldığı köy sayısı 33'tür. Bu rakam, 1529 senesinde yine 26 ya düşmüştür. 1575 senesinde ise 23 köy, köy grubu ve mezra'ada *öşr-i küvvâre* kayıtlıdır. Yukarıda ifâde ettiğimiz gibi *resm-i küvvâre* gerçekten, reâyânın aher bir sipâhinin arâzisine taşımış olduğu kovanlar karşılığı ödediği vergi ise, ve bu vergi 1 akça olduğuna göre, muhtemelen resm miktarı kadar da kovan sayısı olması gerekir. Ancak ilk seneye ait rakamları kanunnâmeninde ifâde ettiği gibi: "*dört kovana bir akça*" usulü üzere hesap edersek, bu rakamları 4 katsayısı ile çarpmamız gerekmektedir.

Kâzâda bahsedilebilecek bir üçüncü mahsûl de balıktır. Kazâ'nın iki nehir, Büyük ve Küçük Menderes vadileri arasında yayılmış olması dolayısıyla nehir mahsûlleri, az miktarda olmak kaydıyla vergi kalemleri arasında zikredilmektedir. Bu meyânda kazadaki dalyan ve baluklağulardan da bahsetmek gerekmektedir.

TABLO: LXIV- AYASULUĞ KAZÂSI KIR İSKÂN MERKEZLERİNDE DALYAN VE BALUKLAĞULAR İLE BALIK HÂSILI (akça)

	1467			1473-77			1512			1529			1575		
	Dalyan	Baluklagu	Hâsıl-ı mâhî	Dalyan	Baluklagu	Hâsıl-ı mâhî	Dalyan	Baluklagu	Hâsıl-ı mâhî	Dalyan	Baluklagu	Hâsıl-ı mâhî	Dalyan	Baluklagu	Hâsıl-ı mâhî
Köy Sayısı	1	—	—	2	1	—	5	1	1	4	1	2	4	2	1
Hâsıl	150	—	—	—	30	—	2850	35	10	1810	15	35*	1275	110	200**

*Burada Argavlu daki 10 akça öşr, Mürselli deki 25 akça hâsıl olarak kaydedilmiştir.

** Cibe Köyündeki dalyan ile berâber mezkûrdur.

1467 senesinde sadece Ağzıkara köyünde bir dalyan mevcut olup, 150 akçalık hâsılı vardır¹⁶⁵. 1473-77 yıllarında ise bu mezkûr dalyan, Ayasuluğ ve kazâya dahil olmayan bazı diğer dalyanlarla beraber kaydedilmiş olup,¹⁶⁶ kazâda ayrıca Kızılhisar Korusu ve Kanlıca korusu'nda da bir dalyan daha mevcuttur. Ancak her ikisinin de hâsılı topluca verilmiştir. Kafalu'da 30 akça hâsıl ile kayıtlı¹⁶⁷ bir baluklağ u mevcuttur. 1512 senesi geldiğinde, Dânişmendlü-Sungurlu köy grubunda, *harab* bir dalyan kaydı mevcut olup,¹⁶⁸ bunun dışında, Kızılhisar, Hortuna-Torbacı, Kuru-yı Kızılhisar ve Tomarya karyelerinde, toplam 2.850 akça hâsıl ile, beş dalyan bulunmaktadır. Aynı tarihte Kafalu'da 35 akça hâsılı bulunan bir de Baluklağ u mevcuttur. 1529 senesinde, yine Hortena-

165. BOA. MAD. 232, s. 181.

166. BOA. TD. 8, s. 694.

167. BOA. TD. 8, s. 483.

168. BOA. TD. 87, s. 24.

Torbacı ve Koru-yı Kızılhisar'daki dalyanlar mevcut olup, bunlara ilâveten Yedi-bergos ve Halil Depeciği karyelerinde de dalyan bulunduğu anlaşılmaktadır. Balıklağı ise, yine sadece Kafalu'da mevcuttur.

1575 senesinde yine Koru-yu Kızılhisar, Yedibergos, Halil Depeciği ve sadece bu tahrîrde kayıtlı Cibe'de birer dalyan mevcut olup, 1.275 akçalık hâsılları vardır. Baluklağular ise Boynak ve Kafalu kayelerinde mevcut olup, 110 akça hâsılları vardır. Kafalu'daki baluklağunun el-an sazlık olduğuna da işâret edilmiştir¹⁶⁹. Özellikle büyük Menderes civarındaki bu köylerde mevcut balık hâsılâtının yanında¹⁷⁰, nehir, muhtemelen küçük çapta taşımacılık için de kullanılmakta idi. Tahir defterlerindeki *Hâsıl-ı Sefine ve keştî* kayıtları da buna işaret etmektedir.

1512 senesinde sadece Kızıl kilise'de 400 akça hâsıl ile gördüğümüz sefineler, 1529 tarihte 1 tanesi harâb olmak üzere, 7 köy ve köy grubunda karşımıza çıkmaktadır. Bu sayı 1575 senesinde 6 tanedir.

Hâsıl-ı keştî 1473-77 senelerinde Dânişmendli-Sungurlu ile Kömenos köylerinde toplam 3.155 akçadır. 1512 yılında Akçaşehir-Kızılca- Savcı, Danişmendli-Sungurlu Büklü, Kemer, Çeblice, Argavlu, Boynak, Üzümi-İsalu-Mahmudlu köy ve köy gruplarında toplam, 6.600 akçalık keştî hâsılı mevcuttur. 1529 senesinde Akçaşehir - Kızılca - Savcı ile Çengele civarından keştî hâsılı 2.170 akçadır.

169. BOA. TD. 537, s. 190; TKGM. KK. TD. 167, vr. 93a.

170. Bu civardaki bazı yerleşim birimlerinin yüzyılımızın başlarında özellikle nehir balıkçılığın-
dan elde ettikleri hâsılat için bkz. Karekin Deveciyan. *Pêche et Pêcheries en Turquie*,
Constantinople 1926, Tableau C, s. 72-75, Kitabın Türkçesi de mevcut olup, içerisindeki
bu tablolar Fransızca baskısı gibi mufassal değildir bkz. Karekin Deveciyan, *Balık ve Balık-
cılık*, Dersaadet 1331.

TABLO: LXV - AYASULUĞ KAZÂSİ KIR KESİMİNDE KEŞTİ ve SEFİNE HÂSILI (akça)

Köy	1473-77	1512	1529	1575
Kızılkilise		400	440	440
Kömenos		—	1.750	1.250
Boynak		1.200	1.205	1.205
Argavlu		1.500	2.250	—
Kemer-Çeblice		2.000	850	850
Danişmendlü-Sungurlu -Büklü	3.155	1.200	1.150	1.150
Söke-Sergündüz-Adil- Çakırlu-Trabuz		—	Harab	—
Akçaşehir-Savcı		—	1.600	1.600
Üzümi-İsalu-Mahmudlu	—	300	—	—
Çengele	—	—	570	—
TOPLAM	3.155	6.600	9.815	6.495

e) Ayasuluğ Kazâsı Kır Kesimindeki Pazarlar

Osmanlı toplumunda pazarlar (hafta pazarları) ya da senenin belirli vakitlerinde kurulan panayırlar, mahallî üretimin, ticâretinin yapıldığı önemli merkezlerdir. Hem köylünün kendi ihtiyâcının, hemde, vergileri aynî olarak tahsil eden sipâhinin elinde birikmiş olan ürünlerin nakde çevrildiği yerlerdir¹⁷¹. Bu pazarlarda, muhtelif mallar birbiriyle değiştirilir, civar mıntikalardan gelen alıcılar, ya kendi ihtiyaçları için ya da ticaret maksadıyla bir kısım ürünleri satın alırlardı.

Ayasuluğ kazası pazarlarına baktığımızda nefis-i Ayasuluğ'da bir pazar olduğunu ihtisâb resminden anlamaktayız. 1473-77 tarihlerinde Ayasuluğ pazarı dışında kazâ dâhilinde 3 pazar daha mevcuttur bunlar Anya, Balatcık ve Akçaşehir köylerindedir¹⁷². Bu pazarların resimleri aşağıda tablo üzerinde gösterilecektir.

171. Osmanlı dönemi pazarlarıyla ilgili olarak bkz. Suraiya Faroqi, "16. yüzyılda Batı ve Güney Sancaklarında Belirli Aralıklarla Kurulan Pazarlar (İçel, Hamid, Karahisar-ı Sahib, Kütahya, Aydın ve Menteşe" *ODTÜ Gelişme Dergisi*, çev: Melek Eğilmez, Ankara 1978, ss. 40-85;" Lütfi Güçer "XVI-XVIII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nun Ticaret Politikası" *Türk İktisat Tarihi Yıllığı*, 1978/1, s. 128.

172. *BOA. TD. 8*, s. 580; *M.C 116/6*, vr. 28b. 29a.

TABLO: LXVI - AYASULUĞ KAZÂSI PAZAR YERLERİNİN BÂC-I BAZAR VE İHTİSÂBI (AKÇA)

Pazar Mahali	1473-77		1512	1529	1575
Ayasuluğ	B.B	-----	5.000	—	5.299
		-----	4.500	5.600	1.999
Anya	BB	350	—	615	625
		—	9.500*	10.500***	—
Akçaşehir	B.B	Toplam Hâsil	1.735	6.500	6.500
		içinde	9.500*	10.500***	—
Dirmil	B.B.	—	—	—	—
		—	9.500*	10.500***	—
Balatçık	B.B.	6.500	12.000**	12.000**	12.000**
		—	—	—	—

* İşareti olan üç yerin ihtisâbı birlikte kaydedilmiş olup, verilen rakam toplam ihtisâbdır.

** Balatçık karyesi bâc-ı bazarı iki ayrı vakıf dahilinde bulunmaktadır.

*** Anya ve Akçaşehir ve Dirmil'in ihtisâbı beraber kaydedilmiştir.

Tablodanda görüleceği üzere, kazâ dâhilinde, şehir de dâhil olmak üzere, XV. yüzyılda dört pazar vardır¹⁷³. Bunlardan Balatçık'daki Ezine'nin hasılı nisf olarak 3.250 akçadır¹⁷⁴. Anya'nın bâc-ı bazarı ise 350 akçadır¹⁷⁵.

1512 senesinde Ayasuluğ şehrindeki pazarın ihtisâbı 4.500 akça olup,¹⁷⁶ *bâc-ı bazar* 5.000 Akçadır. Anya, Dirmil ve Akçaşehir pazarlarının toplam ihtisabı 9.500 akça¹⁷⁷ olup, Akçaşehir'in *bac-ı bazarı*, *bâd-ı hevâ* gibi bir

173. Suraiya Faroqhi yukarıda zikredilen makalesinde (s.82) iki pazara işaret etmiş ancak muhtemelen M.C. 116/6 s. 28b-29a daki Balatçık ile ilgili kaydı, resm kaydedilmeyen ancak kile resminden ne hâsil olursa, pazar masrafına sarfedilmesi, artakalanın ise sancak beğine ait olduğunun defter-i atikten nakledilmesi sûretiyle dolaylı olarak ifade edilen pazarı hesâba katmamış olmalıdır.

174. M.C. 116/6, s. 29a.

175. BOA. TD. 8. s. 480.

176. BOA. TD. 87, s. 39.

177. Aynı Yer.

iki kalem diğer rüsûm ile 1.375 akçadır¹⁷⁸. Balatcık ise bu yıllarda vakıf olduğu için Kanûnî devri vakıf mufassalında kayıtlı olup, Kâsım Paşa ve Ahmed Paşa evkafı olmak üzere iki vakfın gelirleri içerisinde. Toplam 12.000 akçalık *bâc-ı bazârı* vardır¹⁷⁹. 1529 senesinde Ayasuluğ şehri pazarının ihtisâbı 5.600 akça'ya yükselmiştir¹⁸⁰. Yine Anya, Akçaşehir ve Dirmil'in ihtisabı tek kalemde kaydedilmiş bulunup¹⁸¹ Anya'nın *bâc-ı bazârı* 615 akça¹⁸² olup, pazarın yekşenbe (pazar) günü cem'olduğuna işaret edilmiştir. Akçaşehir'in *bâc-ı bazârı* ise 6.500 akçadır¹⁸³. 1575 senesinde Ayasuluğ şehri pazarının *bâc-ı bazârı* 5.299 ihtisâbı ise 1.999 akça¹⁸⁴, Anya'nın, 625 akça¹⁸⁵, Akçaşehir'in ise yine 6.500 akçadır¹⁸⁶. Bunların dışında, mufassal defterlerde bulunmamakla beraber, 1530 tarihli icmâl muhasebe defterinde Yahşi Beğ medresesi gelirleri arasında *bâc-ı bazâr-ı Bergos* kaydedilmiştir. (BOA. TD. 166, s. 418)

Muhtemelen, XVII. yüzyıla berâber Ayasuluğ'un yeniden gerilemesi sürecinde şehirdeki pazar, hükmünü yitirecek ve Ayasuluğ pazar yeri olarak da Anya, yani Kuşadası civarı kullanılacak, hatta burası bir kazâ hükmüne de girecektir. Çünkü bu yüzyılın sonlarına doğru *Livâ-i Sığla*'nın on kazasından birisinde *Ezine-i Ayasuluğ nâm-ı diğer Anya* olarak kaydedilmiştir¹⁸⁷.

178. BOA. TD. 87, s. 26, Dirmil cuma Pazarının ihtisâbı 944 (1537-38) de 1200 akça ile Seydi Ali'nin timarı idi. BOA. MAD. 153, vr. 7a.

179. TKGM. KK. TD. 571, vr. 44a, 45a.

180. BOA. TD. 148, s. 180.

181. BOA. TD. 148, s. 180.

182. BOA. TD. 148, s. 163.

183. BOA. TD. 148, s. 174.

184. BOA. TD. 537, s. 174; TKGM. KK. TD. 167 vr. 85b; 1590-91 senesinde de aynıdır BOA. Ruznâmeçe 131, s. 271.

185. BOA. TD. 537, s. 163 TKGM. KK. TD. 167 vr. 80a.

186. BOA. TD. 537, s. 231; TKGM. KK. TD. 167, 112a; 1592'de Akçaşehir, Anya ve Dirmil'in ihtisabları 10.500 akça ile Cafer'in zeâmetine dahildir. (BOA. Ruznâmeçe. 147, s. 407)

187. BOA. MAD. 9550, s. 4; Ezine tâbiri, *Adine* yani *cuma'nın* söylenişte aldığı hâldir. özellikle, XVII. yüzyıla beraber Kuşadası'nda olduğu gibi başka bazı yerleşim birimlerinde, merkez nahiyeye izafeten Ezine ile ilgili isimlerin ortaya çıkması hayli ilginçtir. İpsili örneği için bkz. Turan Gökçe *XVI-XVII. yüzyıllarda lazıkiyye (Denizli) Kazası*, (E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir 1994, s. 382.

B. AYASULUĞ KAZÂS'I'NDA TOPRAK İDÂRESİ

Genellikle vakıf, mülk ve timar olarak üç ana başlık altında incelenebilmesi mümkün olan Osmanlı "devlet gelirinin başlıcası öşür hâsılatı idi. Ancak bu gelir has, zeamet ve timar suretiyle vezirler, ümerâya ve eyâlet askeri demek olan timarlı sipahiye, vakıf olarak sosyal ve kültürel hizmetlere, yurtluk ve ocaklık olarak hudut muhafızlarına ve sadece ocaklık istilahiyle bazı kaleler yerli neferlerine tahsis edilmişti: Böylece devlet, vezirler, yüksek memurlar ve kumandanlar, türlü görevliler ve bütün taşra teşkilâtı mensuplarının maaşlarını hizmet karşılığında karşılamış oluyor, ayrıca sayısı, XVI. asırda 140.000'i bulan süvari kuvvetine mâlik bulunuyordu ki bu sebeplerle arâzi tevcihlerinin mevzû kanun ve nizamlar dâiresinde cereyânına fevkaledede önem verilmesi tabii idi"¹⁸⁸.

Böylesine bir idârî organizasyona tâbi bulunan Osmanlı toprağı üzerinde devlet, timar ve zeâmet olarak tevcih etmiş olduğu arâzilerde olduğu kadar vakıf ve mülk topraklar üzerinde tam anlamıyla kontrol sâhibi idi. Özellikle devletin kuruluşunun ilk yıllarında nüfus bulunmayan, ya da çok az olan arâzilerin iskânının sağlanması maksadına matufen zâviye türü bazı eserler, vakıflar yoluyla zenginleştirilmiş¹⁸⁹ ve zaman içerisinde bu tür arâzi miktarında bir artış meydana gelmiş idi. Bu arâziler, Fatih devrinde vakf yada mülkiyetleri kaldırılarak mirî arâzi hâline getirilmiş ancak daha sonra, II. Bayezid devrinde yeniden eski nizamlarına rücû ettirilmiş idiler¹⁹⁰.

1. Vakıf Arâziler

Ayasuluğ Kazâsı arâzisinin büyük kısmı muhtelif has, zeâmet ve timarlara taksim olunmuş olup, vakıf arâziler ise umum içerisinde az bir yekûn oluşturmakta idi. Kazânın vakıflarına dâir tek mufassal defter olan Kanûnî devri mufassalında 14 tane vakıf köy kayıtlıdır¹⁹¹.

188. Tayyib Gökbilgin, *Osmanlı müesseseleri Teşkilâtı ve Medeniyet Tarihine Genel Bakış*, İstanbul 1977, s. 117.

189. Ömer Lütfi Barkan "Osmanlı İmparatorluğu'nda Kuruluş Devrinin Toprak Meselesi" *Toplu Eserler I*, s. 289.

190. Emecen, *Manisa*, s. 271; Sultanönü civarındaki bir kısım zâviye arazilerinin miriye kaydedilmesi ve eski hallerine rücû'ları için bkz. *BOA. MAD.* 18333, s. 15, 16, 17, 19, 27, vs.

191. *TKGM. KK. TD.* 571, Bu durum 166 numaralı icmâl muhasele defterinde de aynıdır. *BOA. TD.* 166, s. 422; yine hazırlanmasına 571 numaralı defterin esas teşkil ettiği, XVII. yüzyıl başlarına ait icmâl vakıf defterinde de durum aynıdır. *BOA. MAD.* 617.

Bu köyler ve tahsis edilmiş oldukları vakıflar şöyledir.

Köy	Tahsis edilmiş olduğu vakıf	Hâsıl
Yayla ¹⁹²	Aydınoğlu İsa Beğ Câmileri ve türbesi	
Ezine ¹⁹³	" " " " " "	} 10.000
Kızılcıca ¹⁹⁴	" " " " " "	
Ulucak(Avlucak) ¹⁹⁵	" " " " " "	
Durgud ¹⁹⁶	" " " " " "	
Kuyumcu ¹⁹⁷	" " " " " "	7.448
Muharremler ¹⁹⁸	Kervansaray Vakfı (Muharremler'de)	
Turnacı ¹⁹⁹	Nâzilîn ve vâridîne	1.895
Pranko ²⁰⁰	Hoca Ömer Medresesi vakfı	4.343
Zeytun ²⁰¹	Hacı İshak Mescidi vakfı	5.571
Yekûş ²⁰²	Karahisar da Ahmed Paşa İmâreti vakfı	} 44.371
Ëzinecük ²⁰³	" " " " " "	
Üçbeğlü ²⁰⁴	" " " " " "	
Balatcık ²⁰⁵	" " " " " ve Kâsım Paşa Vakfı	29.038

Ayasuluğ Kazâsı'nda vakıflara tahsis edilmiş bulunan köylerin dışında mezra'a ve çiftlikler de bulunmaktadır. Çiftlikler, bazen kaç dönüm oldukları kaydedilerek verilmiştir. Bazen bağ-bağçe-arz şeklinde ifade edilen topraklar ise genellikle dönüm miktarı belli olmaksızın, sadece kaç kıta olduğu ve hâsılları verilmek sûretiyle kaydedilmiş olduğu için, vakıf toprakların gerçek miktarını tâ-

192. TKGM. KK. TD. 571, vr.33b; BOA. TD. 166, s. 416.
 193. TKGM. KK. TD. 571, vr.33b; 34a; BOA. TD.166, s. 416.
 194. TKGM. KK. TD. 571, vr.34a; BOA. TD. 166, s. 416.
 195. TKGM. KK. TD. 571, vr. 34a; BOA. TD. 166, s. 416.
 196. TKGM. KK. TD. 571, vr. 34b; BOA. TD. 166, s. 416.
 197. TKGM. KK. TD. 571, vr. 41b; BOA. TD. 166, s. 416.
 198. TKGM. KK. TD. 571, vr. 37b-38a.
 199. TKGM. KK. TD. 571, vr. 34b-35a; BOA. TD. 166, s. 416.
 200. TKGM. KK. TD. 571, vr. 42a; BOA. TD. 166, s. 420.
 201. TKGM. KK. TD. 571, vr. 42b.
 202. TKGM. KK. TD. 571, vr. 43a; BOA. TD. 166, s. 420.
 203. TKGM. KK. TD. 571, vr. 43b; BOA. TD. 166, s. 420.
 204. TKGM. KK. TD. 571, vr. 43b-44a; BOA. TD. 166, s. 420.
 205. TKGM. KK. TD. 571, vr. 44a-45b; BOA. TD. 166, s. 420.

yin etmek mümkün değildir. Dönüm ya da hâsıl miktarı belli olan arâzi çiftlik ve mezraalar şunlardır:

TABLO: LXVII- AYASULUĞ KAZÂS'I'NDA VAKIF ÇİFTLİK MEZRA'A VE ARAZİLER

Arâzi (Kıta) K (Dönüm) D	Çiftlik (Dönüm)	Mezra'a	Yaylak	Tahsis olunduğu Vakıf	Hâsıl (Akça)
	4 Ç. 500 D			Azize Hatun İmâreti	1.800
2 K				Ezine Pazarı Camii	Toplam Hâsıl içinde
3 K				Subaşı Mescidi	330
Bağ-Bahçe				Köse Umur Mescidi	100
5 K				Köse Umur Mescidi	—
3 K ve Bağ				Kubbe Mescid	369
1 K				Bozacı Ali Darülhuffazı	50
Arz				Darülhuffâz-ı Köhne	Toplam içinde
Arz ve Bağ				Darülhuffâz-ı Köhne	230
8 K ve Bağ				Ahî Babuçcu Zâviyesi	Toplam içinde
Bağ ve Arz				Darülhuffâz-ı Hoca Ali	200
3 K ve Bağ		Kuyumcu Karyesinde		Mevlevihâne	540
Arz-Bağ Bahçe		Mezra'a		Kalenderhâne	720
Arz 200 D				Bilâlâzâde Kervansarayı	1.000
Bağ		Mezra'a		Ahmed v. Tursun Darülhuffazı	520
2 K, 1 Bağ				Şeyh Mehmed Zâviyesi	—
2 K, 30 D.				Germiyanlı Mescidi	300
Bağ, Bahçe		Mezra'a		Saru Hacı Zâviyesi	522
Bağçe, Arz				Şahabeddin Türbesi	120
Arz		Mezra'a		Kara Fakih Mescidi	115
Zemin				Şeyhlü Mescidi	—
		Nısf mezra'a Kosak		Musa Beğ Mescidi	4.974
Zemin Bağ Bahçe		Mezra'a	Yaylak-ı Ayasuluğ	Musa Beğ Mescidi	1.210

Arâzi (Kıta) K (Dönüm) D	Çiftlik (Dönüm)	Mezra	Yaylak	Tahsis olunduğu Vakıf	Hâsil (Akça)
Zemin				Kubbelü Mescid	Toplam içinde
Arz	Çiftlik ma'a Âsiyâb				1.200
3 K, Zemin bağ-bahçe					Dükkân ile 3.280
Bağ				Mehmed Şah Çelebi b. Musa Beğ	—
2 K, Bağ 3 K				Musa Çelebi v. Mahmud Beğ	—
Bağ		Mezraa		Mecra-yı Yeni Su	Toplam içinde
3 K ve Bağ				Mecra-yı Yeni Su	220
	Karaca Ahmed			Ali Paşa İmareti (İstanbul'da)	1.000
Zemin, Bağ				Hacı Ömer Medresesi	Toplam içinde
		Mezraa-i Saruca Aver		Şeyh Eleği Sultan Zâviyesi	—
Bağ, Bağçe				Vakf-ı Şeyh b. Şeyh Hayreddin	—
Bağ, 2 K.				Vakf-ı Ali Dede	—
Bağ, Bağçe				Abdal Ahmed b. Mehmed Seydi	—
6 K, Arz				Musa Beğ Mescidi (Kızılhisar'da)	600
İncir Bağçesi 3 K				Mevlâna Muhiddin Zâviyesi	—
10 D. İncirlik				Reis Köyü Mescidi	2.000
7 K Bağ 7 K Arz				Hacı Hüseyin Mescid Mekteb ve Tekyesi	—
Bağ ve İncir ve enar 6 K				İbrahim Dede b. Mustafa	—

Bütün, yukarıdaki tablolarda görülen gerek köy vede gerekse mezra'ların toplam hâsılı 1530 senesinde 114.640 akçadır²⁰⁶. Yine vakfa tahsis edilmiş bağ, bahçe ve âsiyâbın da toplam hâsılı 52.157 akçadır²⁰⁷. Kazânın, bu

206. BOA. TD. 166, s. 422.

207. Aynı yer.

tarihlerdeki umum vakıf hâsılının 176.652 akça olduğunda düşünürsek, köy ve mezra'a hâsılı umum evkaf içinde %64.89'luk, bağ bahçe vs. de %29.52 lik bir yere sahiptir, geri kalan ise nakit meblağdan oluşmaktadır.

2. Has, Zeâmet ve Timarlar.

Yukarıda ifâde ettiğimiz gibi Osmanlı toprak sisteminin temelini bir kısım sivil ve askerî yükümlülüklerin yerine getirilmesi karşılığında muayyen miktardaki vergilerin toplama yetkisinin tanınması oluşturmaktadı. Bu sistem tatbik edilirken padişahlara, şehzadelere, vezirlere, sancak beğlerine büyük miktardaki vergi dilimleri has olarak tahsis, geri kalanlar ise zeâmet ve timar adı altında daha küçük dilimlere ayrılarak muhtelif hizmet erbâbına tevcih edilmekte idi.

Gerek mufassal tahrîr defterleri, ama özellikle bu defterlerden istifade edilerek hazırlanmış bulunan icmâl defterlerden bu bilgileri tesbit etmek mümkün olduğu gibi zeâmet ve timarların tevcihlerini Rûznâmçe defterlerinde de takib edebilmek mümkündür.

Ayasuluğ Kazâsı'ndaki Haslara dâir ilk bilgilerimiz II. Murad'ın saltanatı'nın ilk yarısında, muhtemelen 1421-1439 yılları arasında tanzim edilmiş olan ve şimdilik, Aydın Sancağı'nın elimizdeki ilk mufassal, ancak eksik defterinde²⁰⁸ bulmak mümkündür. Burada hassa tahsis olunmuş köyler mevcut olduğu gibi sâir bazı gelir kaynakları da vardır. Nâhiye-i Ayasuluğ'un has olarak ifade edildiği defterde Anya, Kabala Nâhiyesi, ve tâbii Akköy, Akçaova'ya tâbi Köprüce, Değirmenderesi (Zekeriya Hoca), Batnos gibi karyeler, has içerisinde mütâlâ edilirken²⁰⁹ yine 37.000 akçalık Ayasuluğ ve Çeşme liman kıstı da, has içerisinde²¹⁰. Bunlar aşağıda tablo üzerinde gösterilecektir.

208. BOA. MAD. 18003, Defterin 3. sahifesindeki bir derkenar Evâil-i zilhicce sene 842 (15-25 Mayıs 1439) tarihini taşımakta olup defterin bu tarihten önce düzenlenmiş olduğu muhakkaktır.

209. BOA. MAD. 18003, s. 17-23.

210. BOA. MAD. 18003, s. 10.

TABLO: LXVIII- AYASULUĞ KAZÂSINDA PÂDİŞAH HASLARI'NIN GELİŞMESİ

Sene	Şehir	Hâsıl	Kır	Hâsıl
	Gelir Türü		Gelir türü	
1421-1439	Çeşme limanı ile berâber Ayasuluğ Limanı Ayasuluğ Nf	37.000 8.000	6 K	29.000
			1 Km	
			Yekûn	
1467	Çeşme Limanı ile beraber Ayasuluğ Limanı	62.000	15 K	24.000
			1 Nf, 1 C	
			Nehri Kayırhan (Çeltik)	7.000
			Yekûn	31.000
1473-77	Ayasuluğ Limanı	116.033	16 K*	40.947
			1 C...	
			Nehri Üzümi ve Balatçık Çeltikleri	25.000
			Yekun	65.947
1512	Tahunhâne Cürm-i Cinayet, bâd-ı heva	47.034 Köyler Kısmına Dahil	16 K	85.350
			1 M	
			1 Nf	
			2 C	
			Nehr-i Kayırhan	25.500
			Yekûn	110.850
1529	Tahunhâne	45.000	16 K	134.928
			1 Nf	
			1 M	
			2 C.	
			Memlehâ-i Batnos memlehâ-i İzmir ile beraber	
			Nehr-i Uzümi	16.500
			Yekûn	995.428
1575			Memlehâ-i Batnos, İzmir memlehâsı ile	844.000
			1 K	12.750
			1 C	24.000
			Nehr-i Balatçık ve Uzümi	15.000
			Yekûn	895.750

Tabloda Nf: nefis, N: Nahiye, M: Mezra'a K: Köy, Km: Köy mahallesi C: Cema'ati ifâde etmektedir.

* Batnos Karye-i Nefs-i Batnos olarak zikredildiği için köylere dahil ettik.

Yukarıda tanzim edilmiş olan tablodanda görüleceği gibi II. Murad devrinde 1421-1539 tarihleri arasında tutulmuş olan eksik defterde hass-ı pâdişâhî olarak, şehir liman ve Nâhiye-i Ayasuluğ nefsi 45.000 akça ve kır kesimde ise 6 köy ve bir de köy mahallesi 29.000 akça olmak üzere toplam 74.000 akça-

lık bir gelir kaydedilmiştir. 1467 senesinde hasa dâhil olan köy sayısı 15'e yükselirken ayrıca bir nefis (Batnos) ve bir de cemaat olmak üzere, kır kesiminde toplam 31.000 akça ile, şehirde ise, her nekadar Ayasuluğ Limanı şehir dâhilinde değil ise de, Çeşme Limanı ile berâber toplam, 62.000 akçalık geliri olan Ayasuluğ Limanı, pâdişah hassı içerisinde mütalâa edilmiş ve mezkûr senenin hass geliri toplam 93.000 akçaya yüklenmiştir. 1473-77 senelerinde liman geliri yine hassa ait olup, hâsılı 116.033 akçadır. Kır kesiminde ise 16 köy, 1 cema'at ve Üzümi ve Balatcık argları hasılı olan 65.947, ki toplam 181.980 akçalık has mevcuttur.

1512 senesinde kazâdaki hasların gelirlerinde yine bir artış olup, şehirde tahunhâne ile bād-ı heva ve cürm-i cinâyetten oluşan 47.034 akça, kır kesiminde ise, 16 köy, 1 mezra'a, 1 nefis, 2 cema'at ve Kayırhan, Üzümi ve Balatcık arglarında hâsıl olan çeltik olmak üzere, 110.850 akça ki toplam 157.884 akçalık has mevcuttur. 1529 senesinde kır kesiminde 16 köy, 1 nefis, 1 mezra'a, 2 cema'at, Üzümi argları ayrıca Batnos memlehâsı ile berâber üç yerde vaki olduğu ifade edilen İzmir tuzlası, ki toplam hâsılı 844.000 akçadır, hassa dâhil olup, kır kesiminin, 995.428 akçalık hâsılı ve Ayasuluğ tahunhanesinin 45.000 akçalık hâsılı ile 1.040.428 akçaya yükselmiştir. 1575 senesinde hassın gelirlerinde bir azalma dikkati çekmektedir. Bu durumun sebebi, dâhilinde bulundurduğu köylerin has kapsamından çıkması ve şehirde de, hassa ait bir gelir görülmesidir. Önceki tahrîrde Padişah hassında bulunan tahunhâne, bu sefer şehzâde hassı meyânına idhâl olunmuştur²¹¹. Mufassal defterdeki Çeşme, Karaburun, Ayayorgi ve Ayasuluğ'a ait 684.667, akçalık gümrük gelirin has olup, olmadığı açık değildir²¹². Ancak, bu kalem icmâldeki haslar meyânında mevcut değildir. Mezkûr sene has dâhilinde 1 köy, 1 cema'at, Batnos memlehâsı ve Balatcık ve Üzümi arglarındaki çeltik olmak üzere, toplam 895.750 akça mevcuttur. Görüleceği üzere 1421 tarihinden 1529 kadar sürekli olarak artış gösteren pâdişah hassı gelirleri, 1575 senesi itibâriyle azalmaya başlamıştır²¹³. Ayasuluğ Kazâsı'ndaki pâdişah haslarından sonra ikinci grup haslarda şehzâde haslarıdır.

211. *TKGM. KK. TD. 302, vr. 44b.*

212. *BOA. TD. 537, s. 93.*

213. Ayasuluğ ve tevâbii mukataası 988 (1580) senesinde 445.000 akça ile Hüseyin İlyas uhdesinde iken Anya sâkinlerinden Hacı Mustafa b. Hacı Sinan 10.000 akça daha ziyâde ile 455.000 akçaya iltizam etmiş idi. *BOA MAD. 5945, s. 57-62.*

TABLO: LXIX- AYASULUĞ KAZÂSİ ŞEHZÂDE HASLARI

Sene	Şehir	Hâsıl	Kır	Hâsıl
	Gelir Türü		Gelir türü	
1512	1 C. A'rab-ı Batnos*	23.120	—	
1575	Tahunhâne	45.000	10 K Nehr-i Kayırhan	122.596

C: Cema'at K: Köy

* Mezkur A'rab-ı Batnos cema'ati, cema'at-i Kızıl ışık Cema'at-i Ali; Cema'at-i Co-yuga ve Cema'at-i Resül veled-i Gökçe Karlı'dan müteşekkildir.

1512 senesinde şehzâde Süleyman'ın hassı dâhilinde bulunan ve 23.120 akçalık gelir ile dört cema'atden oluşan Cema'at-i A'rab-ı Batnos²¹⁴ kazadaki tek şehzâde hassı iken 1529 senesinde bu sefer pâdişah olan Sultan Süleyman'ın hassına dahildir²¹⁵. 1575 senesinden sonra mezkûr seneye ait mufassalın, temel teşkil ettiği icmâl defterde Akçaovaya tâbi Anya, Küplüce, Bergos, Dere, Havuçlu, Değirmenderesi, Dânişmendlü, Uşakpınarı ve Daridere-si ve Hüsameddinlü köyleri ile Kayırhan nehri çeltikleri şehzâde Sultan Murad'ın hassına dâhildir²¹⁶.

Kazâda az miktarda da sâir kişilerin hasları bulunmaktadır. Bunları da şöyle tablolaştırmak mümkündür.

TABLO: LXX- AYASULUĞ KAZÂSINDAKİ SÂİR HASLAR

Sene	Has tasarruf eden	Gelir türü	Hâsıl
1512	Hüsam Paşa	6 K	30.067
	Mirlivâ-i Aydın	3 K	27.320
		2 C. Kaza'daki Mukataahâneler	8.000*
	YEKÜN	35.320	
1575	Cefer Beğ, Lala-i Hazret-i Şehzâde	1 K	10.631

* Bu rakama Güzelhisar mukata'ahâneleri de dâhildir.

214. BOA. TD. 87, s. 20-21.

215. BOA. TD. 148, s. 168-169.

216. TKGM. KK. TD. 302, vr. 44b.

1512 tarihli mufassal deftere göre Hüsâm Paşa'nın hassı dahilinde Danişmendlü, Sunkurlu, Sunkurlu'ya tâbi Büklü, Kabala, Ece, Andoz köyleri bulunmaktadır²¹⁷. Aydın Mirlivâsı'nın hassında ise Akçaşehir, Savcı ve Kızılhisar ile Akçaşehir'e tâbi Cema'at-i Kızılcaköy ve Kızılcaköy'e tabi Cema'at-i ortakçı-yân ve Güzelhisar'dakilerle berâber Ayasuluğ Kazâsı mukata'ahâneleri bulunmaktadır²¹⁸. Daha sonraki tarihlerde ise Dânişmendlü²¹⁹ padişah hasında, Akçaşehir ve civarı²²⁰ timar dahilinde, Kabala ve Ece²²¹ yine timar dahilinde bulunacaktır. 1529 tarihli mufassal ile onun icmâli olan defterde²²² Padişah hassı dışında başka hâs mevcut değildir. 1575 tarihli mufassalın icmâlinde ise sadece şehzâde lalası Cafer Beğ'in Sasalu köyünden müteşekkil 10.631 akçalık has geliri mevcuttur²²³.

Hasların dışındaki Ayasuluğ Kazâsı arazisi, yukarıda ifâde ettiğimiz vakıf topraklar hâriç, büyük miktarda timar ve bir miktar da zeâmete taksim olunmuş idi. II. Bayezid döneminde Ayasuluğ da üç zeâmet mevcuttur²²⁴.

Zeâmet Sahibi	Gelir Türü	Hasıl
Ahmed	Tırha ve gayrihu	53.400
Murad	Kayas ve gayrihu	26.092
Hamza	Ozgur ve gayrihu	20.263
YEKÛN		99.755

1512 senesinde Ayasuluğ nefsi mahalleleri zeâmet olarak tesbit edilmiş olup mufassalda bu zâimin adı mukayyet değildir²²⁵. Zeâmetin miktarı 13.160 akça olup, Ayasuluğ nefsi niyâbeti, Yaylak, dalyanhâ, sazlık, mumhâne, başhâne, bozahâne, resm-i kışlak, resm-i ganem-i nefsi-i Ayasuluğ'dan müteşekkildir.

217. BOA. TD. 87, s. 23-25.

218. BOA. TD. 87, s. 25-31.

219. BOA. TD. 66, s. 5

220. BOA. TD. 66, s. 19,20,36; BOA. TD. 139, s. 34/1;34/2,

221. BOA. TD. 139, s. 34/1.

222. BOA. TD. 66.

223. TKGM. KK. TD. 302, vr. 45b.

224. BOA. MAD. 152, s. 47.

225. BOA. TD. 87, s. 32.

1512 tarihinden sonra kazadaki zeâmet sahipleri ve zeâmet miktarları şöyledir²²⁶.

Zeâmet sahibi	Gelir türü	Hâsıl ve Hissesi
Zeâmet-i Kâsım Beğ	Temürcilü K.	Hisse: 7.655
	Kemâller M	2.340
	Canlu K ve C. Ortakıyan	22.000
	Yekûn	31.995
Zeâmet-i Ali Beğ: Defterdâr-ı Timarha-i Vilâyet-i Anadolu	Kemer K, Çeblice K. tâbi-i Kemer, Kaşıkçılar C.	16.414
	Muharremlü K	3.500
	At bergosu K.	2.500
	Çeri Kazıkkurudan, Turaşah, Melek	1.125
	Yekûn	23.539
Rüstem Beğ	Hortena K.	20.000
	Zekeriyalu K.	2.200
	C-i Yörükân-ı Kömenos, niyabet-i Divan-ı Ayasuluğ, bâd-ı heva ve hâric-i defter olan aklâm	5.500
	Yekûn	27.700*
Mahmud Beğ veled-i Yiğid Ahmed Beğ	Tirha K.	8.251
	Yedibergos K.	1.300
	Hânehâ-ı Mukataat-ı Kazâ-i Ayasuluğ ve Güzelhisar	3.000
	Emirgazilü K.	Hisse: 3.252
	Mezari' kurb-ı Ayasuluğ	Hisse: 3.500
	Yekûn	19.303**
Murad İnegöllü	Kayas K.	16.170
	Ağzıkara K.	6.952
	Samsun K	2.949
	Yekûn	26.092***
Sarrac Ali Mirâlem-i Livâ-i Aydın	Ogur K	12.600
	Kızılca (Hacıköyü) K	Hisse: 5.158****
	Yekûn	17.758
Selim Beğ	Hatulu Elenklü	10.370*****

* Bu rakam mezkûr zeâmetin Ayasuluğ kazasındaki kısmıdır zeâmetin içerisinde İzmir Tire ve Birgi gibi kazalarda 6 köy daha olup bunların da hâsılı 41 600 akça olup zeâmetin toplam geliri 69.300 akçadır iltizam bedeli ise 70.000 akçadır. (BOA. TD. 66, s. 16-17)

** Bu zeâmetin toplam miktarı sancağın diğer bazı gelirleri ile beraber 45.891 akça olup iltizam bedeli 48.000 akçadır.

*** Defterde bu şekilde kaydedilmiş olmasına rağmen asıl yekûn 26.071 akçadır.

**** İltizam bedeli 20.263 akçadır.

***** Zeâmetin diğer kazalardaki gelirleri ile beraber tutarı 50.000 akçadır.

Tablodanda anlaşılacağı üzere 1512 tarihi itibarıyla kazâ dahilinde zeâmet sâhibi olan 7 zâim vardır. Bunlardan Ali Bey, Anadolu Timar defterdarıdır²²⁷. Sarrac Ali ise Aydın Livası mirâlemidir²²⁸. Zeâmetleri oluşturan vergi kalemlerinin bir kısmı, kaza dışında olup, bunlar tablonun altında ifâde edilmiştir. Kazâda zeâmete dâhil olan gelir miktarı ise toplam 156.757 akçadır. 1529 tarihli icmâldeki zeâmetler, aynı 1512'dekiler olduğu için tekrar edilmeyecektir.

1575 tarihli mufassal defterin icmâlinden mezkûr seneye ait zeâmetlere baktığımızda²²⁹ zeâmet sayısında bir miktar artış dikkati çeker.

TABLO: LXXI- 1575 SENESİNDE AYASULUĞ KAZÂSINDAKİ ZEÂMETLER

Zeâmet sahibi	Gelir türü	Hâsıl ve Hissesi
Ahmed veled-i Mehmed Tevki-i Dergâh-ı Ali	Cebiye K.	6.800
	Kesrî (tabi-i İzmir) K	11.000
	Yekûn Hisse	7.000
İstendiyar Beğ Müteferrika-i Dergâh-ı Ali	Ozgur K.	13.000
	Kızılca (Hacıköy) K.	13.000
	Akçaşehir K, Kızılcaköy C, Ortakçı C, Savcı K, Manisalu C.	Hisse: 2.499
	Kemerönü (3 Ç)	2.500
	Yekûn	30.999*
Carullah Çavuş Çavuşân-ı Dergâh-ı Ali	Tırha K.	Hisse: 2.951
	Yedibergos K.	1.300
	Yekûn	4.251**
Mirahur Hasan Çavuş, Çavuşân-ı Dergâh-ı Ali	Boynak K.	Hisse: 3.333***
Ahmed Çavuş Çavuşân-ı Dergâh-ı âli	Kilise K	4.999
	Fetrek K	5.240
	Yekûn	10.199 ****
İbrahim Kâtib-i Mâliye-i Dergâh-ı âli	Kayas K.	15.000
	Samsun K.	3.000
	Azıkara K.	6.000
	Hıdırbeğlü K	5.000
	Yekûn	29.000*****

227. BOA. TD. 66, s. 3, 16.

228. BOA. TD. 66, s. 18.

229. TKGM. KK. TD. 302, vr. 46b-48a.

Kalender Miralay-ı	Kızılhisar N.	9.000
Livâ-i Sığla	Kızılcıca (Sögüdüzü) K.	1.000
	Yekûn	10.000
Emrullah	Kabala K, Ece K, Andoz K.	15.199
Hüseyin Çavuş Dergâh-ı âli	Üzümi, İsalu, Mahmudlu K.	4.500
Abdullah Defterdâr-ı Timarhâ-i Eyalet-i Anadolu	Avvalya K, Yuvacılı K, Kazancılı K, Halil Depeciği K, Mürselli K, Sinanlı K, Gülvere K, Germiyanlı K, Akkoyunlu K, Dündarlı K, Yaylayakası K, Mütferrik arazi	45.176

K: Köy; N: Nefs; C: Cema'at; Ç: Çiftlik

* Zeâmet dahilinde Birgi'ye tâbi iki köy daha olup, zeâmetin toplam gelir miktarı 35.999 akçadır.

** Bu rakam sadece kazâ dâhilindeki gelir kaynaklarıdır.

*** Toplam hâsılı 17.925 akça olan köyde mezkûr zâimin hissesi önce 9.920 akça yazılıp üzeri çizilmiştir.

**** Defterde böyle mukayyed bulunmasına rağmen asıl toplam 10.239 akçadır.

***** Bu rakkamın üzeri çizilerek 13.000 akçaya yazılmıştır.

görülebileceği üzere bir önceki tahrir nazaran zâim sayısı artıp 10'a çıkmış buna bağlı olarak da zeâmet şeklinde tasarruf edilen vergi miktarında da az miktarda artış meydana gelerek 159.657 akça olmuştur.

TABLO: LXXII- AYASULUĞ KAZÂSİ ZEÂMETLERİ İCMÂLİ

Sene	Zaim Sayısı	Gelir Türü	Zemet Miktarı
II. Bayezid	3	3 K	99.755
1529	7	18 K, 2 M, 3 C, 3 Ç, Mkh, Nyb.	156.757
1575	10	21 K, 3 C, 3 Ç, 1 N.	159.657

K= Köy, M= mezra'a, C= Cemaat, Ç= Çiftlik, Mkh= Mukataahâneler;
Nyb= Niyabet-i Ayasuluğ ve Bâd-ı hevâ, N= nefis.

Kazâ zâimleri arasında 4 tane dergâh-ı âli çavuşu²³⁰, 1 dergâh-ı âli kâtibi²³¹, iki tane dergâh-ı âli mütferrikası²³² ile Sığla Livâsı miralay²³³ bulunmaktadır.

230. TKGM. KK. TD. 302, vr. 46b, 47a, 48a.

231. TKGM. KK. TD. 302, vr. 47a.

232. TKGM. KK. TD. 302, vr. 46a

233. TKGM. KK. TD. 302, vr. 47b.

Timarlara gelince EK: XII-XIV'deki tablolarında incelenmesinden anlaşılacağı üzere II. Bayezid devrinde kazada 95 timarlı sipahi mevcut tasarruflarında 410.217.5 akça gelir bulunmaktadır²³⁴. Bu miktar Ayasuluğ Kazâsı'nda timar geliri olarak tesbit edebildiğimiz en yüksek meblağdır. Haddi zâtında giriş kısmında da ifâde edildiği üzere kazâ, zaten beylikler devrinden sonra XV. yüzyılda yeniden bir canlanma göstermiş, önem kazanmıştır. Ancak birçok hususta, kazâ bu gelişme çizgisini XVI. yüzyılda devam ettiremediği gibi, aynı husus timar gelirleri noktasında da geçerlidir. 1512 senesinde ki duruma baktığımızda 86 timarlı sipahinin tasarrufundaki gelir miktarı 397.635 akçaya gerilemiştir (%3.04). Kazâdaki Timar sahipleri arasında Divân-ı âli küttâbından Mehmed v. Ramazan²³⁵, Dergâh-ı Ali ulufecilerinden İskender²³⁶, Ayasuluğ Nâhiyesi seraskeri²³⁷ gibi kişiler bulunmaktadır. Yine aynı tarihli kayıtlara nazaran Ayasuluğ kalesinin dizdarı da dâhil olmak üzere toplam 60 mutahfızın kazâda 83. 481 akçalık timar tasarruf ettikleri anlaşılmaktadır²³⁸. (Bk. EK:I-II) Bu senelerde Ayasuluğ kalesi mustahfızları hemen tamamen kazâ dâhilinde timar sahibidirler. Oysa ki XV. yüzyıl kayıtlarında kalenin Aydın Sancağı dâhilinde, muhtelif kazalarda, daha fazla timarının olduğu anlaşılmaktadır. Esâsen bu konu daha önce şehir kısmında bahsettiğimiz kale bahsinde izah edilmiş olduğu için burada tekrar edilmeyecektir. 1529 tarihli icmâl defterdeki timar kayıtları hemen hemen 1512 senesi ile aynı olduğu için burada yeniden tasrih edilmeyecektir. 1575 senesinde kazada 61 tane timarlı sipahi mevcut olup tasarruf ettikleri vergi miktarı ise 254.728 akçadır. Yine dikkat edileceği üzere timar dâhilinde bulunan gelir miktarında %35.9 nisbetinde bir azalma söz konusudur. Timâr sahipleri içerisinde Çeşme kadısının oğlu Mehmed²³⁹ Divân-ı âli kâtiblerinden Abdi²⁴⁰ Kestel Kadısı Mahmud v. Ahmed de²⁴¹ bulunmaktadır.

234. BOA. MAD. 152, s. 5 47-49.

235. BOA. TD. 66, s. 19

236. BOA. TD. 66, s. 20.

237. BOA. TD. 66, s. 24.

238. BOA. TD. 66, s. 183-188

239. TKGM. KK. TD. 302, vr. 51b.

240. TKGM. KK. TD. 302, vr. 62b

241. TKGM. KK. TD. 302, vr. 53b.

TABLO: LXXIII - AYASULUĞ KAZÂSİ TİMAR İCMÂLİ

Sene	Timar sayısı	Gelir Miktarı
II. Bayezid Dönemi	95	410.217,5
1512	86	397.635
1575	61	254.728

TABLO: LXXIV - AYASULUĞ KAZÂSİ GELİRLERİNİN İCMÂLİ

Gelir türü	II. Bayezid Devri	1512	1575*
Pâdişah Hassı	182.000**	157.884	895.750
Sâir Haslar	—	88.507	187.227
Zeâmet	99.755	156.757	159.657
Timar	410.217.5	397.635	254.728
Vakıf Mülk	—	176.652	—
Toplam	691.972.5	977.435	1.497.362

* Bu senenin icmâline yakın tarihli, 981 (1573-74) yılına ait başka bir icmâl var ise de kazânın genelini yansıtmamaktadır. Muhtemelen bir kısım değişikliklerin kaydedildiği bir defter olmalıdır. (TKGM. KK. TD. 289) bu durum giriş kısmında izah edilmiştir. Ayrıca 974 (1566-67) tarihli diğer bir sipahi defterinde de benzer kayıtlar yer almaktadır. BOA. Kâmil Kepeci, Sipahi ve Silahdar Kalemi nr. 462, s. 46.

** BOA. TD 8'deki neticeler.

Tablodanda görüleceği üzere II. Bayezid devrinde padişah hasları kazâ gelirlerinin tahriben %26'sını, zeâmetler, %14.41, Timarlar ie %59.29'sını oluşturmaktadır. Durum, 1512 senesinde haylice değişmiş padişah hasları %15.82, sâir haslar %9.05, Zeâmetler %16.03, Timarlar %40.68, vakıf araziler %18.07 ile kazâ gelirlerini oluşturmaktadır. 1575 senesinde pâdişah hasları %59.82, sâir haslar %12.50, zeâmetler %10.66, Timarlar %17.01 ile toplam gelir miktarını oluşturmuştur.

SONUÇ

XIV. Yüzyılın başlarından itibaren Türk yerleşmesine sahne olan ve ilk defa 1390 senesinde Osmanlılar tarafından fethedilerek, Timur'un Ankara Savaşı galibiyeti sonrasında, bir müddet yine Aydınoğulları elinde kalan Ayasuluğ Kazâsı, fiilen Çelebi Mehmed zamanından sonra, ancak kesin olarak 1426 senesinde Osmanlı hâkimiyetine girmiştir.

Bu tarihlerden sonra, özellikle, liman gelirlerinde de takib edebildiğimiz büyük bir gelişme ile, şehrin yeni bir canlanma dönemine girdiğini ve bu canlılığın bütün XV. ve XVI. yüzyılın ilk yarısına kadar devam ettiğini söylemek mümkündür. Ancak şunu ifade etmek lâzımdır ki bu canlanma, şehre eski büyüklüğünü getirecek kadar olmamıştır. Ayasuluğ şehrini bize tafsil eden ilk muassal defter olan 1473-77 tarihli tahrîr defterine baktığımızda aslında 17 mahalle ismi var iken, bunlar 13 başlık hâlinde, bazıları birleşik olarak itibâr edilerek tahrîr edilmişlerdir. Demek oluyor ki, Kubbeli Mescid ve Şadgâm, Hatib ve Sarusinan, Küffarân-ı Eskihisar ve Beğ Hamamı, Yegân ve Şeyhlü, Kayacık ve Beğhamamı mahalleleri önceki dönemlerde, müstakil birer mahalle iken, nüfusun azalması ve başka sebeplerle beraber, birleşmiş ya da birleşik olarak itibâr edilmişlerdir. Şehrin nüfusu, tahmînî olarak 1473-77 senesinde 2.956 kişi (563 hâne, 71 mücerred, 14 muaf), 1512 senesinde 4.137 kişi (798 hâne, 42 mücerred, 21 muaf), 1529 senesinde 3.760 kişi (681 hâne 205 mücerred, 30 muaf) ve 1575 senesinde 3.022 kişi (571 nefer, 134 hâne, 78 mücerred)'den müteşekkildir. Gayr-ı müslimler şehir nüfusu içerisinde 1473-77 senelerinde % 7.4 , 1512 senesinde % 6.3, 1529 senesinde % 8.5 oranında bulunmakta idiler.

Ayasuluğ Limanı ihtisâbı ise incelediğimiz dönem içerisinde 37.000 akçadan 684.667 akçaya kadar gelişme göstermiştir (s. 64) ancak burada bir defa daha ifâde etmek lazımdır ki, Ayasuluğ Limanı diye adlandırdığımız liman mahalli, tahminlerimize göre tahrîr kayıtlarında Anya olarak geçen ve XVII. yüzyıla beraber bir kazâ hüviyetinde karşımıza çıkan Kuşadası'dır.

Bütün incelediğimiz dönem içerisinde Ayasuluğ şehrinin küçüklüğü yanında kazâ hep geniş bir arazi üzerinde yayılmıştır. 1473-77 senelerinde vakıf köylerle beraber 130 köyü bulmuş kazâda, 1512 senesinde 120, 1530 senesinde 125 köy bulunmaktadır. Muhtemelen 1573 senesinde yapılan yeri düzenleme ile teşkil edilen Sığla Sancağı içerisinde yeni bir kadılık olarak dahil edilen Akçeşehir kazâsı da vaktiyle Ayasuluğ kazâsı köylerinden oluşmakta idi. Dolayısıyla bu düzenleme ardından, 1575 senesindeki mufassal tahrîr defterinde Ayasuluğ'da 108 köy bulunmaktadır.

Ayasuluğ Kazâsı büyük miktarda yörüklerin de yaşadığı bir kazâ olup, özellikle Çullu yörüklerinin büyük bir kısmı burada yaşamaktadır. Metin içerisinde de tasrih edildiği üzere bu yörük grubunun tamamının kadıları Ayasuluğ kadısıdır. Ancak bu yörüklerle ilgili, XV. yüzyıl ile XVI. yüzyılın başlarına ait bilgilerimiz mevcut olmayıp, 1530 senesinden sonraki gelişmelerden haberdâr olabilmekteyiz. Kazâda bu yörüklerin dışında perakende, muhtelif gruplar da yaşamaktadır. Ayrıca Horzum, Kütebarza gibi bazı yörük gruplar, Menteşe Sancağı'nda Peçin Kazâsı'na tâbi olmakla beraber, Ayasuluğ Kazâsı'nda yaşamaktadırlar. Bu gruplardan, tesbit edilebilenler de konuya dâhil edilmişlerdir.

Ayasuluğ Kazâsı, XVI. yüzyılın son mufassalı olan 1575 tarihli defterde de bölge kazâları içerisinde önemli sayılabilecek bir hacimde iken, XVII. yüzyılın ikinci yarısı ile beraber şehirde büyük bir harâbiyet ve nüfus azalması müşahede edilmektedir. Bu durumu, şimdilik, giriş kısmında da ifâde ettiğimiz bir deprem ihtimâli ile izah edebilmekten başka bir ihtimâl görülmemektedir. Her ne kadar suhte isyanları bölgede büyük bir tahribât yaratmış ise de gerek batılı, gerekse Türk gezginlerin eserlerinde ifâde ettikleri fizikî harâbiyeti, bir deprem ihtimâli, daha kolay bir şekilde izah edebilmektedir.

Ayasuluğ'un bu yıkılışı bölgede eskiden beri var olan ancak Ayasuluğ'un tâbii ve liman mevkii bulunan Anya (Kuşadası)'yı bölgesel bir liman kasa-bası olarak ortaya çıkarmıştır.

BİBLİYOGRAFYA**I.ARŞİV VESİKALARI****1.Başbakanlık Osmanlı Arşivi****a.Tahrir Defterleri**

Nr. 1/1M,8,35M,66,87,129,139,148,166,176,238,270,414,438,516,537,573,664

806,1080.

b.Mühimme Defterleri

**Nr. III,V,VI,VII,VIII,IX,X,XII,XVI,XXIII,XXIV,XXIX,XXXI,XXXIII,XXXIV,
XXXV,XXXVI,XXXIX,XL,XLI,XLIII,XLIV,XLVI,LI,LII,LVIII,LX,LXI,LXII,
XLVII,LXX,LXXI,LXXII,LXXIII,LXXIV,LXXXV,**

c.Mühimme Zeyli Defterleri

Nr.VI

d. Maliyeden Müdevver Defterler

**Nr.115,152,153,232,233,290,385,475,530,617,1821,2230,2247,2791,3004,309
8,3274,4409,4745,5592,5829,5945,7075,7179,7534,7597,7738,9550,13274,
15169,16027,17863,18003,22395.**

e. Kâmil Kepeci

Nr.63,312,462,2467,2624,2729,2791,4624, 7273,7274.

f.Timar Zeamet Tevcih Defterleri (Rûznâmçe)

Nr.1,8,40,60,131,147,512

g.Ali Emiri

Kanûni 264,290,292

h. İbnülemin

Evkaf Nr.2,8.

Mâliye Nr. 85.

i. Baş Muhasebe (D.BŞM)

Nr. 2291.

j.Bâb-ı Defteri- Mevkufat (D.MKF)

Nr. 27434, 27445.

k. Bâb-ı Asafi- Defterhâne-i Amire (A.DFE)

Nr.77, 590

l. Bâb-ı Defteri Ceride Odası (D.CRD)

Nr.40354.

m. Nezaret Öncesi Evkaf (EV.HMH)

Nr. 4488,5842,5885,6321,6386,6460,6549

2.İstanbul Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Yazmaları

Nr. 0.116/6, 0.82, 093, B21

3. Ankara Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü , Kûyûd-ı Kadîme Arşivi

Nr.73, 78, 129, 167, 207, 289, 302, 414, 571, 664, 806

II. YAYIMLANMIŞ VESİKALAR

AHMED REFİK, *Anadolu'da Türk Aşiretleri (966-1200)*, İstanbul 1989

ANHEGGER,ROBERT, HALİL İNALCIK, *Kanunnâme-i Sultâni ber Mûceb-i Örf-i Osmânî*, Ankara 1956

BARKAN, Ö.LÜTFİ, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Zirâi Ekonominin Hukûki ve Mâli Esasları, Kanunlar I*, İstanbul 1943

BARKAN, Ö.LÜTFİ, ENVER MERİÇLİ, *Hüdavendigâr Livası Tahrir Defterleri I*, Ankara 1988

BARKAN, Ö.LÜTFİ, EKREM HAKKI AYVERDİ, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri, 953 (1546) Tarihli*, İstanbul 1970

BELDİCEANU, NİCORA, *Code de Lois Coutumieres de Mehmed II Kitab-ı Qavanin-i Örfiyye-i Osmâni*, Wiesbaden 1967

EMECEN, FERİDUN, "Kayacık Kazası'nın Avâız Defteri", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, 12(1982), ss.159-170.

İNALCIK, HALİL, "Bursa Şer'iye Sicillerinde Fatih Sultan Mehmed'in Fermanları" , *TTK. Belleten*, XI/1944, ss.,693-706.

_____, *Hicrî 835 Tarihli Sûret-i Defter-i Sancak-ı Arvanid*, Arkara 1987

JAHN, KARL, *Türkische Freilassungserklärungen des 18. Jahrhundert (1702 – 1776)*, Napoli, 1963.

Kanûnnâme-i Al-i Osman (TOEM ilâvesi), İstanbul 1330 .

MUALLİM CEVDET, *Zeylun ala fasl l'Ahiyyeti'l-Fityani't-Türkiyye fi Kitabî'r-Rihleti l' Ibn-i Battûta*, İstanbul 1932.

Osmanlılarda Divan- Bürokrası - Ahkâm, II. Bayezid Dönemine Ait 906/1501 Tarihli Ahkâm Defteri , Haz. İlhan Şahin, Feridun Emecen, İstanbul 1994

YÜCEL, YAŞAR- SELAMİ PULAHA, *I. Selim Kanunâmesi Tirana ve Leningrad Nüshaları (1512-1520)*, Ankara 1995.

166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (937-1530), Dizin ve Tıpkıbasım, Ankara 1995

III. KAYNAK ESERLER

ŞAMS AL -DİN AHMAD AL AFLAKİ AL ARİFİ, *Manakib al Arifin*, Metin, C.II, Yay. Tahsin Yazıcı, Ankara 1980.

Anonim Tevârih-i Al-i Osman, F.Giese neşri, Haz. Nihat Azamat, İstanbul 1992.

AŞIKPAŞA-ZÂDE, *Tevârih-i Al-i Osman*, İstanbul 1332.

AYN ALİ EFENDİ, *Kavanin-i Al-i Osman der Hülâsa-i Mezâmin-i Defter-i Divân*, Yay.Tayyib Gökbilgin, İstanbul, 1979.

BRUYN, CORNELİS DE, *Reisen van Cornelis de Bruyn Door de Vermaardste Deelen van Klein Asia, De Eyladen, Scio, Rhodus, Cyprus, Metelino, Stachio, Henrik Van Krooneveld, Met Privilegie.....*

CHISHULL, EDMUND, *Travels in Turkey and Back to England* , London, 1747.

Türkçeye tercümesi , *Türkiye gezisi ve İngiltere'ye Dönüş*, terc. Bahattin Orhan, İstanbul 1993.

DUKAS, *Bizans Tarihi*, çev. VI. Mirmiroğlu, İstanbul 1956.

ENVERİ, *Düstûrnâme-i Enveri*, Neşr. Mükrimin Halil Yinanç, İstanbul 1928.

EVLIYA ÇELEBİ, *Seyahatnâme*, C.IX, İstanbul 1935.

FALKENER, EDWARD, *Ephesus and the Temple of Diana*, London 1869.

M.L.DE FORBİN, *Voyage Le Levant en 1817 et 1818*, Paris 1819.

HOCA SAADEDDİN EFENDİ, *Tacüt-Tevarih*, C.1, İstanbul 1279 .

İBN KEMAL , *Tevarih-i Al-i Osman I. Defter*, nşr. Şerafettin Turan, Ankara 1970.

- İBN BATTUTA, *Seyahatnâme-i İbn Battûta*, (Şerif Paşa trc) C.1 İstanbul 1325
- İSMAİL GALİB, *Takvim-i Meskûkât-ı Selçukîyye*, Kostantınıyye 1309
- MAHMUD CEMALEDDİN EL HULVÎ, *Lemezât-ı Hulviyye ez Lemeat-ı Ulviyye*,
haz. Mehmet Seyhan Tayşi, İstanbul 1993.
- MECDİ MEHMED EFENDİ, *Hadaikü'sh-Şakaik, Şakaik-i Numaniye ve Zeyilleri*,
Haz. Abdülkadir Özcan, İstanbul 1989.
- MEHMED NEŞRİ, *Kitâb-ı Cihannümâ*, I-II. Cilt, Haz. Faik Reşit Unat-Mehmet A.
Köymen, Ankara, 1987.
- MELİKOF, İRENE, *Le Destân D' Umur Pacha*, Paris 1954.
- MUSTAFA NURİ PAŞA, *Netaicü'l- Vukuat*, İstanbul 1327.
- İRİ REİS, *Kitâb-ı Cihannümâ*, Ankara 1988.
- RUNCİMAN, STEVAN, *Die Eroberung Von Konstantinopel 1453*, C.H. Beck,
München 1966.
- ORUÇ b. ADİL, *Oruç Beg Tarihi*, Yay. Atsız, Ankara ,ty
- POCKOCKE, R , *Voyage de R. Pockocke*, C. 5, Paris 1772.
- "Rûhi Tarihi", Haz. Halil Erdoğan Cengiz-Yaşar Yücel, *TTK. Belgeler*, XIV/18,
Ankara 1992, ss. 359-472.
- ŞİKARİ, *Karaman Oğulları Tarihi*, Konya 1946.
- STRABON, *Antik Anadolu Coğrafyası (Geographika: XII-XIII-XIV)*, çev. Adnan
Pekman, İstanbul 1993.
- PEGOLOTTİ, FRANCESCO BALDUCCİ , *La Pratika Della Mercantura*, Ed.
Alan Ewans, Cambridge 1936.
- TOURNEFORT, PİTTON DE, *Relation Du'n Voyage du Levant*, Lyon 1727.
- İBN FADLALLAH AL-UMARİ, ŞİHAB al-DİN AHMAD İBN YAHYA, *Routes
Tovard Insight Into The Capital Empires, Masâlik al-absâr fi
Memâlik al amsâr* ,Ed.Fuat Sezgin, Frankfurt 1988.
- İSMAİL GALİB, *Takvim-i Muskûkât-ı Selçukîyye*, Kostantınıyye 1309.
- KOMNENA, ANNA, *Alexiad*, çev. Bilge Umar, İstanbul 1996.

IV. ARAŞTIRMA ESERLER İNCELEMELER

AFYONCU, ERHAN, *Osmanlı Devlet Teşkilâtında Defterhâne-i Amire (XVI-XVIII. Yüzyıllar)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1997.

AHMED TEVHİD, "Rum Selçukî Devletinin inkırazıyla Teşekkül Eden Tavaif-i Mülûk" *TOEM*, I/1 (1326), ss. 35-40; I/3 (1326), ss. 191-199.

AKA, İSMAIL, *Mirza Şahruh ve Zamanı (1405-1447)*, Ankara 1994.

_____, *Timurlular*, Ankara 1995.

_____, "Timur'un Ankara Savaşı (1402) Fetihnâmesi", *TTK. Belgeler*, C. XI/15, ss.1-22.

AKDAĞ, MUSTAFA, *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi*, İstanbul 1974.

AKIN, HİMMET, *Aydınöğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma*, Ankara 1968.

ANDERSON, SONİA, *An English Consul in Turkey: Paul Rycout at Symirna, 1667-1678*, Oxford 1989.

AREL, AYDA, "Batı Anadolu'da Birkaç Yapının Tarihlendirilmesi ve XV. Yüzyıl Osmanlı Mimarisi Hakkında", *Anadolu Sanatı Araştırmaları*, 2, İstanbul 1970, ss. 82-95.

ARIKAN, MUZAFFER, "Yaya - Müsellemlerde Toprak Tasarrufu", *Atatürk Konferansları*, VII (1975-76), Ankara 1983, ss. 173-201.

ARIKAN, ZEKİ, "XIV-XVI. Yüzyıllarda Ayasuluğ", *TTK. Belleten*, C. LIV/209, Ankara, 1990, ss. 121-177.

_____, "Osmanlı İmparatorluğu'nda İhracı Yasak Mallar (Memnu' Meta')", *Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan*, İstanbul 1991, ss. 279-306.

_____, "XV-XVI. Yüzyıllarda Anadolu'da Çeltik Üretimi", *V. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi*, Ankara 1990, ss. 477-481.

_____, *XV-XVI. Yüzyıllarda Hamit Sancağı*, İzmir 1988.

- _____, "Le Systeme de Timar dans la Province d' Aydın d'apres le registre du cadastre de 1455(859)" *Türkische Wirtschaft von 1071 bis 1920*, Wiesbaden 1995, ss. 11-19.
- ARTUK, İBRAHİM-CEVRİYE, *Fatih'in Sikke ve Madalyaları*, İstanbul 1946.
- ARTUK, İBRAHİM, *Kanuni Sultan Süleyman Adına Basılan Sikkeler*, Ankara 1972.
- ASTHOR, ELİYAHU, *Studies on the levantine Trade in the Middle Ages*, London 1978.
- ATAN, TURHAN, *Türk Gümrük Tarihi I. Cilt Başlangıçtan Osmanlı Devleti'ne Kadar*, Ankara 1990.
- AYMARD, MAURICE, "XVI. Yüzyılın Sonunda Akdeniz'de Korsanlık ve Venedik", *İFM*, XXIII, Ekim 1962-Şubat 1963, Nu. 1-2, ss. 219-238.
- AZİZ, *Efezos-Ayasuluğ Rehberi*, İzmir 1927.
- BABİNGER, FRANZ, *Mehmed The Coqueror and his Time* ed. William C.Hickman Princeton 1987.
- _____, *Religuienschacher an Osmanen Hof im XV. Jahrhundert*, München 1956.
- BALTACI, CAHİT, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, İstanbul 1976.
- BARKAN, ÖMER LÜTFİ, "Osmanlı İmparatorluğunda bir iskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I. Kolonizatör Türk Dervişleri", *Vakıflar Dergisi*, II, Ankara 1042, ss. 279-386.
- _____, "Türkiye'de İmparatorluk Devirlerinin Büyük Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri" (I), *İFM*, II/1, İstanbul 1941, ss. 29-59; (II), *İFM*, II/2, İstanbul 1942, ss. 214-247.
- _____, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Kuruluş Devrinin Toprak Meselesi*, *Toplu Eserleri I*, İstanbul 1990, ss. 281-290.
- _____, "Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi", *Türkiyat Mecmuası*, C.X, İstanbul 1953, ss.1-26.
- _____, "Daftar-ı Khakanı", *El2*, I, 81.
- BAYAT, ALİ HAYDAR, "İsa Bey Câmii", *Bilim Birlik Başarı*, Sayı 40, yıl 10, ss...

- _____, "Anadolu Beylikleri Döneminin En Önemli Eserlerinden İsa Bey Câmii kitabeleri", *X. TTK. Tebliğler*, Ankara 1991, ss. 951-960.
- BAYKARA, TUNCER, "Kökboya", *I.Ü. Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, VII, (1964), ss. 221-226.
- _____, *İzmir Şehri ve Tarihi*, İzmir 1974.
- _____, "Bodrum Adına dair", *TTK. Belleten*, XLVI/2, 178, Nisan 1981, ss. 5-8.
- _____, "Anadolu'nun XV ve XVI. Yüzyıllardaki Dış Ticaret Kapısı :Çeşme", *I. Uluslar arası Çeşme Tarih ve Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, İzmir 1997, ss.11-13.
- _____, "Çeşme Esnaf Teşkilatı Üzerine Notlar,Kayıkçılar Kethüdalığı", *CİEPO, Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Araştırmaları Uluslar arası Komitesi VII. Sempozyum Bildirileri*, Haz. Jean Louis Bacque Grammont, İlber Ortaylı, Emeri van Donzel, Ankara 1991, ss. 13-18.
- _____, *Türk Kültürü Araştırmaları*, İzmir 1997.
- _____, *Anadolu'nun Selçuklular Devrinde Sosyal ve İktisadi Tarihi Üzerine Araştırmalar*, İzmir 1990.
- _____, "Gazi Umur Bey ve Batı Anadolu Ticareti" *İpek Yolları Deniz Araştırma Gezisi Konferansları*, Ankara 1993, ss.1-8.
- _____, "Ulucâmi;Selçuklu Şehrinde İskanı Belirleyen Bir kaynak Olarak", *TTK. Belleten*, C. LX/227, Ankara, Nisan 1996, ss. 33-57.
- BELDİCEANU, NİCORA, *XIV. Yüzyıldan XVI. Yüzyıla Osmanlı Devleti'nde Timar*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara 1985.
- BELDİCEANU, İRENE - STEINHERR "Fiscalite et Formes De Possesion De la Terre Arable Dans L' Anatolie Preottomane", *Journal Of The Economic and Social History of the Orient*, Vol. XIX, Part III., ss. 234-322.
- BİLGİN, İLHAMİ, "Selçuklular ve Beylikler Devrine ait Yayınlanmamış üç Kitabe" *Vakıflar Dergisi*, XIX (1985), ss. 268-69
- BOSTAN, İDRİS, *Osmanlı Bahriye Teşkilâtı: XVII. Yüzyılda Tersane-i Amire*, Ankara 1992.

- BRAUDEL, FERNAND, *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası*, I, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İstanbul 1989, II. Cilt, İstanbul 1990.
- BUCH, WILFRIED, "14/15. Yüzyıllarda Kudüs'e Giden Alman Hacılarının Türkiye İzlenimleri", *TTK. Belleten*, XLVI/183, ss. 509-534.
- CHIRVANI, A, MELİKIAN, "Recherces Sur les Sources De Art Ottoman", *Turcica, Revue D' Etudes Turques*, Tome. IV/1972, ss. 103-133.
- _____, "Les Steles Fundraires D' Ayasuluk II", *Turcica, Revue D'Etudes Turques*, Tome. VII/1975, ss.1905-121.
- _____, "Les Steles Fundraires D' Ayasuluk III", *Turcica, Revue D'Etudes Turques*, Tome., VIII/2, 1976, ss. 83-90.
- COOK, M.A, *Population Pressure in Rural Anatolia 1450-1600*, London 1972.
- ÇAĞATAY, NEŞET, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Reâyâdan Alınan Vergiler", *D.T.C.F.D*, VI/5, (Ankara 1947), ss. 438-511.
- ÇETİNOR, BÜLENT, "Gelişen Köylerimiz Şirince", *İlgi*, yaz 1994, Sayı: 78.
- _____, "Kuşadası ve Çevresi " *İlgi* İlkbahar 1993, sayı: 73.
- ÇETİNTÜRK, SELAHADDİN, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Yürük Sınıfı ve Hukûki Statüleri" *D.T.C.F.D*, II/1, (Ankara 1943), ss. 107-116.
- DARKOT, BESİM, "Ayasuluk", *I.A.*, II, 56-57
- _____, *Ege Bölgesi Coğrafyası*, İstanbul 1978
- DAŞ, ERTAN, "Selçuk'taki Türk Hamamları", *I. Uluslararası Geçmişten Günümüze Selçuk Sempozyumu* , İzmir 1988, ss. 385-397.
- DORN, K. OTTO, "Die İsa Bey Mosche in Ephesus", *Istanbulur Forschungen* XVII, Berlin 1950, ss.115-131
- DELİLBAŞI, MELEK, *Türk Sultan ve Beylerinin Yazışmada Kullandıkları Yunanca Belgeler ve Değerlendirmeleri (XIII-XV. yy)*, Ankara 1978, (D.T.C.F. Yayınlanmamış Doçentlik Tezi).
- _____, "Ortaçağda Türk Hükümdarları Tarafından Batılılara Ahidnamelerle Verilen İmtiyazlara Genel Bir Bakış" *TTK. Belleten*, XLVII/185 (1983), ss. 95-103.
- DEMİRBAŞ, MEHMET ALİ, "XVI. Yüzyılda Tire Vakıflarına Ait Notlar", *Türk Kültüründe Tire*, Haz. Mehmet Şeker, Ankara 1994, ss. 25-29.
- DEVECİYAN, KAREKİN, *Peche et Pecheries en Turquie, Constantinople*, 1926.

- _____, *Balık ve Balıkçılık*, Dersaadet 1331.
- DOĞRU, HALİME, *XVI.Yüzyılda Eskişehir ve Sultanönü Sancağı*, İstanbul 1992.
- _____, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Yaya-Müsellem-Taycı Teşkilâtı (XV ve XVI. Yüzyıllarda Sultanönü Sancağı)*, İstanbul 1990.
- _____, *Sultanönü Sancağı'nda Ahiler ve Ahi Zaviyeleri*, Ankara 1991.
- Doğu Akdeniz'de Liman Kentleri (1800-1914)*, Edt. Çağlar Keyder, Eyüp Özveren, Donald Quartet , çev. Gül Çağlalı Güven, İstanbul 1994.
- DRESCA, MARİE-MATHİLDE ALEXANDRESCU, *La Campagne De Timur En Anatolie (1402)*, Bucureşti 1942.
- DURAN, REMZİ - TURAN GÖKÇE, "Ayasuluğ Kitabeleri", *I. Uluslararası Geçmişten Günümüze Selçuk Sempozyumu*, İzmir 1998, ss. 367-373.
- DUYURAN, RÜSTEM, *Efesos Klavuzu*, İstanbul 1950.
- EDHEM HALİL, *Düvel-i İslamiye*, İstanbul 1927.
- EGGELİNG, W.G , "Nomad Yürüks in Yugoslavia-Macedonia", *Ege Coğrafya Dergisi*, İzmir 1985, ss. 57-62.
- EMECEN, FERİDUN, "XVI. Asrın İkinci Yarısında İstanbul ve Sarayın lâşesi İçin Batı Anadolu'dan Yapılan Sevkıyât", *Tarih Boyunca İstanbul Semineri*, İstanbul 1989, ss. 197-230.
- _____, *XVI. Asırda Manisa Kazâsı*, Ankara 1989.
- _____, "XVI. Asrın Başlarında Bir Göçün Tarihçesi: Gelibolu'dan Yapılan Sirem Sürgünleri", *Osmanlı Araştırmaları X*, İstanbul 1990, ss. 161-179.
- _____, "Aydın", *T.D.V. İ.A.*, IV, 235-237.
- _____, "Ayasuluk", *T.D.V. İ.A.*, IV, 226 .
- _____, "Çeltik", *T.D.V. İ.A.*, VIII, 265-66 .
- _____, "Saruhanoğuları ve Mevlevilik", *Ekrem Hakkı Ayverdi Hâtıra Kitabı*, İstanbul 1995, ss. 252-297.
- _____, "Osmanlı'nın Batı Anadolu Türkmen Beylikleri Fetih Siyaseti, Saruhan Beyliği Örneği", *Osmanlı beyliği (1300-1389)*, Edt.

E.A. Zachariadou, çev. Gül Çağlalı Güven, İsmail Yerguz, Tülin Altınova, İstanbul 1997, ss.34-40.

EMİR SEDAT , *Erken Osmanlı Mimarlığında Çok İşlevli Yapılar: Kentsel Organizasyon Yapıları Olarak Zaviyeler*, I-II , İzmir 1994 .

ERDER, LELİA- SURAYYA FAROQHİ, " Population Rise and Fall in Anatolia 1550-1620 " *Middle Eastern Studies* XV / 3,ss.322-345.

ERDOĞAN, MUZAFFER " Osmanlı Devrinde Anadolu Camilerinde Restorasyon Faaliyetleri ", *Vakıflar Dergisi VII*, İstanbul 1968, s.149-206.

ERDOĞRU, M. AKİF, "XVI. Yüzyılın İkinci Yarısında Ayasuluğ Kadılığında Nüfus ve Üretim", *Birinci Uluslararası Geçmişten Günümüze Selçuk Sempozyumu*, İzmir 1998, ss.231-240.

_____ , " 18 ve 19. Yüzyıl Osmanlı Panayırları ve Hafta Pazarlarına Dair Belgeler I " *OTAM 5*, Ankara 1994, ss. 49-131.

_____ , "18 ve 19. Yüzyıl Osmanlı Panayırları ve Hafta Pazarlarına Dair Belgeler I " *OTAM 7*, Ankara 1996,ss.339-384.

EREL, ŞEREFEDDİN, " İsabey Oğlu Musa'nın Gümüş Sikkesi " *Tarih Dünyası*, sayı :2 Ocak 1965

ERGENÇ, ÖZER, "Osmanlı Şehirlerindeki Mahallenin İşlev ve Nitelikleri Üzerine ", *Osmanlı Araştırmaları IV*, İstanbul 1984, ss. 69-78

_____ , " Osmanlı Devletinde Esnaf Örgütlerinin Fizik Yapıya etkileri " *Birinci Uluslararası Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1071- 1920) Kongresi (11- 13 Ocak 1979) Tebliğler*, Ankara 1980,ss.103-109.

_____ , " Osmanlı Şehirlerindeki Yönetim Kurumlarının Niteliği Üzerine Bazı Düşünceler" VIII TTK. Ankara 11-15 Ekim 1976, *Bildiriler*,Ankara ,C.II, 1981,ss.1265-1274

ERGİN,OSMAN, *Türkiye'de Şehirciliğin Tarihi İnkişafı*, İstanbul 1936.

ERÖZ, MEHMET, " Sosyolojik Yönden Türk Yer adları "Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri, Ankara 1984 , ss. 43-53.

- EYİCE, SEMAVİ, " İlk Osmanlı Devrinin Dini İçtimâi Bir Müessesesi Zâviyeler ve Zâviyeli Câmiler " *I.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası*, C.XXII, (1962-63), Nu. 1-2 , ss. 1-80.
- FAROQHİ, SURAIYA , "16. Yüzyılda Batı ve Güney Sancaklarında Belirli Aralıklarla kurulan Pazarlar (İçel, Hamid, Karahisar-ı Sahib, Kütahya, Aydın, Menteşe), çev. Melek Eğilmez, *ODTÜ. Gelişme Dergisi*, Ankara 1978, ss.40-85.
- _____, *Osmanlıda Kentler ve Kentliler*, Çev. Neyyir Kalaycıoğlu, İstanbul 1994.
- _____, " Camel Wagons and the Ottoman State in the Sixteenty an d Seventeenty Centuries " *Midle Eastern Studies* 14, (1982), ss. 523-39.
- _____, " Anadolu İskanı ile terkedilmiş Köyler Sorunu" Türkiye'de toplumsal Bilim Araştırmalarında Yaklaşımlar ve Yöntemler Semineri, 17-19 Aralık 1976 ,Seyfi Kocabaş,Yaşar Yeşilçay, Ankara 1977, ss.293-301.
- FINKE, DETLEV, *Die Stadt Ayasuluğ im 15. Und 16. Jahrhundert* Hamburg 1991,(Magister Artium der Unuversität Hamburg).
- FLEMMİNG, BARBARA, *Landschaftsgeschichte und Pamphilien, Psidien und Lykien im Spatmittelalter*, Wiesbaden 1964
- FİNKEL, CAROLİNE, *The Administration of warfare: The Ottoman Military Campaingns in Hungry 1593-1606*, Wien 1988.
- FOSS, CLİVE, *Ephesus After Antiquity A Late Antique Byzantine and Turkish City*, Cambridge 1984.
- _____, *Byzantine and Turkish Sardis* , Cambridge,Massachusetts,London 1976
- FRİTZ, FR., *Codex Kultur Atlas, Türkei*, t.y.
- Genel Nüfus Sayımı , İdâri Bölünüş* , 25.10.1970, Ankara 1973.
- GİBBONS,HERBERT.A, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu* ,terc. Ragıp Hulusi, Ankara,1998.
- GOFFMAN, DANİE , *İzmir ve Levanten Dünya (1550-1650)* , Çev. Neyyir Kalaycıoğlu, Ayşen Anadol , İstanbul 1995.

- GORDLEVSKİ, *Anadolu Selçuklu Devleti, Çev. Azer Yaran, Ankara 1988.*
- GOWAN, BRUC, M C, " Osmanlı Avarız Nüzül Teşekkülü " VIII. T.T.K. Bildiriler(11-15 Ekim 1976) II, Ankara 1981, ss.1327-1331.
- GÖKBİLGİN, TAYYİB, XV-XVI. Esırlarda Edime ve Paşa Livâsı, Vakıflar Mülkler, Mukataalar, İstanbul 1952.
- _____ , *Osmanlı Müesseseleri ,Teşkilâtı ve Medeniyeti Tarihine Genel Bakış, İstanbul 1977.*
- _____ , *Rumeli'de Yörükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fâtihân, İstanbul 1957.*
- GÖKÇE, TURAN, *Manisa İl Halk Kütüphanesi Eski Eserler Bölümü 4655 Numarada Kayıtlı Bulunan Kânunnâmenin Yeni Harflere Çevirisi ve Değerlendirilmesi,İzmir 1986, (E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).*
- _____ , *XVI- XVII. Yüzyıllarda Denizli (Lâzıkıyye) Kazâsı,İzmir 1994 (E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi).*
- _____ , " 935 (1528) Tarihli Bir Deftere Göre Anadolu Vilayeti Medreseleri ve Müderrisleri" *Tarih İncelemeleri Dergisi XI, İzmir 1996 , ss.163-176.*
- _____ , " 934 (1528) tarihli Bir Deftere Göre Anadolu Vilayeti Kadılikları " *^Mayıs 1944, 50. Yıl Türkçülük Armağanı, Haz. İsmail Aka, Turan Akkoyun v.d İzmir 1994, ss. 74-94.*
- _____ , " Anadolu Vilayetine Dâir 919 (1513) Tarihli Bir Kadı Defteri" *Tarih İncelemeleri Dergisi IX, İzmir 1994 , ss. 215-260*
- GÖLPINARLI, ABDÜLBAKİ, *Mevlâna'dan Sonra Mevlevilik, İstanbul 1983.*
- GÖNEY, SÜHA, *Büyük Menderes Bölgesi , İstanbul 1975.*
- GÖYÜNÇ, NEJAT, " Hâne Deyimi Hakkında" *I.Ü. E.F. Tarih Dergisi Ord. Prof. Dr. İsmail Hakkı Uzunçarşılı Hâtıra Sayısı " İstanbul 1979 , ss.331-348.*
- GÜÇER, LÜTFİ, " XV-XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'da Tuz İnhisarı ve Tuzlaların İşletme Nizamı" *I.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası, C.23, Ekim 1962- Şubat 1963, Nu.1-2, ss. 97-143.*

- _____ , " XVIII. Yüzyıl Ortalarında İstanbul'un İlaşesi için Lüzumlu Hububatın Temini Meselesi, *İFM*, XI/1-4, Ekim 1949- Temmuz 1950, ss. 397-416
- _____ , " XVI. Yüzyıl Sonunda Osmanlı İmparatorluğu Dahilinde Hububat Ticaretinin Tabi Olduğu Kayıtlar" *İFM*, XIII/1-4 ,(1953) , ss. 83-94.
- _____ , *XVI-XVII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Hubûbât Meselesi ve Hubûbâtın Alınan Vergiler* , İstanbul 1964.
- _____ , " XV-XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nun Ticaret Politikası" , *Türk İktisat Tarihi Yıllığı 1988/1* , İstanbul 1988, ss. 1-128.
- HALAÇOĞLU, YUSUF, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi* , Ankara 1988.
- HALİL EDHEM, *Düvel-i İslâmiye*, İstanbul 1927.
- HALİT HİLMİ, " Konferanslar : Aydınoğulları", *Fikirler*, Yıl:4, Sayı:83, 84, 85, 88.
- HEYD, W, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, Çev. E. Ziya Karal, Ankara 1975.
- HİNZ, WALTER, *İslamische Masse und Gewichte, Umgerechnet ins Metrische System*, Leiden 1955. Türkçeye tercümesi , *İslamda Ölçü Sistemleri*, çev. Acar Sevim, İstanbul 1990
- İBNÜL CEVAD EFDALEDDİN, *Coğrafya-yı Umrâni* , Dersaadet 1316.
- İBRAHİM FAZİL, *Muhtasar İktisad-ı Zirâi*, İstanbul 1341.
- İMBER, COLİN, *The Ottoman Empire 1300-1481*, İstanbul 1990.
- İNALCIK, HALİL, " Osmanlı İpek Ticaretinde Madencilikte ve Ziraatında Yük(Himl)" Çev. Eşref Bengi Özbilgen *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı .75, (Aralık 1991) ss. 9-29,
- _____ , *Ottoman Empire, The Classical Age 1300-1600*, London 1973
- _____ , *Rice Cultivation and the Çeltükci-Reâyâ System in The Ottoman Empire*, *Turcica XIV*, Paris 1982, ss.70-141.
- _____ , " The Rise of The Turcoman Maritime Principalities in Anatolia Byzantium and Crusades" *Byzantinische Forschungen Band.IX*, Amsterdam 1985, ss. 179-216.
- _____ , *The Ottoman Empire Conquest, Organization and Economy (Comllected Studies)*, London 1978.

- _____ , *Studies in Ottoman Social and Economic History* ,London 1985.
- _____ , " Introduction to Ottomam Metrology " *Turcica XX* (1983) ss.. 311-348
- _____ , " Arab Camel Drivers in Western Anatolia in the Fifteenty Century" *Revue d' histoire Maghrebie X* / 31-32, Tunis 1983, ss. 2247-270.
- _____ , *Fatih Devri Üzerine Vesikalar I* , Ankara 1987.
- _____ , " İmtiyâzât " *EI2*, III, 1183.
- _____ , " Osmanlılarda Raiyet Rûsumu, *TTK.Belleten* , XXIII / 92, (1959) ss. 575-608.
- _____ , "Çiftlik", *EI2*, II, 576-80.
- _____ , " Eyalet " . *EI2*, II, 740-43.
- _____ , " Bennak " *EI2*, I, 1204
- INAN, HURİCIHAN-ISLAMOĞLU, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Köylü*, İstanbul 1991.
- İpek Yolları Deniz Araştırma Gezisi Konferansları*, Ankara 1993.
- İPŞİRLİ, MEHMET, " Osmanlı Devleti'nde Kazaskerlik (XVII. Yüzyıla Kadar)" *TTK. Belleten*, LXI /232, Ankara 1998, ss. 597-699.
- KAYA, MEHMET ALİ, " Eskiçağda Efes'in Bağımsızlığı" *Birinci Uluslararası Geçmişten Günümüze Selçuk Sempozyumu* , İzmir 1998, ss. 23-30.
- KAZICI, ZİYA " Osmanlılarda mahalle İmamlarının Bazı Görevleri " *İslam Medeniyeti Dergisi* , V/3 , İstanbul, Mart 1982 ,ss. 29-36.
- KIZILTAN, ALİ, *Anadolu Beyliklerinde Cami ve Mescidler (XIV. yy. Sonuna Kadar)* , İstanbul 1958
- KISSLING, HANS JOACHİM , *Der See Atlas Des Sejjid Nûh*, München 1966.
- KONYALI, İ.H, " Çeşme, Çeşme'de Kânuni'nin Eşsiz Bir kitabesi, Çeşme Kervansarayı" *Vakıflar Dergisi IX*, ss.163-172..
- KÖPRÜLÜ, M. FUAT, "Anadolu Beyliklerine Ait Notlar, Aydınogullarına Ait" *Türkiyat Mecmuası* ,C.II, İstanbul 1928

KRAMERS " Mahalle " /A,VII,144

KUBAN, DOĞAN, " Anadolu Türk Şehri :Tarihi Gelişmesi Sosyal ve Fiziki Özellikleri Üzerine Bazı Gelişmeler" Vakıflar Dergisi VII, İstanbul 1968, ss.53-73.

KUNT, METİN , *The Sultan Servants*, Nev York 1983.

_____ , , *Sancaktan Eyalete 1550-1650 Arasında Osmanlı Ümerası ve İl İdaresi*, İstanbul 1978.

Küçük Menderes Havzası Meyâhiyesinin Islah Projesine Esas Olacak Malumatı Muhtevi Rapor, İzmir 1932.

KÜTÜKOĞLU, MÜBAHAT , " Osmanlı Dış Ticaretinin Gelişmesinde İzmir Liman Ve Gümrüklerinin Rolü"İzmir Ticaret Odası, 1885-1985 Türkiye Ekonomisinin 100 Yılı ve İzmir ve İzmir Ticaret Odası Sempozyumu, 21-23 Kasım 1985, İzmir 1985, ss. 99-113.

_____ , Osmanlılarda Narh Müessesesi ve 1640 Tarihli Narh Defteri,İstanbul.1983.

LEMERLE, PAUL, *L ' Emirats D' Aydın Byzance et L' Occident* , Paris 1957.

LİNDNER, RUDİ PAUL, *Nomads and Ottomans in Mediveval Anatolia*, Bolomington 1983.

_____ , *Ottoman Goverment and Nomad Society 1261-1501*, Bolomington 1983

LOWRY, HEAT W, *Studies in Defterology* , İstanbul 1992

_____ , " The Ottoman Liva Kanunnames Contained in the Defter-i Hâkânî " *Osmanlı Araştırmaları*, II(1981), ss. 43-47

LUTHER, USHA, *Historical Route Network of Anatolia (İstanbul-İzmir-Konya), 1550's to 1850's, A Methodological Study*, Ankara 1989

MAJER, HANS,GEORG, *Das Osmanische Registerbuch der Beschwerden (Şikâyet Defteri) vom Jahre 1675*, Wien 1984.

MANTRAN,ROBERT,17.Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul,Kurumsal, İktisadi,Toplumsal, Tarih Denemesi, I. Cilt, Ankara 1990.

_____ , " XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında Doğu Akdeniz'de Ticaret, Deniz korsanlığı, ve Gemiler kafileleri" *TTK. Belleten*, LIII/ 203, ss. 685-695

- MANSEL, ARİF MÜFİT, *Ege ve Yunan Tarihi*, Ankara 1963.
- MELİKOF, İRENE, "Aydın- Oğhlu" *El2, I*, 783.
- MEMARDUS, OTTO, F, " Balat (Ortaçağda Milet) Kentinin Ekonomik Canlılığının Kalıntıları " *TTK. Belleten*, XXXVIII/ 147, 1973, ss. 297-304
- MERÇİL ERDOĞAN, "Aydinoğlu " *T.D.V. İ.A. 4*, 239-241
- MERİÇ, RECEP, "Antik dönemde Küçük Menderes Havzasının Tarihsel coğrafyasına Genel Bir Bakış", *Ege Coğrafya Dergisi 4*, İzmir 1988, ss.202-213.
- MOSCA , G , " XV. Asrın Sonunda Batı Avrupa'nın Bilhassa İtalya'nın Siyasi Durumu " çev . Arif T. Payaslıoğlu, *A.Ü. Siyasal Bilgiler Okulu Dergisi , C. IV, Sayı 1-2 ve 3-4*, Ankara 1949, ss. 165-183.
- MÜLLER, WOLFGANG, "Kuşadası und Yeni Foça. Zwei Italienische Grundungstade des Mittelalters " *İstanbul Mitteilungen Band 25/ 1975 , Tübingen 1975 , ss.399-420*.
- NAGATA, YUZO, *Tarihte Ayanlar Karamanoğulları Üzerine Bir İnceleme*, Ankara 1997.
- NIEMAN, GEORG, " Die Seldschukische Bauwerke in Ajasuluk " *Fonschungen in Ephesos , I*, 1906, ss.111-131.
- OCAK, AHMET YAŞAR, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sûfilik: Kalenderîler (XIV-XVII. Yüzyıllar)* Ankara 1992.
- _____ , " Zaviyeler" *Vakıflar Dergisi XII*, Ankara 1978, ss.247-271.
- _____ , "Emirci Sultan ve Zaviyesi " *İ.Ü.E.F. Tarih Enstitüsü Dergisi , Sayı 9, İstanbul 1978 , ss.132-208*.
- ORHONLU, CENGİZ, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretleri İskân Teşebbüsü (1691-1699) İstanbul 1963*
- _____ , *Osmanlı İmparatorluğu'nda Derbend Teşkilatı*, İstanbul 1990
- ÖZDEĞER, HÜSEYİN, *XVI. Asırda Ayıntab Livası I. Cilt, İstanbul 1988*.
- _____ , " I. Selim Kanunnâmesi ve Tahlili" *Türk İktisat Tarihi Yıllığı, Yıl 1 (1987) sayı 1, İstanbul 1987 ,ss.129-175*
- ÖZERGİN, M. KEMAL, *Anadolu Selçukluları Çağında Anadolu Yolları (Basılmamış Doktora Tezi)*, İstanbul 1959.

PAPOULIA, BASILIKA DE, Ursprung und Wesen der "Knabenlase " im Osmanischen Reich, München 1963.

PHILIPPSON, ALFRED , *Reisen und Forschungen im Westlichen Kleinasien, C. I, Gotha 1910 , II. Cilt 1911.*

PEREY, ALEXIS, *Memoire Sur les Tremblements de Terre, Academie Royale de Belgique, 1848.*

PARRY, V, J , *A History of the Ottoman Empire To 1730 , Cambridge 1976 .*

RAMSAY ,W. M, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası, Çev. Mihri Pektaş, İstanbul 1961*

SARTIAUX, FELIX, *Küçük Asya'da Ölmüş Şehirler, Priyen, Milet, Didim, Heropehi, İzmir 1931..*

SAHİLLİOĞLU, HALİL, "Bir Mültezim Zimem Defterine Göre XV. Yüzyıl Sonunda Osmanlı Darphâne Mukataaları " *I. Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası C. 23 / 1-2 , İstanbul 1963, ss. 145-218.*

_____, " Fatih'in Son Yıllarında Bakır Para Basılması ve Dağıtılması ile ilgili Belgeler " *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi ,6(Mart 1968) ss. 72-75*

SEVGEN, NAZMI, *Anadolu Kaleleri I, Ankara 1959.*

SEZER, LÜTFİ İHSAN, " Selçuk (İzmir)Sismotektonik Alt Yöresinde Depremsellik ve Deprem Riski " *Birinci Uluslar arası Geçmişten Günümüze Selçuk Sempozyumu, İzmir 1998, ss. 87-101.*

SILBERSCHMİDT, MAX, *Venedik Menbalarına Nazaran Türk İmparatorluğu'nun Zuhuru Zamanında Şark Meselesi , çev. Köprülüzâde Ahmed Cemal, İstanbul 1930.*

Son Teşkilat-ı Mükiyede Köylerimiz, İstanbul 1928

SPREMIÇ, MOMCİLO, " XV. Yüzyılda Venedik Cumhuriyeti'nin Şarkta Ödediği Haraçlar " çev. Mahmut H. Şakiroğlu, *TTK. Belleten, XLVII/ 185, ss. 363-393.*

STEWIG, REINHARDT, *Batı Anadolu'nun Kültürel Gelişmesi : Kartografik Bilgiler , çev. Ruhi Tufan, İstanbul, t.y.*

SÖNMEZ, ZEKİ, " Ali b. Müşeymeş " *TDV. İ.A. C.II, 422.*

- SÜMER, FARUK, " XVI. Asırda Anadolu Suriye ve Irak'da Yaşayan Türk Aşiretlerine Umumi Bakış " *I.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası*, XI / 1-4, İstanbul 1942, ss.511-522.
- _____, *Oğuzlar, Türkmenler, (Tarihleri, Boy Teşkilâtı, Destanları)* İstanbul 1990.
- ŞAHİN, İLHAN , " Osmanlı İmparatorluğu'nda Konar-göçer Aşiretlerin Hukûkî Nizamları " *Türk Kültürü XX /227*, Ankara 1982, ss.285-293.
- _____, " XVI. Yüzyılda Osmanlı Anadolusunda Göçebelerin İdârî ve Sosyal Yapısı" *I.Ü. Tarih Enstitüsü Dergisi*, (*Prof.Dr. Münir Aktepe'ye Armağan*) Sayı 15 (1995-97) İstanbul 1997, ss.253-264.
- _____, " Timar Sistemi Hakkında Bir Risale " *I.Ü. E.F. Tarih Dergisi*, 32(Mart 1979),ss.905-935.
- ŞEKER, MEHMED (Hazırlayan), *Türk Kültüründe Tire* ,Ankara 1994.
- ŞÖLEN ,HİKMET, *Aydın ili ve Yörükler*, Aydın 1945.
- TABAKOĞLU, AHMET, "Osmanlı Ekonomisinde Fiat Denetimi" *I.Ü.İktisat Fakültesi Mecmuası* (*Prof.Dr. S.F. Ülgener'e Armağan*) İstanbul 1987, ss.111-147.
- TAESCHNER, FRANZ, *Das Anatolische Wegenetz Nach Osmanischen Quellen* I, Leipzig 1924, II , Leipzig 1926
- _____, " Die Entwicklung Des Wegenetz und Des Verkehrs im Türkischen Anatolien " *Anadolu Araştırmaları* I/1, İstanbul 1959, ss.1169-193.
- _____, "Aya Soluk" E12, I, 777-778
- TANOĞLU, ALİ, *Ziraat Hayatı I, Orta İklim Memleketlerde Ziraat*, İstanbul 1942.
- TANYELİ, UĞUR, *Anadolu Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrimi Süreci XI-XV. Yüzyıl*, İstanbul 1987
- TAVERNIER, J.B, *XVII. Asır Ortalarında Türkiye Üzerinden İran'a Seyahat*, Çev. Ertuğrul Gültekin , İstanbul 1980.
- TELCİ, CAHİT, *Hicrî 1135 (M.1783) Tarihli Kuşadası Gümrük Defteri* " *E.Ü. Tarih İncelemeleri Dergisi* XII ,İzmir 1997, ss.135-154
- TEVHİD, AHMED, " Aydınoğulları" *TOEM,C.10*, İstanbul 1927, ss.619-625.

THİRET, FREDİ, " Les Relations entre la crete et les emirats turcs d'Asie mineure auXIV siecle(1348-60), Actes du XII. Congres Internationale des Etudes Byzantines , Beograd,1964, ss. 213-221.

TOKMAK, YASEMİN, *Selçuk'ta Türk İslam Eserleri (E.Ü.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)* İzmir 1985.

TUNCEL, METİN, " Türkiyede Kent Yerleşmesinin Tarihçesine Toplu Bakış " *I.Ü. Coğrafya Enstitüsü Dergisi* ,XXIII (1980) ss. 123-147.

TUNÇDİLEK, NECDET, " Türkiye'nin İki Bölgesinde Kır Yerleşmesi Şekilleri Hakkında Müşahedeler " *I.Ü. Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, C. 7/13, İstanbul 1963, ss.99-112.

_____, *Türkiye'de Yerleşmenin Evrimi*, İstanbul 1988.

TURAN, ŞERAFETTİN, *Türkiye- İtalya İlişkileri I, Selçuklulardan Bizans'ın Sona Erişine*, İstanbul 1990.

TÜMERTEKİN, EROL, Cevat KORKUT, "İzmir Şehrindeki Nüfus Dağılışı" *I.Ü. Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, C.7/14, İstanbul 1964, ss.132-131.

Türk Ziraat Tarihine Bir Bakış, İstanbul 1938.

TÜRKAY, CEVDET, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak Aşiret ve Cemaatler*, İstanbul 1979.

Türkiye Mülki İdare Bölümleri ve Bunlara Bağlı Köyler, Belediyeler (1 Haziran 1970 Durumu), Ankara 1971

UNAT,FAİK REŞİT, *Hicrî Tarihleri Miladi Tarihe Çevirme Klavuzu*, Ankara 1943

UYKUCU, EKREM, *Muğla Tarihi* , İstanbul 1983.

UZUNÇARŞILI, İSMAİL HAKKI, İbrahim Kemal Baybura, Ülkü Altındağ, Topkapı Sarayı Müzesi Osmanlı Saray Arşivi Kataloğu, Hükümler-Beratlar, II.Fasikül, No: E.1-12476, Haz. Ülkü Altındağ, Ankara 1988.

_____, " Kânûn-ı Osmânî Mefhûm-ı Defter-i Hakanî " TTK. Belleten, XV/59.ss.381-399.

_____, *Kitabeler, Sahip, Saruhan, Aydın, Menteşe, İnanç, Hamid Oğulları Hakkında Malumat*, İstanbul 1347-1929 .

_____, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri* ,
Ankara 1988.,

_____, *Osmanlı Devlet Teşkilatına Methal*, Ankara 1984 .

_____, " Mehmed I " İ.A. VII, 499-501.

ÜLKER, NECMİ, *Selçuk'ta Bulunan Osmanlı Dönemi Mezar Kitabeleri " Birinci Uluslar arası Geçmişten Günümüze Selçuk Sempozyumu* ,
İzmir 1998,ss.249-263.

_____, *The Rise of Izmir 1688-1740* (Basılmamış Doktora Tezi)
University of Michigan ,1974

_____, " İzmir'deki İngiliz Tüccarına Dair Ticari Belgeler" *TTK. Belgeler*,
18 , Ankara 1992,ss. 261-320.

VARLIK, MUSTAFA ÇETİN, *Germiyan-Oğulları Tarihi, 1300-1429*, Ankara
1972.

_____, " XV. Yüzyılda Anadolu Beylerbeyliği sancakları ve kadılikları
Üzerine " Ataürk Üniversitesinin Kuruluşunun XX. Yıl
Armağanı, IV. Kitap, Ankara 1978, ss. 19-31.

VİRYONİS, S, *The Decline of Medieval Hellenizm in Asia Minor and the
Process of Islamization from the eleventh Throug th fifteenth
Century*, London 1971

WITTEK, PAUL, *Menteşe Beyliği*, çev. Orhan Şaik Gökyay, Ankara 1986

YILMAZ, FİKRET, "Karaca Koyunlu Yörükleri Kanunu" *Tarih İncelemeleri Dergisi*
IX İzmir, 1994, ss.349-355.

YINANÇ, MÜKRİMİN HALİL, *Düstûmâme-i Enverî, Methal*, İstanbul 1929

YÜCEL, YAŞAR, *Osmanlı Devlet teşkilatına Dair Kaynaklar Kitâb-ı Müstetâb,*
Kitabu Mesalihi'l-Müslimîn ve Menâfi'l-Mü'minîn, Hırzû'l-Mülûk,
Ankara 1988.

_____, *XII-XV. Yüzyıllar Kuzeybatı Anadolu Tarihi: Çobanoğulları
Candaroğulları Beylikleri*, Ankara 1980.

_____, *Ali Sevim, Türkiye Tarihi II, Osmanlılar Dönemi (1300-1566)*,
Ankara 1990.

ZACHARIADOU, E, A , " Sepr traites inedits entre Venise et les emirats d' Aydin et Menteşe " *Studi Pre Ottomani e Ottomani* , Napoli 1976, ss.229-240.

_____, Trade and Crusade Venetian Crete and the Emirates of Menteshe and Aydin (1300- 1415), Benetia 1983.

ZAMBAUR, *Manuel De Geneologie et de Chronologie Pour L' Histoire De Islam* , Hanowre,1927

EKLER

EK- I

1467 TARİHİNDE AYASULUĞ KAL'ASI TİMARLARI (BOA. MAD. 232)

Kaza	Karye	Timar eri	Hâne	Hâsıl
	Karahisarlı	Karagöz Bey	36	2.007
	Musavılu	Arnavud İlyas	19	3.060
	Emirdoğan	Yahşioğlu Yusuf ve Paşa Bâli	24	3.880
	Driyanda ve Kafalu	Ayasuluğ İmamı Hafız Mustafa	35	3.702
Ayasuluğ	Zeytun	Timar-ı Mahmud merd	52	1.696
	Çapar	İbrahim v. Arslan	28	1.001
Ayasuluğ	Çavdar	Göynüklü Hamza	6	1.180
Ayasuluğ	Günlü	Pâye-i gulam-ı mir	1	1.546
Ayasuluğ	Kafalu	Sekiz nefer nöbetçi	8	1.353
Ayasuluğ	Cîbe	" " "	5	2.022
Ayasuluğ	Tomarya	Hamza	38	2.096
Ayasuluğ	Gülvere			
Ayasuluğ	Ağzıkara	dört nefer zenberekci	6	2.643
Ayasuluğ	Halil Bey Depeciği	Zenberekçi Karaca	5	661
Ayasuluğ	Kayas	Hamza	25	4.322
Ayasuluğ	Hisse-i Germiyanlı	Timar-ı Mevlânâ Kadı Şemseddin		567
Ayasuluğ	Yayla yakası	Yahşi oğlu Yusuf	9	756
Ayasuluğ	Kızılca	Yahşi oğlu Yusuf	5	606
Ayasuluğ	Dirmillü	...	11	
Ayasuluğ	Arvalya	Karagöz	8	
Ayasuluğ	Mandagözü	Kirmastioğlu	11	1.518
Ayasuluğ	Baklacı	Hisar imamı Mustafa	4	1.860
Ayasuluğ	Yuvacalu	Paşa Bâli	2	931
Ayasuluğ	Hüsameddinlü	Zindancı ...	4	627
	Ulu Minvellü ve Kiçi Minvellü	Tuzcuoğlu İlyas	17	
	Mezra-i Karubayır	Timar-ı mezkûr		250
	Çiftlik-i Puladhane tâbi-i Birgi	Timar-ı mezkûr	5	580
	Tercüman	Hisar eri Kuloğlu Yusuf		544

Kaza	Karye	Timar eri	Hâne	Hâsıl
Ayasuluğ	Baklacı	Surnazen Karındaşı Karagöz	4	1.147
	Triyanda ve Kızılca	Hisareri Saruca	5	1.671
	Kedfiye	Çaşnigir İlyas	16	1.994
	Avcıderesi	İvaz merd-i kal'a	73	1.791
	Çelce	Paşa Yiğit merd-i kal'a	9	731.
	Karakoyun	Paşa Bali Merdi kal'a	11	548
	Güncülü	Hisareri Yusuf oğlancıkları	6	611
	Kırçeklü	Hisareri Umur	11	1.133
	Yenice Hisarcık	Hisareri Beyazid	18	1.203
	Demircülü ve Seyrekli	Hisareri Hızır ve Ali ve Murad	5	1.093
	Toyranlu	Hisareri Mustafa	10	1.907
	Soğüt		53	
	Aya	Dizdar-ı Kal'a Hoca Hayreddin	45	6.833
	Beğ			
	Umurlu	Hisareri İlyas	5	1.052
	Ançin	Hisse-i Hisarbeği oğlu Paşayiğit		675
		Hisse-i Coyuga Bey Kulu Atmaca Aydın		1.181
Nahiye-i Güzelhisar	Elekköyü	Demürbaşoğlu Yusuf		1.252
Nahiye-i Güzelhisar	Ançin	Hisse-i Yusuf		478
Nahiye-i Güzelhisar	Yarumaz	Boyacıoğlu	27	1.920
Nahiye-i Güzelhisar	Rahmanlu	Hisareri Hisarbeği oğlu Paşa yiğit	13	426
Nahiye-i Alaşehir	Darıculu	Hisareri Temurtaş	18	1.915
Nahiye-i Sart	Şeyhler	Bâli		
TOPLAM			

EK- II

1473-77 TARİHİNDE AYASULUĞ KAL'ASI TIMARLARI
(BOA. TD. 8'e göre)

Kaza	Karye	Timar eri/leri	Hâne	Mücerred	Hâsıl	Hisse	Hisse	Hisse
İzmir	Emiroğan	Mehmed v. Arnavud İlyas ve Mustafa Birader-i Mehmed el mezbûr ... ve Paşa Bâli (m)	32	10	6.547	4.360	1.941	239
İzmir	Çapar	Davud v. Bâli	44	15	1.927			
İzmir	Kesri	Hasan v. Karagöz, Mehmed v. Baran, ... v. Murad	113	19	3.229	1.455	1.455	—
İzmir	Triyanda	Hacı Karagöz (İmam), Yusuf v. Abdullah , Paşa Yiğit	44	8	6.375	4.454	1.029	—
İzmir	Zeytunini	Hamza Serasker, Mustafa v. Bâli, Doğan, ...	84	11	3.541	1.796	1.994	2.202
Tire	Küçük Kedfiye	" "	10	4	2.806			
Ayasuluğ	Günlü	Cafer v. ... , Halil (M.) Çaşnigir Sinan	5	—	6.730	1.546	1854	1.920*
Ayasuluğ	Dünderlu	Ahmed v. Derviş Mehmed, Yusuf v. Mustafa	13	5	5.800	2.133	2.712	157*
Ayasuluğ	Gülvare	Ahmed v. Yusuf, Karaca (m)	22	1	2.926	1.842	665	
Ayasuluğ	Gülvare	Ayas v. Abdullah	10	4	2.507			
Ayasuluğ	Kafalu	Yusuf v. Hamza, İsa v. Doğan, Saruca	10	—	2.676	1.513	733	144*
Ayasuluğ	Cibe	8 Nefer nöbetçiyân ve zevâyid-i Karye	7	1	3.297	2.022	868	
Ayasuluğ	Nısf Örtüllice	Ahmed v. Yusuf	6	1	1.364			
Ayasuluğ	Çiftlik-i Malkoç	Nakkarezen Saruca	—	—	265			
Ayasuluğ	Halil Bey Depecüğü	Mehmed Bervâb-ı Kal'a	—	—	1.854	1.652	202*	

Kaza	Karye	Timar eri/leri	Hâne	Mücerred	Hâsıl	Hisse	Hisse	Hisse	Hisse
Ayasuluğ	Kayas	Davud tabbah, Yusuf kethüda	26	8	6.934	4.322	1.865	520*	
Ayasuluğ	Dirmillü	Yayabaşı Doğan, Mustafa v. Yenice	18	2	3.885	2.405**			
Ayasuluğ	Arvalya	Hızır bürkü (M), Seydi ve Sinan Beğler	6	1	1.825	363	127	18	
Ayasuluğ	Mandagözü	İbrahim v. Okçu (M), Hızır v. Abdullah (M)	7	—	3.876	1.518	2.330	147*	
—	—	Ramazan v. Ali (M)	1	1	1.576	.531	66*		
Ayasuluğ	Hüsameddinlü	Karaca Zıncancı (M)	4	—	665				
Tire	Baklacı	Zurnazen Karagöz, Davut (M), Seydi, (M)	5	—	2.024	1.147	844		
Tire	Kızılca	Ahmed v. ..., Mehmed ... O (M), Safi Ali (M)	9	1	3.689	1.671	1.880.		
Tire	Uykuderesi	Mehmed v. İvaz (M)	81	32	2.373	1.791	979		
Tire	Çelce	Sinan v. Karaca (M)	5	—	1.836				
Birgi	Karakoyun	Ramazan v. Ali	11	6	4.76				
Birgi	Güncülü	Üveys v. Beğtemür, Mustafa v. Balaban (M)	7	1	1.488	761.	611		
Birgi	Kürkülü	Yusuf v. ... (M)	11	1	1.293	2.77			
Birgi	Yenicehisarcık	Yusuf v. Mehmed (M)	18	3	2.204	1.230	3350	45**	
Birgi	Toylanlu	Piri v. Masum (M)	7	1	1.909	1.904	868*		
Ortasya	İlyaslu ve Muradlu	Küreki Yusuf	4	1	1.157				
Ortasya	" " "	Mehmed v. Topçu (M)	—	—	1.330				
Güzelhisar	...	Paşayıld v. Hizarbeğ (M)	—	—	—	—	—	—	
Güzelhisar	Ahurlu	Ahad v. Hacı Ali (M)	12	6	1.619	1.528	91*		

Kaza	Karye	Timar eri/leri	Hâne	Mücerred	Hâsıl	Hisse	Hisse	Hisse	Hisse
Güzelhisar	Sögüd	Alibeğ v. Hıdır (M) Dizdar	59	23					
Güzelhisar	Ayıc	" " "	16	2	11.672				
Güzelhisar	Beğ	" " "	54	6					
Güzelhisar	Elekliü	Yusuf v. Temürtaş (M), Ahad (M)	—	—	1.620	1.730	649	36*	
Güzelhisar	...	" " "	—	—	1.242				
Yenişehir	Baradamaz	Sinan... (M)	24	6	2.059				
YEKÜN		65 MERD			108.592			90.128	

* İşareti olanlar Çaşnıgir Sinan'ın timarıdır.

** İşareti olanların hisseleri toplam olarak verilmiştir.

EK- III

1512 TARİHİNDE AYASULUĞ KAL'ASI NEFERÂTI ve TİMARLARI (BOA.TD. 66)

Adı	Gelir Türü	Hisse
Kasım. Dizdar	Hisaryakası (Hamidlü) ve gayrihu	10.905
Ali, Kethüda-i Kale	Akkoyunlu K. Cibe K. Arvalya K.	1.970
Yusuf	Akkoyunlu K. Cibe K. Arvalya K.	1.400
Seydi Mehmed v. Kethüda	Akkoyunlu K. Cibe K. Arvalya K.	1.400
Bâli Sütlük	Akkoyunlu K. Cibe K. Arvalya K.	1.400
Mustafa	Akkoyunlu K. Cibe K. Arvalya K.	1.400
Diğer Mustafa	Akkoyunlu K. Cibe K. Arvalya K.	1.400
Hacı	Akkoyunlu K. Cibe K. Arvalya K.	1.400
Turmuş	Akkoyunlu K. Cibe K. Arvalya K.	1.400
Osman	Akkoyunlu K. Cibe K. Arvalya K.	1.400
Diğer Osman	Akkoyunlu K. Cibe K. Arvalya K.	1.400
Mehmed Fakih, İmam	Akkoyunlu K. Cibe K. Arvalya K.	1.500
Yusuf v. Kul	Akkoyunlu K. Cibe K. Arvalya K.	1.400
Balaban, Zindancı	Akkoyunlu K. Cibe K. Arvalya K.	809
Mahmud	Dünderlu K. Germiyanlu K. Yuvacalu K.	1.400
Cafer v. Kul	Dünderlu K. Germiyanlu K. Yuvacalu K.	1.400
Yusuf v. Turahan	Dünderlu K. Germiyanlu K. Yuvacalu K.	1.400
Satı v. Kul	Dünderlu K. Germiyanlu K. Yuvacalu K.	1.400
Derviş birader-i Hacı	Dünderlu K. Germiyanlu K. Yuvacalu K.	1.400
Kurd v. Kul	Dünderlu K. Germiyanlu K. Yuvacalu K.	1.400
Ali v. Kul	Dünderlu K. Germiyanlu K. Yuvacalu K.	1.400
Memi	Dünderlu K. Germiyanlu K. Yuvacalu K.	1.400
Mehmed	Dünderlu K. Germiyanlu K. Yuvacalu K.	1.400
Ahmed v. Kul	Dünderlu K. Germiyanlu K. Yuvacalu K.	1.400
Mustafa b. Yusuf	Dünderlu K. Germiyanlu K. Yuvacalu K.	1.461
Yusuf v. Kul	Gülvare (Karakuyu) K. Müsellü K. Sinanlu K.	1.400
Hüseyn	Gülvare (Karakuyu) K. Müsellü K. Sinanlu K.	1.400
Mehmed	Gülvare (Karakuyu) K. Müsellü K. Sinanlu K.	1.400

Kurt v. Mehmed	Gülvère (Karakuyu) K. Mürsellü K. Sinanlu K.	1.400
Mahmud	Gülvère (Karakuyu) K. Mürsellü K. Sinanlu K.	1.400
Derviş	Gülvère (Karakuyu) K. Mürsellü K. Sinanlu K.	1.400
Emrullah	Gülvère (Karakuyu) K. Mürsellü K. Sinanlu K.	1.400
Mehmed	Gülvère (Karakuyu) K. Mürsellü K. Sinanlu K.	1.400
Pirî	Gülvère (Karakuyu) K. Mürsellü K. Sinanlu K.	1.400
İlyas v. Kul	Gülvère (Karakuyu) K. Mürsellü K. Sinanlu K.	1.400
Tursun, Bevvâb-ı Kal'a	Gülvère (Karakuyu) K. Mürsellü K. Sinanlu K.	1.400
Derviş	Gülvère (Karakuyu) K. Mürsellü K. Sinanlu K.	1.400
Ahmed v. Kul	Gülvère (Karakuyu) K. Mürsellü K. Sinanlu K.	1.400
Mustafa	Gülvère (Karakuyu) K. Mürsellü K. Sinanlu K.	1.400
Mehmed	Gülvère (Karakuyu) K. Mürsellü K. Sinanlu K.	1.400
İlyas v. Kethüdâ	Gülvère (Karakuyu) K. Mürsellü K. Sinanlu K.	1.400
Ramazan	Gülvère (Karakuyu) K. Mürsellü K. Sinanlu K.	1.400
Pir Ali	Gülvère (Karakuyu) K. Mürsellü K. Sinanlu K.	795
Hıdır	Kazancılı K, Halil Depecügi K.	1.400
Mustafa Topçu	Kazancılı K, Halil Depecügi K.	1.499
Pir Mehmed v. Osman	Kazancılı K, Halil Depecügi K.	1.400
Mustafa Nevbetçi	Kazancılı K, Halil Depecügi K.	250
Mehmed	Kazancılı K, Halil Depecügi K.	250
Hasan	Kazancılı K, Halil Depecügi K.	250
Ali	Kazancılı K, Halil Depecügi K.	250
Mustafa	Kazancılı K, Halil Depecügi K.	250
Ahmed	Kazancılı K, Halil Depecügi K.	250
Mehmed	Kazancılı K, Halil Depecügi K.	250
Mestan v. Kul	Kazancılı K, Halil Depecügi K.	250
Yusuî	Arâzi-i Müteferrika, Kazancılı K. Süleç ç.	1.442
Ferhad	Düzek K. (Tabi-i Tire)	1.400
Hamza, Surnâyi	Yayla Yakası K.	3.000
Pirî, nakkarezan	Yayla Yakası K.	900
Memi, Tabbal	Yayla Yakası K.	900
Mahlûl	Yayla Yakası K.	300
TOPLAM		83.481

EK- IV

1575 SENESİNDE AYASULUĞ KAL'ASI NEFERATI VE TİMARLARI
(TKGM. KK. TD. 302'ye göre)

Timar Sahibi	Timarı	Hâsıl	Hisse	Yekûn
Receb, dizdar-ı Kal'a	Arvalya	10.400	4.400	
Yusuf v. Abdullah, Kethüda-i Kal'a	Yuvacılı	6.400	2.100	
	Kazancılı	8.873	1.176	3.926
	Halil Depecüğü	3.650	700	
Ebubekir v. Abdullah, İmam	Mürsellü	10.169	1.500	
Mehmed v. Yusuf	Sinenlu	12.631	1.400	
	Halil Depeciği	3.650	250	
Pir Mehmed v. Osman	Yuvacılı	6.400	1.450	
Mehmed v. Mehmed	Yuvacılı	6.400	1.450	
Mustafa v. Pir Memed	Yuvacılı	6.400	1.400	
Mehmed v. Yusuf	Gülvere	25.000	1.400	
Seydi Ali v. Mehmed	Gülvere	25.000	1.400	
Seydi v. Yusuf	Gülvere	25.000	1.400	
Mustafa v. Mehmed	Gülvere	25.000	1.400	
Hamza v. Yusuf	Gülvere	25.000	1.400	
Mustafa v. Mehmed	Gülvere	25.000	1.415	
Yusuf v. Bâli	Gülvere	25.000	1.400	
Vefa v. Ca'fer	Gülvere	25.000	1.400	
Osman v. Mehmed	Gülvere	25.000	1.400	
Ahmed v. Yusuf	Sinanlu	12.3313	1.400	
Arslan v. Ali	Sinanlu	12.331	1.400	
Memi v. Yusuf	Sinanlu	12.331	1.400	
Mehmed v. Seydi Ali	Sinanlu	12.331	1.400	
Mehmed v. Mustafa	Germiyanlu ve Depecük	7.000	1.400	
Mustafa v. İsa	Germiyanlu ve Depecük	7.000	4.000	
Turali v. Ferhad	Germiyanlu ve Depecük	7.000	1.400	

Timar Sahibi	Timarı	Hâsıl	Hisse	Yekûn
İlyas v. Mehmed	Germiyanlu ve Depecük	7.000	1.400	
Mehmed v. Ali	Germiyanlu ve Depecük	7.000	1.400	
Mustafa v. Receb	Mürsellü	11.169	1.400	
Ahmed v. Receb	Mürsellü	11.169	1.400	
Turgud v. Musa	Mürsellü	11.169	1.400	
Derviş v. Kurd	Mürsellü	11.169	1.400	
Ferhad v. Hasan	Akkoyunlu	11.600	1.400	
Hıdır v. Pirî	Akkoyunlu	11.600	1.400	
Mehmed v. Ahmed	Kazancılı	8.873	1.400	
Ahmed v. Süleyman Topçu	Kazancılı	8.873	1.500	
Ahmed v. Pirî	An arâzi-i Müteferrika Der civarı			
	Ayasuluğ	4.076	1.400	
Reyhan v. Abullah	Dünderlu	12.000	1.400	
Pirî Ahmed v. Süleyman	Yayla yakası	7.436	900	
Şah v. Memi	Yayla Yakası	7.436	900	
Satılmış v. Abdullah (Zindani)	An arâzi-i Müteferrika der civarı			
	Ayasuluğ	4.076	809	
Mehmet v. Hasan	Gülvere	25.000	795	
Mehmed v. Seydi	An arâzi-i Müteferrika der civarı			
	Ayasuluğ	4.076	250	
Turgud v. Abdullah	An arâzi-i Müteferrika der civarı			
	Ayasuluğ	4.076	250	
Resul v. Abdullah	An arâzi-i Müteferrika der civarı			
	Ayasuluğ	4.076	250	
Halil v. Abdullah	An arâzi-i Müteferrika der civarı			
	Ayasuluğ	4.076	250	

Timar Sahibi	Timarı	Hâsıl	Hisse	Yekûn
Hace İvaz	An arâzi-i Müteferrika der civar-ı Ayasuluğ	4.076	250	
Hasan v. Abdullah	An arâzi-i Müteferrika der civar-ı Ayasuluğ	4.076	250	
TOPLAM			62.595	

Cemaat-i	Hâne	Mücerred	Çift	Nim	Bennak	Nâ-bedid	İmam/Hatib	Muhassıl	Kethüdâ	Pir	Mâlu/Masum	Gâib	Mu'tak	A'mâ
Der Karye-i İlyasbeğlü nâm-ı Diğer Karapınar an Cema'at-i Yalkıdere tâbi-i Güzelhisar	16	3	-	-	16	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Der karye-i Tokdağı nâm-ı diğer İkizdere an cema'at-i m.	11	-	-	-	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Der karye-i Gemiyancık ki Burnu Kızıl dahi derler tâbi-i M.	5	3	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Der Karye-i Ordudepecüğü tâbi-i kazâ-i Güzelhisar	Defter- atiklen naklen 6 öbek													
Der Karye-i Karabağ tâbi-i İkizdere der Kaza-i Güzelhisar	23	1	5	-	18	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Der karye-i İlyasbeğlü Horzum dahi derler tâbi-i Güzelhisar	5	1	1	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Der karye-i Şeyhlü tâbi-i Güzelhisar	14	6	5	-	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Cema'at-i Kıvrılır* âm-ı diğer Palamud tâbi-i Ayasuluğ	103	22	4	-	99	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Der Karye-i Yarpuzlu an cema'ati-i Kıvrılır tâbi-i Ayasuluğ	22	4	10	-	22	-	-	-	-	-	-	-	-	-
An cema'at-i Kıvrılır el-mezbûr ki Yolkaya demekle maruf İzmir Kazâs'ında Ballıhavra'da sâkin	20	3	1	-	19	-	-	-	-	-	-	1	-	-
Cema'at-i Kıvrılır el-mezbûr der kurb-ı Karakuyu tâbi-i Ayasuluğ	37	3	-	-	37	-	-	-	-	-	-	6	-	-
Cema'at-i Kıvrılır el-mezbûr Kızılisar Kayası demekle maruf tâbi-i m.	26	4	1	-	25	-	1	-	-	1	-	-	-	-
Cema'at-i Kıvrılır el-mezbûr Uzunkuyu demekle maruf tâbi-i M.	17	1	-	-	17	-	-	-	-	-	-	1	-	-
Cema'at-i Kıvrılır Cema'at-i Baki demekle maruf, der karye-i Kuyucu der Kazâ-i Kızılisar	18	3	-	-	18	-	-	-	-	-	-	3	-	-
Cema'at-i Kıvrılır, Kay(b)akulak demekle maruf	22	13	1	-	22	-	-	1	1	-	-	1	-	-

Cemaat-i	Hâne	Mücerred	Çift	Nim	Bennak	Nâ-bedid	Imam/Hat	Muhassıl	Kethüda	Pîr	Mâul/Masur	Gâib	Mu'tak	A'mâ
Cema'at-i Kıvrılır, Günceler ve Cibe Cema'at-i demekle maruf	11	5	1	-	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Cema'at-i Kıvrılır, Söylemezler demekle maruf tâbi-i Ayasuluğ der kazâ-i İzmir	34	4	3	-	31	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Cema'at-i Kıvrılır, Bayezid Fakih demekle maruf tâbi-i M. der kurb-i iskele-i Çeşme	44	4	-	-	44	-	-	-	-	-	-	-	-	-
An Cema'at-i mezbûre, Gökçekırı demekle maruf der kazâ-i Nif	6	-	-	-	6	-	1	1	-	-	-	-	-	-
An Cema'at-i mezbûre Tahtacılar demekle maruf der kaza-i Nif	17	1	-	-	17	-	-	-	-	-	-	-	-	-
An Cema'at-i mezbûre Yedekçiler demekle maruf der kazâ-i Nif	3	1	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
An Cema'at-i mezbûre, Burunova'da sâkin	9	1	-	-	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Yekûn Hâne-i Çulluyân-ı Batnos an Yörükân-ı mezkûr hassa-i Pâdişâh-ı âlempenâh hulide mülkehu tâbi-i Kazâ-i Ayasuluğ	1.516	281	129	4	1.464									

* işaretiyle gösterilen **Kıvrılır** Cema'ati önceki tahrirde harekelenmiş olmak suretiyle okunmuş olup bu tahrirde **Kurtlar** şeklinde okunabilir.

EK- VI

**1550 YILINDA AYASULUĞ KAZASINDAKİ KONAR GÖÇERLER
(ÇULLU VESAİR CEMAATLER) (BOA. TD. 270)**

Cemaat-i	Hâne	Mücerred	Çift	Bennak	İmam Hatib	Kethüda	Muhassıl	Mâ'ûl Mecnun	Beratlı	Mu'tak
Cema'at-i Çengele tâbi-i Ayasuluğ	53	18	3	53				1		
Cema'at-i Dimril, Koğalica demekle meşhur	36	24	2	36			1	1	2	
Cema'at-i Dimril	32	16		32						
Cema'at-i Maskara	66	44	5	66						
Cema'at-i Uçarlar	11	6	3	11						
Cema'at-i Yüksüzler	50	22	4	50						5
Cema'at-i Yarım	23	12		23						
Cema'at-i Mahmudlar	39	22	4	39				1		
Cema'at-i Kayraklar	170	106	1	170						
Cema'at-i Ahmedler	35	18	1	35						
Cema'at-i Dünderlu	117	47	4	117	1	1	1			
Cema'at-i Kınıklar	44	9	10	44						
Cema'at-i Kaşıkçılar	5	7		5						
Cema'at-i Alalar	11	5		11						
Cema'at-i Hacı Hıdır nâm-ı diğer Tekeliler	36	23	5	36						
Cema'at-i Uzuncalar	19	4	4	19						
Cema'at-i Bayramlı Karacakoyunlu Nusretler Demekle ma'rufur. Hassa-i hulide Mülkehû	13	3	2	13						
KAZA-İ AYASULUĞ an TAİFE-İ ÇULLUYÂN										
Cema'at-i Bölücek tabii Çulluyan der kazâ-i Ayasuluğ	9	5		5						
Cema'at-i Karaisalar tâbi-i Çulluyân der kazâ-i Ayasuluğ	21	11		21	1			1		

Cemaat-i	Hâne	Mücerred	Çift	Bennak	İmam Hatib	Kethüda	Muhassıl	Mâlûl Mecnûn	Beratlı	Mu'tak
Cema'at-i Davutlar tâbi-i Çulluyân der kazâ-i Ayasuluğ	10	3	4	10						
Cema'at-i Bölücek tâbi-i Çulluyân der kazâ-i Ayasuluğ	9	5								
Cema'at-i Kıvrılır tâbi-i Çulluyân Ayasuluğ ve Sart kurbünde sâkin	7	8		7						
Cema'at-i Zeytun tâbi-i Çulluyân der kazâ-i Ayasuluğ	10	3		10						
Cema'at-i Cevdum (?) tâbi-i Çulluyân-ı Ayasuluğ	3	1		3						
Cema'at-i Çulluyân-ı Kırıklar der Karye-i Küçük Kedfiye* tâbi-i Ayasuluğ	8	5		8	1					
Cema'at-i Çıplak Çulluyân der karye-i Eliflü* tâbi-i Ayasuluğ	20	11		20						
Cema'at-i tetimme-i Çıplak tâbi-i Çulluyân der kazâ-i Ayasuluğ	61	25		61			1			
Cema'at-i Çaylaklar tâbi-i Kazâ-i Ayasuluğ	7	5								
Cema'at-i Çulluyân ki Kıvrılır nâm-ı diğer Söylemezler tâbi-i Ayasuluğ	45	46	3	45	1					
Cema'at-i Kıvrılır ma'a pâre-i Palamud-ı Kebir tetimme-i Çulluyân tâbi-i Ayasuluğ	63	17		63						
Cema'at-i Palamud-ı Sagîr tâbi-i Cema'at-i Kıvrılır hânehâ-i Çulluyân tâbi-i Ayasuluğ	70	22		70		1				
Cema'at-i Marbuzlar tâbi-i Kıvrılır tetimme-i Çulluyân tâbi-i Ayasuluğ	45	30		45						
Cema'at-i Çulluyân der karye-i Cibe	3	2								
Cema'at-i Arvalya-i Çulluyân	4	3								
Cema'at-i Çaylaklar tâbi-i Çulluyân an kaza-i Ayasuluğ	10	16								
Cema'at-i Çulluyân-ı Cabbar ve Kemerciler der Karye-i Devlethân tâbi-i Kazâ-i Ayasuluğ	18	13		18						

Cemaat-i	Hâne	Mücerred	Çift	Bennak	İmam Hatib	Kethüda	Muhassıl	Mâlûl Mecrûn	Beratlı	Mu'tak
Cema'at-i Çulluyân-ı Örenlü ma'a Ağı ağacı ve Kızıl Kilise tâbi-i Kazâ-i Ayasuluğ	35	25	1	35						
Cema'at-i Çulluyân-ı Kalburcu der Kazâ-i Ayasuluğ	20	22		20	1					
Cema'at-i Tetimme-i Çaylaklar tâbi-i Çulluyân der Kazâ-i Ayasuluğ	40	42		40						
Cema'at-i Çulluyân der karye-i Sergi ma'a Batnos tâbi-i Kazâ-i Ayasuluğ	19	18	3	19						
Cema'at-i Çulluyân-ı Tülüler der Kazâ-i Ayasuluğ	31	9	1	31						
Cema'at-i Tetimme-i Çulluyân-ı Batnos tâbi-i Ayasuluğ	27	20		27						
Cema'at-i Çulluyân der karye-i Kuzucuklar* der Kazâ-i Ayasuluğ	25	27		25						
Cema'at-i Çulluyân der karye-i Kızılca ve Hacı der Kazâ-i Ayasuluğ	26	16		26						
Cema'at-i Çaylu ve Narlu ve Mahmudlu tâbi-i Çulluyân der Kazâ-i Ayasuluğ	29	8		29						
Cema'at-i Der Karye-i Çanlu tabi-i Çulluyân der Kazâ-i Ayasuluğ	19	5		19						
Cema'at-i Kızılburun nâm-ı diğer Ramazanlu tâbi-i Çulluyân der Kazâ-i Ayasuluğ	43	24		43						
Karye-i Temürlü										
Cema'at-i Bölücek tâbi-i Çulluyân der Kazâ-i Ayasuluğ	20	13		20						
Karye-i Büklü										
Cema'at-i Tetimme-i Bölücek tâbi-i Çulluyân tâbi-i Kazâ-i Ayasuluğ	18	3		18						
Karye-i Beğlikdere										
Cema'at-i Çulluyân tâbi-i Kazâ-i Ayasuluğ	9	5		9						
Karye-i Hisarcuk tâbi-i Ayasuluğ	15	7		15						
Karye-i Karacalar tâbi-i Çulluyân	6	3		6						
Karye-i Kasablar tâbi-i Mezbûr	7	2		7						

Cemaat-i	Hâne	Mücerred	Çift	Bennak	İmam Hatib	Kethüda	Muhassıl	Malûl Mecnûn	Beratlı	Mu'tak
Karye-i Balatçık tâbi-i mezbûr	5	3		5						
Karye-i Hüsameddinlü										
Cema'at-i Çulluyân tâbi-i Kazâ-i Ayasuluğ	16	9		16						
Karye-i Tatağlar										
Cema'at-i Çulluyân tâbi-i Kazâ-i Ayasuluğ	7	5		7						
Karye-i Zorbazılar										
Cema'at-i Tetimme-i Çıplak-ı Ezine tetimme-i Çulluyân tâbi-i Kazâ-i Ayasuluğ	14	12		14						
Karye-i Güneli tetimme-i Perçümlü										
Cema'at-i Tetimme-i Çıplak tâbi-i Çulluyân der Kazâ-i Ayasuluğ	4	3		4						
Karye-i Karaca İlyas										
Cema'at-i Çıplak tâbi-i Çulluyân der Perçemlü tâbi-i Kazâ-i Mezbûr	7	6		7						
Karye-i Dikedura										
Cema'at-i Çıplak tâbi-i Çulluyân Perçemlü dahi derler tâbi-i Kazâ-i Ayasuluğ	11	2		11						
Karye-i Karacakaya										
Cema'at-i Çulluyân	15	7		15						
Karye-i Hacı ma'a Perçemlü										
Cema'at-i Çulluyân tâbi-i mezbûr der Kazâ-i Ayasuluğ	10	5		10						
Karye-i Yanyalu										
Cema'at-i Burun tâbi-i Çulluyân der Kazâ-i Ayasuluğ	23	10		23						
Karye-i Şerefler										
Cema'at-i Çulluyân tâbi-i Kazâ-i Ayasuluğ	9		1	9						
Karye-i Torbalı										
Cema'at-i Kıvrılır nâm-ı diğerk Çoban Aliler tâbi-i Çulluyân der Kazâ-i Ayasuluğ	5	4		5	1					

Cemaat-i	Hâne	Mücerred	Çift	Bennak	İmam Hatib	Kethüda	Muhassıl	Malûl Mecnûn	Beratlı	Mu'tak
Cema'at-i Kıvrılır ki Kabakulak demekle mütearifdir tâbi-i Çulluyân der Kazâ-i Ayasuluğ	14	6	1	14						
Cema'at-i Kıvrılır derKarakuyu tetimme-i Çulluyân tâbi-i Kazâ-i Ayasuluğ	38	7		38			2		2	
Cema'at-i Kıvrılır tâbi-i Çulluyân der kurb-ı Uzunkuyu tâbi-i Ayasuluğ	18	4		18						
Cema'at-i Kabacapırnaz tâbi-i Çulluyân der Kazâ-i Ayasuluğ	22	10		22						
Karye-i Ballıhavra										
Cema'at-i Kıvrılır ve Yolkaya dahi derler tâbi-i Çulluyân an Kazâ-i Ayasuluğ	20	10	1	20			kötürüm	1		
Cema'at-i Kıvrılır der Karye-i Kuruncu tâbi-i Çulluyân der Kazâ-i Ayasuluğ	10	3		10						
Cema'at-i Yalkidere tâbi-i Çulluyân der Kazâ-i Ayasuluğ	43	16		43				âmâ	2	
Cema'at-i Kayas tâbi-i Çulluyân der Kazâ-i Ayasuluğ	19	3		19						
Der Karye-i Geyik Oynağı										
Cema'at-i Çulluyân-ı Karacakoyun an Cema'at-i Bölücek tâbi-i Kazâ-i Ayasuluğ	52	23	3	52						1
Kazâ-i Ayasuluğ an										
Cema'at-i Çulluyan										
Cema'at-i an Karye-i Kuyruklar* nâm-ı diğer Ayaklu hânehâ-i müteferrika der Kazâ-i Tire	101	40	3	101						2
Cema'at-i Çulluyân der Karye-i Germiyancık ve Dünderlu ve Depecik der Kazâ-i Ayasuluğ	16	7		16						
Cema'at-i Çulluyân der Karye-i Çayurlu tâbi-i Ayasuluğ der Kazâ-i Tire	7	2		7						
Cema'at-i Kuyuklar* tâbi-i Akkoyunlu der Kazâ-i mezbûr	12	8		12						

Cemaat-i	Hâne	Mücerred	Çift	Bennak	İmam Hatib	Kethüda	Muhassıl	Malûi Mecûn	Berathı	Mu'tak
Cema'at-i Kuyuklar* el mezbûr der Sekice der Kazâ-i mezbûr	11	7		11						
Cema'at-i Çulluyân der Karye-i Erbeğlü tâbi-i Kazâ-i Ayasuluğ	10	4		10						
TOPLAM										

* Kuyuklar şeklinde okunan bu cemaat önceki tahrirde cemaat-i Kırıklar şeklinde okumuştur. Kuyuklu şeklindeki yazım hatalı olsa gerektir.

EK- VII

1460-65 SENELERİNDE AYASULUĞ KAZÂSİ PİYADE ÇİFTLİKLERİ (M.C. 093)

AYASULUĞ				
KÖY	Çiftlik	Eski Yayalar	Şimdiki Yaya	Nefer
Nayıblü	İsa	Nasuh oğlu Ahmed (M)	Kardeşl Habil	3
Ilica	Karamanoğlu		EyNEGAZIOĞLU İsa	4
Çeltükçi	Hamzaoğlu	Ramazan (M)	Oğlu Yusuf	3
Çeltükçi	Sevindik Dede	Salih (M)	Oğlu Halil	7
Çeltükçi	Armağan		Muhammedi oğlu Tursun	4
Mahmudlu	Karlı	Kolyeoğlu Nasuh (G), Yakuboğlu Halil (G), Kulfaloğlu Kara Âdil (M)	yeni yaya Müresem oğlu Yahya	4
Argavlu	Köçek oğlu Zekeriya	Eyne Oğlu Ahad (M)	Yeni Yaya Şakir oğlu İsmail	3
Argavlu	Budunlu Mahımd	Soğrakçı Halil oğlu Muhammedi (G), Kardeşl Ömer	yeni Yaya Ahmet oğlu Davud	3
Kemer	Karaca Emir	Mahmud v. Bekir (G) Kardeşl Ahmed (M), Şeyh Ali (M)	Yeni Yaya Mustafa oğlu Ali	4
Kemer	Hoca Hidroğlu Turhan	Turhan oğlu Nasuh (G), Çakıroğlu Davut (G), Halil oğlu Mustafa	Yeni Yaya Satı v. Behşayış	3
Kemer	Evrenos oğlu Yakub		İlyas oğlu İbrahim	4
Kemer	Ömeroğlu Bayram gazi	Delü Mustafa	Yolasiğmaz Muhammedi	3
Kemer	Muhammedi		Yahya oğlu Musa	4
Kemer	Gözüce Yahya Oğlu Osman	Oruçhan oğlu Halil (P)	Ayrıhan oğlu İsa	4

KÖY	Çiftlik	Eski Yayalar	Şimdiki Yaya	Nefer
Kayas	Bikârî oğlu Mustafa	Mezkûr Mustafa oğlu Hidir (M)	Behşayış oğlu Ali	3
Kayas	Yavağlı	Salih oğlu Aslıbeği (P)	Oğlu Muhammedî	4
Kayas	Muhammedî oğlu Eynebeği		oğlu Mustafa	3
—	Ali		Eynebeği oğlu Muhammedî	4
Kızılkilise	Hacı	Musa (?), Bekir oğlu İbrahim (G)	Oruçhan oğlu İshak	4
Kızılkilise	Üveglibeği		Yunus oğlu Mahmud	3
Kızılkilise	Yahşi	Bedir (M), Kardeşi Hidir (P), ... oğlu Yusuf (M),	Bediroğlu Oruçhan	4
—	Umuroğlu Halil		Yusufoğlu Mustafa	4
Akçahisar	İsmail	oğlu Hamza (M), Kardeşi Yusuf (M), Örenioğlu	Tavacı oğlu Hidir (Güzelhisarda)	4
—	Ahi	Oruçoğlu Eyne Hoca (M), Etimekli Yusuf (M) oğlu Muhammedî (M)	yeni yaya Nalband Hoca	3
Akçahisar	Temürci oğlu İbrahim		Eynebeği oğlu Hamza	3
Akçahisar	Turud		Yeni Yaya Danişmendoğlu Mustafa	4
Akçahisar	İdrisoğlu Muhammedî		oğlu Resûl oğlu Veys	3
Boynak	Ahmed oğlu Samed	Turbeği oğlu Turud (M), İlyas v. Turud ve bir oğlu Yusuf (G)	Yeni yaya Tomal oğlu İlyas	3
Boynak	Şeref		Oğlu Kâhyâ	3
Kıraçlı	Yusufoğlu Ali Ali (M), bir Kardeşi Mujad (M)	ıkızca Kardeşinde Bahşayış oğlu İlyas (?) (M), kardeşi	Yeni Yaya Eynehan	3
Atbergosu	Hidir	Karamanoğlu Eynebeği (M),	Kardeşi Eyrebeği	4
Atbergosu	Abdülhan oğlu Ali		Satılmış oğlu İdris (Sökeden)	4
Atbergosu	Numan		Eksimez oğlu Ömer	4
Sergünüz	Mahmud	Nasuh oğlu Yahşi (P), ve hısım ki Atası Kardeş Bahadır (M),	Safa	3

KÖY	Çiftlik	Eski Yayalar	Şimdiki Yaya	Nefer
Sergünüz	İbrahim	Eyne Hoca (M),	Çatak oğlu Yusuf	4
Tırha	Muhammedi	Mustafa (M), Oğlu Turgud, Veys veled-i Tugud	Yeni Yaya Işık İsmail	4
—	Hoca Bali oğlu Muhamedi	Eyne Gazi (M) , Muhammedi oğlu Karaca Musa (M), İnanç oğlu Muhamedi (G)	Yeni Yaya , Mahmud oğlu Mustafa	3
Tırha	Şekeriz (?)	Beyazid (K),	Cüneyd oğlu İbrahim	4
Kemer	Kanlıca Hamza	oğlu Derbâli ve oğlu Yahşi	İsmail oğlu Turud	3
Çölmekçi	Eynebeği	Sungur oğlu Muhammedi oğlu Ali (K), Kuloğuz oğlu Hamza (G), ve oğlu Kulfal (G)	Yeni Yaya Cafer oğlu Hüseyin	3
Çölmekçi	Mahmud oğlu Muhammed		Emir ğlu Ahmed	3
Çölmekçi	Çakırğlu	Oğlu Mahmud oğlu Yusuf (M), Turud Hacı v. Eynebeği (M), Kara İsmail (G)	Kasım oğlu Turgud (Sökeden)	4
Kızıkkilise	Hasbeği	Oğlu Aydın (K),	Oğlu Hasan	3
Kızıkkilise	Mustafa	Oğlu İlyas (G)	Kardeşi Hidir	3
Yekün				155
MANISACIK				
Çeltükci	Kuvvet		Kardeşi Hamza oğlu Hamza	3
Çeltükci	Seğit	Hamza v. Börekci (G), Umurca v. Yoğurtcu (G) ve oğlu Hidir (G), İlyas v. Umurca (G)	Yeni Yaya Muhammedi v. Paşayığıt	3
Erbeği	Ahi İdris oğlu		Cullah Mustafa	3
Erbeği	Yusuf oğlu Satılmış		Mustafa v. Halil	3
Yalkıdere	Kulak oğlu Hacı		Ali v. Kulak Ahmed	3
—	Oğul paşa	Ali v. Yahya (M), Osman v. Satılmış (G), kardeşi Hamza (G),	... v. Süleyman	3
—	Kösebeğler oğlu Satılmış	Eynebeği v. Kulfal (G), kardeşi Hamza (G), kardeşi İlyas (M),	Yeni Yaya Turali v. Sevindük	3

KÖY	Çiftlik	Eski Yayalar	Şimdiki Yaya	Nefer
—	Değirmenci Hıdır	Nasib oğlu Musa (M)	Habib v. Kurbanbeği	3
Baklacı da	Evren oğlu Mustafa	Mahîül	Kardeşi Eyüb	3
Hatunlu	Hoca Ali	Turalı v. Nureddin (P),	Muhammedî v. Koca İsa	3
Ömerbeğlü	Nasuh Oğlu İlyas	Danişmend Muhamedî (M),	Ahmed oğlu İbrahim	3
Ömerbeğlü	Hanbeği	Mezkûr İbrahim oğlu Örü (G), İrgad abed (G),	Oğlu Resul	3
Ömerbeğlü	Mürsel oğlu İbrahim	İri oğlu Mustafa (G), Aslıhan v. Muhammedî(M),	Hirsuz Yusuf	3
Ömerbeğlü	Eşref	İlyas v. Biyıklı (M), Muhammed v. Mustafa (G)	Yeni Yaya Delü Yunus	3
Diğer	Alihan	Oğlu Ahmed	4	
Danişmendlü	Armağan oğlu Musa	mezkûr Eynebeği (M) oğlu Muhammedî(M)	Yahşi oğlu Ali	4
Baklacı	Yahşi oğlu Eynebeği		Oğlu Mustafa	3
Elenki	Mustafa oğlu Ali		Oğlu Muhammedî	4
Elenki	Said		Yeni yaya Aydın Sipah v. Umur	3
Düncarlı	Ahad oğlu Ali		Hamza v. Savcı	4
Sinanlı	Ahad oğlu Yahşi		Muhamdi oğlu İlyas	3
Sasalu	Hallac oğlu Yahşi	Ahad-ı Melek Emir (M)	Yusuf v. Hıdır	4
Germüyancuk	Yahşi		Yahya v. Yuhiye	4
Kadıköyü	Bayrambeği oğlu Resul		Muhammedî	4
Kadıköyü	Mustafa oğlu İbrahim	Mezkûr Yahşi Kardeşi Mustafa (M)	Davud birader-i Yahşi	4
Perçemlü	Hüseyin oğlu Yahşi	Çağatay Orhan (P)	Mustafa v. Turud Hacı	4
—	Melih	Sendel oğlu Eşref (M), Derzi Hamza oğlu Muhammedî	Köykösü İbrahim	3
Kafalı	Hisarbeği		Hamak v. Şeref	3
Kafalı	Ozgur oğlu İbrahim			3

KÖY	Çiftlik	Eski Yayalar	Şimdiki Yaya	Nefer
Mürsellü	Musa	oğlu Satılmış	Mustafa	4
Mandağözü	Hamzaoğlu Mustafa	Yusu v. Hidir (M), Mahtül	Mustafa v. Eynegazi	5
Asarcuk	İsmail oğlu Barak	İbrahim v. Şarman (G)	Şadi	4
Mandaözü	Oğuzhan	[Mahtül]	Derzi Ahmed oğlu Hamza	4
Emirgazi	Mercan	[Mahtül]	Bayrambeği kardeşi Hamza	5
Emirgazi	Ahad oğlu Umur	[Mahtül]	Süleyman v. Yakub	4
Gönenlüde	Arab oğlu Süle	Beğdeş Kardeşi Hacı (G), Kardeş Veyis (G)	Yeni yaya Hidir v. Mustafa	3
Emirgazili	Muhammedî	Hacı Mürmin (K) oğlu İsmail	Hamza v. Mustafa	3
İsalıca	İbrahim oğlu Hamza	Hamza v. Oruçhan (G)	Karacaoğlu Yusuf	4
Şeyhlü	Yahşi	Derbeği v. Halil (M)	Oğlu Tavulcu İshak	5
Sağırılı	Ali oğlu Turbeği	Tenürci Yusuf	oğlu Ali	7
Anbarcuk	Yahşi	Davud (P), Mukemedu v. Yakub (M)	Mustafa v. Turud Hacı	4
Kadıköyü	Turhan	Eynegazi oğlu Muhammedî (G), kardeşi Yusuf (G), Mustafa v. Ali (M), Nasuh v. Eynegazi (M),	oğlu Mustafa	3
Danişmendlü	Ahad		İsmail v. Bayezid	4
Ozgur	Danişmend Musa		Muhammedî kardeşi Bâli	3
Ozgur	Yayla		Ergenek oğlu Evli oğlu Muhammedî	4
Ozgur	Süleyman (Salman)		Yeni Yaya Yılık İlyas	4
Ozgur	Bayrambeği oğlu Nasuh		Yusuf v. Musa	4
Sağırılı	Kalkancı (Kulfacı)		Muhammedî v. Yahşi	4
Yakidere	Bekir oğlu Mustafa		Yusuf v. Bayrambeği	3
Kuşlubeg	Mustafa	Musa v. Ali (G) Kardeşi Ahad (G), İbrahim v. Süleyman (G), Halil v. Bıçakçı (K)	Yeni Yaya Çağa oğlu Ali	3
Çadırı	Saruhan	Asılbeği (M) ve kardeşi Veled (G)	Davud v. Çerçi Mustafa	3
Emirgazi	Aktogon	Yayabaşı tasarrufunda	Ahmed	—
Kemer				
Yekün				180

		UŞAKPINARI		
KÖY	Çiftlik	Eski Yayalar	Şimdiki Yaya	Nefer
Sasalı	Bazargân	İncikü Mehmed (M)	Ali oğlu Dünder	3
Sasalı	Pusad		Hacı v. Cullah Umur	4
Germiyanlı	Derzi Muhammedî		Köse Mustafa	3
Uşakpinarı	Umur		Ömer oğlu Nasuh	3
Kızılcaköy	İbrahim		Ali oğlu Muhammedî	3
Perçemli	Hıdır	Oğlu Ahmed (M), Derzi İsmail oğlu Resul (M), Manend oğlu Yusuf (G)	yeni yaya Durmuş oğlu Erpaşa oğlu Satı	4
Çavdar	Turud	Mustafa oğlu Seydi (M)	Yusuf oğlu Muhammedî	3
Çavdar	İbrahim			4
Çavdar	Ahmed	Cullah Hıdır oğlu Mustafa (G), Kardeşî (M) Yusuf oğlu Mustafa (M)	İlyas oğlu Hamza	4
Uşakpinarı	Bikari		oğlu Beğ oğlu İlyas	3
Uşakpinarı	Hamza		oğlu Yusuf	5
Ödesiye	Davud		Oğlu Torasan	4
—	Saruhan		Musa oğlu Turbâli oğlu Hamza	3
Ödesiye'de	Kasım	Evren (M), Turbâli oğlu Mustafa (M), Muhammedî oğlu Hamza (G)	Yeni yaya Eynehan oğlu Resul	3
Kızılcaköy	Seyit	—	Tabas oğlu Turbâli	
Eğridere	Saruca	oğlu Mustafa (M), Dudükcü Avcı Mustafa (M), Değirmenci oğlu Davud (P) Kardeşî Ali (M), Aydın oğlu Mürsel (P)	oğlu Tarhan	3/1 Sagir
Kılıseköy	Eynebeği		İlyas v. Davud	4
Eğridere	Musağlu Eynebeği	Kulral oğlu Ali (M)	Nebi oğlu Ramazan	3/1 Sagir

KÖY	Çiftlik	Eski Yayalar	Şimdiki Yaya	Nefer
Karacahisar	Davud	Resul oğlu Yusuf (G), Davıya (M)	Manend v. Resul	4
Karacahisar	Kaba Eşref	Yusuf oğlu Muhammedi (G)	Hidir oğlu Hamza	4
Karacahisar	Eşref	Oğlu Umur (M), oğlu Eşref (M), Ali (G) Nasuh Kardeşi Hacı Ayvaz (G)	Yeni yaya Dibekçi Mustafa oğlu Mustafa	4
Karacahisar	Ali oğlu Behşayış	Umur kardeşi Armağan (G), Umur oğlu Ömer (G), Armağan oğlu Muhammedi (G), Ömer oğlu Yusuf (G)	Yeni yaya Işık oğlu Yusuf	3
Karacahisar	Bayezid oğlu İbrahim		Tomarcı oğlu Veys	4
Balatcuk	İsan		Süleyman kardeşi Ahad	4
Balatcuk	Buhye		Muhammedi oğlu İri	3
Balatcuk	Davud		Hidir oğlu Ali	3
Kızılcaköy	Serdel		Ahmed oğlu Yusuf	4
Kiliseköy	Muhammedi		Eynehoca oğlu İmre	4
Kızılcaköy	Sökü		Bayram oğlu Muhammedi	4
Germiyanlı	Yaşşı		Hidir	3
Yavı	Yunus		Kızıl Yaşşoğlu Halil	3
Balatcuk	Musa		Halilac Cullah oğlu Yaşşı	3
Cibe	İlyasoğlu Ahmed		Köse Bâli	4
Cibe	Derzi Bekir		Oğul Paşa	4
Keçfiye	Dönbâr		Yaşşı oğlu Veli	4
İncircük	Yaşşı olu Yunus	Güçlü Muhammedi oğlu İsa (G)	Oğlu Süleyman	3
Arvalya	Satılmış oğlu	Musa oğlu Davud (M)	Sıgırcı Yusuf	4
Kızılkaya	Zeyneddin	Ali oğlu Hacı (G)	Mustafa oğlu Kasım	4
—	Hacı oğlu Mustafa			4

KÖY	Çiftlik	Eski Yayalar	Şimdiki Yaya	Nefer
—	Yusuf oğlu Süle	Argavlu'dan Hacı Akın oğlu Osman (M), Temürçiden Bedir oğlu Sasa (G), Bağlı Mustafa (G)	Yeni yaya Emâ oğlu Hamza	3
—	Cafer	oğlu Turab Hoca (M)	oğlu Ahmed	6
—	Avcı Alihan	Ağaçlı köyden Oruç gazi oğlu İdris (M), Kardeş Ali	Aydın oğlu'nun oğlu Yahşi	4
—	Asanoğlu Muhammedî	[Mahlûl]	mezkûr Muhammedî	4
—	Reis oğlu Umur	İzmir [Boynak]	Karfatma oğlu Ömer	3
—	Eynehancı	İshak (M), Mustafa oğlu Muhammedî (G)	yeni yaya Çağatay Muhammedî oğlu Şatır Hamza	3
—	İdris	Turud (M) oğlu Elvan (M), kara Eynebeği oğlu Babuçcu	Çubuk İsmail	4
—	Erbeği	Kara (G) oğlu Ali	Turali veled-i İshak	3
—	Muhammedî	Turali oğlu Numan	Ali veled-i Turud	3
—	Kara Umur		Turbegi	3
—	Yusuf oğlu Musa		Satılmış oğlu Ali	4
YEKÜN				180

((M) Mürd, (P) Pir, (G) Gaib), (K) Kötürüm)

EK- VIII

1484 TARİHİNDE AYASULUĞ KAZASI PIYÂDE ÇİFTLİKLERİ (BOA. MAD. 530)
Taalûkât-ı Piyâdegân-ı Manisacuk

Köy	Çiftlik	Yaya	Yamak	Gaib	Mürde-i nev'	Mürde-i köhne	Mürde	Sagir
Çeltükçi	Kurd	Hamza oğlu Mustafa	3	-	-	2	-	-
Çeltükçi	Seğid	Turgud v. Resul	3	7	-	-	-	-
Erbegli	Ahi İdris	Seyid v. Hamza	3	2	-	3	-	-
Erbegli	Yusuf oğlu Satılmış	İbrahim damadı Muhammedi	3	3	-	3	-	-
Yalıdere	Kulavuz oğlu Hacı	Kulak Ahmed oğlu Ali ve bir oğlu varmış	3	1	-	2	-	-
—	Oğul paşa	İlyas v. Eynebeği oğlu Muhammedi	4	3	-	4	-	-
—	Kösebeğlü oğlu Satılmış	Kara Muhammedi v. Masat	3	4	-	1	-	-
—	Değirmenci Hidir	İlyas v. Mehmed	3	3	-	2	-	-
Baklacı	Evrenoğlu Mustafa	Musa kardeşi Eyüb	5	2	-	3	-	-
Hatunlu	Hoca Ali	Beğce oğlu Behşayış	4	2	-	2	-	-
Ömerbeğli	Nasuh oğlu İlyas	İbrahim oğlu Ahmed	3	-	-	5	-	-
Ömerbeğli	Hanbeği	Danişmend Muhammedi oğlu Resul yerine Hacı Nasuh v. Hidir	3	-	1	2	-	-
Ömerbeğli	Mürsel oğlu İbrahim	Hırsuz Yusuf yerine oğlu Süleyman	3	-	2	2	-	-
Ömerbeğli	Eşref	Muhammedi v. Resul	3	-	3	2	-	-

Köy	Çiftlik	Yaya	Yamak	Gaib	Mürde-i nev'	Mürde-i köhne	Mürde	Sagir
Dânişmendlü	Alihan	İlyas v. Köse Ali	3	-	-	3	-	
Baklaci	Armağan oğlu Musa	Ali oğlu Muhammedî	3	-	7	1	-	
Elenkli	İsa oğlu Eynebeği	Muhammedî oğlu Mustafa	3	4	1	-	-	
Elenkli	Mustafa oğlu Ali	Ali Oğlu Elvan	3	2	-	3	-	
Dünderlu	Said	Kara Aydın oğlu Hamza	4	-	-	3	-	
Sinanlı	Ahad oğlu	Savcroğlu Hamza	4	1	1	2	-	
Sasalu	Cullah oğlu Yahşi	Taşkesen Mustafa	3	-	-	3	-	
Germiyancük	Yahşi	Hidroğlu İlyas	3	-	-	2	-	
Kadi	Bayrambeğ oğlu Resul	Mustafa Oğlu Yusuf	3	-	-	3	-	
Kadi	Mustafa oğlu İbrahim	Mihammedî oğlu Musa yerine biraderi Muhammedî	3	-	2	4	-	
Perçemlü	Hüseyin oğlu Yahşi	Mustafa oğlu Hamza	3	1	-	2	-	
---	Milh	Muhammedî oğlu Nasuh	3	1	-	4	-	
Kafalu	Hisarbeği	Ali v. Eşref	3	-	-	3	-	
Kafalu	Ozguroğlu İbrahim	Mustafa oğlu Yusuf	3	2	1	2	-	
Mürsellü	Musa	Seyran Mustafa	3	1	-	3	-	
Mandagözü	Kara oğlu Mustafa	oğlu Alâeddin	3	-	-	5	-	
Hisarcık	İsmail oğlu Barak	Ahmed v. Şâdi	4	2	-	2	-	

Köy	Çiftlik	Yaya	Yamak	Gaib	Mürde- nev'	Mürde- köhne	Mürde	Sagır
Mandagözü	Oguzhan	Bâlioğlu Seyid yerine Musa v. Bâli	3	3	-	-	-	
Emirgazilü	Duran	Hamza oğlu Paşabâli	3	-	-	3	-	
Emirgazilü	Ahmed oğlu Umur	Alamed v. Mustafa	3	3	-	-	-	
Gönenlü	Arab oğlu Süle	Hani oğlu Kara	4	-	-	2	-	
Emirgazilü	Mahammedî	Umur v. Hidir	3	1	-	2	-	
İsaluca	İbrahimîğlu Hamza	İshak oğlu Gâzi yerine oğlu Ramazan	3	4	-	2	-	
Şeyhlü	Behşayiş	Hacı Mustafa oğlu Evren yerine oğlu	3	-	2	3	-	
Sağırlu	Ali oğlu Turbeği	Domalu Nasuh	3	1	1	5	-	
Anbarcık	Yahşi	Ali v. Eynehoca yerine Ali v. Behşayiş	3	4	1	5	-	
Kadıköyü	Turhan	Mustafa oğlu Turmuş	3	-	1	3	-	
Dânişmendlü	Ahad	İsmail v. Beyazid	3	-	1	3	-	
Ozgur	Dânişmend Musa	Yusuf oğlu Resul	3	-	-	4	-	
Ozgur	Yayla	Frank oğlu'nun evli oğlu Muhammedî	3	-	1	1	-	
Ozgur	Süleyman	Muhammedî	3	5	-	4	-	
Ozgur	Bayrambeği oğlu Nasuh	Recep oğlu Nasuh	3	-	2	3	-	
Sağırlu	Kalafatçı	Yahşi oğlu Muhammedî yerine Süleyman oğlu Muhammedî	3	-	-	3	-	
Yalkı	Beği oğlu Mustafa	Bayrambeği oğlu Yusuf	3	-	-	1	-	

Köy	Çiftlik	Yaya	Yamak	Gaib	Mürde-i nev'	Mürde-i köhne	Mürde	Sagir
Kutlubeğ Çadırı	Mustafa	Çağa oğlu Ali	4	3	1	1	-	
Emirgazi [lü]	Saruhan	Davud v. Çerçi Mustafa	3	2	-	2	-	
Kemer	Akdoğan	Yayabaşı tasarrufunda						
Cem'an Neferen Eşer		50	158		28	125		

Taallükât-ı Piyâdegân-ı Uşakpınarı

Köy	Çiftlik	Yaya	Yamak	Gaib	Mürde-i nev'	Mürde-i köhne	Mürde	Sagir
Sasalu	Bazargân oğlu Mustafa	Dünder oğlu Hamza	4	1	-	4	-	
Sasalu	Pusad	Muhammedî v. Saka Hacı	4	-	2	1	-	
Germiyancuk	Derzi Mehmed	Mustafa oğlu Yakub yerine oğlu Ali	3	-	1	1	-	
Uşakpınarı	Umurca	Nasuh oğlu Yusuf	5	2	-	2	-	
Kızılcaköy	İbrahim	Ali oğlu Muhammedî	3	-	-	2	-	
Perçemlü	Hıdır	Derzi İsmail oğlu Resul	5	2	-	4	-	
Çavdar	Turud	Seydi oğlu Satı	3	-	-	3	-	
Çavdar	İbrahim	Yusuf oğlu Mehmed	3	-	-	3	-	
Çavdar	Ahmed	İlyas oğlu Hamza	3	1	-	-	3	

Köy	Çiftlik	Yaya	Yamak	Galb	Mürde-i nev'	Mürde-i köhne	Mürde	Sagir
Uşakpınarı	Hamza	Yusuf oğlu Muhammedi	7	-	2	2	-	
Uşakpınarı	Yabani	İlyas oğlu Muhammedi	3	2	-	3	-	
Ödesiye	Davud	Torasan oğlu Muhammedi	3	-	-	1	-	
Yavi	Saruhan	Torsan kardeşi Musa	3	4	-	2	-	
Ödesiye	Kasım	Muhammedi oğlu Hamza yerine Mustafa Oğlu Oruçhan	4	2	1	3	-	
Kızılcaköy	Seğid	Torbalı oğlu Ahmed	5	-	-	4	-	
Eğridere	Saruca	Mustafa oğlu Turahan	3	-	-	2	-	
Kiliseköy	Eynebeği	Davud oğlu İlyas	3	2	-	5	-	
Eğridere	Musa oğlu Eynebeği	Ali oğlu Hamza yerine Ömeroğlu Mustafa	3	3	1	2	-	
Karacahisar	Kaba Eşref	Muhammedi v. Dünder	2	5	-	1	-	
Karacahisar	Davud	Resûl oğlu Marıend	3	3	-	1	-	
Karacahisar	Eşref	Vyes v. Sasa	3	7	-	2	-	
Karacahisar	Ali oğlu Behşâyış	Mustafa oğlu Mahmud	4	-	-	3	-	
Karacahisar	Beyazid oğlu İbrahim	Umur kardeşi Armağan	3	2	-	3	-	
Balatçık	Kara Işık	Veys kardeşi İbrahim Mehmed yerine Mehmed birader-i Durgud	2	-	2	2	-	
Balatçık	Buhya	Ahmed oğlu Muhammedi	3	-	-	3	-	
Balatçık	Davud	Toğan Mutak-i Hasan yerine Süleyman veled-i O	5	2	1	3	-	

Köy	Çiftlik	Yaya	Yamak	Gaib	Mürde-i nev'	Mürde-i köhne	Mürde	Sagir
Kızılçaköy	Sendel	Muhammedî	3	-	-	2	-	
Kiliseköy	Muhammedî	Yusuf kardeşi Hidir	3	1	-	2	-	
Kızılçaköy	Süle	Hidir oğlu Muhammedî	4	1	-	4	-	
Germiyanlı	Yahya	Davud v. Derzi Eyne Beği	3	5	1	1	-	
Yavı	Yunus	Hidir oğlu Mustafa	3	1	1	3	-	
Balaçık	Musa	Halil oğlu Seydi	3	2	-	4	-	
Cibe	İlyas oğlu Ahmed	Hallaç oğlu Behşâiş oğlu Mustafa	4	-	1	3	-	
Cibe	Derzi Melek	Ayvad oğlu Muhammedî yerine Ahmed v. Köse Bâli	4	1	1	4	-	1
Kedfiye	Dinar	Oğulpaşa oğlu Hidir	3	-	-	3	-	
İncircik	Yahşi oğlu Yunus	Bedir v. Yakub	3	3	-	2	-	
Arvalya	Satılmış oğlu	Davud oğlu Süleyman	4	1	-	2	-	
Kızılyaka	Zeyneddin	Sırcı Yusuf Kardeşi Nebi	3	-	-	2	-	
—	Kadı oğlu Mustafa	Temür v. Kasım	7	-	-	1	-	
—	Yusuf oğlu Süle	Osman oğlu Yahya	3	3	-	3	-	
Çeltükçi	Hidir	Hidir v. Ahmed	5	-	1	3	-	
—	Avcı Alihan	Turan Kocaoğlu yerine Nalbant Muhammedî oğlu Musa	3	5	-	2	-	

Köy	Çiftlik	Yaya	Yamak	Gaib	Mürde-i nev'	Mürde-i köhne	Mürde	Sagir
—	Işık oğlu Muhammedî	Muhammedî oğlu Yahşi	4	-	1	3	-	
—	Reis oğlu Umur	Mehmed v. Hasan	4	2	1	3	-	
—	Ali Hancı	Ali v. Mustafa	3	3	-	-	-	
—	İdris	Ali oğlu Gâzi	3	-	-	3	-	
—	Erbeği	Saraç İlyas oğlu Hıdır	1	3	1	4	-	
—	Muhammedî	Turud oğlu Ali	4	-	1	4	-	
—	Kara Umur	Turbeği oğlu Ahad yerine kardeşi oğlu Seyid v. Turud	5	3	-	3	-	
—	Yusuf oğlu Umur	Yusuf v. Hamza	2	3	-	-	-	
—	Yayabaşının bir çiftlik yeri var							
Cema'an nefer eşer piyâde	51	50	176		19	128	-	

Taallûkât-ı Piyâdegân-ı Ayasuluğ ser-i Mezkûrun Davud v. İlyas Anya Yayabaşılığı

Köy	Çiftlik	Yaya	Yamak	Gaib	Mürde-i nev'	Mürde-i köhne	Mürde	Sagir
Nayıblü	İsa	Ahmed kardeşi Habib	3	-	-	3	-	
İlca	Karamanoğlu	Eynegazi oğlu İsa	4	-	1	1	-	
Çeltükçi	Hamza	Halil v. Mustafa	4	3	1	2	-	

Köy	Çiftlik	Yaya	Yamak	Gaib	Mürde-i nev'	Mürde-i köhne	Mürde	Sagir
Çeltükçi	Sevindik	Hamza v. Salih	7	2	-	5	-	
Çeltükçi	Armağan	Köse Mehmed oğlu Tursun	4	-	-	1	-	
Mahmuçlu	Murad	Kara Adil oğlu Karaca	3	2	-	3	-	
Argavlu	Köpek oğlu Zekeriya	Hamza v. Halil kız-ı Yaya neslinden	3	3	-	4	-	
Argavlu	Burunlu Mahmud	Ahad oğlu Davud	3	4	2	2	-	
Kemer	Emir	Torbâli v. Ahmed Boksuz	3	1	-	5	-	
Kemer	Karaca Hıdır oğlu Turhan	Satı v. Behşâyis yerine Ahmed	3	3	2	2	-	
Kemer	Evrenoz oğlu Yakub	Ilyas oğlu İbrahim	4	-	-	4	-	
Kemer	Mehmed oğlu Bayramgazi	Yola sığmaz Muhammedî	3	-	1	3	-	
Kemer	Muhammedî	Ahmed oğlu Mustafa	3	3	-	4	-	
Kemer	Güzelve Hacı Yahşi oğlu Osman	Kara Demirci oğlu Kulfal	3	4	-	2	-	
Kayas	Bikâri oğlu	Sadık oğlu Bektaş	3	2	-	2	-	
Kayas	Yuva oğlu	Asılbeği oğlu Muhammedî	3	-	1	3	-	
Kayas	Muhammedî oğlu Eyenbeği	Ali oğlu Hamza	3	-	1	2	-	
—	Ali	Eyenbeği oğlu Mustafa	3	-	-	2	-	
Kızılcakilise	Hacı	Oruçhan oğlu İshak	4	2	1	2	-	
Kızılkilise	Üvengi Beği	Yunus oğlu Mahmud	3	-	-	2	-	

Köy	Çiftlik	Yaya	Yamak	Gaib	Mürde-i nev'	Mürde-i köhne	Mürde	Sagir
Kızılkilise	Yahşi	Nâsi oğlu Resul yerine Mehmed birâder-i O	3	3	-	3	-	
Sergündüz	Umur oğlu Halil	Yusuf oğlu Muhammedî	3	-	1	4	-	
Akçahisar	İsmail	Turali oğlu Hıdır	3	-	-	3	-	
Söğüt	Ahi	Sağır oğlu Yusuf	3	1	1	3	-	
Akçahisar	Demürci oğlu İbrahim	İzzeddin v. Turbâli	2	3	1	2	-	
Akçahisar	Turud	Osman v. Aslıbeği	4	4	1	-	-	
Akçahisar	İdris oğlu Muhammedî	Resul oğlu Yusuf	3	-	1	4	-	
Boynak	Ahmed oğlu Samud	Demirci oğlu Mustafa yerine oğlu Yusuf	3	4	1	2	-	
Boynak	Şeref	Mehmed v. Mansur	4	3	-	1	-	
Kıraçlı	Yusuf oğlu Ali	—	4	3	-	3	-	
Atbergosu	Hıdır	Yenibeği oğlu Yahşi	4	5	1	1	-	
Atbergosu	Nu'man	Öküz oğlu Ömer yerine yeni Yaya Musa oğlu Muhammedî	4	3	-	1	-	
Sergündüz	Mahmud	Yahşi oğlu Yusuf yerine Ahmed Ammuzâde-i O	3	2	-	2	-	
Tırha	Hoca Bâli oğlu Muhammedî	Yahşi Ali	4	3	-	2	-	
Tırha	Söğter	Cüneyt oğlu İbrahim	5	1	-	4	-	
Çömlekçi	Mehmed oğlu Muhammedî	Emir oğlu Hasan Yerine Ali v. Mustafa	3	2	2	2	-	

Köy	Çiftlik	Yaya	Yarıak	Gaib	Mürde-i nev'	Mürde-i köhne	Mürde	Sagir
Çömlekçi	Çakıroğlu	Kasım oğlu Durgud	3	2	-	2	-	
Kızılkilise	Hasbeği	Aydinoğlu Hüseyin yerine Ahmed v. Umur	3	1	1	2	-	
Atbergosu	Abdülhan oğlu Ali	Hasan v. İdris	3	3	-	4	-	
Tırha	Muhammedî	Çalık Turbâli oğlu Musa	6	1	-	5	-	
Kemer	Kanlıca Hamza	İri oğlunun Yusuf'un oğlu Halil	4	6	-	-	-	
Sergünüz	İbrahim	Hamza oğlu Saat	4	5	-	1	-	
Çömlekçi	Eynebeği	—	—	4	-	3	-	
Kızılkilise	Mustafa	Turbâli v. Halil	3	4	-	2	-	
—	Yaybaşının bir çiftliği var. Kendi mutsarrıf.							
Cema'an neferen eşer	44	40	150	-	20	112	-	

EK- IX

1524 -25 SENESİNDE AYASULUĞ KAZASI PIYÂDE ÇİFTLİKLERİ (BOA. TD. 129)
Piyadegân-ı Manisacuk

Karye	Çiftlik	Yaya	Dânüm Arâz-i Zirâat	Yamak	Mürde-i Atik	Mürde-i Cedid	Gâib	Sagir	Ma'lul	Muhassıl	Pir
Çeltükcü	Kurd	İsa Veled-i Mustafa	60	3	1	-	-	3	-	-	-
Çeltükcü	Seğid	Nasuh veled-i Turgud	120	5	4	4	-	-	-	-	-
Erbeğli	Ahi İdris oğlu	Halil veled-i Kulfal	60	4	2	2	-	2	-	-	-
Erbeğli	Yusuf oğlu Satılmış	Nusret birader-i Emir	60	3	2	1	-	-	-	-	-
Yalkıdere	Kulaguz oğlu Hacı	Sefer Veled-i Hasan Fakih	60	3	3	3	-	-	1	-	-
—	Oğul Paşa	Hasan veled-i Muhammedi	40	5	3	-	1	3	-	-	-
—	Kösebeğli oğlu Satılmış	Murad veled-i Çakır	60	3	1	1	-	-	-	-	-
—	Değirmenci Hıdır	İsa veled-i Bâli	60	4	3	-	-	3	-	-	-
Baklacı	Uzunoglu Mustafa	Ali veled-i Resûl	120	4	4	4	-	-	-	-	-
Hatunlu	Hoca Ali	Safi veled-i Göçeri	60	6	5	-	-	4	-	-	-
Ömerbeğlü	Nasuh oğlu İlyas	Hamza veled-i Hüseyin	60	3	1	1	-	-	-	-	-
Ömerbeğlü	Han Beğ	Tebrik veled-i Nasuh	50 Bağ 10	4	2	1	1	1	-	-	-
Ömerbeğlü	Mürsel oğlu İbrahim	Arab veled-i Hırsuz Yusuf	60	4	3	1	-	1	-	-	-

Karye	Çiftlik	Yaya	Dönüm Arazi-Ziraat	Yamak	Mürde-i Atik	Mürde-i Cedid	Gâib	Sagir	Malul	Muhassıl	?	Pir
Ömerbeğlü	Eşref	Musa veled-i Mustafa	60	4	1	3	-	1	-	-	-	-
Baklacı	Armağan oğlu Musa	Muhammedî veled-i Ali	120 Bağ 3	3	2	-	-	3	-	-	-	-
Danışmendlü	Alihan	Musa veled-i Ali	60	4	1	1	-	3	-	-	-	-
Elenkli	Yahşi oğlu Eynebeği	Bizci (?) veled-i Mustafa	120	3	2	-	-	-	-	-	-	-
Elenkli	Mustafa ğlu Ali	Emirşah veled-i Turdulga(?)	40 Bağ 2	4	2	4	-	-	-	-	-	-
Dündarlu	Said	—	80	-	2	2	-	3	-	-	-	-
Sinanlu	Ahad oğlu Ali	Ahmed veled-i İvaz	60	4	2	1	1	2	-	-	-	-
Sasalu	Cullah oğlu Behşayış	Nasuh veled-i Bâli	120	4	3	1	-	3	-	-	-	-
Germiyancık	Yahşi	Musa veled-i Mustafa	120	5	4	1	-	1	-	-	-	-
Kadiköyü	Bayrambeği oğlu	Seydi veled-i Ahmed	60 Bağ 6	3	3	1	-	4	-	-	-	-
Gazi	Mustafa oğlu İbrahim	Hüseyin veled-i Satılmış	60 Bağ 4	5	2	1	-	-	-	-	-	-
Perçemlü	Hüseyin oğlu Yahşi	Mustafa veled-i Hamza	60	4	3	2	-	2	-	-	2	-
Karakuyu	Milîh	Mustafa veled-i Nasuh	60 Bağ 3	4	2	1	-	2	-	-	-	-
Kafalu	Hisarbeği	—	60	-	-	-	4	1	-	-	-	-

Karye	Çiftlik	Yaya	Dönüm Arz-i Ziraat	Yamak	Mürde-i Atik	Mürde-i Cedid	Gaib	Sagir	Matul	Muhassil	Pir
Kafalu	Uğur oğlu İbrahim	Zimmi veled-i Ruhi		3	3	3	-	2	-	-	-
Mürselü	Musa	—		-	1	1	-	-	-	-	4
Manda köyü	Kara oğlu Mustafa	Yusuf veled-i Alaeddin	50	3	3	1	-	3	-	-	-
Hisarcık	İsmail oğlu Burak	Ali veled-i Muhammedî	60	4	3	-	-	1	-	-	-
Mandagözü	Oğuzhan	Ali veled-i İsmail	40	5	3	4	-	-	-	-	-
Emirgazi	Duran*	Hamza veled-i Paga Bâli	100	6	3	-	-	1	-	-	-
Emirgazilü	Muhammedî	Hamza veled-i Nasuh	70 Bağ 3	4	3	2	-	-	-	-	-
İsaluca	İbrahim oğlu Hamza	Osman veled-i Ramazan	25	5	1	1	-	1	-	-	-
Emirgazilü	Ahmet oğlu Umur	Hali veled-i Palamud Kızılca belin Dürük yurdu	20 40 20	5	3	4	-	1	-	-	-
Gönenlü	Araboğlu Süle	Durmuş veled-i Ali	40	3	2	2	-	2	-	-	-
Şehyü	Behşayış	Bektaş veled-i İlyas	60	4	2	-	-	4	-	-	-
Caferlü	Ali oğlu Turbeği	Hıdır veled-i Ali	50	3	2	3	-	1	-	-	-
Anbarcık	Yahşi	Şah Veli veled-i Ali	60	6	3	1	-	1	-	-	-
Kadıköyü	Turahan	Ali veled-i Muhammedî	80 Bağ 15	3	1	2	-	-	-	-	-

Zeamet kayıtlı oldu

Karye	Çiftlik	Yaya	Dönüm Arz-i Ziraat	Yamak	Mürde-i Atık	Mürde-i Cedid	Gâib	Sagir	Mat'ul	Muhassıl	Pir
Danişmendlü	Ahad	Mehmed veled-i İsmail	20	4	3	3	-	1	-	-	-
Ozğur	Dânişmend Musa	Yusuf veled-i Hamza	120	4	5	2	-	1	-	-	-
Ozğur	Yayla	Hamza veled-i Nasuh	65	5	2	2	-	-	-	-	-
Ozğur	Süleyman	Karahacı veled-i Muhammedi	60 Bağ 2	4	3	3	-	2	-	-	-
Oğur	Bayrambeği oğlu Nasuh	Ali veled-i Hidir	40	3	1	-	3	-	-	-	-
Sağırılı	Kalkancı	Nasuh veled-i Aslihan	90 ve bağ	3	4	4	-	2	-	-	-
Yalkı	Beği oğlu Mustafa	Mustafa veled-i Yusuf	60	4	1	1	-	-	-	-	-
Kutlubeg	Mustafa	İbrahim veled-i Mustafa	40	5	2	2	-	1	-	-	-
Emirgazilü	Saruhan	Murad veled-i İbrahim	16 Bağ 16	4	1	-	-	3	-	-	-
Kemer	Akdoğan	der tasarruf-ı Yayabaşı Sinan									
<p>el-mahsül an öşri- hububat ve sair mahsulat: 500</p> <p>YEKÜN : Eşer : 46 Yamak : 183</p>											

Piyadegân-ı Uşakpınarı

Karye	Çiftlik	Yaya	Dönüm Arâz-i Zirâat	Yamak	Mürde-i Atik	Mürde-i Cedid	Gâib	Sagir	Mat'ul	Muhassıl	Pir
Sasalu	Bazargân oğlu Mustafa	—	60	.	1	2	2
Sasalu	Pusad	Mustafa veled-i Temürçi İsmail	60 ve bağ	4	2	2	2
Germiyancık	Derzi Mehmed	—	60 ve bağ	5
Uşakpınarı	Umurca	Nebi veled-i Ahmed	60 ve bağ	4	1	2	.	1	.	.	.
Kızılcaköy	İbrahim	Evrenos veled-i İbrahim	60	3	2	3
Perçemlü	Hıdır	Turan veled-i Musa	100	3	1	1	.	1	.	.	.
Çavdar	Durud	Hıdır veled-i Cenâbi	30 bağ 30	4	2	1	.	3	.	.	.
Çavdar	İbrahim	Musa veled-i Yunus	40 bağ 30	4	2	1	.	1	.	.	.
Çavdar	Ahmed	Nebi veled-i Hamza	40	3	4	1	.	3	.	.	.
Uşakpınarı	Hamza	İbrahim veled-i Muhammedî	120	6	5	3	.	3	.	.	.
Uşakpınarı	Yabâni	Durmuş veled-i Muhammedî	120	4	1	.	.	1	.	.	1
Ödesiye	Davud	Hıdır veled-i Seydi	120	5	4	.	.	1	.	.	.
Yavı	Saruhan	Turgud veled-i Ahad	60	4	4	1

Karye	Çiftlik	Yaya	Dönüm Arâz-i Ziraat	Yamak	Mürde-i Atik	Mürde-i Cedid	Gaib	Sagir	Ma'tul	Muhassıl	Pir
Ödesiye	Kasım	—	60 ve bağ	—	—	—	—	—	—	—	—
Kızılcaköy	Seğid	Seferşah veled-i Ali	60	4	3	2	—	—	—	—	—
Eğridere	Musa oğlu Eynebeği	—	60	—	2	2	1	—	—	—	—
Kiliseli	Eynebeği	Rıdvan veled-i Muhammedi	60	3	3	1	—	1	—	—	—
Eğridere	Saruca	Muhammedi veledi Nebi	60	4	5	—	—	2	—	—	—
Karacaahisar	Davud	Temür veled-i Hamza	60	3	5	2	—	—	—	—	—
Karacaahisar	Kaba Eşref	İsa veled-i Mustafa	60 bağ 15	3	2	1	—	2	—	—	—
Karacaahisar	Eşref	Musa birader-i Mustafa	60	5	2	3	—	2	—	—	—
Karacaahisar	Ali oğlu Behşayış	—	60	4	—	—	—	—	—	—	—
Karacaahisar	Beyazid oğlu İbrahim	Tozhoca veled-i Ömer	60 bağ 2	4	3	2	1	2	—	—	1
Balatlık	Kara Işık	Muhammed-i Veled-i	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Balatlık	Buhye	Mahmud veled-i Musa	60	4	4	3	—	1	—	—	—
Mezbûrda	Davud	—	60	—	1	4	—	4	—	—	—
Kızılcaköy	Sendel	Hamza veled-i Mecid	60 bağ 20	5	1	2	1	4	—	—	—

Karye	Çiftlik	Yaya	Dönüm Arâz-i Ziraat	Yamak	Mürde-i Atık	Mürde-i Cedid	Gâib	Sagir	Ma'tul	Muhassıl	Pir
Kiliseli	Muhammedî	Davud veled-i Hidir	40 bağ 4	2	2	2	-	-	-	-	-
Kızılcaköy	Süle	Mustafa veled-i Muhammed-î	40 bağ 3	5	3	3	-	2	-	-	-
Germiyanlı	Yahya	Davud veled-i Eynebeği	60	4	-	4	-	-	-	-	-
Yavi	Yunus	Muhammedî veled-i Mustafa	120 Bağ 7	4	2	1	-	3	-	-	-
Balatçık	Musa	Seydi veled-i Halil	60	4	-	2	-	-	-	-	-
Cibe	İlyas oğlu Ahmed	Muhammed-î veled-i Yahşi	60	4	2	3	-	-	-	-	-
Cibe	Derzi Melik	Nazar veled-i Ahmed	80	3	4	-	-	2	-	-	-
Kedfiye	Dinar	Bâki veled-i Mustafa	-	4	-	-	-	-	-	-	-
İncircik	Yahşi oğlu Yunus	Ali veled-i Hüseyin	40	3	1	-	4	2	-	-	-
Arvalya	Satılmış oğlu	Kasım veled-i Kutlubeg	60	6	2	2	-	-	-	-	-
Kızıl (?)	Zeyneddin	İsa veled-i Musa	60	5	5	2	-	-	-	-	-
Kadı	Kadı oğlu Mustafa	Hüseyin veled-i Musa	120	4	1	2	-	6	-	-	-
—	Yusuf oğlu Süle	Mustafa veled-i Hidir	60	4	3	-	-	3	-	-	-
—	Avcı Alihan	Mustafa veled-i Nalband Murad	120	4	3	-	-	1	-	-	-
—	İşık oğlu Muhammedî	Ali veled-i Habib	120	4	2	1	-	1	-	-	-

Karye	Çiftlik	Yaya	Dönüm Arâz-i Ziraat	Yamak	Mürde-i Atik	Mürde-i Cedid	Gâib	Sagir	Mat'ul	Muhassıl	Pir
Çilingir	Hıdır	Musa veled-i Hıdır	120 bağ 20	24	3	13	3	6	-	2	-
-	Reis oğlu Umur	-	90	-	2	4	1	-	-	-	-
-	Ali Hancı	Behşayış veled-i İlyas	85	3	3	2	-	-	-	-	-
-	İdris	-	60	-	2	2	-	-	-	-	-
-	Erbeği	Mustafa veled-i Hıdır	-	4	-	2	-	1	-	-	-
Karacahisar	Muhammedî	İlyas veled-i Muhammedî	60	2	1	1	1	2	-	-	-
-	Kara Umur	Temürhan veled-i Süleyman	60 ve bağ	5	2	1	2	3	-	-	-
Bozalan	Yusufoğlu Umur	Hacı Mustafa veled-i Turgud	60	3	3	1	-	-	-	-	-
Çiftlik der tasarrufu Yayabaşı Eşer: 42, Yamak: 175											

Piyadegân-ı Anya der Kazâ-i Ayasuluğ

Karye	Çiftlik	Yaya	Dönüm Arâz-i Ziraat	Yamak	Mürde-i Atık	Mürde-i Cedid	Gâib	Sagir	Ma'lul	Muhassıl	Pir
Başlu	İsa	Yasin veled-i Habil	60 bağ 20	5	4	2	-	2	-	-	-
Ilıca	Karamanoğlu	—	40 bağ 20	4	1	3	-	2	-	-	-
Çeltükçi	Hamza	—	60	-	3	2	-	-	-	-	-
Çeltükçi	Sevindik	Samed veled-i Said	-	4	-	-	-	1	-	-	-
Çeltükçi	Armağan	Nasuh veled-i Tursun	60	3	-	2	-	-	-	-	1
Mahmutlu	Murad	Hacı veled-i Yunus	60	4	1	-	-	-	-	-	-
Argavlu	Göyük oğlu Zekeriya	Mustafa veled-i İdris	-	4	5	-	2	1	-	-	-
Argavlu	Burunlu Mehmed	—	60	-	2	-	-	-	-	-	-
Kemer	Emir	Mehmed veled-i Ahmed	30	3	3	-	-	4	-	-	-
Kemer	Karacahıdıroğlu Turahan	—	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Kemer	Evranoş Yakub	—	120 Bağ 10	-	5	-	-	-	-	-	-
Kemer	Mehmed oğlu Bayramgazi	Hamza birader-i Galib	60	4	1	3	-	1	-	-	-
Kemer	Mehmed	Kuci (?) veled-i Hıdrbâli	120	4	3	-	3	-	-	-	-
Kemer	Güzelce Hacı Yahşoğlu Osman	Eynehoca birader-i Kulfal	100	4	2	-	-	2	-	-	-

Karye	Çiftlik	Yaya	Dönüm Arz-i Ziraat	Yamak	Mürde-i Atık	Mürde-i Cedid	Gâib	Sagir	Mat'ul	Muhassıl	Pir
Kayas	Bikâri oğlu	Ömer veled-i Sadık	30	4	3	2	-	6	-	-	-
Kayas	Yuva oğlu	Süleyman veled-i Muhammedî	60	3	1	2	1	1	-	-	2
Kayas	Mehmed oğlu Eynebeği	Mustafa veled-i İlyas	40	5	4	1	-	5	-	-	-
Kayas	Ali	Yusuf veled-i Mustafa	60	4	5	1	-	3	-	-	-
Kızılkilise	Kadı	Fareddin veled-i Hacıbeği	60	3	4	-	-	-	-	-	-
Kızılcakilise	Üveği beği	Bâli veled-i Yusuf	60	4	1	2	-	1	-	-	1
Mezbûr	Yahşi	—	40	1	1	-	-	-	-	-	2
Sergünüz	Umuroğlu Halil	Yusuf veled-i Bâli	60	5	3	-	-	2	-	-	-
Akçaşehir	İsmail	Pirce veled-i Hıdır	60	3	1	-	-	1	-	-	-
Sergünüz	Ahi	Ahmed veled-i Hamza	40	5	1	3	-	4	-	-	1
Akçaşehir	Temürçi oğlu İbrahim	—	60	-	1	-	-	2	-	-	2
Akçaşehir	Turud	Muhammed-i veled-i Yusuf	20	5	3	-	-	-	-	-	2
Akçaşehir	İdrisoğlu Mehmed	Derviş veled-i Yusuf	60	3	3	-	-	-	-	-	1
Boynak	Ahmed oğlu Samed	Mürsel veled-i Turgud	-	4	-	-	-	1	-	-	-
Boynak	Şeref	Mustafa veled-i Bayezid	60	6	3	-	-	1	-	-	-
Yuvacılı	Yusuf oğlu Ali	Bâli veled-i Bayram Hacı	60	6	5	-	-	-	-	-	-
Atbergosu	Rahman	Şah veli veled-i Muhammed-i	60	6	5	3	-	1	1	-	-

Karye	Çiftlik	Yaya	Dönüm Arz-i Zirai	Yamak	Mürde-i Atık	Mürde-i Cedid	Gâib	Sagir	Mal'ul	Muhassıl		Ptr
Atbergosu	Hıdır	Han veled-i Yayla	60	4	2	-	-	1	-	-	-	-
Sergünüz	Mahmud	İsa veled-i Ali	60	3	2	1	-	1	-	-	-	-
Tırha	Hoca Bâli oğlu Muhammed-i	Bayramlı birader-i İshak	60	4	3	-	-	-	-	1	-	-
Tırha	Sergünüz	Mustafa veled-i İbrahim	60	3	2	1	-	5	-	4	-	-
Çömlekçi	Mahmud oğlu Muhammed-i	Kulfal veled-i Turgud	60	5	1	5	-	1	-	-	-	-
Çömlekçi	Çakıroğlu	Kıtağuz veled-i Ahad	60	3	3	-	-	2	-	-	-	-
Kızılkilise	Hasbeği	Şemşeddin veled-i İdris	-	6	2	-	9	1	-	-	-	-
Atbergosu	Abdülhanoğlu Ali	Hüseyin veled-i Satılmış	60	3	4	-	-	3	-	-	-	-
Tırha	Muhammed-i	Ali veled-i İsabâli	50	4	3	-	-	3	-	-	-	-
Kemer	Kanlıca Hamza	Yusuf veled-i Halil	60	3	3	1	-	1	-	-	-	-
Sengünüz	İbrahim	Muhammed-i veled-i Behşayış	60	3	2	-	-	2	-	-	-	-
Kızılkilise	Mustafa	Hüseyin veled-i Kara Muhammed-i	-	3	2	4	1	-	-	-	-	-
Çömlekçi	Eynebeği	Muhammed-i veled-i Umurca	-	4	-	-	1	2	-	-	-	-

Çiftlik der karye-i mezkûr der tasarruf Yayabaşı

Yekûn:

Eşer : 39

Yamak : 153

EK- X

1545 SENESİNDE AYASULUĞ KAZÂSİ PİYÂDE ÇİFTLİKLERİ (BOA. TD. 238)
Taalûkât-ı Piyâdegân-ı Anya tâbî-i Ayasuluğ der Livâ-i Aydın

Karye	Çiftlik	Yaya	Arâzi (Dönüm)	Yamak	Sağır	Mürde-i Atk	Mürde-i Cedid	Muhassıl	Pir	Galb	Malul	Sipahi	Ehl-i İlim	Ser-Piyâde
Kayas	Mehmed oğlu Eynebeği	Hamza veled-i Behşâyiş	80	6	-	1	4	-	-	-	-	-	-	-
Boynak	Şeref	Sevinç veled-i Mehmed	60	3	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-
Kemer	Mehmed	Hıdır Bâli veled-i Koçi	120	4	1	-	3	-	-	-	-	-	-	-
Kayas	Yuvaoğlu	Paşayığit veled-i Mehmed	60	3	1	2	6	-	-	-	-	-	-	-
Çömlekçi	Çakıroğlu	Ahad veled-i Umrurca	60	3	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-
Kemer	Mehmed oğlu Bayramgazi	Pir Ahmed veled-i Hamza	60	3	2	3	3	-	-	-	-	-	-	-
Sergünüz	İbrahim	Alemlaşah veled-i Hıdır Fakih	60	2	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-
Kayas	Bikâr Oğlu	Mustafa veled-i İbrahim	120	4	-	2	5	1	-	-	-	-	-	-
Tırha	Muhammedî	Durmuş b. Pirce birader-i Muhammedî	150	5	1	-	5	-	-	-	-	-	-	-
Tırha	Sengünüz	Mustafa veled-i İbrahim	60	5	1	-	10	-	-	-	-	-	-	-
Nayiblü	İsa	Hamza b. Ali birader-i Turgud	70	3	-	2	4	-	-	-	-	-	-	-
İlica	Karamanoğlu	Derviş Eynel veled-i İsa	140	5	2	3	5	-	-	-	-	-	-	-
Akçaşehir	İsmail	Hamza veled-i Turgud	60	6	4	-	5	-	-	-	-	-	-	-
Akçaşehir	İdris oğlu Mehmed	Derviş veled-i Yusuf	60	4	2	-	2	1	-	-	-	-	-	-
Kızıllıse	Üveği beği	Hüseyin veled-i Mihal	60	5	1	2	3	1	-	-	-	-	-	-

Karye	Çiftlik	Yaya	Arâzi (Dönüm)	Yamak	Sagir	Mürde-i Atik	Mürde-i Cedid		Muhassıl	Pir	Gaib	Mat'ul	Sipâhi	Ehl-i İlim	Ser-Piyâde
Akçaşehir	Turud	Mehmet b. Bostan veled-i Yusuf	120	5	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-
Kayas	Ali	Musa veled-i Yusuf	60	4	-	1	5	-	-	-	-	-	-	-	-
Argavlu	Köpek oğlu Zekariya	Mustafa veled-i İdris	120	6	1	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Çeltikçi	Armağan	Mustafa veled-i Bâli	60	4	1	2	5	-	-	-	-	-	-	-	-
Kemer	Kılıç Hamza	İlyas veled-i Ahad	60	5	5	-	5	1	-	-	-	-	-	-	-
Kemer	Güzelle Hacı Beşşayış oğlu Osman	Bâli veled-i Eynehoca	100	5	3	-	7	-	-	-	-	-	-	-	-
Yuvacalu	Yusuf oğlu Ali	Nebi birader-i Ali Ahmed	60	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sergünüz	Mahmud	Hüseyin veled-i Satılmış	80	5	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Kızılkilise	Mustafa	Samud b. Abdurranman birader-i Nasuh	80	3	-	4	4	-	-	-	-	-	-	-	-
Çeltükçi	Sevindik	Ali veled-i Samud	80	5	1	5	6	-	1	-	-	-	-	-	-
Mahmudlu	Murad	İsa b. Musa birader-i Yunus	60	4	-	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Boynak	Ahmed oğlu Samed	Samud b. Abdi birader-i Turgud	100	5	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-
Albergos	Rahman	Ali b. Ahmed birader-i Abdi Fakir	20	3	-	-	6	-	-	-	-	-	-	-	-
Kızılkilise	Has beği	Veli veled-i Ahmed	100	4	-	-	7	-	-	-	-	-	-	-	-
Kemer	Karaca Hdroğlu Turahan	Ayvad veled-i İskender	80	3	1	-	6	-	-	-	-	-	-	-	-
Argavlu	Burunlu Mahmud	Bayezid veled-i Ali	80	3	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-
Kızılkilise	Yahşi	Hamza b. Kerim birader-i Bayezid	80	3	1	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-

Karye	Çiftlik	Yaya	Arâzi (Dönüm)	Yamak	Sağır	Mürde-i Atk	Mürde-i Cedid		Muhassıl	Pir	Galb	Ma'lu	Sipâhi	Ehl-i ilm	Ser-Piyâde
Çeltükçi	Hamza	Ömer veled-i Halil	60	6	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Atbergos	Hıdır	Hüseyin veled-i Yayla	60	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tırha	Hoca Bâli oğlu Mahmud	Veli veled-i Ali	120	3	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Çeltükci	Ahmed oğlu Muhammedî	Halil veled-i Turgud	80	6	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Atbergos	Abdülhanoğlu Ali	Resul b. Kuru birader-i Ömer	90	3	-	-	1	-	-	-	5	-	-	-	-
Çeltükci	Eynebeği	Mehmed veled-i Umurca	80	3	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-
Kızılcakilise	Kadı	Musa b. Musafa birader-i Dağeri	80	5	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-
Sergünüz	Umur oğlu Halil	Yusuf b. Hamza veled-i Hamza	80	3	-	-	7	-	-	-	-	-	1	-	1
Sergünüz	Ahi	Mahmud b. Pir Ahmed veled-i Yusuf	80	1	-	3	4	-	-	-	-	-	-	-	-
	Emir Evrenos	Der tasarruf-ı Yayabaşı													
YEKÜN EŞER		41	3.290	167	30	36	146	-	1	-	16	-	1	-	1

Taalûkât-ı Piyâdegân-ı Uşakpınarı

Karye	Çiftlik	Yaya	Arazi (Dönüm)	Yamak	Sagir	Mürde-i Atık	Mürde-i Cedid	Muhassıl	Pir	Galib	Mal'ul	Sipâhi	Ehl-i İlim	Ser-Piyâde
Kadı	Kadıoğlu Mustafa	Kays veled-i Musa	130	6	1	2	2	1
Yaşlılar	Işık oğlu Muhammedî	Mehmed veled-i Ali	120	5	1	1	3
Karacahisar	Eşref	Nasuh veled-i Üveys	60	5	4	3	6
Karacahisar	Muhammedî	İlyas veled-i Muhammedî	60	8	2	1
Karacahisar	Bayezidoğlu İbrahim	Davud veled-i Tebrîk	62	7	3	2	4
Karacahisar	Davud	Temür veled-i Hamza	60	6	.	2	2
Bozalan	Yusuf oğlu Umur	Ali birader-i Nusret	60	3	.	1	2
Çiftlikler	Hıdır	Musa veled-i Hıdır	140	27	11	13	21
Kızıl	Zeyneddin	Hacı Ali veled-i Salahaddin	60	3	.	1	1
İncircik	Yahşi oğlu Yunus	Bâli Hoca veled-i Güvenç	40	6	1	.	10
Bozalan	Ali Hancı	—	50	8	.	1	1
Uşakpınarı	Yabâni	Turmuş veled-i Muhammedî	120	6	2	1	5
Çavdar	İbrahim	Nurullah veled-i Yusuf	70	3	.	1	5	1
Kızılcaköy	İbrahim	Evrenos veled-i İbrahim	60	4	1	1	3
Ödesiye	Davud	Yusuf veled-i İskender	120	5	2	.	4	1
Uşakpınarı	Umurca	Mehmed veled-i (Silik)	60	4	1	2	3	1
Kızılcaköy	Seğid	Armağan veled-i Beğmiş	60	6	2	4	3
Çavdar	Ahmed	—	40	5	3	1	4

Karye	Çiftlik	Yaya	Arazi (Dönüm)	Yamak	Sagır	Mürde-i Atk	Mürde-i Cedid	Muhassıl	Pir	Galb	Malul	Sipahi	Ehl-i ilm	Ser-Piyade
Kiliselü	Muhammedi	Osman veled-i Eynesi	84	6	-	-	3	2	-	-	-	-	-	-
Balaçık	Musa	Seydi veled-i Halil	80	5	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Kedfiye	Dinar	Ahmed veled-i Yakub	80	3	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-
Arvalya	Satılmış oğlu	... veled-i Kasım	80	2	-	2	3	2	-	-	-	-	-	-
Arvalya	Reis oğlu Umur	Ahmed veled-i Turhan	80	2	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-
Arvalya	İdris	Seydi veled-i Turgud	90	3	-	-	2	5	-	-	-	-	-	-
Arvalya	Erbegi	Yusuf veled-i Osman	-	2	-	2	5	-	-	-	-	-	-	-
Arvalya	Kara Umur	Osman birader-i Temürhan Süleyman	84	4	-	2	5	-	-	-	-	-	-	-
	Ilyasoğlu Ahmed Derzi Melek	der tasarruf-i Yayabaşı												
Yekün Eşer Neler		42	3.480	218	42	70	143	18	2	9				

Taalûkât-ı Piyâdegân-ı Manisacık der Livâ-i Aydın

Karye	Çiftlik	Yaya	Arâzi (Dönüm)	Yamak	Sagir	Mürde-i Atık	Mürde-i Cedid	Muhassıl	Pir	Gaib	Ma'lul	Sipahi	Ehl-i ilm	Ser-Piyâde
Germiyanlu	Arab oğlu Süle	İsa Birader-i Behşayış Ali	40	5	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-
Elenklü	Ahi İdris oğlu	Ali Birader-i Halil b. Kulfal	60	4	-	2	4	-	-	-	-	-	-	-
Karakuyu	Milih	Mustafa veled-i Nasuh	63	4	-	1	3	-	-	-	-	-	-	-
Emirgazilü	Ahmed oğlu Umur	Halil veled-i Palamut	80	4	2	4	3	1	-	-	-	-	-	-
Perçemlü	Hüseyin oğlu Yahşi	Mustafa veled-i Hamza	60	4	2	7	-	-	-	-	-	-	-	-
Germiycancık	Yahşi	Musa veled-i Mustafa	100	4	1	3	-	-	-	-	-	-	-	-
Ozgur	Danişmend Musa	Yusuf veled-i Hamza	110	5	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Ömerbeğlü	Mürsel oğlu İbrahim	Yusuf veled-i Ömer Yusuf	60	5	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-
Yalkidere	Kulağuz oğlu Hacı	—	60	5	-	2	2	-	-	-	1	-	-	-
Çeltükçü	Kavad	Ali veled-i İsa b. Mustafa	60	4	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-
Kadıköyü	Bayram beği oğlu	Cafersah veled-i Muhammedî	60	3	2	-	5	-	-	-	-	-	-	-
Yalkidere	Köse Beğler oğlu Satılmış	Murad veled-i Tahir	60	3	1	1	2	-	-	-	-	-	-	-
Dânişmendlü	Alihan	Musa veled-i Ali	60	5	1	1	5	-	-	-	-	-	-	-
Gaziköyü	Mustafa oğlu İbrahim	Hüseyin veled-i Satılmış	60	3	1	1	5	-	-	-	-	-	-	-
Mandagözü	Kara oğlu Mustafa	Veli veled-i Muhammedî	50	5	1	1	6	-	-	-	-	-	-	-
Kadıköyü	Turahan	Halil v (Ali)	95	5	-	2	3	-	-	-	-	-	-	-
Dündarlu	Said	Aziz veled-i Hasan Fakih	80	5	6	-	2	-	-	-	-	-	-	-

Karye	Çiftlik	Yaya	Arazi (Dönüm)	Yamak	Sagır	Mürde-i Atık	Mürde-i Cedid		Muhassıl	Pir	Gaib	Ma'ul	Sipâhi	Ehl-i İlim	Ser-Piyâde
Hatunlu	Hoca Ali	Hamza veled-i Mehmed	60	5	3	-	7	-	-	-	-	-	-	-	-
Ozgur	Süleyman	Kulfal veled-i Seydi Ahmed	62	4	-	3	3	-	-	-	-	-	-	-	-
İsalu	İbrahimoğlu Hamza	Osman birader-i Ramazan	25	6	3	1	3	1	-	-	-	-	-	-	-
Emirgazili	Saruhan	Ahad birader-i Murad	32	4	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-
Şeyhli	Behşayiş	Bektaş veled-i İlyas	60	5	-	-	6	-	-	-	-	-	-	-	-
Erbeği	Yusufoğlu Satılmış	Bâli veled-i Hamza	80	5	1	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-
Balacık	Uzunoglu Mustafa	Veli veled-i Ahmed	120	6	5	4	6	-	-	-	-	-	-	-	-
—	Değirmenci Hidir	İsa veled-i Bâli	80	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ömerbeğli	Nasuh oğlu İlyas	Hamza veled-i Hüseyin	80	3	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ömerbeğli	Eşref	Musa veled-i Mustafa	80	5	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Baklacı	Armağan oğlu Musa	Mehmed veled-i Ali	123	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Elenkli	Mustafa oğlu Ali	Emirşah veled-i Turhoca	80	4	-	1	4	-	-	-	-	-	-	-	-
Kayalu	Hisarbeği	Mustafa veled-i Seydi Ahmed Mustafa	80	80	2	-	-	-	6	-	-	-	-	-	-
Kayalu	Oğuz oğlu İbrahim	Veli veled-i Rûhi	80	5	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-
Mandagözü	Oğuzhan	Ali veled-i İsmail	80	5	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-
Emirgâzi	Temürhan	Hamza veled-i Paşabâli	100	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sağırlu	Ali oğlu Turbeği	Yusuf Hızır veled-i Ali	80	3	-	3	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Anbarcık	Yahşi	Mahmud veled-i Musa	80	4	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-

Karye	Çiftlik	Yaya	Arâzi (Dönüm)	Yamak	Sagir	Mürde-i Atk	Mürde-i Cedid		Muhassil	Pir	Gaib	Matul	Sipâhi	Ehl-i ilm	Ser-Piyâde
Ozgur	Yayla	Ali veled-i Samud	85	3	-	2	-	3	-	-	-	-	-	-	-
Ozgur	Bayrambağı oğlu Nash	Ali veled-i Hidir	80	3	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sağırlu	Kalafatçı	Nasuh veled-i Ishak	90	5	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-
Kutiubeğ	Mustafa	Ibrahim veled-i Mustafa	80	5	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Çeltükçi	Seğid	Ahmed veled-i Davud	120	5	-	4	3	-	-	-	-	-	-	-	-
Kemer	Akdoğan	der tasarruf-ı Yayabaşı													
Mürsellers	Musa	Mahlûl													
İsâlu	Oğul Paşa	Mahlûl													
YEKÜN Eşer Nefes		48	2.995	175	31	52	102	13	1	-	-	-	-	-	-

EK- XI

1629-1630 SENELERİ İTİBARIYLA MENSÛH PİYÂDE ÇİFTLİKLERİ

(TKGM. KK. TD. 73 ve 78)

Nâhiye-i Akçaşehir ve Mandaca der livâ-i Sığla

Karye	Çiftlik	Dönüm	Nefer	Hâsıl	Mülâhazât
Kemer	Güzelce Hacı Yahşioğlu Osman	120	10	3.000	Mevkuf
Kemer	Mehmed	120	8		
Kemer	Karaca Hidroğu Turahan	80	7		
Kemer	Mehmed oğlu Bayramgazi	60	8		
Kemer	Kılıç Hamza	60	8		
Kemer	Emir	80	6		
Kemer	Evrenos	—	—		
Akçaşehir	İdrisoğlu Mehmed	60	8	1.500	
Akçaşehir	İsmail	60	6		
Akçaşehir	Turud	120	7		
Sergünüz	Mahmud	80	10	1.500	Mevkuf
Sergünüz	Umuroğlu Halil	80	—		
Sergünüz	İbrahim	60	—		
Sergünüz	Ahi	80	—		
Naiblü	İsa	70	7		
Danişmendlü	Ahad	60	9	1.000	
Danişmendlü	Alihan	60	5		
Danişmendlü	Değirmenci Hıdır	80	8		
YEKÛN		1.330	107	7.000	

Nâhiye-i Ayasuluğ der livâ-i Sığla

Karye	Çiftlik	Dönüm	Nefer	Hâsıl	Mülâhazât
Tırha	Muhammedî	150	13	/	
Tırha	Sergünüz	60	11		
Kızılkilise	Mustafa	80	9	/	
Kızılkilise	Üveği Beği	60	7		
Kızılkilise	Kadı	80	8		
Kızılkilise	Hasbeği	100	7		
Kayas	Bikâr oğlu	130	12	/	Hâli ani'l-reâyâ hariçden ziraat olunur.
Kayas	Mehmed oğlu Eynebeği	80	13		
Kayas	Ali	60	4		
Kayas	Yuva oğlu	60	—		
Hatunlu	Hoca Ali	60	10	2.000	
Baklacılı	Uzun Oğlu Mustafa	120	9	2.000	
Baklacı	Armağan oğlu Musa	120	—	2.000	Mevkuf, hariçten ziraat olunur.
Mandagözü	Karaoğlu Mustafa	50	7	1.700	
Mandagözü	Emirhan	80	—	1.700	Mevkuf, hâriçten ziraat olunur.
Kutlu Beğ	Mustafa	8	—	600	Mevkuf, hâli ani'l-reâyâ
Şeyhlü	Behşayış	60	5	2.000	
Çömlekçi	Mahmud oğlu Mehmed	80	5	/	
Çömlekçi	Eynebeği	80	7		
Çömlekçi	Çakır/Hıdır oğlu	60	7		
Atbergosu	Abdül oğlu Ali	90	7	/	Mevkuf, hâli ani'l-reâyâ
Atbergosu	Rahman	90	—		
Atbergosu	Hıdır	60	—		
Kafalu	Hisarbeği	80		/	Mevkuf, hâli, ani'l-reâyâ
Kafalu	Uğur oğlu İbrahim	80			
YEKÛN		1.978	141	18.750	

Nâhiye-i Akçşehir der livâ-i Sığla

Karye	Çiftlik	Dönüm	Nefer	Hâsıl	Mülâhazât
Kemer	Yakub	120	8	3.000	
Sengünüz	Ahmed	80	13		
Sergenüz	Davud	60	15		
Sergünüz	Yahşioğlu	80	6		
Dere	Ali Hoca ve	170	11	2.500	
Kemer	Köse ve Koca Yunus	75	16		
Kemer	Süleyman	120	8		
Kemer	Dündar	150	15	1.500	
Kemer	Gedik ve Beği veled-i Umacı	120	10		
Kemer	Hanpaşa ve Saliheddin	60	15		
Gönenlü ve Şergünüz	Kocaoğlu ve Savcı ve İli	60	9		
Kabaoğlu	Mehmed Behşayış ve Yakub	120	14	1.500	
YEKÛN		1.215	40	8.500	

Nâhiye-i Ezine der livâ-i Siğla

Karye	Çiftlik	Dönüm	Nefer	Hâsıl	Mülâhazât
Çavdar	İbrahim	80	7	/	
Çavdar	Turud	60	8		
Çavdar	Ahmed	40	7		
				2.000	
Sasalu	Bazargân oğlu Mustafa	75	8	/	
Sasalu	Pusad	60	6		
Sasalu	Cullah oğlu Behşayış	60	5		
				2.000	
Kızılcaköy	Süle	90	17	/	
Kızılcaköy	İbrahim	60	8		
Kızılcaköy	Segid	60	13		
Kızılcaköy	Sendel? / Sevindik	80	7		
				1.400	
Balatcuk	Musa	80	7	/	Mevkuf
Balakcuk	Buhye	90	8		
Balatcuk	Kara Esed				
				1.400	
Hisarcuk	İsmail oğlu Şeref	60	9	/	
Erbeğlü	Yahşi oğlu Eynebeği	120	4		
Erbeğlü	Ahi İdris	60	11		
Erbeğlü	Mustafa Oğlu Ali	80	9		
				2.000	
Anbarcık	Yahşi	80	—	3.000	Mevkuf
Değirmencik	Yahşi	120	6	/	
Erbeğlü	Yusufoğlu Satılmış	80	9		
				1.000	
Dündarlu	Said	80	7	/	
Yalkidere	Bekir oğlu Mustafa	60	—		
Yalkidere	Kılağuz oğlu Hacı	60	5		
Yalkidere	Kerimoğlu Satılmış	60	6		
				1.500	
Çeltikçi	Seğid	120	8	/	
Çeltikçi	Kurd	60	7		
Çönenlü ?	Araboğlu Süle	60	5		
Karakuyu	Milh	63	3		
				1.500	

Nâhiye-i Ezine der livâ-i Sığla

Karye	Çiftlik	Dönüm	Nefer	Hâsıl	Mülâhazât
Ömerbeğlü	Mürseloğlu İbrahim	60	5	/	
Ömerbeğlü	Hanbeği	60	—		
Ömerbeğlü	Nasuh oğlu İlyas	80	—		
Ömerbeğlü	Eşref	50	—		
				800	
Emirgazilü	Hamza	70	5	/	
Emirgazilü	Saruhan	32	11		
Emirgazilü	Ahmed oğlu Umur	40	4		
Emirgazilü	Turan	100	4		
				1.200	
Ozgur	Danişmend Musa	120	7	/	
Ozgur	Süleyman	60	—		
Ozgur	Bayrambeği oğlu Nasuh	80	4		
				1.200	
Sağırılı	Kalafatçı ?	90	9	/	Mevkuf
Caferlü (?)	Ali oğlu Turbeği	80	—		
				1.000	
YEKÛN		2.920	239	20.000	
Cem'an YEKÛN		6.813	627	54.250	

Sıgla Sancağı'nın teşekkülünden sonra Aydın Sancağında kalan çiftlikler

(H. 1039 - M. 1629-30)

Karye	Çiftlik	Dönüm	Nefer	Hâsıl	Mülâhazât
Şeyhler tâbi-i Tire	Avcı Alihan	140	6	333	
Manda tâbi-i Tire	Dündar	100	27	2.000	
Kadı tâbi-i Tire	Turahan	95	3	—	
Kadı tâbi-i	Bayrambeği oğlu	60	—	1.000	
Karahisar tâbi-i Tire	Davud	60	8	1.000	
Karacahisar tâbi-i Tire	Eşref	60	5	2.000	
Karacahisar tâbi-i Tire	Kaba Eşref	75	8	2.000	
Kırlu ve					
Salavatlü	Saru Halil	120	10	—	
Argavlu	Yayla	85	8	—	
Ilıca	Karamanoğlu	130	13	—	
Argavlu	Göyük oğlu Zekeriya	120	—	—	
Uşakpınarı	Umurca	60	—	—	
Uşakpınarı	Yabani	120	7	—	
Bozalan	Reisoğlu Umur	80	4	—	
Bozalan	Ali Hancı	58	8	—	
Uşakpınarı	Yahşi oğlu Yusuf	80	6	—	
Bozalan	Yusuf oğlu Süle	60	4	—	
Uşakpınarı	Satılmışoğlu	80	8	—	
Kedfiye	Dinar	80	6	—	
Germiyancık	Durdu Mehmed				
Germiyancık	Yahya	80	7	—	
Egridere	Musa oğlu Eynebeği				
Egridere	Saruca	80	11	—	
Demircilü	Osman	130	9	400	
Uşakpınarı	Hacı n.d. Yolageldi	120	4	200	
Uşakpınarı	Hacı İvaz	—	8	—	
Kızılca	Kara Mustafa				
Uşakpınarı	Arab İlyas				
Uşakpınarı	Ahmed				
—	Başcı				
—	Umur	150	—	1.000	
Kiliselü	Muhammedî	84	8	—	
Kiliselü	Eynebeği	80	4	—	
Kadı tâbi-i Tire	Kadioğlu Mustafa	130	10	—	
Karacahisar	Ali Oğlu Behşayış	80	2	—	
Uşakpınarı	Hamza	140	5	—	
Kızılkilise	Yahşi	80	—	—	
YEKÛN		2.817	199	9.933	

EK- XII

II. BAYEZİD DEVRİNDE AYASULUĞ NÂHİYESİ TİMARLI SİPAHİLERİ
(BOA. MAD. 152)

Timar Sahibi	Tasarrufunda bulunan Köy, Mezra'a	Toplam Hâsıl	Timar Sahibinin Hissesi	Timarın Türü
Ali	Ömerbeğlü	24.747	2.000	Hisseli Timar
Yusuf	Ömerbeğlü	24.747	2.000	Hisseli Timar
Mustafa	Ömerbeğlü	24.747	2.000	Hisseli Timar
Hasan	Ömerbeğlü	24.747	1.414	Hisseli Timar
Ahmed	Ömerbeğlü	24.747	2.000	Hisseli Timar
Mustafa	Ömerbeğlü	24.747	5.000	Hisseli Timar
İsa	Ömerbeğlü	24.747	10.333	Hisseli Timar
Kâtib Ali	Kabala ve gayrihu	11.067	11.067	
Davud	Kömenos	16.732	16.732	
Ömer	Akçaşehir	25.005	8.000	Hisseli Timar
İskender	Akçaşehir	25.005	8.000	Hisseli Timar
Çavuş Mustafa	Akçaşehir	25.005	7.500	Hisseli Timar
Nazir	Akçaşehir	25.005	1.505	Hisseli Timar
Mustafa	Söküyeri	11.333	11.333	
Süleyman	Nefs-i Kızılhisar	20.118	12.500	Hisseli Timar
Çavuş Ömer	Nefs-i Kızılhisar	20.118	4.999	Hisseli Timar
Osman	Nefs-i Kızılhisar	20.118	2.119	Hisseli Timar
Kabarlı Mehmed	Üzümi	15.510	15.000	Hisseli Timar
Seferşah	Üzümi	15.510	510	Hisseli Timar
Haydar	Sağırılı	7.935	7.935	
Hasan	Çölmekçi ve gayrihu	7.016	7.016	
Hasan	Fetrek	9.000	9.000	
İvaz	Gönenlü ve gayrihu	9.840	6.800	Hisseli Timar
Sultanşah	Gönenlü ve gayrihu	9.840	3.040*	Hisseli Timar
Yunus	Koru-yu Kızılhisar	8.611	8.611*	
Mehmed	Söke	18.620	8.620*	Hisseli Timar
Memedşah	Uşakpınarı	8.790	8.790	

Timar Sahibi	Tasarrufunda bulunan Köy, Mezra'a	Toplam Hâsıl	Timar Sahibinin Hissesi	Timarın Türü
Çavuş Yusuf	Hatunlu	7.433	5.000*	Hisseli Timar
Hasan	Hatunlu	7.433	633*	Hisseli Timar
Hıdır	Hatunlu	7.433	1.400*	Hisseli Timar
Cafer	Argavlu ve gayrihu	7.871	5.760*	Hisseli Timar
Ahmed	Argavlu ve gayrihu	7.871	2.111*	Hisseli Timar
Çavuş Hacı Hamza	Söke	18.620	10.000	Hisseli Timar
Mustafa Serasker	Boynak	6.000	6.000*	
İbrahim	Kızılca ve gayrihu	5.151	5.151	
Çavuş Arslan	Zeytun	6.550	6.550	
Ali	Kafalu ve gayrihu	6.130	6.130	
Ayas	Dirmillü ve gayrihu	10.440*	10.440	
Boklu	Hıdırbeğlü ve gayrihu	5.105	5.105	
Dede	Gökyaka ve gayrihu	5.249	5.249	
Kasım	Çengele	4.500	4.500	
Hamza... eşer	Söke	—	2.000	Hisseli Timar
Yusuf	Bâc-ı Bazar-ı Ayasuluğ	—	5.049*	
Musa (Kâtib)	Söküyer	4.067	4.067	
Çavuş Yusuf	Çapak	4.999	4.999	
Mustafa	Kızılca ve gayrihu	4.999	4.999	
Ali	Söke	—	4.010*	Hisseli Timar
Seydi Gazi	Çavdar	4.537	4.537*	
Abdi	Mezârî' der kurb-ı Ayasuluğ	2.339	2.339	
Çavuş Kubad	Nısf-ı an Karye-i Çaşnigir	4.999	4.999*	
Cüneyd	Kuru-yı Kızılhisar	—	3.680*	Hisseli Timar
Mehmed ve Ahmed	Dirmillü	—	3.000*	Hisseli Timar
Şah Kutlu	Dirmillü	—	1.850*	Hisseli Timar
İlaldı	Bozköy	4.830	1.687	Hisseli Timar
Budak	Bozköy	4.830	1.687	Hisseli Timar
Umur	Bozköy	4.830	1.456	Hisseli Timar
Mahmud	Doğuzbergosu	2.750	2.750*	

Timar Sahibi	Tasarrufunda bulunan Köy, Mezra'a	Toplam Hâsıl	Timar Sahibinin Hissesi	Timarın Türü
Yusuf	Mezra-i Kızılca sökü	1.800	1.800	
Hasan	Zeytun	—	2.729	Hisseli Timar
Hakkı	an zevâyid-i evkaf-ı Karasubaşı	2.550	2.550*	
Şehsuvar	Fetek	—	7.474*	Hisseli Timar
Ali	Dirmillü	—	1.500	Hisseli Timar
Sefer	Söke ve gayrihu	—	3.700*	Hisseli Timar
Mustafa	Kömenos ve gayrihu	3.600	3.600*	Hisseli Timar
Mustafa	Hisaryakası ve gayrihu	4.440	4.440	
Turmuş	Kızılkilise	—	2.160*	
Ahmed	Ödesiye	1.729	1.729*	Hisseli Timar
Pir Ahmed	Üzümî	2.550	2.550	Hisseli Timar
Şeyhi	Üzümî ve gayrihu	—	3.500	Hisseli Timar
Pirî	Yaycılı	2.744	2.744	
Mahmud	Bozköy	—	2.697 3.096 (iltizam)	Hisseli Timar
Mahmud	Kafalu	—	1.870	Hisseli Timar
Hamza	Kafalu	—	2.007*	Hisseli Timar
Bektaş	Kafalu	—	1.400	Hisseli Timar
Nasuh	Üzümî ve gayrihu	—	3.000	Hisseli Timar
Şeyhi	Üzümî ve gayrihu	—	3.250	Hisseli Timar
Davud	Sasalu	3.019	3.019	
İsa	Bozköy	—	2.715	Hisseli Timar
Kara (?)	Kızılkilise	—	3.000	Hisseli Timar
Pirî	Fetek	—	15.900	Hisseli Timar
Temür	Doğuzbergosu	—	3.900	Hisseli Timar
Ali	Doğuzbergosu	—	334	Hisseli Timar
Pirî	Kadıkaynağı	167,5	167,5*	
Mehmed	Akçaşehir	—	715	
Çavuş	Milh	1.620	1.620	
İlyas	Zekeriyalu	1.600	1.600	
Yusuf	Dirmillü ve gayrihu	—	2.446	Hisseli Timar

Timar Sahibi	Tasarrufunda bulunan Köy, Mezra'a	Toplam Hâsıl	Timar Sahibinin Hissesi	Timarın Türü
Yunus	Küçük Hıdır	2.000	2.000*	
Osman	Ödesiye ve gayrihu	—	4.999	Hisseli Timar
Kuyumcu İlyas	Niyâbet-i Akçaşehir	1.850	1.850	Hisseli Timar
Pirî	Tomarya	3.500	3.500*	
Salih	Kömenos	—	3.840	Hisseli Timar
Budak	Cema'at-i Mütefferika-i Nefs-i Ayasuluğ	2.500	2.500	
Hacı Ali	İhtisâb-ı nefis-i Ayasuluğ	3.650	3.650	
Mustafa	İhtisâb-ı Cum'a-i Dirmil	1.200	1.200	
(95)			410.217,5	
* ma'a iltizam				

EK- XIII

TABLO: 1512 SENESİNDE AYASULUĞ KAZÂSİ TİMAR SAHIPLERİ (BOA. TD. 66)

Timar Sahibi	Kazadaki Gelir Kaynağı	Hâsıl (Hisse)	Timarın diğer kazalardaki Gelirler ile beraber Toplam Miktarı	İhtizam	Timarın Türü
Ali Kapuda ve İsa	Ömerbeğlü K., Baklacı K., Örtüüce K. Balaban C. ve diğer bazı Çiftlikler	15.736	26.027	29.747	Hisseli Timar
Mehmed veled-i Ramazan an kütüb-i Divân-ı âli	Andoz K.	11.067	11.067	—	Hisseli Timar
Davud	Kömenos K.	14.666	14.666	—	Hisseli Timar
Ferhad	Akçaşehir K; Cema'at-i Kızılcaköy, Cema'at-i Ortakçıân, Savcı K., Cema'at-i Menteşlü	8.000	8.000	—	Hisseli Timar
İskender an ulufeciyan-ı dergâh-ı âli	Akçaşehir K; Cema'at-i Kızılcaköy, Cema'at-i Ortakçıân, Savcı K, Cema'at-i Menteşlü	8.000	8.000	—	Hisseli Timar
Yusuf	Akçaşehir K; Cema'at-i Kızılcaköy, Cema'at-i Ortakçıân, Savcı K, Cema'at-i Menteşlü	9.000	9.000	—	Hisseli Timar
Hasan birader	Serköy K, İhtisab-ı Nel-i Ayasuluğ Kömeros K.	6.517	10.717	11.333	Hisseli Timar
Sülayman	Kızılhisar N	12.500	12.500	—	Hisseli Timar
Ali	Kızılhisar N	4.800	4.800	—	Hisseli Timar
Şah Kulu	Kızılhisar N	2.619	2.619	—	Hisseli Timar
İskender	Üzümi K., İsalu K., Mahmudlu K.	15.485	27.999	16.000	Hisseli Timar

Tımar Sahibi	Kazadaki Gelir Kaynağı	Hâsıl (Hisse)	Tımarın diğer kazalardaki Gelirler ile beraber Toplam Miktarı	İltizam	Tımarın Türü
Candar v. Hamza	Sağırılı K	6.903	6.903	5.935	
Mehir Hasan	Çömləkçi K; Gökyaka K, Kuruca Hasan Ç	6.375	6.375	7.590	
Hasan	Fetrek K, Kilise K,	19.000			Hisseli Tımar
Mehmed	Gönenli K.	8.028		9.222	
Yusuf	Koru-yı Kızılhisar ve Kanlıca Korusu K	5.476		7.611	Hisseli Tımar
Mehmed	Söke-Sergüntüz- Adil-Çakırlı-Trabuz-Bögürtlen K.	7.555		7.630	Hisseli Tımar
Mehmed Şah	Uşak Pınarı K, Sakızağacı K	5.630	8.710		
Ahmed ve Kurt	Sasalı K	6.283		6.703	Hisseli Tımar
Mustafa	Argavlı K	6.980		7.872	
Çavuş Hacı Hamza	Söke-Sergüntüz-Adil-Çakırlı-Trabuz Bögürtlen K.	8.000	9.090		Hisseli Tımar
Mustafa, Serasker-i Naniye-i M.	Boynak K.	5.000	5.000	6.000	Hisseli Tımar
Murad v. şeyh Tursun çeri sürücü	Kızılkilise K, Mezârî der kurb-ı Ayasuluğ	8.500	8.500	9.000	Hisseli Tımar
Yaylık	Kızılkilise K. Dofuzbergosu K;	5.151	5.151		Hisseli Tımar
Çavuş Divâne Ali	Zeytun K	6.500	6.500		Hisseli Tımar
Hamza	Katalu K; Ağzıkara K, Üzümi-İsalu-Mahmudlu K.	6.130			Hisseli Tımar

Timar Sahibi	Kazadaki Gelir Kaynağı	Hâsıl (Hisse)	Timarın diğer kazalardaki Gelirler ile beraber Toplam Miktarı	İltizam	Timarın Türü
Mirahur Ayas	Dirmillü K; Çeltük-i Nehr-i Balakçık (Tamamen)	9.150	9.150	10.440	Hisseli Timar
Ilyas	Hıdırbeğlü K; Tomadepe, Sasalu K.	4.020	5.105		Hisseli Timar
Beyazid	Gökyaka K; Tomadepe	3.250	5.249		Hisseli Timar
Sinan Çavuş	Çengele K	4.500	4.500		
Hamza v. Mustafa	Söke-Sergünüz-Adil-Çakırlı-Trabuz-Bögürtlen K	2.000			Hisseli Timar
Yusuf	Bâc-ı Bazar-ı Ayasuluğ	4.590			
Yusuf-ı diğer	Sergünüz K	4.067			Hisseli Timar
Nasuh	Çapak K	4.590			Hisseli Timar
Mustafa	Kızılca n.d. Hacı köyü	4.999			Hisseli Timar
Ali	Söke-Sergünüz-Çakırlı-Adil-Trabuz-Bögürtlen K	3.650		4.010	Hisseli Timar
Seydi Gazi	Çavdar K.	4.090		4.537	
Abdi	Mezârî kurb-ı Ayasuluğ	3.500		4.339	Hisseli Timar
Süleyman	Nisf Çaşmırlı K. Anbarcık M.	4.532		4.999	
Hüseyn	Koru-yı Kızılisar ve Kanlıca Korusu K.	3.180		3.680	Hisseli Timar
Hüseyn-i diğer	Dirmillü K	4.500		4.850	Hisseli Timar
Cihanşah Çavuş	Bozköy K	4.830			Hisseli Timar

Timar Sahibi	Kazadaki Gelir Kaynağı	Hâsıl (Hisse)	Timarın diğer kazalardaki Gelirler ile beraber Toplam Miktarı	İltizam	Timarın Türü
Mahmud	Dofuzbergosu	2.450		2.750	Hisseli Timar
Yunus	Kızılca n.d. Söğüdüzü M.	1.800			
Süleyman	an zevâyid-i evkaf-ı Karasubaşı	1.900		2.050	
Hıdır	Zeytun	2.274		2.729	Hisseli Timar
Mahmud	Fetrek K, Kilise K.	2.288		2.374	Hisseli Timar
Ali	Dimrillü K.	1.500			Hisseli Timar
Sefer	Söke-Sergünüz-Âdil-Çakurtlu-Trabuz-Bögürten K.	4.500		4.700	Hisseli Timar
Davud	Kömenos K.	3.500		3.600	Hisseli Timar
Mustafa	Hisaryakası K; Kızıl Kilise K, Emirgazilü K.	4.038		4.440	Hisseli Timar
Turmuş	Kızıl Kilise K	1.800		2.160	Hisseli Timar
Mahmud v. Mustafa	Ödesiye K	1.641			
Pir Ahmed	Üzümi- İsalu-Mahmudlu K.		2.500		Hisseli Timar
Şehyi	Üzümi- İsalu- Mahmudlu, K.		2.500		Hisseli Timar
Yakub	Yaycılı K.	2.744			
Yusuf	Bozköy K.	2.696		3.096	Hisseli Timar
Genç Ali	Kafalu K, Çeltük der kurb-ı Ağzikara	1.870			Hisseli Timar

Timar Sahibi	Kazadaki Gelir Kaynağı	Hâsıl (Hisse)	Timarın diğer kazalardaki Gelirler ile beraber Toplam Miktarı	İktizam	Timarın Türü
Ali v. Çelebi	Kafalu K, Çeltük der kurb-ı Ağzıkara	1.700		2.007	Hisseli Timar
Selim	Kafalu K, Çeltük der kurb-ı Ağzıkara	1.400			Hisseli Timar
Ahmed	Üzümi- İsalu-Mahmudlu K;		3.000		Hisseli Timar
Pir Ali	Üzümi-İsalu-Mahmudlu K.		2.999	3.250	Hisseli Timar
Murad	Sasalı K	3.019			Hisseli Timar
Mürüvvet	Bozköy K, Küçük Germiyncuk Ç.	1.715	2.715		Hisseli Timar
Budak	Kızılkilise K.	4.000			Hisseli Timar
Mustafa	Fetrek K, Kızılca Osman M.	1.500			Hisseli Timar
Çavuş Hüseyin b. Ahmed	Doñuz bergosu K,	2.650	3900		Hisseli Timar
Yusuf	Kadı Kaynağı K.	1.650		1.680	
Mustafa	Akçaşehir ve gayrihu; Küçük Doñuzbergosu Ç.	715			Hisseli Timar
Budak	Milih K.	1.625			Hisseli Timar
Süleyman	Zekeryâlu K.	1.600			Hisseli Timar
Hamza	Dirmillü K.	2.446			Hisseli Timar
Tomon	Küçük Hıdır M, Kızılkilise K.	1.850		2.000	Hisseli Timar

Timar Sahibi	Kazadaki Gelir Kaynağı	Hâsıl (Hisse)	Timarın diğer kazalardaki Gelirler ile beraber Toplam Miktarı	İhtizam	Timarın Türü
Hüseyin b. Ahmed Ağa	Ödesiye (Beğlik dere) K.	3.000	4.320		Hisseli Timar
Abdi	Toma depe	3.200		3.500	Hisseli Timar
Carullah	Kömenos K.; Yörükân-ı Ortakçıân	3.840			Hisseli Timar
Hamza	Cema'at-i Müteferika der nefs-i Ayasuluğ Küçük Doñuzbergosu Ç; Tonlukçu Ç.	2.500			Hisseli Timar
Ayvad	İhtisâb-ı Nefs-i Ayasuluğ	4.650			Hisseli Timar
Hidir	Bâc-ı Bazar-ı Dimiril	1.200			Hisseli Timar
Kuyucu İlyas	İhtisâb-ı Akçaşehir ve Anya, ve tevâbi'-i o ma'a inzâr-ı Ezine ve nevâhi-i Ezine ve İhtisâb-ı Dirmil	10.500			Hisseli Timar
Ağa	Menteşecçik M.	1.186	3.850	4.080	Hisseli Timar
Turhan	Fetrek K.	1.100	2.000	2.228	Hisseli Timar
Mustafa	Hıdır Beğlü K.	990	4.990		Hisseli Timar
Mustafa	Tatar Ç.	150	1.697		Hisseli Timar
Lütfi	Hıdır Beğlü K.	1.600	2.100	2.500	Hisseli Timar
Beyazid v. Evrenos	Boynak K.	2.500	8.575	10.666	Hisseli Timar
TOPLAM		397.635			

EK- 14

1575 SENESİ AYASULUĞ KAZASI TİMAR SAHİPLERİ
(TKGM.KK.TD. 302)

Timar Sahibi	Gelir Türü	Hâsıl	Hisse	Timar Türü
Budak	Kızılhisar N	23.635	5.285	Hisseli Timar
Mehmed v. Kasab Mustafa Çavuş	Koru-yı Kızılhisar ve Kanlıca Korusu K. Örtülüce K, Balaban Ç, Ömerbeğlü K. Baklacı K. Dirmillü K.	46.738	9.095	"
Süleyman	Koru-yı Kızılhisar ve Kanlıca Korusu K., Yaylayakası K., Ağzıkara Çeltiği	21.346	5.780	"
Hasan	Dirmillü K., Balatçık Çeltiği	21.950	6.659	"
Hamza	Dirmillü K., Ömerbeli, Baklacı K.	31.250	7.700	"
Mehmed v. Kadı-i Çeşme	Gülvare K., Turnacı K.	27.600	7.600	"
(Yırtık) Çavuş	Mürsellü K., Sinanlı K.	23.500	6.331 *	"
Memi v. İbrahim	Hisaryakası K., Kazancılı K	16.309	3.000	"
Ahmed v. Hüseyin Çavuş	Sağırılı K.	8.935	6.299	"
Ahmed v. Derviş Çavuş	Argavlu K., Tırha K., Kabakavak K.	19.968	6.000	"
Ahmed	Kızılkilise K., Zekeriyalı K.	13.218	6.500	"
Rıdvan v. Abdullah	Arvalya K., Gönenlü K., Kızılkilise K.	29.898	6.000	"
(Silik)	Gökkaya K., Nısf-ı Çaşnıgırlü K. Mezârî kurb-i Ayasuluğ	23.565	3.500	"
Ebubekir	Ömerbeğlü K., Baklacı	15.300	5.854	"
Abdullah v. Ahmed Kadı	Bâc-ı Bazâr-ı Ayasuluğ	5.299	1.766	"
İsa v. Turgud	Çömlekçi K., Milh K.	8.599	8.049	"
Mahmud v. Ahmed Kadı-yı Kestel	Çavdar K.	13.090	5.000	"
Armağan	Üzümi-İsal-Mahmdlu K. Sağırılı K., Gönenlü K.	45.353	4.970	"
Yusuf	Hatunlu ve Elenkli ve Söğüt K.	13.000	3.000	"
Hamza	Kızılkilise K.	7.200	4.999	"
Mehmed	Kızılhisar N, Örtülüce K. Balaban Ç.	28.795	4.999	"
Halil	Mezârî kurb-ı Ayasuluğ	16.200	4.559	"

Timar Sahibi	Gelir Türü	Hâsıl	Hisse	Timar Türü
Kerim v. Süleyman	Üzümi - İsalu - Muhmudlu K.	24.120	4.500	"
Ahmed	Kızılhisar N.	23.635	1.500	"
Mehmed ve Mustafa v. Hasan	Argavlu K	5.464	1.471	"
Hıdır Bâli v. Hüseyin Çavuş	Cemaat-i Yalvaç der nevâhi-i Çeşme, İzmir ve Ayasuluğ	15.485	3.787	"
Osman	"	15.485	733	"
Hüseyin	Üzümi- İsalu- Mahmudlu K.	24.120	10.750	"
Murad Çavuş	Yıkıdere K., Hatunlu, Elenklü K.	17.000	10.499	"
Ali	Zeytun K., Argavlu K.	21.414	8.500	"
İskender	Ödesiye (Beylikdere) K. Menteşçik M.	5.575	4.325	"
Yunus, Çeribaşı	Çavdar K.	13.090	4.090	"
Hamza v. Mustafa	Dirmillü K.	15.950	4.000	"
İsa v. Haydar	Cemaat-i Yörükân-ı Kömenos Mezâri' kurb-ı Ayasuluğ	26.700	3.665	"
Musa	Emirgazilü K.	14.300	3.240	"
Ali	"	14.300	2.220	"
Pirî	Boz K.	9.826	2.242	"
Yahya	Yaycılı K., Arazi-i Müteferrika der Civar-ı Ayasuluğ	10.078	2.500	"
Halil	Emirgazilü K., Kızılkilise K.	21.500	2.260	"
Hasan	Yaycılı K, Dirmillü K	21.952	2.000	"
İsa	Cemaat-i Reâyâ-yı Müteferrika der Ayasuluğ	2.260	666	"
Şaban v. Abdullah	Üzumi- İsalu- Mahmudlu K.	24.120	2.000	"
Cafer	Kızılca (Sögüdüzü) K.	3.850	1.800	"
Nebi	Dirmillü K	15.950	1.600	"
Memi v. Abdullah	Boz K., İsalu, Mürsellü K. (Tâbi-i Tire)	17.826	2.199	"
Kâtib Abdi an Kâti-bân-ı Divân-ı Âli	Söke-Sergünüz-Adil-Çakırlu-Trabuz Böğürtlen K., Kızılkilise K., TomadepeK	49.500	5.333	"
Cafer	Söke-Sergünüz-Adil Çakırlu-Trabuz Böğürtlen K	32.500	8.910	"
Hasan Ali	"	32.500	9.500	"
Abdullah v. Hacı Lütfullah	Boynak K	17.925	7.999	"

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ GİRİŞ FORMU				
YAZARIN	Merkezimizce doldurulacaktır			
Soyadı : TELCİ Adı : CAHİT	Kayıt No :			
TEZİN ADI (Türkçe):				
XV-XVI. YÜZYILLARDA AYASULUĞ KAZASI				
Yabancı Dil : THE AYASULUĞ DISTRICT IN XV - XVI th CENTURIES				
TEZİN TÜRÜ:				
Yükseklisans	Doktora	Doçentlik	Tıpta uzmanlık	Sanatta yeterlilik
	X			
TEZİN KABUL EDİLDİĞİ				
ÜNİVERSİTE	: EGE ÜNİVERSİTESİ			
FAKÜLTE	:			
ENSTİTÜ	: SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ			
DİĞER KURULUŞLAR	:			
TARİH	:			
TEZ YAYINLANMIŞSA				
Yayınlayan				
Basım Yeri				
Basım Tarihi				
İSBN				
TEZ YÖNETİCİSİNİN				
Soyadı, Adı: AKA, İSMAİL				
Ünvanı	: Prof. Dr.			

TEZİN YAZILDIĞI DİL: TÜRKÇE	TEZİN SAYFA SAYISI: VIII+388+1 Harita
TEZİN KONUSU (KONULARI) : XV-XVI. YÜZYILLARDA AYASULUĞ KAZASI	
TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER: 1. Ayasuluğ 2. Tahrir 3. Hububât 3. Piyâde 4. Liman Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız:	
İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER 1. Ayasuluğ 2. Registerbook 3. Grains 4. Foot soldier 5. Port	
1. Tezimden Fotokopi yapılmasına izin vermiyorum.....X 2. Tezimden Dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün Fotokopisi alınabilir..... 3. Kaynak gösterilmek şartıyla tezin tamamının fotokopisi alınabilir..... Yazarın İmzası Tarih 15.11.1999.	

ÖZET

Eskiçağların önemli bir liman kenti olan Efes, Türkler tarafından ilk defa 24.10.1304 tarihinde fethedilmiştir. Bu fetih yıllarında, şehir etrafında çeşitli Türkmen gruplar yaşamakta idiyse de şehir uzun süre kale=şehir kimliğini devam ettirmiştir. Kale sahası, artan nüfusa yeterli gelmeyince, XIV. yüzyılın sonlarına doğru, nüfus, kaleden çıkarak kale civarında yeni mahalleler de oluşturarak, yerleşmeye başlamışlardır. Ayasuluğ şehri nüfusuna dâir ilk bilgilerimiz 1473-77 tarihli tahrir defteri olup, şehir 13 mahalle halinde tahrîr edilmiştir. Bu mahallelerde 494 hâne ve 55 mücerred yaşamakta idi. Bu meskûn nüfusun dışında şehirde ayrıca 69 hâne de yörük nüfus bulunmakta idi. Şehrin bu nüfusu 1512 senesinde yörüklerle beraber 798 hâne 42 mücerred,1529 senesinde ise 681 hâne 205 mücerredir. Kazânın ekonomisinde hubûbât XV ve XVI. Yüzyıllarda ilk sırada yer almaktadır. XVII. Yüzyılın ikinci yarısı ile beraber, çökme sürecine giren kazânın yerine, önceleri bir köyü olan Anya (Kuşadası),bölgesel bir liman olarak yükselmiştir

ABSTRACT

Ephesus, one of the important ports of the ancient times, conquered by the Turks firstly on October 24, 1304. The city maintained its identity of castle=city in the years of this conquest although various groups of Turcoman were living around it. Towards the end of XIV th century, when the area of castle become insufficient for the rising population, people began to form new quarters (to settle down in new quarters) around the castle our early information about the population of Ayasuluğ City is the register book (tahrir defteri) of 1473-77, in which it was registered as 13 quarters. 494 families and 55 singles were living in these quarters. In addition to them there are also 69 inhabitant families of Yürük in the city population of Ayasuluğ, together with the Yürüks, was 798 families and 42 singles in the registerbook of 1512, and 681 families and 205 singles in 1529. Grain played the most important role in the economy of the city during XV and XVI th centuries. By the second half of the XVII th century the city began to collapse and Anya (Kuşadası), which was a vilage formerly, took its place as a local port.

ÖZGEÇMİŞ

1968 yılında Rize'de doğdum. İlk, orta ve lise tahsilimi aynı yerde tamamladıktan sonra 1985 yılında Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde başladığım yüksek öğrenimimi 1989 senesinde tamamladım. Yine 1989 senesinde aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilimdalı'nda Yüksek lisansa başladım ve 1992 senesinde tamamladım. 1989 senesinde Ege Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü'nde Okutman olarak başladığım görevimi halen devam ettirmekteyim.

